

ასლან აბაშიძე
გივი ლოგუნიძე

დიპლომატიური
და
საკონსულო
სამართალი

თბილისი
2021

ამ სახელწოდების წიგნი დღემდე ქართულად არ დაწერილა. დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალზე სახელმძღვანელოს გამოცემის ძირითადი მიზანია, სტუდენტებს მისცეს სპეციალური ცოდნა საგარეო ურთიერთობათა სფეროში. მასში გადმოცემულია საერთაშორისო ურთიერთობათა სხვადასხვა ორგანოს შექმნისა და ფუნქციონირების სამართლებრივი საფუძვლები, რომელთა საქმიანობა საერთაშორისო პრინციპებთან ერთად, დიპლომატიური და საკონსულო სამართლით რეგულირდება.

წიგნი განკუთვნილია სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა ფაკულტეტების სტუდენტების, დიპლომატიურ სამსახურში დასაქმებულ პირთა და მკითხველთა ფართო წრისათვის.

წიგნი სახელმძღვანელოდ და გამოსაცემად რეკომენდებულია გურამ თავართქილაძის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტის აკადემიური საბჭოს გადაწყვეტილებით.

რედაქტორები: აკადემიკოსი **როინ მებრეველი**
პროფესორი **რომან შენგელია**

რეცენზენტები: პროფესორები
დავით გეგუაშვილი
ნინო გოჭორიშვილი

ISBN 978-9941-9741-3-7

© ყველა უფლება დაცულია

სარჩევი

შესავალი.....	7
---------------	---

თავი I

დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის

ისტორიული ფესვები	13
-------------------------	----

1.1. საქართველო-რომის პოლიტიკურ-სამართლებრივი

ურთიერთობის ძირითადი მომენტები	13
--------------------------------------	----

1.2. საქართველო-ევროპის საერთაშორისო დიპლომატიურ

ურთიერთობათა ზოგადი ასპექტები.....	38
------------------------------------	----

თავი II

დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ადგილი

საერთაშორისო სამართლის სისტემაში	48
--	----

2.1. დიპლომატიური სამართლის ცნება და არსი.....	48
--	----

2.2. დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის

წყაროთა ფორმირების პროცესი.....	56
---------------------------------	----

თავი III

დამოუკიდებელი საქართველოს დიპლომატიურ და საგარეო

ორმხრივ ურთიერთობათა ევოლუცია	78
-------------------------------------	----

3.1. საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების

ორმხრივი ურთიერთობები	78
-----------------------------	----

3.2. საქართველოს საგარეო ურთიერთობათა შიდა

სახელმწიფოებრივ ორგანოთა სისტემა და მათი ფუნქციები	101
--	-----

3.3. საკონსულო საქმიანობის ძირითადი მომენტები.....	109
--	-----

თავი IV

სახელმწიფოთა მუდმივი, სპეციალური და

სპეციალიზებული წარმომადგენლობები.....113

4.1. დიპლომატიური წარმომადგენლობების და

საკონსულო დანესებულებათა სტატუსი113

4.2. მუდმივი საზღვარგარეთული

წარმომადგენლობები და მათი ფუნქციები132

4.3. სპეციალური და სპეციალიზებული

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები და

მათი ფუნქციები.....152

თავი V

სახელმწიფოების საზღვარგარეთულ

წარმომადგენლობათა ორგანიზაცია და

მათი შემადგენლობა174

5.1. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა დაფუძნება.....174

5.2. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა

სტატუსის შეცვლა187

5.3. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა

საქმიანობის შეწყვეტა.....195

თავი VI

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა სახეები და

შემადგენლობის პრობლემა დიპლომატიურ და

საკონსულო სამართალში205

6.1. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა

შემადგენლობა.....205

6.2. დიპლომატიური პასპორტი და

დიპლომატიური კორპუსი213

6.3. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა დანესებულების მეთაურის თემა დიპლომატიურ სამართალში	219
6.4. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა შემადგენლობის კლასიფიკაცია	228
6.5. აგრემანის, ეგზეკვატურის და PERSON NON GRATAS სამართლებრივი ბუნება.....	236

თავი VII

საერთაშორისო იმუნიტეტის პრობლემა საერთაშორისო ურთიერთობებსა და დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალში	262
7.1. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა და მათი პერსონალის სამართლებრივი სტატუსი	262
7.2. ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობის დაცვისა და დიპლომატიური იმუნიტეტის პრობლემა	271
7.3. დიპლომატიური კორპუსის დაცვის პრობლემები და თანამედროვეობა.....	285

თავი VIII

თავისუფლებისა და უფლების თანაფარდობა დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალში	289
8.1. დიპლომატიური ფოსტა და კურიერის სამსახური	289
8.2. პრივილეგიებისა და იმუნიტეტის განსაზღვრის საფუძვლები დიპლომატიურ სამართალში.....	300
8.3. დარგობრივი სამართლის ნორმების მოქმედების პერიპეტიები დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალში.....	316
8.4. დავების გადაჭრის ხერხები და საშუალებანი დიპლომატიურ სამართალში	331

თავი IX

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობის საქმიანობა

თანამედროვე პირობებში თეორია და პრაქტიკა343

9.1. საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის

საქმიანობის ხასიათი და ბუნება343

9.2. საერთაშორისო საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა,

როგორც საკუთარ მოქალაქეთა დაცვის მექანიზმი363

9.3. თავშესაფრის უფლება დიპლომატიურ სამართალში369

9.4. საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის (გაეროს)

პერსონალის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმები377

დასკვნის მაგიერ

(ძირითადი რეკომენდაციები)388

დისციპლინის განყოფილებები392

ტერმინთა განმარტება399

დანართი 1

საქართველოს კანონი დიპლომატიური

სამსახურის შესახებ415

დანართი 2

საქართველოს კანონი საკონსულო საქმიანობის შესახებ448

დანართი 3

დიპლომატიური პროტოკოლის დეპარტამენტი472

რეზიუმე ინგლისურ ენაზე475

გამოყენებული ლიტერატურა479

შესავალი

უკანასკნელ პერიოდში, საერთაშორისო დონეზე გამოქვეყნებულ ზოგიერთ სახელმძღვანელოსა და მეთოდურ მასალაში, დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი არათუ ცალკე თავად ან ქვეთავად, არამედ ცალკე საკითხადაც კი არ განიხილება. ასე, მაგალითად, პიტერ მალანჩუკის სახელმძღვანელოში¹ არ არის განხილული დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის საკითხები, მხოლოდ ცალკეული მოსაზრებები გაბნეულია ტექსტებში და სისტემური ხასიათი არ გააჩნია. საერთაშორისო სამართლისადმი მიძღვნილ დასავლელ სხვა მეცნიერთა ნაშრომებში ან საერთოდ ვერ შეხვდებით ამ საკითხების გაშუქებას, როგორც სახელმძღვანელოს ცალკეული განყოფილებებისა, ან იმ მონაკვეთშია ისინი წარმოდგენილი, სადაც ლაპარაკია სახელმწიფოზე როგორც, საერთაშორისო სამართლის სუბიექტზე, რასაც ვერ ვიტყვით ლ. ალექსიძის მიერ გამოცემულ სახელმძღვანელოზე,² სადაც ცალკე თავადაა (თავი VIII) წარმოდგენილი „დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი“, რომელიც ექვს საკითხადაა ჩაშლილი. ორივე მიდგომას საერთო საფუძველი გააჩნია – აქცენტი გადატანილია სახელმწიფოზე, როგორც საგარეო ურთიერთობათა მთავარ სუბიექტზე, რადგანაც საგარეო ურთიერთობები ხორციელდება სახელმწიფოს ცენტრალური ორგანოების: სახელმწიფოს მეთაურის, მთავრობის ხელმძღვანელის და საგარეო საქმეთა მი-

¹ პ. მალანჩუკი, აკეჰარსტის თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, თბ. 2005.

² ლ. ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, თბ. 2015.

ნისტრის სახით, სინამდვილეში მათი სპექტრი გაცილებით ფართოა — ამ ურთიერთობებში მონაწილეობს ნებისმიერი ქვეყნის დიპლომატიური წარმომადგენლობები ჯერ კიდევ დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ ვენის კონვენციის მიღებამდე (1961 წლის 18 აპრილი) ეს ინსტიტუტი ეფუძნებოდა საერთაშორისო ჩვეულებით სამართალს, რომელიც დღესაც გამოიყენება იმ სივრცეებში, სადაც არ არის ურთიერთობები მოწესრიგებული კოდიფიკაციის შედეგად მიღებული კანონმდებლობით.

საგარეო ურთიერთობათა მნიშვნელოვანი ნაწილი ასევე ხორციელდება საკონსულო ურთიერთობათა გზით, რომლის რეგულირების სამართლებრივ საფუძველს შეადგენს 1963 წლის საკონსულო ურთიერთობათა ვენის კონვენცია.

საგარეო ურთიერთობათა კიდევ ერთი სფერო, სადაც ვრცელდება საერთაშორისო ორგანიზაციებთან არსებულ წარმომადგენლობებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებს შორის ურთიერთობანი, ეს არის მათ მიერ ჩატარებული კონფერენციები; ეს სფერო რეგულირდება 1975 წლის კონვენციით სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მათ ურთიერთობებში. ამ კონვენციის რეგულირების ქვეშ ექცევიან, აგრეთვე, მუდმივი საერთაშორისო ორგანიზაციებში წარგზავნილი მუდმივი წარმომადგენლები.

განსაკუთრებული დავალებების ელჩების ან ad hoc ელჩების წარმგზავნის შესახებ გადაწყვეტილების სამართლებრივ საფუძვლად ითვლება კონვენცია სპეციალური მისიების შესახებ, რომელიც თავისი შინაარსით იმეორებს საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ ვენის კონვენციის ბევრ დებულებას.

მართალია, ზემოთაღნიშნული საქმიანობის ყველა სახე საგარეო ურთიერთობებს მიეკუთვნება, მაგრამ საერთაშორისო სამართლის დოქტრინაში ტრადიციულად განასხვავებენ დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლობების მოღვაწეობას. პირველთა საქმიანობა მიეკუთვნება ორმხრივ დიპლომატიას, ხოლო მეორეთა მოღვაწეობა – მრავალმხრივ დიპლომატიას. ორმხრივი დიპლომატია მთლიანობაში ექვემდებარება საერთაშორისო სამართლის (ჩვეულებითისა და ხელშეკრულებითი) ნორმებს, მრავალმხრივი დიპლომატია ძირითადად რეგულირდება შესაბამისი საერთაშორისო ორგანიზაციების შიდა წესებით.

საყოველთაო გლობალიზაციის ფონზე და სახელმწიფოთა და ხალხების ურთიერთდაკავშირებულობის პირობებში აუცილებელია თანამედროვე დიპლომატიის თავისებურებათა გათვალისწინება, რომელიც შემდეგი ნიშნებით გამოირჩევა: დიპლომატიის ინტენსიური განვითარება საერთაშორისო ორგანიზაციების დონეზე; მრავალმხრივი დიპლომატიის როლის გაძლიერება საერთაშორისო ორგანიზაციის ჩარჩოებში;¹ იმ არატრადიციული სტრუქტურების ჩართვა პრობლემის გადაწყვეტაში, რომლებიც ექვემდებარებიან დიპლომატიური გზით განხილვას, რომელმაც მიიღო დასახელება „დიპლომატიის მეორე მიმართულება“.² ლაპარაკია, უწინარეს ყოვლისა, საპარლამენტო დიპლომატიის სხვადასხვა ფორმაზე. დიპ-

¹ Hamilton K., Langhorne R. The practice of diplomacy. Its evolution. Theory and administration. L.-N.Y., 1995.

² Sharp P. Who needs diplomats // International Journal. 1994. Vol. 52. №4. p. 609-634.

ლომატია მთლიანობაში დღეისათვის ხასიათდება გაზრდილი გახსნილობით საერთაშორისო არენაზე.¹

ვითვალისწინებთ რა სახელმწიფოთა და საგარეო ურთიერთობათა ორგანოების საქმიანობის მნიშვნელობას სულ უფრო და უფრო ურთიერთდაკავშირებულ პირობებში, განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს დიპლომატიურ სამსახურებში პოლიტიკური და იურიდიული განათლების მქონე პირთა დასაქმება, უკანასკნელ პერიოდში უმაღლეს სასწავლებლებში, მათ შორის საქართველოშიც ამზადებენ საერთაშორისო ურთიერთობების სპეციალისტებს. ამიტომ შესაბამისი სასწავლო ლიტერატურის შექმნა საშური საქმეა.

აღსანიშნავია, რომ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა აკადემიკოს როინ მეტრეველის ხელმძღვანელობით სარედაქციო კოლეგიამ, რომლის შემადგენლობაში შედიოდნენ თვალსაჩინო მეცნიერები: ი. გოგოლაშვილი (მდივანი), დ. ლეთოდიანი, მ. ლორთქიფანიძე, დ. ნინიძე, ზ. პაპასქირი (მთ. რედ. მოადგილე), გ. სალიაშვილი, რამდენიმე ტომად გამოსცა „ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევები“, სადაც ისტორიული შედარებითი მეთოდის გამოყენებით ძირფესვიანადაა შესწავლილი და მოცემული ქართული დიპლომატიის ისტორიული ფესვები უძველესი დროიდან საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის დიპლომატიური მოღვაწეობით დამთავრებული.

რაც შეეხება ქართული დიპლომატიის და საკონსულო სამართლის საკითხებს, როგორც უკვე ითქვა, იურისტთა მიერ მხოლოდ ცალ-ცალკეა შესწავლილი² და მას დღემდე სისტემური ხასიათი არ მიუღია.

¹ См.: Diamond L., Multi-Track Diplomacy: A System Approach to Peace. 2nd ed. Washington, 1993.

² ი. ხუცურაული, საკონსულო სამართალი, თბ. 2004. ო. მთივლიშვილი, დიპლომატიური სამართალი, თბ. 2018.

უკანასკნელ პერიოდში საერთაშორისო სამართალი დაი-
ყო დარგებად და ინსტიტუტებად. უპირველეს ყოვლისა, სა-
ერთაშორისო საჯარო სამართალს გაემიჯნა საერთაშორისო
კერძო სამართალი, ორივე დაიყო ქვედარგებად და ინსტიტუ-
ტებად. ცალკე დარგად ჩამოყალიბდა ადამიანის უფლებათა
საერთაშორისო სამართალი, საერთაშორისო ჰუმანიტარული
სამართალი, საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართალი,
საერთაშორისო მუნიციპალური სამართალი და ა.შ.

ცალკე ინსტიტუტად და სასწავლო დისციპლინად ყალიბ-
დება დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი, რომელიც
ერთ-ერთ სერიოზულ სფეროს წარმოადგენს სახელმწიფოთა
შორის ურთიერთობაში და იგი სათანადო კვლევასა და ცალკე
სასწავლო დისციპლინად აღიარებას ნამდვილად იმსახურებს
საერთაშორისო ურთიერთობათა სწავლების სისტემაში.

ქართულ სამეცნიერო სივრცეში დღემდე მისი სიღრმისე-
ული კვლევა არ ჩატარებულა და არც ნიგნის ბაზარზე გამო-
ჩენილა სისტემატიზებული ნაშრომი, რომელიც ამ სფეროს
ფართო მნიშვნელობით შეასწავლის სტუდენტებს. სწორედ ამ
ხარვეზის შევსების მცდელობაა წინამდებარე ნაშრომი, რო-
მელიც ეყრდნობა ისტორიას, თეორიასა და პრაქტიკაში საკ-
მაოდ დაგროვილ მასალასა და გამოცდილებას.

მკვლევრები ერთხმად აღიარებენ, რომ არცერთ დროში,
როდესაც სახელმწიფო ჩამოყალიბდა, არსებობა მეორე სა-
ხელმწიფოს გარეშე არ შეეძლო, ისევე, როგორც ზოგადად
ადამიანს მეორე ადამიანის გარეშე. ორი სახელმწიფოს ურ-
თიერთობა საერთაშორისო გახდა, რომლის მასშტაბები დღი-
თი დღე იზრდებოდა და სახელმწიფოთა განვითარებასთან
პარალელურად ვითარდებოდა, ამის შესახებ ცალკე გვექნება
მსჯელობა.

საერთაშორისო დიპლომატიური და საკონსულო სამარ-

თლის სუბიექტები იგივეა, რაც აღიარებულია თანამედროვე საერთაშორისო საჯარო სამართალში. ესენია – სახელმწიფო, თავისუფლებისათვის მებრძოლი ერები და ხალხები, მსხვილი სხვადასხვა სახის საერთაშორისო კორპორაციები და ორგანიზაციები, რომლებიც საერთაშორისო ურთიერთობებში სპეციფიკურ როლს ასრულებენ, რასაც ნიგნში ცალკე თავი ეძღვნება.

მართალია, სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობანი გარდაუვალი მოვლენაა, მაგრამ მისი მასშტაბები და ხარისხი დამოკიდებულია კონკრეტულ სახელმწიფოთა სოციალურ-ეკონომიკურ ორიენტირებზე, პოლიტიკური და სამართლებრივი განვითარების დონეზე, და ა.შ., რაც განაპირობებს საერთაშორისო სამართლებრივი სისტემების (ოჯახების) არსებობას.

დღემდე უნაკლო ნაშრომი იშვიათად თუ ვინმეს შეუქმნია, ამიტომ ავტორები მადლობელი დავრჩებით, თუ მკითხველი გაპარულ შეცდომებსა და ბუნდოვან აზრებზე მიგვითითებს.

თავი I

დიპლომატიური და საკონსულტო სამართლის ისტორიული ფესვები

1.1. საქართველო-რომის პოლიტიკურ-სამართლებრივი ურთიერთობის ძირითადი მომენტები

საქართველოს პოლიტიკური რუკისა და ისტორიის აღდგენას იწყებს აკად. ივ. ჯავახიშვილი ძვ.წ.აღ. I ათასწლეულიდან, მისი აზრით, ამ ეპოქის შესახებ საგულისხმო ინფორმაციებს გვანდის უცხოელ მწერალთა ნაწერები და ლინგვისტიკური ანალიზის შედეგები, განსაკუთრებით ჩვენი ერისა და კავკასიის შესახებ, ასევე გვეხმარება მცირე აზიის ეთნოლოგიური და ისტორიულ-გეოგრაფიული პრობლემების გასარკვევად.¹

სახელმწიფოს თეორიის მიხედვით, როდესაც უკვე მსჯელობა პოლიტიკური ისტორიის დასაწყისს ეხება, იქვე ჩნდება აზრი დიპლომატიის ისტორიის დასაწყისზეც. რადგანაც პოლიტიკა დიპლომატიის გარეშე არ არსებობს და პირიქით – დიპლომატია პოლიტიკის გარეშე. სახელმწიფოს არ შეუძლია არსებობა სხვა სახელმწიფოსთან კონტაქტების გარეშე, ანუ სახელმწიფოს ფუნქციაა, მრავალფეროვანი დიპლომატიური საქმიანობა აწარმოოს.²

გამოქვეყნებულ წყაროებში მკვლევრები ვერ ადგენენ, თუ რა დამოკიდებულება არსებობდა ურარტ-ხალდების სამე-

¹ ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია 1 (ხუთ ტომად). თბ. 2012, გვ. 17.

² ლ. ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, თბ. 2015. გვ. 204.

ფოსა და ქართველთა შორის, არ სჩანს, სამაგიეროდ, საკმაო მტკიცებულებები არსებობს იმის თაობაზე, რომ დაახლოებით V-IV ს. ძვ. წ. აღ. ლიხთიმერეთში პოლიტიკური ჰეგემონია იბერთა ტომს მოუპოვებია. ასურეთის მემკვიდრე ახემენიანთა სპარსეთის მბრძანებლებს თავისი უზარმაზარი სამფლობელოებისათვის მოსხები, ტიბარენნი, მაკრონები და მოსინიკებიც დაუმორჩილებია, მათი მიწა-წყალი მე-19 საგამგეო ოლქად, სატრაპოდ უქცევიათ. იბერებს კი დამოუკიდებლობა შეუნარჩუნებიათ.¹

მკვლევრები დოკუმენტურ მასალაზე დაყრდნობით ვარაუდობენ, რომ IV ს-ში სამხრეთ კავკასიაში ქართველების მეზობლად ჩნდება ორი სომხური სახელმწიფოებრივი გაერთიანება, რომლებმაც შეძლეს ტერიტორიული სივრცის გაფართოება და ჩრდილოეთით გადაინიეს, ეს განაპირობა ფაქტორმა, რომლის მიხედვითაც, II ს. დამდეგს მცირე აზიაში ასპარეზზე გამოდის პონტოს მეფე მითრიდატე VI, რომელიც 11 წლის ასაკში გამეფდა და მალე სახელი გაითქვა მეზობელ ხალხებშიც. მას დიდი განათლება მიუღია. 22 ენაზე შეეძლო საუბარი და კარგად ერკვეოდა მედიცინაში.² მითრიდატესა და სომხეთის მეფის ტიგრანს შორის ნათესაურმა კავშირმა ისინი პოლიტიკურადაც დაახლოვა, და ურთიერთშეთანხმებით ტერიტორიები გაინანილეს. რომთან დაპირისპირებულ მითრიდატეს მალევე განუდგა სიძე, ტიგრანი და ამით რომაელმა სარდლებმა ლიცინიუს ლუკულმა და ავრელიუს კოტტამ გაცილებით იოლად შეძლეს მათი ცალ-ცალკე შევიწროება. ამას ხელი შეუწყო სპარსეთის პოზიციამაც, რომელიც რომთან მოლაპარაკებაზე წავიდა.

¹ საქართველოს ისტორია 5 ტომად, ტომი I, თბილისი 2012. გვ. 180.

² В.С. Сергеев. Очерки истории Древнего Рима гост I. М. 1938. стр. 217.

66 ნ. ქ. ნ. იანვარში რომის მთავრობამ ყველა ქვეყანა, რომელიც ლუკულს და ავრელიუს კოტას ემორჩილებოდა, პომპეუსს ჩააბარეს, რომელსაც მხარს უჭერდა სახალხო ტრიბუნი გაიუს მანილიუსი და მარკუს ციციერონი. მან დავალება მიიღო, რომ მითრიდატესა და ტიგრანთან ბრძოლა განაგრძო. საბოლოოდ პომპეუსმა შეძლო მათი დამარცხება, მითრიდატემ მიატოვა პონტო და მცირე რაზმით კოლხეთისაკენ გაიქცა, სადაც ზამთრის გატარება მოუხდა, ბოსფორის სამეფო, საითკენაც იგი მიდიოდა, მისმა ვაჟმა მახარემ ჩაიგდო ხელში. მითრიდატემ შეძლო ბოსფორის დაბრუნება და რომზე გალაშქრებისათვის ემზადებოდა, მაგრამ 63 წელს მეორე შვილი, ფრანკი აუჯანყდა და ხელისუფლება ჩაიგდო ხელში, ხოლო მითრიდატემ 63 წელს სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა. მითრიდატეს მხარეზე ქართველური წარმოშობის ხალხებიც იბრძოდნენ. ასე რომ, საქართველოც მოექცა რომის გავლენის სფეროშიც და იწყება საქართველო-რომის შორის პოლიტიკური და დიპლომატიური ურთიერთობათა ჩამოყალიბება.

იბერიელები ბრძოლებს აწარმოებდნენ პართიასთან და წარმატებებსაც აღწევდნენ. ამ პერიოდისათვის რომის გავლენა სომხეთზეც ვრცელდებოდა. რომის იმპერატორმა ტიბერიუსმა იბერიელებს შესთავაზა სომხეთის დაცვა და საქმეების მართვა. დამარცხებით განრისხებულმა პართიის მეფემ ახალი ჯარი შეკრიბა და იბერიაზე გამოილაშქრა, მაგრამ გამარჯვებებით გამხნეებულმა იბერიელებმა და ფარსმანის გონიერებამ საქართველოს კვლავ გამარჯვება მოუტანა. ფარსმანმა სომხეთის ტახტზე თავისი ძმა მითრიდატე დასვა, როგორც ამას რომაელებსა და იბერიელებს შორის მოლაპარაკება ითვალისწინებდა. მითრიდატე არცთუ ისე ურიგოდ განაგებდა სომხეთს, მაგრამ იმპერატორმა გაიუს კალიგუ-

ლამ (37-41 წწ.) ის რაღაც მიზეზით რომში იხმო და დააპატიმრა, მაგრამ შემდგომმა იმპერატორმა კლავდიუსმა (41-54 წწ.) გაათავისუფლა და კვლავ სომხეთის ტახტზე აიყვანა. მისი მეფობა შეწყდა ისევ ფარსმან I-ის მოლაპატურე გადაწყვეტილებით. მან საკუთარი შვილი რადამისტი წააქეზა და სომხეთშიც გაამეფა, მაგრამ მას დიდხანს არ უმეფია სიმკაცრისა და რომთან ინტერესების შეუსაბამობის გამო. ფარსმან I-მა, რადგანაც ხელისუფლებისმოყვარე ვაჟის ეშინოდა, რადამისტი მოაკვლევინა, ამისა და საბრძოლო დახმარებისათვის ფარსმანს რომაელებმა სომხეთის ნაწილი გადასცეს.

რომაელები იბერიასთან ნორმალური ურთიერთობის შენარჩუნებას ცდილობდნენ. ფარსმან პირველის შემდეგ ტახტი მისმა შვილმა მითრიდატემ¹ დაიკავა. 75 წელს რომის იმპერატორ ვესპასიანეს არმაზის გალავანი გაუმაგრებია, რის შესახებაც გვამცნობს მის კედელში ჩატანებული წარწერა: „ფარსმან მეფის ძეს, იბერთა მეფეს მითრიდატეს... კეისრისა და რომაელების მეგობარს და ხალხს ეს ციხე გაუმაგრესო“.² მეორე საუკუნეში ქართლის სამეფო თავის ძლიერებას ინარჩუნებდა, რომაელთა გავლენა შედარებით სუსტი იყო, მაგრამ სამოკავშირეო ურთიერთობა ძალაში რჩებოდა. რომის კეისარს ტრაიანეს (98-117 წწ.) არამარტო იბერიასთან, არამედ კოლხეთთანაც კარგი ურთიერთობა ჰქონდა. მისი პოლიტიკა გააგრძელა კეისარმა ადრიანემ (117-138 წწ.). ის არ ამწვავებდა დამოკიდებულებას ალბანელებთანაც, მაგრამ განსაკუთრებით კარგად ექცეოდა ფარსმან მეორეს, სიკეთისა და ვაჟკაცობისათვის „ქველად“ წოდებულ იბერიის მეფეს, რომელსაც ძვირფას საჩუქრებს უგზავნიდა. დიონ კასიუსის

¹ მკვლევართა ნაწილი თვლის, რომ მას ერქვა მირდატი.

² იხ. საქ. ისტორია, ივ. ჯავახიშვილი, ნ. ბერძენიშვილის და ს. ჯანაშიას რედ. თბ., 1943 წ., გვ. 71.

ცნობები¹ მოწმობენ, რომ ფარსმან II თავის ცოლ-შვილით და ამალით რომში სწევია იმპერატორ ანტონიუს-პიუსს (138-161 წწ.), რა თქმა უნდა, ძვირფასი საჩუქრებით, მათ შორის ოქროს მოსასხამით. რომაელები „ბარბაროსებს“ რომის ტაძარა კაპიტოლიუმში მსხვერპლთშენიერვას უკრძალავდნენ, ამის უფლება კი ფარსმან II-ს მიუღია და რომიდან ძვირფასი საჩუქრებით, მათ შორის 500 მეომრით, სპილოთი და ახლად ნაბოძები მიწა-წყლით დაბრუნებულა. ფარსმან II-ის ამაღლას ცხენზე ჯდომის ხელოვნებით აღუფრთოვანებია რომაელები, რის გამოც კეისარს ქართველი მეფის, ფარსმანის ცხენზე ამხედრებული ქანდაკება დაუდგამს რომში მარსის მოედანზე. ზოგიერთ წყაროში მითითებულია, რომ „ფარსმანი ცოლ-შვილით ადრიანე კეისარს (117-138 წწ.) რომში ეწვია სტუმრად ძვირფასი საჩუქრებით, იმპერატორმა საპასუხოდ თვითონაც ისე დაასაჩუქრა იბერიის მეფე, რომ არც ერთ სხვა მეფისათვის ამდენი არ მიუცია“... ადრიანემ ფარსმანს „ნება მისცა მსხვერპლი შეენიერა კაპიტოლიუმის ტაძარში. მისი (ფარსმანის) ცხენოსანი ქანდაკება მარსის ველზე დაადგმევინა“ და ა.შ.

ყველა სხვა ქართული თუ არაქართული ისტორიული წყარო მიუთითებს, რომ ფარსმან II რომს ეწვია არა ადრიანე კეისარის მოღვაწეობის პერიოდში, არამედ ანტონიუს-პიუსის ზეობის დროს. როგორც ჩანს, მკვლევარებს ხელთ არ ჰქონდათ იმ პერიოდის ისტორიული წყაროები, რადგანაც „ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ცნობები“ არ იძლეოდა ჭეშმარიტების დადგენის საშუალებას.²

ფლავიუს არიანეს ცნობით, იმპერატორი ადრიანე ძალი-

¹ იხ. Cassius Dio, LXX 23 მ. ინაძე, იბერიისა და რომის ურთიერთობა. გვ. 321-327.

² იხ. ს. ჯანაშია, დასახ. ნაშრ., გვ. 69-70.

ან ცდილობდა იბერიასთან მშვიდობიანი პოლიტიკის გატარებას. მან მცირე აზიაში ჩასვლა სთხოვა სხვებთან ერთად ფარსმან მეფეს, რომელმაც არ მიიღო ადრიანეს მიწვევა. ამ ფაქტს ადასტურებს ადრიანეს ბიოგრაფი ელიუს სპარტიანე. ფარსმან II დაუმორჩილებლობას უცხადებს ადრიანეს, გადადის დასავლეთში და იკავებს რომის სამფლობელოდ აღიარებულ შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ სანაპიროს.

ფარსმან II-ს ადრიანეს მემკვიდრესთან, ე.ი. ანტონიუს პიუსთან ჰქონია კარგი ურთიერთობა. შემდგომში რომის იმპერიისა და პართიის საშინაო და საგარეო პოლიტიკური დასუსტების პირობებში, II საუკუნის 30-60-იან წლებში ამიერკავკასიაში ერთადერთ რეალურ ძალას ქართლის (იბერიის) სამეფო წარმოადგენდა. იგი ანგარიშს აღარ უწევს არა მარტო თავის ოდესღაც მრისხანე მეზობლებს – რომსა და პართიას, არამედ თვით იწყებს მტრული დამოკიდებულების გამომჟღავნებას და მათი ინტერესების სანინააღმდეგო პოლიტიკას ატარებს.

შემდგომი პერიოდის საქართველოსა და სპარსეთს შორის პოლიტიკურ და დიპლომატიურ ურთიერთობაზე ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს ჰაგიოგრაფიული თხზულება „შუშანიკის წამება“, რომელიც არ წარმოადგენს პოლიტიკურ ტრაქტატს, მაგრამ მისი შინაარსი გვეხმარება აღვადგინოთ სურათი ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკურ, სამართლებრივ მოწყობაზე და პოლიტიკურ მოძღვრებათა ისტორიისათვის არაპირდაპირი წყაროა¹ – წერს პროფ. ი. სურგულაძე.

ადრეული ფეოდალური მონარქიის ეპოქის საქართველოს ტერიტორია ბიზანტია-ირანის შემდეგ არაბების ურთიერთშორის ბრძოლის ასპარეზს წარმოადგენს. მიუხედავად ამი-

¹ ივ. სურგულაძე, საქართველოს პოლიტიკურ მოძღვრებათა ისტორიიდან, 1986 წ. გვ. 32-33.

სა, იმ პერიოდში ქართველი ხალხის ცხოვრებაში დიდი პოლიტიკური და სოციალური ცვლილებები ხდება, რაშიც დიდ როლს ასრულებს ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება, შემდგომში „საქართველოს ტერიტორიაზე უცხოელ დამპყრობთა ურთიერთბრძოლა და ამ საერთაშორისო ურთიერთობებში ქართული სახელმწიფოების მონაწილეობა განაპირობებს სახელმწიფოსა და სამართლის შესახებ შინაარსით მრავალფეროვანი მოძღვრების ჩამოყალიბებას. განსაკუთრებით მაღალ დონეს აღწევს სახელმწიფოსა და სამართლის მოძღვრებები კოლხეთის სახელმწიფოში, სადაც IV საუკუნიდან არსებობდა აკადემია, იქ სწავლობდნენ, ქართველების გარდა, უცხოელებიც“¹, რაც კოლხეთის პოლიტიკურ და დიპლომატიურ ურთიერთობებსაც გულისხმობს.

ფაზისის აკადემიაში სწავლა-განათლება ბერძენმა და რომაელმა მოქალაქეებმაც მიიღეს, მათ შორის აღსანიშნავია მამა-შვილი ევგენიოსი და თემისტიოსი. ბერძენი ფილოსოფოსი და რიტორი (იურისტი) ევგენიოსი მოხიბლული დარჩა კოლხი მოსახლეობით და ქართველი სწავლულებით. სამშობლოში დაბრუნებული ერთ-ერთი გამორჩეული რიტორი გახლდათ, იგი ამაყობდა იმით, რომ განათლება სწორედ კოლხეთის აკადემიაში მიიღო. იმდენად კმაყოფილი იყო აკადემიაში სწავლის დონით, რომ სხვებთან ერთად საკუთარი შვილიც აქ გამოგზავნა. ამის თაობაზე თემისტიოსი წერდა: „რიტორიკის ნაყოფნი მოვნყვიტე გაცილებით უფრო უჩინარ ადგილებზე, ვიდრე ეს ჩვენი ადგილია, არა წყნარსა და ელინურ ადგილას, არამედ, პონტოს ბოლოში. ჩავედი მე არა საკუთარი მისწრაფებებითა და გადაწყვეტილებებით, არამედ იქ გამაგზავნა ისეთმა კეთილმოსურნე კაცმა, როგორიც შეიძლება იყოს მა-

¹ ვ. აბაშმაძე, ქართული ინტელექტუალური ფენომენები, თბ., 1992 წ. გვ. 9.

მა, და ისეთმა მართებულად მოაზროვნემ, როგორიც შეიძლება იყოს ფილოსოფოსი. იქნებ შენ ის სრულიად დაჰგმო იმისათვის, რომ მან თვითონაც თავისი განთქმული ფილოსოფია სწორედ იქ შეიძინა ან უფრო მეტად დამგმო მე, რომელიც ფილოსოფიის საიდუმლოებას ბავშვობიდანვე ვარ ნაზიარები“.¹

პროფ. ვ. აბაშმადის აზრით, სავარაუდოა, რომ კოლხეთის აკადემიაში უნდა ესწავლათ ქართველ პოლიტიკოსებს, იურისტებს და შესანიშნავ ორატორებს აიეტს, ფარტაზს და კოლხეთის მეფის გუბაზ II-ის მკვლელობის ფაქტზე მოწყობილ სასამართლო პროცესზე ეროვნული ინტერესების დამცველად გამოსულ ანონიმ ქართველ სწავლულ იურისტებს, რომლებზედაც ქვემოთ გვექნება საუბარი.

იმ პერიოდის კოლხეთის ისტორიული მოვლენების თაობაზე საინტერესო ცნობებს გვანდის ცნობილი ბერძენი ისტორიკოსი აგათია სქოლასტიკოსი (536-582 წწ.). ლაზების შესახებ იგი წერდა: „უძლიერესი და უმამაცესი ხალხია ლაზები და სხვა ძლიერ ხალხებზეც მბრძანებლობენ, კოლხთა ძველი სახელოვნობით ამაცობენ და არცთუ უსაფუძვლოდ. გვარიანადაც ქედმაღლობენ... მე არ მეგულება არცერთი სხვა ესოდენ სახელგანთქმული და ქველი ხალხი, როგორც თავის სიმდიდრის სიუხვით, ისე ქვეშევრდომთა სიმრავლით, როგორც მინა-წყლის სიჭარბით და მოსავლიანობით, ისე ხასიათის სიმშვენიერითა და სიმკვირცხლობით“.²

აგათია სქოლასტიკოსი თავის ნაშრომში აღწერს ბიზანტიელებსა და სპარსელებს შორის ომებს. ორივე ამ ქვეყნისათვის საქართველო (იბერია, კოლხეთი) დიდი ინტერესის საგანს წარმოადგენდა, ამიტომ ქართველ პოლიტიკურ მოღვაწეებს სჭირდებოდათ, ქვეყნისათვის სასარგებლო-საგარეო პოლი-

¹ ს. ყაუხჩიშვილის თარგმანი, გეორგიკა, ტ. I, გვ. 50-51.

² ს. ყაუხჩიშვილის თარგმანი, გეორგიკა, ტ. III, 1936.

ტიკა ეწარმოებინათ. ამ მიზნით, კავშირს ხან ბიზანტიასთან და ხან ირანთან იჭერდნენ. VI საუკუნის შუაწლებში ბიზანტია-სპარსეთს შორის ომში კოლხეთი ერთმორწმუნე ბიზანტიის მოკავშირე იყო.

ბიზანტია-სპარსეთს შორის ომი დიდხანს მიმდინარეობდა და ხშირად ბრძოლები საქართველოს ტერიტორიაზეც იმართებოდა. ერთ-ერთი ბრძოლა მათ შორის 550 წლის ზაფხულში მდინარე ცხენისწყლის პირას გაიმართა. სწორედ ბრძოლის წინ ლაშქრის წინაშე წარმოთქმული გუბაზ მეფის სიტყვის შინაარსი ასეთია:

„არა მგონია, ვაჟკაცებო, კიდევ საჭირო იყოს რაიმე გითხრათ საომარი ცეცხლის წასაკიდებლად. აკი ჩვენივე მდგომარეობა ისედაც აღანთებს ჩვენს გულს მტრებთან საომრად. განა შეიძლება დაგვაგინყდეს, რა საფრთხე ემუქრება ჩვენს ოჯახებს, სამშობლო ქვეყანას და ყველაფერს, რისთვისაც სპარსელები აღძრულან ჩვენს წინააღმდეგ? აკი ისედაც ბუნება უკარნახებს ყველას, უცხო მტერს არ დაუთმოს თავისი საკუთარი. თქვენ კარგად იცით სპარსელთა სიხარბე და გაუმაძღრობა. ისიც გახსოვდეთ, რას გვიპირებენ სპარსელები: თუ ისინი იმ ომში გაიმარჯვებენ, მარტო ხარკს არ გვაკმარებენ, ჩვენი სამშობლო ქვეყნიდან დედაბუდიანად აგვყრიან, ირანში გადაგვასახლებენ და გაგვფანტავენ. დაე, მარტო სიტყვად ნუ დარჩება ჩვენი ნათქვამი, არამედ საქმით დავამტკიცოთ ჩვენი გმირობა. დაე, ნუ აღიგვება მინისაგან სახელი ლაზთა. ჩვენ არასოდეს გაგვჭირვებია სპარსელებთან ბრძოლა: ბევრჯერაც დაგვიმარცხებია ისინი ხელჩართულ შეტაკებაში. ჩვენ მივეჩვიეთ მათზე გამარჯვებას, ხოლო სირთულე წინდანინვე ქრება მეცადინეობისა და გამოცდილების წყალობით. დაე, გძულდეთ მტრები, გეხილოთ ისინი თქვენგანვე დამარცხებულნი და არა თქვე-

ნებრ აღფრთოვანებულნი. გახსოვდეთ, ლაზებო, ერთხელ დაცემული სიამაყე ველარასოდეს აღორძინდება. მაშ იქონიეთ ყოველივე ან თქმული მხედველობაში და კეთილი იმედით აღსავსენი მხნედ გავემართოთ მტერთა ჩვენთა დასამარცხებლად!“¹

ქართულმა ლაშქარმა გუბაზ მეფის წინამძღოლობით სასტიკად დაამარცხა სპარსელები.

გუბაზ მეფისადმი მისი ხალხის რწმენას და ნდობას გამოხატავს ერთი პატარა ამბავი, რომელიც ქვეყანაში შექმნილ მდგომარეობასაც ასახავს. „მოხირისთან გუბაზის მორიგი გამარჯვების შემდეგ, გუბაზმა თავისი მხედრიონით გავერანებული სოფლები გაიარა, სადაც ადამიანების ჭაჭანებაც არსად იყო, რაც ლაშქარში უაღრესად დიდ ნუხილს იწვევდა. პატარა მდინარის პირას გუბაზ მეფეს და მის ლაშქარს ვილაც შაოსანი, ფეხშიშველი და ძვალ-ტყავად ქცეული ქალი შეხვდა. ქალი იგი გუბაზ მეფის ცხენს ფეხქვეშ ჩაუვარდა და შელაღდა – ათი შვილი დავკარგე ამ ომში, დიდო მეფევ და მზად ვარ, რომ მყავდეს, კიდევ ათი შემოგწირო, ოღონდაც მტერს ნუ გაახარებ ჩვენზე, ოღონდ მტერს ნუ ათარეშებ ჩვენს მიწა-წყალზეო. დიახ, ეს იყო ხალხის გულისთქმა, ხალხი გუბაზ მეფეს სახავდა თავის მხსნელად, დამცველად, კოლხეთის ძველი დიდების მემკვიდრედ და გამაგრძელებლად“.²

551 წელს ონოგურის (უფრო ზუსტად ტელეფისის) ციხესთან კვლავ მოხდა ბრძოლა ბიზანტიელებსა და სპარსელებს შორის, რა თქმა უნდა, ქართველები ამ შემთხვევაშიც ბიზანტიელების მხარეზე იბრძოდნენ, მაგრამ ამ ომში სპარსელებმა გაიმარჯვეს – დამარცხების მთავარ მიზეზად გუბაზ მეფემ

¹ ლ. სანიკიძე, საქართველოს ისტორია, თბ. 1994 წ. გვ. 17.

² ც. არდაშელია, ყვირილი გვმართებს დღისით, მზისით, 1993 წ. გვ. 64-65.

ბიზანტიელთა მხედართმთავრების უნიჭობა და სიმხდალე მიიჩნია, ამის შესახებ მან აცნობა კონსტანტინოპოლში იმპერატორ იუსტინიანეს. გუბაზის საქციელი სარდლებს არ გამოპარვიათ და მის მიმართ სიძულვილით აღივსნენ. 554 წელს გუბაზ მეფის წინააღმდეგ შეთქმულმა სარდლებმა იგი ხობის-წყლის პირას მიიწვიეს ვითომდა მოსალაპარაკებლად და მართო მისული მუხანათურად მოკლეს.

აგათია სქოლასტიკოსი წერს, რომ ბიზანტიელი მხედართმთავრების მიერ კოლხეთის მეფის გუბაზის ვერაგულმა მკვლელობამ შელახა ამაყი კოლხების ეროვნული ინტერესები,¹ „ამიტომ ქვეყნის მმართველები ყველანი დაფიქრებულ მდგომარეობაში იყვნენ, არ იცოდნენ, რა ექნათ, რისთვის მიემართათ და აი, კავკასიის ერთ ხეობაში შეყარეს დიდძალი ხალხი ჩუმად, რომ რომაელებს არ შეეცყოთ, რისთვისაც აქ მოგროვდნენ და დასვეს საკითხი – სპარსელების მხარეზე გადავიდეთ, თუ ისევ რომაელებთან დავრჩეთ“.²

აგათია სქოლასტიკოსის ნაშრომი საინტერესო ინფორმაციას გვაწვდის იმდროინდელი საქართველოს სახელმწიფო-პოლიტიკური ცხოვრების შესახებ. კოლხეთის სახელმწიფო მონარქიული იყო. ქვეყანას მეფე მართავდა, მაგრამ არსებობდა სახალხო კრება და სახალხო საბჭო, სადაც უმნიშვნელოვანესი სახელმწიფო საკითხები წყდებოდა. კრებაზე დასწრების უფლება ყველა სრულწლოვან მოქალაქეს ჰქონდა.

„საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ კოლხეთის სახელმწიფოში აზრის თავისუფლება ბატონობს, სახალხო კრებაზე, რომელთაც განსაკუთრებული მნიშვნელობის საქმეების

¹ ვ. აბაშმაძე, ქართული ინტელექტუალური ფენომენები, თბ. 1992, გვ. 11-12.

² გეორგიკა III, გვ. 63.

გადასაწყვეტად იწვევენ ხალხის ფართო მასების მონაწილეობით, ადგილი აქვს ურთიერთდაპირისპირებულ შეხედულებათა შორის ბრძოლას, კერძოდ, პოლიტიკურ დავაში კრება ღებულობს ყველაზე გონივრულ და ქვეყნისათვის სასარგებლო გადაწყვეტილებებს. ამის ნათელ მაგალითს წარმოადგენს კოლხეთში მოწვეული სახალხო კრება გუბაზ მეფის მკვლელობასთან დაკავშირებით¹. აღნიშნულ კრებაზე აზრთა სხვადასხვაობა იყო, ბევრი ორატორი გამოვიდა საკმაოდ დამაჯერებელი არგუმენტებით, მაგრამ ყველაზე ძლიერნი აღმოჩნდნენ რიტორი (იურისტი) ორატორები აიეტი და ფარტაზი. საბოლოოდ ფარტაზის აზრმა გაიმარჯვა და კოლხებმა ელჩები გააგზავნეს იუსტინიანე იმპერატორთან მოთხოვნით: გამოეძიებია გუბაზ მეფის მკვლელობის ფაქტი და მიეღო ობიექტური გადაწყვეტილება.

კოლხთა სამართლიანი მოთხოვნა იმპერატორმა იუსტინიანემ დააკმაყოფილა, კოლხეთში მიავლინა საგამომძიებლო ჯგუფი ცნობილი მოსამართლის ათანასის ხელმძღვანელობით, რომელმაც იურისტებმა საქმე გამოიძიეს, ჩაატარეს სამართლო სხდომა და იოანე და რუსტიკე, რომელი სტრატეგოსები დამნაშავედ ცნეს, რაზედაც ცოტა ქვემოთ გვექნება მსჯელობა.

ჩვენთვის მთავარია კოლხეთის პოლიტიკური ორიენტაციის საკითხის დასმა, ირანი თუ რომი, მომხრეები ორივე მხარეს ჰყავს, მაგრამ იმძლავრა სწორმა პოლიტიკურმა აზრმა და კოლხები ირჩევენ რომთან ურთიერთობას და იწყებენ დიპლომატიური ურთიერთობების განახლებას რომის იმპერიასთან. აქ ცალკე გამოგვაქვს იუსტინიანე იმპერატორის წერილის შინაარსი, რადგანაც კარგად სჩანს იუსტინიანე

¹ ვ. აბაშმაძე, ქართული ინტელექტუალური ფენომენები, თბ. 1992 წ. გვ. 13.

იმპერატორის დიპლომატიური, პოლიტიკური და პირადი დამოკიდებულება კოლხთა მეფის გუბაზ II-ს მიმართ, ასევე წერილში სჩანს, არასწორი ინფორმაციის გავლენაც იმპერატორზე და ამ ფონზე მოსამართლე ათანასის სწორი გადაწყვეტილება.

იუსტინიანეს წერილი

„დაუფერებელი და უცნაურია ის, რაც მაცნობეთ, სახელდობრ, თითქოს გუბაზს სურდეს გადაუდგეს მამა-პაპის ადათს და თავის ძველ, ყველაფერში ერთაზროვნე წინამძღოლებს, ესე იგი, რომაელებს, და გადავიდეს მისდამი მტრულად განწყობილ, სრულიად უცხო და სხვა სარწმუნოების მიმდევარ სპარსელთა მხარეზე, და ეს ჩაიდინოს იმ დროს, როდესაც მას ჩვენგან უსიამოვნო არაფერი შეხვედრია. მიუხედავად ამისა, რადგან ვიცით, რომ ადამიანს სჩვევია ცვალებადობა და მერყეობა და გარემოებათა ნაირნაირობასთან ერთად თვითონაც სხვადასხვანაირად იქცევა ხოლმე, ამიტომ ჩვენ საჭიროდ არ ვცანით სრული უნდობლობით მოვპყრობოდით იმ ამბავს (გუბაზის განდგომის შესახებ) და არ გვეზრუნა თავის დაცვაზე მის მიერ განზრახული თუ უკვე მიღებული გადაწყვეტილებების წინააღმდეგ; ხოლო ჩვენ თვითონ მეტად გვანუხებს და ყოველმხრივ გვაფიქრებს ეს საქმე, ვინაიდან არ არის ნათელი, თუ რით გათავდება ის. თუმცა შემადრწუნებელი და ამაღელვებელია ის, რომ მტკიცედ ვერავის დაეყრდნობი და მუდამ ეჭვითა და შიშით უნდა იყო აღვსილი თვით ძალიან კარგი მახლობლების მიმართაც კი, მიუხედავად ამისა, ჩვენ მაინც მივყევით ბუნების კანონს (და ეს არის, რომ ყველაფერში იმარჯვებს) და უნდობლობას ვიჩენთ. მაგრამ, რათა გუბაზის

მიმართ აჩქარებულად არ გადავდგათ მკაცრი და სასტიკი ნაბიჯი და არც სირბილე გამოვიჩინოთ რაიმე შეუფერებელ გარემოებათა გავლენით, ამიტომ, ორივე შემთხვევაში, სინანულის თავიდან ასაცდენად, მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ შუა გზა აგვეჩია და ის კაცი (გუბაზი) აქ დაგვებარებინა. ამიტომ გავალებთ გამოგზავნოთ ის, რაც შეიძლება მალე, ნებით ან ძალით, მაგრამ თუკი ის განზრახვას მიგიხედებათ, წინააღმდეგობას გაგიწევთ და წამოსვლაზე უარს განაცხადებს, შეიპყარიტ და წამოათრიეთ (ამის ნებასაც გაძლევთ მე თქვენ ამ შემთხვევაში), ხოლო თუ ის გაგისხლტებათ და თქვენზე იერიშს მოიტანს და, მაშასადამე, ამა თუ იმ სახით ხელებს აღმართავს თქვენს წინააღმდეგ, მაშინ ჩვენ აშკარა საბუთები გვექნება მის განზრახვათა შესახებ და ამიერიდან შეგვიძლია ჩავთვალოთ მტრად, ისე რომ, თუ მას, ასე გათავხედებულს, ვინმე კიდევაც მოჰკლავს, ამას უკანონო საქციელად არ ჩავუთვლით; ამ საქმისათვის არა თუ დასჯილი არ იქნება ის, როგორც მკვლელობის ჩამდენი, არამედ ქების ღირსიც იქნება, როგორც ტირანის მომსპობი“.

აი, ამას ბრძანებდა იმპერატორი თავის წერილში, და ეს შეიტყვეს სასამართლოზე დამსწრეებმა, რომელიც გუბაზს დაუმალეს და ამის შესახებ მან არაფერი იცოდა.¹

¹ როდესაც სტრატეგოსებმა რუსტიკემ და მარტინემ გუბაზ მეფის მოკვლა განიზრახეს, რუსტიკეს ძმა იოანე გააგზავნეს ბიზანტიაში, რომელმაც იუსტინიანეს მიუტანა ამბავი, თითქოს გუბაზი სპარსელების „მომხრეობას იჩენდეს“. იუსტინიანე „გაშტერებული დარჩა ამ დაუჯერებელი ამბით“. მაგრამ იოანემ დაარწმუნა იგი და ბოლოს სტრატეგოსებს წერილი მისწერა, რაზედაც ქვემოთაა საუბარი.

გუბაზის მკვლელთა დასჯა

სასამართლო პროცესზე ათანასი ჯერ კარგად შეხვდა რუს-ტიკეს სიტყვებს, რომელიც თავს დამაჯერებლად იცავდა, მაგრამ იმის წყალობით, რომ პაექრობა ორჯერ მოხდა და ათანასიმაც ყველაფერი გამოიკვლია და ასწონ-დასწონა, მას უკვე გუბაზის მიერ ჩადენილ საქციელში აღარაფერი მიაჩნდა მისი მოღალატეობისა და ტირანობის დამამტკიცებლად; პირიქით, მისი აზრით, მკვლელობა ჩადენილი იყო უსამართლოდ და კანონის წინააღმდეგ და ონოგურისზე ლაშქრობაში მონაწილეობის მიღებაზე უარს ამბობდა გუბაზი, იმიტომ, რომ ის გაბრაზებული იყო სტრატეგოსებზე იმის გამო, რომ მათ დაკარგეს ონოგურისი თავისი უგუნურებისა და დაუდევრობის წყალობით, ყველაფერი ეს რომ გაიგო, მაშინ გადაწყვიტა მეფისათვის ეცნობებინა მარტინეს შესახებ თქმული, სახელდობრ, რომ ისიც მონაწილე იყო იმ გეგმისა. დანარჩენების შესახებ კი, რომლებმაც აშკარად აღიარეს, რომ მოკლეს გუბაზი, მან გამოიყენა მეფის წერილობითი განაჩენი, რომელშიაც მეფე ბრძანებდა, რაც შეიძლებოდა მალე დაესაჯათ ისინი და სასამართლოს მახვილით თავები მოეკვეთათ. ისინი შესხეს ჯორებზე და ისე ჩაატარეს ქუჩაში, რაც, როგორც ჩანს, უდიდესი და ამავე დროს შიშის მომგვრელ სანახაობას წარმოადგენდა კოლხებისათვის. განცვიფრებაში მოიყვანა ისინი გზირმაც, რომელიც შემზარავი ხმით გაჰკიოდა და რჩევას იძლეოდა: გეშინოდეთ კანონებისა და თავი შეიკავეთ უსამართლო მკვლელობათაგანო. როდესაც მათ ყელები გადასჭრეს, მაშინ ყველანი სიბრალულით აღივსნენ და ბრაზობას თავი დაანებეს. ამით დამთავრდა სასამართლო: კოლხები კვლავ ერთგულნი გახდნენ რომაელებისა და დაუბრუნდნენ ძველ გზას.

ამის შემდეგ რომაელთა ჯარები საზამთროდ დაბინავდნენ ქალაქებსა და ციხესიმაგრეებში, ისე, როგორც თითოეულს ჰქონდა დაწესებული.

აღსანიშნავია XI საუკუნის დასაწყისში ბიზანტია-საქართველოს შორის დიპლომატიური ურთიერთობების ზოგიერთი ეპიზოდი. ასე მაგალითად: 1027 წელს გიორგი I გარდაიცვალა და ტახტზე ავიდა მცირეწლოვანი ბაგრატ I, რომელიც ბიზანტიიდან ახალი დაბრუნებული იყო. ბაგრატ მეფე ისტორიაში IV-ის სახელწოდებით შევიდა. მას ქვეყნის საშინაო და საგარეო ურთიერთობები დალაგებული არ დახვედრია. ტაოელებმა 1027 წელს ყველა ციხე-სიმაგრე ბიზანტიელებს გადასცეს. ამ უკანასკნელმა ისარგებლა ბაგრატ IV-ის მცირეწლოვნებით, შინაურ დიდგვაროვანთა გაორებით და ქვეყნის აოხრება დაიწყო. მართალია, მტერი და მოშურნე, შინაური თუ გარეული, არ აკლდა საქართველოს, მაგრამ ღალატს ერთგულება და თავდადება სძლევდა ყოველთვის. ამ ეტაპზეც ასე მოხდა. ეპისკოპოსმა საბა მტბერავმა ტბეთში სიმაგრე ააგო, მეფის და ქვეყნის ერთგულები დარაზმა და მომხდურ მტერს მედგრად დაუდგა.¹ კეისარმა იგრძნო ქართველების ძალა, დათანხმდა სამშვიდობო მოლაპარაკებაზე, რომელსაც მეფე ბაგრატის დედა აწარმოებდა. ეს იყო ქალის პირველი ოფიციალური დიპლომატიური მისია, რომელსაც დედოფალმა თავი შესანიშნავად გაართვა. ქართული დიპლომატიის მკვლევარები დადებითად აფასებენ მარიამ დედოფლის მოღვაწეობას: მარიამ დედოფალმა ბიზანტიასთან დაამყარა ისეთი ურთიერთობა, რომლის წინააღმდეგ მთელი სიცოცხლე იბრძოდა მისი თანამეცხედრე გიორგი I, რასაკვირველია, არ უნდა გამოვრიცხოთ, რომ მარიამს „სამშვიდობო ინიციატივა“ ქვეყანაში შექმნილი უმძიმესი ვითარებით იყო გამოწვეუ-

¹ ივ. ჯავახიშვილი, თხზ., ტ. II, თბ., 1983, გვ. 323.

ლი, მაგრამ, თუ გავითვალისწინებთ საქართველოს დედოფლის სხვა დიპლომატიურ ნაბიჯს (კერძოდ, მის აქტივობას XI ს-ის 50-იან წლებში), როდესაც ბაგრატ IV ასევე დასჭირდა დათმობაზე წასვლა ბიზანტიასთან ურთიერთობებში და ამის მისაღწევად დედის ავტორიტეტი გამოიყენა. უნდა ვიფიქროთ, რომ მარიამის ვიზიტი კონსტანტინეპოლში ახალი პოლიტიკური კურსის მაჩვენებელი იყო საქართველოსთვის.¹ ბიზანტიის კეისარმა ბაგრატ IV თავისი თავისი ასული ელენე მისცა ცოლად და ქვეყნებს შორის მშვიდობაც დამყარდა.

ამის შემდეგ ჩვენს მიერ აქცენტი გადატანილია თამარ მეფის ეპოქის საქართველოზე. იმ დროისათვის, თუ რა პოლიტიკური და დიპლომატიური სივრცე ჰქონდა დაკავებული, ამაზე მეტყველებს მის იურისდიქციაში მოქცეული გეოგრაფიული გარემო და მოსაზღვრე ქვეყანათა რაოდენობა.

მთელი დასავლეთი ნაწილი სრულიად საქართველოს სახელმწიფოს შემადგენლობაში შედიოდა. ასე რომ, საქართველოს სახელმწიფო საზღვარი დასავლეთით შავ ზღვამდე აღწევდა.

ისტორიულ წყაროებში აღწერილია, რომ სამხრეთი საზღვარი კი კარნუ ქალაქამდე იყო გაჭიმული. „ყოველი სომხითი“ ქურდვაჭრის იქითა (აღმოსავლეთი) მხარეა (ბასილი ეზოსმოძღვარი), რომელშიც იგულისხმება კაენისა (მდ. აღსტევის ხეობაში) და კაინონის (მდ. ქურდვაჭრის – დებედის მარჯვენა მხარეს) ციხეები. უფრო რომ დავაზუსტოთ, ესაა გარდაბანი, ე.ი. ტერიტორია, რომელიც ქურდვაჭრის (მდ. დებედა) ხევსა და მდ. აღსტევს შორის მდებარეობდა (უამთა-აღმწერელი). შამქორის მიმდგომი ქვეყანა საქართველოს სახელმწიფოს აღმოსავლეთით მდებარე საზღვრისპირა მხარე

¹ ვ. გაბაშვილი, თსუ შრომები, თბ. 1968, გვ. 69.

ყოფილა. ამ მხარეში ნაგულისხმევია გელაქუნის ტბასა და მდ. მტკვარს შორის მოქცეული ტერიტორია.

საერთოდ, საქართველოს სამხრეთი საზღვარი ჩანს მდ. რახსი და ნახჭევანი („ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანი“).

თამარის დროინდელი საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთი საზღვარი სპერია („ჯავახეთით სპერამდის“). აღმოსავლეთით მეფე თამარის მიერ „დაჭერილი“ ტერიტორია გაგსა და განძას შორის მდებარეობდა. გაგი მდ. დებედის ქვემო წელზე მდებარე ციხეა. ამგვარად, მდ. დებედა ჩანს ის სამანი, რომლის სამხრეთითა და აღმოსავლეთით თამარის მიერ შემოერთებული მიწებია. ამ ტერიტორიის უკიდურესი მიჯნა აღმოსავლეთით არის განძა (განძის საათაბაგო, რანი), სამხრეთით – მდინარე არეზი ანუ რახსი, ხოლო სამხრეთ-დასავლეთით – ჭოროხის ზემო წელზე მდებარე პროვინცია – სპერი (სპერი და მისი მიმდებარე ქანეთი მეფე თამარის მიერ დაარსებულ ტრაპიზონის იმპერიაში შედიოდა).

სანამდე საგარეო ურთიერთობებსა და თამარ მეფის წარმატებულ დიპლომატიაზე ვიმსჯელებდეთ, ისტორიაში ცნობილი ყუთლუ-არსლანის პოლიტიკური დასის პროგრამასთან დაკავშირებულ ერთ მომენტზე შევაჩერებთ ყურადღებას.

თამარ მეფის მიერ, მისივე მოხელის ყუთლუ-არსლანის დაპატიმრებით დაიძაბა მდგომარეობა, რადგანაც მას საკმაოდ სერიოზული ძალები უჭერდნენ მხარს. „ცნეს ეს ლაშქართა თანაშეფიცულთა და თანაშემწეთა მისისა. მის გზად-გამყუელობისა და უკუთურებისათა, შეიპყარნეს და უკუაგდეს თამარს, დაადგინეს ახალი სიმტკიცე ყუთლუ-არსლანის გამკებულებისა და არა მიშუებუსა ვნებად მისსა მეტყუელნი, გა-

ნემზადნეს ისანისაცა შემთგომად და ხელ ყვეს საქმესა შეუდარებელსა და საბრძოლოდ უბრძოლელსა“.¹ ქვეყანა ძმათა ომის საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა. თამარ მეფემ გონიერება გამოიჩინა და მიმართა მანამდე გამოუყენებელ შიდა დიპლომატიურ ხერხს – მოწინააღმდეგეთა ბანაკში წარჩინებული ქალბატონები გააგზავნა. ერთი, ქართლის ერისთავთ-ერისთავის რატის დედა ხუაშაქი ცოქალი, მეორე, კრავაი ჯაყელი, „დედა ან მყოფადი სმ'ივერთა“. „მშვიდობის მაძიებელმან მან წარავლინა ორნი პატიოსანნი დიოფალნი, უბრძანა ფიცით მინდობა და სხვისი არავისი ბრალობა“, მოციქულმა ქალებმა დააცხრეს „დასელების“ ავი ყარყარი, მათ გადასცეს თამარის ფიცი, რომ იგი ყუთლუ-არსლანის გარდა ბრალს არავის დასდებდა, არც ვინმეს დასჯიდა, ხუაშაქმა და კრავაიმ იარაღაყრილი „მოჯანყეები“ თამართან მიიყვანეს, მათ ხელმწიფის წინაშე მუხლი მოიყარეს, თაყვანი სცეს და სამარადჟამო ერთგულება შეჰფიცეს. მემამულები წერს: „თანაშეფიცულნი“ მივიდნენ წინაშე თამარისა და დავრდომით თაყვანი სცეს და აღიღეს ფიცი პატრონისაგან და მისცეს პირი ერთგულებისა ნებისყოფისა მისსა“. ეს იყო შინადიპლომატიის სანიმუშო მაგალითი.

ისტორიული წყაროებით დასტურდება, რომ XIII საუკუნის ათიანი წლების საქართველოს ჩრდილოეთი საზღვარი გადიოდა კავკასიონის მთავარი ქედის გასწვრივ და საკუთრივ ჩრდილოეთ კავკასიის ნაწილი (დვალეთი, ხევი, თუშეთი) უშუალოდ სამეფოში შემოდიოდა. ჩრდილო-დასავლეთით უკიდურესი წერტილი ნიკოფსი იყო, ჩრდილო-აღმოსავლეთით კი – შამახიის მთა. კავკასიონის (ეი. საქართველოს ჩრდილოეთი საზღვრის) მიღმა მდებარეობდა საქართველოს

¹ იხ. ივ. ჯავახიშვილი, თხზ. ტ. XII, თბ., 1998 წ., გვ. 235.

ყმადნაფიცი (ვასალური) ქვეყნები: ქაშაგეთი, ოვსეთი, დურ-ძუკეთი, დიდოეთი, ლუნძეთი, ლეკეთი, დარუბანდი. საქართველოს ყმადნაფიცები იყვნენ აგრეთვე აღმოსავლეთი შირვანი და რანი.

საქართველოს ხარკს უხდიდნენ: ხლათის სასულთნო, ერზინკის სასულთნო, კარნუ-ქალაქის საამირო, ნახჭევანის საამირო (ქართული ნარატიული ძეგლების გარდა, ამას ადასტურებს არაბი იბნ ალ-ასირიცი).¹

ბიზანტია-საქართველოს დიპლომატიის ისტორიაში საინტერესოა ერთი ფაქტი: დავით IV აღმაშენებლის მამიდა ანუ ბაგრატ IV-ის ასული მართა, დიპლომატიური მოტივით, ცოლად გაჰყვა მიხაელ VII დუკასს, რომელიც 1071-1078 წწ. კეისრობდა. ბიზანტიის ისტორიაში მართა ცნობილია, როგორც მარიამი, რომელიც დიპლომატიური ნიჭითა ყოფილა დაჯილდოვებული და სიმშვენიერით გამორჩეული,² მასთან არის დაკავშირებული პირველი საქორწინო ხელშეკრულების გაფორმება, სადაც სხვა ვალდებულებებთან ერთად იყო ყოველ სამოს ბანაობის მოთხოვნაც, ეს ფაქტი მიუთითებს დედოფლის აღზრდასა და კულტურაზე. წყაროები იმასაც ამბობენ, რომ მან კულტურული ცხოვრების ახალი წესები დაამკვიდრა კეისრის კარზე.

საინტერესოა, რომ ფრანგმა მეცნიერმა ფ. ხალანდონმა კომენტების შესახებ დაწერილ ორტომიან მონოგრაფიაში 69 გვერდი დაუთმო მარიამ დედოფლის თავგადასავალს. ფერდინანდ ხალანდონი იყო რომის ე.წ. „ფრანგული სკოლის“

¹ საქართველოს ისტორია, ტ. II, თბ. 2012. გვ. 444.

² ზ. ავალიშვილი, ჯვაროსანთა დროიდან, თბ. 1989, გვ. 90.

დამსახურებული წევრი, თანამდებობით – პალეოგრაფიის არქივისტი.¹

მარიამ დედოფალზე არსებობს ისტორიული რომანიც. ავტორია მაქსიმ დე კონსტანი და წიგნს ჰქვია „ბიზანტიისაკენ“. 172 გვერდი ეძღვნება ქართველი ბასილევსას ოდისეას. როგორც ვხედავთ, მას არ მოჰყვება არც ისტორიკოსთა და არც მწერლების ყურადღება და ევროპაშიც დიდი სახელი გაუვარდა.²

ასე რომ, ბიზანტია – საქართველოს შორის დიპლომატიური ურთიერთობანი სამეფო კარის დანათესავებითაც მყარდებოდა. ამაზე მეტყველებს დავით აღმაშენებლის ქალიშვილის კათაის დაქორწინება 1122 წ. ალექსი ბაიენ-კომნენზე, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა, თამარ მეფის მიერ კომნენტა ჩამომავლობის პატრონობას და 1204 წ. ტრაპიზონის ტახტზე აყვანას, რითაც საქართველო-ტრაპიზონის დიპლომატიური ურთიერთობა ახალ ფაზაში შევიდა. ეს იყო თამარის მიერ შექმნილი, საქართველოს სახელმწიფო გავლენის სფეროში მყოფი იმპერია. მისი დამოკიდებულება საქართველოსთან განსაკუთრებული იყო.

თამარის პირველი ისტორიკოსის მიხედვით უნდა ვიგულისხმოთ, რომ, ანდრონიკე პირველი კომნენი დედის მხრიდან დავით აღმაშენებლის შვილიშვილია, თამარის ბაბუის – დემეტრე პირველის (1125-1156) დისწული და გიორგი მესამის მამიდაშვილი. ამიტომ იყო საქართველოს სამეფო კარი მეტორმეტე საუკუნეში უაღრესად სიმპათიურად განწყობილი კომნენებისადმი. გიორგი მესამის დროს ანდრონიკე სიყვარულით მიიღეს საქართველოში და იგი ქართველებს ბრძოლებში ენერგიულად ეხმარებოდა.

¹ Chalandon F., les Comnenes, V. 1-2. P. 1900-12.

² დ. ჯანელიძე, ოქროს ბორკილებში, ქუთ. 2004, გვ. 31.

ამგვარად, XII-XIII საუკუნეების მიჯნის საქართველო ვრცელი ქვეყანა იყო. მისი საზღვრები შორს იყო გადაჭიმული და რეალურად მეტყველებდა სახელმწიფოს ძლიერებაზე.

„ცხოვრება მეფეთ-მეფისა თამარისის“ ავტორმა ბასილი ეზოსმოდღარმა ხმამაღლა განაცხადა, რომ წინაპართა მიერ დატოვებული ტერიტორია მეფე თამარმა ერთი ორად გაზარდაო და დაასკვნა: „გარნა ლომი ბრჭყალთაგან საცნაურ არს და თამარ საქმეთაგან“.¹ ტრაპიზონის კეისარი ალექსი კომნენის (1081-1118) გარდაცვალების შემდეგ ტახტზე ადის მისი ვაჟი იოანე კომნენი, რომელსაც სასახლის დასაჭერად მიმავალს და სამეფო გვირგვინის დასაპყრობად მოჩქარეს, პირველნი შეხვდნენ სწორედ საქართველოს ელჩები და მათ პირველთა მეფობაც მიულოცეს და მეფედ აღიარეს.²

„თამარი თვის-ტომი და ნათესავი იყო ალექსის ანდრონიკეს შვილისა, რადგან დავით აღმაშენებელის ქალი კატა, თამარის პაპის დაი, ცოლად ჰყვანდა ალექსის, უფროსსა შვილს ნიკიფორე IV ბრიენისას და მისის ცოლის ანნა კომნენისას“.³

კომნენტა გვარის სამ თაობათა წევრები საქართველოს მეფეთა წყალობით სარგებლობდნენ.

თამარის მამის, გიორგი III-ის მეფობის დროს, დაახლოებით 1167 წ., შემოვიდა საქართველოში ანდრონიკე კომნიანოსი ცოლშვილით, და გიორგი მეფემ „მისცნა ქალაქნი და ციხენი კმასაყოფელნი მისნი“. ეს ანდრონიკე კომნენი, გამოჩენილი პიროვნება, ბიზანტიის ისტორიაში ძალიან ცნობილი, შემდეგში, 1183-1185 წლებში, საბერძნეთში ხელმწიფობდა. ერთი მისი შვილი, სახელად ალექსი, იყო ის „ალექსი კომონია-

¹ საქართველოს ისტორია, ტ. II, თბ. 2012. გვ. 445.

² ზ. ავალიშვილი, ჯვაროსანთა დროიდან, თბ. 1989, გვ. 90.

³ თამარ მეფის და კომნენტა ნათესაობის შესახებ ის. Brosset, Hist. de la Georgie, 6, p. 413, n. 1. თ. ჟორდანია, ქრონიკები, I, 275.

ნოსი, ანდრონიკეს შვილი“, რომელსაც, თანახმად „ქართლის ცხოვრებისა“, თამარმა „მისცნა“ ლაზია და სხვა, ქართველთა მიერ დაპყრობილი ადგილები (იხ. იქვე, გვ. 83). ეს იგივე ალექსი უნდა იყოს, რომლის ქმრად მოყვანას ზოგიერთები თამარს ურჩევდნენ. ამაოდ – რადგან საქმრო „ახლოს თვისობდაო“ – ნათესავად ითვლებოდა. ეს კომნენი საქართველოში ცხოვრობდა.

დასახელებულმა ანდრონიკე კომნენმა საქართველოში ცოლიც ჩამოიყვანა, ქართული ქრონიკით: „სახითა მშვენნიერთა და ბრწყინვალითა“. ეს არ იყო მისი კანონიერი მეუღლე, არამედ ღვიძლი ძმის, ისააკ კომნენის, ასული თეოდორა, იერუსალიმელი ფრანგი მეფის ბოდუენ ანუ ბალდუინის ნაცოლარი. ცნობილია ამ ქალის რომანტიული თავგადასავალი. თეოდორას და ანდრონიკეს თავისუფალი კავშირი ორთოდოქს წრეებში, რა თქმა უნდა, სკანდალად და უწესოებად ითვლებოდა. სწორედ ამ სიყვარულის ნაყოფია, ზემოთ დასახელებული ალექსი ანდრონიკეს ძე. ამისათვის დიდი ბიზანტინისტის Ducange-ის კატალოგში გულახდილად შეტანილია როგორც Alexius Comnenus, ex incestu Andronici cum Theodora Comnena concubitu natus. (Fam. august. byzant. p. 191).¹

ცხადია, მთელი ეს პოლიტიკა გამომდინარეობდა იმის სრული შეგნებიდან, რომ საჭირო იყო პატივისცემით მოპყრობოდნენ მეზობელთა პოლიტიკურ უფლებებს და იმ მოსახლეობას, რომელიც სამხედრო ოპერაციების შემდეგ დაპყრობილ ტერიტორიაზე ცხოვრობდა. მის შემდეგ, – რაც საქართველოს პოლიტიკური გაერთიანება სრულად იქნა მიღწეული და ქართული სახელმწიფოს კონსოლიდაცია სრული სისავსით იქნა განხორციელებული და ამავე დროს საქართველოს სამხედრო

¹ ზ. ავალიშვილი, ჯვაროსანთა დროიდან თბ. 1989, გვ. 87.

ძლიერება და მისი ხელმძღვანელი როლი მახლობელ აღმოსავლეთში რეალური ფაქტი შეიქმნა, საქართველოს მთავრობამ თამარ მეფის მეთაურობით თავის სახელმწიფოებრივ ამოცანად ჩათვალა, დაეცვა პოლიტიკური ნონასწორობა მეზობლებს შორის და აღეკვეთა აგრესიის ყოველგვარი ცდა. ისტორიული წყაროები გადმოგვცემენ, რომ ბევრნი მეზობელ მფლობელთაგან თავისი დამოუკიდებლობის შენახვას სწორედ თამარ მეფის მიერ აღებულ საგარეო პოლიტიკურ გეზს უნდა უმაღლოდნენ და ისინი გადაურჩნენ მოძალეებული მეზობლის მხრით უცილობელ დამონებას მხოლოდ საქართველოს მთავრობის ჩარევისა და დახმარების წყალობით.¹

სამწუხაროდ, შემდეგ საუკუნეებში განვითარებულმა მოვლენებმა შეასუსტა დიპლომატიური კავშირები და საგარეო პოლიტიკა ზოგადად.

კონსტანტინოპოლის დაცემამ კი გარკვეული გავლენა მოახდინა საქართველოს საგარეო პოლიტიკური ორიენტაციის განსაზღვრაზეც. საუკუნეების განმავლობაში მართლმადიდებლური ქვეყნები ბიზანტიას უყურებდნენ როგორც მსოფლიო სახელმწიფოს, მართლმადიდებლობის ცენტრს, მიიჩნევდნენ მას ძველი რომის იმპერიის მემკვიდრედ, უწოდებდნენ „მეორე რომს“. თვით ბიზანტიის უკიდურესი დასუსტების დროსაც კი მართლმადიდებელი რომის იმპერიის მემკვიდრედ, უწოდებდნენ „მეორე რომს“. თვით ბიზანტიის უკიდურესი დასუსტების დროსაც კი მართლმადიდებლები ბიზანტიას მიიჩნევდნენ ქრისტიანების მფარველად და დამცველად. კონსტანტინოპოლის დაცემამ თავზარი დასცა საქრისტიანოს, მათ შორის საქართველოსაც.

ყირიმის ნახევარკუნძულის დაპყრობის შემდეგ ოსმალეთმა

¹ ივ. ჯავახიშვილი, თხზ. XII ტომად, ტ. II, თბ. 1983, გვ. 413.

სწრაფად გაავრცელა თავისი გავლენა ჩრდილოეთ კავკასიაზე. ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხებმა მიიღეს ისლამი და საქართველოს ირგვლივ შეიკრა მტრული მაჰმადიანური გარემოცვის რკალი. ოსმალეთის ნაქეზებით ჩრდილო კავკასიელებმა დაიწყეს გამანადგურებელი თავდასხმები საქართველოზე. ამ თავდასხმების მიზანს ტყვეებისა და ნადავლის ხელში ჩაგდება წარმოადგენდა. უნდა აღინიშნოს, რომ ჩრდილოეთ კავკასიელთა შემოსევებმა საქართველოს არანაკლები ზიანი მიაყენა, ვიდრე ირანისა და ოსმალეთის გამუდმებულმა აგრესიამ.¹

მკვლევრების აზრით, რასაც ჩვენც ვიზიარებთ, საერთაშორისო და სახელმწიფოთაშორისო დამოკიდებულებაში საქართველოს ხელისუფალნი, მეტადრე თამარის დროიდან მოყოლებული, მეზობელთა შორის პოლიტიკური ნონასწორობის და ხელშეუხებლობის პრინციპს მისდევდა: ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში, როდესაც ვინმე სხვის სამფლობელოში შეჭრას გაბედავდა, საქართველო თავის თავს მოვალედ სთვლიდა, რომ ჩარეულიყო და შელახულის უფლებები აღედგინა. ყველა ამ გარემოებათა გამო, საქართველომ თავისი პოლიტიკური ძლიერების განმტკიცებასთან ერთად, საერთაშორისო ურთიერთობებშიც დიდი გავლენის მოპოვება მოახერხა.

საქართველოს საერთაშორისო დიპლომატიაში სახელგანთქმულობამ, ისეთ შორეულ ქვეყნებამდისაც კი მიაღწია, როგორიც მაშინდელი დასავლეთი ევროპა იყო, რაც იმ დიდ ძალისხმევაზე იყო დამყარებული, რომელსაც მთელი ამ საუკუნეების განმავლობაში გამოჩენილი ქართველი პოლიტიკოსები, დიპლომატები, რელიგიურ სფეროში მოღვაწენი, მწერლები, მეცნიერნი და ხელოვანნი აწარმოებდნენ.

¹ ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევები. თბ. 1998, გვ. 44.

1.2. საქართველო-ევროპის საერთაშორისო დიპლომატიურ ურთიერთობათა ზოგადი ასპექტები

XI საუკუნიდან მოყოლებული რომის პაპები და შემდგომ ევროპულ სახელმწიფოთა ლიდერები მიმართავდნენ ქართველ მეფეებს წინადადებებით, მონაწილეობა მიეღოთ ჯვაროსნულ ომებში, რაც იმას ნიშნავს, რომ საქართველო ითვლებოდა ევროპული ოჯახის ნაწილად. რაც კულტურის, რელიგიის, სამართლის და სხვა სოციალური ცხოვრების სფეროებში საერთო ნიშნებით გამოიხატებოდა.

კონსტანტინოპოლის დაცემამ დიდი გავლენა მოახდინა ევროპის სახელმწიფოების საგარეო პოლიტიკაზე და ბალკანეთში ოსმალეთის გაბატონებამ საფრთხე შეუქმნა ევროპის, განსაკუთრებით ცენტრალური ევროპისა და რუსეთის სახელმწიფოების, უშიშროებას. ამ საფრთხემ დიდი ხნით განაპირობა ევროპის სახელმწიფოებისა და რუსეთის ირანთან ურთიერთობების ხასიათი. ამ ქვეყნებს, სავაჭრო-ეკონომიკური ინტერესების გარდა, ირანის მიმართ გააჩნდათ პოლიტიკური ინტერესიც. ირანი თურქეთის მთავარი მეტოქე იყო აზიაში. ევროპის სახელმწიფოები და რუსეთი ირანში ხედავდნენ ევროპაში ოსმალეთის აგრესიის შემაკავებელ ფაქტორს. შემთხვევითი არ იყო, რომ უკვე პირველ ანტიოსმალურ კოალიციებში ცდილობდნენ ირანის ჩათრევას. ამიტომ ყველა ეს სახელმწიფო ისწრაფვოდა ირანთან ჰქონოდა „მეგობრული“ ურთიერთობა. შექმნილი ვითარება არახელსაყრელი იყო საქართველოსათვის. ცხადია, საქართველო დაინტერესებული იყო ანტიოსმალური კოალიციის შექმნით, მაგრამ, როგორც ამ პერიოდის კვლევაშია აღწერილი, მიზეზთა მთელი რიგის გამო, სხვადასხვა დროს კოალიციის ყველა ცდა მარცხით

მთავრდებოდა და საქართველო პირისპირ რჩებოდა რომელიმე აგრესორის, ირანის თუ ოსმალეთის წინააღმდეგ ბრძოლაში. საქართველოს ცდები, ევროპისა და რუსეთისაგან მიეღო რეალური დახმარება ირანის წინააღმდეგ, მარცხით მთავრდებოდა, რადგანაც ეს სახელმწიფოები, პირველ რიგში, საკუთარი პოლიტიკური და სავაჭრო-ეკონომიკური ინტერესების დაცვაზე ფიქრობდნენ.

მკვლევართა ნაწილი, როდესაც ამ ურთიერთობებზე მსჯელობს, იყენებს ტერმინს „საქართველოების“. ამის საფუძველია ის, რომ საქართველო საგარეო-პოლიტიკურ ურთიერთობებში ყოველთვის ერთ ორგანიზმს არ წარმოადგენდა. მით უმეტეს, XV-XVIII საუკუნეებში, მიუხედავად ამისა, როდესაც ქართლ-კახეთის სამეფო რაიმე სერიოზულ საგარეო-პოლიტიკურ გადაწყვეტილებას ღებულობდა, ის ასოცირდებოდა, როგორც საერთო ქართული სახელმწიფოს ნება, მიუხედავად იმისა, რომ პროცესები შესაძლებელია სხვადასხვა დროს ხორციელდებოდა.

როდესაც რომის პაპმა გადაწყვიტა თურქების მიერ დაპყრობილი კონსტანტინოპოლი გაეთავისუფლებინა, მან საჭიროდ ჩათვალა ქართველთა ჩართულობაც და საქართველოში ელჩებს აგზავნიდა. ჯვაროსანთა მეხუთე ლაშქრობის დროს (1218-1221) დიპლომატიური ურთიერთობა ახალ ფაზაში შევიდა, მაშინ სწორედ ლაშა-გიორგი ელჩებმა ჯვაროსნები დამიეტაში წახეს.¹

პროფ. ლ. ალექსიძე იზიარებს მ. თამარაშვილის მოსაზრებას, იმის თაობაზე, რომ როდესაც რომის პაპმა მიზნად დაისახა 1453 წ. კონსტანტინოპოლის განთავისუფლება თურქებისაგან, ლუდოვიკო ბოლონიელის მეთაურობით იკრიბებოდა კოალიციური ძალები, სადაც საქართველოც უნდა ჩაბმულიყო.

ლუდოვიკო ბოლონიელი საქართველოშიც მოსულა, რაკი

¹ ზ. ავალიშვილი, ჯვაროსანთა დროიდან, თბ. 1989, გვ. 103.

ქართველებს თვითონაც თურქები მტრად ჰყავდათ გადაკიდებული და სძულდათ, ბოლონიელის წინადადება მოსწონებით, მაგრამ ქართველ მეფე-მთავრებს ერთმანეთთან უთანხმოება და ბრძოლაც კი ჰქონიათ,¹ ლუდოვიკო ბოლონიელს მოუხერხებია მათი შერიგება და ოსმალთა წინააღმდეგ გალაშქრების დროს თითოეული მეფე-მთავარი რა რაოდენობის ჯარს გამოიყვანდა, ამაზეც შეთანხმებულან.

ანტითურქულ კოალიციაში ჩაბმული იყვნენ, აგრეთვე, მუსლიმანური მფლობელები – თურქმანები, რომლებიც მტრობდნენ სტამბოლის თურქებს – ოსმალებს. მოკავშირეთა მძლავრ ძალას წარმოადგენდა უზუნ-ჰასანი, რომელსაც სძულდა ოსმალები და მზად იყო მთელი თავისი შესაძლებლობა გამოეყენებინა უკანასკნელთა დასამარცხებლად. კოალიციაში, ანუ როგორც მას თვით მონაწილენი უწოდებდნენ, *confederatium*, შესვლისას უზუნ-ჰასანმა ქართველ მეფე-მთავრებს ფიცი მისცა, რომ ამიერიდან იგი ქრისტიანების უერთგულესი მეგობარი იქნებოდა.²

მაგრამ ქართველი მეფე-მთავრები არც ამით დაკმაყოფილებულან, მათ სურდათ იერუსალიმის „უსჯულოთა“ ხელიდან გამოგლეჯა და განთავისუფლება. ამის თაობაზეც ჰქონიათ მათ უზუნი ჰასანთან მოლაპარაკება და სიტყვა ჩამოურთმევიათ, რომ მოვალე იყო, თუკი დასავლეთი ევროპის ქრისტიანები იერუსალიმის ასაღებად გამოილაშქრებდნენ, მთელი თავისი ძალ-ღონით შეძლებისამებრ მიჰყვებოდა.³

სტრატეგიული გეგმა ითვალისწინებდა: კოალიცია ანატოლიას შეუტევდა, ხოლო დასავლეთის მოკავშირე ძალებს თავის თავზე უნდა აეღო ოსმალთა გაძევება საბერძნეთისა და შავი ზღვის სანაპიროების რაოდენობიდან. დასავლეთის

¹ ქართველი ერის ისტორია, ხუთ ტომად. ტ. IV. თბ. 2012, გვ. 57.

² მ. თამარაშვილი, ციტი. ნაშრ., 595-597.

³ ქართველი ერის ისტორია, ხუთ ტომად, ტომი IV. თბ. 2012, გვ. 65.

მხრიდან ძლიერი დარტყმის შემთხვევაში, საქართველოს მეთაურობით შექმნილი კოალიციის წარმატება ყოველმხრივ სრულიად რეალური საქმე იყო.

ამ გეგმების სწრაფი რეალიზაციისათვის რომში გაიგზავნა ელჩობა – ნიკოლოზ თბილელი (გიორგის ელჩი) და ყორჩიხანი (ყვარყვარეს ელჩი). გარდა ქართველი ელჩებისა, გაგზავნეს, აგრეთვე, ტრაპიზონის კეისრის (მიხეილი), მცირე სომხეთის მთავრის (მორალი) და უზუნჰასანის (მაჰამედი) ელჩები.¹

სპეციალურ ლიტერატურასა და წყაროებში აღნიშნულია, რომ ლუდოვიკო ბოლონიელის წინამძღოლობით საქართველოს დესპანები ჯერ რომის საღმრთო იმპერიის იმპერატორ ფრიდრიხს ეახლნენ, ხოლო შემდეგ ეწვივნენ ვენეციას, სენატ-მა ისინი დიდი პატივით მიიღო. მოგვიანებით, 1460 წ., ელჩებმა მიაღწიეს რომს, სადაც მათ დიდი ზარ-ზეიმით შეხვდნენ. ელჩები მიიღეს სუვერენი მეფის ელჩებისათვის შემუშავებული ცერემონიალის მიხედვით და მათ სათანადო პატივი სცეს.² მალე ისინი პაპ პიო II-ს ეახლნენ, მოახსენეს ელჩობის მიზანი და სიგელებიც გადასცეს. მაგრამ გამოირკვა, რომ დასავლეთმა არ დაუჭირა მხარი პაპის მოწოდებას და რომი უძლური აღმოჩნდა რაიმე ელონა. პიო II-მ ურჩია ელჩებს პირადად მოლაპარაკებოდნენ საფრანგეთის მეფეს, რომელზედაც ბევრი რამ იყო დამოკიდებული ჯვაროსნული ომის ორგანიზაციის საკითხში.³

¹ უსაფუძვლო არაა მკვლევრების ვარაუდი, რომ უკანასკნელ წუთებში კოალიციას შეუერთდა სამეგრელოს მფლობელი ბედიანი, რადგან რომში ჩასვლისას ელჩები მოკავშირეთა შორის ასახელებენ აგრეთვე ბედიანს (ციტირება ლ. ალექსიძის წიგნიდან).

² იქვე, გვ. 61.

³ ცნობილია, რომ მანტუის საეკლესიო კრებაზე (1452 წ.) პაპმა პიო II-მ მარცხი განიცადა ჯვაროსნული ომის მოწყობის საქმეში უმთავრესად საფრანგეთის წინააღმდეგობის გამო.

საქართველოდან წარგზავნილი დესპანები 1461 წ. მიიღო კარლოს VII-მ, მაგრამ მათ განზილება ელოდათ. კარლოს VII მალე გარდაიცვალა და სამეფო ტახტზე ადის ლუი XI. ელჩებმა კვლავ შეხვედრაზე თანხმობა მიიღეს, მაგრამ ამჯერადაც ისინი უარით გამოისტუმრეს. პირვანდელი გეგმების შესასრულებლად წარგზავნილებმა მიზანს ვერ მიაღწიეს. ქართველების ცდა – დაუყოვნებლივი შეიარაღებული ჩარევით აეცილებინათ თურქეთის მხრიდან თავდასხმის საფრთხე, მარცხით დამთავრდა, ვინაიდან დასავლეთის დიპლომატია სხვა საკითხებით იყო დაკავებული. საფრანგეთი, მაგალითად, ახლად იყო განთავისუფლებული ინგლისელი დამპყრობლებისაგან და ასწლიანი ომის შემდეგ ჯერაც არ იყო გონს მოსული.¹ ოსმალთა მხრიდან საფრთხე არ ეჩვენებოდა ევროპას იმდენად ძლიერად, რომ მას საკუთარი საშინაო არეულობა დავინყებოდა. ამ მხრივ საქართველოს პოლიტიკურმა მესვეურებმა მეტი წინდახედულება გამოიჩინეს და მომძლავრებული აგრესიის წინააღმდეგ გაერთიანდნენ. ბურგუნდიის ჰერცოგს ათაბაგი ყვარყვარე წერდა: „თუ ახლა ჩვენთან ერთად არაფერს იმოქმედებთ, შემდეგში, კიდევაც რომ გულით მოინდომოთ, ვერაფერი გარგებთ, რადგან ურჯულო ოსმალეთი მუდამ დღე ძლიერდება...“² ეს სიტყვები წინასწარმეტყველური აღმოჩნდა. მალე ევროპა შეძრწუნდა თურქთა ურდოების დამპყრობლური პოლიტიკით.

ხსენებული მოვლენები დანვრილებით არის შესწავლილი მ. თამარაშვილის, განსაკუთრებით, ივ. ჯავახიშვილისა და ე. მამისთვალისშვილის შრომებში, თუმცა ლ. ალექსიძის გარდა არავის მიუქცევია ყურადღება იმ ფაქტის მიმართ, რომ ჩვენამდე შემონახული გიორგი მეფისა და ათაბაგ ყვარყვარეს

¹ История дипломатии, т. 1. М., 1959, стр. 150.

² მ. თამარაშვილი, იქვე, გვ. 59, ლათ. ტექსტი, გვ. 596.

სიგელები შედგენილია ბურგუნდიის ჰერცოგის სახელზე და არა რომის პაპისა ან საფრანგეთის მეფის სახელზე. და ეს მაშინ, როდესაც, მკვლევართა მითითებების თანახმად, ელჩობის მიზანი იყო რომი. მხოლოდ შემდეგ, აუცილებლობამ აიძულა ისინი წვეოდნენ საფრანგეთს. ამის ერთ-ერთ მიზეზად ფინანსების არქონა სახელდება.

ქართველი დიპლომატიის ისტორიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სულხან-საბა ორბელიანის ელჩობას ევროპაში. მკვლევარები ამ მისიის ისტორიის შესწავლის დროს სვამენ კითხვას: როგორ მოხდა, რომ საქართველოს მოწინავე საზოგადოებრიობა, რომელიც XVII-XVIII საუკუნეთა მიჯნაზე იდგა დასავლეთევროპულ ორიენტაციაზე, კერძოდ საქართველოს გადარჩენას ეძებდა საფრანგეთთან და ვატიკანთან კავშირში, დარწმუნდა ამ ორიენტაციის უიმედობაში და საბოლოოდ თავისი ბედი რუსეთის სახელმწიფოს დაუკავშირა? ამ კითხვის პასუხი სწორედ ევროპაში სულხან-საბას დიპლომატიური მისიის შედეგებთანაა დაკავშირებული.¹

სულხან-საბა საფრანგეთში გაემგზავრა არა მარტო ქართლის ვიწრო საქმეებით, არამედ როგორც მთელი საქართველოს ფართო გეგმებით აღჭურვილი, სპეციალისტებს ამ დასკვნის გაკეთების უფლება მისცა სულხან-საბას მიერ გამგზავრებამდე საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მოგზაურობამ და ცალკეულ ქართველ წარჩინებულებთან შეხვედრებმა. სულხან-საბას მოგზაურობისა და შეხვედრების დეტალური ისტორია აღწერილია ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევებსა და სხვადასხვა შრომაში. ამიტომ ჩვენ მხოლოდ ამ მისიის მოკლე ანალიზით შემოვიფარგლებით. სამწუხაროდ, სულხან-საბას ხანგრძლივი ელჩობა ევროპაში უშედეგოდ დამთავრდა, რაც გამოწვეული იყო ერთდროუ-

¹ ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევები, თბ. 1998, გვ. 224.

ლად სპარსეთის ელჩის ჩასვლით პარიზში, ასევე საფრანგეთის მაღალ წრეებში სპარსეთის მხარდამჭერთა არსებობით და საფრანგეთისათვის ხელსაყრელ საფრანგეთ-სპარსეთის სავაჭრო ხელშეკრულების გაფორმებამ.

საფრანგეთ-საქართველოს დიპლომატიური ურთიერთობა თავიდანვე იყო განწირული იმ საერთაშორისო ვითარებათა გამო, რომელიც იქმნებოდა საფრანგეთისათვის, ერთი მხრივ, ირან-თურქეთთან დამოკიდებულებაში და, მეორე მხრივ, ინგლის-ჰოლანდია-პორტუგალიასთან მიმართებაში. ქართველმა პოლიტიკოსებმა ვახტანგ VI-ის მეთაურობით პროფ. მ. ქიქოძის აზრით ვერ იქნა გათვალისწინებული.¹

ვახტანგ VI იძულებული გახდა რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა გაეაქტიურებინა და ახალ ფაზაში შეეყვანა. დიპლომატიის ისტორიაში ვახტანგ VI პოლიტიკას არაერთგვაროვანი შეფასებები მოყვა, რადგანაც თვლიან, რომ მან შეცდომები დაუშვა და შედეგად მიიღო ის, რაც შემდგომში მოხდა. თუმცა როდესაც ვახტანგ VI რუსეთს მიემგზავრებოდა (რასაც მისი მორიგ შეცდომად თვლიან) იმედი ჰქონდა, რომ დაბრუნდებოდა რუსეთის ჯარით და განდევნიდა ოსმალებს, მან არ იცოდა, რომ რუსეთი ოსმალეთთან ომს არ აპირებდა და განსაკუთრებით სტამბოლის 1724 წლის რუსეთ-თურქეთის ხელშეკრულების დადების შემდეგ, რაც დაადასტურა შემდგომში განვითარებულმა მოვლენებმა.

სამწუხაროდ, შემდგომ პერიოდში საქართველო-ევროპის ურთიერთობებში დიპლომატიას რაიმე განსაკუთრებული წარმატება არ მოუტანია, ევროპის სახელმწიფოებს ცალცალკე საკუთარი პრობლემები ჰქონდათ, რის გამოც ზოგადრეგიონული სერიოზული თემებისათვის არ ეცალათ, რაც სა-

¹ მ. ქიქოძე, ვახტანგ VI-ის სახელმწიფოებრივი მოღვაწეობა, თბ., 1988, გვ. 78.

ერთო ევროპულ პოლიტიკას აზიანებდა, ეს მოხდა მანამდეც და გაგრძელდა შემდგომაც.

პოლიტიკა ერისათვისაა გაჩენილი, არა ერი პოლიტიკისათვისო, – წერს ილია ჭავჭავაძე. სწორედ მოგახსენეთ, მთელი პოლიტიკური ისტორია ევროპისა ამ ორთა მოძღვრებათა ერთმანეთთან ბრძოლაა და სხვა არაფერი.¹

მკვლევართა ნაწილი არ იზიარებს მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ ქართლის სამეფოს პოლიტიკურ მარცხს მთლიანად ვახტანგ VI-ის არასწორ პოლიტიკას მიაწერდნენ, იმაშიც, რომ ქართლის მეფე საერთაშორისო დიპლომატიის განვითარების იმდროინდელ დონეზე არ მდგარა და ხაზს არ უსვამენ რუსეთის იმპერატორთა, ჯერ პეტრე I და შემდეგ ეკატერინე I-ის მთელი მოღვაწეობის მანძილზე რომ არაფერი გაუკეთებიათ საქართველოს საკეთილდღეოდ² და მათ მხოლოდ „კასპიისპირეთის დალაშქვრის“ გეგმა ამოძრავებდათ და კავკასიაში მდებარე არცერთი სახელმწიფოს გაძლიერება არ აწყობდათ. ამისათვის კი ყველაფერს აკეთებდნენ, მათ ფუჭ დაპირებებზე აგებულ დიპლომატიასაც.

ვახტანგ VI საქართველოს ისტორიაში შევიდა, როგორც პოლიტიკურ-სამართლებრივ-კულტურულ სარბიელზე გამოჩენილი მოღვაწე. მისი სახელმწიფოებრივი საქმიანობა, წეს-წყობილების სამართლებრივი მოწესრიგება, საკანონმდებლო, ზუსტი მეცნიერებისა და კულტურის, საგანმანათლებლო-საგამომცემლო საქმიანობა შეესატყვისებოდა არა მარტო ეროვნულ, არამედ უტოლდებოდა ევროპა-რუსეთის იმდროინდელი სახელმწიფოებრივი ცხოვრების სტანდარტებს. შეიძლება ითქვას არ გაუმართლა, ცუდ დროს და ცუდ გარემოცვაში მოუწია მოღვაწეობამ.

¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზ., ტ. IX, გვ. ??

² მ. ქიქოძე, დას. ნაშ. გვ. 57.

მიუხედავად ყველაფრისა, ევროპისათვის ზურგი არც ერეკლე მეფეს უქცევია, პირიქით, სანამ თავის საბოლოო გადაწყვეტილებამდე მივიდოდა, სწორედ ევროპაში ეძებდა დახმარების საშუალებებს. მისი ოცნება იყო კარგად შეიარაღებული რეგულარული ჯარის შექმნა. ამის შესანახად კი საკმაო თანხები არ გააჩნდა. ამიტომ ამ თავისი გეგმის განსახორციელებლად მან ჯერ დასავლეთ ევროპას მიმართა თხოვნით. 1781 წელს ერეკლე მეფემ რომის იმპერატორს იოსებ II-ს წერილი მისწერა, რომელშიც სესხს თხოვდა საქართველოსა და ქრისტიანობის გადასარჩენად მტრებისაგან. მაგრამ მეფის ელჩი გზაში გარდაიცვალა. ამის გამო 1782 წ. ამგვარივე თხოვნა ხელმეორედ გაგზავნა და თანაც თავის მხრივ ჰპირდებოდა რომ, თუ იმპერატორი სესხს მისცემდა, ოსმალეთის ომის დროს იმპერატორსა და გერმანიასთან საქართველო მთელი თავისი ძალღონით თურქების წინააღმდეგ იმოქმედებდა. გამოურკვეველი მიზეზების გამო მეფე ერეკლეს არც ამის პასუხი მოსვლია.¹

ერეკლე მეფის კარზე გერმანელი მოგზაური დოქტორი რაინეგესი ცხოვრობდა, მას აღმოსავლურ ენებთან ერთად ქართულიც კარგად ცოდნია, ამის შესახებ რუსეთის მეფისკარისათვის ყოფილა ცნობილი. იგი ფელდმარშალ თავად პოტიომკინს თავისთან მიუწვევია და 1782 წ. საქართველოში დაუბრუნებია, როგორც რუსეთის ოფიციალური წარმომადგენელი, დავალებით, ერეკლე მეფისათვის ჩაეგონებინა, ფორმალურად მფარველობა ეთხოვნა რუსეთისთვის.

ამ დროს პატარა საქართველო და მისი გმირი, ნიჭიერი მეფე, – წერს ივ. ჯავახიშვილი, განმარტოებული და განათლებულ ქვეყნიერებას ყოველმხრივ მოწყვეტილი იყო. საქართველოს მთავრობა დარწმუნდა, რომ ამაო იყო ყოველივე მისი

¹ ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, თბ. 2012, გვ. 75.

ცდა ევროპის სახელმწიფოებამდის ხმის მისაღწევად, რომ მოზღვავებული მტრების წინააღმდეგ იქიდან დახმარების მოლოდინი ტყუილი ოცნება იქნებოდა. ასეთ გარემოებაში ერეკლე მეფე და საქართველოს მთავრობა რაინეგესის რჩევას, რომელიც, როგორც ეხლა ირკვევა, თვით რუსეთის მთავრობის მიერ დავალებული საიდუმლო მინდობილობით ყოფილა, რასაკვირველია სიამოვნებით შეინყნარებდა. რუსეთის მეტი მომშველებელი მაშინ მათ აღარავინ ეგულებოდათ და ისევ ამ ძლიერს ჩრდილოეთის სახელმწიფოს მიმართეს. ოფიციალური თხოვნა გაიგზავნა რუსეთში.

რუსეთის მთავრობას ძალიან ეამა ეს ამბავი. ეკატერინე II-ეც ამ საქმისგან რუსეთისათვის დიდს სარგებლობას მოელოდა. 24 ივლისს 1783 წ. აღმ. საქართველოსა და რუსეთის წარმომადგენლებმა ხელშეკრულებას ხელი მოაწერეს,¹ რაზედაც დანვრილებით შემდგომში გვექნება მსჯელობა.

¹ ივ. ჯავახიშვილი, იქვე, გვ. 75.

თავი II

დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ადგილი საერთაშორისო სამართლის სისტემაში

2.1. დიპლომატიური სამართლის ცნება და არსი

დრომ მოიტანა და ნელ-ნელა ჩამოყალიბდა სახელმწიფოთა საქმიანობაში სამართლებრივი ნორმების შექმნის აუცილებლობა, რითაც მოწესრიგდებოდა საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებს შორის ურთიერთობები. თანამედროვე პერიოდში დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი ეყრდნობა მრავალმხრივ საერთაშორისო ნორმატიულ აქტებს და მონოდებულია ხელი შეუწყოს საერთაშორისო მშვიდობასა და სახელმწიფოთა ურთიერთობებში უსაფრთხოებისა და ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების, საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების განუხრელად დაცვასა და შემდგომი განვითარებისათვის ხელის შეწყობას.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე საერთაშორისო დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ცნება შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ: იგი წარმოადგენს იმ სპეციფიურ ნორმათა ერთობლიობას, რომლებიც აწესრიგებენ და განსაზღვრავენ სახელმწიფოთა საზღვარგარეთული დაწესებულებებისა და წარმომადგენლობათა წევრების სამართლებრივ მდგომარეობას. დიპლომატიური ურთიერთობების ფორმებს, შესაბამისი აქტების მომზადებისა და შექმნის წესებს, ადგენენ საგარეო ურთიერთობების ორგანოთა სტრუქტურას და კომპეტენციათა ფარგლებს.

საერთაშორისო დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის წყაროთა საფუძველს წარმოადგენს საერთაშორისო ჩვეულებები, საერთაშორისო ნორმატიული რეგიონული და უნივერსალური აქტები, ნაწილობრივ შიდა სახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა, რითაც წესრიგდება დიპლომატიურ და საკონსულო ურთიერთობათა სფეროში სუბიექტთა უფლება-მოვალეობები. მათგან გამორჩეულია 1961 და 1963 წლებში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის საერთაშორისო სამართლის კომისიის მიერ შემუშავებული კონვენციები, რომლებიც ვენის „დიპლომატიური ურთიერთობების“ და „საკონსულო ურთიერთობითი“ სახელითაა ცნობილი.

შემდგომში მიღებული იქნა (1969 წ.) „საერთაშორისო დაცვით მოსარგებლე პირთა“ „დიპლომატიური აგენტების წინააღმდეგ დანაშაულის აცილებისა და დასჯის შესახებ“ (1973 წ.) ვენის კონვენციები. შესაბამისად საქართველოს პარლამენტის მიერ 1999 წლის 25 ივნისს (№2183-II-ს) მიღებულ იქნა საქართველოს კანონი „დიპლომატიური სამსახურის“ შესახებ, ხოლო 2012 წლის 12 ივნისს (№6438-რს) საქართველოს კანონი „საკონსულო საქმიანობის შესახებ“, რომელთა შინაარსობრივ და სამართლებრივ ფორმაზე სხვა დროს ვიმსჯელებთ.

ყველა სოციალურ-პოლიტიკურ ფენომენს საკუთარი წარმოშობისა და განვითარების ისტორია გააჩნია. მათ შორის დიპლომატიის დაწყებასა და ქვეყნებს შორის ურთიერთობათა განვითარებას.

ჩვენამდე მოღწეული წერილობითი წყაროები და არქეოლოგიური გათხრების შედეგად აღმოჩენილი მასალები მიანიშნებენ, რომ მეორე ათასწლეულში ჩვენს ერამდე ძველ აღმოსავლურ და სხვა სახელმწიფოებს, როგორიც იყვნენ ეგვიპტე, ბაბილონი, სირია, ხეთების, სპარსეთის პონტოს, ასურეთის და სხვა სახელმწიფოების მეფეებს და ფარაონებს აქტიური

დიპლომატიური ურთიერთობები ჰქონდათ ერთმანეთთან და სხვა მეზობელ ქვეყნებთან. ისინი ერთმანეთთან ცვლიდნენ ელჩებს სხვადასხვა მისიით. ეს იყო ხარკის (ხარაჯის) ასაკ-რეფად, სავაჭრო გზების გახსნისა და დაცვისათვის მოსალა-პარაკებლად, სამოკავშირეო ხელშეკრულებების დასადებად, დახმარებისათვის თხოვნის მიზნით და ა.შ.

ჯერ კიდევ ძველი აღმოსავლური სამყაროს სწავლულებ-მა შეამჩნიეს ბუნებრივი კავშირი პოლიტიკურ პროცესებსა და დედამიწის სივრცეს შორის, და მართლაც განა შეიძლე-ბა კაცობრიობის არსებობა პოლიტიკური და დიპლომატიური კავშირების გარეშე. ჩინელმა ფილოსოფოსებმა, რომლებმაც საკუთარი სკოლები შექმნეს (განსაკ. ლი-ერი იგივე ლაო-ძი 579-499 ჩვ. ერამდე) საუბარია გეოპოლიტიკის საკითხებზე. ასე მაგ. „დაო დე ძინის“ 61-ე პარაგრაფში მსჯელობაა „დი-დი სახელმწიფოს მიერ პატარების მოზიდვის“ შესახებ, ასე-ვეა გეოპოლიტიკური სივრცის „ათვისება“-ზე, შეთანხმების, კავშირების, კოალიციების საშუალებით იმ სახელმწიფოებს შორის, რომლებიც შედიან ამ სივრცეში.¹

უძველესი სამართლის ძეგლებში ვპოულობთ ნორმებს, რომლებიც აწესრიგებდნენ წარგზავნილი ელჩების ფუნქცი-ებს და მათ მიმართ სახელმწიფოთა დამოკიდებულების საკი-თხებს (მაგ., I ათასწლეულის ჩვ.წ.აღ. ინდოეთის მანუს კანო-ნები, კაუტილიას პოლიტიკური ტრაქტატი ართაშასტრა).

ართაშასტრა „მეცნიერება სახელმწიფოს მართვის შესა-ხებ“, „მეცნიერება პოლიტიკის შესახებ“. – ასე უწოდებენ სპეციალისტები ძველი ინდური კულტურის ამ შესანიშნავ ის-ტორიულ, პოლიტიკურ, სამმართველო და ლიტერატურულ ძეგლს.

პოლიტიკურ-დიპლომატიური თვალსაზრისით საყურა-

¹ ნ. ჩიტაძე, გეოპოლიტიკა, თბ. 2011, გვ. 39.

დღებოა წიგნის II ნაწილის მე-19 თავი, რომელშიც ლაპარაკია ცარიელი ტერიტორიების დასახლების წესებზე. ტერიტორიების მოწყობის, რაიონებად დაყოფის, ხელისუფლების საოლქო, რაიონული და საუბნო ცენტრების შექმნის, სხვადასხვა სოციალური ჯგუფისათვის მიწის ნაკვეთების გამოყოფის, მცხოვრებთათვის შეღავათების მიცემისა და მათი გადასახადებისაგან განთავისუფლების, ასევე სასამართლოს შესახებ კარგად მოფიქრებულ და, ალბათ, აპრობირებულ ნორმებზე. ნაშრომში არ არის გამოტოვებული ისეთი მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური საკითხი, როგორიცაა დაპყრობილი ან ხელახლა დასახლებული მიწების სასაზღვრო ზოლის მოწყობა. „დასახლებათა საზღვრები“,¹ – აღნიშნულია არტხასასტრაში, – „მან (მმართველმა) უნდა დაადგინოს ტერიტორიის მნიშვნელობა მდინარეების ან მთების, ტყვეების, ეკლიანი ბუჩქების, მიწაყრილების მიხედვით ე.ი. ბუნებრივი ან ხელოვნური მიზნების მიხედვით“.²

საკმაოდ ბევრი მასალა შემოინახა ანტიკური ეპოქის საბერძნეთისა და რომის ისტორიამ. ტერმინი „დიპლომატი“ ძველბერძნულია და ნიშნავდა სხვა ქვეყანაში გაგზავნილ პირს, რომელსაც ორად გაკეცილი ჯერ ცვილის, კერამიკის, შემდეგ ლითონის ფირფიტებს, მოგვიანებით პაპირუსის და ორად გაკეცილ ქალაქს ატანდნენ, რომლებიც რწმუნებულობის სიგელის როლს ასრულებდა. ასეთი პიროვნება ხელშეუხებლობით და ღმერთების მფარველობით სარგებლობდა.

¹ Mabbett, I. W. (April 1964). "The Date of the Arthasastra". Journal of the American Oriental Society (Journal of the American Oriental Society, Vol. 84, No. 2) 84(2): 162-169. doi:10.2307/597102/ ISSN 0003-0270. <http://jstor.org/stable/597102>.

² Mabbett 1964 Trautmann 1971:5 "the very last verse of the work... is the unique instance of the personal name Viugupta rather than the gotra name Kautilya in the Arthasastra (ციტ. ნ. ჩიტადის დას. წიგნიდან).

ძველ საბერძნეთში ძალისა და პრინციპების როლის წინა პლანზე წამოწევამ გაააქტიურა ელჩების მოღვაწეობაც. ამის მაგალითად შეიძლება განვიხილოთ ათენელების გალაშქრების ისტორია კუნძულ მელოსზე, რომელიც სპარტელების დაარსებული კოლონია იყო. სარდლებმა ლიკომედესმა და ტიზიმაქესმა, ვიდრე კუნძულის აოხრებას დაიწყებდნენ, ელჩები გააგზავნეს მოსალაპარაკებლად, რომლებმაც თავისი მისია შეასრულეს, მაგრამ მედოსელები დანებებაზე ვერ დაითანხმეს, ელჩები მშვიდობიანად გაისტუმრეს, მიუხედავად იმისა, იცოდნენ, რაც მოელოდათ.¹

ჩვენამდე მოღწეულია ეგვიპტის XI დინასტიის ე.წ. „ისტრუქცია ვეზირის შესახებ“, რომელშიც დანვრილებითაა განხილული ვეზირის ფუნქციები და მოვალეობები, მას უნდა მოხსენებოდა ჩრდილოეთისა და სამხრეთის ქვეყნების შესახებ, რაც ხორციელდებოდა სპეციალური სტატუსით აღჭურვილ პირთა (ელჩების) მეშვეობით.

ძველბაბილონური მმართველობის საზოგადოებრივ-სახელმწიფოებრივ წყობაში მოიძებნება ფაქტები, რითაც დასტურდება, რომ თამქრები ანუ დიდვაჭრები ხშირად ელჩების მსგავს ფუნქციებსაც ითავსებდნენ. ისინი შამალუმების მეშვეობითაც შორეულ ქვეყნებში სავაჭრო აგენტები იყვნენ და სახელმწიფო დავალებებსაც ასრულებდნენ.²

აღსანიშნავია ანტიკური ხანის გეოპოლიტიკური თეორია და პრაქტიკა ძველ საბერძნეთსა და რომში, მაგალითად სტრაბონის „გეოგრაფია“, სადაც საუბარი მარტო გეოგრაფიაზე არ არის და მკვლევრები, მას გეოპოლიტიკურობის კონტექსტშიც განიხილავენ, რასაც ჩვენც ვეთანხმებით, რად-

¹ არტი / ჯერვისი, საერთაშორისო პოლიტიკა, თბ. 2011, გვ. 12.

² История государства и права зарубежных стран (часть 1). М. 1999, стр. 46.

განაც გეოგრაფიისა და პოლიტიკის ურთიერთკავშირს აღიარებდნენ ძველი სწავლულებიც და აღიარებენ თანამედროვე პოლიტიკის მეცნიერ-მკვლევარებიც.

ძველი რომის ისტორიაში ცნობილია „ლეგატების“ სამსახური, რომლებსაც ელჩების მსგავსი ფუნქციები გააჩნდათ და ხელშეუხებლობით სარგებლობდნენ. კანონმდებლობით იყო მოწესრიგებული, მათი ფუნქციები, წარგზავნისა და მიღების წესები.¹

მართალია, კონსული, როგორც თანამდებობრივი სახელი რომის სახელმწიფო სტრუქტურაში დამკვიდრდა, რომელიც იდგა მაგისტრატურების სისტემის სათავეში და ისინი უმაღლესი სამხედრო მისიის შემსრულებლები იყვნენ. ხშირად ორი არჩეული კონსულიდან ერთს უწევდა დაპყრობილ თუ დასაპყრობ ტერიტორიაზე გამგზავრება, რის გამოც ხშირად ელჩის ფუნქციასაც ითავსებდნენ. ცოტა მოგვიანებით მათი თანაშემწეების პრეტორების მეშვეობით.² რესპუბლიკის პერიოდში საგარეო პოლიტიკის გაძღოლა სენატის ფუნქციაშიც შედიოდა, რაც ჩამოერთვა პრინციპატის პერიოდიდან.

შუა საუკუნეების ფეოდალურ სახელმწიფოების, ქალაქ-რესპუბლიკებისა და სუვერენ საფეოდალოების მიერ გამოყენებული დიპლომატიური ურთიერთობები იხვეწებოდა და ცენტრალიზებულ სახელმწიფოთა საგარეო პოლიტიკის გატარების ერთ-ერთ მთავარ საშუალებად ჩამოყალიბდა.

დიპლომატია სახელმწიფო ძალის ელემენტია. ჰანს მორგენტაუს აზრით, ყველაზე ფართო მნიშვნელობით, რომელიც საგარეო პოლიტიკის მთელ სპექტრს მოიცავს, დიპლომატიის ამოცანა ოთხი კომპონენტისაგან შედგება: (1) დიპლომატიამ

¹ ლ. ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, თბ. 2017, გვ. 139.

² ვ. მეტრეველი, რომის სამართალი, თბ. 2015, გვ. 43.

თავისი მიზნები უნდა განსაზღვროს იმ არსებული და პოტენციური ძალის გათვალისწინებით, რომელიც ხელმისაწვდომია ამ მიზნების მისაღწევად; (2) დიპლომატიამ უნდა შეაფასოს სხვა სახელმწიფოების მიზნები და ის ძალა, რომელიც მათ ამ მიზნების მისაღწევად ფაქტობრივად და პოტენციალურად აქვთ; (3) დიპლომატიამ უნდა განსაზღვროს, რამდენად თავსებადია ეს მიზნები ერთმანეთთან; (4) დიპლომატიამ ამ მიზნების მისაღწევად უნდა გამოიყენოს შესაბამისი საშუალებები, ამ ამოცანებიდან რომელიმე ერთის ვერმიღწევამ შეიძლება საფრთხე შეუქმნას საგარეო პოლიტიკის წარმატებას და მსოფლიო მშვიდობასაც.¹ დიპლომატიის ხელთ მშვიდობის შესანარჩუნებლად სამი საშუალებაა: დარწმუნება, კომპრომისი და ძალის გამოყენების მუქარა. დიპლომატიის გონივრულობა არა ძალადობაში, არამედ დარწმუნებასა და კომპრომისშია. თუმცა ეს უკანასკნელიც არაერთხელ გამოყენებულა წარმატებით პირველი ორის მისაღწევად.

სტენლი ჰოფმანი წერს: საერთაშორისო სამართლის მკვლევარს, რომელიც დღევანდელ საერთაშორისო სისტემასა და სახელმწიფოთა საგარეო პოლიტიკაში დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ფუნქციებს სწავლობს, სამი მიდგომიდან ერთ-ერთის არჩევა მოუწევს, თუ თავს არ შეაფარებს კომფორტულ იზოლაციას, რომელსაც რეალობასთან საერთო არაფერი აქვს და რომელსაც ოდესღაც სამართლის წმინდა თეორიაც ითვალისწინებდა. ავტორი გულისხმობს შემდეგ მიდგომებს: 1. როდესაც სახელმწიფო არასამართლებრივი მიზეზით, სასარგებლოდ ან აუცილებლად მიიჩნევს, ან თუ მოიხიბლება კაკოფონიისა და სიჩუმის იმ ნაზავით, რომელიც საერთაშორისო სამართალს, როგორც მსოფლიო საჯარო ნესრიგის სისტემას ახასიათებს; 2. ფარისევლობა იქნება გა-

¹ არტი / ჯერვისი, საერთაშორისო პოლიტიკა, თბ. 2011, გვ. 140.

დანყვეტილება თუ სახელმწიფოების მიერ კანონის წინააღმდეგობრივი ინტერპრეტაციის ან გამოყენების რაციონალიზება მოახდინოს იმის მტკიცებით, თითქოსდა ამ ნაწილობრივ კონვერგენციულ ძალისხმევას შედეგად საკმარისად სტაბილური და მყარი სისტემის შექმნა შეუძლია; 3. თუ მხარს დაუჭერს ერთ კონკრეტულ კონსტრუქციას (რომელიც შექმნილია მისი სახელმწიფოს მოღვაწეთა მიერ), როგორც პრივილეგიურ და შეუდარებელ განმანათლებლურ წვლილს ასეთი სისტემის შექმნის საქმეში.

დიპლომატია ამ შემთხვევაში კომუნიკაციის ინსტრუმენტია, ანუ პრეტენზიების თუ მოსაზრებების სამართლებრივი ფორმით წარდგენა, რაც გულისხმობს: 1) შეატყობინო პარტნიორს ან ოპონენტს, თუ რომელ „ქცევის ძირითად ნორმებს“ მიიჩნევ შესაფერისად; 2) აქცენტი გააკეთო იმის თაობაზე, თუ რომელი პროცედურების დაცვას აპირებ თავად და გსურს, რომ მეორე მხარემაც დაიცვას. გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ დიპლომატიური არხებით: 1) კომუნიკაცია არ არის გარანტირებული დაცვა მცდარი აღქმისგან და რომ 2) შეტყობინებამ შეიძლება განაპირობოს მეორე მხარის პასუხი გზავნილზე – თუ „ჩვენ“ მივანოდებთ „მათ“ ვითარების ისეთ აღქმას, რომელიც მათ ძირითად ფასეულობებს ან მიზნებს ემუქრება.¹ ამ ნიუანსებში გარკვეული დიპლომატია აუცილებლად (მეტი ალბათობით) წარმატებული იქნება.

თომას შელინგის აზრით, დიპლომატია არის მოტივების ურთიერთმოქმედებისა და კომუნიკაციის, წარმოდგენების კომპრომისების და თავშეკავების ერთობლიობა.² და ვინც ამ ხელოვნებას ფლობს და პრაქტიკაშიც იყენებს, შედეგებსაც აღწევს.

¹ დას. ნაშრ. გვ. 151.

² იქვე. გვ. 177.

შესაძლებელია ასეთი დასკვნის გაკეთება – დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის კვლევა იმითაც არის საინტერესო, რომ იგი არის საზომი შიდასახელმწიფოებრივ წესრიგსა და საერთაშორისო ურთიერთობებს შორის თანაფარდობისა, რაც გამოდგება განსხვავებების და ხარვეზების დასადგენად. იმის შესასწავლად, თუ როგორ იყენებს სახელმწიფო სხვა სახელმწიფოებთან დიპლომატიურ და სამართლის ენას, როგორაა დაცული დიპლომატიური ეტიკეტები, როგორ ინერება დოკუმენტები და რა შედეგები მოაქვს ყველაფერ ამას.

დაბოლოს, დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი არ უნდა იქნეს გაგებული, როგორც სპეციალური მეცნიერება, არამედ როგორც საერთაშორისო საჯარო სამართლის ნაწილი და როგორც განსაკუთრებული დანიშნულების მქონე დისციპლინა.

2.2. დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის წყაროთა ფორმირების პროცესი

სახელმწიფოთა დიპლომატიური წარმომადგენლობის, საკონსულო დაწესებულებების, სპეციალური მისიების, საერთაშორისო ორგანოებთან წარმომადგენლობების საქმიანობა უნდა ემორჩილებოდეს გარკვეულ ნორმებს და ნორმათა ერთობლიობას, რომლებიც განსაზღვრავენ და აწესრიგებენ სახელმწიფოთა საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობის წევრთა სამართლებრივ მდგომარეობას, დიპლომატიური მოლაპარაკების ფორმებს და ა.შ.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, დღემდე გამოცემულ სახელმძღვანელოებსა და მეთოდურ მასალებში დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი არასრულყოფილადაა წარმოდგენილი და სხვადასხვა ავტორს სხვადასხვა დასახელებით აქვს

განხილული. ასე მაგალითად: „საგარეო ურთიერთობათა სახელმწიფო ორგანოები“, „დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი“, რომელიც ერთმანეთისაგან არაა გამიჯნული ან კიდევ ცალ-ცალკე ბროშურების სახით, წარმოდგენილი დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი. ყველა შემთხვევაში დიპლომატიური სამსახურების სტრუქტურა ერთმანეთთან კავშირის ანუ როგორც ქვესისტემის ფარგლებში განუხილავი რჩება და ამ ერთ-ერთი სახელმწიფოებრივი დიპლომატიური წარმომადგენლობის სრულფასოვანი შესწავლა არ ხდება.

არადა თანამედროვე ეტაპზე, საერთაშორისო ურთიერთობათა, დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი მყარ ნორმატიულ ბაზას ეყრდნობა და მოწოდებულია ხელი შეუწყოს სახელმწიფოთა მშვიდობიან თანაარსებობასა და მეგობრულ თანამშრომლობას.¹

ტრადიციულად ტერმინ „დიპლომატიურ სამართალს“ საერთაშორისო საჯარო სამართლის სფეროს მიაკუთვნებენ, რომლებიც დიპლომატიური წარმომადგენლობების სტატუსსა და ფუნქციებს აწესრიგებენ და ერთმანეთს უცვლიან სუვერენული სახელმწიფოები დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარების შემდეგ. ტერმინი „საკონსულო სამართალი“, შესაბამისად, ასევე მიეკუთვნება საერთაშორისო საჯარო სამართლის სფეროს, და შესაბამისი ნორმებით არეგულირებენ საკონსულო დაწესებულებათა სტატუსსა და ფუნქციებს. ამ ცნებებში, როგორც უკვე ითქვა, შეუძლებელია მთლიანად მოთავსდეს სახელმწიფოთა და საერთაშორისო ორგანიზაციების საგარეო ურთიერთობის ყველა სფერო. ამ კონტექსტში უფრო მისაღებად გვეჩვენება გამოყენება სახელწოდებისა –

¹ ლ. ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი. თბ. 1998, გვ. 141.

„საერთაშორისო ურთიერთობათა სამართალი“, რომელიც თავისთავში მოიცავს და გულისხმობს ყველა სახის საგარეო ურთიერთობებს.

ტერმინი „საგარეო ურთიერთობათა სამართალი“ ზოგიერთ გამოცემაში ვიწრო მნიშვნელობითაა გამოყენებული. მხედველობაშია საერთაშორისო სამართლის ის ნორმები (ჩვეულებითი და სახელშეკრულებო), რომლებიც განსაზღვრავენ საზღვარგარეთელ წარმომადგენლობათა შემდეგი სახეების სტატუსს და ფუნქციებს: დიპლომატიური წარმომადგენლობები, საკონსულო დაწესებულებები, სპეციალური მისიები, სახელმწიფოთა წარმომადგენლობები საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოში ან სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან. თუმცა ამასთან ხაზი უნდა გაესვას, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლობა არის საფუძველი ყველა ზემოთჩამოთვლილი წარმომადგენლობის ყოველმხრივი შესწავლისათვის, რასაც შემდგომი გაფართოვება სჭირდება.

დიპლომატიის პროფესია უძველესი დროიდან არის ცნობილი. უხსოვარი დროიდან სუვერენები საკუთარ წარმომადგენლებს უგზავნიდნენ სხვა სახელმწიფოებს და ისინიც სათანადო პატივით იღებდნენ მათ, ანიჭებდნენ რა პრივილეგიებულ სტატუსს. წარგზავნილთათვის ასეთი სპეციალური სტატუსის უგულვებელყოფას შეეძლო ურთიერთობების გართულება გამოენვია.

სპეციალისტები აღნიშნავენ, რომ ევროპაში ცნება „ამბასადორი“ პირველად გვხვდება იულიუს კეისრის (102-44 ძვ. წ. აღ.) ჩანაწერებში „გალიელი მეომრის შესახებ“ (კელტური სიტყვა „ამბასადორი“ თავიდან მოსამსახურეს – „*слуга*“-ს აღნიშნავდა).¹

¹ История дипломатии. Т. 5. М., 1974.

სახელმწიფოს მუდმივი წარმომადგენლის აღსანიშნავად სიტყვა „ამბასადორის“ გამოყენება ევროპულ ქვეყნებში დაიწყო XVI საუკუნის შუახანებიდან. ცნება „დიპლომატია“, როგორც ისტორიკოსები აღნიშნავენ, სახელმწიფოთა შორის პრაქტიკაში შევიდა მხოლოდ XVIII საუკუნეში.¹

პირველი მუდმივი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა (საელჩო) ოფიციალურად დაწესებული და აკრედიტებულ იქნა ფლორენციაში მილანის ჰერცოგის მიერ 1450 წ. კოზიმო დენ მედიჩის (1383-1464 წ.) კარზე.

რუსეთის სახელმწიფო მმართველობის სისტემაში, პირველი ორგანო, რომელიც დაკავებული იყო საგარეო ურთიერთობების საკითხებით, დაარსებულ იქნა 1549 წელს შექმნილი „საელჩო პრიკაზით“, რომელსაც ხელმძღვანელობდა დიაკი ი. ვისკოვატი. შემდეგ ამ ორგანომ მიიღო დასახელება საელჩოს ბეჭდის სახელმწიფო „პრიკაზი“. პეტრე I-ის ხელში დასახელებული ორგანო გარდაიქმნა საელჩო კოლეგიად.

XVII საუკუნეში რუსეთმა პრაქტიკაში დაამკვიდრა მუდმივი წარმომადგენლების დანიშვნა სხვა ქვეყნებში. პირველი ასეთი წარმომადგენელი გაგზავნილ იქნა შვედეთში 1634 წელს. მე-17 საუკუნის მეორე ნახევარში მოსკოვში მიიღეს მუდმივი წარმომადგენლები შვედეთიდან, პოლონეთიდან, დანიიდან და ჰოლანდიიდან, უფრო ადრე საქართველოდან.

ნაშრომის შესავალში ითქვა, რომ საკონსულო ურთიერთობები უფრო ადრე ჩამოყალიბდა, ვიდრე დიპლომატიური, ძველ საბერძნეთში უცხოელთა ინტერესების დასაცავად გაჩნდა დღევანდელი კონსულის სახელო პირველსახე – პროქსენიის ინსტიტუტი. ბერძნული პროქსენის ფუნქციებს ძველ

¹ Ахтамзян П.П. Эволюция основных понятий и терминов дипломатий // Российская дипломатия: История и современность. М., 2001. С. 388.

რომში ასრულებდნენ რომაელი პატრონატები. შემდეგ ძველ რომში უცხოელთა უფლებების დასაცავად შეიქმნა პრეტორთა ინსტიტუტი (ლათინური *praetor peregrinus*). სავაჭრო ურთიერთობების და საზღვაო მიმოსვლის განვითარებასთან ერთად კონსულის ფუნქციები გაფართოვდა. მაგ. ამაფვის ცხრილები (XI-XII საუკ.) და ოლენის წესები (XVI ს.) ადგენდნენ წესებს მეზღვაურებსა და გემთმფლობელებს შორის დავის მოსაწესრიგებლად.¹ XVI-XVII საუკუნეებში თანამედროვე ტიპის სახელმწიფოთა გაჩენასთან ერთად დიპლომატიური და საკონსულო წარმომადგენლობები იწყებენ ისეთი ფორმების შექმნას, რომლებიც, ზოგადად, დღემდეა შემორჩენილი.

საგარეო ურთიერთობების პრაქტიკამ თავისი დროის ბევრი გამოჩენილი სწავლული – იურისტი წარმოშვა, ჰუგო გროციუსიდან ვატელამდე, ხელი შეუწყო მთელი რიგი წესების შექმნას, რომლებიც შემდგომში ჩამოყალიბდა როგორც დიპლომატიური ან საკონსულო სამართალი. ზოგიერთ ამ ნორმათაგანი თავიდან მოქმედებდა როგორც შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი აქტი. მაგ. კანონი დიპლომატიური პრივილეგიების შესახებ, რომლებიც დედოფალმა ანამ მიიღო 1708 წ. სხვა ნორმები ჩართული იყო საერთაშორისო კონვენციებში, განსაკუთრებით საკონსულოებში, რომლებიც XVIII საუკ. განეკუთვნება.

საგარეო ურთიერთობათა სამართლის განვითარებაში მნიშვნელოვან ეტაპად ითვლება ვენის ოქმი (№17), რომელიც ვენის კონგრესმა მიიღო 1815 წლის 7 / 19 მარტს. აღნიშნული ოქმი თან ერთვის ვენის კონგრესის გენერალურ აქტს, რომელსაც ხელს აწერენ 8 სახელმწიფოს წარმომადგენლები (ავსტრიის, დიდი ბრიტანეთის, ესპანეთის, პორტუგალიის, პრუსიის, რუსეთის, საფრანგეთის, შვედეთის). ვენის კონგრესმა

¹ Санчо В.Л. Учебник консульского права. М.-Л. 1926.

განსაზღვრა დიპლომატიური წარმომადგენლობების (აგენტების) კლასი და რანგები, განასხვავებდა რა მიღების დროის მიხედვით. მოცემული დოკუმენტი, არსებითად, პირველად ახდენდა დიპლომატიური სამართლის ნორმათა კოდიფიცირებას.

აახენის ოქმის მიხედვით, რომელიც აახენის კონგრესზე იქნა მიღებული 1818 წლის 21 ნოემბერს, ევროპულ სახელმწიფოთა წარმომადგენლები შეთანხმდნენ მინისტრ-რეზიდენტის რანგის აღიარებასთან დაკავშირებით, რომელსაც ეთმობოდა ადგილი საქმეების რწმუნებულსა და დიპლომატიურ წარმომადგენელს შორის.

მნიშვნელოვან ნაბიჯად არის აღიარებული დიპლომატიური სამართლის ნორმათა კოდიფიკაციის საქმეში 1928 წლის 14 ლათინოამერიკული სახელმწიფოების მიერ 1928 წელს ჰავანაში მიღებული კონვენცია დიპლომატიური მოხელეების შესახებ (შემდგომში – ჰავანის კონვენცია).

როგორც პრეამბულაშია აღნიშნული, ჰავანის კონვენციამ დაადგინა „პრინციპები, მიღებული, ზოგადად, ყველა ეროვნებისათვის“. იგი დიპლომატიური მოხელეების უფლებებისა და მოვალეობების განსაზღვრისას გამოდის ფუნქციონალური აუცილებლობის თეორიიდან. კონვენციის მე-17 მუხლი მიუთითებს, რომ დიპლომატიური მოხელეები არ უნდა ერეოდნენ მიმღები ქვეყნის შიდა და საგარეო საქმეებში. მეტიც, მე-4 მუხლის თანახმად, დიპლომატიური მოხელეები ფუნქციებს ისე უნდა ახორციელებდნენ, რომ არ შედიოდნენ კონფლიქტში იმ ქვეყნის კანონებთან, რომელშიც არიან აკრედიტებულნი. დიპლომატიური მოხელეები უნდა მიმართავდნენ მიმღები ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრს, რომლის მეშვეობითაც განახორციელებენ ურთიერთობებს მიმღები სახელმწიფოს სხვა ხელისუფლების წარმომადგენლებთან.

1928 წლის ჰავანის კონვენცია განასხვავებს ჩვეულებრივ და საგანგებო დიპლომატიურ მოხელეებს, პირველს განსაზღვრავს როგორც ერთი სახელმწიფოს მთავრობის წარმომადგენელს მეორე სახელმწიფოს მთავრობასთან, ხოლო მეორეს – როგორც მოხელეს, რომელსაც დაკისრებული აქვს სპეციალური მისია, ან რომელთაც აქვთ აკრედიტაცია მთავრობის წარმომადგენლობისთვის საერთაშორისო კონფერენციებზე, კონგრესებზე ან საერთაშორისო კრებებზე. ამასთან, დიპლომატიური მოხელეები, მიუხედავად რანგისა, ფლობენ ერთსა და იმავე უფლებებს, პრეროგატივებსა და პრივილეგიებს, გარდა იმ საკითხებისა, რომლებიც ეხება უფროსობას ან ეტიკეტს, მიმღები ქვეყნის კანონების, წესების და ადათების შესაბამისად.

აღნიშნულ კონვენციაში გათვალისწინებულია ე.წ. რთული წარმომადგენლობის შესაძლებლობა, როდესაც სახელმწიფო თავის წარმომადგენლობას ავალებს ერთ დიპლომატიურ მოხელეს რამდენიმე სახელმწიფოში და როდესაც რამდენიმე სახელმწიფო ავალებს წარმომადგენლობას ერთ დიპლომატიურ მოხელეს. იგი არ უშვებს მიმღები სახელმწიფოს თანხმობის გარეშე უცხოურ დიპლომატიურ თანამდებობაზე მიმღები სახელმწიფოს მოქალაქეთა დანიშვნას.

ძალისხმევა დიპლომატიური სამართლის ნორმათა კოდიფიკაციისათვის გამოყენებულ იქნა არაოფიციალურ დონეზეც, კერძოდ, საერთაშორისო სამართლის ინსტიტუტისა და ჰარვარდის სამართლის სკოლის ჩარჩოებში.¹

მიუხედავად ამისა, საგარეო ურთიერთობათა სამართლის ნორმები ხანგრძლივი დროის მანძილზე რჩებოდა უმეტესწილად საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმებად. და მხოლოდ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ახალი პროცესების

¹ Cahier Ph. Le droit diplomatique contemporain. Droz, 1964.

ზეგავლენით აშკარა გახდა საგარეო ურთიერთობათა სამართლის ნორმების კოდიფიკაციის აუცილებლობა.

გაეროს საერთაშორისო სამართლის კომისიამ (სსკ) თავის პირველ სესიაზე 1949 წ. დღის წესრიგში ჩართო დიპლომატიურ და საკონსულო ურთიერთობათა კოდიფიკაციის საკითხი, როგორც პირველხარისხოვანი მნიშვნელობის მქონე.

დიპლომატიური სამართლის ნორმათა კოდიფიკაციაზე სერიოზული მუშაობა დაიწყო 1954 წელს, მას შემდეგ, რაც გაერომ საამისო მოწოდება გააკეთა 1952 წელს (რეზოლუცია 685 / VII) დიპლომატიური ურთიერთობებისა და იმუნიტეტების კორდიფიკაციასთან დაკავშირებით. ოთხნობიანი მუშაობის შედეგები აისახა შესაბამისი მუხლების პროექტში, რომელიც სსკ-მ შესთავაზა გენერალურ ასამბლეას 1958 წელს. გენერალური ასამბლეის მეექვსე კონგრესზე მისი განხილვის შემდეგ ზოგიერთმა დელეგატმა ეჭვი გამოთქვა ასეთი კოდიფიკაციის აუცილებლობასთან დაკავშირებით. ისინი შიშობდნენ, რომ ხელშეკრულებით განსაზღვრული მკაცრი ნორმების გამოყენება ამ სფეროში, რომელიც რეგულირდებოდა საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლით, მიგვიყვანდა დიპლომატიური წარმომადგენლობების პრივილეგიების და იმუნიტეტების შეზღუდვამდე. მას შემდეგ, რაც მსგავსი ეჭვები იქნა დაძლეული, დადგა საკითხი იმის შესახებ, თუ ვის მიერ უნდა ყოფილიყო მოწონებული საბოლოო ტექსტი: გენერალური ასამბლეის თუ სპეციალურად მოწვეული კონფერენციის მიერ. საბოლოოდ მიღებულ იქნა რეზოლუცია 1450 (XIV) სპეციალური კონფერენციის მოწვევის სასარგებლოდ¹.

კონფერენცია მუშაობდა ვენაში 1961 წლის 2 მარტიდან 14 აპრილამდე 81 სახელმწიფოს წარმომადგენლების მონაწი-

¹ The Work of the International Law Commission. N.Y.: United Nations, 1980. P. 41.

ლეობით. ხუთი კვირის მუშაობის შემდეგ შემუშავებულ იქნა დიპლომატიურ ურთიერთობათა კონვენციის (დუკ) ტექსტი. კონვენცია შედგება 53 მუხლისა და თანდართული 2 ფაკულტატური ოქმისაგან მოქალაქეობის შეძენისა და დაკლების სავალდებულო გადაჭრის შესახებ. კონვენციის დასკვნითი აქტი ხელმოწერა იქნა 1961 წლის 18 აპრილს, ხელის მოსაწერად კონვენცია ღია რჩებოდა 1962 წლის 31 მარტამდე, რის შემდეგაც ხელმისაწვდომი გახდა გაეროს წევრების და გაეროს სპეციალიზებული დანესებულებების მიერთებისათვის. კონვენცია და ფაკულტატური ოქმები ძალაში შევიდა 1964 წლის 24 აპრილს.

დღეისათვის 179-ზე მეტი სახელმწიფო შეუერთდა კონვენციას, 54 – ოქმს მოქალაქეობის შეძენის შესახებ და 68 – პროტოკოლს დაკების სავალდებულო გადაჭრის შესახებ (რუსეთი პროტოკოლებში არ მონაწილეობს).

არსებობს ასეთი ვერსიაც: სიტყვები (ცნებები) „დიპლომატია“ და „დიპლომატი“ წარმოსდგებიან ერთი ძირისაგან „დიპლომა“. დიპლომები ოფიციალურ დოკუმენტს წარმოადგენდა, იგი ბერძნული სიტყვაა – diploma – „ვაორმაგებ“. ძველ საბერძნეთში მოლაპარაკებებზე წარგზავნილები იღებდნენ ინსტრუქციებს – „გრამოტებს“, რაც წარმოადგენდა მცირე ზომის დაფებს. მათ ეწოდებოდა „დიპლომა“.

ცნება „დიპლომატია“ სხვადასხვა მნიშვნელობას იძენს შესასწავლი მეცნიერების შესაბამისად (ისტორია, პოლიტოლოგია, საერთაშორისო სამართალი და სხვ.) საერთაშორისო სამართლის თვალსაზრისით დიპლომატია აღნიშნავს იმ სპეციალიზებულ დანესებულებათა ინსტიტუციურ გაერთიანებას, რომლებიც ხელმძღვანელობენ მკვეთრად განსაზღვრული ნორმებით და მოღვაწეობის მიზნად ისახავენ სახელმწიფო-თაშორის ურთიერთობების დამყარებას, შენარჩუნებასა და

განვითარებას საერთაშორისო სამართლის სხვა სუბიექტებთან.¹

სუვერენულ სახელმწიფოთა რაოდენობრივი ზრდის სწრაფმა ტემპმა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მძლავრი ზეგავლენა იქონია დიპლომატიურ ურთიერთობათა განვითარებაზე. 1945 წელს სან-ფრანცისკოში გამართულ კონფერენციაზე წარმოდგენილ იყო 50 სახელმწიფო, რომლებმაც დააარსეს გაერო (არ ითვლება პოლონეთი). დღეისათვის გაერო 193 წევრს და ორ დამკვირვებელ სახელმწიფოს ითვლის. ამგვარად, 75 წლის მანძილზე დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა რიცხვი გაიზარდა სამჯერ და მეტად და ორჯერ – 1961 წელს შედარებით, როდესაც მიღებულ იქნა ვენის კონვენცია დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ.

სუვერენულ სახელმწიფოთა რაოდენობრივი ზრდის ერთ-ერთი შედეგი იყო მათი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების რიცხვის ზრდა. დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა რაოდენობის ზრდის შედეგად ხდება დიპლომატების რიცხვის პროპორციული ზრდა მთელ მსოფლიოში.

ამასთან დიპლომატიური წარმომადგენლობები აწყდებიან წარსულიდან გადმოყოლილ წინააღმდეგობებს, მაგალითად, ამერიკის საელჩოში შეჭრა თეირანში 1979 წელს. თუმცა ახალი ტენდენციაა საერთაშორისო ტერორიზმის ზრდა, რაც ხშირად დიპლომატების წინააღმდეგაა მიმართული. ასე იყო ერაყში, ბაღდადში...² მრავალმხრივი დიპლომატიის მზარდი მნიშვნელობის მთავარ მიზეზთა გამო დიპლომატიაში ახალი ფორმა ვრცელდება, ესაა საერთაშორისო სამთავრობათშორის ორგანიზაციებთან და მათ ჩარჩოებში მოწვეული კონფე-

¹ Nicolson H. Diplomacy. L., 1963. p. 41.

² См. : Док. ООН 1 / RTST / 2.

რენციები. ასეთი სახის პრაქტიკამ მოითხოვა ახალი მისიის შექმნა, როგორცაა, მაგალითად, საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაციებთან ad hoc სპეციალური მისიის შექმნა, აგრეთვე საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლობების დაწესება წევრ სახელმწიფოებში ან სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების ეს ახალი სახეები განსხვავდებიან ტრადიციული დიპლომატიური წარმომადგენლობებისაგან მათი ორგანიზაციითა და სტატუსით, მათი მოღვაწეობის ხასიათით. საერთაშორისო ორგანიზაციებთან არსებულ იმ წარმომადგენლობებში და დელეგაციების შემადგენლობაში ხშირად ჭარბობენ ტექნოკრატები, რომლებიც ტექნიკურ საკითხებს წყვეტენ, და არა დიპლომატები. ეს მისიები მოქმედებენ, აგრეთვე, როგორც საკუთარ სახელმწიფოთა წარმომადგენლობები. ამიტომ თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის თვალსაზრისით მითითებული მისიები უნდა განხილულ იქნან საერთაშორისო ურთიერთობათა სამართლის კონტექსტში.

დიპლომატიურ ურთიერთობათა მზარდი საზღვრები გავლენას ახდენენ საერთაშორისო წარმომადგენლობების და საკონსულო დაწესებულებათა ურთიერთკავშირზეც. თავიანთი ამოცანებიდან გამომდინარეც საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა ეს ორი სახე ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად ვითარდებოდა. დიპლომატები წარმოადგენდნენ სუვერენებს, მაშინ, როდესაც კონსულები, რომელთა ოფიციალური ტიტული დროდადრო იცვლებოდა, თანამემამულეთა ინტერესებს იცავდნენ. ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ეს უმნიშვნელოვანესი განსხვავება შენარჩუნებულ იქნა თეორიაშიც და პრაქტიკაშიც. თუმცა უკანასკნელი წლების პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ საზღვრები დიპლომატიური წარმომადგენლობე-

ბის მოქმედების სფეროსა და საკონსულო დანესებულებათა მოქმედების წრეს შორის თანდათან იზღუბა. უწინარეს ყოვლისა, სახელმწიფოები, რომლებიც უშუალოდ მონაწილეობენ საერთაშორისო ვაჭრობაში, ამ სფეროს გადასცემენ ოფიციალურ დიპლომატიურ წარმომადგენლებს და არა საკონსულოებს. შედეგად, საკონსულო სამსახურები დედაქალაქებში და მსხვილ ქალაქებში, რომლებიც საელჩოებისაგან ცალკე არსებობენ, ზედმეტი ხდებიან. მეორე მხრივ, საერთაშორისო ტურიზმისა და საიმიგრაციო ნაკადების ზრდასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვნად გაფართოვდა საკონსულო ფუნქციები, რომლებიც უშუალოდ ეხება მოქალაქეთა უფლებებისა და ინტერესების დაცვას: საბოლოო ჯამში სულ უფრო და უფრო მეტი სახელმწიფო აღჭურავს დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს საკონსულო ფუნქციებით, რაც შესაბამისობაშია ვენის კონვენციის (1961 წ.) და საკონსულო ურთიერთობების ვენის კონვენციის (1963 წ.) სულისკვეთებასთან.

დაბოლოს, დღეისათვის მოქმედებს საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლობათა მნიშვნელოვანი რაოდენობა ნევრ სახელმწიფოებში და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, თუმცა მათი ფუნქციები რამდენადმე განსხვავდება დიპლომატიური წარმომადგენლობების ფუნქციებისაგან, ერთიც და მეორეც ითვლება საერთაშორისო სამართლის ძირითადი სუბიექტების მისიად, ერთიც და მართალია, მეორეც სარგებლობს დიპლომატიური იმუნიტეტითა და პრივილეგიებით, მაგრამ სხვადასხვა მოცულობით.

ეს ახალი ტენდენციები ამტკიცებენ, რომ ვიწრო ჩარჩოები, რომლებიც ზღუდავენ დიპლომატიის დოქტრინებს და კონცეფციებს მოქმედი ტრადიციების ძალით, გაფართოვდება მსოფლიო თანასაზოგადოების მიერ წამოყენებული ახალი მოთხოვნების ზემოქმედებით.

საერთაშორისო სამართლის კომისიამ დაიწყო მუშაობა საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ პროექტზე 1955 წელს სპეციალური მომხსენებლის დანიშვნასთან ერთად. კონვენციის საბოლოო პროექტი გენერალურ ასამბლეას წარედგინა 1961 წელს. გენერალურმა ასამბლეამ საკუთარ რეზოლუციაში (1685 XVI) მოიწონა შეთავაზებული ტექსტი და მიიღო გადაწყვეტილება დიპლომატიური კონფერენციის მოწვევის შესახებ მის დასამტკიცებლად. 95 სახელმწიფოს წარმომადგენლები ერთმანეთს შეხვდნენ ვენაში. შეხვედრა მიმდინარეობდა 1963 წლის 4 მარტიდან 22 აპრილამდე. საბოლოო ტექსტი, აგრეთვე ორი ფაკულტატური პროტოკოლი, მიღებულ იქნა 1963 წლის 24 აპრილს.¹ კონვენცია ძალაში შევიდა 1967 წლის 19 მარტს. დღეისათვის კონვენციას მიუერთდა 168 სახელმწიფო.

ვენის დასახელებული კონვენციები ძირითადადში წარმოადგენენ მოქმედი საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის კოდიფიკაციას. თუმცა მალევე გაირკვა, რომ საერთაშორისო თანასაზოგადოების ყველა მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად მეტი სიახლეა საჭირო. როდესაც აღნიშნულ პროექტზე მუშაობა დასრულდა, კომისიაში დარწმუნდნენ, რომ დიპლომატიური ურთიერთობები არ შემოიფარგლება მხოლოდ მუდმივი წარმომადგენლობებით, არამედ ისინი გულისხმობენ, აგრეთვე, სპეციალური მისიების გაგზავნას შეზღუდული მიზნებით, რაც ცნობილია როგორც „სპეციალური (ad hoc) დიპლომატია“. ამის გამო კომისიამ სპეციალურ მომხსენებელს დაავალა ამ საკითხის შესწავლა. შედეგად კომისიამ მიიღო სამი სტელა სპეციალური მისიების შესახებ მათი შემდგომი ჩარ-

¹ United Nations Conference on Consular Relation, Official Documents, 2 vols., A / Conf. 25 / 16; а также: UNTS. Vol. 596.

თვისათვის კონვენციაში დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ (კდუ).

ვენის კონფერენციამ მიიღო რეზოლუცია სპეციალური მისიების შესახებ საერთაშორისო სამართლის კომისიაში და დაავალა მას ახალი დოკუმენტის მომზადება, რომელიც მხოლოდ ასეთ მისიებს შეეხება.¹

ახალი მუხლების პროექტის მომზადება ამ საკითხთან დაკავშირებით დაევალა სპეციალურ მომხსენებელს. რამდენიმეწლიანი მუშაობის შედეგად 50 მუხლის პროექტი 1967 წელს იქნა წარდგენილი გაეროში.

კონვენციის ტექსტი სპეციალური მისიების შესახებ (სმკ) მონონებულ იქნა 1969 წელს, ძალაში შევიდა 1985 წლის 21 ივნისს. დღეისათვის 32 სახელმწიფო ითვლება მის მონაწილედ. კონვენციის პროტოკოლში დავების მშვიდობიანი გადაჭრის შესახებ 15 სახელმწიფო მონაწილეობს.²

რამდენადმე განსხვავებულად მიმდინარეობდა მუშაობა უნივერსალური ხასიათის მქონე კონვენციის პროექტზე საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ურთიერთობების თაობაზე სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ. ერთ-ერთი მიზეზი იმაში მდგომარეობდა, რომ საერთაშორისო სამართალი ამ სფეროში ყალიბდებოდა მხოლოდ ერთა ლიგის შექმნის შემდეგ. ამის გამო შეუძლებელი იყო მოქმედი საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის კოდიფიცირება. გარდა ამისა, ურთიერთობებს სახელმწიფოებს და საერთაშორისო ორგანიზაციებს შორის აქვს სამმხრივი სტრუქტურა, რომელშიც შედიან მიმღები სახელმწიფო, საერთაშორისო ორგანიზაცია და წევრი სახელმწიფო. ასეთი რთული სტრუქტურა მოითხოვს, რომ ყველა მხარის ურთიერთუფლებები და

¹ Conf. on R. Vol. II. P. 45.

² Res. 2530 (XIV), adopted by UN General Assembly.

ვალდებულებების გათვალისწინება ხდებოდა უკიდურესი სიზუსტით.

გაეროს შექმნისთანავე ძალაში შევიდა რამდენიმე საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტი, რომლებიც საერთაშორისო ურთიერთობებს ეხებოდა.

ერთის მხრივ, ეს იყო გაეროსა და მისი სპეციალიზებული დაწესებულებების შეთანხმება შესაბამის მიმღებ სახელმწიფოებთან და, მეორე მხრივ, კონვენცია იმავე ორგანიზაციების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების თაობაზე (მაგალითად, კონვენცია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ – 1946 წ. 13 თებერვალი. კონვენცია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სპეციალიზებული დაწესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ – 1946 წ. 13 თებერვალი. კონვენცია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სპეციალიზებული დაწესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ – 1947 წ. 21 თებერვალი). ყველა მათგანი შეიცავს ამა თუ იმ დებულებას წევრ სახელმწიფოთა წარმომადგენლების სტატუსის შესახებ სხვა წევრების ტერიტორიაზე.¹ თუმცა ეს დებულებები იდენტური არ ყოფილა.

ამასთან დაკავშირებით საფრანგეთის წარმომადგენელმა განაცხადა, რომ საერთაშორისო სამთავრობათშორისი ორგანიზაციების განვითარებასთან ერთად იმ სამართლებრივ პრობლემათა რაოდენობა, რომლებიც სახელმწიფოებთან მათ ურთიერთობებს ეხება, გაიზარდა და გართულდა. ამასთან, კონვენციის დებულებები ამ ორგანიზაციების პრივილეგიების და იმუნიტეტების შესახებ ვერ პასუხობს დროის მოთხოვნებს. მათ წამოაყენეს შეთავაზება, დაევალებინათ საერ-

¹ The Work of the International Law Commission. N. Y., United Nations, 1980.

თაშორისო სამართლის კომისიისათვის აღნიშნული საკითხის განხილვა. გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო შესაბამისი გადაწყვეტილება და დანიშნა სპეციალური მომხსენებელი. პირველი მოხსენების განხილვის შემდეგ სსკ დაეთანხმა იმ აზრს, რომ ძირითადი პრობლემა მდგომარეობდა დიპლომატიური სამართლის გამოყენებაში სახელმწიფოებსა და საერთაშორისო სამთავრობათშორისი ორგანიზაციებს შორის ურთიერთობაში. გადანყდა, აგრეთვე, დამატებით განეხილათ შემდეგი საკითხები: სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლობებისა საერთაშორისო სამთავრობათშორისი ორგანიზაციების სტატუსი, შეხვედრებსა და კონფერენციებზე მათი დელეგატების შესაბამისი ორგანიზაციების ორგანოთა ჩარჩოებში და დამკვირვებელთა მისიის სტატუსი.

ამ პრობლემათა დიაპაზონი იმდენად ფართო აღმოჩნდა, რომ საერთაშორისო სამართლის კომისიამ მხოლოდ 1971 წელს წარადგინა საბოლოო დოკუმენტი გენერალურ ასამბლეაში, რომელმაც ორი წლის შემდეგ გადაწყვიტა შეთავაზება ვენაში მის განსახილველად მოწვეული სპეციალური დიპლომატიური კონფერენცია.

კონფერენცია მიმდინარეობდა 1975 წლის 4 თებერვლიდან 14 მარტამდე და რიგით მესამე იყო, რომელიც მიეძღვნა საგარეო ურთიერთობათა სამართლის კოდიფიკაციას. კონფერენციაზე შექმნილი ვითარება მკვეთრად განსხვავდებოდა წინა ორ კონფერენციაზე არსებულისაგან. 1961 წლის კონფერენციას ესწრებოდა 81 სახელმწიფოს წარმომადგენლობა. მაშინ, როდესაც გაცილებით ნაკლებმა წარმომადგენლობამ მიიღო მონაწილეობა 1963 წლის კონფერენციაზე იმ ფონზე, როდესაც სახელმწიფოთა რაოდენობა საგრძნობლად გაიზარდა, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ სახელმწიფოთა ნაწილი ამ პრობლემისადმი სათანადო ინტერესს არ იჩენდა. 1975

წლის 14 მარტს მიღებულ იქნა უნივერსალური ხასიათის კონვენცია სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან. იგი ჯერაც არ არის ძალაში შესული (საჭიროა 35 რატიფიკაციული სიგელი). რუსეთი, მაგალითად, როგორც სსრკ-ს სამართალმემკვიდრე, ითვლება მონაწილედ, ვინაიდან საბჭოთა კავშირმა მისი რატიფიცირება 1978 წელს მოახდინა.

სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ კონვენციის შემუშავების პროცესში მწვავე დისკუსია იმ საკითხმა გამოიწვია, თუ როგორი მოცულობით უნდა ყოფილიყო მინიჭებული პრივილეგიები და იმუნიტეტები მუდმივი წარმომადგენლებისა და დელეგაციის წევრებისათვის. ერთი მხრივ, სახელმწიფოები, რომლებიც საერთაშორისო ორგანიზაციებს იღებდნენ, იტოვებდნენ ფუნქციონირების პრინციპს, რომლის თანახმადაც პრინციპები და იმუნიტეტები უნდა იყოს მკაცრად განპირობებული ნამდვილი აუცილებლობით, გამომდინარე დაკისრებული ფუნქციის შესრულებიდან, და არ იყოს იმ პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების უბრალო ექსტრაპოლაცია, რომლებიც გადაეცემა დიპლომატიურ წარმომადგენლებს. მეორე მხრივ, მონაწილეთა უმრავლესობა გამოთქვამდა აზრს, რომ სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების სტატუსი საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და მათი თანამშრომლების სტატუსი არ უნდა იყოს მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობების სტატუსზე დაბალი.¹

მართალია, სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ კონვენციის 92-ე მუხლის მნიშვნელოვანი ნაწილი არ იწვევდა აზრთა სხვადასხვაობას, ზოგ სადავო საკითხთან დაკავშირებით მონაწილეთა უმრავლესობამ მიიღო მიმღებ სახელ-

¹ II.C. Repoit on the 39/h scsion A/40/10 r 267. II.C Yearbook, 1972. Voi. II

მნიფოთათვის არასასურველი გადაწყვეტილება. შედეგად საბოლოო ტექსტი მიღებულ იქნა 57 ხმით. 15-მა სახელმწიფომ, მათ შორის ბელგიამ ხმა წინააღმდეგ მისცა, მათ შორის ისეთებმაც, სადაც საერთაშორისო ორგანიზაციებია განთავსებული, თავი შეიკავა გარკვეულმა რაოდენობამ. ასეთი შედეგი იმთავითვე შეიცავდა კონვენციისადმი შემდგომ დამოკიდებულებას.

მიუხედავად ამისა, კონვენცია მნიშვნელოვან აქტად რჩება. მასში კოტიფიცირებულია საერთაშორისო სამართლის ნორმები, რომლებიც ადრე რამდენიმე აქტში იყო გაფანტული, და სისტემატიზებულია საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოთა ურთიერთობების მნიშვნელოვანი პრაქტიკა. სპეციალისტები იმედოვნებენ, რომ კონვენცია დაეხმარება იმ პრობლემების გადაჭრას, რომლებიც იჩენს ხოლმე თავს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოს ურთიერთობის პროცესში, და ამით ხელს შეუწყობს პრაქტიკული გამოცდილების თანმიმდევრულ დაგროვებას ამ სფეროში.

1977 წელს გაეროს საერთაშორისო სამართლის კომისიამ დაიწყო საკითხის განხილვა „სახელმწიფოებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებს შორის ურთიერთობის შესახებ (მეორე ნაწილი)“. საქმე ის არის, რომ ჯერ კიდევ 1963 წელს კომისიამ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ საკითხის განხილვის შემდეგ იგი გადავა საერთაშორისო ორგანიზაციების და მათი თანამდებობის პირების იურიდიული სტატუსის კომპეტენციების და პრივილეგიების სფეროში.

1985 წელს სპეციალური მოხსენება და შესაბამისი მუხლების პროექტი ამ საკითხთან დაკავშირებით წარედგინა საერთაშორისო სამართლის კომისიას, თუმცა დროის სიმციროს გამო მათი განხილვა არ შედგა.

შემდგომი პროგრესი საგარეო ურთიერთობათა სამართლის კოდიფიკაციის საკითხში მაშინ მოხდა, როდესაც გადამყდა მოქმედი კონვენციის შევსება ორი მნიშვნელოვანი აქტით: დიპლომატიური წარმომადგენლობების დაცვისა და დიპლომატიური ფოსტისა და დიპლომატიური კურიერების სტატუსის შესახებ.

1971 წელს დიპლომატიების მიმართ ტერორისტული აქტების გახშირებასთან დაკავშირებით ნიდერლანდების წარმომადგენელმა წინადადება შეიტანა გაეროს უშიშროების საბჭოს თავმჯდომარის სახელზე დიპლომატიური წარმომადგენლების წინააღმდეგ ტერორისტული აქტების აღმოფხვრის ღონისძიებების გააქტიურებასთან დაკავშირებით, რომელიც გადაეცა საერთაშორისო სამართლის კომისიას, მიღებული იქნა, ეს საკითხი შეეტანათ გაეროს მორიგ სესიაზე 1972 წელს. ითვალისწინებდა რა პრობლემის გადიდების ხასიათს, კომისიამ დააჩქარა ჩვეულებრივი პროცედურა და შექმნა სამუშაო ჯგუფი, რომელმაც 12 მუხლისგან შედგენილი პროექტი იმავე სესიაზე განსახილველად შეიტანა. განხილული, შესწორებული და საბოლოოდ მოწონებული პროექტი. გადაეცა გენერალური ასამბლეის მეექვსე კომიტეტს. ზოგიერთი დელეგატი ამ აქტის სარგებლიანობას არაერთმნიშვნელოვნად შეხვდა. მათი აზრით, მოქმედი კონვენციები ითვალისწინებენ დიპლომატიების სათანადო დაცვას და სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამისი მიდგომის შემთხვევაში ეს საკმარისზე მეტიცაა, რომ ბოლო მოელოს ტერორისტულ აქტებს.

მას შემდეგ, რაც კომისიამ ზოგიერთი ცვლილება შეიტანა პროექტში, გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო შესაბამისი კონვენცია. ის ძალაში შევიდა 1977 წელს.

უკანასკნელი პუნქტი, რომელიც ჯერ კიდევ რჩებოდა სა-

ერთაშორისო სამართლის დღის წესრიგში, ეს იყო პროტოკოლი დიპლომატიური ფოსტისა და დიპლომატიური კურიერის სტატუსის შესახებ. 1977 წელს გენერალურმა ასამბლეამ შემოთავაზება გამოხატა დიპლომატიური სამართლის იმ ნორმათა განუწყვეტელი დარღვევების გამო, რომლებიც ეხება დიპლომატიური კურიერის და დიპლომატიური ფოსტის სტატუსს, რომელსაც კურიერი არ ახლდა, და კომისიას დაავალა აღნიშნული პრობლემის განხილვა¹ (რეზოლუცია 31/76). მხოლოდ 1986 წელს მიიღო კომისიამ მთელი რიგი მუხლები პროტოკოლის სახით. შემდგომში ამ მიმართულებით არავითარი ნაბიჯები არ ყოფილა გადადგმული.

2006 წელს კომისიამ წარადგინა შესაბამისი მუხლების პროექტი დიპლომატიურ დაცვასთან დაკავშირებით (19 მუხლი) და კომენტარები. შემდგომში პროექტების ტექსტი განხილულ იქნა მეექვსე კომიტეტზე, ხოლო 2008 წლის იანვარში იგი მოწონებულ იქნა გაეროს გენერალური ასამბლეის რეზოლუციით 62/67.

აღნიშნულიდან კეთდება ის დასკვნა, რომ საერთაშორისო ურთიერთობათა სამართალი საკმარისადაა კოდიფიცირებული, იმ საკითხების ჩათვლით, რომლებიც დიპლომატიურ პრივილეგიებსა და იმუნიტეტებს ეხება.

საგარეო ურთიერთობათა ბევრი ასპექტი რეგულირდება ასევე სახელმწიფოთა ეროვნული კანონმდებლობით. მათ დადასტურება აქვთ მიღებული სახელმწიფოთა სასამართლო პრაქტიკაში.²

ასეთ პირობებში ზოგჯერ თავს იჩენს საერთაშორისო სა-

¹ International Instrument related to the Prevention and Suppression of International Terrorism. N.Y.: United Nations, 2001. P. 30-38.

² UN. Legislative Series: Laws and regulations concerning diplomatic privileges and immunities. N.Y., 1958.

მართლის ნორმათა იმპლემენტაციის პრობლემა ეროვნულ კანონმდებლობებში.

გაეროს საერთაშორისო სასამართლომ მთელი რიგი მოსმენები გამართა საერთაშორისო სამართლის პრობლემის თაობაზე. ერთ-ერთი მათგანი შედგა 1950 წელს აია დე ლა ტორეს საქმეზე. საერთაშორისო სასამართლოს სამი გამოტანილი შემდგომი გადაწყვეტილება, ამ საქმესთან დაკავშირებით, ინტერესს წარმოადგენს მხოლოდ შეკრებითობის საკითხთან დაკავშირებით. ერთის მხრივ, გადაწყვეტილებაზე დიდი გავლენა იქონია მისმა სპეციფიკურმა, ღრმა ლათინო-ამერიკულმა ხასიათმა, ხოლო მეორე მხრივ – დიპლომატიურმა თავშესაფარმა, რომლის ნორმად აღიარება არ ხდება სახელ-შეკრულებო სამართლის ჩარჩოებში.

სასამართლოს მიერ განხილული სხვა საქმე უშუალოდ ეხება დიპლომატიური და საკონსულო ურთიერთობების თაობაზე ვენის კონვენციის უფრო არსებით დებულებებს. მხედველობაშია თეირანში ამერიკის საელჩოს ხელში ჩაგდება და მისი პერსონალის მძევლად აყვანა.

1979 წლის 4 ნოემბერს მრავალათასიანი მასობრივი დემონსტრაციების დროს შეიარაღებული ჯგუფი შეიჭრა აშშ საელჩოს ტერიტორიაზე თეირანში. რამდენიმე საათში ჯგუფმა აიღო საელჩოს მთელი შენობა. ირანის ხელისუფლებამ ამჯობინა არ ჩარეულიყო მიმდინარე მოვლენებში. მთელი დიპლომატიური და საკონსულო პერსონალი, აგრეთვე აშშ სხვა მოქალაქეები, რომლებიც საელჩოს შენობაში იმყოფებოდნენ, მძევლებად იქნენ აყვანილნი და უკანონოდ დაკავებულნი. მას შემდეგ, რაც მოლაპარაკებების დანებების მცდელობა წარუმატებლად დასრულდა (აშშ იუსტიციის მინისტრი ირანის ტერიტორიაზე არ შეუშვეს), ხოლო გაეროს უშიშროების საბჭოს მონოდება მძევლების გათავისუფლებასთან დაკავშირებით

იქნა იგნორირებული (რეზ. 457), აშშ საქმე გადასცა საერთაშორისო სასამართლოს დაუყოვნებლივი დახმარების ზომების შესახებ თხოვნით. 1979 წლის 15 დეკემბერს სასამართლომ ერთსულოვნად მოითხოვა საელჩოს შენობის დატოვება და მძევლების გათავისუფლება, მაგრამ ირანმა (რომელიც ისევე, როგორც აშშ, ითვლება 1961 წლის დიპლომატიური ურთიერთობების კონვენციის მონაწილედ და დავის სავალდებულო გადაჭრის ფაქულტატიური პროტოკოლის წევრად) არ წარმოადგინა რაიმენაირი ოფიციალური წერილობითი დოკუმენტი და არ მიიღო არავითარი მონაწილეობა სასამართლო მოსმენებში. მისი ერთადერთი მოქმედება იყო 1979 წელს დეკემბერში ტელეგრაფით გადაცემული წერილი, რომელშიც ეჭვსკვეშ იყო დაყენებული არა საერთაშორისო სასამართლოს იურისდიქცია, არამედ სარჩელის დასაშვებობა აშშ-ს მხრივ.

თავის გადაწყვეტილებაში გაეროს საერთაშორისო სასამართლომ (1980 წ. 24 მაისი) ცალსახად დაადგინა ირანის საერთაშორისო პასუხისმგებლობის საკითხი, რომელიც გამომდინარეობდა 1961 და 1963 წლის ვენის კონვენციების თანახმად საერთაშორისო ვალდებულებების უხეში დარღვევიდან. სასამართლომ ერთსულოვნად დაადგინა, რომ ირანის მთავრობა ვალდებულია, დაუყოვნებლივ გაათავისუფლოს ყველა მძევალი და გადასცეს შენობა, ქონება და არქივები ამერიკული საელჩოს მფარველ სახელმწიფოს. საკითხს სხვა დროსაც დავუბრუნდებით, ამიტომ მსჯელობას პრობლემაზე აქ ვაჩერებთ.

თავი III

დამოუკიდებელი საქართველოს დიპლომატიურ და საგარეო ორმხრივ ურთიერთობათა ევოლუცია

3.1. საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების ორმხრივი ურთიერთობები

გასული საუკუნის ბოლო ათწლეულში ეროვნული ძალების გააქტიურებას დემოკრატიული პროცესების განვითარებას, შედეგად მოჰყვა ბევრისათვის მოულოდნელად საბჭოთა სახელმწიფოს დაშლა და კომუნისტების 70-წლიანი მმართველობის დასრულება.

1990 წლის ოქტომბერში ჩატარებულმა დემოკრატიულმა არჩევნებმა მრავალპარტიული საკანონმდებლო ორგანოს შექმნა მოიტანა. ეროვნული ძალები, ზვიად გამსახურდიას მეთაურობით, პოლიტიკური ბლოკი „მრგვალი მაგიდა“, ხელისუფლებაში უმრავლესობით მოვიდა.

იმთავითვე ხელისუფლების წინაშე დადგა რამდენიმე პრობლემა, ძველი სოციალურ-ეკონომიკური წყობიდან ახალზე გადასვლა, რისთვისაც საჭირო იყო გარდამავალი პერიოდისათვის დამახასიათებელი ურთულესი სოციალ-ეკონომიკური, პოლიტიკური, სამართლებრივი პროცესების მართვა. ერთბაშად სახელმწიფო საკუთრების ფორმიდან, საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებზე გადასვლა, ერთპარტიული მმართველობიდან ხელისუფლების დანაწილების დემოკრატიულ-პოლიტიკურ პრინციპებზე დაფუძნებული მმართველობის დამყარება, რაც ურთულეს პრობლემას წარმოადგენდა.

ყველაფერს ამის განხორციელება მხოლოდ გრძელვადიანი პროგრამების შემუშავებით იქნებოდა შესაძლებელი.

გარდა ამისა ქვეყანას სჭირდებოდა, როგორც საშინაო, ისე საგარეო პოლიტიკის სფეროში, ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. ამის დრო კი სამწუხაროდ, იმ ხელისუფლებას არ ჰქონდა. არ ჰქონდა არც სათანადო გამოცდილება და პროფესიონალიზმი. მარტო პატრიოტიზმი, ქვეყნისა და ხალხის სიყვარული საქმეს არ შველოდა. მოსახლეობაც პოლიტიკურად კარგად არ იყო გამოფხიზლებული, ბევრისათვის გაუგებარი იყო, რაც ხდებოდა.

ასეთ პირობებში უამრავ წინაღობასთან ერთად გამკლავება ძალიან ძნელი შეიქნა, რასაც ემატებოდა შინაური და გარე მტრული ძალების გააქტიურება.

მმართველობის მოკლე დროის მიუხედავად, საქართველოს პირველმა პრეზიდენტმა ზ. გამსახურდიამ და მისმა გუნდმა, „ზედმეტი ეროვნული შეფერილობის“¹ მიუხედავად, დადებითი როლი ითამაშა ქვეყნის ისტორიაში.

რაც შეეხება საგარეო-პოლიტიკურ ურთიერთობებს, თვალსაჩინო იყო მრავალ მიზეზთა მიუხედავად (პოლიტიკური არასტაბილურობა, დიპლომატიის დეფიციტი, ძლიერი მინისძვრა და ა.შ.).

„დე იურეს“ დონეზე 1991 წლის აგვისტოდან 1992 წლის იანვრის დასაწყისში მსოფლიოს 20-მდე ქვეყანამ აღიარა საქართველოს დამოუკიდებლობა.

1991-1992 წლის დეკემბერ-იანვარში პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლების უზენაესმა საბჭომ საქმიანობა შეწყვიტა. ძალაუფლება სამხედრო საბჭომ აიღო ხელში. პოლიტიკური კრიზისი დღითიდღე ღრმავდებოდა, რაც თავის

¹ ა. ტუკვაძე, პოლიტიკური ელიტა, თბ. 1998, გვ. 188.

მხრივ რესპუბლიკის სოციალურ-ეკონომიკურ სირთულეებს განაპირობებდა.

1992 წლის მარტის დასაწყისში საქართველოში დაბრუნდა ედუარდ შევარდნაძე. შექმნილი საშინაო და საერთაშორისო ვითარება დღის წესრიგში აყენებდა საკითხს წინა ხელისუფლების დაწყებულ დემოკრატიულ გარდაქმნათა კურსის გაგრძელების აუცილებლობას. მართალია, იგი არჩევითი ორგანო არ იყო, მაგრამ მის შემადგენლობაში ფართოდ იყვნენ წარმოდგენილი რესპუბლიკის სხვადასხვა პარტიებისა და პოლიტიკური თუ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, აგრეთვე სამეცნიერო და შემოქმედებითი ინტელიგენციის წარმომადგენლები. სახელმწიფო საბჭომ არა მარტო ადმინისტრაციული, არამედ ქვეყნის „კანონშემოქმედი“ ორგანოს ფუნქცია შეითავსა.

სახელმწიფო საბჭოს მიერ უმოკლეს ვადაში არაერთი კანონი და დეკრეტი იქნა მიღებული. განხორციელდა რიგი კონსტიტუციური ცვლილებები. კერძოდ, სახელმწიფო საბჭოს დადგენილებით აღდგენილ იქნა 1921 წლის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუცია და იქიდან გამომდინარე, არაერთი საკანონმდებლო აქტი. მაგრამ, ვინაიდან, ამას ახორციელებდა არჩევნების გარეშე მოსული ხელისუფლება, საჭირო იყო ლეგიტიმური, კანონიერი ხელისუფლების არჩევა, რაც განაპირობებდა მსოფლიო თანამეგობრობაში თავისუფალი, დემოკრატიული, დამოუკიდებელი საქართველოს ჩართვას, ამით საერთაშორისო დიპლომატიაში მსოფლიოს გასაგონად ერთხელ კიდევ დაბეჯითებით აცხადებდა, რომ ქვეყანა დამოუკიდებლობის გზით სვლას აგრძელებდა.

1992 წლის 30 აპრილს საქართველოს სახელმწიფო საბჭომ რესპუბლიკის პარლამენტის არჩევნების მონყობის თარიღად 11 ოქტომბერი გამოაცხადა. ეს აქტი დიდი პოლიტიკუ-

რი მნიშვნელობის მოვლენად იქნა აღქმული. ახალი პარლამენტის არჩევამ თვალსაჩინო როლი შეასრულა ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში,¹ რასაც მოჰყვა სხვა აქტივებთან ერთად დიპლომატიური ურთიერთობების და საქართველოს აღიარების პროცესის გააქტიურება.

ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა ერთ-ერთი პირველი სახელმწიფო იყო, რომელმაც აღიარა საქართველოს დამოუკიდებლობა, დაამყარა ჩვენს ქვეყანასთან დიპლომატიური ურთიერთობები, რომლის თარიღად უნდა მივიჩნიოთ 1992 წლის 9 ივნისი, ხოლო 1993 წელს გახსნა საელჩო თბილისში. რაც შეეხება საქართველოს საელჩოს პეკინში, მისი გახსნა შედარებით მოგვიანებით 2005 წელს მოხდა. მსგავსმა ურთიერთობებმა ძლიერი სტიმული მისცა ორ ქვეყანას შორის არსებული ისტორიული და კულტურული ურთიერთობების შემდგომ განვითარებას.

საქართველო ესწრაფვის ტრადიციულად მეგობრული ურთიერთობების კიდევ უფრო გაღრმავებას ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკასთან, რომელიც მსოფლიოს ნომერ მეორე ეკონომიკას წარმოადგენს და შედის საქართველოს სავაჭრო პარტნიორთა ხუთეულში. საქართველოს ამოცანაა ჩინეთთან პოლიტიკური ურთიერთობების გაღრმავება და სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების შემდგომი განვითარება, მათ შორის ჩინეთის ბაზარზე საქართველოს პროდუქციის ექსპორტის მოცულობისა და ქართულ ბაზარზე ჩინური ინვესტიციების მოცულობის გაზრდის კუთხით. ურთიერთობების პრიორიტეტული მიმართულებაა ასევე თანამშრომლობა „ახალი აბრეშუმის გზის“ პროექტის აღორძინების კუთხით,

¹ საქართველოს პარლამენტი. 1992-1995 წწ. შემ. გ. საითიძე, თბ. 1995. გვ. 4.

რათა სრულად იქნას გამოყენებული საქართველოს, როგორც აზიისა და ევროპის დამაკავშირებელი ტრადიციული სატრანზიტო დერეფნის პოტენციალი. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მხარეთა მჭიდრო თანამშრომლობის გაგრძელება ისეთ პრინციპულ საკითხებში, როგორებიცაა სახელმწიფოს სუვერენიტეტი და ტერიტორიული მთლიანობა.

კავკასიის რეგიონის მიმართ თავისი ეკონომიკური ინტერესები გეოგრაფიულად საკმაოდ დაშორებულ იაპონიასაც გააჩნია.

საქართველოსა და იაპონიას შორის დიპლომატიური ურთიერთობა დამყარდა 1992 წლის 3 აგვისტოს.

იაპონია წარმოადგენს ამერიკის შეერთებული შტატების სტრატეგიულ მოკავშირეს, ამიტომაც იგი ამერიკის შეერთებული შტატების მსგავსად დაინტერესებულია კავკასიაში ამ რეგიონის ქვეყნების დამოუკიდებლობის განმტკიცებითა და დემოკრატიის განვითარებით.

კავკასიის რეგიონისადმი იაპონიის დაინტერესებამ შექმნა წინაპირობა იაპონიის მიერ საქართველოსადმი სხვადასხვა სფეროებში დახმარების გაწევისა. 1997 წლის აპრილში იაპონიის მთავრობამ საქართველოს პირველად გამოუყო პირდაპირი გრანტი საკვები პროდუქციის წარმოების გაზრდის ხელშესაწყობად (500 მლნ იაპონური იენი), რომელიც მოხმარდა სასოფლო-სამეურნეო დანადგარების შესყიდვას (დაახლოებით 4,8 მლნ დოლარი),¹ და ა.შ.

საქართველო განაგრძობს იაპონიასთან, როგორც მსოფლიოს ერთ-ერთ წამყვან ეკონომიკასა და პოლიტიკურ ძალასთან, ტრადიციულად მეგობრულ და მჭიდრო პარტნიორულ ურთიერთობებს როგორც ორმხრივ, ისე მრავალმხრივ

¹ ნ. ჩიტაძე, გეოპოლიტიკა, თბ. 2011, გვ. 386.

ფორმატებში. საქართველოსათვის მნიშვნელოვანია ორ ქვეყანას შორის არსებული თანამშრომლობის პოტენციალის მაქსიმალური გამოყენება როგორც პოლიტიკური თანამშრომლობის, ისე დემოკრატიული განვითარების, სავაჭრო-ეკონომიკური, მათ შორის საინვესტიციო პოტენციალის მოზიდვის თვალსაზრისით, ასევე სატრანსპორტო და საინფორმაციო ტექნოლოგიების სფეროში.

საქართველო, როგორც ევროპის აზიასთან დამაკავშირებელი ბუნებრივი რგოლი, განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ცენტრალური აზიის ქვეყნებთან მჭიდრო თანამშრომლობას სავაჭრო-ეკონომიკურ, სატრანსპორტო, ენერგეტიკულ და გლობალური უსაფრთხოების სფეროებში. ხელისუფლების მიზანია საქართველოს, როგორც ისტორიულად ჩამოყალიბებული აბრეშუმის გზის ქვეყნის, ევროპასა და აზიას შორის დამაკავშირებელი სატრანზიტო ფუნქციის მაქსიმალური გამოყენება და დასავლეთსა და აღმოსავლეთს შორის ხალხის, საქონლის, მომსახურებისა და კაპიტალის თავისუფალი გადაადგილების ხელშეწყობა. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სხვადასხვა საშუალებების გამოყენებით ნახშირწყალბადების ტრანსპორტირება ევროპისაკენ და აქედან გამომდინარე ორმხრივი სატრანსპორტო ურთიერთობების ინტენსიფიკაცია და კომუნიკაციებისა და ინფრასტრუქტურის სრულყოფა, ასევე ცენტრალური აზიის ქვეყნებში ქართული პროდუქციის ექსპორტის ხელშეწყობა და ტურისტებისა და ინვესტიციების მოზიდვა.

ამავე დროს აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ექსპერტთა აზრით ცენტრალურ აზიაში ბოლო პერიოდში მიმდინარე პოლიტიკური მოვლენების გამო აშშ-ის პოზიციები ამ რეგიონში რამდენადმე შესუსტდა. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია აღინიშ-

ნოს, რომ რეგიონის ქვეყნების საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტები ერთმანეთს თანხვდება.¹

ახლო აღმოსავლეთის რეგიონი დღევანდელი მსოფლიოს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანესი გეოპოლიტიკური კვანძია – ამ რეგიონში განვითარებული პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესები გავლენას ახდენს მთელს მსოფლიოზე. საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია ახლო აღმოსავლეთის სამშვიდობო პროცესში ხელშესახები წინსვლა. საქართველო სასიცოცხლოდაა დაინტერესებული მის უშუალო სამეზობლოში არასტაბილურობის აღმოფხვრით და მხარს უჭერს საერთაშორისო თანამეგობრობის ძალისხმევას გადადგას ეფექტიანი ნაბიჯები კონფლიქტის მოგვარებისთვის, ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში ძალადობის შეწყვეტისა და ადამიანთა ღირსების, უსაფრთხოების და კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად.

ქართველ და ებრაელ ხალხებს შორის ისტორიულად ჩამოყალიბებული მჭიდრო კავშირების გათვალისწინებით, საქართველოსთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისრაელის სახელმწიფოსთან პარტნიორული ურთიერთობების შემდგომი განვითარება პოლიტიკურ, სავაჭრო-ეკონომიკურ, კულტურულ-საგანმანათლებლო, ტურიზმის, ტექნოლოგიების, ინვესტიციებისა და ხალხთაშორისი ურთიერთობების სფეროებში.

ჩვენი ქვეყნისათვის ასევე მნიშვნელოვანია ორმხრივი და მრავალმხრივი ურთიერთობების განვითარება არაბულ სახელმწიფოებთან. პრიორიტეტულია სხვადასხვა მიმართულებით თანამშრომლობის დიდი პოტენციალის გამოყენება და რეგიონში ცნობადობის ამაღლება. საქართველო ესწრაფვის არაბულ სახელმწიფოებთან სავაჭრო-ეკონომიკური (მათ შორის, საქართველოში ინვესტიციების მოზიდვის თვალსაზრი-

¹ ნ. ჩიტაძე, გეოპოლიტიკა, თბ. 2011, გვ. 386.

სით), კულტურული, საგანმანათლებლო და ხალხთაშორისი ურთიერთობების განვითარებას.

ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ურთიერთობების განვითარება არაბულ სახელმწიფოთა რეგიონულ ორგანიზაციებთან, როგორცაა არაბული სახელმწიფოების ლიგა (League of Arab States) და სპარსეთის ყურის თანამშრომლობის საბჭო (GCC).

განსაკუთებული ინტერესი იკვეთება ირანის მხრიდან: 1995 წელს პრეზიდენტის ალი აქბარ ჰაშემი აფსანჯანის ვიზიტი; 1996 წელს საგარეო საქმეთა მინისტრის ალი აქბარ ველაიათის ვიზიტი; 2001 წელს ირანის ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივნის ჰასან რუჰანის ვიზიტი; 2003 წელს საგარეო საქმეთა მინისტრის ქამალ ხარაზის ვიზიტი და 2005 წლის 25-26 აპრილს ირანის ისლამური რესპუბლიკის პირველი ვიცე-პრეზიდენტის მუჰამედ რეზაარეფის ვიზიტი. 2008 წლის 20 იანვარს, ხოლო შემდგომში იმავე წლის 17 სექტემბერს შედგა ირანის საგარეო საქმეთა მინისტრის, მანუჩარ მოთაქის ვიზიტი. 2010 წელს ხელი მოეწერა ხელშეკრულებას ორ ქვეყანას შორის უფიზო მიმოსვლის შესახებ.¹

გაგრძელება მჭიდრო ურთიერთობების ჩამოყალიბება და ქვეყნებს შორის პოლიტიკის, ეკონომიკისა და ხალხთაშორისო ურთიერთობების სფეროში თანამშრომლობის არსებული პოტენციალის მაქსიმალურად ათვისება ინდოეთის რესპუბლიკასთან, რომელიც მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე დინამიურად განვითარებად ქვეყანას წარმოადგენს.

საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია კეთილმეზობლური ურთიერთობების გაგრძელება ირანის ისლამურ რესპუბლიკასთან, რომლის როლი ძალზედ მნიშვნელოვანია, რეგი-

¹ <http://www.mfa.gov.ge/index.php?sec=id=306&lang=id=GEO>.

ონის უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. საერთაშორისო გარემოს გათვალისწინებით, საქართველო გააგრძელებს ირანთან ორმხრივი ურთიერთობების წარმართვას ეკონომიკის, კულტურისა და ხალხთაშორისი ურთიერთობების, ასევე სატრანსპორტო და ენერგეტიკულ საკითხებში თანამშრომლობის განვითარების კუთხით.

გაგრძელება ძალისხმევა პოლიტიკური დიალოგისა და სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირების განვითარების მიმართულებით სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის რეგიონის ქვეყნებთან, რაც ხელს შეუწყობს რეგიონში საქართველოს ცნობადობის გაზრდას, საერთაშორისო ფორმატებში მხარდაჭერის მოპოვებას და სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებას.

საქართველოსათვის მნიშვნელოვანია რეგიონის ქვეყნებთან ურთიერთობების განვითარება და განმტკიცება, რაც ხელს შეუწყობს ურთიერთინტერესებზე დამყარებული პოლიტიკური თანამშრომლობის გაუმჯობესებას, უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის გამყარებას, ასევე სავაჭრო-ეკონომიკურ, სატრანსპორტო და ენერგეტიკულ სფეროებში ურთიერთობების გაღრმავებას.

საქართველო განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს საქართველოს სტრატეგიულ პარტნიორთან – აზერბაიჯანის რესპუბლიკასთან მჭიდრო თანამშრომლობის გაგრძელებას, პოლიტიკურ, სავაჭრო-ეკონომიკურ, ენერგეტიკულ, სატრანსპორტო და კულტურის სფეროებში. საქართველო და აზერბაიჯანი საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის გზაზე ერთნაირი პრობლემების წინაშე აღმოჩნდნენ. აზერბაიჯანმა საქართველოს დამოუკიდებლობა 1991 წლის 30 აგვისტოს აღიარა, ორივე ქვეყა-

ნა ერთნაირადაა დაინტერესებული კავკასიაში მშვიდობით, რაც ასახულია 1996 წლის 8 მარტის მაშინდელი აზერბაიჯანის პრეზიდენტის ჰეიდარ ალიევის თბილისში ვიზიტის დროს ხელმოწერილ „კავკასიის რეგიონში მშვიდობის, უშიშროების და თანამშრომლობის დეკლარაციაში“. ქვეყნის წინაშე არსებული მიზნების მისაღწევად, მნიშვნელოვანია მხარეებს შორის ვიზიტების ურთიერთგაცვლის არსებული აქტიური დინამიკის შენარჩუნება და ძალისხმევის გააქტიურება სახელმწიფო საზღვრის დაზუსტებისა და დემარკაციის დასრულების მიზნით.

საქართველო ესწრაფვის მჭიდრო პოლიტიკური დიალოგის კიდევ უფრო გაღრმავებას და სავაჭრო-ეკონომიკურ, სატრანსპორტო, ენერგეტიკისა და კულტურის სფეროებში ურთიერთობის შემდგომ განვითარებას თურქეთის რესპუბლიკასთან, რომელიც საქართველოს სტრატეგიულ პარტნიორს წარმოადგენს.

თურქულ-ქართული ურთიერთობების თანამედროვე ეტაპის დასაწყისად უნდა მივიჩნიოთ 1991 წლის 16 დეკემბერი, როდესაც ანკარამ ცნო საქართველოს დამოუკიდებლობა. დიპლომატიური ურთიერთობები კი დამყარდა 1992 წლის 21 მაისს თურქეთის მაშინდელი საგარეო საქმეთა მინისტრის ჰიქმეთ ჩეთინის თბილისში ვიზიტის დროს.

1992 წლის 30 ივლისს, საქართველოში თურქეთის მაშინდელი პრემიერ-მინისტრის სულეიმან დემირელის ყოფნის დროს ხელი მოეწერა ძირითად ხელშეკრულებას, „მეგობრობის, თანამშრომლობის და კეთილმეზობლობის შესახებ“. ამ ხელშეკრულების რატიფიკაცია თურქეთის დიდმა ეროვნულმა კრებამ მოახდინა იმავე წლის 28 სექტემბერს, ხოლო საქართველომ უფრო მოგვიანებით, 1993 წლის 25 მარტს.¹ ამ

¹ ნ. ჩიტაძე, გეოპოლიტიკა, თბ. 2011, გვ. 604.

მხრივ, მნიშვნელოვანია ურთიერთქმედება მაღალი დონის სტრატეგიული თანამშრომლობის საბჭოს ფარგლებში.

ენერგოუსაფრთხოების უზრუნველყოფის და სატრანსპორტო დერეფნის განვითარების თვალსაზრისით, აზერბაიჯანთან და თურქეთთან პრიორიტეტული იქნება „სამხრეთის დერეფნისა“ და ბაქო-თბილისი-ყარსის სარკინიგზო მაგისტრალის პროექტების განხორციელება. რეგიონული პარტნიორობის განვითარების კონტექსტში, საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობის გაღრმავება საქართველო-თურქეთი-აზერბაიჯანის სამხმრივ ფორმატში.

სომხეთის რესპუბლიკასთან მიმართებაში, საქართველოს მიზანია ქვეყნებს შორის ჩამოყალიბებული კეთილმეზობლური ურთიერთობებისა და ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობის შემდგომი განვითარება. სომხეთმა საქართველოს დამოუკიდებლობა 1991 წლის 13 სექტემბერს ცნო, კავკასიაში განვითარებულმა ბოლოდროინდელმა მოვლენებმა კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ მეზობელ ქვეყნებს შორის სტაბილურობა და მშვიდობიანობა ყველას ძალისხმევას საჭიროებს. საქართველო-სომხეთს შორის მნიშვნელოვანია ურთიერთხელსაყრელი სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავება, ასევე მუშაობის გააქტიურება სახელმწიფო საზღვრის დელიმიტაციისა და დემარკაციის დასრულების მიზნით.

მჭიდრო პარტნიორობა გრძელდება, შავი ზღვის რეგიონში საქართველოს მოსაზღვრე ბულგარეთის რესპუბლიკასთან და რუმინეთთან. მათთან ურთიერთობაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა რეგიონული სტაბილურობისა და უსაფრთხოების, სატრანსპორტო, ენერგეტიკულ და სავაჭრო-ეკონომიკურ სფეროებში თანამშრომლობას, მათ შორის

სატრანსპორტო-ენერგეტიკული სატრანზიტო დერეფნის განვითარებასა და ერთობლივი ეკონომიკური და საინვესტიციო პროექტების განხორციელებას. გრძელდება ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობა ნატოში განწევრიანებისა და ევროკავშირში ინტეგრაციის პროცესში, აღნიშნული ქვეყნების მხარდაჭერის შენარჩუნებისა და გამოცდილების გაზიარების, ასევე კულტურის, განათლებისა და მეცნიერების სფეროებში ურთიერთობების განვითარების მიმართულებით.

საქართველო მიისწრაფვის, რეგიონის ქვეყნებთან – უკრაინასთან და მოლდოვის რესპუბლიკასთან მეგობრული და ურთიერთსასარგებლო, მჭიდრო თანამშრომლობის გაღრმავებისაკენ. ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობა მოლდოვამ ჯერ კიდევ 1991 წლის 27 აგვისტოს ცნო, ხოლო უკრაინამ 1991 წლის 12 დეკემბერს. გასათვალისწინებელია, რომ უკრაინა და მოლდოვა, საქართველოსთან ერთად დღეს ისეთი საერთო გამოწვევების წინაშე დგანან, რაც საფრთხეს უქმნის მათ ტერიტორიულ მთლიანობასა და საზღვრების ურღვევობას, ევროკავშირში ინტეგრაციასა და ევროპულ ღირებულებებზე დამყარებული თანამედროვე სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესის გაღრმავებას. საქართველო-უკრაინასა და საქართველო-მოლდოვას შორის არსებული, ტრადიციულად მეგობრული ურთიერთობებისა და საერთო თანამედროვე გამოწვევების კონტექსტის გათვალისწინებით, პრიორიტეტულია ევროინტეგრაციის კუთხით ურთიერთდახმარებაზე, წარმატებულ რეფორმებთან დაკავშირებით გამოცდილების ურთიერთგაზიარებაზე დაფუძნებული, მჭიდრო პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარება და საერთო გამოწვევების წინააღმდეგ, მხარეებს შორის, ორმხრივ და მრავალმხრივ ფორმატებში თანამშრომლობის გაფართოება.

უკრაინა ის ქვეყანაა, რომელიც პირველი გამოეხმაურა საქართველოს თხოვნას, საქართველოს სასაზღვრო ინფრასტრუქტურის შექმნაში მონაწილეობის შესახებ. მან პირველმა გადმოსცა ჩვენს ქვეყანას სასაზღვრო კატარღა. უკრაინაში სამხედრო მომზადებას გადიოდნენ ქართველი ოფიცრები, უკრაინის შინაგან საქმეთა სამინისტროს ეროვნულ აკადემიაში სწავლობდნენ საქართველოს ძალოვანი სამინისტროებისა და უწყებების კურსანტები. შეიძლება ითქვას, რომ უკრაინა, პრაქტიკულად სხვა ქვეყნებს საქართველოსთან თანამშრომლობის მაგალითს აძლევს და საქართველოს უშიშროების გარანტ ქვეყნად შეიძლება მივიჩნიოთ.¹

ასევე გაგრძელდება მეგობრული ურთიერთობების განვითარება ბელარუსის რესპუბლიკასთან, პოლიტიკურ, სავაჭრო-ეკონომიკურ და კულტურულ-ჰუმანიტარულ სფეროებში ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობის განვითარების გზით.

საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთ მთავარ ამოცანას ევროპის ქვეყნებთან მჭიდრო, ურთიერთსასარგებლო პარტნიორული თანამშრომლობის ჩამოყალიბება – გაღრმავება წარმოადგენს, რომელსაც ქვეყნისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. ყურადღება ეთმობა ორმხრივი პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული, ჰუმანიტარული და სოციალური ურთიერთობების კიდევ უფრო გაღრმავებას. გარდა ამისა, ევროპის ქვეყნებთან პარტნიორული თანამშრომლობის გაძლიერებას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საქართველოს ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაციის პროცესის მხარდაჭერის, საქართველოს დემოკრატიული და ეკონომიკური განვითარების შეუქცევადობის, ასევე მშვიდო-

¹ ნ. ჩიტაძე, გეოპოლიტიკა, თბ. 2011, გვ. 621.

ბიანი გზით ქვეყნის დეოკუპაციის უზრუნველყოფისა და ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის თვალსაზრისით.

საქართველოს მთავარი საგარეო პოლიტიკური ამოცანების განხორციელების თვალსაზრისით, უმნიშვნელოვანესია გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკასთან თანამშრომლობის გაღრმავება და გაფართოება, ასევე გერმანიის მეტი ჩართულობის უზრუნველყოფა საქართველოში მიმდინარე რეფორმების პროცესში. განსაკუთრებული ძალისხმევა ხორციელდება საქართველოში გატარებული რეფორმების შედეგების, გერმანიაში სრულფასოვნად წარმოჩენისა და საქართველოს ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაციის ხელშეწყობის გაზრდის უზრუნველყოფის მიმართულებით. ხელი შეეწყობა საქართველოსა და გერმანიის დარგობრივ სტრუქტურებს შორის თანამშრომლობის განვითარებასა და საქართველოში გრძელვადიანი ინვესტიციების განხორციელების მიზნით გერმანული ბიზნესის მოზიდვას. საქართველოსთვის უმნიშვნელოვანესია გაგრძელდეს გერმანიის მხრიდან საქართველოს ოკუპირებული რეგიონების არაღიარების პოლიტიკის გატარების ხელშეწყობა.

დიდი ყურადღება ეთმობა საფრანგეთის რესპუბლიკასთან ორმხრივი კონტაქტების კიდევ უფრო გაღრმავებას, მათ შორის, მნიშვნელოვანია ეკონომიკური თანამშრომლობის გაძლიერება, ასევე საქართველოში გატარებული რეფორმების შედეგების საფრანგეთში სრულფასოვნად წარმოჩენა და საქართველოს ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაციის ხელშეწყობის გაზრდის უზრუნველყოფა. ასევე მნიშვნელოვანია საფრანგეთის მხარდაჭერის განმტკიცება ფრანკოფონურ ქვეყნებთან კონტაქტების დამყარების, განვითარების და არაღიარების პოლიტიკის განხორციელების პროცესში.

საქართველოს საგარეო ურთიერთობის პროგრამის მნიშ-

ვნელოვანი ნაწილია დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებულ სამეფოსთან არსებული ნაყოფიერი თანამშრომლობის გაღრმავება „უორდროპის დიალოგის“ ფარგლებში საქართველოში სახელმწიფო ინსტიტუტების მშენებლობის საქმეში ბრიტანული გამოცდილების გაზიარების, საქართველოს ტერიტორიაზე გამავალი ენერგოდერეფნის შემდგომი განვითარების, თავდაცვისა და უსაფრთხოების სფეროში არსებული ნაყოფიერი თანამშრომლობის კიდევ უფრო გაღრმავების, საქართველოს ევროატლანტიკური და ევროპული ინტეგრაციის მხარდაჭერის და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიების არაღიარების პოლიტიკის გატარების თვალსაზრისით.

ქვეყნისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მჭიდრო პარტნიორული ურთიერთობების გაღრმავებას ევროკავშირის წევრ ბალტიის ქვეყნებთან. მათი მხარდაჭერა და გამოცდილების გაზიარება მნიშვნელოვან სარგებელს, მათ შორის, სტიმულს აძლევს საქართველოს, არსებული გამოწვევების მიუხედავად, გრძელდება დემოკრატიული გარდაქმნებისა და ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაციის კურსი, თანამშრომლობა საქართველოს სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის მხარდაჭერის, უსაფრთხოების ხელშეწყობის, ასევე ევროკავშირში ინტეგრაციისა და ნატო-ში განწევრების პროცესში, აღნიშნული ქვეყნების მხარდაჭერის და მათი გამოცდილების გაზიარების მიმართულებით. ძლიერდება ძალისხმევა ურთიერთსასარგებლო სავაჭრო-ეკონომიკური თანამშრომლობისა და ინვესტიციების მოზიდვის კუთხით.

ახალ იმპულსს იძენს სტრატეგიული ურთიერთობები ბალტიის რეგიონის ქვეყნებთან და მათი მხარდაჭერა განსაკუთრებით ღირებულია ქვეყნის განვითარების ამ უმნიშვნელოვანეს ეტაპზე. იდგმება ნაბიჯები ბალტია-შავი ზღვის რეგი-

ონული თანამშრომლობის არსებული პოტენციალის სრულად გამოყენების, მათ შორის, ერთობლივი საინვესტიციო პროექტების განხორციელების თვალსაზრისით. ძალისხმევა მიმართულია როგორც ორმხრივი დარგობრივი თანამშრომლობის გაღრმავების, ისე რეგიონული სატრანსპორტო-ენერგეტიკული პროექტების განხორციელებისკენ. გრძელდება მუშაობა მთავრობათაშორისი ეკონომიკური კომისიების შექმნისა და მათი ეფექტიანი ამოქმედების კუთხით. პრიორიტეტული იქნება გამოცდილების გაზიარება ელექტრონული მმართველობისა (e-governance) და კიბერუსაფრთხოების სფეროებში.

საქართველოს საგარეო პოლიტიკისათვის მნიშვნელოვანია ვიშეგრადის ჯგუფის წევრ ქვეყნებთან ორმხრივი ურთიერთობების გააქტიურება და თანამშრომლობა თავად ამ რეგიონულ გაერთიანებასთან. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ბალტიისა და ვიშეგრადის ქვეყნების კონკრეტული ინიციატივების განხორციელებას, რომლებიც მიზნად ისახავს საქართველოსთვის გამოცდილების გაზიარებას.

ჩვენი ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანია შვეიცარიის კონფედერაციის ძალისხმევა, მისი მეშვეობით, რუსეთსა და საქართველოს შორის სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობების განხორციელების საქმეში. კვლავ აქტუალურია, რომ შვეიცარიამ, როგორც რუსეთის ფედერაციასთან მედიატორმა ქვეყანამ, გააგრძელოს დაკისრებული ფუნქციების შესრულება. ამავე თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია შვეიცარიის როლი საქართველოსა და რუსეთის ფედერაციას შორის საბაჟო ადმინისტრირებისა და სასაქონლო ბრუნვის მონიტორინგის მექანიზმის ძირითადი პრინციპების შესახებ შეთანხმების შესრულების პროცესში. ხელი შეეწყობა შვეიცარიასთან ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სფეროებში თანამშრომლობის

გალრმავებას, მათ შორის საქართველოში შვეიცარიის საინვესტიციო პოტენციალის მოზიდვის გზით.

კავკასიის და შავი ზღვის რეგიონით ავსტრიის რესპუბლიკის დაინტერესება კარგ შესაძლებლობას იძლევა კიდევ უფრო გალრმავდეს არსებული თანამშრომლობის დინამიკა და გამოიძებნოს ახალი სფეროები სამომავლო ურთიერთობებისთვის. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს ძალისხმევით ხელი შეეწყო ავსტრიასთან ურთიერთობების არსებული დინამიკის შენარჩუნებას, სავაჭრო-ეკონომიკური და საინვესტიციო პოტენციალის ამოქმედებას, ასევე კულტურის სფეროში თანამშრომლობის კიდევ უფრო გალრმავებას.

ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანია ძირითადად, ურთიერთობების შემდგომი განვითარება – მათ შორის სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების გააქტიურებისა და ინვესტიციების მოზიდვა და ხელშეწყობა ბენილუქსის ქვეყნებთან.

სასურველი ურთიერთობა სამხრეთ ევროპის ქვეყნებთან, განსაკუთრებით პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კულტურულ და სამეცნიერო სფეროებში. მნიშვნელოვანია ესპანეთის სამეფოსა და პორტუგალიის რესპუბლიკის მხარდაჭერის განმტკიცება ესპანურენოვან და ლუზოფონურ ქვეყნებთან კონტაქტების დამყარებისა და განვითარების, ასევე არალიარების პოლიტიკის განხორციელების პროცესში.

მნიშვნელოვანია საბერძნეთის რესპუბლიკასთან და კვიპროსის რესპუბლიკასთან პოლიტიკური და ეკონომიკური და კულტურულ-ჰუმანიტარული ურთიერთობების გალრმავება. ქვეყნებში არსებული მრავალრიცხოვანი ქართული დიასპორის ფაქტორის გათვალისწინებით, გააქტიურდება ორმხრივი თანამშრომლობა მათი დიასპორების ინტერესების გატარებისა და დაცვის მიმართულებით.

საქართველო აღრმავებს ეკონომიკურ, სავაჭრო და კულ-

ტურული სახის კავშირებს სკანდინავიის სახელმწიფოებთან. ენერგოსფეროში სკანდინავიის რეგიონის მდიდარი პოტენციალის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია მათი გამოცდილების გაზიარება და ამ სექტორში სკანდინავიის ქვეყნებიდან ინვესტიციების მოზიდვა.

ბოლო ათწლეულში ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის მიმართულებით გადადგმული ნაბიჯების გათვალისწინებით, ბალკანეთის რეგიონის ქვეყნებთან ურთიერთობა აქტუალურ მნიშვნელობას იძენს საქართველოსთვის. აღნიშნული ქვეყნების ევროპული და ევროატლანტიკური მისწრაფებებიდან და ამ სტრუქტურებში მათი სტატუსიდან (წევრი, განწევრიანების კანდიდატი ან ასპირანტი ქვეყანა) გამომდინარე, მნიშვნელოვანია შემდგომი დიალოგის წარმართვა, გამოცდილების გაზიარებისა, თუ ურთიერთმხარდამჭერი პოზიციების მოპოვების თვალსაზრისით.

ურთიერთობები ჩრდილოეთ ამერიკის ქვეყნებთან

ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა საქართველოს დამოუკიდებლობა ცნო 1991 წლის 25 დეკემბერს კანადასთან ერთად. საქართველოს საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტია ამერიკის შეერთებულ შტატებთან სტრატეგიული თანამშრომლობის გაღრმავება, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ბოლო საუკუნეთა გასაყარში შიდა პოლიტიკური პროცესებისა და ქვეყნის ფარგლებს გარეთ მიმდინარე დინამიურად განვითარებული საერთაშორისო ურთიერთობების მართვის შედეგად შეძლო მსოფლიო მასშტაბის სახელმწიფოდ გადაქცეულიყო. „ცივი ომის“ დასრულების შემდგომ პერიოდში ამერიკა-დასავლეთ ევროპის ალიანსმა ჰეგემონის ფუნქცია

აიღო და ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირებას შეუდგა, შემთხვევითი არაა, რომ ორ ქვეყანას შორის თანამშრომლობა სტრატეგიული პარტნიორობის ქარტიით განსაზღვრულია ოთხი მიმართულების გათვალისწინებით, რომელიც მოიცავს უსაფრთხოებასა და თავდაცვას; ეკონომიკას, ვაჭრობასა და ენერგეტიკას; დემოკრატიულ მმართველობასა და სამოქალაქო საზოგადოებას; ხალხთაშორის კულტურულ კონტაქტებს.

საქართველო ასევე აგრძელებს აშშ-სთან წარმატებულ თანამშრომლობას „ათასწლეულის გამოწვევის კორპორაციის“ (MCC) ფარგლებში. ჩვენთვის მნიშვნელოვანია ამერიკის შეერთებულ შტატებთან ეკონომიკური და სავაჭრო ურთიერთობების გაღრმავება. ამ მხრივ, კონკრეტული ნაბიჯები იდგმება როგორც მთავრობათაშორისი, ისე ბიზნესსწრებს შორის ურთიერთობების გასაღრმავებლად.

საქართველოსთვის პრიორიტეტულია აშშ-ის კონგრესთან და მასში წარმოდგენილ ორივე პოლიტიკურ პარტიასთან ნაყოფიერი თანამშრომლობის გაგრძელება, მათ შორის აშშ-ის კონგრესის დელეგაციების საქართველოში ვიზიტების, ასევე უმაღლესი და მაღალი დონის ორმხრივი ვიზიტების ურთიერთგაცვლის პოზიტიური დინამიკის გაზრდა.

მყარდება ურთიერთობები აშშ-ის საზოგადოების ყველა სეგმენტთან, მათ შორის აღმასრულებელ და საკანონმდებლო ხელისუფლებასთან, მასმედიასთან, საგანმანათლებლო და სამეცნიერო, დაწესებულებებთან, კვლევით ცენტრებთან, კულტურულ და არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, საქართველოს მხარდამჭერ ჯგუფებთან, აშშ-ში ქართულ დიასპორასთან, ახალგაზრდულ გაერთიანებებთან თანამშრომლობის გაძლიერების მიმართულებით. მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, საქართველოსა და რუსეთს შორის უენევის ფორმატში მიმდინარე მოლაპარაკებებში, აშშ-ის აქტიური ჩართულობის

შენარჩუნება და ზოგადად, ორ ქვეყანას შორის მრავალმხრივ ფორმატებში არსებული ტრადიციული წარმატებული თანამშრომლობის შემდგომი განმტკიცება.

საქართველო ისწრაფვის კანადასთან, როგორც მსოფლიოს ერთ-ერთ წამყვან ეკონომიკურ და პოლიტიკურ აქტორთან მჭიდრო პარტნიორული ურთიერთობების ეტაპობრივ განვითარებისაკენ. საქართველოსათვის მნიშვნელოვანია ევროატლანტიკური ინტეგრაციის პროცესში კანადის მხარდაჭერა და მასთან სავაჭრო ეკონომიკური კავშირების გაღრმავება. აღნიშნულის მისაღწევად, ხორციელდება ძალისხმევა ქვეყნებს შორის ორმხრივი მაღალი დონის ვიზიტების ურთიერთგაცვლის, პარლამენტთაშორისი ურთიერთობების გააქტიურების, სამართლებრივი ბაზის განვითარების, კანადაში საქართველოს ცნობადობის ამაღლების, განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის სფეროებში თანამშრომლობის შემდგომი გაძლიერებისა და ორ ქვეყანას შორის მრავალმხრივ ფორმატებში არსებული თანამშრომლობის გაღრმავების მიმართულებებით.

ურთიერთობები ლათინური ამერიკისა და კარიბის ზღვის აუზის ქვეყნებთან

საქართველოს ხელისუფლება ითვალისწინებს იმ ფაქტს, რომ ლათინური ამერიკის ქვეყნების საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტები ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავდებიან, შესაბამისად ცდილობს ურთიერთობების მოწესრიგებასაც, რაც ემსახურება ლათინური ამერიკისა და კარიბის ზღვის აუზის ქვეყნებთან ურთიერთობების გაღრმავებას. ამ მიმართულებით პრიორიტეტს წარმოადგენს მაღალი დონის ორმხრივი პოლიტიკური დიალოგის წარმოება, ეკონომიკური და სავაჭ-

რო ურთიერთობების ხელშეწყობა, რეგიონში საქართველოს შესახებ ცნობადობის ამაღლება სხვადასხვა სახის კულტურული პროექტებისა და ღონისძიებების განხორციელების გზით. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება უწყებათაშორის და საპარლამენტო თანამშრომლობის კომპონენტებს.

საქართველო განაგრძობს თანამშრომლობის განვითარებას ისეთ რეგიონულ ორგანიზაციებთან, როგორიცაა „ამერიკულ სახელმწიფოთა ორგანიზაცია“, (OAS), „კარიბეთის საზოგადოება“, (CARICOM), „ცენტრალური ამერიკის ინტეგრაციის სისტემა“, (SICA), მათ შორის დემოკრატიული რეფორმებისა და კარგი მმართველობის სფეროში. საქართველო მზად არის გამოცდილების გაზიარებისთვის ბიუროკრატიული ბარიერების აღმოფხვრისა და სახელმწიფო ინსტიტუტების ფუნქციონირების მიმართულებებით.

საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია ბრაზილიის ფედერაციულ რესპუბლიკასთან, როგორც რეგიონის წამყვან მოთამაშესთან მჭიდრო თანამშრომლობის გაღრმავება, რაც გულისხმობს პოლიტიკური, ეკონომიკური, სავაჭრო, საგანმანათლებლო, კულტურული, ხალხთაშორისი ურთიერთობების გააქტიურებას და საპარლამენტო კავშირების ხელშეწყობას. გაღრმავდება პარტნიორული ურთიერთობები რეგიონის მნიშვნელოვან მოთამაშესთან მექსიკასთან (მექსიკის შეერთებული შტატები), პოლიტიკურ, ეკონომიკის, ვაჭრობის, კულტურისა და საგანმანათლებლო სფეროებში. მექსიკა, სტრატეგიული ადგილმდებარეობიდან გამომდინარე, საქართველოსათვის გარკვეულწილად წარმოადგენს ცენტრალური ამერიკის რეგიონის ქვეყნებთან დამაკავშირებელ რგოლს. საგარეო უწყება გააგრძელებს ძალისხმევას ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობის განვითარების მიზნით რეგიონის კიდევ ერთ წამყვან სახელმწიფოსთან, არგენტინის რესპუბ-

ლიკასთან. ყურადღება მახვილდება ეკონომიკის, ვაჭრობის, სოფლის მეურნეობის, კულტურის, განათლების სფეროებსა და საპარლამენტო თანამშრომლობის განვითარებაზე.

ურთიერთობები ავსტრალიასთან და ოკეანეთის ქვეყნებთან

საგარეო ურთიერთობათა სფეროში მნიშვნელოვანი ფაქტორია ავსტრალიასთან და ოკეანეთის ქვეყნებთან თანამშრომლობა, ამიტომ საქართველოსათვის პრიორიტეტულია პარტნიორული ურთიერთობების შემდგომი განმტკიცება – მსოფლიოს ერთ-ერთ მონინავე დემოკრატიებთან და ოკეანეთის ლიდერ სახელმწიფოებთან. ავსტრალია და ახალი ზელანდია წარმოადგენენ საქართველოს მნიშვნელოვან პარტნიორებს, როგორც ქვეყნის დემოკრატიული განვითარების, ისე ოკეანეთის რეგიონში საქართველოს საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტების მხარდაჭერის თვალსაზრისით.

საქართველოსა და ოკეანეთის რეგიონს შორის დიდი გეოგრაფიული დისტანციის მიუხედავად, საქართველოსთვის მნიშვნელოვანი საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტია ოკეანეთის რეგიონში საქართველოს ჩართულობა და კუნძულოვან სახელმწიფოებთან ორმხრივი და მრავალმხრივი ურთიერთობების განვითარება. აღნიშნული აქტივობა მნიშვნელოვანია ოკეანეთის რეგიონში საქართველოს შესახებ ცნობადობის გაზრდის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საქართველო-რუსეთის კონფლიქტისა და ოკუპირებულ ტერიტორიებზე არსებული ვითარების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებისა და საქართველოს ოკუპირებული რეგიონების არალიარების პოლიტიკის მხარდაჭერის თვალსაზრისით.

ურთიერთობები აფრიკის კონტინენტის ქვეყნებთან

აფრიკა სიდიდით ევრაზიის შემდეგ მეორე კონტინენტი, სადაც 50-ზე მეტი სახელმწიფოა, რომლებსაც ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავებული სოციალურ-ეკონომიკური, კულტურულ-რელიგიური, პოლიტიკურ-სამართლებრივი მდგომარეობა გააჩნიათ. აღნიშნულიდან გამომდინარე განსხვავებულია მათი საგარეო ურთიერთობათა პრიორიტეტებიც. მიუხედავად ამისა საქართველო ესწრაფვის აფრიკის კონტინენტის ქვეყნებთან პოლიტიკური, სავაჭრო-ეკონომიკური, კულტურული და სხვა სახის კავშირების განმტკიცებას და თანამშრომლობის პოზიტიური დღის წესრიგის განვითარებას, მათ შორის დაინტერესებული სახელმწიფოებისთვის საქართველოს რეფორმატორული გამოცდილების გაზიარებას ინსტიტუციური და კარგი მმართველობის სფეროში.

ამ კუთხით მნიშვნელოვანია ასევე ურთიერთობების განვითარება აფრიკის სახელმწიფოთა რეგიონულ ორგანიზაციებთან, განსაკუთრებით აფრიკის კავშირთან, ისევე როგორც ურთიერთობების შემდგომი გაღრმავება კონტინენტის ლიდერ სახელმწიფოებთან – სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკასთან, ეთიოპიის ფედერაციულ დემოკრატიულ და ნიგერიის ფედერაციულ რესპუბლიკასთან. საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ამოცანაა აფრიკის რეგიონში საქართველოს შესახებ ცნობადობის გაზრდა.¹

¹ წყაროდ გამოყენებულია საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს საიტზე გამოქვეყნებული მასალები. <https://mfu.gov.ge/mainnay/foreign-policy/foreignpolicy-strategy>.

3.2. საქართველოს საგარეო ურთიერთობათა შიდასახელმწიფოებრივ ორგანოთა სისტემა და მათი ფუნქციები

საგარეო ურთიერთობათა ორგანოებად მოიაზრება სახელმწიფო სტრუქტურები, რომლებსაც საშინაო ფუნქციების განხორციელებასთან ერთად აკისრიათ საგარეო სფეროში გარკვეული საქმიანობის შესრულება, რომელთა მიზანს წარმოადგენს უცხო ქვეყნებთან ურთიერთობის დამყარება და მონესრიგება. წესისამებრ ისინი იყოფიან ცენტრალურ და საზღვარგარეთულ ორგანოებად. ცენტრალური უმაღლესი ორგანოები ამავე დროს ითვლებიან საგარეო ურთიერთობათა ფლაგმანად. ასეთია უმაღლესი საკანონმდებლო წარმომადგენლობითი ორგანო საქართველოს პარლამენტი, სახელმწიფოს მეთაური, მთავრობა, საგარეო საქმეთა სამინისტრო, საგარეო ურთიერთობის ორგანოებს განეკუთვნება აგრეთვე დარგობრივი სახელმწიფო ორგანოები (მაგ. სავაჭრო ეკონომიკური, კულტურული და ა.შ.).

საქართველო საპარლამენტო რესპუბლიკაა, ანუ ორგანო, რომელსაც სახელისუფლო შტოებს შორის ენიჭება უპირატესობა და ახორციელებს არამარტო საკანონმდებლო ხელისუფლებას, არამედ განსაზღვრავს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს, მთავრობის საქმიანობას და ახორციელებს სხვა უფლებამოსილებებს.¹

პარლამენტი სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ახდენს საერთაშორისო ხელშეკრულებების რატიფიცირებას, დენონსირებას და გაუქმებას. პარლამენტი ამ მუხლის მე-2 პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული საერთაშორისო ხელშეკრულების რატიფიცირებას, დენონსირებას და გა-

¹ საქართველოს კონსტიტუცია, ახალი რედაქცია, 2018, გვ. 21.

უქმებას ახორციელებს სრული შემადგენლობის არანაკლებ სამი მეოთხედის უმრავლესობით.

2. იმ საერთაშორისო ხელშეკრულების გარდა, რომელიც ითვალისწინებს რატიფიცირებას, სავალდებულოა აგრეთვე ისეთი საერთაშორისო ხელშეკრულების რატიფიცირება, რომელიც:

ა) ითვალისწინებს საერთაშორისო ორგანიზაციაში ან სახელმწიფოთაშორის კავშირში საქართველოს შესვლას;

ბ) სამხედრო ხასიათისაა;

გ) ეხება სახელმწიფოს ტერიტორიულ მთლიანობას ან სახელმწიფო საზღვრის შეცვლას;

დ) დაკავშირებულია სახელმწიფოს მიერ სესხის აღებასთან ან გაცემასთან;

ე) მოითხოვს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის შეცვლას, ნაკისრ საერთაშორისო ვალდებულებათა შესასრულებლად აუცილებელი კანონების მიღებას.

3. პარლამენტს უნდა გადაეცეს სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებები.

4. საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელის ან წარდგინების შეტანის შემთხვევაში, დაუშვებელია შესაბამისი საერთაშორისო ხელშეკრულების რატიფიცირება საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანამდე.

საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისად პრეზიდენტი არის საქართველოს სახელმწიფოს მეთაური, ქვეყნის ერთიანობისა და ეროვნული დამოუკიდებლობის გარანტი, და ქვეყნის თავდაცვის ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი. ამავე დროს საქართველოს პრეზიდენტი საგარეო ურთიერთობებში წარმოადგენს საქართველოს. იგი მთავრობის თანხმობით ახორციელებს წარმომადგენლობით უფლებამოსილებებს სა-

გარეო ურთიერთობებში, აწარმოებს მოლაპარაკებებს სხვა სახელმწიფოებთან, დებს საერთაშორისო ხელშეკრულებებს, იღებს სხვა სახელმწიფოებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების და სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლების აკრედიტაციას; მთავრობის წარდგინებით ნიშნავს და ათავისუფლებს საქართველოს ელჩებს, დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელებს.

საქართველოს მთავრობას მეთაურობს პრემიერ-მინისტრი, რომელიც განსაზღვრავს მთავრობის საქმიანობის ძირითად მიმართულებებს, იგი წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ურთიერთობებში, დებს საერთაშორისო ხელშეკრულებებს საქართველოს სახელით.

საერთაშორისო ურთიერთობათა სფეროში მნიშვნელოვანია საგარეო საქმეთა სამინისტროს საქმიანობა სახელმწიფოს საგარეო-პოლიტიკური ურთიერთობების და საზღვარგარეთ მოქალაქეთა უფლებბრივი დაცვის თვალსაზრისით.

საგარეო საქმეთა სამინისტროს როლი და მნიშვნელობა განსაკუთრებით გამოჩნდა საყოველთაო პანდემიის – კორონა-ვირუსის გავრცელების ფონზე. უამრავ საქართველოს მოქალაქეს დაჭირდა მფარველობა და თანადგომა, რომლებიც მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში აღმოჩნდნენ.

საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო თავის საქმიანობას ახორციელებს კონსტიტუციის, ადგილობრივ და საერთაშორისო ნორმატიული აქტების, და „საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს დებულების“ შესაბამისად. იგი მოწოდებულია, განახორციელოს უცხოეთის სახელმწიფოებთან საქართველოს საგარეო ურთიერთობათა სახელმწიფოებრივი მართვა და კოორდინაცია, რისთვისაც უწყებას საკუთარი სტრუქტურა გააჩნია, იგი შედგება ქვედანაყოფებისაგან, საზღვარგარეთ სამინისტროს გააჩნია

ქვეგანყოფილებები; დიპლომატიური წარმომადგენლობა, საკონსულო დაწესებულებანი და სხვა საჯარო იურიდიული პირები.

ქვეყნების საგარეო ურთიერთობათა შიდასახელმწიფოებრივ ორგანოებს მიეკუთვნება, აგრეთვე, ყველა ის ორგანო, უწყება და დაწესებულება, რომლებიც საგარეო ურთიერთობათა სპეციფიკურ საკითხებს განიხილავენ.¹

უკანასკნელ პერიოდში გლობალიზაციის, საზღვრების ლიბერალიზაციის, ტურიზმის განვითარების და სხვა პროცესების გათვალისწინებით გაიზარდა უწყების საერთაშორისო აქტიურობა (კომპეტენციები) სახელმწიფოთშორისი სამართლებრივი თანამშრომლობის გაძლიერებასა და გაფართოებასთან დაკავშირებით, დღითი დღე იზრდება ამ ორგანოთა სტრუქტურა და კომპეტენცია.

რაც შეეხება საგარეო უწყების სისტემას, სტრუქტურული სურათი ასეთია:

მინისტრის სამდივნო; შიდა აუდიტის დეპარტამენტი; შიდა აუდიტის სამმართველო; ინსპექტირების სამმართველო; საიდუმლო საქმისწარმოების სამსახური; საგანგებო დავალებათა ელჩები; საინფორმაციო და საზოგადოებასთან ურთიერთობის გენერალური დირექტორატი; პრესისა და ინფორმაციის დეპარტამენტი; სტრატეგიული კომუნიკაციების დეპარტამენტი; პოლიტიკური დეპარტამენტი; პოლიტიკის ანალიზისა და დაგეგმვის სამმართველო; ადამიანური რესურსების მართვის დეპარტამენტი; საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობებისა და საკონსულო დაწესებულებების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის დეპარტამენტი; ევროპის ქვეყნების სამმართველო; მეზობელი ქვეყნების სამ-

¹ ლ. ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი. თბ. 2015, გვ. 212.

მართველო; ამერიკის, აზიის, აფრიკის, ავსტრალიისა და ოკეანეთის ქვეყნების სამმართველო.

ევროპის დეპარტამენტი; დასავლეთ ევროპის სამმართველო; აღმოსავლეთ ევროპის სამმართველო; ევროინტეგრაციის გენერალური დირექტორი; ევროინტეგრაციის დეპარტამენტი; ევროკავშირთან ასოცირების სამმართველო; აღმოსავლეთ პარტნიორობის, ევროკავშირთან პოლიტიკის დაგეგმვისა და ანალიზის სამმართველო; ევროკავშირის დახმარების კოორდინაციის და სექტორული ინტეგრაციის დეპარტამენტი; ევროკავშირის დახმარების კოორდინაციის სამმართველო; სექტორული ინტეგრაციის სამმართველო; ამერიკის დეპარტამენტი; აშშ-სა და კანადის სამმართველო; ლათინური ამერიკისა და კარიბის ზღვის აუზის ქვეყნების სამმართველო; ნატო-ში ინტეგრაციის დეპარტამენტი; ნატო-ს სამმართველო; უწყებათაშორისი კოორდინაციის სამმართველო; სსიპ-საინფორმაციო ცენტრი ნატოსა და ევროკავშირის შესახებ; ევროკავშირის შესახებ საზოგადოების ინფორმირების სამსახური; ნატო-ს შესახებ საზოგადოების ინფორმირების სამსახური; პროექტების განხორციელების სამსახური; რეგიონების მართვის სამსახური.

საერთაშორისო-კულტურულ და ჰუმანიტარულ ურთიერთობათა დეპარტამენტი; დიპლომატიური პროტოკოლის დეპარტამენტი: 1. უმაღლესი და მაღალი რანგის დელეგაციებთან მუშაობის სამმართველო; 2. დიპლომატიურ კორპუსთან მუშაობის სამმართველო; 3. ღონისძიებებისა და ცერემონიების სამმართველო. საერთაშორისო სამართლებრივი დეპარტამენტი: 1. ორმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებების სამმართველო; 2. მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და სამართლებრივი ანალიზის სამმართველო; იურიდიულ საკითხთა და პარლამენტთან ურთიერთობის დე-

პარტამენტი; საკონსულო დეპარტამენტი; ანალიზისა და დაგეგმარების სამმართველო; საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობებსა და საკონსულო დაწესებულებებთან მუშაობის სამმართველო; უცხო ქვეყნების დიპლომატიურ წარმომადგენლობებსა და საკონსულო დაწესებულებებთან მუშაობის სამმართველო; საინფორმაციო-საკონსულო სამმართველო; სსიპ-საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებათა თარგმნის ბიურო.

პოლიტიკური დეპარტამენტი; კონფლიქტის დარეგულირების პოლიტიკის სამმართველო; საერთაშორისო ორგანიზაციების დეპარტამენტი; გაეროს სამმართველო; ეუთოს სამმართველო; ევროსაბჭოს სამმართველო; ახალი საფრთხეებისა და შეიარაღებაზე კონტროლის სამმართველო; საქართველოს კანდიდატურების მხარდაჭერის სამმართველო; მეზობელი ქვეყნების დეპარტამენტი; ორმხრივი ურთიერთობების სამმართველო; საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის დელიმიტაციის, დემარკაციისა და სასაზღვრო ურთიერთობათა სამსახური.

საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა დეპარტამენტი; უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისა და ექსპორტის ხელშეწყობის სამმართველო; მრავალმხრივი და რეგიონალური ეკონომიკური თანამშრომლობის სამმართველო; ახლო აღმოსავლეთისა და აფრიკის ქვეყნების დეპარტამენტი; აზიისა და ოკეანეთის ქვეყნების დეპარტამენტი; ცენტრალური და აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების სამმართველო; სამხრეთ აზიის, ავსტრალიისა და ოკეანეთის ქვეყნების სამმართველო.

ადმინისტრაციული დეპარტამენტი; ბიუჯეტის დაგეგმვისა და მართვის სამსახური; საბიუჯეტო აღრიცხვისა და ანგარიშგების სამსახური; სახელმწიფო შესყიდვის უზრუნველ-

ყოფის სამსახური; მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის სამსახური; ოფიციალურ კორესპონდენციაზე მუშაობის სამსახური; საერთო საქმისწარმოების განყოფილება; დიპლომატიური ფოსტის განყოფილება; არქივის განყოფილება; დიასპორასთან ურთიერთობის დეპარტამენტი; თანამემამულეებთან და დიასპორულ ორგანიზაციებთან ურთიერთობის სამმართველო; დიასპორული პროგრამების სამმართველო; ინფორმაციული ტექნოლოგიების სამსახური; სსიპ-საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს ლევან მიქელაძის სახელობის დიპლომატიური სასწავლო და კვლევითი ინსტიტუტი.

საქართველოს კანონი დიპლომატიური სამსახურის შესახებ ადგენს საქართველოს დიპლომატიური სამსახურის სამართლებრივ საფუძვლებს, განსაზღვრავს დიპლომატიური სამსახურის ორგანიზების, ფუნქციების განხორციელებისა და უცხო სახელმწიფოებთან ურთიერთობების დამყარების გზებსა და საშუალებებს. ადგენს დიპლომატიური კორპუსის პირადი შემადგენლობის სამართლებრივ სტატუსს, განსაზღვრავს სამსახურის ძირითად პრინციპებს, ადგენს და განსაზღვრავს დიპლომატიურ წარმომადგენლობით სახლებს, დიპლომატიურ სამსახურში მყოფი პირების დიპლომატიური სპეციალური რანგების მინიჭების წესს, განსაზღვრავს მათ კატეგორიებს, ადგენს დიპლომატიურ და საკონსულო სამსახურში მყოფ პირთა სოციალური დაცვის გარანტიებს და ა.შ.

დიპლომატიური სამსახურის ძირითადი ამოცანები და ფუნქციებია: დიპლომატიური ხერხებით და საშუალებებით საქართველოს სუვერენიტეტის, ქვეყნის უსაფრთხოების, მისი ტერიტორიული მთლიანობისა და საზღვრების ურღვევობის და სახელმწიფოებრიობის დაცვა. საგარეო პოლიტიკური

კურსის ძირითადი მიმართულებების შესახებ წინადადებების შემუშავება, საერთაშორისო ურთიერთობებში საქართველოს ინტერესების წარდგენა და დაცვა, საერთაშორისო დონეზე პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამეცნიერო და სხვა სახის კავშირების განმტკიცება, სახელმწიფო დაწესებულების საქმიანობის კოორდინაცია, საქართველოს საკონსულო პოლიტიკის გატარების ორგანიზაცია, ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა, საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების განმტკიცებისათვის ხელის შეწყობა. საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების განუხრელი დაცვისა და შემდგომი განვითარებისთვის ხელის შეწყობა.¹

საქართველოს საერთაშორისო ორგანიზაციებში ჰყავს მუდმივი წარმომადგენლობანი, რადგანაც საქართველო არის არაერთი საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი ქვეყანა. ამ ორგანიზაციების აღმასრულებელი ორგანოების რეზიდენციებში აგზავნის თავიანთ მუდმივ წარმომადგენლებს, რომლებიც საერთაშორისო და ეროვნული ნორმატიული აქტების შესაბამისად აღიჭურვებიან დიპლომატიური იმუნიტეტით, რაზედაც კონკრეტულად ქვემოთ იქნება მსჯელობა. გაეროს რეზიდენცია ნიუ-იორკშია, რომელსაც ევროპაში აქვს განყოფილებები, ჟენევასა და ვენაში, თითოეულ განყოფილებას ჰყავს ხელმძღვანელი, მოადგილეები, მრჩეველები, ტექნიკური ექსპერტები და ა.შ. თითოეულ წარმომადგენლობის წევრს დიპლომატიური რანგი გააჩნია, ყველაზე მაღალრანგის მქონე ელჩია, რასაც სპეციალური თავი და პარაგრაფები ეძღვნება ნაშრომში.

¹ „საქართველოს კანონი დიპლომატიური სამსახურის შესახებ“. თბ. 2007, 7 დეკემბერი.

3.3. საკონსულო საქმიანობის ძირითადი მომენტები

საკონსულო სამართლის ფუნქციები პირველ რიგში განისაზღვრება საერთაშორისო სამართლის ნორმებით, პარალელურად კანონით საკონსულო საქმიანობის შესახებ.

საკონსულო დაწესებულებათა ფუნქციები და ამოცანები მკაფიოდაა ჩამოყალიბებული 1963 წლის ვენის კონვენციაში და სახელმწიფოთა მიერ შემუშავებულ საკონსულო წესდებებში, რომელიც თანხვედრაში მოდის მათ მიერვე მიღებულ კანონებთან საკონსულო საქმიანობის შესახებ. ამ ეტაპზე აქ შევხებით საკონსულო დაწესებულებათა ძირითადი ფუნქციების განხილვას, რადგანაც მათზე ფართოდ მსჯელობა შემდგომ თავებში იქნება მოცემული. აქ მხოლოდ მოკლედ განვიხილავთ საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ძირითად მომენტებს.

საკონსულო საქმიანობას აწესრიგებს შესაბამისი კანონი, რომელიც მიღებული იქნა 2012 წლის 12 ივნისს, რითაც განისაზღვრება საკონსულო საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლები, საქართველოს საკონსულო დაწესებულების, საკონსულო თანამდებობის პირისა და საკონსულო მოსამსახურის სამართლებრივი სტატუსი. უფლებამოსილებებისა და ვალდებულებების ფარგლებში, მათი საქმიანობის კოორდინაცია, განსაზღვრავს საკონსულო თანამდებობის ფუნქციებს და მათი შესრულების სამართლებრივ საფუძვლებს. საკონსულო დაწესებულებებში შედის: საქართველოს გენერალური საკონსულო, საქართველოს საკონსულო, საქართველოს ვიცე-საკონსულო, საქართველოს საკონსულო სააგენტო.¹

¹ „საქართველოს კანონი, საკონსულო საქმიანობის შესახებ“, თბ. 2012 წ. 12 იანვარი.

საკონსულო ფუნქციების შესრულების ზოგადი წესი ასეთია

1. საკონსულო თანამდებობის პირი იცავს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საქართველოს ფიზიკური პირებისა და საქართველოში რეგისტრირებული იურიდიული პირების (შემდგომ – საქართველოს იურიდიული პირები) უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს, ასევე საქართველოს სახელმწიფო ინტერესებს.

2. საქართველოს ფიზიკური პირის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა ხორციელდება საკონსულო მომსახურებისა და საკონსულო დახმარების ფორმებით.

3. საკონსულო მომსახურების გაწევისას საკონსულო თანამდებობის პირი უზრუნველყოფს საკონსულო ოლქში კანონიერი საფუძვლით მყოფი საქართველოს ფიზიკური პირის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვას მის ხელთ არსებული ყველა სამართლებრივი მექანიზმის გამოყენებით, საქართველოს კანონმდებლობის, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობისა და საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების შესაბამისად.

4. საკონსულო დახმარება გაეწევა საკონსულო ოლქში კანონიერი საფუძვლის გარეშე მყოფ საქართველოს ფიზიკურ პირს, რომლის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა განხორციელდება მხოლოდ იმ მოცულობით, რა მოცულობითაც ეს შესაძლებელია ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობის შესაბამისად, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით ნაკისრი ვალდებულებების ფარგლებში და ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების გათვალისწინებით.

5. უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა მიმართ ძირითადი საკონსულო ფუნქციები სრულდება მინისტრის ბრძანებით დადგენილ შემთხვევებში და დადგენილი წესით, ხოლო დელეგირებული საკონსულო ფუნქციები – ამ კანონის 25-ე მუხლით დადგენილი წესით.

6. თუ გატარებული ღონისძიებების მიუხედავად, არ ხდება საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების დარღვეული უფლებების აღდგენა, საკონსულო თანამდებობის პირმა ამის შესახებ ინფორმაცია უნდა მიანოდოს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელს და საკონსულო დეპარტამენტს.

7. საკონსულო ფუნქციების შესრულებისას საკონსულო თანამდებობის პირმა და საკონსულო მოსამსახურემ უნდა დაიცვან საქართველოს ინტერესები და უნდა იზრუნონ ქვეყნის იმიჯის გაუმჯობესებაზე.

8. საკონსულო თანამდებობის პირს, საჭიროების შემთხვევაში შეუძლია სამართლებრივ საკითხებში დახმარებისათვის მიმართოს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში დადგენილი წესით ლიცენზირებულ ადვოკატს.

9. საკონსულო თანამდებობის პირმა საკონსულო საქმიანობის განხორციელებისას უნდა გაითვალისწინოს ის შეზღუდვები, რომლებიც გამომდინარეობს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში და საკონსულო ოლქში მოქმედი კანონმდებლობიდან, ასევე „საკონსულო ურთიერთობის შესახებ“ ვენის 1963 წლის 24 აპრილის კონვენციიდან ან / და სხვა საერთაშორისო ორმხრივი ხელშეკრულებებიდან, თუ ასეთი ხელშეკრულებები მოქმედებს საქართველოსა და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შორის.

10. საკონსულო თანამდებობის პირმა საკონსულო ფუნქციების შესრულებისას საკონსულო ოლქის ორგანოებთან ურ-

თიერთობის დროს უნდა დაიცვას ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში დამკვიდრებული პრაქტიკა და პატივი უნდა სცეს მის ჩვეულებებსა და ტრადიციებს.

11. საკონსულო თანამდებობის პირის მოქმედებები შეიძლება გასაჩივრდეს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

12. საკონსულო თანამდებობის პირმა საკონსულო საქმიანობა შესაძლებელია განახორციელოს საკონსულო საქმიანობის მართვის ელექტრონული სისტემის (პროგრამის) მეშვეობით.

რაც შეეხება საგარეო ურთიერთობათა საზღვარგარეთულ ორგანოებს, იგულისხმება დიპლომატიური წარმომადგენლობები, საკონსულო დაწესებულებები და სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლობები საერთაშორისო ორგანიზაციებში, ისინი იყოფიან მუდმივ და დროებით ორგანოებად. დროებითში იგულისხმება შექმნილი სპეციალური მისიები და სხვადასხვა დელეგაციები, კონკრეტული დავალებების შესრულების მიზნით.

ამ ორგანოთა საქმიანობას სხვა ნორმატიულ აქტებთან ერთად აწესრიგებს საქართველოს კანონმდებლობა, რომელიც შეეხებაში მოდის დიპლომატიურ და საკონსულო დაწესებულებების საქმიანობასთან.

თავი IV

სახელმწიფოთა მუდმივი, სპეციალური და სპეციალიზებული წარმომადგენლობები

4.1. დიპლომატიური წარმომადგენლობების და საკონსულო დაწესებულებათა სტატუსი

საერთაშორისო სამართლის სხვადასხვა ინსტიტუტისადმი მიძღვნილი წიგნების უმეტესობაში ლაპარაკია დიპლომატიური წარმომადგენლობების, საკონსულო დაწესებულებების და მათი პერსონალის შესახებ. რაც შეეხება წინამდებარე ნაშრომს, ზემოთ დასახელებული ტრადიციული საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების (მისიების) გარდა, განხილულია საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების (მისიების) სხვა სახეები არა მხოლოდ ანალოგიის სახით, არამედ ტერმინის „საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები“ პირდაპირი მნიშვნელობით, რაც აქამდე გამოიყენება თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობათა სამართალში, არამედ საზღვარგარეთ საერთაშორისო სამართლის სუბიექტთა წარმომადგენლობების სრული სურათის ჩვენებით, აქედან გამომდინარე, აღნიშნული ტერმინის გამოყენება მისაღებია ერთი მიზეზით, იგი შეიძლება გამოყენებულ იქნას დიპლომატიური წარმომადგენლობების, საკონსულო დაწესებულებებისა და სპეციალური მისიების მიმართ, ასევე სახელმწიფოთა წარმომადგენლობებისადმი საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, საერთაშორისო კონფერენციებზე დელეგაციების, აგრეთვე საერთაშორისო ორგანიზაციების მისიების მიმართ და ა.შ.

ყველა აღნიშნულ შემთხვევაში ტერმინი „საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები“ აღნიშნავს ადამიანთა ჯგუფს, გაგზავნილს სახელმწიფოს ან საერთაშორისო სამთავრობათშორისი ორგანიზაციის მიერ საზღვარგარეთ გარკვეული ამოცანების შესრულების მიზნით, რომლებიც ეხება გამგზავნი სუბიექტის ურთიერთობებს საერთაშორისო სამართლის ერთ ან რამდენიმე სხვა სუბიექტთან. ცნება „მისია“ ახსნილია მხოლოდ კონვენციის 1ა მუხ.-ში – „სპეციალური მისიების შესახებ“ (1969 წ.), რომელშიც ნათქვამია: „სპეციალური მისია არის დროებითი მისია, რომელიც თავის ხასიათით წარმოადგენს სახელმწიფოს, ერთი სახელმწიფოს მიერ წარგზავნილია მეორე სახელმწიფოში ამ უკანასკნელის თანხმობით გარკვეული საკითხების ერთობლივი განხილვისათვის ან მისთვის განსაზღვრული გარკვეული ამოცანის შესრულების მიზნით“.

ამგვარად, წარმომადგენლობათა შემადგენლობაში შემავალი პირები გაიგზავნებიან არა როგორც კერძო პირები, არამედ მოქმედებენ წარმომადგენლობების სხვა წევრებთან ურთიერთკავშირში. ყველა ითვლება ერთი გუნდის წევრად, რომლის ფარგლებშიც ყოველს საკუთარი კონკრეტული ამოცანა და ვალდებულება აქვს. ფუნქციათა მკაცრი განაწილება აუცილებელი პირობაა ჯგუფისათვის, რომ წარმომადგენლობა შედგეს.

ნათქვამიდან ორი აუცილებელი შედეგი გამოდის. პირველი, წარმომადგენლობები არსებობენ მის შემადგენლობაში შემავალი ცალკეული პირებისაგან დამოუკიდებლად. შემადგენლობის შეცვლა ან რიცხოვნობის ცვლა არ მოქმედებს მისი არსებობის არც ფაქტზე და არც მის ხასიათზე. ფაქტობრივად, წარმომადგენლობა შეიძლება არსებობდეს პერსონალის გარეშეც კი, მაგალითად, დოკუმენტში გამოყენებულ იქნას „ელჩი და მისი ამაღალ“ ნაცვლად „დიპლომატიური წარმო-

მადგენლობისა“ და „კონსული“ ნაცვლად „საკონსულოსი“. პროფ. ჯ. მატინგლი თვლის, რომ აუცილებელია დაცულ იქნას ეს განსხვავება იმისათვის, რათა გავლებულ იქნას ზღვარი წარმომადგენლობების უფლებებსა და ვალდებულებებს შორის, ერთის მხრივ, და მის პერსონალს შორის – მეორე მხრივ.¹ მეორე – შეუძლებელია წარმომადგენლობის განხილვა სხვაგვარად, თუ არა როგორც წარმგზავნი დანესებულებების სუბიექტი. საქმე ის არის, რომ წარმომადგენლობის ან მისი წევრების მიერ განხორციელებული ნებისმიერი ქმედება მიეწერება უშუალოდ მის წარმგზავნ სახელმწიფოს ან ორგანიზაციას.

ხაზი უნდა გაესვას, რომ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა – ეს განსაკუთრებული დანესებულებაა. საქმე არა მხოლოდ იმაშია, რომ მისი საქმიანობა ეხება საგარეო მიმართულებას, არამედ იმაშიც, რომ ის, ჩეულებრივ, იმ ტერიტორიაზეა განლაგებული, რომელზეც სხვა სახელმწიფოს იურისდიქცია ვრცელდება. ამასთან საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები თავიანთი ადგილმდებარეობის გამოიწვევით სხვის ტერიტორიაზე მეტი დამოუკიდებლობით სარგებლობენ, ვიდრე წარმგზავნი სუბიექტის ცენტრალური ხელმძღვანელობის სხვა წარმომადგენლობების უმეტესობა.

ასევე საჭიროა ყურადღების მიქცევა კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მომენტისათვის: საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა ერთდროულად რამდენიმე იურისდიქციის ქვეშ ექცევა, რასაკვირველია, პირველ რიგში, წარმგზავნი სუბიექტის იურისდიქციის ქვეშ. თუ ეს სუბიექტი სახელმწიფოა, მისი პერსონალური იურისდიქცია ვრცელდება საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებსა და მის წევრებზე, რომლებიც ამ სახელმწიფოს მოქალაქეებად ითვლებიან. ამასთან დაკავშირე-

¹ Mattingly G. Renaissance Diplomacy. Baltimore: Penguin Books, 1964. P. 88.

ბით დიპლომატიური ურთიერთობის შესახებ ვენის კონვენცია ამბობს: (1961, მუხ. 31, §4) „იმუნიტეტი დიპლომატიურ აგენტს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს იურისდიქციიდან არ ათავისუფლებს, როგორც მაკრედიტებული სახელმწიფოს იურისდიქციისაგან“. თუ წარმგზავნ სუბიექტად ითვლება საერთაშორისო ორგანიზაცია, მისია მის შინაგან განაწესს ემორჩილება, მაშინ, როდესაც მისიის თანამშრომლებს, გარდა ადგილობრივ დაქირავებულ მოქალაქეთაგან, აქვთ საერთაშორისო მოსამსახურეთა სამართლებრივი სტატუსი. გარდა ამისა, თითოეული წარმომადგენლობა ექცევა საერთაშორისო სამართლის მოქმედების ქვეშ, რომელიც განსაზღვრავს მის სტატუსს, უფლებებს და ვალდებულებებს. დაბოლოს, ყოველ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობასა და მის პერსონალზე ვრცელდება ადგილსამყოფელი ქვეყნის შინაგანაწესის მოქმედება მისი ტერიტორიული იურისდიქციის ფარგლებში.

საერთაშორისო ურთიერთობათა თანამედროვე პრაქტიკა მეტყველებს, რომ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები, უწინარეს ყოვლისა, არის ორგანოები, რომელთა მეშვეობითაც ხორციელდება საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებს შორის კავშირი. ფაქტობრივად, მითითებული ფუნქცია წარმოადგენს ძირითად ხაზს, რაც საერთოა ყველა სახის საზღვარგარეთული წარმომადგენლობისათვის.

თუმცა, როდესაც საერთოზე ვლაპარაკობთ, იმასაც ვერ დავივიწყებთ, რომ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობებს თავისებურებებიც ახასიათებთ, რაც წარმგზავნი სუბიექტის ხასიათთანაა დაკავშირებული.

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა თავისებურებების ანალიზი უნდა დავიწყოთ დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხასიათიდან. არსებითად, საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა ყველა სახე მეტ-ნაკლებად ზუსტი ასლია

კლასიკური დიპლომატიური წარმომადგენლობებისა და მხოლოდ საკონსულო დანესებულებებმა შეინარჩუნეს თავიანთი განმასხვავებელი ნიშნები, თუმცა არც ისე მკაფიოდ გამოხატული.¹

ერთი პერიოდი დიპლომატიური წარმომადგენლობები მოიაზრებოდა, როგორც საელჩო სამართლის (*yus legationis*) გამოხატულებად, რაც ასევე ითვლებოდა სუვერენიტეტის ერთ მთავარ ატრიბუტად.² აღნიშნული სამართალი სახელმწიფოებს საშუალებას აძლევდა, მოეხდინათ ელჩებისა და საელჩოს მრჩევლების აკრედიტება სხვა სახელმწიფოში. უცხო სახელმწიფოში ისინი სარგებლობდნენ პრივილეგიებით და იმუნიტეტებით. მაგრამ საელჩო სამართალს არ გააჩნდა სამომავლო რეალური პერსპექტივა. სწორედ ამ მიზეზის გამო კოდიფიცირებული დიპლომატიური სამართალი არ შეიცავს მითითებებს საელჩო სამართალზე. აღიარა რა რომ დიპლომატიური წარმომადგენლობის აკრედიტება და მიღება წარმომადგენს სახელმწიფოს დისკრეციულ უფლებას, დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ ვენის კონვენციამ (1961 წ.) რეალური შინაარსი დაუკარგა გამოთქმას *yus legationis*.

რაც შეეხება საკითხს, ითვლება თუ არა სამართალსუბიექტურობა საერთაშორისო სამართლის ჩარჩოებში პირობად საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების გაგზავნისათვის, უნდა აღინიშნოს, რომ საერთაშორისო აქტები, რომლებიც ეხებიან საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებს, არ შეიცავენ მითითებებს ამ პირობის შესახებ. ვენის 1961 წ. კონვენციაში უბრალოდაა ნათქვამი: „დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარება სახელმწიფოებს შორის და მუდმივი წარმო-

¹ См.: Петренко Н.И. основы консульского права. М.: Изд-во УДН, 1986. С. 7-13.

² Cahier Ph. Le droit diplomatique contemporain. Geneve: Droz, 1964. P. 59.

მადგენლობების დაწესება ხორციელდება ურთიერთშეთანხმებით“. საერთაშორისო ურთიერთობის ისტორიიდან ცნობილია გამოჩენილი, რომლებიც ეხება იმ ორგანიზაციებს, რომლებიც იმ ხალხებს წარმოადგენენ, ჯერ კიდევ რომ არ არიან აღიარებული როგორც დამოუკიდებელი ერთეულები, მაგრამ აქვთ დიპლომატიური წარმომადგენლობები სხვა სახელმწიფოებში (ადრე *свαιο* ნამიბია, ახლა პალესტინის ადმინისტრაცია).

რიგ შემთხვევებში ზოგიერთი სახელმწიფო კვაზიდიპლომატიურ სტატუსს ანიჭებს სახელმწიფოთა ტერიტორიის ნაწილს (მაგალითად, ფედერაციის სუბიექტებს), რომლებიც არ ითვლებიან საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებად. ეს არის, მაგალითად, დელეგაციები, რომლებიც შექმნილია კანადის პროვინციების სახელით (კვებეკი და ტორონტო), ასევეა ზოგიერთ სხვა სახელმწიფოში. ასეთი მრავალსახეობის პირობებში საერთაშორისო სამართალსუბიექტურობის პრობლემა რამდენადმე სხვაგვარ პლანში უნდა იქნას განხილული. შეიძლება ვისაუბროთ იმის შესახებ, რომ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების ურთიერთგაცვლა (*sensu stuiecto*) ამ სიტყვის მკაცრი გაგებით შეუძლიათ მხოლოდ სახელმწიფოებს, მაშინ, როდესაც საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების სხვა სახეებს, შეუძლიათ მიანიჭონ კვაზიდიპლომატიური სტატუსი.

ტრადიციული დოქტრინის შესაბამისად, სხვა პირობად საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის დაწესებისათვის ითვლებოდა კონკრეტული სახელმწიფოს ან მთავრობის აღიარება. საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმის თანახმად, დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარება გულისხმობდა დაინტერესებული სახელმწიფოს ან მთავრობის აღიარებას. ეს ნორმა განაგრძობს მოქმედებას,

როდესაც საუბარია დიპლომატიურ ურთიერთობებზე sensu stuitico.

თუმცა პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ სახელმწიფოები ხშირად გვერდს უვლიან საერთაშორისო სამართლის ამ ნორმას. ამის ნათელი მაგალითია შვეიცარიის პოლიტიკა ვიეტნამში აშშ-ის წლებში. იმ წლებში შვეიცარია ინარჩუნებდა დიპლომატიურ ურთიერთობას სამხრეთ ვიეტნამთან, რომლის საელჩოც ბერნში მდებარეობდა. 1968 წლის თებერვალში შვეიცარიის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ გამოაქვეყნა კომუნიკე, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ დეპარტამენტის ხელმძღვანელმა ფედერალური მთავრობის დავალებით „დანიშნა ბ-ნი როსეტი, პეკინში შვეიცარიის ელჩი საგარეო საქმეთა დეპარტამენტის წარმომადგენლად ვიეტნამის დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან“. ამგვარად, კომუნიკეში გაცხადებული იყო, რომ ელჩი როსეტი ჰანოიში წარმოადგენს საგარეო საქმეთა დეპარტამენტს და არა შვეიცარიის ფედერალურ მთავრობას. არასწორი გაგების თავიდან აცილებისათვის რამდენიმე დღით ადრე ბ-ნმა როსეტიმ განმარტა, რომ ჯერ კიდევ ადრეა საუბარი ოფიციალური დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარებაზე ორ ქვეყანას შორის.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოების მიერ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა განხილვისას უნდა განვასხვავოთ მათგან მუდმივი წარმომადგენლობები საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, დელეგაციები საერთაშორისო კონფერენციებზე, აგრეთვე სპეციალური მისიები, რომლებიც მოწოდებულნი არიან, გადაჭრან კონკრეტული ამოცანები.

სსრკ დროს საზღვარგარეთ შექმნილი წარმომადგენლობების ამოცანა იმაში მდგომარეობდა, რომ უნდა წარმოედგინათ

სახელმწიფოს კუთვნილი საწარმო დანესებულებები პარტნიორებთან ოპერაციების განხორციელებისას სხვადასხვა სფეროში, რაც კაპიტალისტურ სახელმწიფოებში ჩვეულებრივ ხდებოდა კერძო სექტორის ჩარჩოებში. როგორც წესი, ამ წარმომადგენლობებს არ ენიჭებოდა დიპლომატიური სტატუსი, რამდენადაც ისინი წარმომადგენდნენ არა წარმგზავნი სახელმწიფოს მთავრობებს, არამედ კომერციული საქმიანობის განმახორციელებელ ორგანიზაციებს. ამასთან დაკავშირებით სავაჭრო წარმომადგენლობების სტატუსი ცალკე შეთანხმების საკითხი ხდებოდა სავაჭრო ხელშეკრულების დადებისას.

დასავლეთის საერთაშორისო სამართლებრივ ლიტერატურაში ცალკე განიხილება წარმომადგენლობები, რომლებიც მონოდებულნი არიან დახმარება გაუწიონ სახელმწიფოებს ურთიერთქმედების დამყარებაში, როგორიცაა, მაგალითად, საერთაშორისო განვითარების ამერიკული სააგენტო (US AID), ან თანამშრომლობის ფრანგული წარმომადგენლობა. ამ წარმომადგენლობებს შერეული ხასიათი აქვთ. ერთის მხრივ, ისინი საკუთარი ქვეყნების დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს მიეკუთვნებიან, მეორე მხრივ კი ისინი ფრიად კონკრეტულ ამოცანებს ახორციელებენ როგორც საკუთარი, ისე მიმღები ქვეყნის ხელისუფლებისადმი.

პრინციპში, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები პირდაპირ დაქვემდებარებაში იმყოფებიან საკუთარი სახელმწიფოების სამინისტროებთან, რომლებიც პასუხს აგებენ გატარებული საგარეო პოლიტიკისათვის.¹ ეს ნიშნავს, რომ წარმომადგენლობათა პერსონალი სამინისტროს მზრუნველობის ქვეშ იმყოფება, რომლებსაც ეკისრებათ პასუხისმგებ-

¹ Pesantes G.A. Las relaciones internacionales: derecho diplomatico y practica diplomatica. Praeba: Ed Cajica, 1977. P. 172-182.

ლობა მათი ორგანიზების, ფინანსირებისა და ფუნქციონირებისათვის.

მას შემდეგ, რაც სამხედრო და საზღვაო, აგრეთვე კულტურის და ბეჭდვითი სიტყვის საკითხებში ატაშეების ჩართვა დაიწყო დიპლომატიურ წარმომადგენლობებში, მათი დაქვემდებარების წესი მუდმივად იცვლებოდა. აღნიშნული პერსონები ითვლებიან საზღვარგარეთელი წარმომადგენლობების სრულუფლებიან წევრებად მისი მეთაურის ხელმძღვანელობით. თუმცა ისინი სარგებლობენ არა საგარეო საქმეთა სამინისტროს, არამედ სხვა სამთავრობო უწყებების მფარველობით, რომლებთანაც ინარჩუნებენ კავშირს. აღნიშნული ტენდენცია ხელს უშლის საგარეო საქმეთა სამინისტროს კონტროლის განხორციელების თვალსაზრისით დიპლომატიური წარმომადგენლობის მიმართ.

გარდა ამისა, საგარეო საქმეთა სამინისტროს მხრიდან საკუთარი ქვეყნის საგარეო ურთიერთობებისადმი კონტროლის შესუსტებაზე მეტყველებს, აგრეთვე, ეკონომიკისა და განვითარების სამინისტროების მზარდი პრაქტიკა თავის საკუთარ წარმომადგენლობათა საზღვარგარეთ გაგზავნასთან დაკავშირებით, რომლებიც პირდაპირ კონტაქტებს ინარჩუნებენ სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

საერთაშორისო ორგანიზაციების საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები ითვლება შედარებით ახალ წარმონაქმნად. თავიდან დიპლომატიური წარმომადგენლობების მიმართ მოქმედი საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმები გამოიყენებოდა ანალოგიის მიხედვით. ასეთი მიდგომის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ევროპული პარლამენტის 1960 წლის 19 ნოემბრის რეზოლუცია. მასში ნათქვამია, რომ ევროპული თანასაზოგადოებები (EOYC, EEC და ევრატიომი) მათი საერთაშორისო სამართალსუბიექტურობის გამო დიპ-

ლომატიური წარმომადგენლობის უფლებით სარგებლობენ.¹ ისინი თვლიან, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციების სამართალსუბიექტურობა, საყოველთაოდ აღიარებული საერთაშორისო სასამართლოს კონსულტაციური დასკვნის გამოტანის მომენტიდან (1949) იმ ზარალის ანაზღაურების შესახებ, რომელიც გაჩნდა გაეროში სამსახურისას, არ ატარებს საკუთარ თავში იმავე შინაარსს, როგორსაც სახელმწიფოთა სამართალსუბიექტობა. სასამართლომ აღნიშნა, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციის სამართალსუბიექტურობას ფუნქციური ხასიათი აქვს.² ეს კი, სპეციალისტების აზრით, ნიშნავს, რომ უფლებები და ვალდებულებები მის ჩარჩოებში არ შეიძლება განისაზღვროს *a priori*, არამედ მხოლოდ იმ ამოცანების გათვალისწინებით, რომლებიც, კონკრეტული საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ უნდა იქნას შესრულებული. შესაბამისად, საერთაშორისო სამთავრობათშორის ორგანიზაციას საერთაშორისო სამართლის სხვა სუბიექტთან წარმომადგენლობის გაგზავნა იმ შემთხვევაში შეუძლია, როდესაც ეს დასმული ამოცანის შესრულებისათვის არის აუცილებელი. გარდა ამისა, საერთაშორისო სამართლის მიმღებმა სუბიექტმა, როგორც მინიმუმ, უნდა აღიაროს წარმგზავნი ორგანიზაციის სამართალსუბიექტურობა.

სამართალსუბიექტურობასთან დაკავშირებული ასპექტების განხილვისას პასუხი უნდა გაეცეს კითხვას, ითვლება თუ არა ნაცვალგების (ურთიერთმეგობრობის) პრინციპი საკმარის იურიდიულ საფუძვლად, რათა საერთაშორისო ორგა-

¹ Dupuy R.J. Le droit des relations entre les organisations Internationales // RCADI, 1960. Vol. 100. P. 468.

² См.: Толстых В.Л. Международное право: практика применения. Консультативные заключения Международного Суда ООН. М., 2004. С. 8-11.

ნიზაციაში დააფუძნოს წარმომადგენლობა სახელმწიფოში, რომელსაც უკვე აქვს აკრედიტებული წარმომადგენლობა შესაბამის ორგანიზაციასთან. პასუხი იქნება უარყოფითი, რამდენადაც შეუძლებელია თანაბარ მდგომარეობაში ჩავაყენოთ სახელმწიფო და საერთაშორისო ორგანიზაციის სამართალსუბიექტურობა, რადგანაც მიდგომა სხვადასხვაგვარია, და შესაბამისად, ასიმეტრიულია მათი ურთიერთდამოკიდებულება. ეს ნიშნავს, რომ ამ შემთხვევაში უადგილოა საუბარი ნაცვალგების პრინციპზე, რომელიც გამოიყენება მხოლოდ მსგავს და ფორმალურად თანასწორ პარტნიორებს შორის. ასევე სამართლიანია, მიდგომა სხვა საზღვარგარეთული პარტნიორების მიმართ, რომელთა მიმართებაშიც მიუღებელია ანალოგიები.¹

ამასთან, საერთაშორისო სამთავრობათშორისი ორგანიზაციების სამართალსუბიექტურობა (ფუნქციური) გულისხმობს, რომ მათ საზღვარგარეთელი წარმომადგენლობების მიზანი უნდა შეესაბამებოდეს წარმგზავნი ორგანიზაციების მიზნებს. ამიტომ რაც უფრო მრავალგვარია ორგანიზაციის მიზნები, მით უფრო მეტ სხვადასხვა ფუნქციურ წარმომადგენლობას აწესებს ის.

შეიძლება გამოიყოს საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლობათა შემდეგი სახეები.

პირველ კატეგორიას მიეკუთვნება იმ წარმომადგენლობათა უმეტესობა, რომლებიც დაარსებულია (დანესებულია, დაფუძნებულია) გაეროს გენერალური მდივნის ან მისი პირადი წარმომადგენლების მიერ გაეროს მთავარი ორგანოების გადაწყვეტილებათა შესაბამისად. მეორე კატეგორიას შეადგენენ მუდმივი წარმომადგენლობები გაეროს განვითარების

¹ *См.: Raux J. Les relations exterieures de la Communaute Economique Europwonne, Paris: Cujas, 1966. P. 249.*

პროგრამის (გგპ) ფარგლებში, რომლებიც, როგორც წესი, მოქმედებენ გაეროს ზოგადი (საერთო) წარმომადგენლების სახელით.

ევროპული თანასაზოგადოება (ყოფილი EEC) ასევე აწესებს ორი სახის საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებს. პირველი, ეს არის აკრედიტებული წარმომადგენლობები, ისეთ განვითარებულ ქვეყნებში, როგორიცაა ავსტრალია, კანადა, იაპონია, აშშ და სხვ. ისინი ევროპული კომისიის მიერ წარიგზავნიებიან და წარმომადგენენ თანასაზოგადოებას ყველა საკითხში, მოქმედებენ 1957 წლის რომის ხელშეკრულების ჩარჩოებში. მეორე მხრივ, ევროპული კომისია, მოქმედებს რა რომის III კონვენციის დებულებათა საფუძველზე, წარმომადგენლებს აგზავნის მუდმივად აფრიკული, კარიბის ზღვისა და წყნარი ოკეანის ჯგუფის ქვეყნების მთავრობებთან. ამ წარმომადგენლობების ამოცანაა განახორციელოს დახმარება, რასაც ევროპული თანასაზოგადოება გადასცემს მითითებული კონვენციის შესაბამისად.

საერთო კომპეტენციის რეგიონული ორგანიზაციები, მაგალითად, აფრიკული კავშირი (ადრე OAE) ან არაბულ სახელმწიფოთა ლიგა (LIG) ფლობენ საკუთარ წარმომადგენლობებს მსოფლიოს რამდენიმე მნიშვნელოვანი ქვეყნის დედაქალაქში.

დაბოლოს, კიდევ ერთ კატეგორიას შეადგენენ წარმომადგენლობები, რომლებსაც საერთაშორისო სამთავრობათშორისი ორგანიზაციები წარგზავნიან სხვა ორგანიზაციებში. უფრო გავრცელებული ის წარმომადგენლობებია, რომლებსაც გაეროს სისტემის საერთაშორისო ორგანიზაციები ცვლიან ერთმანეთთან (გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულებები). ასეთ წარმომადგენლობათა წევრები ფაქტობრივად სარგებლობენ საერთაშორისო მოსამსახურეთა სტატუსით, როგორცაა განსაზღვრული კონვენციებში შესაბამისი ორგა-

ნიზაციების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ მუხლებში.

გადაუწყვეტელი რჩება საკითხი საერთაშორისო ორგანიზაციების ამ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა ადგილის შესახებ. ორი თავისებურებაა გასათვალისწინებელი. ჯერ ერთი, იმის გამო, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციების საქმიანობას, ძირითადად, საგარეო მიმართულება აქვს, სახელმწიფოსაგან განსხვავებით, მათ არ გააჩნიათ ვალდებულება, ჰქონდეთ სპეციალური ორგანოები ამ მიზნისათვის. მეორე, როგორც უკვე აღინიშნა, ამ ორგანიზაციათა წარმომადგენლობების წინაშე მდგომ ამოცანებს კონკრეტული და შეზღუდული ხასიათი აქვთ. ამიტომ შესაბამის საზღვარგარეთულ ორგანიზაციებს შეუძლიათ, გამომდინარე აუცილებლობიდან შექმნან სხვადასხვა ორგანო, მაგალითად, გაეროს წარმომადგენლობები წარიგზავნიან ან გენერალური მდივნის მიერ პოლიტიკური ამოცანების შესასრულებლად, ან ადმინისტრატორის მიერ განვითარების პროგრამის შესასრულებლად.

იგივე უნდა აღინიშნოს ევროპული თანასაზოგადოების წარმომადგენლობის მიმართ. წარმომადგენლობები განვითარებულ ქვეყნებში იმყოფებიან პირველი გენერალური დირექტორატის განმგებლობაში, რომელიც პასუხისმგებელია საგარეო ურთიერთობებზე მაშინ, როდესაც წარმომადგენლები წარგზავნილი არიან აფრიკული, კარიბისა და წყნარი ოკეანის ჯგუფის ქვეყნებში, ემორჩილებიან VIII გენერალურ დირექტორატს, რომელიც დაკავებულია განვითარების მიზნების შესრულებაში დახმარების გაწევით.

სხვადასხვა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის დახასიათებისას საჭიროა შევჩერდეთ სპეციალური მისიების განხილვაზეც.

ჯერ ერთი, ეს პაპის ნუნციაა.¹ ვატიკანის დიპლომატიის ისტორია საუკუნეების სიღრმეში მიდის და არავინ აყენებს ეჭვქვეშ წმიდა საყდრის უფლებას, მოახდინოს თავისი წარმომადგენლობების აკრედიტაცია სხვადასხვა სახელმწიფოში და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ადრე შუასაუკუნეებიდან მოყოლებული (ხანმოკლე პერიოდის გამოკლებით, როდესაც პაპის სახელმწიფო 1870 წელს იტალიის სამეფოს მიუერთდა და 1929 წლის ლატერანის ხელშეკრულებით დამთავრებული, რომელმაც ქალაქ-სახელმწიფო ვატიკანის საერთაშორისო სუვერენიტეტი სცნო) პაპი ყოველთვის ითვლებოდა რომის კათოლიკური ეკლესიის მეთაურად და ტერიტორიული სახელმწიფოს სუვერენად. მისი წარგზავნილები სხვა ქვეყნებში – ნუნციები, ინტერნუნციები, ლეგატები და სამოციქულო დელეგატები პაპს წარმოადგენდნენ როგორც სუვერენს, და ამასთან ასევე ასრულებდნენ განსაზღვრულ საკულტო ფუნქციებს კათოლიკური ეკლესიის ჩარჩოებში. დღეისათვის ვატიკანი, რომლის ფართობი შეადგენს 0,43 კვ. კილომეტრს,² უფრო სიმბოლური სახელმწიფოა. ამიტომ ითვლება, რომ წმინდა საყდრის მისია, როგორც წესი, წარმოადგენს კათოლიკური ეკლესიის სულიერ მეთაურს და არა ვატიკანს როგორც ტერიტორიულ სახელმწიფოს.³ თუმცა ვატიკანის საერთაშორისო სამართალსუბიექტურობა საყოველთაო აღიარებით სარგებლობს. ეს უფლებას აძლევს წმიდა საყდარს, იყოს

¹ См.: Зонова Т.В. Дипломатия Ватикана в контексте эволюции европейской политической системы. М.: МГИМО, 2000.

² Новый конкордат между Святым престолом и Италией был заключен в феврале 1984 г., однако он не затронул статуса Ватикана в рамках международного права.

³ Cardinale I. Le Saint-Siege et la diplomatic Apercu historique, juridique et pratique de la diplomatic pontificale. Paris: Desclee, 1962.

დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ ვენის კონვენციის (1961) მონაწილე, როდესაც საქმე ეხება მის საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებს.

წმიდა საყდრის წარმომადგენელთა ფუნქციები განსაზღვრულია კანონიკური სამართლის 362-367 მუხლებით. შესაბამისად, პაპის წარგზავნილები, პირველ რიგში, ასრულებენ ეკლესიის კუთვნილ ფუნქციებს, ითვლებიან რა მაკავშირებელ რგოლად წმიდა საყდრის და ეპისკოპოსებს შორის ადგილებზე. გარდა ამისა, ისინი წარმოადგენენ წმიდა საყდარს იმ სახელმწიფოების მთავრობებთან, რომლებთანაც კათოლიკური ეკლესია ისტორიულად ინარჩუნებდა კავშირს და სადაც, ასე თუ ისე, არის წარმოდგენილი. გამომდინარე აღნიშნულიდან, ეს დიპლომატიური ფუნქცია უნდა სრულდებოდეს მშვიდობისა და მიმღებ სახელმწიფოს ინტერესების შესაბამისად.

გარდა ამისა, წმიდა საყდარს აქვს დამკვირვებელთა მუდმივი მისიები განსაკუთრებით მნიშვნელოვან საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და საკუთარ დელეგაციებს აგზავნის ბევრ საერთაშორისო კონფერენციაში მონაწილეობისათვის.

მეორეც, ესაა მალტის ორდენის მისია. ამ ორდენის მნიშვნელობა და გავლენა ვერ შეედრება ვატიკანის მნიშვნელობასა და გავლენას, ასევე მას არ შეუძლია პრეტენზია ჰქონდეს სუვერენიტეტზე რომელიმე ტერიტორიაზე. მიუხედავად ამისა, რიგი ქვეყნები აღიარებს მისი საელჩოს უფლებას. დაარსდა რა იერუსალიმში XII საუკუნის დასაწყისში ჯვაროსნების მიერ, მალტის ორდენი წარმატებით ახორციელებდა სუვერენიტეტს კუნძულ როდოსზე (1309-1522), ხოლო შემდეგ კუნძულ მალტაზე 1523 წლიდან ნაპოლეონის მიერ მის დაპყრობამდე 1798 წ. მას შემდეგ, რაც მალტის ორდენის რაინდები გაიფანტნენ იტალიის რამდენიმე ქალაქში, მან თავშესაფარი ჰპოვა

წმიდა საყდართან, სადაც მიეცა ექსტერიტორიული შტაბ-ბინის შექმნის უფლება.¹

XX საუკუნის დასაწყისიდან, ხანგრძლივი დაღმავლობის პერიოდის საქმიანობით, დღეისათვის ეს ორდენი წარმოადგენს პირთა ასოციაციას, ორგანიზებულს ნაციონალური ერთეულების პრინციპით, და მისი ელჩობის უფლება მხოლოდ ისტორიულ ტიტულებზეა დაფუძნებული, ისეთებზე, როგორიცაა ყოფილი სუვერენიტეტი მალტაზე და წმიდა რომის იმპერიის პრინციპის ტიტული, რომელსაც უბოძებდნენ დიდ მაგისტრებს. დღეს მალტის ორდენი საგარეო ურთიერთობას ინარჩუნებს 40-ზე მეტ სახელმწიფოსთან 5 კონტინენტზე და 4 მათგანში აქვს დიპლომატიური წარმომადგენლობა.

მესამე, წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დელეგაციები განსაკუთრებული შემთხვევაა. ისინი სახელმწიფო-თაშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციებად არ ითვლება. წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტს, როგორც წესი, კვაზიდიპლომატიური სტატუსი ენიჭებათ.

წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი შენევაში დაარსდა 1863 წელს, როგორც კერძო ორგანიზაცია შვეიცარიული კანონმდებლობის ფარგლებში შვეიცარიელთა განსაკუთრებული წევრობით. მისი ძირითადი მიზანი იმაში მდგომარეობს, რომ დაიცვას და დაეხმაროს ნებისმიერ ადამიანს, რომელიც მოკლებულია დაცვასა და დახმარებას სხვადასხვა გარემოების გამო.

მიუხედავად კერძო ხასიათისა, წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტმა უნიკალური როლი ითამაშა საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის განვითარებისა და გამოყენების საქმეში.

წითელი ჯვრის საერთაშორისო ორგანიზაციის ჩამოყა-

¹ Fischer B. de. L'Ordre Souverain de Make / / RCADI, 1979 (II). Vol. 163.

ლიბების სათავეებთან ანრი დიუნანი დგას, რომელმაც 1859 წლის 24 ივლისს, საკუთარი თვალთ ნახა ჩრდილოეთ იტალიის პატარა ქალაქ სოლფერინოს ახლოს, ავსტრიისა და საფრანგეთის არმიების ბრძოლის ველზე დატრიალებული საშინელება, ერთმანეთში არეული ცოცხალ-მკვდარი ჯარისკაცები, მიტოვებული დაჭრილები და დაუშმარხავი დახოცილები. მან თხოვნით მიმართა ახლომახლო მოსახლეობას, დახმარებოდნენ დაჭრილების მოვლა-პატრონობაში. ეს იყო პირველი შემთხვევა, მოსახლეობის აქტიური დახმარებისა დაჭრილთა მიმართ.¹ წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტმა საქმიანობა 1864 წელს დაიწყო, როდესაც ინიციატივით გამოვიდა ომის დროს დაჭრილთა და ავადმყოფთა დაცვის შესახებ ჟენევის კონვენციის ხელმოწერასთან დაკავშირებით. მას შემდეგ კომიტეტმა მთელი რიგი მნიშვნელოვანი ჰუმანიტარული ფუნქციები შეასრულა სამხედრო კონფლიქტების მიმდინარეობის დროს, ორი მსოფლიო ომის ჩათვლით.

ეს ფაქტი ოფიციალურად იქნა აღიარებული 1949 წლის ჟენევის კონვენციების მიერ ომის მსხვერპლთა დაცვის შესახებ და 1977 წლის მათი ორი დამატებითი ოქმით.²

წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის საყოველთაოდ აღიარებული სტატუსის შესაბამისად სახელმწიფოები ყოველთვის უქმნიან განსაკუთრებულ პირობებს წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის წარმომადგენლებს, რომლებიც მთელი მსოფლიოს მასშტაბით ასრულებენ ჰუმანიტარულ ფუნქციებს ომისა და მშვიდობიან პერიოდებში.

წითელი ჯვრისა და წითელი ნახევარმთვარის ფედერაცია

¹ გ. ლობჯანიძე, საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი. თბ. 2013, გვ. 487.

² См.: Durand H. Le Comité International de la Croix Rouge. Geneve: CCIR 1981; Pictet J. Les principes de la Croix Rouge. Geneve: CCIR, 1995.

შეიქმნა 1919 წელს, საფრანგეთში, ქ. პარიზში. იგი აერთიანებს 175 ქვეყანაში არსებული წითელი ჯვრისა და წითელი ნახევარმთვარის ეროვნულ საზოგადოებებს. ხელმძღვანელობს 1977 წლის 12 ოქტომბერს მიღებული წესდებით, რომლის ძალითაც ფედერაცია ეროვნულ საზოგადოებებს ეხმარება ბუნებრივი ან ხელოვნური კატასტროფებით გამოწვეულ უბედურებათა თავიდან აცილებასა და შემსუბუქებაში, განვითარების გრძელვადიანი პროგრამების შემუშავებასა და გავრცელებაში, კოორდინაციას უწევს საერთაშორისო ჰუმანიტარული დახმარების პროგრამების განხორციელებას.

ფედერაციის უმაღლესი ორგანოა კონფერენცია, სადაც განისაზღვრება ფედერაციის პოლიტიკა, ხდება ახალ ეროვნულ საზოგადოებათა მიღება ან მათი გადარიცხვა. საჭიროა აღინიშნოს, რომ წითელი ჯვრის საერთაშორისო კონფედერაციის მიზანია იხელმძღვანელოს და იმოქმედოს წითელი ჯვრის ყველა ფუნდამენტური პრინციპის დაცვით. დამოუკიდებლობის და ნეიტრალიტეტის პრინციპების დაცვა ხელს შეუწყობს იმ მისიის განხორციელებას, რომელიც ითვალისწინებს ადამიანთა ჩაგვრა-წამების აღკვეთას ნებისმიერი გზით.¹

წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი, მის წინაშე მდგარი ამოცანების გაფართოებასთან დაკავშირებით, ხელშეკრულებებს აფორმებდა დაინტერესებულ სახელმწიფოებთან საკუთარი წარმომადგენლების ადგილსამყოფელის შესახებ მსგავსად იმისა, რასაც საერთაშორისო ორგანიზაციები აკეთებენ.

წითელი ჯვრის საზოგადოების ფუნქციონირება საქართველოში იწყება 1918 წლიდან. ის 1923 წელს შეუერთდა სა-

¹ International Review of the Red Cross, "international Conference of the Red Cross and Red Crescent", Volume 91 Number 876 December 2009 (ICRC), p. 735.

კავშირო წითელი ჯვრისა და წითელი ნახევარმთვარის საზოგადოებათა აღმასკომს. 1991 წლიდან საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოება დამოუკიდებელ საზოგადოებად ჩამოყალიბდა.¹

ზოგიერთ შეთანხმებაში ადგილსამყოფელი სახელმწიფოში გადაიცემა ინფორმაცია იმ პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ, რომლებიც წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის წარმომადგენლებს ენიჭებათ, მათ შორის ხელშეუხებლობის დადების უფლება, იმუნიტეტით სარგებლობა სამოქალაქო და სისხლის სამართლებრივი იურისდიქციისგან, ურთიერთობების და მგზავრობის თავისუფლება, გადასახადებისაგან გათავისუფლება და ა.შ. სხვა ხელშეკრულებებში უბრალოდ მოცემულია მითითებები დიპლომატიურ ურთიერთობებზე, რომლებიც აღიარებულია 1961 წლის ვენის კონვენციის მიერ დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ.

დაბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა ყველა სახის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ საერთაშორისო-სამართლებრივი კვლევა არ უნდა შემოიფარგლოს დიპლომატიური წარმომადგენლობების და საკონსულო დაწესებულებების შესწავლის ჩარჩოებით. დღეისთვის ამ სფეროში გამოიყოფა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები და საერთაშორისო სამართლის სხვა სუბიექტები, რომლებიც სწავლულთა ადექვატურ ყურადღებას მოითხოვენ.

¹ გ. ლობჯანიძე, დას. ნაშ. გვ. 500.

4.2. მუდმივი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები და მათი ფუნქციები

თვით დასახელება „საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა“ მიუთითებს, რომ წარმომადგენლობა როგორც საერთაშორისო ურთიერთობათა სამართლის სისტემაში მოქცეული ორგანო, რომელიც იქმნება უცხო სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს. განვიხილოთ მათგან ძირითადი სახეები. დავიწყეთ მუდმივი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობებით.

მუდმივი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების ცნებაში ვგულისხმობთ წარმომადგენლობათა სამ ძირითად სახეს სახელმწიფოს დონეზე, კერძოდ, დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს, საკონსულო დანესებულებებს და სახელმწიფოს მუდმივ წარმომადგენლობებს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან. 1961 წლის კონვენციის მე-2 მუხლის თანახმად, „მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობები“ ამ უწყებათა ბირთვს წარმოადგენენ, თუმცა არ ამოწურავენ მათ რიცხვს. აღნიშნული წარმომადგენლობები ისე მყარად დამკვიდრდა სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებში ვესტფალიის შეთანხმების შემდეგ, რომ არავის უცდია მისი რევიზია. თვით საერთაშორისო სამართლის კომისიამაც კი არ ჩათვალა აუცილებლად მისი განსაზღვრების შეტანა 1961 წლის დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ კონვენციაში.

დიპლომატიური წარმომადგენლობა, რომელიც წესდება ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, არის მრავალრიცხოვანი ფუნქციების შემსრულებელი მუდმივი ორგანო. ტერმინი „მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობა“, გამოყენებულია დიპლომატიური ურთიერ-

თობების შესახებ კონვენციაში და ითვალისწინებს საელჩოებს, დიპლომატიურ მისიებს, პაპის ნუნციებს, წმიდა საყდრის სხვა მისიებს, ასევე მაღალ კომისრებს, რომლებსაც ერთმანეთთან ცვლიან ბრიტანეთის თანამეგობრების ქვეყნები.

მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობა ითვლება ძირითად ორგანოდ, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება კავშირი მთავრობათა დონეზე. ამიტომ გაძნელებულია მათი უფრო დაკონკრეტება და ამოცანების ზუსტი განსაზღვრა. ამ სირთულის მთლიანად დაძლევა გაუჭირდა დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ კონვენციის მე-3 მუხლს, სადაც გამოიყოფა მათი ხუთი ფუნქცია: წარმომადგენლობა, დაცვა, მოლაპარაკებების წარმოება, ინფორმირება და მეგობრულ ურთიერთობათა ნახალისება.

პირველი ფუნქცია ეხება „მააკრედიტებული სახელმწიფოს წარმომადგენლობის ჩასვლას მიმღებ სახელმწიფოში“. ეს, ეჭვგარეშეა, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ფუნქციაა, რომელიც ყველა დანარჩენს განსაზღვრავს.

ფუნქცია „წარმომადგენს“ ითვლება ძირითად და წამყვან ფაქტორად დიპლომატიური სამართლის მთელ სისტემაში, რამდენადაც იგი მხოლოდ სახელმწიფო ორგანოს მიერ ხორციელდება. დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ კონვენციის ძირითადი მიზანი სწორედ ის არის, რომ შეინარჩუნოს ამ ორგანოს ავთენტურობა წარმომადგენლობისა და მისი პერსონალის დაცვით რაიმე ჩარევისაგან უცხო ტერიტორიაზე ყოფნის პერიოდში.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეორე ფუნქცია, რომელიც პირველისგანაა წარმოებული, არის „მიმღებ სახელმწიფოში მააკრედიტებული სახელმწიფოს და მის მოქალაქეთა ინტერესების დაცვა საერთაშორისო სამართლის მიერ დაშვებულ ფარგლებში“ (§1. მუხ. 3. კონვენ.).

აქ გამოყენებული ტერმინები ზოგად ხასიათს ატარებს, რაც არ იძლევა საშუალებას, განმარტებულ იქნას დებულების ჭეშმარიტი შინაარსი. სიტყვათშეთანხმება „საერთაშორისო სამართლის მიერ დაშვებულ ფარგლებში“ ძირითადად დაიყვანება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს მიერ თავის წარმომადგენლობებისათვის დადგენილ ზღვრამდე, რაც გულისხმობს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს შიდა საქმეებში ჩარევის და აკრძალვების დონეებს.

დაცვის ფუნქციების შინაარსი შეიძლება შეიცვალოს ისევე, როგორც თვით ცნება „მააკრედიტებელი სახელმწიფოს ინტერესები“. ინტერესების სფეროში შეიძლება შედიოდეს როგორც მააკრედიტებელი სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკის ხანგრძლივი მიზნები, ისე პრაქტიკული და გადაუდებელი პრობლემების გადაწყვეტა, რომლებიც მის იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს ეხება.

საკუთარ მოქალაქეთა ინტერესების დაცვის ფუნქცია, რომელსაც დიპლომატიური წარმომადგენლობები ახორციელებენ, უნდა განვასხვავოთ დიპლომატიური დაცვის ინსტიტუტისაგან, რომელიც სახელმწიფოთა საერთაშორისო ვალდებულებათა ნაწილს წარმოადგენს. ასეთი დაცვა მხოლოდ იმ შემთხვევებზე ვრცელდება, რომლებიც დაკავშირებულია საერთაშორისო ვალდებულებათა დარღვევასთან. სახელმწიფო, უფლებამოსილია დაიცვას საკუთარი მოქალაქე და მოუწოდოს დარღვევის ჩამდენ სახელმწიფოს, დაიცვას საერთაშორისო ვალდებულებები. რამდენადაც „დიპლომატიური დაცვა“ არ შედის დიპლომატიური წარმომადგენლობის კომპეტენციაში.

დიპლომატიური დაცვის შესახებ მუხლები პროექტში, რომელიც სსკ-მ მოამზადა, აღნიშნულია, რომ „დიპლომატიური

დაცვა მდგომარეობს სახელმწიფოს მოწოდებაში სხვა სახელმწიფოსადმი დიპლომატიური ღონისძიებების მეშვეობით ან მშვიდობიანი დარეგულირების სხვა ღონისძიებებით საერთაშორისო მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით ფიზიკური ან იურიდიული პირისადმი მიყენებული ზარალის ანაზღაურებასთან დაკავშირებით ასეთი პასუხისმგებლობის იმპლემენტაციის მიზნით“.

კონვენციაში აღნიშნული დიპლომატიური წარმომადგენლობის მესამე ფუნქცია, დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ, მდგომარეობს „მოლაპარაკებების წარმოებაში ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს მთავრობასთან“.

ამ ფუნქციის სპეციალური მოხსენება იმ ფაქტს უსვამს ხაზს, რომ წარმომადგენლობა ითვლება ნორმალურ პარტნიორად მოლაპარაკებებში ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან და რომ მისი მეთაურის ნდობის სიგელი აღჭურვილია ყოვლისმომცველი უფლებამოსილებით. დიპლომატიური წარმომადგენლობების უფლება მოლაპარაკებების წარმოების დროს დაფიქსირებულია ვენის კონვენციის მე-7 მუხლში საერთაშორისო ხელშეკრულებების უფლების შესახებ, სადაც, კერძოდ, ნათქვამია: „ფუნქციებიდან გამომდინარე შემდეგი პირები, რომლებიც უფლებამოსილების წარმოდგენის აუცილებლობის გარეშე ითვლებიან საკუთარი სახელმწიფოს წარმომადგენლებად:

ბ) დიპლომატიური წარმომადგენლობების მეთაურები მაკრედიტებელ სახელმწიფოს და იმ სახელმწიფოს შორის, რომელთანაც ისინია აკრედიტებული ხელშეკრულებების ტექსტის მიღების მიზნით“.

თუმცა დიპლომატიური წარმომადგენლობების ეს საერთო უფლება მოლაპარაკების წარმოებაზე მათთვის განსაკუთრებულად არ ითვლება. კარგად დამუშავებული პრაქტიკის შე-

საბამისად სახელმწიფოები ხშირად ავალბენ მოლაპარაკებების წარმოებას კონკრეტულ საკითხებზე ამ მიზნისათვის შექმნილ სპეციალურ მისიებს.

ინფორმირების ფუნქცია, დამახასიათებელია დიპლომატიური წარმომადგენლობისათვის, თუმცა რამდენადმე სხვაგვარი ხასიათით გამოირჩევა. იგი მდგომარეობს „კანონიერი გზით პროცესებისა და მოვლენების გამოკვლევაში ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში და მათ შესახებ მთავრედიტებული სახელმწიფოს მთავრობის ინფორმირებაში“.

ამ ფუნქციის დაკისრება ლოგიკურად ითვლება იმ ორგანოსათვის, რომელიც უზრუნველყოფს კავშირს სახელმწიფოთა შორის. ამ შემთხვევაში დიპლომატიური წარმომადგენლობა გადამწყვეტ როლს თამაშობს. იგი მდგომარეობს არა მარტო შესაბამისი მთავრობისაგან მიღებული მოხსენებების გადაცემაში, არამედ სხვადასხვა წყაროდან მიღებული ინფორმაციის მოგროვებაში, ანალიზსა და მიწოდებაში. ეს ამოცანა უნდა ხორციელდებოდეს სახელმწიფოს მიერ დადგენილი შინაგანი კანონებით დაშვებულ ფარგლებში. აღსანიშნავია, რომ ასეთმა პრაქტიკამ შესაძლოა გარკვეული პრობლემები შექმნას, რამდენადაც ზოგიერთ ქვეყანაში ეროვნული კანონმდებლობა მნიშვნელოვნად ზღუდავს ინფორმაციის თავისუფლებას. ამიტომ არცთუ იშვიათად ინფორმაციის შეგროვების ხერხი, რომელიც ერთ სახელმწიფოში ნორმალური და კანონიერია, მეორეში შესაძლოა შპიონაჟის აქტად იქნას განხილული. ამ საკითხთან დაკავშირებით აღმოცენებულ კონფლიქტს ხშირად მოჰყვება დიპლომატიის გამოძევება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოდან.

დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ კონვენციის მე-3 მუხ.-ის 1 პ. მოხსენიებულია კიდევ ერთი ფუნქცია, რომელიც მდგომარეობს „მთავრედიტებული სახელმწიფოსა და

ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს შორის მეგობრული ურთიერთობების ნახალისებასა და ურთიერთდამოკიდებულების განვითარებაში ეკონომიკის, კულტურისა და მეცნიერების სფეროებში“.

ტერმინი „მეგობრული ურთიერთობები“ იმ ფაქტს უსვამს ხაზს, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლობა, კეთილი ნების მისიად ითვლება. კეთილი ნების მინიმალური გამოვლინება სავალდებულოა უკვე დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარების სტადიაზე.

„მეგობრული ურთიერთობების ნახალისებას“ მხედველობაში აქვს გარკვეული დიპლომატიური ინიციატივის გამოჩენა წარმომადგენლობის მიერ წინადადებების შემოტანა, რაც ეხება ურთიერთდამოკიდებულებას, *a priori* კეთილგანწყობით უნდა იქნას მიღებული მიმღებ სახელმწიფოს მიერ და არ უნდა აღიქმებოდეს როგორც მის შიდა საქმეებში უკანონო ჩარევა.

დაბოლოს, კონვენციის მე-2 პარაგრაფის მე-3 მუხლის თანახმად, დიპლომატიური წარმომადგენლობები შეიძლება საკონსულო ფუნქციებს ასრულებდნენ.

გარდა ტრადიციული ფუნქციებისა, რომლებიც კონვენციის მესამე მუხლშია ჩამოთვლილი, დიპლომატიურ წარმომადგენლობას, გამონაკლისის სახით, შეიძლება დაეკისროს მესამე სახელმწიფოს ინტერესების დაცვა ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში. 1961 წლის კონვენცია დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ ამ სახის ურთიერთობების ორ ტიპს განასხვავებს. პირველი სიტუაციაა, როდესაც სახელმწიფო, წყვეტს დიპლომატიურ ურთიერთობას ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან, მიმართავს მესამე მხარეს (მისაღებს ყოფნის სახელმწიფოსთან), თხოვნით, დაიცვას თავისი წარმომადგენ-

ლობის შენობა მისი ქონებით, არქივებით, და მისი მოქალაქეების ინტერესები (მუხ. 45).

მეორე სიტუაციაა, როდესაც მააკრედიტებელ სახელმწიფოს, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს წინასწარი თანხმობით და მესამე სახელმწიფოს თხოვნით, რომელიც არ არის წარმოდგენილი ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში, შეუძლია საკუთარ თავზე აიღოს ამ მესამე სახელმწიფოს და მის მოქალაქეთა დაცვა (მუხ. 46).

ეს უკანასკნელი სიტუაცია განსხვავდება იმისგან, როდესაც რამდენიმე სახელმწიფო ახდენს ერთი პირის აკრედიტებას როგორც მათი წარმომადგენლობისა სხვა სახელმწიფოში, რაც მე-6 მუხლითაა ნებადართული. კონვენციის 46-ე მუხ. ეხმიანება შემთხვევას, როდესაც დიპლომატიური წარმომადგენლობა დროებით ან ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე იცავს მესამე სახელმწიფოს ინტერესებს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. ასეთ ფუნქციას მიზნად არ აქვს, წარმოადგენდეს მესამე სახელმწიფოს, არამედ შემოიფარგლება მხოლოდ ყოველდღიური ამოცანების გადანაცვებით. შესაბამისად, ის არ გულისხმობს დიპლომატიური მოლაპარაკებების წარმოებას და ხელშეკრულებებზე ხელმოწერას მესამე სახელმწიფოს სახელით. დაინტერესებულ სახელმწიფოს შეუძლია ნებისმიერ დროს წარგზავნოს სპეციალური მისია ან სხვაგვარად დაამყაროს პირდაპირი დიპლომატიური კონტაქტები მოლაპარაკებების საწარმოებლად.

იმისათვის, რათა შეასრულოს მესამე მხარის ინტერესთა დაცვის ფუნქციები, მააკრედიტებელმა სახელმწიფომ ჯერ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თანხმობა უნდა მიიღოს. ამით აღიარებს, რომ წარმომადგენლობა გადის თავისი ჩვეულებრივი ფუნქციების საზღვრებიდან. ამით ასევე ადასტურებს, რომ მომავალშიც, ყველა საკითხში, რაც მითითებულ

მესამე სახელმწიფოს ეხება, საქმე ექნება მითითებულ წარმომადგენლობასთან.

მეორე მხრივ, მესამე სახელმწიფომ და მისი ინტერესების დამცველმა სახელმწიფომ უნდა დადონ შეთანხმება, რომელიც განსაზღვრავს დაცვის ფორმასა და ჩარჩოებს.

საკონსულო დანესებულებები ქმნიან წარმომადგენლობების განსაკუთრებულ კატეგორიას სახელმწიფოებრივ დონეზე. ისინი ასრულებენ ფრიად სპეციფიკურ ფუნქციებს, რომელიც თანხვედრაშია წარმოსადგენ სახელმწიფოს იურისდიქციასთან. თუმცა მათი როლი სხვადასხვაგვარი იყო სხვადასხვა დროსა და ვითარებაში. საკონსულო დანესებულებები ითვლება უცხოურ წარმომადგენლობათა უძველეს ფორმად, რომლებიც მუდმივ საფუძველზე მოქმედებენ.¹ კონსულები, როგორც წესი, წარუდგენენ მათ წარმგზავნ სახელმწიფოს მიერ უფლებამოსილებათა აღმჭურველ სიგელებს, მიმღებ სახელმწიფოს ან ქალაქის ხელმძღვანელებს. ისინი ძირითადად ზრუნავენ თავიანთი სახელმწიფოს ეკონომიკურ ინტერესებზე, აგვარებენ ვაჭრობისა და ნაოსნობის საკითხებს, იცავენ თანამემამულეთა ინტერესებს. გარდა ამისა, კაპიტულაციის სისტემის ჩარჩოებში თავის დროზე კონსული სარგებლობდა განსაკუთრებული იურისდიქციით იმ მოქალაქეთა მიმართ, რომლებიც იმყოფებოდნენ საკონსულოს ადგილსამყოფელზე.

ხანგრძლივი დროის მანძილზე საკონსულო ურთიერთობები რეგულირდებოდა საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის შესაბამისად. XVIII საუკუნის ბოლოდან მოყოლებული საერთაშორისო ჩვეულებით სამართლის ფორმატში დაიწყეს საერთაშორისო ხელშეკრულებების დადება, უფრო ხშირად ორმხრივის, აგრეთვე გამოიყენებოდა შიდა კანონმდებლობა.

¹ Legislation on Foreign Relations / / Public Law 92-499. Vol. II. 12 Oct., 1972. Vol. II. P. 393.

სწორედ საკონსულო საკითხებსა და საკონსულო დაწესებულებების სავაჭრო ხელშეკრულებების ზოგად პრაქტიკას მიეძღვნა კონვენციები. მაგალითად, 125-ზე მეტი საკონსულო შეთანხმება შევიდა ძალაში 1920-დან 1969 წ.წ. პერიოდში.¹

დღეისათვის საკონსულო შეთანხმებები ფორმდება საკონსულო ურთიერთობების თაობაზე ვენის კონვენციის (1963 წ.) შესაბამისად. ეს დოკუმენტი განსაზღვრავს ურთიერთობათა საერთო ჩარჩოებს, მაგრამ შესაძლოა შევსებულ იქნას საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ ორმხრივი ან მრავალმხრივი კონვენციების დებულებებით. ამის ნათელი მაგალითია საკონსულო ფუნქციების შესახებ ევროპული კონვენცია, ხელმოწერილი 1967 წელს ევროპის საბჭოს ფარგლებში.

საკონსულო ურთიერთობების შესახებ ვენის კონვენციაში (1963 წ.) მე-2 პ. 1 მუხ.-ში მოცემულია საკონსულო დაწესებულების განმარტება: „საკონსულო დაწესებულება ნიშნავს ნებისმიერ გენერალურ საკონსულოს, საკონსულოს, ვიცე-საკონსულოს ან საკონსულო სააგენტოს“.

საკონსულო ფუნქციები ჩამოთვლილია საკონსულო ურთიერთობების შესახებ მე-5 მუხლში. ეს ჩამონათვალი უფრო კონკრეტულადაა წარმოდგენილი, ვიდრე დიპლომატიური ფუნქციების შინაარსი, რაც იმ ფაქტით აიხსნება, რომ კონსულის ფუნქციები უფრო ტექნიკურ ხასიათს ატარებს. კერძოდ, განსახილველ მუხლში მითითებულია საკონსულო დაწესებულებების მიერ ცამეტი დასახელების შესასრულებელი სხვადასხვა ფუნქცია, რომლებიც შეიძლება დაჯგუფდეს ხუთ ძირითად სფეროდ.

¹ Список соглашений, заключенных в период с 1796 по 1969 г. См.: Ahmad AM. Institution consulaire et le droit international. Etude de la Convention de Vienne de 1963 sur les relations consulaires et de la pratique des Etats dans ce domaine. Paris, 1973.

პირველი სფერო აერთიანებს ისეთ ფუნქციებს, როგორიცაა „მიმღებ ადგილს სახელმწიფოში წარმდგენი სახელმწიფოს და მის მოქალაქეთა (ფიზიკურ და იურიდიულ პირთა) ინტერესების დაცვა“ (პა): „წარმდგენ სახელმწიფოსა და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შორის სავაჭრო, ეკონომიკური, კულტურული და სამეცნიერო კავშირების განვითარების ხელშეწყობა“ (პბ); „ყველა კანონიერი გზით გამორკვევა პირობებისა და მოვლენების ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს სავაჭრო, ეკონომიკურ, კულტურულ და სამეცნიერო ცხოვრებაში, მათ შესახებ ინფორმაციის მიწოდება წარმდგენ სახელმწიფოს მთავრობისადმი.

ყველა დასახელებული ფუნქცია ზოგად ხასიათს ატარებს და ძირითადად დიპლომატიური ფუნქციების მსგავსია. ამასთან დაკავშირებით პროფ. ზუკერი აღნიშნავს, რომ კონსულები აღარ არიან ძირითადი აგენტები წარმომდგენი სახელმწიფოს სავაჭრო და ეკონომიკური ინტერესების დაცვის საქმეში. ამ კონკრეტულ სფეროში ისინი ასრულებენ დამხმარე როლს დიპლომატიურ წარმომადგენლობებთან, რომლებიც თითქმის ყველგან ახორციელებენ კონტროლს საკონსულოებზე.¹

ჩვენს მიერ აღნიშნული მეორე სფერო იმ ფაქტთანაა დაკავშირებული, რომ კონსული წარმოადგენს წარმდგენი სახელმწიფოს მოქალაქეთა ინტერესების დამცველს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლების წინაშე იმ მოცულობითა და იქამდე, სანამ მოქალაქეები ვერ შეძლებენ დამოუკიდებლად ამის გაკეთებას. ეს ეხება, მაგალითად, ნოტარიუსის მოვალეობების შესრულებას. იგი აწარმოებს წარმდგენი სახელმწიფოს იმ მოქალაქეთა რეესტრში რეგისტრაციას, რომ-

¹ Zourek J. Le statut et les fonctions des consulats // RCADI, 1962 (II). Vol. 106. P. 380.

ლებიც მის საკონსულო ოკრუგში არიან ჩასული. საკონსულო ფუნქციების ამავე კატეგორიას მიეკუთვნება სასამართლო ხელისუფლების მოქმედებები, ისეთები, როგორიცაა სასამართლო დოკუმენტების გადაგზავნა, ან სასამართლო დავალებების შესრულება, რომლებიც ეხება წარმდგენი სახელმწიფოსათვის ან სასამართლოსათვის მონმეთა ჩვენებების მიცემას. კონსული ვალდებულია, დაიცვას არასრულწლოვანთა და სხვათა ინტერესები, რომლებიც არ ფლობენ სრულ ქმედუნარიანობას.

შემდეგი სფერო დაკავშირებულია წარმდგენი სახელმწიფოს მოქალაქეთა (ფიზიკური და იურიდიული პირების) კონკრეტული ქმედებებისათვის ხელშეწყობა (პ. E). ამ ფუნქციის შესრულების არეალი მრავალგვარია. კონსულმა შესაძლოა მოახდინოს სამედიცინო დახმარების ორგანიზება, მოინახულოს დაკავებული პირები, დაეხმაროს მათ, გაუწიოს თარჯიმნობა, მიანოდოს ბიზნესმენებს აუცილებელი ინფორმაცია და ა.შ.

როდესაც თეირანში განხორციელდა აშშ დიპლომატიური და საკონსულო პერსონალის გატაცება, გაეროს საერთაშორისო სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა დიპლომატიური წარმომადგენლობების და საკონსულო დაწესებულებების მნიშვნელობა წარმდგენი სახელმწიფოს მოქალაქეთა დაცვის საქმეში. რაც შეეხება ორ კერძო პირს, აშშ მოქალაქეს, რომლებიც საელჩოს თანამშრომლებთან ერთად აიყვანეს მძევლად, სასამართლომ განაცხადა, რომ ამ მოქალაქეთა აყვანა იმ გარემოებათა შესახებ, რომლებზეც აშშ მიუთითებს, ექცევა ვენის კონვენციის (1963) მე-5 მუხლის მოქმედების ქვეშ, სადაც მკაფიოდაა განსაზღვრული, რომ საკონსულო ფუნქციები მოიცავს მოქალაქეთა დაცვას, დახმარების გაწევას და ინტერესების უზრუნველყოფას, და სადაც მითითებულია, რომ

ამ ფუნქციების მიზანია, წარმოდგენ სახელმწიფოს მიეცეს შესაძლებლობა, საკუთარი საკონსულოს მეშვეობით უზრუნველყოს თავის მოქალაქეთა მიმართ საერთაშორისო ნორმების შესაბამისი სათანადო მოპყრობა, როგორც უცხოელები-სადმი უცხო სახელმწიფოს ტერიტორიაზე“.

საკონსულო ფუნქციების მეოთხე სფერო მოიცავს იმ ქმედებებს, რომლებიც მდგომარეობს წარმდგენი სახელმწიფოს სპეციალური სახელმწიფო ორგანოების კომპეტენციაში. კერძოდ, კონსული გასცემს პასპორტს წარმდგენი სახელმწიფოს მოქალაქეებზე და ვიზებს უცხოელებზე (პ. d), ე.ი. ახორციელებს ფუნქციებს, რომლებიც ჩვეულებრივ შედის შინაგან საქმეთა და იუსტიციის ორგანოების კომპეტენციაში.

კონსულის ფუნქციების უკანასკნელ სფეროს მიეკუთვნება მისი ქმედება წარმდგენი სახელმწიფოს კომპეტენტური ორგანოების სახით წარმდგენი სახელმწიფოს კუთვნილი გემებისა და თვითმფრინავების, მათი ეკიპაჟების ზედამხედველობისა და დათვალიერების მიმართულებით (პ. k).

ჩამოთვლილ საკონსულო ფუნქციებს ემატება ზოგადი დებულებები, რომლებიც წარმდგენ სახელმწიფოს ანიჭებს უფლებამოსილებას, გადასცეს საკონსულო დანესებულებას სხვა ფუნქციები იმ პირობით, რომ ამის საწინააღმდეგო არაფერი აქვს მიმღებ სახელმწიფოს.

ტრადიციული საკონსულო თანამდებობის პირს ფუნქციის დამატებით შეიძლება დაევალოს დიპლომატიური ხასიათის გარკვეული ქმედებების შესრულება. ეს ნებადართულია კონვენციის მე-17 მუხ.-ით, იმ შემთხვევაში, როდესაც წარმოდგენ სახელმწიფოს არ აქვს დიპლომატიური წარმომადგენლობა ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში და არ არის წარმოდგენილი მესამე სახელმწიფოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეშვეობით, იმ პირობით, რომ მიმღები სახელმწიფო

ამის წინააღმდეგი არ არის. თუმცა, ამ ფუნქციის შესრულებისას კონსული დიპლომატიურ სტატუსს არ იღებს.

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა ხასიათი მხოლოდ საერთაშორისო სამართლის წარმგზავნი სუბიექტის ბუნებით როდი განისაზღვრება. მათ მიერ შესრულებულ ფუნქციებზე ასევე მოქმედებს მათი მიმღები სუბიექტის ხასიათი. ეს აშკარად ჩანს სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შემთხვევაში საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

ერთა ლიგის შექმნის პარალელურად სახელმწიფოებმა დაიწყეს მუდმივი წარმომადგენლობების დაწესება საერთაშორისო სამთავრობათშორის ორგანიზაციებთან. პირველი ექვსი მუდმივი წარმომადგენლობა ერთა ლიგასთან ჯერ კიდევ 1920 წელს შეიქმნა. 1936 წელს ჟენევაში მათი რიცხვი უკვე 46 შეადგენდა, მაშინ, როდესაც ერთა ლიგა სულ 58 წევრს ითვლიდა.¹ გაეროს შექმნის მომენტიდან მათი რიცხვი კიდევ უფრო სწრაფად იზრდებოდა საერთაშორისო სამთავრობათშორისი ორგანიზაციების და დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა რიცხვის ზრდის პარალელურად.

საერთაშორისო ორგანიზაციასთან სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლობები შეიძლება იყვნენ დამოუკიდებლები ან ითვლებოდნენ დიპლომატიური წარმომადგენლობების ნაწილად, რომლებიც არიან აკრედიტებული ადგილსამყოფელ ქვეყანაში. ნიუ-იორკსა და ჟენევაში გახსნილი გაეროს წარმომადგენლობები პირველ ტიპს მიეკუთვნებიან. წარმომადგენლობები ორგანიზაციებთან, რომლებიც მდებარეობენ სახელმწიფოთა დედაქალაქებში, მაგალითად, პარიზში (იუნესკო) ან რომში (ფასო), ხშირად მეორე ტიპს მიეკუთვნებიან.

საერთაშორისო ორგანიზაციებთან წარმომადგენლობები განიხილებიან სახელმწიფო-მონაწილედ ორგანიზაციის შიგ-

¹ Les Missions Permanentes, Tome 1. P. 25-121.

ნით. ამ სიტუაციაში ხდება თანასწორობის და თანაბრობის პრინციპის გამოყენება, რომელზეც დამყარებულია დიპლომატიური ურთიერთობები სახელმწიფოთა დონეზე. შეუძლებელია. იგივე ითქვას სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების, დამკვირვებლებზე, რომლებიც არ ითვლებიან ორგანიზაციის წევრებად.

გაეროს წესდებასა და სხვა საერთაშორისო სამთავრობათშორისი ორგანიზაციების დამფუძნებელ აქტებში წარმოდგენილია დებულებები მონაწილე-სახელმწიფოთა დელეგაციების წარგზავნის შესახებ სესიებზე, მაგრამ არ ეხება მუდმივ წარმომადგენლობებს, რომელთა შესახებ არაა საუბარი კონვენციებში გაეროს იმუნიტეტებისა და პრივილეგიების შესახებ (1946 წ.), აგრეთვე სპეციალიზებული დაწესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ 1947 წლის კონვენციაში. 1948 წელს გენერალურმა ასამბლეამ თავის რეზოლუციაში №257 დააფიქსირა, რომ „ასეთი წარმომადგენლობების არსებობა ხელს შეუწყობს გაერთიანებული ერების მიზნებისა და ამოცანების მიღწევას, აუცილებელი კონტაქტების მონაწილე-სახელმწიფოთა და სამდივნოების, მისი ორგანოების ურთიერთობების შენარჩუნებას, განსაკუთრებით სესიებს შორის პერიოდში“.

გაეროს გენერალურმა მდივანმა ასამბლეის სესიაზე განაცხადა, რომ „ყველა მონაწილე სახელმწიფოს მუდმივი წარმომადგენლობა ორგანიზაციის შტაბ-ბინაში და მუდმივ დელეგაციათა მზარდი დიპლომატიური წვლილი განხილულ იქნას როგორც იმ პროგრესული განვითარების მთავარი ნიშანი, რაც წესდების საკონსტიტუციო ჩარჩოებში მიმდინარეობს“.¹

სახელმწიფოთა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მუდმივი წარმომადგენლობების ფუნქციები თანდათანობით ფარ-

¹ II.C. Yearbook, 1971. Vol. II. Part I. P. 289.

თოვდებოდა, შედეგად ისინი გარდაიქმნა მრავალმხრივი დიპლომატიის ძირითად ორგანოებად. ამ წარმომადგენლობების მეშვეობით ასევე ხორციელდება დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ კონვენციის (დუკ) მე-3 მუხლში ჩამოთვლილი სამი ფუნქცია, კერძოდ, წარმომადგენლობითი ფუნქციები, მოლაპარაკებათა წარმოება და საინფორმაციო საქმიანობა. სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ მუხლების პროექტზე რომ იწყებდა მუშაობას, საერთაშორისო სამართლის კომისიას (სსკ) გაცნობიერებული ჰქონდა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოების მუდმივ წარმომადგენლობათა ფუნქციების სპეციფიკა. კომისიის მიერ შემოთავაზებული პროექტის მე-6 მუხლში ჩამოთვლილი იყო ხუთი ფუნქცია, და კიდევ ორი ფუნქცია იქნა დამატებული ვენის კონფერენციაზე (1975).¹

სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ ვენის კონვენციის მე-6 მუხ.-ში მუდმივ წარმომადგენლობათა შვიდი ფუნქციაა ჩამოთვლილი. აღნიშნულ მუხლში გამოყენებული გამოთქმა „კერძოდ“ აღნიშნავს, რომ ჩამონათვალი ამომწურავი არ არის და, შესაძლოა, მათ სხვა ფუნქციებიც დაემატოს.

მუდმივი წარმომადგენლობების პირველი და ძირითადი ამოცანა მდგომარეობს „წარმგზავნი სახელმწიფოს ორგანიზაციასთან წარმომადგენლობათა უზრუნველყოფაში“ (პ.ა.).

საერთაშორისო სამთავრობათშორის ორგანიზაციათა ხასიათიდან გამომდინარე, ეს ფუნქცია რამდენადმე განსხვავდება დიპლომატიური წარმომადგენლობების მსგავსი ფუნქციისაგან. ერთის მხრივ, „წარმომადგენს“ ნიშნავს კონტაქტების შენარჩუნებას წარმგზავნი სახელმწიფოს და ორგანიზაციას შორის, როგორც საერთაშორისო სამართლის სუბიექტს

¹ Conference on RSIO. Vol. II. P. 85.

უნარი ექნება იმოქმედოს სტატუსის მიხედვით, შეთანხმებები დადოს და ა.შ. მეორე მხრივ, ეს ნიშნავს წარმოადგინოს შესაბამისი სახელმწიფო როგორც კონკრეტული ორგანიზაციის წევრი, რომელიც მონაწილეობს მის საქმიანობაში და გადწყვეტილებების მიღებაში. მუდმივ წარმომადგენლობათა ფუნქციები უფრო სპეციფიკური, რომლებიც ამოცანათა ორსაზოვნებას ასახავენ, ქვემოთაა ჩამოთვლილი. მათ, პირველ რიგში, მიეკუთვნება „წარმგზავნ სახელმწიფოსა და ორგანიზაციას შორის კავშირების შენარჩუნება“ (პ. ბ.). სწორედ ამ მიზნით შეიქმნა პირველი წარმომადგენლობები და ამიტომ კომისიამ (სსკ) საჭიროდ ჩათვალა, განეცხადებინა ამის შესახებ გარკვევით და მკაფიოდ. დღეისათვის ის ძირითადად ეხება ორგანიზაციის სამდივნოსთან კავშირების შენარჩუნებას.

მუდმივი წარმომადგენლობების მოვალეობებში შედის, ასევე, ფუნქციები, რომლებიც ეხება ურთიერთობებს წარმგზავნ სახელმწიფოსა და იმ ორგანიზაციებს შორის, რომლებიც მოქმედებენ როგორც დამოუკიდებელი პარტნიორები. ეს ფუნქციები შემდეგში მდგომარეობს:

„გ) მოლაპარაკებების წარმოება ორგანიზაციასთან და მის ფარგლებში; დ) წარმგზავნი სახელმწიფოს ინტერესების დაცვა ორგანიზაციასთან დამოკიდებულების თვალსაზრისით“.

მოლაპარაკებები, ნახსენები პ.ც-ში, შეიძლება დაყოფილ იქნას ორ სახედ:

1. მოლაპარაკებები ორგანიზაციასთან, რომლებიც ითვლება ორმხრივად. ისინი ხშირად მთავრდება სხვადასხვა საკითხზე შეთანხმებით. მაგალითად, როგორიცაა ორგანიზაციის მიერ ტექნიკური დახმარების განევა წარმგზავნი სახელმწიფოსადმი.

2. მოლაპარაკებები ორგანიზაციის შიგნით, რომლებიც იმართება წარმომადგენლობის მიერ არა თვითონ ორგანიზა-

ციასთან, არამედ სხვა მონაწილეთა წარმომადგენლებთან. ეს არ ეხება დისკუსიებს ორგანიზაციის სხვადასხვა ორგანოთა ჩარჩოებში, არამედ შეიძლება დახასიათებულ იქნას როგორც მრავალმხრივი დიპლომატია, რეალიზებული მათ ჩარჩოებს გარეთ. ამ საკითხთან დაკავშირებით სპეციალურმა მომხსენებელმა კომისიის მუხლების პროექტზე ვენის კონფერენციისათვის (1975) აღნიშნა: „რთული პრობლემების გადაწყვეტა შესაძლებელია მოლაპარაკებების გზით სახელმწიფოთა მუდმივ წარმომადგენლობებს შორის, და ისინი ხშირად იმართება იმ შემთხვევაში, როდესაც შესაბამის სახელმწიფოებს არ აქვთ დიპლომატიური ურთიერთობები“.¹

ზემოთ მითითებული ფუნქციები არ იყო მოხსენიებული სსკ-ს განსახილველად წარმოდგენილ პროექტში, მაგრამ ჩართული იყო ვენის კონფერენციაზე ესპანეთის დელეგაციის მიერ შემოტანილი წინადადებების შესასრულებლად. განხილვის პროცესში აღინიშნა, რომ ეს ფუნქცია მთლიანად განსხვავდება დიპლომატიური წარმომადგენლობის მიერ განხორციელებული დაცვის ფუნქციისაგან. ორგანიზაციებთან ურთიერთობებში მუდმივ წარმომადგენელს უწევს წარმგზავნი სახელმწიფოს კონკრეტული ინტერესების დაცვა, რომლებიც შესაძლოა ეხებოდეს წარმგზავნი სახელმწიფოს სანევრო ანარიცხების გადარიცხვას ორგანიზაციის ბიუჯეტში, საერთაშორისო მოხელეების შერჩევას, ორგანიზაციის ქმედებებით მიყენებულ ზარალს და ა.შ.

სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ კონვენციის მე-6 მუხლში მოხსენიებულია ორი სხვა ფუნქცია, რომელიც პირდაპირაა დაკავშირებული ორგანიზაციის ნევრობასთან: წარმგზავნი სახელმწიფოს მონაწილეობის უზრუნველყოფა ორგანიზაციის საქმიანობაში; ორგანიზაციის მიზნებისა და

¹ RSIO Conference. Vol. I. P. 104.

ამოცანების განხორციელებაში დახმარება ორგანიზაციასთან თანამშრომლობით და მის ჩარჩოებში.

მე-2 პარაგრაფში მითითებული ფუნქცია არ იყო სსკ პროექტში. შეთავაზება მის ჩართვასთან დაკავშირებით გაკეთდა 1975 წ. ვენის კონფერენციაზე საფრანგეთისა და შвейცარიის დელეგაციების მიერ.

მითითებული ფუნქცია, პ. გ-ში, უშუალო შედეგია გაეროს წესდების 1 მუხლში მოცემული დებულებებისა და საერთაშორისო სამართლის პრინციპებისა და დეკლარაციის შესახებ, რომლებიც ეხება მეგობრულ ურთიერთობებსა და თანამშრომლობას სახელმწიფოებს შორის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 1970 წ. წესდების შესაბამისად. ნებისმიერ შემთხვევაში სახელმწიფოები უერთდებიან საერთაშორისო ორგანიზაციებს ძირითადად ამ ფუნქციის განხორციელების მიზნით.

ფუნქცია, მითითებული ამავე სტატიის პ.დ-ში, რომელიც მდგომარეობს „ორგანიზაციაში განხორციელებული მოღვაწეობის განმარტებასა და მის შესახებ წარმგზავნი სახელმწიფოს მთავრობის ინფორმირებაში“. ეს უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა როგორც ორგანიზაციისადმი სახელმწიფოს დამოკიდებულებისათვის, ისე მისი ეფექტური მონაწილეობისთვის ორგანიზაციის საქმიანობაში.

დამკვირვებლები საერთაშორისო ორგანიზაციებთან არ ითვლებიან ორგანიზაციის წევრებად. დამკვირვებლის სტატუსი გამორიცხავს მისი მონაწილეობას ორგანიზაციის საქმიანობაში და მისი მიზნების და პრინციპების რეალიზაციაში, მაგრამ ეს როდი ნიშნავს, რომ დამკვირვებლები არ ასრულებენ რაიმე როლს ორგანიზაციის შიგნით. ფაქტობრივად დამკვირვებლის სტატუსი, რომელიც შეიძლება იცვლებოდეს სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციაში, ჩვეულებრივ

ანიჭებს სუბიექტს მუშაობაში მონაწილეობის უფლების და ორგანიზაციის ძირითადი ორგანოების სესიებზე გამოსვლის უფლებას. მითითებულ ფარგლებში დამკვირვებლებს შეუძლიათ ეფექტურად მონაწილეობდნენ ორგანიზაციის ფუნქციონირებაში.¹

1974 წლიდან დამკვირვებლის სტატუსი გაეროსთან გადაეცემა ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობებს, რომლებსაც აღიარებენ აფრიკული ერთიანობის ორგანიზაცია (ამჟამად აფრიკული კავშირი) და არაბულ სახელმწიფოთა ლიგა.² ამ დამკვირვებლებს შეუძლიათ მონაწილეობდნენ გენერალური ასამბლეის სხდომებში და მისი ძირითადი კომიტეტებისა და დამხმარე ორგანოების მუშაობაში.

გაეროს სისტემის გაფართოება, როგორც სპეციალიზებული დანესებულებების რაოდენობის თვალსაზრისით, ისე მისი საქმიანობის სფეროს გაფართოების კუთხით, აუცილებელს ხდის მათი საქმიანობის კოორდინაციას. გაეროს წესდების შემუშავებლებმა უნდა გაითვალისწინონ გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოსათვის (ეკოსოს) სპეციალიზებულ დანესებულებათა მოქმედების სავალდებულო შეთანხმებულობა (მუხ. 57-60, 63, 64 გაეროს წესდებისა). შემდეგ შეიქმნა თანამშრომლობის ადმინისტრაციული კომიტეტი. მისი თავმჯდომარეა გაეროს გენერალური მდივანი. გარდა ამისა, საერთო პრაქტიკად იქცა ორგანიზაციისათვის, როგორც გაეროს სისტემაში შემავალი, ისე მასში მის გარეშე ორგანოებისათვის ურთიერთშორის წარმომადგენლობების გაცვლა.

ასეთი წარმომადგენლობები ფუნქციონალურია. ხასიათის მიხედვით ისინი სხვადასხვაგვარია კონკრეტული მოთხოვნე-

¹ Sybesama Knol R.G. The Status of Observer in the United Nations. Brussels: VUB, 1981.

² UN, General Assembly, res. 3280 (XXIX) of 10 December, 1974.

ბიდან ან დაინტერესებულ ორგანიზაციათა შინაარსიდან გამომდინარე. ეს წარმომადგენლობები საერთაშორისო სამართლის დოქტრინაში ორ ძირითად სახედ იყოფა, კერძოდ, დამკვირვებელთა მისიად და კავშირების მისიად.¹ ჩვეულებრივ დამკვირვებელთა როლს ორგანიზაციის მაღალი თანამდებობის პირები ასრულებენ, რომელთაც პერიოდულად ინვევენ სხვა ორგანიზაციების ხელმძღვანელები მის სხდომებზე დასასწრებად. როგორც წესი, მათ უფლება ეძლევათ გამოვიდნენ და შეიტანონ წინადადებები.

ამ თვალსაზრისით ევროპულ თანასაზოგადოებაში სხვაგვარი სიტუაციაა. მისი დამკვირვებლები მონაწილეობენ გაეროს ზოგიერთი სპეციალიზებული დანესებულების სესიების მუშაობაში, მაგალითად, იუნესკოს კონფერენციაზე, მასზე გამოსვლის უფლებით. GATT / BTO ჩარჩოებში, სადაც ეს ითვლება ხელშეკრულების მხარედ, სადაც მისი წარმომადგენლობა იმავე ფუნქციებს ასრულებს და სარგებლობს ისეთივე განსაკუთრებული უფლებებით, როგორითაც ნევრი სახელმწიფოები. ეთ-ს ურთიერთობა მითითებულ ორგანიზაციებთან არ გულისხმობს ურთიერთგაცვლას. ეს აიხსნება ევროპული თანასაზოგადოების განსაკუთრებული ზეეროვნული ხასიათით, რომელიც გამორიცხავს მის თათბირებზე გარეშე წარმომადგენლობების დასწრების შესაძლებლობას.²

კავშირების მისიები, რომლებიც წარმომადგენლობათა სხვა სახეს შეადგენენ, გამოიყენება კონტაქტების შენარჩუნებისათვის საერთაშორისო ორგანიზაციების სამდივნოებს შორის. გაეროს ჩარჩოებში მათი გაცვლა ხდება დაინტერე-

¹ Schermers H.G. International Law. Leiden: Sijthoff, 1972, 2 vols. P. 743.

² Raux J. Lex relations exterieures de la Communauté Economique Europe-ann. Paris: Gujas, 1966. P. 130.

სებული ორგანიზაციების სპეციალური შეთანხმების საფუძველზე. ჩვეულებრივ ასეთი მისიები წარმოადგენენ მცირე ბიუროებს, რომლებიც დაკავებული არიან სამდივნოების საქმიანობის კოორდინაციით, ერთობლივი კვლევების, მოლაპარაკებების ჩატარებით, ორგანიზაციებს შორის შეთანხმებების მიღწევით და ა.შ.

ასევე, აფრიკულ კავშირსა და სხვა რეგიონულ ორგანიზაციებს აქვთ მსგავსი ბიუროები გაეროს სისტემის სპეციალიზებულ დანესებულებებთან კავშირების განმტკიცებისათვის.

4.3. სპეციალური და სპეციალიზებული საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები და მათი ფუნქციები

დროებითი მისიების, ან ad hoc მისიების გაგზავნა მეორე მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ ჩვეულებრივ პრაქტიკად იქცა. თუმცა მალევე აშკარა გახდა, რომ საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმების პირდაპირი გავრცელება მსგავსი სახის მისიებზე შეუძლებელია.¹ დღეისათვის მათი საქმიანობა წესრიგდება სპეციალური მისიების შესახებ კომისიის (1969) და სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ კონვენციის ნორმებით.²

წყაროებში მითითებულია, რომ სპეციალური მისიები, ერთი სახელმწიფოს წარგზავნილნი მეორე სახელმწიფოში, არსებითად იყო დიპლომატიის პირველი ფორმა.

მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობების დაარსება მხოლოდ XVII საუკუნის დასაწყისში გახდა ჩვეულებრივი

¹ ILC, Yearbook, 1971. Vol. I. P. 14.

² Donnarumma M.R. La Diplomazia "ad hoc". Napoli, 1968.

პრაქტიკა. მათ, ასევე, უწოდებდნენ „მჯდომარეებს“. დიპლომატიური წარმომადგენლობების ამ თანამედროვე ფორმამ ოფიციალური აღიარება საერთაშორისო სამართალში ვენის კონგრესზე ჰპოვა 1815 წ.

სპეციალისტების აზრით, მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობები, მათზე დაკისრებულ ფუნქციებს უკეთ ასრულებენ, ვიდრე სპეციალური მისიები. საგარეო საქმეთა სამინისტროსა და დიპლომატიური სამსახურების მუშაობის ორგანიზაციის გაუმჯობესებამ XIX საუკუნეში განაპირობა ის, რომ შეწყდა სპეციალური მისიების ინსტიტუტის გამოყენება, გარდა ცერემონიული ღონისძიებებისა, როდესაც საჭირო იყო მონარქის ან სახელმწიფოს მეთაურის პირადი წარმომადგენლის განმწესება. ცერემონიული ფუნქციით შემოფარგვლამ განაპირობა მათი სტატუსი, რომელიც რეგულირდებოდა არა სამართლით, არამედ საერთაშორისო ეტიკეტით (*commitas gentium*).

მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში სპეციალურმა დიპლომატიამ კვლავ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა. საომარ პირობებში სპეციალურ წარმომადგენლობებს ეკისრებოდათ სასწრაფო და დელიკატური მისიების შესრულება, რომელთა გადაცემა საელჩოებისათვის სარისკო და სახიფათო იყო, რომ ისინი არ ჩავარდნოდა ხელში მოწინააღმდეგის დაზვერვას. ომის დამთავრების შემდეგ გარდამავალ პერიოდში მშვიდობის დამყარების პროცესი მუდმივად მოითხოვდა მთავრობებისაგან, რომ მათ მზადყოფნაში ჰყოლოდათ სპეციალისტები სხვადასხვა დარგში, და არა უბრალოდ დიპლომატები, რომლებიც მოლაპარაკებებს წარმართავდნენ გადაწყვეტილებების მისაღებად. გარდა ამისა, დიპლომატიური წარმომადგენლობები არაეფექტური აღმოჩნდნენ, გამკლავებოდნენ საერთაშორისო კონფერენციების რაოდენობის ზრდას, მრავალ-

მხრივი მოლაპარაკებებისა და ახალი საერთაშორისო ორგანიზაციების შექმნის პროცესებს.

სპეციალური დიპლომატიის მზარდი პრაქტიკული მნიშვნელობა გარდაუვლად აყენებდა დღის წესრიგში საერთაშორისო-სამართლებრივი საფუძვლების შემუშავების აუცილებლობის საკითხს მისი რეგულირებისათვის. როდესაც სსკ-მ დაასრულა მუშაობა სამართლის კოდიფიკაციაზე, რომელიც დიპლომატიურ ურთიერთობებს ანესრიგებდა, მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, შეეცნოთ კონვენციის პროექტი დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ სამი მუხლით სპეციალური მისიების შესახებ. აგრეთვე მოკლე მითითებებს კონვენციის დებულებების შესახებ. განსახილველად გამოტანილი მუხლები უარყოფილ იქნა 1961 წ. ვენის კონფერენციის მიერ და სსკ შეუდგა შემდგომ მუშაობას, რომელიც დასრულდა 1969 წელს გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ სპეციალური მისიების შესახებ კონვენციის (სმკ) მიღებით.

თავიდან სმკ-ს პასუხი უნდა გაეცა ორ კითხვაზე. პირველი: ჰქონდა თუ არა სპეციალურ დიპლომატიას რაიმე საფუძველი არსებულ საერთაშორისო სამართალში? მეორე ეხებოდა სპეციალური დიპლომატიის ცნების ზუსტ განსაზღვრებას.

პასუხი პირველ კითხვაზე გაეცა სპეციალური მომხსენებლის მიერ, რომელმაც სახელმწიფოებრივი პრაქტიკის მიმოხილვაში ყურადღება გაამახვილა ძველსა და ახალ მისიებს შორის მემკვიდრეობითობის გამორიცხვაზე.¹ იმასთან დაკავშირებით, რომ სპეციალური მისია ახალ პირობებში მონოდებული იყო, განეხორციელებინა წინათ უცნობი ფუნქციები, არსებული საერთაშორისო სამართალი არ აღმოჩნდა მზად, მოეხდინა სათანადოდ მათი რეგლამენტირება. ამიტომ სსკ იძულებული იყო შეემუშავებინა ახალი საერთაშორისო აქტი,

¹ ILC, Yearbook, 1967. Vol. II, chapters I to IV.

მთლიანად მიძღვნილი სპეციალური მისიებისადმი, ამ სფეროში ახალი რეალიების გათვალისწინებით.

მეორე საკითხი, რომელიც ეხებოდა სპეციალური მისიის ცნების ჩამოყალიბებას, უფრო რთული აღმოჩნდა დროებით წარმომადგენლობების სხვადასხვაობის გამო. სსკ, როგორც სპეციალური მომხსენებლის მიერ იყო შემოთავაზებული, ჯერ მომხდარიყო დროებით წარმომადგენლობებს შორის, ერთის მხრივ და სპეციალიზებულ მუდმივ წარმომადგენლობებს შორის, მეორე მხრივ, გამიჯვნა. შემდეგ სსკ-მ მიიღო ფუნქციონირების ხანგრძლივობის შეზღუდვა როგორც სპეციალური მისიის ძირითადი განმასხვავებელი ნიშანი, მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა მასზე დაკისრებული მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ფუნქციები, თუ მას სპეციფიკური ამოცანების შესრულება ევალებოდა.¹

შემდგომში სსკ-მ განსახილველად შეიტანა ორი სხვა კრიტერიუმი სპეციალური მისიების განსაზღვრისათვის. ჯერ ერთი, ასეთი მისიის წევრები უნდა ინიშნებოდნენ სახელმწიფოს მიერ. მეორე – ისინი უნდა წარმოადგენდნენ სუვერენულ სახელმწიფოს, როგორც საერთაშორისო სამართლის სუბიექტს სხვა სუვერენულ სახელმწიფოსთან ურთიერთობაში, გამოირიცხებოდა რა ამგვარად კერძო სამართლებრივი ხასიათის რაიმე ფუნქციების დაკისრება.

ამ შეზღუდვათა ჩარჩოებში ტერმინი „სპეციალური მისია“ უკვე ისეთ მისიებსაც ეწოდებოდა, რომლებიც გამწესებულია სხვა ქვეყნებში ორმხრივ ურთიერთობათა ჩარჩოებში, და დელეგაციებსაც, რომლებიც მონაწილეობენ საერთაშორისო კონფერენციებში და საერთაშორისო ორგანიზაციების ორგანოთა სესიებში. გაითვალისწინა რა გენერალური ასამბლეის მოწოდება, სსკ შეუდგა ორი სხვადასხვა კონვენციის მომზა-

¹ ILC, Yearbook, 1967, Vol. II. P. 25.

დებას. ერთი მათგანი უნდა შეეხებოდა მხოლოდ სპეციალურ მისიებს სახელმწიფოთა შორის ორმხრივი ურთიერთობების ჩარჩოებში. მეორე კონვენცია, სახელმწიფოსა და საერთაშორისო ორგანიზაციების ურთიერთობებს. ასევე ყურადღება გამახვილდა დებულებებზე დელეგაციების მონაწილეობის შესახებ საერთაშორისო კონფერენციებზე და საერთაშორისო ორგანიზაციების სესიებზე წარგზავნის თაობაზე.¹

1969 წლის კონვენცია სპეციალური მისიების შესახებ (სმკ) ითვალისწინებს თავის 1 მუხ.-ში, რომ „სპეციალური მისია არის დროებითი, რომელიც თავისი ხასიათით წარმოადგენს სახელმწიფოს მიერ წარგზავნილს მეორე სახელმწიფოში უკანასკნელის თანხმობით გარკვეული საკითხების ერთობლივი განხილვისათვის ან განსაზღვრული ამოცანების შესრულების მიზნით“.

ეს განსაზღვრება შეიცავს სპეციალური დიპლომატიისთვის დამახასიათებელ ყველა შემადგენელ ელემენტს, რაც ზემოთ იქნა განხილული. ნახსენებია მისიის წარმომადგენლობითი ხასიათი, იმიტომ, რომ იგი ინიშნება წარმგზავნი სახელმწიფოს მიერ. რაც იმაში გამოიხატება, რომ მისიები წარმოადგენენ სახელმწიფოს მის ურთიერთობებში სხვა სუვერენულ სახელმწიფოსთან და არა კერძო პირებთან ან ორგანიზაციებთან. დაბოლოს, ხაზგასმითაა მითითებული, რომ მისია ატარებს დროებით ხასიათს და მისი უფლებამოსილება გარკვეული ამოცანებითაა შეზღუდული.

ერთობლიობაში ეს შინაარსი სპეციალურ მისიებს სიტყვის ფართო მნიშვნელობით ანიჭებს დიპლომატიურ ხასიათს და, ამავე დროს, მკაფიოდ გამოიჯნავს მას მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობისგან. იმის კონსტატაცია, რომ იგი „წარგზავნილია ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორეში“, ქმნის

¹ Marresca A. Le missioni speciali. Milano: Giuffrè, 1975.

შთაბეჭდილებას, რომ მოცემული განსაზღვრა ზღუდავს მის საქმიანობას მხოლოდ ორმხრივი ურთიერთობებით. ეს ეწინააღმდეგება სმკ-ს მე-6 მუხლს, სადაც ლაპარაკია, რომ სპეციალური მისია იგზავნება „ორი ან რამდენიმე სახელმწიფოს მიერ იმ საკითხის განსახილველად, რომელიც მათ საერთო ინტერესს წარმოადგენს“. ასეთი წინააღმდეგობა დიდი ხანია არსებობს საერთაშორისო სამართლის დოქტრინაში.¹

სპეციალური მისიის ფუნქციების შესახებ სმკ-ს მე-3 მუხ.-ში აღნიშნულია, რომ „სპეციალური მისიის ფუნქციები განისაზღვრება ურთიერთშეთანხმების გზით წარმგზავნ სახელმწიფოსა და მიმღებ სახელმწიფოს შორის“.

პრინციპში, სპეციალურ მისიას არ ევალება საკუთარ თავზე უფლებამოსილების ზევით რაიმე ინიციატივის აღება. თუ მსგავსი რამ მაინც მოხდება, მაშინ მეორე მხარეს უფლება აქვს, მოითხოვოს უარყოფა ან დაადგინოს პრობლემის შესწავლის ზედა ზღვარი. თუ ორივე მხარე, აღიარებს მისიის უფლებამოსილებათა ფარგლებიდან გასვლას და იმოქმედებს *Ultra vires* (უფლებამოსილებათა გადაჭარბება), მათი ქმედებები შეფასდება უფლებამოსილებათა გადამეტებაში და მოხდება მისიის განწვევა მათი მთავრობების მიერ.

გარდა სპეციალური მისიებისა, რომლებიც მოქმედებენ ორმხრივი ურთიერთობების ფარგლებში, სმკ განიხილავს უფრო რთულ სიტუაციებს. როგორც უკვე აღინიშნა, კონვენციის მე-5 მუხლი ითვალისწინებს საერთო სპეციალური მისიის გაგზავნის შესაძლებლობას ორი ან რამდენიმე სახელმწიფოს მიერ. თუმცა ასეთ შემთხვევაში მიმღები სახელმწიფოს ურთიერთობები ყოველ ცალკეულ სახელმწიფოსთან, რომელიც საერთო მისიას წარადგენს, რჩება ორმხრივი. ამასთან

¹ Przetacznik F. Diplomacy by special mission // Revue de droit international et de sciences diplomatiques, 1981. P. 114.

დაკავშირებით მას შეუძლია, დათანხმდეს, მიიღოს ასეთი მისია, ან უარი უთხრას ამა თუ იმ ცალკეულ სახელმწიფოს მასში მონაწილეობაზე.¹

კსმ-ის მე-6 მუხ.-ით, სხვაგვარი სიტუაციაა, როდესაც ჩნდება, რომ ორი ან რამდენიმე სახელმწიფო ერთდროულად აგზავნის სპეციალურ მისიას მესამე სახელმწიფოში „ყველა ამ სახელმწიფოს შორის იმ საკითხის შესათანხმებლად, რომელიც მათი ინტერესის საგანს წარმოადგენს“. ეს მუხლი განსახილველად გამოიტანა პროფ. არომ (სარედაქციო კომისიის თავმჯდომარე). მისი წინადადება გააკრიტიკეს გენერალური ასამბლეის მეექვსე კომიტეტში, მიიჩნიეს რა რომ იგი ეხება დელეგაციებს საერთაშორისო კონფერენციებზე და არა სპეციალურ მისიებს.²

კონვენციის მე-18 მუხ.-ის თანახმად, რამდენიმე ქვეყნის მისიას, რომლებიც მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე ხვდება ერთმანეთს, შეუძლიათ განიხილონ საკითხები, რომლებსაც არ აქვთ შეხება შესაბამის მესამე სახელმწიფოსთან. ასეთ შემთხვევაში „მესამე სახელმწიფო შეთანხმების საფუძველზე საკუთარ თავზე იღებს მიმღები სახელმწიფოს ვალდებულებებს წარმგზავნი სახელმწიფოსადმი იმ ზომით, რომელსაც ის მიუთითებს“. სპეციალური მისიების მსგავსი შეხვედრები მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე შეიძლება ხდებოდეს იმ შემთხვევებში, როდესაც წარმგზავნი სახელმწიფოებს არ აქვთ დიპლომატიური ურთიერთობები, მაგრამ სურთ, ანარმოონ პირდაპირი მოლაპარაკებები, ან როდესაც აპირებენ შეხვედრების გამართვას მაღალ დონეზე, მაგრამ ოფიციალური ვიზიტის ორგანიზებას დროულად ვერ ახერხებენ. პირველი

¹ Maresca A. Le missioni pseziali. Milano, 1975. P. 579.

² Donnarumma M.K. A convention sur ies missions specialis / / Rehue Beige du droit international, 1972, №1.

სიტუაციის თვალსაჩინო მაგალითად გამოდგება მოლაპარაკებები აშშ-სა და სსრკ-ს შორის ბირთვული შეიარაღების შემცირების შესახებ, რომელიც ჟენევაში გაიმართა 1982 წელს. მეორე სიტუაციის საუკეთესო მაგალითია გორბაჩოვისა და რეიგანის შეხვედრა ჟენევასა და რეიკიავიკში (1985 და 1986 წწ.).

იმასთან დაკავშირებით, რომ სპეციალურ მისიებს სხვადასხვა ხასიათი აქვთ, კონვენცია მხოლოდ მიუთითებს მეთოდებზე, მაგრამ არაფერს ამბობს მიზნებსა და ფუნქციებზე (გვ. 83, 1 აბზ).

სპეციალური მისიების კლასიფიკაციისათვის შესაძლოა გამოყენებულ იქნას რამდენიმე კრიტერიუმი. ეს მისიები დაჯგუფებულია მათი პოლიტიკური, ტექნიკური ან პროტოკოლური ხასიათის მიხედვით, და ასევე შეიძლება კლასიფიცირებულნი იყვნენ იმის მიხედვით, ეხებიან თუ არა ისინი ორმხრივ ან მრავალმხრივ ურთიერთობებს. დაბოლოს, აუცილებელია, ერთმანეთისაგან განვასხვავოთ სპეციალური მისიები და სპეციალური წარგზავნილები, მოქმედნი ჯგუფის სახით, რომლებსაც ხშირად დელეგაციებს უწოდებენ.

შეიძლება ითქვას, რომ სპეციალური წარგზავნილი პირი, რომელსაც ეკისრება სპეციალური დავალების შესრულება, შეიძლება იყოს ელჩი, სპეციალური მისიით სახელმწიფოს მეთაური, მთავრობის წარმომადგენელი, ან საგარეო საქმეთა მინისტრი და ა.შ. სპეციალურ წარგზავნილს შეიძლება თან ახლდნენ თანამშრომლები, მაგრამ მხოლოდ მას შეუძლია იმოქმედოს სახელმწიფოს სახელით.

სპეციალური წარგზავნილი ხშირად ხელმძღვანელობს პროტოკოლური მიზნებით. მათი რანგი დამოკიდებულია და ეყრდნობა პოლიტიკურ, პროტოკოლურ და პირად მოსაზ-

რეგულაციები კი. სპეციალურ წარგზავნილებად შესაძლოა მოგვევლინონ ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწეები, მაღალი თანამდებობის სახელმწიფო მოხელეები, დიპლომატები, მმართველი ორგანოების წევრები და ა.შ. გამონაკლისის სახით სპეციალური მისიის წევრებად შეიძლება იყვნენ ყოფილი გამოჩენილი პოლიტიკური მოღვაწეები. მაგალითად, ეგვიპტის მოკლული პრეზიდენტის ანვარ სადათის გასვენების ცერემონიაზე პრეზიდენტ კარტერის წარმომადგენელი იყო აშშ სამი ყოფილი პრეზიდენტი.

სახელმწიფოს მეთაურის სპეციალურ წარმომადგენელს შეიძლება მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ამოცანები დაეკისროს. მაგალითად, მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში პრეზიდენტ რუზველტის პირადი წარმომადგენელი ჰარი ჰოპკინსი რუზველტის სახელით მოლაპარაკებებს აწარმოებდა ჩერჩილთანა და სტალინთანა. დღესაც „განსაკუთრებული დავალებების ელჩები“, დანიშნულნი იმავე წესით, როგორითაც დიპლომატიური წარმომადგენლობების მეთაურები, მოქმედებენ როგორც ამერიკის პრეზიდენტის პირადი წარმომადგენლები.

სპეციალურ წარგზავნილებს ასევე შეუძლიათ გადასცენ თავიანთი სახელმწიფოს მეთაურის გზავნილები სხვა სახელმწიფოთა მეთაურებს. ისინი არ არიან უბრალო კურიერები, არამედ ხშირად ცნობილი სახელმწიფო მოღვაწეებია, რომლებიც არამარტო გადასცემენ წერილობით თუ ზეპირ შეტყობინებებს, არამედ ხშირად მათ განხილვაშიც მონაწილეობენ.

მეორე კატეგორიის მისიები რამდენიმე პირისაგან შედგება და ხელმძღვანელობს რომელიმე მათგანი. მათ შესაძლოა დაკისრებული ჰქონდეთ მოლაპარაკებების წარმოება და პოლიტიკური ხასიათის სხვა ამოცანების შესრულება ან

დავალებული ჰქონდეთ ტექნიკური საკითხების შესრულება. მსგავსი სპეციალური მისიების გამოყენება წარმოადგენს საერთო პრაქტიკას საერთაშორისო თანამშრომლობაში კულტურის, ეკონომიკის, ვაჭრობისა და ა.შ. სფეროში. ასეთ მისიებს შესაძლოა დაეკისროს, აგრეთვე, კონკრეტული სადავო საკითხების მოგვარება, ისეთებისა, როგორიცაა, მაგალითად, საზღვრის დემარკაცია, წარმგზავნი სახელმწიფოს მოქალაქეთა მოძიება და რეპატრიაცია, საომარი მოქმედებების პერიოდში დაღუპულ სამხედროთა საფლავების მოძიება და პატრონობა და ა.შ.

დღეისათვის პრაქტიკა ადასტურებს სპეციალური მისიების განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. კონვენციის თანახმად, ყველა მათგანი, მათი შემადგენლობისა და ფუნქციის მიუხედავად, დიპლომატიური წარმომადგენლობების განსაკუთრებულ კატეგორიას მიეკუთვნება. საერთაშორისო სამართლის თანახმად, ყველა სპეციალური მისია და მათი წევრები, იქნებიან ისინი კურიერული დიპლომატები, სახელმწიფო მოსამსახურენი თუ პოლიტიკოსები, ამჟამად იმყოფებიან თანაბარ პირობებში და მათი სტატუსი განისაზღვრება დიპლომატიური სამართლის ნორმებით. შედეგად აღმოიფხვრება ტრადიციული განსხვავებები დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს და სახელმწიფოს სხვა წარმომადგენლობებს შორის, რაც მიუთითებს იმ ცვლილებაზე, რასაც ყველა როდი აღიარებს და აცნობიერებს. ასეთი ცვლილება წარმოადგენს საერთაშორისო ურთიერთობათა დივერსიფიკაციის შედეგს, რაც აღარ შეიძლება განიხილებოდეს როგორც დიპლომატიების საქმიანობის განსაკუთრებული სფერო. ნებისმიერი ადამიანი, რომელიც სპეციალური მისიის წევრად ითვლება, მისი მოქმედების დროს დიპლომატის სტატუსს იღებს.

ურთიერთდამოკიდებულებამ სპეციალურ მისიებს და წარმგზავნი სახელმწიფოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს შორის პერიოდულად შესაძლოა პრობლემები წარმოშვას. ისინი შეიძლება განეკუთვნებოდეს, მაგალითად, მათ ურთიერთობას მიმღები სახელმწიფოს ხელმძღვანელობასთან. დიპლომატიური წარმომადგენლობა, როგორც წესი, მოითხოვს ზოგადი წარმომადგენლობის თავის ფუნქციათა შესრულებას, მაშინ, როდესაც სპეციალური ფუნქცია ხაზს უსვამს საკუთარ ფუნქციათა განსაკუთრებულ და კონკრეტულ ხასიათს, რომელთა განხორციელებაც მოითხოვს პირდაპირ კონტაქტებს როგორც წარმგზავნი, ისე მიმღები სახელმწიფოს ხელისუფლების ორგანოებთან.

სახელმწიფოთა ზოგიერთი წარმომადგენლობა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ასევე შეიძლება მიეკუთვნოს დროებით მისიათა კატეგორიას, იმის მიუხედავადაც კი, რომ მათი სტატუსი ვერ ხვდება კონვენციის მოქმედების არეალში.

გაერო ფართოდ იყენებს დროებით მისიებს. ასეთი მისიები გამოიყენებოდა თვითონ გენერალური მდივნის და მისი წარმომადგენლობების მიერ. ასე, მაგალითად, ამერიკელ მძევალთა კრიზისთან დაკავშირებით გენერალურმა მდივანმა, მხარი დაუჭირა რა უშიშროების საბჭოს გადანყვეტილებას, 1980 წელს განახორციელა ვიზიტი თეირანში. მდივნის წარმომადგენლები არაერთგზის ჩასულან კრიზისული სიტუაციების მოსაგვარებლად: იორდანიაში (1958 წ.), დომინიკის რესპუბლიკაში (1965 წ.), ინდო-პაკისტანის კონფლიქტის პერიოდში (1966 წ.), კვიპროსსა და ახლო აღმოსავლეთში (1967 წ.), ეკვატორიულ გვინეაში (1969 წ.), აღმოსავლეთ ტიმორში (1976 წ.), ეთიოპიასა და ერიტრეაში (2000-2004 წ.) და ა.შ. აშკარაა, რომ მსგავსი მისიების წარ-

გზავნა ასევე საჭიროებს მიმღები სახელმწიფოს წინასწარ თანხმობას.¹

დელეგაციები საერთაშორისო კონფერენციებზე და საერთაშორისო ორგანიზაციების ორგანოთა სესიებზე ასევე მიეკუთვნებიან სპეციალური დიპლომატიის სფეროს, თუმცა, როგორც უკვე აღინიშნა, ისინი არ არიან ჩართული კონვენციის დებულებებში.

დროებით მისიათა ეს კატეგორია თავისი დღევანდელი მნიშვნელობით მრავალმხრივი დიპლომატიის განვითარების შედეგია, დრო და დრო ისინი წარიგზავნებიან საერთაშორისო კონფერენციებსა და კონგრესებზე. ამასთან მათი სტატუსი წინათ დამოკიდებული იყო დელეგაციის შემადგენლობაზე. საერთაშორისო სამთავრობათშორისი ორგანიზაციების გაჩენის პარალელურად წევრ სახელმწიფოთა დელეგაციები ითვლებიან მათი კოლექტიური ორგანოების შემადგენელ ნაწილად. აქედან გამომდინარე, დადგა მათი სამართლებრივი სტატუსის დადგენა რეალურ მოთხოვნებთან შესაბამისობაში.

ერთალიგის სტატუსის §4. მე-7 მუხ.-ში ოფიციალურადაა აღიარებული წევრ სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების დიპლომატიური სტატუსი, რომლებიც საკუთარ მოვალეობას ასრულებენ. თითქმის ასეთივე ნორმა იყო ჩართული გაეროს წესდების § 2 105-ე მუხ.-ში: „ორგანიზაციის წევრთა წარმომადგენლები და მისი თანამდებობის პირები ასევე სარგებლობენ პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით, რომლებიც აუცილებელია მათ მიერ საკუთარ ფუნქციათა დამოუკიდებელი შესრულებისათვის, რაც ორგანიზაციის საქმიანობასთანაა დაკავშირებული“.

¹ См.: Hardy M. The Diplomatic Activities of International Organizations: The United Nations and European Communities Contrasted // Revue Beige de Droit International, 1969, №2. P. 51-55; а также: Сефанит Эшету Кемема. История становления и развития эритрейской государственности в составе Эфиопии. М. 2004.

ამ ფორმულირების არაადეკვატურობამ აიძულა გენერალური ასამბლეა, შეეთავაზებინა კონფერენციისათვის ამ საკითხისადმი მიძღვნილი დოკუმენტის პროექტის შემუშავება, რომელიც დასრულდა 1975 წელს ვენის კონვენციის მიღებით სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ. გარდა ამისა, დელეგაციის ფუნქციები რეგულირდება საერთაშორისო ორგანიზაციების შინაგანი წესებით.

დელეგაციის სტატუსი მთლიანადაა დამოკიდებული ორგანიზაციის ხასიათზე, რომლის მუშაობაშიც ის მონაწილეობს. ამ ორგანიზაციებს მიეცა ზუსტი განსაზღვრება კონვენციის შესავალ მუხლში (ლაპარაკია სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ კონვენციაზე – კსნ), რომელიც ეხება მხოლოდ უნივერსალური ხასიათის ორგანიზაციას. მხედველობაშია გაერო, მისი სპეციალიზებული დანესებულებები, მაგატე და „ნებისმიერი ანალოგიური ორგანიზაცია, რომელთა შემადგენლობა და პასუხისმგებლობა ატარებს ფართო საერთაშორისო ხასიათს“. ცნება „ორგანო“ კონვენციის შესაბამისად ნიშნავს: საერთაშორისო ორგანიზაციის ნებისმიერ მთავარ ან დამხმარე სტრუქტურას, ან ნებისმიერ კომისიას, კომიტეტს ან ასეთი ორგანოს ქვეჯგუფს, რომლის წევრებად ითვლება სახელმწიფოები (პ. 4, მუხ. 1).

„დელეგაცია ორგანოში განისაზღვრება კსნ 10 მუხ.-ის 1-ი პ. როგორც „სახელმწიფოს მიერ წარგზავნილი დელეგაცია, მისი სახელით ორგანოს მუშაობაში მონაწილეობის მისაღებად“.

1-ლი მუხ.-ის მითითებული პუნქტებიდან გამოდის, რომ ორგანოთა სესიებზე დელეგაციებისათვის საერთოდ ითვლება მათი რეპრეზენტაციული ხასიათი, რაც ნიშნავს უფლებას, იმოქმედონ წარმგზავნი სახელმწიფოს სახელით. დელეგაციის ყველა დანარჩენი საქმიანობის ასპექტები შესაძლოა განსაზ-

ღვრულ იქნას მხოლოდ თვითონ ორგანოსა და მისი დღის წესრიგის სპეციფიკიდან გამომდინარე.

დელეგაციებთან დაკავშირებით სიტუაცია კონფერენციებზე იგივეა, თუმცა კსნ წევრებმა ვერ მოახერხეს განესაზღვრათ ტერმინი „კონფერენცია“, მიუთითეს რა, რომ კსნ დებულებები მისაღებია მხოლოდ სახელმწიფოთა იმ კონფერენციებისადმი, რომლებიც მოწვეულია საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ ან მისი ხელმძღვანელობით (კსნ პ. 1. მუხ. 2).

დელეგაციის დროებითი ხასიათი თავისთავად აშკარად მითითებული არსად ყოფილა. კსნ პ. ბ. 69-ე მუხ.-ში მხოლოდ ის იყო აღნიშნული, რომ დელეგაციის ფუნქციები წყდება „ორგანოს სესიის ან კონფერენციის დასრულებისთანავე“. ამგვარად, დელეგაციის დროებითი ხასიათი გამომდინარეობს მათი შეხვედრების ხანმოკლე ხასიათიდან.

ერთადერთი გამონაკლისი დელეგაციის დროებით ხასიათთან დაკავშირებით შეიძლება მოიძებნოს გაეროს წესდების 28-ე მუხ.-ში პ. 1., რომლის შესაბამისადაც „უშიშროების საბჭოს ყოველი წევრი წარმოდგენილი უნდა იყოს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ადგილსამყოფელზე“.

რაც შეეხება დელეგაციის ფუნქციებს, კსნ-ში მხოლოდ ის არის ნათქვამი, რომ ისინი წარიგზავნებიან ორგანოთა კრების ან კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობისათვის. მათი კონკრეტული ქმედებები, როგორც უკვე იყო აღნიშნული, განერილია შესაბამისი ორგანოების შინაგანი წესებით. სახელმწიფოებს, კსნ 71-ე და 72-ე მუხ. შესაბამისად ასევე შეუძლიათ წარგზავნონ დამკვირვებლების დელეგაციები ორგანოებში ან კონფერენციებზე.

სპეციალური მისიების პარალელურად პრაქტიკაში ცნობილია საერთაშორისო სამართლის სუბიექტთა სხვა სუბიექტ-

ტებთან ურთიერთობისათვის წარგზავნის შემთხვევები კონკრეტული ამოცანების შესასრულებლად. ეს სპეციალიზებული სუბიექტები ჩვეულებრივ დიპლომატიურ სამართალში არ არის მოხსენიებული. მათი განხილვა შესაძლებელია როგორც დროებითი სპეციალიზებული მისიებისა, იმის მიუხედავად, რომ არცთუ იშვიათად ისინი საკმაოდ ხანგრძლივი დროის მანძილზე მოქმედებენ. ზოგიერთი მკვლევარი მათ უწოდებს „მუდმივ სპეციალურ მისიებს“.¹ საერთაშორისო ურთიერთობათა სუბიექტების როლში, რომლებიც მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობებისაგან მეტნაკლებად განსხვავდებიან და მათი შექმნა ხდება ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, ზოგჯერ მის გარეშეც.

მსგავსი მისიების წარგზავნა ან დაწესება შესაძლოა ხდებოდეს მხოლოდ ერთი მხარის მიერ ხელმომწერ მხარეთა მოთხოვნათა და ინტერესებიდან გამომდინარე. უფრო გავრცელებულად ამ კატეგორიაში ითვლება ეკონომიკური, კულტურული და სამხედრო მისიები. მათზე დაკისრებულ ამოცანათა გადაჭრის გზები სხვადასხვაა და დამოკიდებულია ქვეყნებსა და გარემოებებზე. იგივე შეიძლება ითქვას სპეციალიზებულ მისიათა და წარმგზავნი სახელმწიფოს მუდმივ დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა ურთიერთდამოკიდებულებაზე, მიმღები სახელმწიფოს ორგანოებთან მათ კონტაქტებზე, მათ სამართლებრივ სტატუსზე. სპეციალიზებულ მისიათა მნიშვნელოვანი სხვადასხვაობა მათი ზუსტი კლასიფიცირების საშუალებას არ იძლევა. ამ მიზეზით მათი შესწავლა მხოლოდ კონკრეტული შემთხვევებიდან გამომდინარეა შესაძლებელი.

პრაქტიკაში გავრცელებულად ითვლება სპეციალიზებული მისიები დახმარების განევისა და განვითარებაში ხელის შეწყობის თვალსაზრისით. მსგავსი მისიები სხვადასხვა ფორმას

¹ Maresca A. Le missioni speciali. Milano, 1975. P. 537.

იძენენ წარმგზავნი სახელმწიფოს ხასიათისა და შერჩევიდან გამომდინარე, მაგრამ მათაც ბევრი საერთო აქვთ. ასეთი მისიები სახელმწიფოებისა და სამთავრობათშორისი ორგანიზაციების მიერ ასზე მეტ ქვეყანაშია დაარსებული.

კონკრეტულ სახელმწიფოში დახმარების განევისა და ხელშეწყობის მიზნით მისიის დაარსება ყოველთვის დამოკიდებულია ორ მხარეს შორის თანამშრომლობისა და ურთიერთდახმარების შესახებ ხელშეკრულების არსებობაზე. რადგანაც ეს ხელშეკრულებები ხელს უწყობენ მხარეთა სუვერენული თანასწორობის პრინციპის განმტკიცებას. უფრო განვითარებული სამრეწველო თვალსაზრისით დამხმარე სახელმწიფო თანახმაა, ხელი შეუწყოს მეორე სახელმწიფოს განვითარებას, გადასცემს რა მას ფულად სახსრებსა და ტექნიკურ ნოუ-ჰაუსს. ეს თანამშრომლობა ხორციელდება ერთი მიმართულებით, რომლის დროსაც ორივე მხარის ერთობლივი ძალისხმევა მიმართულია იმ პრობლემათა გადაჭრისაკენ, რომელიც მიზნად ისახავს ერთი მათგანის განვითარებას, რომლის ტერიტორიაზეც ხორციელდება შესაბამისი ქმედება. დახმარების მისიის როლი და ფუნქციები ამგვარი უთანასწორო ურთიერთდამოკიდებულებით განისაზღვრება.¹

დღეისათვის ეკონომიკურად განვითარებულ სახელმწიფოთა უმრავლესობას აქვს მოქმედი ხელშეკრულებები განვითარებად სახელმწიფოებთან თანამშრომლობისა და ურთიერთდახმარების შესახებ, მაგრამ მხოლოდ ზოგიერთ მათგანს აქვს დაარსებული თანამშრომლობის სრულუფლებიანი მისიები. მათგან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი აშშ და საფრანგეთის მისიებია.

¹ VaucLiaux J. L'evolution politique et juridique ?????? cooperation francoafricaine malgaehe (schema d'analyse) / / RGDIP, 1970. P. 127.

საფრანგეთს ასეთი მისიები, ძირითადადში, თავის ყოფილ კოლონიებთან აქვს. ასეთი სახელმწიფოებისადმი დახმარების განეცას აწარმოებს თანამშრომლობის სახელმწიფო. მიმღებ ქვეყნებში ეს დახმარება კონტროლდება დონორი ქვეყნის შესაბამისი მისიებით.

თანამშრომლობის მისიები იქმნება სათანადო დოკუმენტების გაცვლის მეშვეობით, რაც ხდება თანამშრომლობის შესახებ ძირითადი ხელშეკრულებების ხელმოწერისას. ამ დოკუმენტების თანახმად, საფრანგეთის მთავრობა მიმღებ ქვეყანაში საკუთარ დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში ნიშნავს პირს, რომელიც პასუხს აგებს საფრანგეთის მიერ ფინანსური და ტექნიკური დახმარების პროგრამების შესრულებაზე. ამავე დროს მიმღები ქვეყანა აცხადებს თანხმობას, მისცეს ოპერატიული წვდომა აღნიშნულ პირს ხელშეკრულების ორგანოებისადმი დახმარების პროგრამათა შესასრულებლად.

თანამედროვე პრაქტიკაში „პასუხისმგებელ პირად“ ითვლება თანამშრომლობის მისიის მეთაური, რომელიც ფორმალურად მინერია საფრანგეთის საელჩოსადმი, მაგრამ სინამდვილეში დამოუკიდებელ სუბიექტად ითვლება. ამ მისიათა როლი იმაში მდგომარეობს, რომ „გაუწიოს დახმარება მიმღები სახელმწიფოს თხოვნით, გამოუცხადოს აუცილებელი მხარდაჭერა ინფორმაციის შეგროვების განხორციელებაში ქვეყნის კონკრეტული მოთხოვნილებების და სიძნელეების შესახებ; იმ პირობების შექმნის ხელშეწყობა, რომლებითაც დახმარების პროგრამა ხორციელდება; მიმღები ქვეყნის განკარგულებაში გადაცემული ტექნიკური პერსონალის ხელმძღვანელობის განხორციელება ტექნიკური დახმარების გასაწევად“.

2006 წლის დასაწყისისათვის თანამშრომლობის ფრანგუ-

ლი მისიები 40-ზე მეტ სხვადასხვა ქვეყანაში მოქმედებდნენ. განვითარებად ქვეყნებში, რომლებშიც არ ფუნქციონირებენ მსგავსი მისიები, მათ ფუნქციებს ასრულებენ მრჩეველები კულტურულ, სამეცნიერო და ტექნიკური თანამშრომლობის დარგებში, რომლებიც საელჩოს თანამშრომლებად ითვლებიან.¹

განვითარების ამერიკული ხელშეწყობა ხორციელდება საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) მეშვეობით, რომელსაც წარმომადგენლობები აქვს დახმარების მიმღებ სახელმწიფოთა უმრავლესობაში. სააგენტო შეიქმნა 1961 წელს პრეზიდენტ კენედის მიერ უცხოური დახმარების შესახებ აქტის შესაბამისად.² შეიქმნა სახელმწიფო დეპარტამენტის ჩარჩოებში და ფუნქციონირებს სახელმწიფო მდივნის ხელმძღვანელობით. სააგენტოს სათავეში დგას მმართველი, რომელსაც ნიშნავს პრეზიდენტი კონგრესის მხარდაჭერით. მმართველის უფლებამოსილებაში შედის მოლაპარაკებების გამართვა, აშშ მიერ განეული დახმარებების და მხარდაჭერის შესახებ საერთაშორისო ხელშეკრულებების დადება და გაუქმება.

თითოეულ სახელმწიფოში, რომლებთანაც აშშ დადო ხელშეკრულება ტექნიკური და ეკონომიკური დახმარების შესახებ, სააგენტო თავის მისიებს ხსნის. მიმღები სახელმწიფოს ხელმძღვანელობა მათ პერსონალს განიხილავს როგორც დიპლომატიური წარმომადგენლობის ნაწილს, თუმცა სააგენტოს მისიები მოქმედებენ განცალკევებულად და საკუთარი ხელმძღვანელი ჰყავთ. იმ ქვეყნებში, სადაც დახმარების მო-

¹ Ligot M. Les accords de cooperation entre la France et les Etats africains et malgaches d'expression francaise. Paris, La Documentation Francaise, 1964.

² Executive Order 10973 / / Legislation on Foreign Relations. Vol. XIX. P. 2281.

ცულობა უმნიშვნელოა, სააგენტოს მხოლოდ ოფისი აქვს, რომელიც პირდაპირაა მიწერილი ამერიკის საელჩოზე.¹

თუმცა სააგენტოს მისია ბევრი თვალსაზრისით დამოუკიდებელია და განსხვავდება დიპლომატიური წარმომადგენლობისგან. მისია იქმნება დახმარების შესახებ დებულებების საფუძველზე, რომელიც მიმღებ ქვეყანასთან იდება. მისიის მეთაურის დანიშვნას ისევე, როგორც დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურისა, ახდენს პრეზიდენტი. მისიის მეთაურს პირდაპირი კავშირი აქვს ვაშინგტონთანაც და მიმღები ქვეყნის სამინისტროებთანაც, საელჩო არხების გვერდის ავლით. ის სააგენტოს სახელით ატარებს მოლაპარაკებებს, დებს ხელშეკრულებებს მიმღები ქვეყნის მთავრობასთან იმ საკითხებზე, რომლებიც დახმარების ყველა სახეს (გარდა სამხედრო) ეხება და თვალყურს ადევნებს მათ შესრულებას. ელჩისაგან განსხვავებით, სააგენტოს მისიის მეთაურს პირდაპირი კავშირი აქვს ყველა იმ სამინისტროსთან, რომლებსაც დახმარების პროგრამასთან აქვთ შემხებლობა.

ზემოთჩამოთვლილი დებულებები თვალნათლივ გვიჩვენებენ მისიათა ერთობ სპეციფიკურ ხასიათს, რადგანაც დიპლომატიური წარმომადგენლობებისაგან განსხვავებით, წარმგზავნი სახელმწიფოსათვის მათი ინტერესების დაცვა არ შედის თანამშრომლობის მისიის ფუნქციაში. პირიქით, მათი ამოცანა, გარკვეული აზრით, მდგომარეობს მიმღები სახელმწიფოს მმართველობით სტრუქტურებში „შელწევაში“, იმ მიზნით, რომ მას შეძლებოდა სრულად და ეფექტურად ესარგებლა გაწეული დახმარებით. ასეთი სიტუაცია აშკარად ორაზროვანია. ფორმალურად ხელშეკრულებები დახმარების შესახებ და თანამშრომლობის მისიის დაწესება სრულად სცე-

¹ State Department Delegation of Authority №104 / / Legislation on Foreign Relations. Vol. I. P. 236.

მენ პატივს მხარეთა სუვერენულ თანასწორობას, რასაც გათავისუფლებული ქვეყნები და სახელმწიფოები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ. მაგრამ პრაქტიკაში მსგავს ხელშეკრულებათა უმეტესობა გულისხმობს დახმარების გამწევი ქვეყნის წარმომადგენელთა აქტიურ მონაწილეობას მიმღები ქვეყნის შიდა პროცესებში. ამას ხშირად მოჰყვება ქვეყნის შიდა საქმეებში ჩარევა, რაც პირდაპირაა აკრძალული დიპლომატიური წარმომადგენლობების მიერ.

სახელმწიფოებისადმი ტექნიკური დახმარების მიზნით საერთაშორისო ორგანიზაციების შემთხვევაში ჭარბობს საერთაშორისო მისიები. მათი ამოცანები და ფუნქციები სახელმწიფოების მიერ წარგზავნილი დელეგაციების ამოცანებისა და ფუნქციების ანალოგიურია. ერთადერთი განსხვავება წარმგზავნი სუბიექტის ხასიათია. რამდენადაც საერთაშორისო ორგანიზაციების საერთაშორისო სამართალსუბიექტურობას აქვს განსაკუთრებული ფუნქციური მნიშვნელობა, რითაც მათი მონაწილეობა მიმღებ სახელმწიფოთა შიდა პროცესებში უფრო ადვილად აღიქმება.

გაეროს განვითარების პროგრამის მუდმივი წარმომადგენლების (გაეროს მწო) ოფისები უმნიშვნელოვანესი მისიებია დახმარების განწევასთან დაკავშირებით. გაეროს მწო-ს მუდმივი წარმომადგენლის თანამდებობამ ევოლუცია განიცადა განვითარებადი ქვეყნებისადმი დახმარების მიმართ გაეროს მზარდი დაინტერესების შესაბამისად.¹ 2006 წლისათვის გაეროს მუდმივი წარმომადგენელი დანიშნული იყო 140-ზე მეტ ქვეყანაში.

გენერალური მდივნის პირველი წარმომადგენელი ტექნიკური დახმარების პროგრამის განსახორციელებლად წარ-

¹ Hart Schaaf. The Role of the resident representative of the Technical UN Assistance Board / / International Organization, 1960.

გზავნილ იქნა ჰაიტიზე 1949 წელს. 1950 წლიდან, ტექნიკური დახმარების გაფართოებული პროგრამის მიღების შესაბამისად მისი წარმომადგენლები მუდმივად იგზავნებოდნენ ყველგან, სადაც ამის საჭიროება იყო. მალე გაჩნდა სპეციალური დაწესებულებების ქმედების კოორდინაციის აუცილებლობა. ტექნიკური დახმარების საბჭომ შესაბამისი დავალება მისცა კავშირების განმახორციელებელ თანამშრომლებს ან მიმღებ ქვეყნებში მყოფ მუდმივ წარმომადგენლებს. 1952 წლის იანვარში, როდესაც ეს თანამდებობის პირები უკვე 15 ქვეყანაში მუშაობდნენ, ტექნიკური დახმარების საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ მათი სტატუსი და პასუხისმგებლობა ყველგან ერთნაირი უნდა ყოფილიყო.

მუდმივი წარმომადგენლობების ფუნქციები მდგომარეობდა, ერთის მხრივ, მიმღებ სახელმწიფოს ხელისუფლებასთან მჭიდრო თანამშრომლობაში იმ საკითხებთან დაკავშირებით, რომლებიც ეხებოდა განვითარების ეროვნულ გეგმებს და დახმარების განწევას და, მეორე მხრივ, გაეროს ყველა ორგანიზაციის და ორგანოს ქმედებათა კოორდინაციას. მას შემდეგ, რაც 1957 წელს გაერომ მიიღო გადაწყვეტილება სპეციალური ფონდის შექმნის შესახებ, წარმომადგენლებს ასევე დაევალებათ სახსრების განაწილება და გამოყენება. დაბოლოს, მათი კომპეტენციის სფეროში გადავიდნენ გაეროს საინფორმაციო ცენტრები.

1964 წ. გაეროს განვითარების პროგრამის დაარსებით დახმარებასა და განვითარებასთან დაკავშირებული ყველა საკითხი მის პირდაპირ კომპეტენციაში გადავიდა. გაეროს მუდმივ წარმომადგენლობათა ფუნქციები საბოლოოდ განისაზღვრა მთავრობებთან მიმართებაში და ასახვა ჰპოვა შეთანხმებამ § 4-ის II მუხლში. ძირითადი ტიპური შეთანხმება ითვალისწინებს, რომ „გაეროს მუდმივი წარმომადგენლობა შეიძლება

ინახავდეს მუდმივ მისიას, მუდმივი წარმომადგენლის ხელმძღვანელობით, იმ მიზნით, რომ მუდმივი წარმომადგენლობა ქვეყანაში ასრულებდეს მთავრობასთან კავშირის ძირითადი არხის ფუნქციას ყველა იმ საკითხზე, რაც დაკავშირებულია პროგრამასთან“.

მუდმივ წარმომადგენელს აკისრია სრული პასუხისმგებლობა და უშუალოდ ხელმძღვანელობს საქმიანობას პროგრამის ჩარჩოებში, აგრეთვე ითვლება გაეროს სხვა ორგანიზაციათა ჯგუფის ხელმძღვანელად, რომლებიც კონკრეტულ ქვეყანაში მოქმედებენ. მიუხედავად იმისა, რომ მუდმივ წარმომადგენელს არ აქვს ოფიციალური ძალაუფლება სპეციალიზებულ დანესებულებათა ადგილობრივ წარმომადგენლებზე, იგი ფაქტობრივად ითვლება გაეროს მთელი წარმომადგენლობის მეთაურად. გარდა ამისა, მუდმივი წარმომადგენელი პასუხისმგებელია მთავრობის შესაბამის ორგანოებთან კავშირზე, დახმარების გამწვანება პროგრამის მომზადებაში.

თავი V

სახელმწიფოების საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა ორგანიზაცია და მათი შემადგენლობა

5.1. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა დაფუძნება

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები ითვლება წარმგზავნი სუბიექტების ორგანოებად და, შესაბამისად, ამ სუბიექტის შინაგან მართლწესრიგს ემორჩილებიან, თუმცა მათი დაწესება, გარდაქმნა და დახურვა საერთაშორისო სამართლის ნორმებით რეგულირდება.

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის დაფუძნება მოითხოვს დაინტერესებულ მხარეთა შორის წინასწარ შეთანხმებას. შესაბამისი მოლაპარაკებები ფორმითა და არსით განსხვავდება წარმომადგენლობის და მისი მიმღები სუბიექტის ხასიათიდან გამომდინარე.

დიპლომატიური ურთიერთობის შესახებ კონვენციის (დეკემბერი-2 მუხ. აღნიშნავს: „სახელმწიფოებს შორის დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარება და მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობების დაფუძნება ხორციელდება ურთიერთშეთანხმებით“.

ეს პრინციპი ასევე ფორმულირებულია კონვენციაში საკონსულო ურთიერთობების შესახებ (მუხ. 2) და კონვენციაში დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ (კდუ) მუხ. 2).

ერთი სუვერენული სახელმწიფოს ორგანოს შექმნას მეორე

სუვერენული სახელმწიფოს ტერიტორიაზე თან ახლავს სერო-ოზული სამართლებრივი შეზღუდვები ორივე მხარის მიმართ. მააკრედიტებელი სუბიექტი საკუთარ წარმომადგენლობას აფუძნებს სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიული იურისდიქციის ქვეშ. თავის მხრივ, მიმღები სახელმწიფო თავის ტერიტორიაზე იღებს საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობას, რომლის მიმართაც მას არ შეუძლია სრულად განახორციელოს საკუთარი ტერიტორიული იურისდიქცია. სხვა სიტყვებით, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის დაფუძნება სერო-ოზულად უზღუდავს მააკრედიტებელ სახელმწიფოს პერსონალურ, ხოლო ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს – ტერიტორიულ იურისდიქციას.

დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ კონვენციის მე-2 მუხ. აზუსტებს განსხვავებას დიპლომატიურ ურთიერთობათა დამყარებასა და დიპლომატიური წარმომადგენლობების დაფუძნებას შორის, თუმცა ერთი და მეორეც მხარეთა ურთიერთშეთანხმებაზეა დამოკიდებული. საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ კონვენციაში ეს განსხვავება უფრო მკაფიოდაა დაფიქსირებული, რამდენადაც ამ ორივე ფაქტს ცალკეული მუხლი ეძღვნება. მე-2 მუხ. თანახმად „საკონსულო ურთიერთობათა დამყარება სახელმწიფოებს შორის ხორციელდება ურთიერთშეთანხმებით“ სპეციალური საკონსულო კონვენციის დადების გზით ან დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარების შედეგად. საკონსულო დაწესებულებათა გახსნა განხილულია საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ კონვენციის მე-4 და 69-ე მუხლებში.

სხვა საქმეა სპეციალური მისიის წარგზავნა. ეს არის დამოუკიდებელი აქტი, რომელიც არ არის მხარეთა შორის დიპლომატიური ურთიერთობების არსებობაზე ან არარსებობაზე. ამიტომ „სახელმწიფოს შეუძლია წარგზავნოს სპეციალუ-

რი მისია სხვა სახელმწიფოში ამ უკანასკნელის თანხმობით, რომელიც წინასწარ აქვს მიღებული დიპლომატიური ან სხვა გზით ურთიერთმისაღები პირობების საფუძველზე“. საერთაშორისო სამართლის კომისიამ უარი თქვა მუხლში აშკარად გამოხატული მოთხოვნის შეტანაზე, იმ მოტივით, რომ პრაქტიკაში ასეთი თანხმობა ხშირად ფორმალურ ხასიათს ატარებს. მაგალითად, ოფიციალური დელეგაციები დაკრძალვაზე შეიძლება წარგზავნილ იყოს ფორმალური მინვევის გარეშეც კი.¹

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა წარგზავნის შესახებ შეთანხმების შინაარსი იმ კონკრეტულ პრობლემებზეა დამოკიდებული, რომლებიც დგას წარმომადგენლობათა წინაშე. ამასთან ძირითად პრობლემას წარმოადგენს წარმომადგენლობის დონე და მისი მეთაურის დიპლომატიური რანგი. რამდენადაც არც საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები და არც დიპლომატიური პრაქტიკა არ ითვალისწინებენ განსხვავებებს საელჩოებსა და დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს შორის, შეთანხმებას საჭიროებს მხოლოდ ის კლასი, რომელსაც უნდა მიეკუთვნებოდეს წარმომადგენლობათა მეთაურები (დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ კონვენციის მუხ. 15). საკონსულო დაწესებულებების კლასი განისაზღვრება წარმომდგენი სახელმწიფოს მიერ და ექვემდებარება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მხრიდან მოწონებას (კკს 2 პ. მუხ. 2).

სახელმწიფო, რომელიც იღებს მუდმივ დიპლომატიურ წარმომადგენლობას ან სპეციალურ მისიას, უფლებამოსილია მოითხოვოს შეთანხმება მის რიცხოზობასთან დაკავშირებით. იმისათვის, რომ გამოირიცხოს გაურკვევლობა ამ საკითხთან დაკავშირებით მომავალში, მხარეებს არცთუ იშვიათად შე-

¹ ILC Yearbook, 1967. Vol. II. P. 44.

აქვთ შეთანხმებაში შესწორება, რომელიც მის შემადგენლობას ეხება.

იმდენად, რამდენადაც სპეციალური მისიები ამოცანათა ფართო წრეს ასრულებენ, აუცილებელია, რომ ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში განსაზღვრულ იყოს მათი ფუნქციები, რაც კონვენციის მე-3 მუხლითაა გათვალისწინებული: „სპეციალური მისიის ფუნქციები განისაზღვრება ურთიერთშეთანხმებით წარმგზავნ სახელმწიფოს და მიმღებ სახელმწიფოს შორის“. როგორც წესი, ასეთი მოლაპარაკება ფორმდება შეთანხმებაში მისიის წარგზავნის შესახებ.

საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენლობა სახელმწიფოებში ფუძნდება რამდენადმე განსხვავებული წესებით. შესაძლებელია სამი სხვადასხვანაირი ვარიანტი. პირველი ეხება წარმომადგენლობებს, რომლებიც წარმოაჩენენ ორგანიზაციას იმ ქვეყნებში, რომლებიც არ ითვლებიან მის წევრებად, მაგალითად, ევროპული თანამეგობრობის წარმომადგენლობა ვაშინგტონში. ასეთ შეთანხმებაში ორგანიზაციისა და მიმღებ სახელმწიფოს შორის მითითებული უნდა იყოს წარმომადგენლობის სახე, მისი რანგი, რიცხოვნობა და სტატუსი, რომელსაც მიმღები სახელმწიფო ანიჭებს. შეთანხმებაში ასევე უნდა იყოს განსაზღვრული ასეთი წარმომადგენლობის ფუნქციები, რათა გამოირიცხოს მათი აღრევის შესაძლებლობა ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოთა დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა ფუნქციებთან.

მეორე ვარიანტი დაკავშირებულია წარმომადგენლობებთან, რომლებსაც ორგანიზაცია გზავნის ამ ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოში, მაგალითად, გაეროს განვითარების პროგრამის მუდმივი წარმომადგენლის წარმომადგენლობა. მისი ფუნქციები დაკავშირებულია ორგანიზაციის კონკრეტულ

საქმიანობასთან დაკავშირებული დახმარების განწევაში. შეთანხმებაში ასეთი წარმომადგენლობის შექმნის თაობაზე დაფიქსირებული უნდა იყოს მისი ფუნქციები და სტატუსი. ამის მაგალითად შეიძლება ჩაითვალოს გაეროს განვითარების პროგრამის ძირითადი ტიპური შეთანხმება. ამ შეთანხმების დებულებები, რომლებიც მუდმივი წარმომადგენლის სტატუსს ეხება, თითქმის იდენტურია გაეროს პრივილეგიისა და იმუნიტეტის შესახებ კონვენციის დებულებების.

დაბოლოს, მესამე შემთხვევა ეხება „დელეგატებს“, რომლებსაც ევროპული თანამეგობრობა აკრედიტებს ლომეში მიღებული კონვენციის მონაწილე ქვეყნებში. კონვენციის 228-ე მუხ. ითვალისწინებს დელეგატების წარგზავნას პირდაპირ, რაიმე სპეციალური შეთანხმების გარეშე. მიუხედავად ამისა, იგი უფლებას ანიჭებს მიმღებ სახელმწიფოს, გამოხატოს თანხმობა ან უარი დელეგატად შერჩეული პირის მიმართ. ამავე მუხლში ლაპარაკია დელეგატის ფუნქციებთან დაკავშირებით.

განსაკუთრებულ შემთხვევას წარმოადგენს წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დელეგატები. ნჯსკ დაინტერესებულ სახელმწიფოებთან დებს შეთანხმებას თავისი წარმომადგენლების ოფიციალური ყოფნასთან დაკავშირებით.¹

საერთაშორისო ორგანიზაციებთან აკრედიტებული სახელმწიფოთა წარმომადგენლობები, როგორც წესი, იმყოფებიან იმ ტერიტორიაზე, რომელიც მოქცეულია მესამე სახელმწიფოს სუვერენიტეტის ქვეშ, და არა მიმღები სუბიექტისა. ამგვარად, იქმნება სამმხრივი ურთიერთობების სისტემა, რომელშიც მონაწილეობენ წარმომადგენლობის წარმგზავნი სა-

¹ El-Erian A. Representation of States to International Organizations (some legal problems) // Festschrift fur Rudolf Bindschaedler. Berne, 1980. P. 479-484.

ხელმწიფო, მიმღები ორგანიზაცია და ამ ორგანიზაციის ადგილსამყოფელი სახელმწიფო.

ასეთი სამმხრივობის საფუძველს ქმნის შეთანხმება საერთაშორისო ორგანიზაციასა და მისი ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს შორის, რომელსაც უნოდებენ შეთანხმებას შტაბბინის შესახებ. მაგალითად, გაერომ აშშ-სთან შეთანხმებას ხელი მოაწერა 1947 წლის 27 ივნისს, ხოლო შვეიცარიასთან 1946 წლის 14 დეკემბერს. იუნესკომ საფრანგეთთან – 1954 წლის 2 ივლისს. შეთანხმება შტაბბინის შესახებ, რომელიც ორმხრივ შეთანხმებას წარმოადგენს, ითვალისწინებს, რომ ადგილსამყოფელი სახელმწიფო უზრუნველყოფს თავის ტერიტორიაზე ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოთა დელეგაციებისა და მუდმივი წარმომადგენლობებისათვის თავისუფალ წვდომას და ანიჭებს მათ დიპ. წარმომადგენლობის იდენტურ ან სულ მცირე მსგავს სტატუსს.

კონვენციის შესაბამისად პირდაპირ დამყარებული სამართლებრივი კავშირები, გაეროს პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების, სპეციალური დანესებულებების პრივილეგიების და იმუნიტეტების შესახებ, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსა და ორგანიზაციის წევრებს შორის შეადგენს სამკუთხედის ერთ მხარეს.

ამ აქტების წევრი სახელმწიფოები თანხმდებიან მიანიჭონ გარკვეული პრივილეგიები და იმუნიტეტები შესაბამისი ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოთა წარმომადგენლებს. შედეგად მიმღები სახელმწიფო დაკავშირებულია ვალდებულებასთან, პატივი სცეს ყველა წევრი სახელმწიფოს დელეგაციებისა და წარმომადგენლების სტატუსს. ეს ეხება მესამე მხარეს, რაც არის პირდაპირი ურთიერთკავშირები ორგანიზაციასა და მის თითოეულ წევრს შორის. საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრობა ნიშნავს, რომ დელეგაციები და წევრი სახელ-

მნიფოს წარმომადგენლები მონაწილეობენ მის მუშაობაში „ორგანიზაციის წესების“ შესაბამისად, მისი დამფუძნებელი აქტების, გადანყვეტილებების და რეზოლუციის, აგრეთვე ორგანიზაციის დადგენილი პრაქტიკის ჩათვლით.¹

კონვენციის დებულებები სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ და მისი დამოკიდებულება საერთაშორისო ორგანიზაციებთან უნივერსალური ხასიათისა და დამყარებულია პრაქტიკაზე, რომლებიც ეხება საერთაშორისო ორგანიზაციებთან არსებულ წარმომადგენლობებს. ეს პრაქტიკა ითვლება ჩვეულებითი საერთაშორისო სამართლის ერთადერთ წყაროდ, რომელიც ნევრ სახელმწიფოებს აკავშირებს ერთმანეთთან. შესაბამისი დებულებების საფუძველზე ორგანიზაციის ნევრ სახელმწიფოებს შეუძლიათ, თუ ეს ორგანიზაციის წესდებითაა დაშვებული, დააფუძნონ მუდმივი წარმომადგენლობები კონვენციაში ასახული ამოცანების შესასრულებლად, და წარგზავნონ დელეგაციები ორგანოში ან კონფერენციებზე (§ 1, მუხ. 42). ეს ნიშნავს, რომ ორივე შემთხვევაში ნევრი სახელმწიფოს გადანყვეტილება ითვლება ცალმხრივად და დისკრეციულად და ამიტომ არ არის საჭირო თანხმობა ორგანიზაციის ან სახელმწიფოს მხრიდან.

„ორგანიზაციის წესებში“, რომლებსაც ზემოთ შევხებით, შედიან დამფუძნებელი აქტები, შესაბამისი გადანყვეტილებები და რეზოლუციები, აგრეთვე ორგანიზაციის პრაქტიკა. ოღონდ გაეროს წესდება და გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულებები შეიცავენ დებულებებს მხოლოდ დელეგაციების მიმართ და მათში არაფერია ნათქვამი მუდმივი წარმომადგენლობების შესახებ. ეს ხარვეზი აღმოფხვრილ იქნა 1948 წელს გაეროს გენერალური ასამბლეის 257 (III) რეზოლუციის მიღებით, რომელშიც ნევრ სახელმწიფოებს ოფიციალურად

¹ См.: Блиценко И.П. Дипломатическое право. М., 1990. С. 96-118.

ნება დაერთოთ დაეფუძნებინათ მუდმივი წარმომადგენლობები გაეროს შტაბბინასთან.

სკნ §2 მე-5 მუხ.-ისა, შესაბამისად სახელმწიფოებს, რომლებიც არ არიან ორგანიზაციის წევრები, შეუძლიათ, თუ ეს დასაშვებია ორგანიზაციის წესდებით, დააფუძნონ დამკვირვებელთა მუდმივი მისიები საკუთარ ფუნქციათა შესასრულებლად. პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ სახელმწიფოს ან სხვა სუბიექტს დამკვირვებლის სტატუსი მიენიჭოს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ასეთ სტატუსს გადასცემს ორგანიზაციის კომპეტენტური ორგანო. ან საერთაშორისო ორგანიზაციასთან მუდმივი წარმომადგენლობა. ასეთ დაწესებას ასევე აქვს დამოკიდებულება მოცემული ორგანიზაციის მიმღებ სახელმწიფოსთან, რომლის ტერიტორიაზეც უნდა იმყოფებოდეს წარმომადგენლობა. ამ სფეროში დამკვიდრებული პრაქტიკის შესაბამისად კსნ ხაზს უსვამს, რომ „ადგილსამყოფელი და გამგზავნი სახელმწიფოების უფლებებსა და მოვალეობებზე, რომლებიც ამ კონვენციითაა განსაზღვრული, არ მოქმედებს ამ სახელმწიფოთაგან რომელიმეს უარი, ალიაროს მეორე სახელმწიფო ან მისი მთავრობა, არც მათ შორის დიპლომატიური ან საკონსულო ურთიერთობათა განწყვეტა“ (პ. 1, მუხ. 82). ორ სახელმწიფოს შორის ურთიერთობათა არარსებობის შემთხვევაში „ორგანიზაცია ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს აცნობებს წარმომადგენლობის დაარსების შესახებ წინასწარ“ (პ. 3, მუხ. 5).

ამ სახის შეტყობინება მიმღებ სახელმწიფოს საშუალებას აძლევს განახორციელოს დაწესებულების დაარსებასთან დაკავშირებით გარკვეული კონტროლი. მაგალითად, წარმგზავნი სახელმწიფოს შეუძლია დაარსოს წარმომადგენლობა ან წარმომადგენლობის განყოფილება ორგანიზაციის შტაბბინის

მდებარეობისაგან განსხვავებულ ადგილას, ოღონდ ადგილ-სამყოფელი სახელმწიფოს წინასწარი თანხმობით (გვ. 18).

რაც შეეხება დელეგაციებს საერთაშორისო კონფერენციებზე, აქ ორი სიტუაციაა შესაძლებელი. ერთ შემთხვევაში ყველა საკითხი, რომლებიც იმ ტერიტორიაზე გამართულ კონფერენციებს ეხება, სადაც ორგანიზაციაა განლაგებული, ექცევა ორგანიზაციის შტაბბინის შესახებ არსებული შეთანხმების მოქმედებაში. მეორე შემთხვევაში, კონფერენცია და მიმღები სახელმწიფო ვალდებული არიან შეთანხმდნენ კონფერენციის ჩატარების ადგილთან დაკავშირებით. ასეთი შეთანხმება, პირდაპირ თუ ირიბად, განსაზღვრავს დელეგაციის სტატუსს კონფერენციაზე. მაგალითად, გაერომ ხელშეკრულება გააფორმა ავსტრიასთან კონფერენციის ჩატარებასთან დაკავშირებით, რომელიც ეძღვნებოდა უნივერსალური ხასიათის კონვენციის შემუშავებას საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოების დამოკიდებულების საკითხებთან დაკავშირებით (1975 წ. 22 თებერვალი).¹

წარმომადგენლობები, როდესაც საერთაშორისო ორგანიზაციები ცვლიან ერთმანეთთან, სხვა წესებს ემორჩილებიან. შეთანხმებათა უმეტესობა შეიცავს დებულებებს ურთიერთწარმომადგენლობების მიმართ, რომლებიც ითვალისწინებს კავშირგაბმულობის და საინფორმაციო სამსახურების გაცვლას. გაეროს სპეციალიზებულ დანესებულებებს მსგავსი სამსახურები აქვთ ნიუ-იორკსა და ჟენევაში.² საერთაშორისო ორგანიზაციებთან არსებული სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების თანამდებობის პირები ფლობენ ერთნაირ სტატუსს ორგანიზაციის წევრ ყველა სახელმწიფოში, რისთვისაც არავითარი სპეციალური პირობა არ არის საჭარო.

¹ См.: UN. Juridical Yearbook, 1975. P. 11.

² См.: International Geneva, 1965. P. 226 and 244.

ტერმინი „მრავლობითი აკრედიტება“, რომელიც არ გვხვდება საერთაშორისო სამართლის თეორიაში, გამოიყენება, როდესაც ერთი და იგივე პირი ან წარმომადგენლობა წარმოაჩენს სახელმწიფოს სხვა რამდენიმე სახელმწიფოში ან რამდენიმე სახელმწიფოს ერთ სახელმწიფოში. დუკ-ში ასახული ფორმულირებიდან შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ეს ტერმინი გამოიყენება მხოლოდ ერთი პირის – წარმომადგენლობის მეთაურის მიმართ. სინამდვილეში მრავლობითი აკრედიტება ეხება მთელ წარმომადგენლობას და მის ფუნქციებს.

მრავლობითი აკრედიტება დღეისათვის ითვლება ფართოდ გავრცელებულ პრაქტიკად. ის ხელს უწყობს მააკრედიტებელი სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს ადამიანური და მატერიალური რესურსების რაციონალურ გამოყენებას. თუმცა მისი შექმნისათვის აუცილებელია მიმღები სახელმწიფოს თანხმობა. დუკ-ის მე-5 მუხ.-ის 1 პუნქტი ამტკიცებს: „მაკრედიტებელ სახელმწიფოს შეუძლია, დადგენილი წესით შეატყობინებს რა ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს, მოახდინოს წარმომადგენლობის მეთაურის აკრედიტება ან დანიშნოს დიპლომატიური პერსონალის ნებისმიერი წევრი ერთ ან რამდენიმე სხვა სახელმწიფოში, თუ არ არის უარი გაცხადებული მიმღებ ნებისმიერი სხვა სახელმწიფოს მხრივ“.

ეს ფორმულირება გულისხმობს, რომ სახელმწიფოთა თანხმობა შესაძლოა გამოხატულ იყოს მდუმარე ფორმით. უფრო მნიშვნელოვანია იმავე მუხლის მე-2 პ., სადაც ნათქვამია: „თუ მააკრედიტებელი სახელმწიფო ახდენს წარმომადგენლობის მეთაურის აკრედიტებას ერთ ან რამდენიმე სხვა სახელმწიფოში, მას შეუძლია დააარსოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობებში, დროებითი რწმუნებულები საქმიანობის წარმართვისათვის, ყოველ სახელმწიფოში, სადაც წარმომადგენლობების მეთაურს არ აქვს მუდმივი ადგილსამყოფელი“.

მოტანილი დებულებები ორ სხვადასხვა სიტუაციას ეხება. პირველს ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც წარმომადგენლობა და მისი მეთაური მთავრადიტიბელ სახელმწიფოს წარმომადგენელ რამდენიმე სხვა სახელმწიფოში. ამ შემთხვევაში მთავრადიტიბელ სახელმწიფოს შეუძლია დიპლომატიური წარმომადგენლობების დაარსების გარეშე, გადაჭრას პრობლემა იმ შემთხვევაშიც, როცა ელჩი იშვიათად სტუმრობს აკრედიტაციის ქვეყნებს, უმეტეს შემთხვევაში მხოლოდ რწმუნების სიგელების გადასაცემად, რის შემდეგაც ტოვებს ქვეყანას.

მეორე შემთხვევაში საუბარია მუდმივ დიპლომატიურ წარმომადგენლობაზე, რომლის სათავეშიც დგას სახელმწიფოს საქმეებში დროებით რწმუნებული.

გარდა ამისა, დუკ-ის მე-6 მუხ.-ში მოცემულია დებულება მრავლობითი აკრედიტების კიდეც ერთ სახეზე, რომელშიც, კერძოდ, ნათქვამია, რომ „ერთ ან რამდენიმე სახელმწიფოს შეუძლიათ მოახდინონ ერთი და იმავე პირის აკრედიტება როგორც წარმომადგენლობის მეთაურისა სხვა სახელმწიფოში, თუ მიმღები სახელმწიფო ამის წინააღმდეგი არ არის“.

ეს ახალი დებულება, გამოიყენება რამდენიმე დიპლომატიური წარმომადგენლობის მიმართ ერთი საერთო მეთაურით ან რამდენიმე სახელმწიფოსათვის საერთო მეთაურის მიმართ. საკმაოდ ხშირად ხდება შემთხვევები, აღნიშნულისაგან არსობრივად განსხვავებული, როდესაც დიპლომატიური წარმომადგენლობა მიმღებ ქვეყანაში წარმომადგენს რომელიმე მესამე ქვეყანას. უფრო ხშირად ასეთი წარმომადგენლობა შემოიფარგლება ადმინისტრაციული საკითხების გადამწყვეტით, მაგალითად, შესასვლელი ვიზის გაცემით (ე.ი. საკონსულოს ფუნქციით).

კონვენცია საკონსულო ურთიერთობების შესახებ (კსუ) ითვალისწინებს, რომ წარმდგენ სახელმწიფოს შეუძლია, შესა-

ბამისი სახელმწიფოს ინფორმირების შემდეგ, დაავალოს ერთ სახელმწიფოში გახსნილ საკონსულო დაწესებულებას, საკონსულო ფუნქციები განახორციელოს სხვა სახელმწიფოში, თუ სახეზე არ არის მკვეთრად გამოხატული უარი რომელიმე ამ სახელმწიფოს მხრიდან. ასეთი იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, როდესაც სახელმწიფოს არ აქვს დიპლომატიური წარმომადგენლობა მისთვის საინტერესო ქვეყანაში ან თუ მისი წარმომადგენლობა დახურულ იქნა (კსუ 7 მუხ.).

თანახმად კსუ მე-8-ე მუხლისა, საკონსულო დაწესებულებას შეუძლია საკონსულო ფუნქციების შესრულება ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში მესამე სახელმწიფოს სახელით იმ პირობით, რომ მიმღები სახელმწიფო არ არის ამის წინააღმდეგი. გარდა ამისა, კსუ მე-18-ე მუხ. თანახმად, ორ ან რამდენიმე სახელმწიფოს შეუძლია, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თანხმობით, ერთი და იმავე პირის დანიშვნა საკონსულო თანამდებობის პირად ამ სახელმწიფოში, რაც ფაქტობრივად უდრის ერთობლივი საკონსულოს შექმნას.

მრავლობითი აკრედიტების მინიჭება შეიძლება გავრცელდეს სპეციალურ მისიებზეც, თუ პირობები ამისათვის რამდენადმე განსხვავებულია. დებულებაში წერია: „სახელმწიფო, რომელსაც სურს, წარგზავნოს ერთი და იგივე სპეციალური მისია ორ ან რამდენიმე სახელმწიფოში, ამის შესახებ ატყობინებს ყოველ მიმღებ სახელმწიფოს, როდესაც მათ მიმართავს თანხმობის მისაღებად“.

ამ მუხლის ჩართვა შემდეგი მიზეზით იყო გამოწვეული: ამ შემთხვევაში აუცილებელია წინასწარი თანხმობა შემხებლობაში მყოფი ყველა სახელმწიფოს მხრიდან, რამდენადაც ნებისმიერ მათგანს შეუძლია არ მოისურვოს მისიის მიღება, რომელიც აქამდე უკვე ეწვია რომელიმე კონკრეტულ ქვეყანას. მაგალითად, ინდოეთმა თავის დროზე უარი თქვა მიეღო

კეთილი ნების მისია, რომელიც მანამდე ეწვია პაკისტანს.

დაბოლოს, მრავლობითი აკრედიტების პრაქტიკა შესაძლოა გამოყენებულ იქნას საერთაშორისო ორგანიზაციებთან არსებული წარმომადგენლობების მიმართ. დუკ-ის მე-5 მუხლის მე-3 პ. ამასთან დაკავშირებით ნათქვამია, რომ „წარმომადგენლობის მეთაურს ან დიპლომატიური პერსონალის წევრს როგორც მთავარი სახელმწიფოს წარმომადგენელს, შეუძლია იმოქმედოს წევრის მიერ საერთაშორისო ორგანიზაციასთან“.

კონკრეტული საერთაშორისო ორგანიზაცია ასევე ვალდებულია, მიიღოს წარმომადგენელი გარკვეული წესების დაცვის პირობით. მრავლობითი აკრედიტების პრაქტიკა ფართოდ გამოიყენება განსაკუთრებით იმ სახელმწიფოების დედაქალაქებში, სადაც განლაგებულია საერთაშორისო ორგანიზაციები, მაგალითად, პარიზში, რომში, ბრიუსელში.

საერთაშორისო პრაქტიკის მიერ მოლაპარაკებები საპირისპიროზე, ე.ი. როდესაც წარმომადგენლები საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ახმოვანებენ სხვა ქვეყანაში მთავარი სახელმწიფოსა, როგორც წესი, არ არის მოწონებული. მსგავსი პრობლემა გაჩნდა შვეიცარიაში, სადაც გარკვეული სახელმწიფოები ცდილობდნენ, მიეღწიათ, რომ მათი მუდმივი წარმომადგენლობები ყოფილიყვნენ აკრედიტებული გაეროს განყოფილებასთან ჟენევაში და შვეიცარიის მთავრობასთან ბერნში. შვეიცარიის მთავრობა კი მოითხოვდა, რომ მასთან აკრედიტებული წარმომადგენლობები ყოფილიყვნენ ბერნში და არა ჟენევაში. მოქმედი პრაქტიკა მოწმობს, რომ ზოგიერთი სახელმწიფო საკუთარი წარმომადგენლობის რაოდენობას ბერნში ზღუდავს.

დაბოლოს, ერთი და იგივე წარმომადგენლობა შესაძლოა აკრედიტებულ იყოს რამდენიმე საერთაშორისო ორგანიზა-

ციასთან. ასეთი პრაქტიკა ფართოდაა გავრცელებული, განსაკუთრებით ჟენევაში, სადაც გაეროს ბევრი სპეციალიზებული დანესებულებაა განლაგებული. შვეიცარიის ხელისუფლება მოითხოვს, რომ ნევრ სახელმწიფოებს მხოლოდ თითო წარმომადგენლობა ჰყავდეთ, მუდმივად აკრედიტებული ჟენევაში განლაგებულ ყველა ორგანიზაციასთან. მსგავსი მოთხოვნის არსი და მიზანი მდგომარეობს მისწრაფებაში, მინიმუმამდე იყოს დაყვანილი უცხოურ წარმომადგენლობათა რიცხვი ამ პატარა ქალაქში. კსნ მე-8 მუხ. დასაშვებად მიიჩნევს მსგავს პრაქტიკას, ისევე როგორც შესაძლებლობას ერთი პირისათვის, იმოქმედოს რამდენიმე ქვეყანაში ან ასრულებდეს მრავლობით ფუნქციას (მუხ. 75).

5.2. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა სტატუსის შემცვლა

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების ცვლილებები შესაძლოა სხვადასხვა ფორმით ხდებოდეს: წარმომადგენლობამ შესაძლოა შეიცვალოს ხასიათი, რანგი ან განახორციელოს შინაგანი გარდაქმნა, დაკავშირებული მის ორგანიზაციასთან, მუშაობის მეთოდებთან და ა.შ. წარმომადგენლობის ხასიათის შეცვლა გულისხმობს გადასვლას ერთი სამართლებრივი კატეგორიიდან მეორეზე. მაგალითად, სპეციალური მისია შეიძლება იქცეს მუდმივ დიპლომატიურ წარმომადგენლობად; დელეგაციამ რომელიმე საერთაშორისო ორგანიზაციაში შეიძლება მიიღოს მუდმივი წარმომადგენლობის რანგი ან საკონსულო დანესებულება გარდაიქმნას დიპლომატიურ წარმომადგენლობად. და თუმცა ყველა ამ შემთხვევაში დაცულია მემკვიდრეობითობა, საერთაშორისო სამართლის თვალსაზრისით მსგავსი გადასვლა არსებულ ნორმათა დარღვევას არ

ნიშნავს. აუცილებელია მხარეთა ურთიერთთანხმობა, საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა დაარსებისათვის, რაც ადგენს კონკრეტულ მოთხოვნებს, რომლებიც წარმომადგენლობათა ხასიათს განსაზღვრავს. ნებისმიერი ცვლილება ამ მიმართულებით მოითხოვს ახალი შეთანხმების ხელმოწერას, როგორც ახალი წარმომადგენლობის შექმნის საფუძველს, რომლის ფუნქციები და სტატუსი განსხვავდება წინა შეთანხმებაში არსებულისაგან.

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის ხასიათის ცვლილებამ წარმოადგინა სახელმწიფოს ცალმხრივი გადაწყვეტილების გზით შესაძლოა დიპლომატიურ კაზუსამდე მიგვიყვანოს. ამაზე მეტყველებს საფრანგეთის მიერ 1964 წელს ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მთავრობის აღიარების შემდეგ ჩინეთის ნაციონალურმა საელჩომ პარიზში განაცხადა, რომ გახდება მუდმივი წარმომადგენლობა იუნესკოსთან, სადაც ის ჯერ კიდევ ოფიციალურად წარმომადგენდა მანამდელ ჩინეთს.

საფრანგეთის ხელისუფლებამ მოითხოვა, რომ საელჩოს შენობა გადაცემული ყოფილიყო ახლად აღიარებული ჩინეთის მთავრობისათვის და შესთავაზა იუნესკოსთან არსებულ წარმომადგენლობას ახალი შენობა. ვინაიდან განმეორებით მოთხოვნას შედეგი არ მოჰყვა, 1966 წლის 12 მარტს საფრანგეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ გამოიძახა საპოლიციო ძალები, რომლებმაც დაიკავეს საელჩოს შენობა და ყოველგვარი ინციდენტის გარეშე გადასცეს იგი პეკინის მთავრობის წარმომადგენლობას. ამას მოჰყვა პროტესტი საფრანგეთის მთავრობის მისამართით ტაივანის წარმომადგენლობისა და იუნესკოს გენერალური დირექტორის მხრივ. საფრანგეთის ხელისუფლების ქმედება სპეციალისტების მიერ კანონიერად იქნა შეფასებული. მათი აზრით, რამდენადაც საფრანგეთში უარი თქვა ნაციონალისტური მთავრობის აღიარებაზე, მისმა

წარმომადგენლობამ ამის გამო დაკარგა უფლება, დაკავებული ჰქონოდა ჩინეთის სახელმწიფოს კუთვნილი შენობა.¹ უფრო მეტიც, დუკ-ის მუხ. 22 შესაბამისად, საფრანგეთის ხელისუფლება ვალდებული იყო შეენახა და გადაეცა აღიარებული მთავრობის წარმომადგენლებისათვის ჩინეთის სახელმწიფოს კუთვნილი მთელი საკუთრება. ამავე დროს, სთავაზობდა რა იუნესკოსთან არსებული ტაივანის წარმომადგენლობას ახალ, ძველის ადექვატურ შენობას, საფრანგეთის მთავრობა ამით ასრულებდა არსებული შეთანხმების მე-18 მუხლის ფარგლებში საკუთარ ვალდებულებას იუნესკოს შტაბბინის თაობაზე.

რამდენადაც დღეისათვის პრაქტიკულად ყველა დიპლომატიურ წარმომადგენლობას აქვს საელჩოს რანგი, ხოლო წარმომადგენლობებს დროებითი რწმუნებულები მეთაურობენ, მაგრამ მათი სტატუსი შესაძლოა ანეულ იქნას ელჩად დანიშვნის შემთხვევაში. ასეთი დანიშვნა დამოკიდებულია მთავარი დიტიბელი სახელმწიფოს ცალმხრივ გადაწყვეტილებაზე, ხოლო ადგილსამყოფელი სახელმწიფო მხოლოდ ვალდებულია მისცეს აგრემანი.² თუმცა ამ შემთხვევაში წარმომადგენლობის სტატუსი ან რანგი ხელუხლებელი რჩება და, შესაბამისად, წარმომადგენლობის ხასიათი არ იცვლება.

საკონსულო დაწესებულებების რანგის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს წარდგენილი სახელმწიფო, თუმცა ასეთი გადაწყვეტილება მოწონებულ უნდა იყოს მიმღები სახელმწიფოს მიერ (კსუ პ. 2, მუხ. 4 და მუხ. 69). დაწესებულების კლასის ნებისმიერი ცვლილება უნდა შეესაბამებოდეს ამ პროცედურას.

წარმომადგენლობის შინაგანი სტრუქტურის ცვლილება ეხება მიმღებ სახელმწიფოს იმ შემთხვევაში, თუ ისინი არღვევენ შეთანხმებას მისი დაწესების შესახებ. ამგვარად,

¹ Chronique // RGDIP, 1966. P 740.

² აგრემანი – დათანხმება, თანხმობა.

იმისათვის, რომ გაიხსნას ბიურო თავისი ადგილსამყოფლის ფარგლებს გარეთ, წარმომადგენლობას სჭირდება მააქრედიტებელი სახელმწიფოს თანხმობა. იგივე ეხება პერსონალის რიცხოვნობის ცვლილებას (გაზრდას), თუ შემადგენლობა წინასწარ იყო შეთანხმებული.

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის დაწესება მიმღებ სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მოითხოვს გარკვეულ საორგანიზაციო ღონისძიებებს მისი არსებობისა და ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად. დუკ-ი არ შეიცავს მკაფიო მითითებებს იმასთან დაკავშირებით, სად უნდა იყოს განლაგებული დიპლომატიური წარმომადგენლობები. გაეროს საერთაშორისო სამართლის კომისია (სსკ) თავის კომენტარებში მითითებს, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლობა არსდება აკრედიტების სახელმწიფოს დედაქალაქში, უფრო ზუსტად, მისი მთავრობის განთავსების ადგილზე.

კსმ-ში, პირიქით, ნათქვამია, რომ თუ მხარეები სხვაზე არ არიან შეთანხმებულნი, მისია უნდა იმყოფებოდეს იქ, „სადაც განლაგებულია მიმღები სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო“ (მუხ. 17). დაბოლოს, კონვენციაში სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ (კსწ) მკაფიოდაა ნათქვამი, რომ მუდმივი წარმომადგენლობა უნდა არსებობდეს „ორგანიზაციის შტაბბინის მდებარეობის ადგილას“ (მუხ. 18).

წარმომადგენლობის ადგილსამყოფელთან დაკავშირებით წესები უნდა იყოს სახელმწიფოსათვის ადვილად გამოსაყენებელი და მოქნილი, სიტუაციების მიხედვით. მაგალითად, სახელმწიფოებში, რომლებშიც ყველა უმაღლესი ხელმძღვანელობა არ არის განლაგებული დედაქალაქში (მაგ. ნიდერლანდები), დიპლომატიური წარმომადგენლობები იქ განლაგდება, სადაც საგარეო საქმეთა სამინისტროა. ისრაელი განსაკუთრებული შემთხვევაა, 1950 წლიდან მოყოლებული მისი მთავ-

რობა იერუსალიმში იმყოფება, მაგრამ რამდენადაც ისრაელის სუვერენიტეტმა ამ ქალაქის მიმართ აღიარება ვერ ჰპოვა, ბევრი დიპლომატიური მისია ტელ-ავივში დარჩა.

განსაკუთრებული პრობლემები იჩინს თავს დედაქალაქის გადატანასთან დაკავშირებით. მაგალითად, გფრ-ის შექმნისას 1949 წელს მის „დროებით“ დედაქალაქად იქცა ბონი, ბერლინში მის საბოლოოდ გადატანის პერსპექტივით. იმ დროს ბონი პატარა ქალაქი იყო და ფედერალური მთავრობა დათანხმდა, რომ დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა მნიშვნელოვანი ნაწილი კიოლნში დაფუძნებულიყო.¹ ბონის თანდათანობით ზრდასთან დაკავშირებით ბევრი დიპლომატიური წარმომადგენლობა საკუთარი ინიციატივით ბონში გადავიდა.

როდესაც ბრაზილიის დედაქალაქი რიო-დე-ჟანეიროდან ქალაქ ბრაზილიაში გადავიდა, ქვეყნის მთავრობამ 1972 წლის 2 სექტემბერი გამოაცხადა იმ ვადად, რომლისთვისაც დიპლომატიური წარმომადგენლობები უნდა გადასულიყვნენ ახალ დედაქალაქში. დადგენილი ვადის გასვლამდე ერთი თვით ადრე, როდესაც 28 წარმომადგენლობა ჯერ კიდევ არ იყო გადასული, ბრაზილიის მთავრობამ გამოაცხადა, რომ თუ ისინი არ გადავიდნენ დროულად ახალ დედაქალაქში, ამოირიცხებოდნენ დიპლომატიური სიიდან და ვერ მიიღებდნენ დიპლომატიურ სტატუსს. ყველა წარმომადგენლობა დაემორჩილა ამ არცთუ დიპლომატიურ ზეწოლას.

ტექნიკურმა სირთულეებმა იჩინა თავი ყაზახეთის დედაქალაქის შეცვლასთან დაკავშირებით გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში, როდესაც დიპლომატიური წარმომადგენლობები ალმა-ატიდან ასტანაში გადავიდნენ.

საკონსულო დანესებულებების ადგილსამყოფელი, მათი კლასი და საკონსულო ოკრუგი განისაზღვრება წარმომდგენი

¹ Chronique / / RGDIP, 1973. P 793.

სახელმწიფოს მიერ და ექვემდებარება მონონებას მიმღებ სახელმწიფოს მხრივ (კვს §2 მუხ. 4).

რაც შეეხება სპეციალურ მისიებს, რომლებიც თავიანთ ფუნქციებს ასრულებენ სხვადასხვა ადგილში, „დაინტერესებულ სახელმწიფოებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ, რომ ამ მისიას ჰქონდა რამდენიმე ადგილსამყოფელი, რომელთაგან მათ შეუძლიათ შეერჩიათ ერთ-ერთი, როგორც მთავარი ადგილსამყოფელი“ (კსუ § 3, მუხ. 17).

აღსანიშნავია მისიის ადგილსამყოფელთან დაკავშირებული დებულებების ფუნქციონალური ხასიათი. მიმღებ სახელმწიფოებს შეუძლიათ მოითხოვონ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობებისგან, იმყოფებოდნენ უშუალო სიახლოვეს მათ სახელმწიფოსთან.

ნორმალური ფუნქციონირებისათვის ყველა საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობას, სპეციალური მისიებისა და კონფერენციებზე დელეგაციების გარდა, აუცილებლად სჭირდება მუდმივი შენობა. ბევრი მოკლევადიანი მისია თავიანთი მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობის შენობით სარგებლობს დუკ-ში მოცემულია იმის განმარტება, თუ რა ითვლება წარმომადგენლობის შენობად, რაც შემდგომში ყველა სხვა საერთაშორისო აქტში იქნა შეტანილი: „წარმომადგენლობის შენობა აღნიშნავს შენობას ან შენობის ნაწილს, გამოყენებულს წარმომადგენლობის მიზნებისათვის, მიუხედავად იმისა, თუ ვის ეკუთვნის მასზე უფლება, მიწის ნაკვეთის ჩათვლით“ (დუკ-ის მუხ. 1).

მიუხედავად ასეთი განსაზღვრისა, ჩნდება რამდენიმე კითხვა. ჯერ ერთი, ნათლად არის ნათქვამი, რომ იმისათვის, რათა შენობა ან მისი ნაწილი განიხილებოდეს როგორც „წარმომადგენლობის შენობა“, სულაც არ არის აუცილებელი, რომ ის იმყოფებოდეს წარმომადგენლობის მფლობელო-

ბაში, იგი შეიძლება არენდის (იჯარის) უფლებით გამოიყენებოდეს. შემდეგ დგება საკითხი იმ დროსთან დაკავშირებით, საიდანაც აღნიშნული შენობა ან მისი ნაწილი ხდება „ნარმომადგენლობის შენობად“. სიტყვათშეთანხმება „გამოყენებული ნარმომადგენლობის მიზნებისათვის“ არაფერს ამბობს იმაზე, დაკავებული იქნება თუ არა იგი ფაქტობრივად ნარმომადგენლობის მიერ, თუ საკმარისია მათ მიმართ საკუთრების უფლების, იჯარის თუ ნასყიდობის უფლების ქონა. ეს ორივე კითხვა უპასუხოდ რჩება როგორც იურიდიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს კონკრეტულ ვალდებულებათა მთელი რიგი აქვს საზღვარგარეთულ ნარმომადგენლობათა მიერ დაკავებული შენობების მიმართ. თავის მხრივ, მააკრედიტებელი სახელმწიფოც ერთ მნიშვნელოვან ვალდებულებასთანაა დაკავშირებული: „ნარმომადგენლობის შენობა არ უნდა იყოს გამოყენებული ნარმომადგენლობის ფუნქციებისათვის შეუთავსებელი მიზნებით, რაც გათვალისწინებულია კონვენციით ან საერთაშორისო სამართლის სხვა ნორმებით, ან რაიმე სპეციალური შეთანხმებით მააკრედიტებელ სახელმწიფოს და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შორის“ (დუკ-ის პ. 3. მუხ. 41). იგივე დებულებები განმტკიცებულია კსმ 47-ე მუხ. და კსუ 55-ე მუხ.-ში.

არსებული პრაქტიკის შესაბამისად ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლება უნდა იყოს ინფორმირებული დიპლომატიური ნარმომადგენლობის და საკონსულო დაწესებულების და მათ თანამშრომელთა საცხოვრებლის შესახებ. ეს პრაქტიკა გარდაიქმნა სამართლებრივ ვალდებულებად სპეციალური მისიებისადმი, აგრეთვე მუდმივი ნარმომადგენლებისათვის საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და დელეგაციებისათვის საერთაშორისო კონფერენციებზე. მააკრედიტ-

ბელი სახელმწიფოს მსგავსი ვალდებულების ახსნა მარტივია: შესაბამისი შეტყობინების უქონლობა შესაძლოა ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მიერ გამოყენებულ იქნას როგორც გამართლება შენობის დიპლომატიური სტატუსის დარღვევის შემთხვევაში. დუკ-ის 21-ე მუხ.-ის 1-ლი პ. თანახმად, ადგილსამყოფელმა სახელმწიფომ ან უნდა გაუწიოს დახმარება მაკრედიტებელ სახელმწიფოს თავის ტერიტორიაზე შენობის შეძენაში საკუთარი კანონების შესაბამისად, რაც აუცილებელია მისი წარმომადგენლობისათვის, ან დაეხმაროს მაკრედიტებელ სახელმწიფოს შენობის რაიმე სხვა გზით მოპოვებაში. ასეთი დებულებები ასახულია, აგრეთვე, კსუ-ში, კსნ-ში, კსმ-ში.

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა შესახებ კანონის შესაბამისად, რომელსაც აშშ პრეზიდენტმა 1982 წლის 24 აგვისტოს მოაწერა ხელი, ამავე დროს სახელმწიფო დეპარტამენტის ჩარჩოებში შეიქმნა საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა განყოფილება, რომელიც დაკავებულია იმ შენობების შერჩევით, რომლებშიც უნდა იცხოვრონ უცხოელმა დიპლომატებმა.

დასახელებული კონვენციების შესაბამისად წარმომადგენლობათა და მისი ხელმძღვანელის სატრანსპორტო საშუალებების სტატუსი მისი ოფიციალური ადგილსამყოფლის ანალოგიურია. წარმომადგენლობის სხვა წევრთა სატრანსპორტო საშუალებები შესაბამის დაცვას ექვემდებარებიან. ტერმინ „სატრანსპორტო საშუალებას“ საკმაოდ ფართო მნიშვნელობა აქვს და მოიცავს ავტომობილებს, თვითმფრინავებსა და სანაოსნო საშუალებებს, რომლებიც დიპლომატიურ კორპუსს ეკუთვნის, პრაქტიკულად მათი ამოცნობა სირთულეებთან არაა დაკავშირებული, მათი განსაკუთრებული სანომრე ნიშნების გამო.

საზღვარგარეთის ყველა სახის წარმომადგენლობას უფლება აქვს, გამოიყენოს წარმგზავნილი სახელმწიფოს დროშა და გერბი, მათზე რიცხულ შენობებსა და სატრანსპორტო საშუალებებზე. ეს უფლება ვრცელდება სამსახურებრივი საჭიროებისათვის გამოყენებულ ყველა სატრანსპორტო საშუალებაზე. მათ შორის წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის სამომსახურეო ტრანსპორტზეც.

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა თავის საქმიანობას ამთავრებს ნორმალური ურთიერთობის შენარჩუნების ფარგლებში შესაბამის სუბიექტებთან, იმ დროსაც კი, როდესაც ეს შეიძლება მოხდეს დიპლომატიური ურთიერთობის განწყვეტის შედეგად. ან საომარი მდგომარეობის გამო.

5.3. საზღვარგარეთულ

წარმომადგენლობათა საქმიანობის შეწყვეტა

საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებს შორის ნორმალური ურთიერთობების განვითარების დროს მხარეებს ნებისმიერ დროს შეუძლიათ მიიღონ გადაწყვეტილება საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის ფუნქციონირების შეწყვეტის თაობაზე. ამის პროცედურა მოცემულია კსმ-ის მე-20 მუხლში. სახელმწიფოს ცალმხრივადაც შეუძლია მიიღოს ასეთი გადაწყვეტილება, ანდა უფლებამოსილია დროებით გამოიწვიოს მისი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა. აქედან გამომდინარე, წარმომადგენლობა აღჭურვილია უფლებაუნარიანობით და არა ქმედუნარიანობით.

საზღვარგარეთული დროებითი წარმომადგენლობა, როგორცაა სპეციალური მისია და დელეგაცია, როგორც წესი თავის მოღვაწეობას ამთავრებს იმ ამოცანის განხორციელებ-

ბის შემდეგ რისთვისაც იგი იყო მოწოდებული. მათი უფლებამოსილების შეწყვეტა უკვე სახელმწიფოზე აღარაა დამოკიდებული, აქ გადამწყვეტი მიზნის შესრულებაა, რაც გათვალისწინებულია კპგ-ს 69-ე მუხლით.

თუკი სახელმწიფოს გაუჩნდება სურვილი ასეთი წარმომადგენლობის მოქმედების ვადის გაგრძელებისათვის, მაშინ ვალდებულია ახალი არგუმენტაცია წარადგინოს, დროის გაგრძელების დასახელებით. ასეთ შემთხვევაში შესაძლებელია, მისიის რომელიმე წევრის მიმართ გაჩნდეს შეკითხვები. ასეთ ვითარებაში თუ მიმღები სახელმწიფო კონკრეტულ პირს არ დაუმტკიცებს სტატუსს, წარმომადგენელს საქმიანობის უფლება არ გაუგრძელდება.

კსმ-ის მე-20 მუხლის შესაბამისად, სპეციალური მისია თუ როდის ასრულებს თავის ამოცანას, მკაცრად არ არის განსაზღვრული და შეიძლება მიმღებ და გამგზავნ სახელმწიფოთა შორის სადავო გახდეს. ამ შემთხვევაში საქმეში კსმ ფაქტულტატური ოქმი ერთვება, სადაც წერია: „სპეციალური მისიის ფუნქცია დამთავრებულად ითვლება ვადის ამოწურვის შემთხვევაში, თუკი ის სპეციალურად არ არის გაგრძელებული“.

მოთხოვნა, რომ მისიის ვადის გაგრძელება გამოხატული იყოს განსაზღვრულად, ფრიად მნიშვნელოვანია. ფაქტობრივად ეს ნიშნავს, რომ წარმგზავნ სახელმწიფოს არასდროს შეუძლია დაეყრდნოს ნაგულისხმევ გაგრძელებას, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც მიმღები სახელმწიფო არ არის წინააღმდეგი, მისია იმყოფებოდეს მის ტერიტორიაზე მას შემდეგაც, როდესაც, წესის მიხედვით, უნდა დაეტოვებინა იგი. შესაძლოა განსხვავებები შეხედულებებში სპეციალური მისიის ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით არ შეიძლება იყოს სამართლებრივი დავის მიზეზი, რადგანაც საქმე ის არის, რომ მიუხედავად გარემოებებისა, მისია ითვლება დასრულებულ-

ლად მიმღები სახელმწიფოს მიერ შეტყობინების შემდეგ იმის თაობაზე, რომ იგი თვლის სპეციალური მისიის საქმიანობას შეწყვეტილად (პ. 1. მუხ. 20). იგივე ნესი ვრცელდება რამდენიმე სახელმწიფოს მისიაზეც, რომელიც შეხვედრებს მართავს მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე.

ცალმხრივი გადანყვეტილება მისიის საქმიანობის შეწყვეტის შესახებ უნდა განვასხვავოთ დიპლომატიური ურთიერთობების განყვეტისაგან. დიპლომატიური ურთიერთობების განყვეტა ითვლება ცალმხრივ აქტად, რომლის დახმარებითაც სახელმწიფო გამოიწვევს სხვა სახელმწიფოში აკრედიტებულ თავის დიპლომატიურ წარმომადგენლობას და იმასვე მოითხოვს შესაბამისი სახელმწიფოსაგან. რამდენადაც მსგავსი აქტი არ ექვემდებარება საერთაშორისო ჩვეულებით ან კონვენციურ ნორმებს, ის ითვლება უაღრესად დისკრეციულად.

დიპლომატიური ურთიერთობების განყვეტა ითვლება საერთაშორისო სამართლით გათვალისწინებული პოლიტიკური ზეწოლის საშუალებად სხვა სახელმწიფოზე ამ სახელმწიფოს საჭირო მიმართულებით შეცვლის მიზნით ან რაიმე ქმედებისათვის მის დასასჯელად.

გადანყვეტილება დიპლომატიური ურთიერთობების განყვეტის შესახებ ჩვეულებრივ მიიღება სახელმწიფოების მიერ ინდივიდუალურად. ზოგჯერ ეს შეიძლება იყოს კოლექტიური ზომა, მიღებული საერთაშორისო ორგანიზაციის ნევრთა მიერ. გაეროს წესდების 41-ე მუხ. თანახმად, მშვიდობის დარღვევის ან აგრესიის აქტის მუქარის აღმოცენების შემთხვევაში უშიშროების საბჭოს შეუძლია ნევრ სახელმწიფოსგან მოითხოვოს დიპლომატიური ურთიერთობების განყვეტა სახელმწიფოსთან ან რამდენიმე სახელმწიფოსთან, რომლებიც დაკავშირებულნი არიან ასეთ აქტებთან, მიუხედავად ძალის

გამოყენების გარეშე მათზე ზემოქმედების ხერხისა. გაეროს გენერალურ ასამბლეას არაერთგზის მოუწოდებია ნევრი სახელმწიფოებისათვის გაენწყვიტათ დიპლომატიური ურთიერთობები: პირველად ესპანეთთან 1946 წელს. მსგავს გადაწყვეტილებებს იღებდნენ, ასევე, რეგიონული ორგანიზაციის დონეზე. კერძოდ, 1965 წლის 15 მარტს არაბულ სახელმწიფოთა ლიგამ საკუთარი წევრებისაგან მოითხოვა, გაენწყვიტათ დიპლომატიური ურთიერთობები გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკასთან მის მიერ ისრაელის ცნობის შემდეგ.

სახელმწიფოს გადაწყვეტილებას დიპლომატიური ურთიერთობების განწყვეტასთან დაკავშირებით სხვა სახელმწიფოსათვის სავალდებულო ძალა აქვს ამ უკანასკნელის ოფიციალური ინფორმირების შემთხვევაში იმ ფორმის მიუხედავად, რომლითაც შეტყობინება გაკეთდა.¹ იურიდიული თვალსაზრისით დიპლომატიური ურთიერთობების განწყვეტა ითვლება მათი დამყარების თაობაზე შეთანხმების დენონსაციად ცალმხრივი წესით. 1969 წლის ვენის კონვენციის შესაბამისი დებულებები ასეთი შეთანხმების მიმართ არ გამოიყენება მათი განსაკუთრებული ხასიათისა და მიზნების გამო. ერთადერთი მოთხოვნა, მსგავს შემთხვევებში გამოყენებული, იმაში მდგომარეობს, რომ დენონსაციის აქტი (მხედველობაშია დიპლომატიური ურთიერთობების განწყვეტა) მკაფიოდ იყოს ფორმულირებული. თუ დიპლომატიურ ურთიერთობათა განწყვეტის მართლზომიერება არ არის ეჭვქვეშ დაყენებული, მათი აღდგენა მოითხოვს შემხებლობაში მყოფ მხარეთა შორის ახალი შეთანხმების ხელმოწერას. დიპლომატიური ურთიერთობების განწყვეტის შემდეგ ძალაში რჩება დუკ-ის დებულებები

¹ О различных формах уведомления см.: Moussa F. Manuel pratique diplomatique. Bruxelles: L'ambassade, 1972. P. 175.

დიპლომატიური წარმომადგენლობებისა და მათი პერსონალის დაცვისა და იმუნიტეტის თაობაზე.

გადაწყვეტილება დიპლომატიური ურთიერთობების განყვეტის შესახებ ორივე მხარეს ავალდებულებს, დახურონ თავიანთი წარმომადგენლობები და გამოიწვიონ მთელი პერსონალი განყვეტის მაინიცირებელი სახელმწიფოს მიერ დადგენილ ვადებში. თუმცა ნებისმიერ შემთხვევაში უნდა იყოს გათვალისწინებული საერთაშორისო ეტიკეტისა და ჰუმანიზმის მინიმალური ნესები.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ „დიპლომატიური ურთიერთობების განყვეტას არ მოჰყვება ipso facto საკონსულო ურთიერთობების განყვეტა“ (კსუ პ. 3, მუხ. 2), ისევე, როგორც არ გულისხმობს „სპეციალური მისიების საქმიანობის შეწყვეტას, რომლებიც განყვეტის მომენტში არსებობენ“ (იქვე, მუხ. 20). აქედან გამოდის დასკვნა, რომ დიპლომატიურ ურთიერთობათა განყვეტა არ ეხება არა მარტო საკონსულო დაწესებულებებს, არამედ დიპლომატიურ პერსონალსაც, რომელიც საკონსულო ფუნქციებს ასრულებს. მხარეებს, ასევე, შეუძლიათ შეთანხმდნენ, რომ მათი საელჩოების შენობაში რჩებოდეს ერთი თანამშრომელი ან მეტი, როგორც წესი, ადმინისტრაციული ან ტექნიკური სამსახურიდან მიმდინარე საკითხების გადაწყვეტის მიზნით.

შესაბამის სახელმწიფოს ასევე „შეუძლია ანდოს საკუთარი წარმომადგენლობის შენობების დაცვა მისი ქონებითა და არქივებით მესამე სახელმწიფოს, რომელიც მისაღებია ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსათვის“ (დუკ. პ. ბ. მუხ. 45). ასეთი სიტუაციის უარყოფითი ზემოქმედების შესარბილებლად დუკ-ი შეიცავს დებულებას იმის შესახებ, რომ „მააკრედიტებელ სახელმწიფოს შეუძლია ანდოს თავისი ინტერე-

სების და საკუთარ მოქალაქეთა ინტერესების დაცვა მესამე სახელმწიფოს, მისაღებს ადგილსამყოფელი სახელმწიფო-სათვის“ (დუკ. პ. ც. მუხ. 45). მინიჭებული შესაძლებლობის გამოყენებისათვის მააკრედიტებელი სახელმწიფო, უწინა-რეს ყოვლისა, უნდა შეუთანხმდეს იმ სახელმწიფოს, რომე-ლიც გამოვა მისი მფარველი ქვეყნის როლში. მას შემდეგ, რაც მოხდება კონტაქტის დამყარება ასეთი სახელმწიფოს ელჩთან, ელჩმა უნდა მიიღოს თანხმობა საკუთარი სახელ-მწიფოსაგან. შემდეგ, არჩეული სახელმწიფო უნდა იქნას მოწონებული ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მიერ, რო-მელსაც თავისი თანხმობის უკან განვევა შეუძლია ნებისმი-ერ მომენტში. 1967 წელს დიპლომატიური ურთიერთობების განყვეტა მოხდა აშშ-სა და ერაყს შორის. აშშ ინტერესებს იცავდა ბელგიის საელჩო ბაღდადში.

1972 წელს ერაყის თანხმობით შეერთებული შტატების მთავრობამ ბელგიის საელჩოსთან გახსნა განყოფილება ორი ოფიციალურად აკრედიტებული ამერიკელი დიპლომატის შე-მადგენლობით ამერიკის ინტერესების დასაცავად.¹ დამცვე-ლი სახელმწიფო არ არის უფლებამოსილი, აწარმოოს რაიმე მოლაპარაკებები ან დადოს ხელშეკრულებები მის მიერ და-ცული სახელმწიფოს სახელით.

ამ კონტექსტში საჭიროა მოვახდინოთ საერთაშორისო სა-ხელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის კონვენციის 63-ე მუხ. ციტირება, რომელიც მიუთითებს: „დიპლომატიური ან საკონსულო ურთიერთობების განყვეტა ხელშეკრულების მონაწილეთა შორის არ მოქმედებს მათ შორის ხელშეკრუ-ლებით დადგენილ სამართლებრივ ურთიერთობებზე, გარდა

¹ Chronique / / RGDIP, 1973. P. 822.

იმ შემთხვევებისა, როდესაც დიპლომატიური ან საკონსულო ურთიერთობების ქონა აუცილებელია ხელშეკრულების შესრულებისათვის“.¹

საერთაშორისო სამართლის დოქტრინაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ „დიპლომატიურ ურთიერთობათა განყვეტა სინამდვილეში უფრო მტკივნეულია, ვიდრე შეჩერება“. არ წყდება დისკუსიები იმასთან დაკავშირებით, თუ რით განსხვავდება დიპლომატიურ ურთიერთობათა განყვეტა დიპლომატიურ ურთიერთობათა შეჩერებისაგან. დუკ-ში მოცემულია მხოლოდ ის შემთხვევა, როდესაც დიპლომატიური ურთიერთობები განყვეტილია ორ სახელმწიფოს შორის ან როდესაც წარმომადგენლობა გამოწვეულია საბოლოოდ ან დროებით (მუხ. 45).

დიპლომატიურ ურთიერთობათა განყვეტის შედეგად წყდება მათი დამყარების შესახებ შეთანხმების მოქმედება, რაც არ გამორიცხავს მომავალში მსგავსი შეთანხმების დადების შესაძლებლობას. ამ თვალსაზრისით ზემოთმოყვანილი აზრი აბსოლუტურად სწორია, თუმცა სამართლებრივი თვალსაზრისით შეთანხმების მოქმედება წყდება. სულ სხვა სიტუაციაა, როდესაც წარმომადგენლობა განყვეტილია ხანმოკლე ან ხანგრძლივი ვადით. ასეთ შემთხვევაში შეთანხმება დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარების თაობაზე ძალაში რჩება.

სახელმწიფოს მიერ საერთაშორისო სამართალსუბიექტურობის დაკარგვა (მაგალითად, აშშ მიერ ერაყის ოკუპაცია) და ახალი ლეგიტიმური მთავრობის არსებობა წარმოშობს საერთაშორისო-სამართლებრივი ხასიათის მქონე კითხვებს. შექმნილ სიტუაციაში რომელიმე სახელმწიფოს შეუძლია თავი შეიკავოს ახალი მთავრობის აღიარებისაგან, ჩათვალოს რა

¹ Cahier P. Le droit diplomatique contemporain. Geneve: Droz, 1964. P. 181.

იგი მართლსაწინააღმდეგოდ, და შესაბამისად, შეუძლია შეინარჩუნოს აკრედიტება დამხობილი მთავრობის მიმართ.

ზოგადად მიღებულია, რომ ომის დაწყებას ავტომატურად მოყვება დიპლომატიური ურთიერთობების განწყვეტა და ყველა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის საქმიანობის შეწყვეტა, რომლებიც მხარეებმა კონფლიქტამდე გაცვალეს. ამ წესიდან ერთადერთი გამონაკლისია სახელმწიფოთა წარმომადგენლობა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, თუ შეიარაღებული კონფლიქტის ერთ-ერთი მხარე ითვლება შესაბამისი ორგანიზაციის ადგილსამყოფელ ქვეყნად. როგორც უნდა იყოს სიტუაცია, კონფლიქტში ჩარეული ადგილსამყოფელი ქვეყნის ნორმალური ვალდებულებები საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების მიმართ რჩება ძალაში მანამ, სანამ წარმომადგენლობა არ დატოვებს მის ტერიტორიას (დუკ. მუხ. 44).

სიტუაცია რთულდება, როდესაც შეიარაღებულ კონფლიქტს ადგილი აქვს ომის ოფიციალურად გამოცხადების გარეშე, რისი ბევრი მაგალითია. ერთ-ერთი მიეკუთვნება 1965 წლის აგვისტოს, როდესაც ინდოეთის ჯარებმა გადაკვეთეს ცეცხლის შეწყვეტის ხაზი და შეიჭრნენ კაშმირის ტერიტორიაზე. საპასუხოდ პაკისტანის პრემიერ-მინისტრმა განაცხადა, რომ მისი მთავრობა თავს თვლის ინდოეთთან ომის მდგომარეობაში. საომარი მოქმედებები 23 დღეს გრძელდებოდა, მაგრამ მხარეთა უმაღლესი კომისრები თავიანთ თანამდებობებზე რჩებოდნენ შესაბამის დედაქალაქებში და გამონვეული იქნენ მხოლოდ ორი თვის შემდეგ. დიპლომატიური ურთიერთობები არ იყო შეწყვეტილი ამ ორ ქვეყანას შორის 1971 წლის დეკემბერში დაწყებული საომარი მოქმედებების დროსაც. ის მხოლოდ მაშინ განწყდა, როდესაც რამდენი-

მე დღის შემდეგ ინდოეთმა ცნო რესპუბლიკა ბანგლადეში.¹ ამასთან დაკავშირებით შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ ომის გამოცხადებისაგან განსხვავებით შეიარაღებულ კონფლიქტს თავისთავად აუცილებლად როდი მოჰყვება დიპლომატიურ ურთიერთობათა განწყვეტა. ასეთი მდგომარეობის უპირატესობად ითვლება ჩაბმულ მხარეთა შესაძლებლობა შეინარჩუნონ კონტაქტი პრობლემურ საკითხებთან დაკავშირებით დიპლომატიური არხებით.

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის საქმიანობის შეწყვეტას მოჰყვება დაუყოვნებელი და პირდაპირი შედეგები პერსონალისათვის, მის ქონებასთან დაკავშირებით და სხვა ურთიერთობაზე. თუმცა მიუხედავად მიზეზებისა, საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა საქმიანობის შეწყვეტა არანაირად მოქმედებს მის ხასიათზე როგორც საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის ორგანოზე, რომელიც ფუნქციონირებს სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. დიპლომატიური სამართალი იცავს ამ ორგანოებს, გადის რა ურთიერთსარგებლობის შეზღუდული ფარგლებიდან, რაც საერთაშორისო თანასაზოგადოების ინტერესებს შეესაბამება. ამაზე მეტყველებს დებულება, რომელიც ეხება სპეციალურ მისიას, რომელიც ყველა ტიპის წარმომადგენლობას ეხება: „როდესაც სპეციალური მისიების ფუნქციები წყდება, მიმღები სახელმწიფო ვალდებულია პატივი სცეს და დაიცვას სპეციალური მისიის შენობები, სანამ ისინი მის განკარგულებაში იმყოფებიან, იგივე ეხება ქონებასა და არქივებს. წარმგზავნმა სახელმწიფომ ეს ქონება და არქივები უნდა გაიტანოს გონივრულ ვადაში“ (კსმ მუხ. 46).

შეიარაღებული კონფლიქტის გაჩენის შემთხვევაში ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ვალდებულია სპეციალური მისიის

¹ Chronique // RGDIP, 1966. P. 185.

თანამშრომლებს შეუქმნას შესაძლებლობა, დატოვონ ქვეყანა. წარმომადგენლობის საქმიანობის შეწყვეტა მთავრადიტიბელ სახელმწიფოს ავალდებულებს რაც შეიძლება სწრაფად მოახდინოს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიიდან მისიის გასვლა, მაგრამ სანამ ეს არ მოხდება, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ვალდებულებები უცვლელი რჩება.

ეგვიპტის ელჩის, შემდეგ კი რუსი დიპლომატის მკვლელობა, აგრეთვე რამდენიმე ქვეყნის დიპლომატების გატაცება, ასევე აშშ უარი ერაყში დიპლომატიური წარმომადგენლობების გარანტირებულ დაცვაზე, ის ფაქტები იყო, რომლებმაც განაპირობეს საკითხის აქტუალობა დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელშეუხებლობასთან დაკავშირებით ადგილსამყოფელი ქვეყნის უცხოური სამხედრო ოკუპაციის პირობებში. აღნიშნულ საკითხს აქვს, სულ მცირე, ორი საერთაშორისო-სამართლებრივი განზომილება: ადამიანის უფლებების დაცვის და დიპლომატიური სამართლის შესაბამისი ნორმების დაცვის უზრუნველყოფა. არსებული საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტები და პრაქტიკა ადგენს, რომ ოკუპანტი ქვეყანა პასუხს აგებს ოკუპირებულ ტერიტორიაზე ადამიანის უფლებების დაცვაზე. უფრო მეტიც, დასტურდება, რომ სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა ვრცელდება არა მარტო მისი საკუთარი აგენტების ქმედებაზე, არამედ ყველა თანამდებობის პირზე.

აქედან უნდა გაკეთდეს დასკვნა, რომ დამპყრობელი სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა დიპლომატიური აგენტების უფლებების დარღვევისათვის ადგილსამყოფ სახელმწიფოში ეფუძნება არა მხოლოდ დიპლომატიური სამართლის ნორმებს, არამედ ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სამართლის და საერთაშორისო სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ნორმებს.

თავი VI

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა სახეები და შემადგენლობის პრობლემა დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალში

6.1. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა შემადგენლობა

დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ კონვენციის (დუკ) 1-ლი მუხ. 3. ბ-ის თანახმად „წარმომადგენლობის თანამშრომლებად ითვლებიან მეთაური და პერსონალის წევრები“. ნებისმიერ სუვერენულ სახელმწიფოს აქვს უფლება, თავისუფლად გადაწყვიტოს მისი ორგანოების შემადგენლობასთან დაკავშირებული საკითხები და ეს უფლება მისი სუვერენიტეტიდან გამომდინარეობს. უფლება ვრცელდება მისი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წევრების დანიშვნაზე და აღიარებულია საერთაშორისო სამართალით. ჩვენს მიერ მითითებული ყველა კონვენცია გულისხმობს, რომ მაკრედიტებელ სახელმწიფოს „შეუძლია თავისუფლად დანიშნოს წარმომადგენლობის პერსონალის წევრები“, იქნება ის დიპლომატიური წარმომადგენლობა (დუკ მუხ. 7), სპეციალური მისია (კსმ მუხ. 8), საკონსულო დანესებულება (კსუ მუხ. 19), თუ სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლობა თუ საერთაშორისო ორგანიზაციების დელეგაცია. გაეროს წესდების თანახმად (სუხ. 101), გაეროს გენერალური მდივნის ვალდებულებაა დანიშნოს საკუთარი თანამშრომლები, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წევრთა ჩათვლით.

დანიშვნის აქტი, რომლის გამოცემა მოქცეულია საერთა-

შორისო სამართლის ნებისმიერი სუბიექტის შიდა კომპეტენციის ფარგლებში, აყალიბებს სამართალურთიერთობებს შესაბამის სუბიექტსა და ბენეფიციარს შორის. აქედან გამომდინარე, ბენეფიციარი ემორჩილება დამნიშნავი სუბიექტის შიდა წესებს. უფრო მეტიც, საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა წევრები ითვლებიან, როგორც წესი, მთავრადიტიბელი სახელმწიფოს მოქალაქეებად და, შესაბამისად, ექცევიან მის პირდაპირ იურისდიქციაში. თუმცა აშკარაა, რომ ეს არ ეხება საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენლობათა წევრებს.

მთავრადიტიბელი სახელმწიფოს პერსონალური იურისდიქცია მისი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წევრთა მიმართ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიული სუვერენიტეტით არის შეზღუდული. ამის გამო ეს უკანასკნელი ახორციელებს გარკვეულ კონტროლს ნებისმიერი საზღვარგარეთული ორგანიზაციის შემადგენლობის, ზომასა და ორგანიზაციულ სტრუქტურაზე. მთავრადიტიბელი სახელმწიფოს თავისუფლება საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის თანამშრომლების შერჩევასთან დაკავშირებით შეზღუდულია მხოლოდ საკუთარ მოქალაქეთა დანიშვნის შესაძლებლობით. ეს წესი ვრცელდება წარმომადგენლობათა ყველა სახეზე, რაც მკაფიოდაა განსაზღვრული შემდეგი დებულებით: „წარმომადგენლობის დიპლომატიური პერსონალის წევრები უნდა იყვნენ მთავრადიტიბელი სახელმწიფოს მოქალაქეები“ (დუკ პ. 1 მუხ. 8). ასეთივე დებულებებია წარმომადგენელი კსუ 22-ე მუხ.-სა და კსმ მე-10 მუხ.-ში. თუმცა ეს არ გამორიცხავს უცხო სახელმწიფოთა მოქალაქეების მონეევას საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებში სამუშაოდ.¹ ამ შემთხვევაში

¹ Denza E. Diplomatic Law. Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations. N. Y.-L., 1976. P. 35.

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის ორი ვარიანტია შესაძლებელი. პირველი ვარიანტი გვხვდება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მოქალაქის დანიშვნისას, ხოლო მეორე – საერთაშორისო ორგანიზაციის ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მოქალაქის დანიშვნისას. პირველ შემთხვევაში საჭიროა მოქმედი საერთაშორისო კანონმდებლობის შესაბამისად ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს წინასწარი თანხმობა, რომელსაც შეუძლია შემდგომში მისი ანულირება. მეორე შემთხვევაში წარმომადგენლობის პერსონალის თანამშრომლად ინიშნება მესამე სახელმწიფოს მოქალაქე. ეს წესები გამოიყენება განსაკუთრებულ შემთხვევებში.

დუკ-ი ერთგვარ პირველადმომჩენად მოგვევლინა ამ საკითხში, მან პრაგმატული გადაწყვეტილება მიიღო. დუკ-ის თანახმად, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია, თუ ისურვებს, მიიღოს გადაწყვეტილება იმის შესახებ, რა შემთხვევაში დართოს ნება თავის მოქალაქეებს, ითანამშრომლონ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობასთან, თუმცა მას უფლება აქვს, ნებისმიერ მომენტში შეცვალოს თავისი გადაწყვეტილება. ეს დებულება იცავს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ინტერესებს, იმავდროულად ზღუდავს რა მთავრედიტებელი სახელმწიფოს არჩევანის თავისუფლებას.

საპატიო კონსულები და მათი პერსონალი, როგორც წესი, ითვლებიან ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მოქალაქეებად. საპატიო საკონსულო თანამდებობის პირების მიმართ გამოყენებული რეჟიმი განსაზღვრულია კსუ-ს III თავში (მუხ. 58-68). როგორც წესი, საპატიო კონსული, თავისი ჩვეულებრივი საქმიანობის დამატებით (მაგალითად, ბიზნესმენი ან ადვოკატი) ასრულებს კონსულის ფუნქციებს წარმდგენი სახელმწიფოს სახელით. სსკ-მა დანვრილებით განიხილა საკითხი იმის შესახებ, დაუჭიროს თუ არა მხარი ამ ინსტიტუტს.

1963 წ. ვენის კონფერენცია დათანხმდა ელიარებინა საპატიო კონსულის ინსტიტუტი, მაგრამ სახელმწიფოს დაუტოვა უფლება მათ დანიშვნასთან და მიღებასთან დაკავშირებით (კსუ მუხ. 68).

მსგავსად ამისა, საერთაშორისო ორგანიზაციის ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს უფლება აქვს, მიიღოს გადაწყვეტილება საკუთარ მოქალაქეთა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის ან ამ ორგანიზაციასთან არსებული დელეგაციის მიერ პირთა დაქირავებასთან დაკავშირებით (კსნ პ. 3 მუხ. 73). აღნიშნული პუნქტი აფიქსირებს: „ამ სახელმწიფოს თანხმობის გათვალისწინება ხდება იმ შემთხვევაში, თუ იგი ინფორმირებული იყო ამის შესახებ და თუ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მოქალაქის ასეთმა დანიშვნამ არ გამოიწვია პროტესტი“.

კსნ. მე-15-ე და 47-ე მუხ.-ის შესაბამისად, ეს საკითხები უნდა გადაწყდეს ან ორგანიზაციის ან კონფერენციის მეშვეობით, ან პირდაპირ დიპლომატიური არხებით ადგილსამყოფელ და წარმგზავნ სახელმწიფოს შორის.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის პერსონალის ნევრად მესამე ქვეყნის მოქალაქის დანიშვნის შემთხვევაში ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს ასევე შეუძლია მოითხოვოს უფლება, გამოხატოს საკუთარი თანხმობა (დეკ პ. 3 მუხ. 8). ანალოგიური დებულებებია ასახული კსუ 22-ე მუხ.-ში. თუმცა არ არის წარმოდგენილი მკაფიო ფორმა, რომლითაც ადგილსამყოფელმა სახელმწიფომ უნდა დააფიქსიროს თავისი პოზიცია, ისევე, როგორც არ არის განსაზღვრული პროცედურა, რომელსაც უნდა მისდიოს მთავრედიტებელმა სახელმწიფომ. ასეთ შემთხვევაში თავაზიანობის საერთაშორისო წესები მოითხოვს, რომ მთავრედიტებელმა სახელმწიფომ თანხმობისათვის მიმართოს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს მანამდე, სანამ დანიშვნა რეალურად იქნება განხორციელებული. ეს

შეზღუდვები არ ეხება სახელმწიფოთა წარმომადგენლებს და დელეგაციებს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და კონფერენციებთან.

საერთაშორისო ორგანიზაციები, სახელმწიფოებისაგან განსხვავებით, ითვლებიან საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებად ტერიტორიული ან პერსონალური იურისდიქციის გარეშე. ამიტომ ერთადერთი კითხვა მათი პერსონალის წევრთა მოქალაქეობასთან დაკავშირებით იმაში მდგომარეობს, მიენიჭოს თუ არა ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მოქალაქეებს იმ ქვეყნების მოქალაქეთა თანაბარი რეჟიმი, რომლებიც იმყოფებიან ორგანიზაციებთან წარმომადგენლობის შტატში. ამ კითხვაზე პასუხი მოცემულია გაეროს განვითარების პროგრამის ტიპური შეთანხმების IX-ის მუხლის მე-4 პ.-ში ეს მუხლი არ ითვალისწინებს საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობაში მიღებულ ადგილსამყოფელი ქვეყნის მოქალაქეებზე იმ პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების გავრცელებას, რომლებითაც სარგებლობენ გაეროს განვითარების პროგრამის წარმომადგენლობების თანამშრომლები.

თავიდან ივარაუდებოდა, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლობის პერსონალის წევრთა რიცხოვნობა ასახავდა მის წარმგზავნი სუვერენის სიძლიერესა და ავტორიტეტს. ამიტომ მიმღებ სუვერენს არ გააჩნდა მისი რაოდენობრივი შეზღუდვის შესაძლებლობა. ამგვარად, ტრადიციული დიპლომატიური სამართალი მთავრდებოდა სახელმწიფოს უტოვებდა წარმომადგენლობის პერსონალის წევრთა რაოდენობის განსაზღვრის უფლებას. საკითხი იმის შესახებ, ასახავს თუ არა კვლავინდებურად ეს წესი სინამდვილეს, განხილულ იყო გაეროს საერთაშორისო სამართლის კომისიის (სსკ) სხდომაზე და საბოლოო ჯამში მას უარყოფითი პასუხი გაეცა. ახალი დებულებით „პერსონალის რიცხოვნობის შესახებ კონკრე-

ტული შეთანხმების არარსებობისას ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია შესთავაზოს, რომ პერსონალის რაოდენობა შენარჩუნებულ იქნას იმ ფარგლებში, რომელსაც ის თვლის გონივრულად და ნორმალურად, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში არსებული ვითარებისა და პირობების, და მოცემული წარმომადგენლობის საჭიროებების გათვალისწინებით“ (პ. 1. მუხ. 11).

მოცემული დებულების შესაბამისად დიპლომატიური წარმომადგენლობის რაოდენობა უკვე არაა დამოკიდებული მააკრედიტებული სახელმწიფოს ცალმხრივ გადანყვეტილებაზე და შეთანხმებული უნდა იყოს ორივე მხარესთან. აღნიშნული მუხლი ადგენს სამ კრიტერიუმს, რომლებიც პერსონალის რაოდენობას განსაზღვრავს: ჯანსაღი აზრი (ფარგლები, განხილული როგორც გონივრული და ნორმალური), ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში შექმნილი პირობები და ბოლოს წარმომადგენლობის საჭიროებები. ყველა ეს კრიტერიუმი ძირითადში ეხება ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს, რამდენადაც იგი უნდა დარწმუნდეს მითითებული კრიტერიუმების დაცვის გარანტიებში.

დუკ-ის მე-11-ე მუხ. ამატებს, რომ „ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია იმავე საფუძველზე და დისკრიმინაციის გარეშე უარი თქვას რაიმე განსაზღვრული კატეგორიის თანამდებობის პირთა მიღებაზე“.

ეს დებულებები მიმღებ სახელმწიფოს აძლევს დაცვის დამატებით საშუალებას, რაც მის მიერ განიხილება როგორც მისი ინტერესების შესაბამისობა. მიმღებ სახელმწიფოს კი აძლევს შესაძლებლობას, გავლენა იქონიოს არა მარტო თითოეული წარმომადგენლობის პერსონალის საერთო რიცხოვნობაზე, არამედ ასევე მისი თანამშრომლების შრომისუნარიანობაზე.

საერთაშორისო აქტები, კონვენცია გაეროს პრივილეგიე-

ბისა და იმუნიტეტების შესახებ და კონვენცია სპეციალიზებული დანესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ, რომლებიც ეხება სახელმწიფოთა წარმომადგენლობებს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, აგრეთვე შესაბამისი შეთანხმებები საერთაშორისო ორგანიზაციების შტაბბინების შესახებ არ შეიცავენ დებულებებს წარმომადგენლობების პერსონალის რიცხოვნობასთან დაკავშირებით და ამას მთლიანად უტოვებენ განსახილველად დაინტერესებულ წევრ სახელმწიფოებს. აღნიშნული ხარვეზის აღმოფხვრა იკისრა კონვენციამ სახელმწიფოთა წარმომადგენლობის შესახებ (კსნ), რომელმაც თავის მუხლებით, რომლებიც ეხება დელეგაციის პერსონალის რიცხოვნობას (მუხ. 14), (მუხ. 46) დაადგინა, რომ „დელეგაციის პერსონალის რიცხოვნობა არ უნდა ცდებოდეს იმ ფარგლებს, რომელიც ითვლება გონივრულად და ნორმალურად, შესაბამისად ორგანოს ან კონფერენციის მიზნების ფუნქციებიდან გამომდინარე იხელმძღვანელონ აგრეთვე მოცემული დელეგაციის მოთხოვნილებებით და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში არსებული გარემოებებისა და პირობების გათვალისწინებით“ (კსნ მუხ. 46).

მოცემული დებულება იმის მტკიცების საფუძველს იძლევა, რომ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია მარტოოდენ მოახდინოს ირიბი გავლენა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის რიცხოვნობასა და შემადგენლობაზე მის ტერიტორიაზე. მას შეუძლია, მაგალითად, შეატყობინოს მთავრობის სახელმწიფოს საერთაშორისო ორგანიზაციის სამდივნოს მეშვეობით, რომ წარმომადგენლობის რაოდენობას ან მისი დელეგაციის რიცხოვნობას მიიჩნევს იმაზე მეტად და იმ ფარგლებიდან გასულად, რომელიც შესაბამისი დებულებებით არის დადგენილი და სურს, რომ მისი რიცხოვნობა იყოს შემცირებული.

სწორედ ეს გახდა აშშ მოთხოვნის იურიდიული საფუძველი 1986 წელს გაეროსთან საბჭოთა კავშირის, ბელორუსიის სსრ და უკრაინის სსრ მუდმივი წარმომადგენლობების რაოდენობის მნიშვნელოვნად შემცირებასთან დაკავშირებით. აშშ პოზიცია იმაში მდგომარეობდა, რომ ამ წარმომადგენლობების რიცხოვნობა, ერთად აღებული, მეტისმეტად აღემატებოდა იმ მოთხოვნებს, რაც საჭირო იყო გაეროს საქმეთა წარმოებისათვის. საკითხი დაუყოვნებლივ იქნა გატანილი შესაბამისი კომიტეტის სხდომაზე განსახილველად. გაეროს იურისკონსულტმა აღნიშნა, რომ მოქმედი საერთაშორისო სამართლის თანახმად, ეს საკითხი უნდა იქნას გადაწყვეტილი აშშ-ს, სსრკ-სა და გაეროს გენერალურ მდივანს შორის კონსულტაციების მეშვეობით.¹

გადაწყვეტილება, რომელიც სპეციალური მისიის რიცხოვნობას ეხება, ნებას რთავს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს, იმოქმედოს საკუთარი შეხედულებისამებრ. თუმცა, როდესაც მისიას უწევს მონაწილეობის მიღება მოლაპარაკებებში, რომლებიც მოითხოვს თანაბარ წარმომადგენლობებს, დაინტერესებული მხარეები ვალდებული არიან წინასწარ შეთანხმდნენ თავიანთ წარმომადგენლობათა შესაბამის რაოდენობაზე. დამატებით „მიმღებ სახელმწიფოს შეუძლია, არ მისცეს საკუთარი თანხმობა სპეციალური მისიის წარგზავნაზე, რომლის რიცხოვნობასაც არ თვლის მისაღებად მიმღებ სახელმწიფოში არსებული გარემოებებისა და პირობების გამო“ (კსმ მუხ. 8). ამ გარემოებებს, სპეციალისტების აზრით, ძირითადად აქვთ პრაქტიკული ნიშნები, როგორიცაა, მაგალითად, საცხოვრებელი, გადაადგილების და ა.შ. პირობები.²

¹ UN. Chronicle, August, 1986. Vol. XXVIII, №4. P. 106.

² UN. doc. A / AC 154 / 264, 1986.

6.2. დიპლომატიური პასპორტი და დიპლომატიური კორპუსი

ჩვენს მიერ განხილულ საერთაშორისო აქტებში არ არის ნახსენები დიპლომატიური პასპორტი. ამ დროს კი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის ყოველი წევრი ვალდებულია, ჰქონდეს ასეთი დოკუმენტი.

მოთხოვნა პასპორტის ქონასთან დაკავშირებით, რომელიც გაცემულია საკუთარი ქვეყნის მიერ საზღვარგარეთ წასვლისთვის, შემოღებულ იქნა საფრანგეთის რევოლუციის პერიოდში, ხოლო პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ ის სავალდებულო გახდა ყველასათვის. დღეისათვის ივარაუდება, რომ პასპორტის მფლობელს აქვს მისი გამცემი სახელმწიფოს მოქალაქეობა. მოთხოვნილი ვიზის მისაღებად მან უნდა წარადგინოს პასპორტი იმ ქვეყნის ან ქვეყნების საკონსულოში, რომლის საზღვრების გადაკვეთასაც აპირებს.¹

1920 წ. პარიზში შედგა საერთაშორისო კონფერენცია იმ საერთო პრინციპების შესათანხმებლად, რომლებითაც სახელმწიფოში იხელმძღვანელებდნენ დიპლომატიური პასპორტებით სარგებლობასთან დაკავშირებით.²

რეზოლუციის საბოლოო ტექსტში კონფერენციამ სახელმწიფოებს დაუტოვა უფლება, თავისუფლად გადაწყვიტონ დიპლომატიური პასპორტის ფორმის საკითხი, თუმცა მიიღო რეკომენდაცია იმის შესახებ, რომ მათი გაცემა მხოლოდ იმ პირებზე მომხდარიყო, რომლებიც მიეკუთვნებიან ერთ-ერთს ქვემოთ ჩამოთვლილ კატეგორიას:

ა) სახელმწიფოს მეთაურის ადმინისტრაციის უმაღლესი რგოლის ხელმძღვანელები;

¹ ILC. Yearbook, 1967. Vol. II. P. 51.

² Przalacznik F. Diplomacy by special mission / / Revue de droit international de sciences diplomatiques et politiques, 1981. p. 124.

ბ) დიპლომატიური და საკონსულო თანამშრომლები და მათი ოჯახის წევრები;

გ) მთავრობის წევრები, სახელმწიფო მინისტრები, საკანონმდებლო ორგანოს სპიკერი და ვიცე-სპიკერი, მათი ოჯახის წევრები;

დ) საგარეო საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლები და მათი ოჯახის წევრები.¹

მართალია, ეს წესები არ ატარებდნენ სავალდებულო ხასიათს, ისინი მაინც ხელს უწყობდნენ ზოგადად მიღებულ პრაქტიკის დადგენას, რაც დიპლომატიურ პასპორტსა და მათი მფლობელების პრივილეგიებს ეხებოდა. თუმცა დიპლომატიური პასპორტი, როგორც ასეთი, არ აძლევს უფლებას მის მფლობელს მოითხოვოს დიპლომატიური ხელშეუხებლობა და პრივილეგიები, რომლებითაც მხოლოდ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის დიპლომატიური პერსონალის წევრები სარგებლობენ, განსაზღვრული უნდა იყოს ოფიციალური დოკუმენტით.

გაეროს პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ კონვენციის VII მუხლი სახელმწიფოებისაგან მოითხოვს, მიიღონ გაეროს დაცვითი სიგელები როგორც მოქმედი საგზაო დოკუმენტი. იმისათვის, რათა ჰქონდეს უფლება იმუნიტეტსა და პრივილეგიებზე, კონვენციით მინიჭებული საერთაშორისო მოსამსახურეებისათვის, დაცვითი სიგელის მფლობელი უნდა იყოს აღჭურვილი დოკუმენტით, რომელიც ადასტურებს, რომ იგი გადაადგილდება ოფიციალურ საქმეებზე. იმავე მუხლის 27-ე პუნქტი ითვალისწინებს, რომ გაეროს გენერალური მდივანი და სხვა მაღალი ოფიციალური პირები, ფლობენ რა გაეროს დაცვით სიგელს, სარგებლობენ სახელმწიფოს დიპ-

¹ Dictionnaire diplomatique, Academie Diplomatique Internationale, Paris. Vol. II.

ლომატიური წარმომადგენლებისათვის მინიჭებული პრივილეგიითა და იმუნიტეტით. პრაქტიკაში ეს, როგორც წესი, ეხება საერთაშორისო ორგანიზაციების მოსამსახურეთა უმეტესობას, რომლებიც ოფიციალურ საქმეებზე გადაადგილდებიან.¹

ტერმინი „დიპლომატიური კორპუსი“ ვინრო მნიშვნელობით მიეკუთვნება ერთ სახელმწიფოში აკრედიტებული დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურებს. თუმცა ეს ტერმინი ხშირად გამოიყენება უფრო ფართო მნიშვნელობითაც. ასეთ შემთხვევაში იგი მიეკუთვნება მოცემულ დედაქალაქში განლაგებულ ყველა დიპლომატიურ წარმომადგენლობას.

სსკ-ს სხდომებზე, ისევე, როგორც ვენის კონფერენციაზე 1961 წელს, შეტანილ იქნა წინადადებები დუკ-ის პროექტში ასახული ყოფილიყო დებულებები დიპლომატიური კორპუსის შესახებ. თუმცა, საბოლოო ჯამში მიიღეს გადანყვეტილება, საერთოდ არ ყოფილიყო ხსენებული მის შესახებ კონვენციაში, რადგანაც ისინი მოქმედებენ საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმათა სისტემაში. სწორედ მსგავსი მიზეზებით დუკ-ის და სხვა კონვენციების პრეამბულა ითვალისწინებს, რომ „ჩვეულებითი სამართლის ნორმები აგრძელებენ იმ საკითხების რეგულირებას, რომლებიც არ არის გათვალისწინებული ამ კონვენციით“.

დიპლომატიური კორპუსი კანონიერ საფუძველზე არსებობს სახელმწიფოთა ყველა დედაქალაქში. იგი არ არის დამოკიდებული რაიმე ოფიციალურ დამფუძნებელ აქტზე, ისევე, როგორც მის წევრთა ნების გამოხატვაზე. იგივე შეიძლება ითქვას დიპლომატიური კორპუსის დუაიენზე (ანგლოსაქსურ სახელმწიფოებში დიპკორპუსის მეთაურს დეკანს უწოდებენ).

¹ ILC. Yearbook, 1967. Vol. II. P. 288-296.

დუაიენი ითვლება დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურად, რომელსაც აქვს ყველაზე მაღალი რანგი კონკრეტულ დედაქალაქში. ის ითვლება პირველად თანასწორთა შორის (*primus inter pares*) და როცა საჭიროა, გამოდის თავისი კოლეგების სახელით. ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს აქვს შესაძლებლობა, შეარჩიოს დუაიენის დანიშვნის სამი წესიდან ერთ-ერთი. ეს თანამდებობა, წესის თანახმად, შეიძლება დაიკავოს ან წარმომადგენლობის მეთაურმა, რომელსაც აქვს ყველაზე მაღალი დიპლომატიური რანგი და წარმომადგენლობას ხელმძღვანელობს მოცემულ სახელმწიფოში ან პირმა, რომელიც ყველაზე უფრო მეტი ხნის განმავლობაში საქმიანობს, ან წარმომადგენლობის წევრმა, რომელიც განსაკუთრებული ნდობით სარგებლობს (მაგალითად, საფრანგეთის ელჩი ზოგიერთ ფრანგულენოვან სახელმწიფოში, ან, ბოლოს, პაპის ნუნციამ. დღეისათვის ყველაზე უფრო მეტად გავრცელებულია პირველი წესი, თუმცა მესამესაც აქვს ადგილი ზოგიერთ სახელმწიფოში (მაგალითად, პორტუგალიაში). დუკ-ში მოცემულია მითითება იმის შესახებ, რომ მისი დებულება, რომელიც ასახავს უფროსობის განსაზღვრას რანგის მიხედვით „არ ეხება ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში მიღებულ პრაქტიკას ვატიკანის წარმომადგენლის უფროსობასთან დაკავშირებით“ (პ. 3 მუხ. 16).

ადგილსამყოფელი ქვეყნის საგარეო საქმეთა სამინისტროს პროტოკოლის სამსახური დუაიენს გადასცემს გარკვეულ პროტოკოლურ პრივილეგიებს, ისეთს, როგორიცაა ადგილი მთავარ მაგიდასთან ოფიციალური მიღების დროს, მისანვდომობა საპრეზიდენტო ან სამეფო ტრიბუნასთან პარადების ჩატარებისას და ა.შ. საგარეო საქმეთა სამინისტრო ასევე ინარჩუნებს მასთან კავშირს იმ საკითხებთან დაკავშირებით,

რომლებიც ინტერესის საგანს წარმოადგენენ მთელი დიპლომატიური კორპუსისათვის.

დუაიენის ინიციატივითა და მისი თავმჯდომარეობით დიპლომატიურ კორპუსს შეუძლია გამართოს შეხვედრები პროტოკოლური ხასიათის საკითხების გადასაწყვეტად, რომლებიც მას შეუძლია გაუჩნდეს ადგილსამყოფელი ქვეყნის ხელისუფლებასთან. ასევე ძალუძს შეიმუშავოს საერთო პოზიცია ზოგიერთ კითხვასთან დაკავშირებით, რომლებიც ეხება დიპლომატიურ პრივილეგიებსა და იმუნიტეტებს, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მიერ მათ იგნორირებას ან არადისკრიმინაციის პრინციპის დარღვევას (დუკ პ. 1 მუხ. 47).

აუცილებლობის შემთხვევაში დუაიენს შეუძლია თავისი კოლეგების სახელით და მათი თანხმობით ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მეთაურს გადასცეს მილოცვა ან, კონკრეტული სიტუაციიდან გამომდინარე, სამძიმარი. იგი ასრულებს არაოფიციალურ როლს, პირველი იღებს დიპლომატიური წარმომადგენლობების ახლადმოსულ მეთაურებს. ასეთ შემთხვევაში მათ უნაწილებს სასარგებლო ინფორმაციას ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს შესახებ, ადგილობრივი პროტოკოლის თავისებურებებზე და ა.შ.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ტერმინი „დიპლომატიური კორპუსი“ უფრო ფართო მნიშვნელობით გამოიყენება ყველა პირის მიმართ კონკრეტული სახელმწიფოს დედაქალაქში, რომლებსაც აქვთ უფლება დიპლომატიურ პრივილეგიებსა და იმუნიტეტებზე. მათი სახელები, მეუღლეთა სახელებთან ერთად, შეაქვთ დიპლომატიური კორპუსის წევრთა სიაში, რომელსაც რეგულარულად გამოსცემს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო. ამ სიაში ჩართვა ხორციელდება საინფორმაციო მიზნებით და არ ნიშნავს დიპლომატიური სტატუსის აღიარებას ან ასეთზე უარს.

სიაში ასევე მითითებულია რწმუნების სიგელების გადაცემის თარიღი წარმომადგენლობების მეთაურებისადმი და ამგვარად განისაზღვრება მათი უფროსობის წესი.

დიპლომატიური კორპუსი იმ სახით, რომლითაც ის აღწერილია ზემოთ, არ არის წარმოდგენილი ბევრი საერთაშორისო ორგანიზაციის ადგილსამყოფელ ქალაქებში, ისეთებში, როგორებიცაა ჟენევა ან ნიუ-იორკი.

1971 წელს ჟენევაში ფილიპინების ელჩის ინიციატივით შეიქმნა დიპლომატიური კომიტეტი. თავის უფლებამოსილებათა შესაბამისად კომიტეტი წარმომადგენს ჟენევის დიპლომატიურ თანასაზოგადოებას მის ურთიერთობებში მიმღები ქვეყნის ხელისუფლებასთან და კანტონის და ქალაქ ჟენევის ხელისუფლებასთან, ისევე, როგორც გაეროს და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების თანამშრომლებთან. კომიტეტი შედგება ორი უფლებამოსილი წარმომადგენლისაგან ელჩების რანგში, რომლებიც შემოთავაზებულია თითოეული რეგიონული ჯგუფის მიერ, პლუს წარმომადგენელი ჩინეთიდან. პრინციპში, მათი უფლებამოსილების ვადა დგინდება ერთი წლით. აუცილებლობის შემთხვევაში კომიტეტის მუშაობაში მონაწილეობის მისაღებად იწვევენ გაეროს განყოფილების გენერალურ დირექტორს ჟენევაში (რანგით გაეროს გენერალური მდივნის მოადგილე) და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს წარმომადგენელს. კომიტეტმა, სხვათა შორის, შეიმუშავა ჟენევაში დიპლომატიური თავაზიანობის სახელმძღვანელო, რომელიც ყველა პროტოკოლური ღონისძიების დროს გამოიყენება.

ნებისმიერ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობაში არსებობს მკაფიო განცალკევება წარმომადგენლობის მეთაურსა და მის დანარჩენ თანამშრომლებს შორის. ასეთი განცალკევების გაჩენა იმ დროს უკავშირდება, როდესაც წარგზავნილი

დიპლომატი ითვლებოდა თავისი სუვერენის პირად წარმომადგენლად. მის მიერ დაქირავებული პერსონალი სარგებლობდა განსაკუთრებული სტატუსით და დაცვით მხოლოდ მის მიმართ პატივისცემის გამო. დიპლომატიური წარმომადგენლობის ასეთი იდენტიფიკაცია წარგზავნილის პიროვნებასთან ნათლად შეიმჩნევა დიპლომატიური აგენტების რანგის შესახებ 1815 წლის ვენის რეგლამენტში.

6.3. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა დანუსაბულებების მეთაურის თემა დიპლომატიურ სამართალში

XIX საუკუნის განმავლობაში გავრცელებულმა მიდგომამ დიპლომატიური წარმომადგენლობა თანდათან ბიუროკრატიულ სახელმწიფო ორგანოდ აქცია, რომელსაც ხელმძღვანელობდა მთავრადიტივებული სახელმწიფოს სახელით მოქმედი წარმომადგენლობის მეთაური.

დღეისათვის საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა ყველა სახის მეთაურების პრეროგატივები პრაქტიკულ საჭიროებებს შეესაბამება. ნებისმიერი ასეთი წარმომადგენლობა, განწესების მიხედვით, საზღვარგარეთაა განლაგებული. შედეგად ამისა, მისი მეთაური უნდა იყოს ალჟურვილი საკმარის ძალაუფლებით და მოქმედების თავისუფლებით იმაში, რაც ეხება საკუთარ თავზე პასუხისმგებლობის აღებას, მაგალითად, კრიზისული სიტუაციის დროს წარმომადგენლობის, თანამშრომლებისა და მათ ოჯახებზე ზრუნვა და ა.შ. გარდა ამისა, ადგილსამყოფელი ქვეყნის ხელისუფლებისათვის მნიშვნელოვანია ნებისმიერ მომენტში იცოდეს, ვის ხელშია უფლებამოსილება, იმოქმედოს წარმომადგენლობის სახელით.

დუკ-ის 1 (ა) მუხ. მიუთითებს: „წარმომადგენლობის მეთა-

ური არის პირი, რომელსაც მააკრედიტებელმა სახელმწიფომ დააკისრა ვალდებულება, იმოქმედოს შესაბამისად“.

ამავე მუხლის მიხედვით „წარმომადგენლობის თანამშრომლებად ითვლებიან წარმომადგენლობის მეთაური და წარმომადგენლობის პერსონალის წევრები“.

სპეციალურ მისიებთან დაკავშირებული თემა რამდენადმე სხვაგვარია. წარმომადგენლობის სხვა კატეგორიებისაგან განსხვავებით კსმ წარმგზავნი სახელმწიფოსაგან არ მოითხოვს სპეციალური მისიის მეთაურის სახელის დასახელებას, რაც სპეციალური მისიის ამოცანების სპეციფიკიდან გამომდინარეობს.

1815 წლის ვენის რეგლამენტში დადგენილი იყო დიპლომატიური აგენტების მეთაურთა განსაზღვრის წესები. ისინი დაყოფილი იყო შემდეგ სამ კლასად: ელჩებად, პაპის ლეგატებად ან ნუნციებად; წარგზავნილებად, მინისტრებად და მონარქებთან აკრედიტებელ სხვა დიპლომატებად, დაბოლოს, რწმუნებულებად, საგარეო საქმეთა სამინისტროს აკრედიტებულებად (მუხ. 1). აახენის კონგრესზე (1818 წ.) მიღებულმა პროტოკოლმა დაამატა უფლებამოსილ მინისტრთა კლასტერი, რომელიც მალე გაუქმდა.

დიპლომატიურ კლასტერებს შორის უფროსობის განსაზღვრის წესის დადგენის შემდეგ ვენის რეგლამენტი ითვალისწინებდა: „უფროსობა დიპლომატიურ აგენტებს შორის ყოველ კლასში დგინდება მათი ჩამოსვლის ოფიციალური ნოტიფიკაციის თარიღიდან გამომდინარე“ (მუხ. 4). ამასთან 1815 წლის ვენის რეგლამენტის მე-2 მუხ. ხაზს უსვამდა, რომ „მხოლოდ ელჩები, პაპის ლეგატები ან ნუნციები ითვლებიან თავიანთი ქვეყნების მეთაურთა წარმომადგენლებად“.

ეს ძალიან მნიშვნელოვანი დებულებაა, რამდენადაც მხოლოდ სუვერენების წარმომადგენლებს ჰქონდათ უფლება,

ენარმოებინათ პირდაპირი მოლაპარაკებები, სადაც ისინი იყვნენ აკრედიტებულნი. უფრო მეტიც, ტრადიციის თანახმად, მხოლოდ დიდ სახელმწიფოებს ჰქონდათ ელჩების წარგზავნის პრივილეგია.

ორ მსოფლიო ომს შორის პერიოდში ხდებოდა ვენის რეგლამენტით (1815) დადგენილი დიპლომატიური აგენტების კლასიფიკაციის გადახედვის საკითხი. თუმცა სახელმწიფოთა უმეტესობა მხარს უჭერდა არსებული წესების შენარჩუნებას. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ძველი მიდგომა შეიცვალა და საელჩოები იქცნენ დიპლომატიური წარმომადგენლობების ჩვეულებრივ სახედ.

მიუხედავად მოსაზრებისა, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლობების კლასების არსებობა უპირისპირდება სახელმწიფოთა თანასწორობის პრინციპს, გაეროს საერთაშორისო სამართლის კომისიამ (სსკ) და ვენის კონფერენციამ (1961 წ.) გადაწყვიტეს შეენარჩუნებინათ დუკ-ში ტრადიციული განსხვავებები.

თუმცა კონვენცია დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ (დუკ), განიხილავს წარმომადგენლობათა სამ ტრადიციულ სახეს (დუკ პ. 1. მუხ. 14), იმ მოცემულობამ იმავდროულად შეასუსტა მათი კომპეტენტურობა, გაითვალისწინა რა იმავე მუხლის ა. პ. 2-ში, გათვალისწინებული აზრი იმის თაობაზე, რომ „სხვაგვარად, თუ არა უფროსობის და ეტიკეტის მიმართ, არ უნდა ჰქონდეს ადგილი რაიმენაირ განსხვავებას წარმომადგენლობების მეთაურთა შორის ამა თუ იმ კლასის კუთვნილების მიუხედავად“.

ასევე შენარჩუნებულ იქნა წესი, რომლის თანახმადაც „შესაბამისი კლასის წარმომადგენლობათა მეთაურების უფროსობის განსაზღვრა მოხდება მათ მიერ თავიანთი ფუნქციების შესრულების დაწყების თარიღითა და საათით“ (დუკ პ. 1 მუხ. 16).

„ცვლილებები წარმომადგენლობის მეთაურის რწმუნებათა სიგელებში, რომლებიც არ იწვევენ კლასის შეცვლას, არ აისახება მის კომპეტენტობაზე“ – ამტკიცებს დუკ მე-16 მუხ. მე-2. პ. ამასთან მე-15 მუხლით დგინდება, რომ სახელმწიფოები, რომლებიც ერთმანეთთან ცვლიან დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს, უნდა შეთანხმდნენ იმაზე, თუ რომელ კლასს უნდა მიეკუთვნებოდნენ მათი წარმომადგენლობების მეთაურები.

დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ კონვენციისაგან (დუკ) განსხვავებით, კონვენციას საკონსულო ურთიერთობების შესახებ (კსუ) მოუწია ახალი საკითხების გადაწყვეტა. უნინ კონსულთა მიმართ სხვადასხვა ტერმინს იყენებდნენ, მაგალითად, მათ უწოდებდნენ მუდმივ უფლებამოსილებას, კომერციულ აგენტებს და ა.შ. კსუ მე-9 მუხ. ერთგვარად აწესრიგებს ამ განსაზღვრებას და საკონსულო დანესებულებებს ჰყოფს ოთხ კატეგორიად: გენერალური კონსული, კონსული, ვიცე კონსული და საკონსულო აგენტი. იმავდროულად კსუ მხარეებს აკისრებს ვალდებულებას, დანიშნოს მთავარი საკონსულო დანესებულებები თანახმად ერთ-ერთ ამ კატეგორიიდან. იგივე ეხება საპატიო კონსულებს.

საკონსულო დანესებულებათა მეთაურებს რანგი ენიჭებათ უფროსობის მიხედვით, რაც განისაზღვრება ეკზეკვატურის გაცემის თარიღით. საპატიო კონსულები რანგს იღებენ იმავე წესით, როგორითაც კარიერული კონსულები (კსუ მუხ. 16).

დებულებები, რომლებიც სხვა სახის წარმომადგენლობების მეთაურებს ეხება, დაკავშირებულია სპეციალური მისიების შემადგენლობასთან, რომლებიც შეიძლება აერთიანებდეს წარმგზავნი სახელმწიფოს ერთ ან რამდენიმე წარმომადგენელს, უკანასკნელს შეუძლია დანიშნოს ერთ-ერთი მისიის მეთაურად. ეს, უდავოდ, შეესაბამება მიმღები სახელმწიფოს

ინტერესებს, რომლებიც ნორმალურ ურთიერთობებს ინარჩუნებს მისიის მეთაურთან.

უფროსობის რანგირების კსმ უსიტყვოდ მისდევს 1815 წ. ვენის რეგლამენტიტ დადგენილ პრინციპს, რომლის თანახმადაც „დიპლომატიურ წარმომადგენლებს საგანგებო მისიის შემადგენლობაში ყოფნისას, არ აქვთ უპირატესობის უფლება“. თუმცა პრაქტიკაში ამ წესიდან შეიძლება იყოს გამონაკლისი გარკვეულ ოფიციალურ ცერემონიებზე. მაგალითად, ინგლისის სასახლეში სპეციალური წარმომადგენელი, რომელსაც განიხილავენ როგორც სახელმწიფოს მეთაურის პირად წარმომადგენელს, ადგილს იკავებს უშუალოდ სამეფო ოჯახის წარმომადგენლებთან.

უფროსობა სპეციალური მისიების მეთაურთა შორის წესრიგდება კსმ მე-6 მუხ.-ით. როდესაც ორი ან რამდენიმე სპეციალური მისია ხდება მიმღები სახელმწიფოს ან მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, მისიის უფროსობა დგინდება, თუ არ არის სპეციალური შეთანხმება, სახელმწიფოთა ანბანური დასახელების შესაბამისად, რაც იმ სახელმწიფოს პროტოკოლით ხდება, რომლის ტერიტორიაზეც მისია იმყოფება. ქვეყანათა უმრავლესობაში სპეციალური მისიების მეთაურები კატეგორიებად არიან დაყოფილნი. პირველ კატეგორიას შეადგენენ სახელმწიფოს მეთაურები ან მთავრობის მეთაურები, სამეფო ოჯახის წევრები და მინისტრები; მეორე კატეგორიას შეადგენენ უფლებამოსილი ელჩები და მინისტრები, ხოლო მესამეს – დიპლომატიური რანგის არმქონე წარმომადგენლები. ყოველ კატეგორიაში განმსაზღვრელად ითვლება ალფავიტური წესი.¹

სპეციალური მისიისგან განსხვავებით, წარმომადგენლო-

¹ Bartos M. Le Status des missions speciales de la diplomatic ad hoc // RGDIP 1963. Vol. 108. P. 505.

ბის მეთაურს აქვს უპირატესი მნიშვნელობა იმ შემთხვევაში, თუ მისია წარგზავნილია საერთაშორისო ორგანიზაციაში ან საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ. 1946 წლის გაეროს კონვენცია პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ ვრცელდება მხოლოდ „წევრ სახელმწიფოთა წარმომადგენლებზე“ (მუხ. IV). კსნ, ახდენს რა დაგროვებული გამოცდილების სისტემატიზებას, ხაზგასმულია, რომ „წარმომადგენლობის მეთაურობა აღნიშნავს, შესაბამისად, მუდმივ წარმომადგენელს ან მუდმივ დამკვირვებელს“ (პ. 17 მუხ. 1).

დელეგაციის მეთაურის პოზიცია საერთაშორისო ორგანიზაციების ორგანოებთან შედარებით რამდენადმე სუსტია. გაეროს გენერალური ასამბლეის და გაეროს სხვა ორგანოების შემთხვევაში (გაეროს წესდების მუხ. 9) სახელმწიფოებს შეუძლიათ წარგზავნონ რამდენიმე წარმომადგენელი ან დელეგატი, რომელთაგან ერთ-ერთი შეიძლება დასახელებულ იქნას როგორც „დელეგაციის მეთაური“.

მუდმივი წარმომადგენლების და დელეგაციების უფროსობა განისაზღვრება სახელმწიფოთა დასახელების ალფავიტური წესით (კსნ მუხ. 17 და 49).

საერთაშორისო ორგანიზაციების მეთაურთა უფროსობის პრაქტიკა მრავალსახეობით ხასიათდება. ადგილსამყოფელ ქვეყანაზე დამოკიდებულებით ისინი შეიძლება მოდიოდნენ ელჩების შემდეგ, თავიანთი ორგანიზაციის ალფავიტური წესით ან შეიძლება ეკავოთ ადგილი დიპლომატიური კორპუსის შემდეგ.

მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურის მოვალეობის შემსრულებელს უწოდებენ საქმეთა დროებით რწმუნებულს (ad interim) (დუკ პ. 1. მუხ. 19). მაგრამ არ უნდა მოხდეს მისი აღრევა „საქმეების რწმუნებულის რანგთან, რომელიც აკრედიტებულია საგარეო საქმეთა მინისტრთან“,

რომელიც მოხსენიებულია ვენის რეგლამენტში (1815 წ.) და გათვალისწინებულია დუკ-ის მე-14 მუხ.-ით პ. 1 (c). ამ რანგის საქმეთა რწმუნებულები ხელმძღვანელობენ უფრო ნაკლები მნიშვნელობის მისიებს და მათ უწოდებენ საქმეთა რწმუნებულებს *en jure* (ან *en pied*).

მსგავსი სიტუაცია გათვალისწინებულია დუკ-ის მე-5 მუხლის მე-2 პარაგრაფში, რომელიც ამბობს: „თუ მააკრედიტებული სახელმწიფო ახდენს წარმომადგენლობის აკრედიტაციას ერთ ან რამდენიმე სხვა სახელმწიფოში, მას შეუძლია დაანესოს დიპლომატიური წარმომადგენლობა, რომელსაც უხელმძღვანელებს საქმეთა დროებითი რწმუნებული ყოველ სახელმწიფოში, როდესაც წარმომადგენლობის მეთაურს არ გააჩნია მუდმივი ადგილსამყოფელი“. იმ შემთხვევაში, თუ მეთაურის მოვალეობების შემსრულებელი ხელმძღვანელობს წარმომადგენლობის მუშაობას, თუ მეთაურის თანამდებობა ვაკანტურია, ან მეთაურს არ შეუძლია საკუთარ მოვალეობათა შესრულება, წარმომადგენლობას (ჩვეულებრივ ეს საელჩოა) ხელმძღვანელობს მუდმივ საფუძველზე საქმეთა რწმუნებული, რომელიც განიხილება მხოლოდ როგორც წარმომადგენლობის მეთაურის მოვალეობების შემსრულებელი. თანამდებობა ვაკანტურად ითვლება, თუ მეთაური ჯერ კიდევ არ არის დანიშნული ან ჯერ კიდევ არ შედგომია თავის ფუნქციათა შესრულებას. მთლად ნათელი არ არის, რას ნიშნავს „ვერ ასრულებს საკუთარ მოვალეობებს. ეხება თუ არა (მიეკუთვნება თუ არა) ეს დროებითი არყოფნის შემთხვევებს წარმომადგენლობის ტერიტორიაზე თუ ხანგრძლივ არყოფნას მააკრედიტებული სახელმწიფოს ტერიტორიაზე? ამ საკითხებს იხილავდნენ გაეროს საერთაშორისო სამართლის სხდომაზე (სსკ), რომელმაც საბოლოო ჯამში მიიღო ფორმულირება, რომელიც სახელმწიფოებს მეტ თავისუფლებას

უტოვებს პრაქტიკაში მის გამოსაყენებლად. ნებისმიერ შემთხვევაში ამ მუხლის მიზნად ითვლება იმის უზრუნველყოფა, რომ წარმომადგენლობას შეეძლოს ნორმალური ფუნქციონირება ნებისმიერ გარემოებაში.

ხსენებული საერთაშორისო აქტები არ შეიცავს მითითებებს იმის თაობაზე, თუ ვინ უნდა დაინიშნოს წარმომადგენლობის მეთაურის მოვალეობათა შემსრულებლად. პრაქტიკაში ეს თანამდებობა ჩვეულებრივ გადადის იმ თანამშრომელთან, რომელიც რიგითობის წესით მოდის წარმომადგენლობის მეთაურის შემდეგ.

წარმომადგენლობის დროებითი მეთაურის რომელიმე პირის დანიშვნა უნდა მოახდინოს საგარეო საქმეთა სამინისტრომ.

საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების დროებითი მეთაურის დანიშვნის შესახებ შეტყობინება უნდა გაიგზავნოს მის სამდივნოში, რომელიც, თავის მხრივ, საქმის კურსში აყენებს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს. შეტყობინება უნდა გაგზავნოს მოცემული წარმომადგენლობის მეთაურმა, ან საკონსულო დაწესებულებათა, ან დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურმა. თუ წარმომადგენლობის მეთაურს ამის გაკეთება არ შეუძლია, შეტყობინება უნდა შემოვიდეს მთავარი დიპლომატიური სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროდან.

ამ პუნქტთან დაკავშირებული სპეციალური დებულებების უქონლობის გამო შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენლობის მეთაურს დროებით შეცვლის წარმომადგენლობის პერსონალიდან მომდევნო მაღალჩინოსანი თანამშრომელი.

მართალია, წარმომადგენლობის დროებითი მეთაური ასრულებს მის ყველა ფუნქციას, მაგრამ მაინც ვერ იღებს ოფი-

ციალურ რანგს. ოფიციალურ ღონისძიებებზე წარმომადგენლის შემცვლელი თანამდებობის პირი ან არ იქნება მიწვეული მსგავს ღონისძიებაზე, ან თუ ეს მოხდება, ჩვეულებრივ ადგილს დაიკავებს ალფავიტის შესაბამისად.

კსმ 21-ე მუხ. მკაფიო დებულებებს შეიცავს ამ საკითხთან დაკავშირებით:

„1. წარმგზავნი სახელმწიფოს მეთაური, რომელიც ხელმძღვანელობს სპეციალურ მისიას, მიმღებ სახელმწიფოში ან მესამე სახელმწიფოში ოფიციალური ვიზიტის შემთხვევაში სარგებლობს პრივილეგიებით და იმუნიტეტით, რომლებიც აღიარებულია საერთაშორისო სამართლით.

2. მთავრობის მეთაური, საგარეო საქმეთა მინისტრი და მაღალი რანგის სხვა პირები, რომლებიც წარმგზავნი სახელმწიფოს სპეციალურ მისიაში მონაწილეობას ღებულობენ ადგილსამყოფელ ან მესამე სახელმწიფოში ამ კონვენციის ძალით, დამატებით უპირატესობებით სარგებლობენ გარდა იმისა, რაც მათ ენიჭებათ საერთაშორისო სამართლით“.

ამ დებულებების შესაბამისად, სახელმწიფოს მეთაურის, ან მთავრობის ხელმძღვანელის, ან საგარეო საქმეთა მინისტრის, ან „მაღალი რანგის“ ნებისმიერი პირის საზღვარგარეთ ოფიციალური ვიზიტი განიხილება, როგორც სპეციალური მისია. ამ პირთა მონაწილეობა სპეციალურ მისიაში „არ აღჭურავს მათ რაიმე სპეციალური სტატუსით“, მაგრამ „განსაკუთრებული უპირატესობები, ასეთი რანგის პირისათვის მინიჭებული, პრივილეგიები და იმუნიტეტები, გადაეცემა მათ, როდესაც ისინი სპეციალური მისიის წევრები ხდებიან“.¹ აღნიშნული მუხლის საფუძველზე ოფიციალური ვიზიტით მყოფი სახელმწიფოს მეთაური სარგებლობს პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით, იმის თანახმორად, რომლებიც გათვალისწინ-

¹ ILC. Yearbook, 1967. Vol. II. P. 359.

ნებულია დიპლომატიური სამართლით დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურის მიმართ.

6.4. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა შემადგენლობის კლასიფიკაცია

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა ჩვეულებრივ შედგება, მეთაურის გარდა, თანამშრომელთა სამი კატეგორიისაგან. ესაა დიპლომატიური პერსონალი, ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი და მომსახურე პერსონალი.

ტერმინები „დიპლომატიური პერსონალი“ და „დიპლომატიური აგენტი“ გამოიყენება დიპლომატიური სამართლის ყველა დოკუმენტში. მათი შესაბამისი განსაზღვრებები შედის დუკ-ის 1 მუხლში: „დიპლომატიური პერსონალის ნევრებად ითვლებიან წარმომადგენლობის პერსონალის ნევრები, რომლებსაც აქვთ დიპლომატიური რანგი (პ.დ). დიპლომატიური აგენტი არის წარმომადგენლობის მეთაური ან წარმომადგენლობის დიპლომატიური პერსონალის ნევრი (პ. ე).

ასეთი განსაზღვრებისას ჩნდება კითხვა, თუ ვინ ითვლება დიპლომატად, სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით, დიპლომატად ითვლება საგარეო საქმეთა სამინისტროს თანამდებობის პირი, რომლის ძირითადი ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ თავისი ქვეყანა წარმოადგინოს საზღვარგარეთ. თუმცა საერთაშორისო სამართლის თვალსაზრისით ტერმინ „დიპლომატს“ რამდენადმე სხვაგვარი მნიშვნელობა აქვს. იმისათვის, რომ პირი დიპლომატად იქნას განხილული, ორი ძირითადი პირობა უნდა იყოს შესრულებული. ერთის მხრივ, მთავარი დიტიბელმა სახელმწიფომ შესაბამისი პირი უნდა აღჭურვოს განსაზღვრული ფუნქციებით თავის ერთ-ერთი საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობაში, და მეორე მხრივ, ადგილსამ-

ყოფელი სახელმწიფო უნდა დათანხმდეს, ასეთი პირი განიხილოს როგორც დიპლომატი საერთაშორისო სამართლის ნორმების შესაბამისად.

კითხვა იმის შესახებ, ითვლება თუ არა დიპლომატიის სტატუსის მქონე პირი, კარიერულ დიპლომატად თუ სხვა სამსახურს მიეკუთვნება, უადგილოდ ითვლება. როგორი სიტუაციაც უნდა იყოს ამა თუ იმ პირებს, მააკრედიტებელი სახელმწიფო მათზე გასცემს დიპლომატიურ პასპორტებს, იმის დამადასტურებლად, რომ მათ დიპლომატიური ფუნქციები აქვთ დაკისრებული. თუმცა დიპლომატიური წარმომადგენლობების თანამშრომლები როდი არიან მხოლოდ ასეთი პასპორტების მფლობელები. ანალოგიურ პასპორტებს ხშირად გასცემენ პოლიტიკურ მოღვაწეებზე, რომლებიც, აუცილებელი არ არის, წარმოადგენდნენ თავიანთ მთავრობებს სხვა ქვეყნებში. ასე მაგ., ჯერ კიდევ 1995 წელს, საქართველოს პარლამენტის წევრებზე გაიცა დიპლომატიური პასპორტები.

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა უმრავლესობაში ის პირები, რომლებიც საერთაშორისო სამართლის შესაბამისად დიპლომატიურ პერსონალს მიეკუთვნებიან, სინამდვილეში არაერთგვაროვან ჯგუფს წარმოადგენენ. მათ რიცხვს, გარდა კარიერული დიპლომატებისა, მიეკუთვნებიან სამხედრო, საზღვაო, საჰაერო ატაშეები, ატაშე კულტურულ საკითხებში და სხვა ატაშეები, რომლებიც აქამდე სხვადასხვა სახელმწიფო ორგანიზაციებში მუშაობდნენ. საერთაშორისო განვითარების ამერიკული სააგენტოს შტატიანი თანამშრომლები არ ითვლებიან კარიერულ დიპლომატებად, მაგრამ მათზე დიპლომატიური პასპორტები გაიცემა. ჯერ კიდევ 1979 წლიდან მოყოლებული. წინათ მათ ჩვეულებრივი სამომსახურო პასპორტები ჰქონდათ, თუმცა აშშ-ს მთავრობის მიერ თანამშრომლობის შესახებ ხელმოწერილი შეთანხმების შესაბა-

მისად, მიმღები სახელმწიფოები ასეთ პირებს დიპლომატიურ სტატუსს ანიჭებენ.

დღეისათვის დიპლომატიური სტატუსი, როგორც წესი, ვრცელდება ტრანსპორტის, კავშირგაბმულობის, გარემოს დაცვის და ა.შ. სფეროში მომუშავე მისიების თანამშრომლებზე. ხშირად ისინი არ ინარჩუნებენ კონტაქტებს მთავარი დიტიბელი სახელმწიფოს ან ადგილსამყოფელი ქვეყნის საგარეო საქმეთა სამინისტროებთან (ესმ მუხ. 1 / ჩ). როგორც წესი, დელეგაციის წევრები კონფერენციებზე არ ითვლებიან დიპლომატებად და დიპლომატიური პასპორტების მფლობელებად. მიუხედავად ამისა, გაეროს ყველა სპეციალიზებულ დაწესებულებაში წევრ სახელმწიფოთა დელეგატები სარგებლობენ სტატუსით, რომელიც მათ ენიჭებათ 1946 წ. გაეროს კონვენციისა, პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ და გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ 1947 წლის კონვენციის შესაბამისად. აღნიშნული კონვენციები ითვალისწინებენ, რომ ტერმინი „წარმომადგენელი“ გულისხმობს აგრეთვე დელეგატებს, მრჩეველებს, ტექნიკურ სპეციალისტებს და მდივნებს დელეგაციის შემადგენლობაში, ყველა თანამშრომელს (მუხ. IV, განყ. 16 1946 წ. კონვენცია) პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ.

კონვენციაში სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ (ესნ) დელეგაციის მიმართ გამოიყენება განსხვავებული ტერმინი, დუკ-ში, რაც განასხვავებს დელეგაციის დიპლომატიურ პერსონალს შორის, ერთის მხრივ, და მის ადმინისტრაციულ და ტექნიკურ პერსონალს შორის, მეორე მხრივ, და გულისხმობს, რომ წარმგზავნი სახელმწიფოს სახელით გამოსვლა შეუძლიათ მხოლოდ პირველ ჯგუფში შემავალ პირებს.

დიპლომატიური პერსონალის სტატუსი, ასევე შეიძლება

გავრცელებულ იყოს საერთაშორისო ორგანიზაციის ოფიციალურ პირებზე, რომლებიც მონაწილეობას იღებენ თავიანთი საზღვარგარეთული მისიების მუშაობაში. გაეროს განვითარების პროგრამის (გმპ) ტიპური შეთანხმება ითვალისწინებს, რომ გგპ-ს წარმომადგენლობაში, გარდა წარმომადგენელ-რეზიდენტისა, შესაძლოა სხვა თანამშრომლებიც შედიოდნენ, რომლებიც აუცილებლად საჭირონი არიან მისიაზე დაკისრებული ამოცანების შესასრულებლად. მისიის წევრები, გარდა „ადგილსამყოფელი ქვეყნის ადგილზე დაქირავებული მოქალაქეებისა“, სარგებლობენ 1946 წ. კონვენციით გათვალისწინებული სტატუსით და რომელსაც აქვს კვაზიდიპლომატიური ხასიათი.

კკს 11-ე მუხ. d ქვეპუნქტი აღნიშნავს: „საკონსულო თანამდებობის პირი“ გულისხმობს ნებისმიერ პირს, საკონსულო დაწესებულების მეთაურის ჩათვლით, რომელსაც დავალებული აქვს ამ ხარისხში საკონსულო ფუნქციების შესრულება“. დიპლომატიური წარმომადგენლებისაგან განსხვავებით, საკონსულო თანამშრომლები განიხილებიან აქ არა მათი სტატუსით, არამედ ფუნქციების მიხედვით. ზოგიერთი ქვეყანა ამ ფუნქციებს აკისრებს მხოლოდ იმ თანამდებობის პირებს, რომელთა პროფესია საკონსულო სამსახურია დიპლომატიური სამსახურისაგან განსხვავებით. სხვა ქვეყნებში საკონსულო და დიპლომატიური სამსახურები არ არის განცალკევებული, და საგარეო საქმეთა სამინისტროს თანამდებობის პირებს დაკისრებული აქვთ ყველა სახის ფუნქციები, კონკრეტული საჭიროებების მიუხედავად. თუ დიპლომატიურ წარმომადგენლობას საკონსულო ფუნქციები აქვს დავალებული, რაც დუკის მიერ დაშვებულია (პ 2. მუხ. 3), მათი განმახორციელებელი თანამდებობის პირები სარგებლობენ თავიანთი დიპლომატიური პრივილეგიებით და იმუნიტეტებით (კსუ პ. 4 მუხ. 70).

აღსანიშნავია, რომ „საპატიო კონსულები“, ჯერ კიდევ XIII საუკუნიდან ცნობილი, რომლებიც დღემდე საკმაოდ მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ, კსუ 35-ე მუხ. შეიცავს განსაზღვრას, რითაც ისინი განსხვავდება „შტატიანი საკონსულო თანამდებობის პირებისაგან“. თავის კომენტარებში სსკ აღნიშნავს, რომ „ასეთი განსხვავებული შეხედულებების გამო მნიშვნელოვანია მოიძებნოს ერთიანი მიდგომა, რაც გადაწყვეტილების მიღებაში დაგვეხმარება, საქმე ეხება კონსულის მდგომარეობას, როგორც უკავია სახელმწიფოს ადმინისტრაციულ მექანიზმის ნაწილი. თუ კონსული ითვლება სახელმწიფო მომსახურედ, რომელსაც სახელმწიფო აფინანსებს და მოქცეულია დისციპლინური სამართლის ქვეშ, უპრიანი იქნება მისი განხილვა, მოხდეს როგორც შტატიანი კონსულის, ხოლო ყველა დანარჩენ შემთხვევაში – როგორც საპატიო კონსულის რანგში.

დუკ-ი იცნობს ე.წ. არადიპლომატიური პერსონალის კატეგორიებს: „ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი“ და „მომსახურე პერსონალი“. ეს კატეგორიები ითვლება წარმომადგენლობის პერსონალის წევრებად, რომლებიც ახორციელებენ „წარმომადგენლობის ადმინისტრაციულ-ტექნიკურ მომსახურებას“ ან „წარმომადგენლობის მომსახურების ვალდებულებებს“.

სტატუსში მათი განსხვავებები ეხება არა მარტო იმუნიტეტებს, რომელთა ჩამონათვალი ყოველ კატეგორიასთან მცირდება. მომსახურე პერსონალისათვის. ასევე, განსხვავდება, ფუნქციები, რომლებიც შესაძლოა დაკისრებული იყოს პერსონალის შესაბამის კატეგორიაზე. ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალიდან წარმომადგენლობის მეთაურის შეცვლა შესაძლებელია მხოლოდ განსაკუთრებულ ვითარებაში და ასეთ შემთხვევაში კი მას მარტოდენ მიმდინარე ადმინისტრაცი-

ციული საკითხებით შეუძლია იყოს დაკავებული. კიდევ ერთი განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ თანამშრომლები არადიპლომატიური პერსონალიდან შეიძლება დაქირავებულნი იყვნენ ადგილზე მააკრედიტებული სახელმწიფოს თანხმობის მიღების აუცილებლობის გარეშე.

გაეროს კონვენციაში პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ და გაეროს სპეციალიზებული დანესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების თაობაზე, ექსპერტებს განსაკუთრებულ სტატუსს ანიჭებენ. მაგ. პირველი მათგანის მე-IV თავის 22-ე განყ. მიუთითებს: „ექსპერტებს (...), რომლებიც ასრულებენ სამუშაოს გაერთიანებული ერებისათვის, ენიჭებათ ისეთი პრივილეგიები და იმუნიტეტები, რომლებიც აუცილებელია მათზე დაკისრებული ფუნქციების განხორციელებისათვის განსაზღვრულ პერიოდში“.

გაეროს მეექვსე კომიტეტის დებულებით (სამართლებრივში) არსებობს საერთაშორისო ექსპერტების ორი ტიპი. ერთის მხრივ, არიან დებულებით გათვალისწინებული ექსპერტები, და არიან ისეთები, რომელთა რანგი საერთაშორისო თანამდებობის პირთა სტატუსის იდენტურია. პირველი ტიპის ექსპერტები სტატუსის შესაბამისად „არ ითვლებიან არც მთავრობის წარმომადგენლებად, არც დაინტერესებული ორგანიზაციის თანამდებობის პირებად, თუმცა ისინი საკუთარ ფუნქციათა დამოუკიდებლად შესრულებისათვის (...) უნდა სარგებლობდნენ გარკვეული პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით“. ასეთ ექსპერტებად, მაგალითად, შეიძლება ითვლებოდნენ გაეროს ზოგიერთი კომისიის ან სპეციალიზებული დანესებულებების წევრები, რომლებიც სამსახურს ეწევიან პირად ხარისხში და არა სახელმწიფოს წარმომადგენლების რანგში.

ექსპერტთა მეორე ტიპს განეკუთვნებიან „ექსპერტები

ტექნიკური მომსახურების გასანევად“, მონვეულნი გაეროს ან ერთ-ერთი სპეციალიზებული დანესებულების მიერ. იმის გამო, რომ ეს ექსპერტები ასრულებენ თავიანთი ხასიათით შტატიანი თანამშრომლების ფუნქციებს, მათ შორის თანასწორობის პრინციპის დაცვით. ამ მიზეზებით ისინი ასრულებენ ვალდებულებებს და აღიჭურვებიან, არსებითად, იმავე უფლებებით, როგორითაც შტატიანი თანამშრომლები.

ჩვენს მიერ განხილული აქტები, ითვალისწინებენ რა საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმებს, დიპლომატიის სტატუსს ავრცელებენ მისი ოჯახის წევრებზე. თუმცა არც ერთ კონვენციაში არ არის იმის განსაზღვრის მცდელობა, თუ რა იგულისხმება სიტყვაში „ოჯახი“. პრაქტიკაში ამას შეუძლია გამოიწვიოს ეჭვი ცალკეულ პირთა სტატუსთან დაკავშირებით. ეს ხარვეზი იმ გარემოებასთან არის დაკავშირებული, რომ ვერც სსკ-მ, ვერც ვენის კონფერენციამ (1961 წ.) ვერ შეძლეს მისაღები განსაზღვრებების შემუშავება.

ამასთან დაკავშირებით სახელმწიფოები დამოუკიდებლად განსაზღვრავენ გამოთქმას „დიპლომატიური აგენტის ოჯახის წევრები, მასთან ერთად მცხოვრებნი“ (დუკ მუხ. 37, კსუ მუხ. 48). ეს ფორმულირება საკმაოდ მოქნილი ხასიათისაა, რაც საშუალებას იძლევა, იგი ჩართული იყოს ყველა სიტუაციაში, რომლის გათვალისწინებაც საჭიროა მააკრედიტებული სახელმწიფოს კანონებისა და ტრადიციების თანახმად. როგორც შედეგი, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მიმღებ სახელმწიფოში დაკანონებულია მხოლოდ მონიგამია, იგი ვალდებულია ოჯახის წევრებად აღიაროს დიპლომატიის იმ ქვეყნიდან რამდენიმე ცოლი, რომელიც პოლიგამიას უშვებს. საერთაშორისო თავაზიანობის წესები ასევე მოითხოვს, რომ ადგილსამყოფელი სახელმწიფო აღიარებდეს გარკვეულ დასაბუთებულ ფარგლებში საზღვარგარეთული დიპლომატიური წარმომადგენლობების ოჯახური მდგომარეობის სხვა თავისებურებებს.

გაეროს კონვენციაში პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ არ არის მკაფიო ფორმულირებები წევრ სახელმწიფოთა წარმომადგენლების ოჯახის წევრთათვის კონკრეტული სტატუსის მინიჭებასთან დაკავშირებით, თუმცა დაშვებულია წარმომადგენლებზე „სხვა პრივილეგიების, იმუნიტეტების და შეღავათების გავრცელების შესაძლებლობა, რომლებითაც სარგებლობენ დიპლომატიური წარმომადგენლობები (თავი IV, გან. 11). ეს არის ზოგადად მიღებული პრაქტიკის საფუძველი, რომლის შესაბამისადაც მათი ოჯახის წევრები განიხილება იმავე პოზიციიდან, რომლითაც დიპლომატიების ოჯახის წევრები.

ამასთან მხოლოდ იუნესკოს შტაბბინის შესახებ შეთანხმებაშია ასახული უფრო კონკრეტული მითითებები წარმომადგენელთა ოჯახების წევრებზე, იზღუდება რა იგი „მეუღლეებითა და ბავშვებით 21 წლის ასაკამდე“.

კსნ-ში გამოყენებულია უფრო ფართოდ გავრცელებული გამოთქმა „ოჯახის წევრები... მცხოვრები მასთან ერთად“ (მუხ. 36 და 66). საერთაშორისო აქტები, რომლებიც ეხება საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლობებს, საერთოდ არ შეიცავენ მითითებებს მათი თანამშრომლების ოჯახის წევრების შესახებ. თუმცა სახელმწიფოთა უმრავლესობა მათ და მათი ოჯახის წევრებს ანიჭებენ ისეთ რეჟიმს, თითქოს ისინი დიპლომატიურ წარმომადგენლებად ითვლებიან.

დიპლომატიური სამართლის მიხედვით წარმომადგენლობათა მეთაურები იყოფიან კლასების მიხედვით, რომლებიც წარმომადგენლობის შიგნით საორგანიზაციო საკითხების მიღებაში თავისუფალნი არიან. როგორც წესი, საგარეო საქმეთა სამინისტროს პერსონალი იყოფა რამდენიმე კლასად, კერძოდ: ელჩებად, სრულუფლებიან მინისტრებად, მრჩეველებად, მდივნებად და ატაშედ. წარმომადგენლობის მნიშვნელობიდან

გამომდინარე მის პერსონალს შორის შეიძლება წარმოდგენილ იყოს ყველა ან ზოგიერთი ამ კატეგორიიდან. წარმომადგენლობის შიდა იერარქიაში მის თანამშრომელთა სახელო და მოვალეობები მათი კლასის მიხედვით განისაზღვრება.

ერთადერთი შეზღუდვა დიპლომატიური სამართლის მიერ მააკრედიტებულ სახელმწიფოს მიმართ ეხება წარმომადგენლობის ორგანიზაციულ სტრუქტურას, რომელიც დებულებითაა გათვალისწინებული: „წარმომადგენლობის დიპლომატიური პერსონალის თაობაზე ეცნობება წარმომადგენლობის მეთაურის მიერ საგარეო საქმეთა სამინისტროს ან სხვა სამინისტროს, რომელთანაც არსებობს ხელშეკრულება“ (დუკ მუხ. 17). მსგავს დებულებას შეიცავს კსუ 21-ე მუხ.

ძირითადი ფუნქცია, რომელსაც ასრულებენ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის პერსონალის წევრები წარმგზავნი სუბიექტის სახელით, მდგომარეობს კონტაქტების შენარჩუნებასა და კავშირების განხორციელებაში მიმღები სუბიექტის შესაბამის ორგანოებთან. აქედან გამომდინარეობს დიპლომატიური სამართლის გამოყენების აუცილებლობა იმ მომენტის ზუსტი დადგენისათვის, რომლიდანაც ოფიციალურად იწყება მათი ფუნქციები და იმ მომენტისა, როდესაც ისინი მთავრდება.

6.5. აპრემანის, ეგზემპტარის და

PERSON NON GRATAS სამართლებრივი ბუნება

საერთოდ, არ ხდის რა სადავოდ პრინციპს, რომ მააკრედიტებელი სახელმწიფო თავისუფალია თავისი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის თანამშრომელთა შერჩევაში, დიპლომატიური სამართალი გარკვეულ შემთხვევებში მოითხოვს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს წინასწარი თანხმო-

ბის მიღებას, რათა საკუთარი თანამშრომლები დაუშვას მათ მიერ თავიანთი მოვალეობების შესასრულებლად.

ასეთი თანხმობა, რომელსაც „აგრემანს“ უწოდებენ, საჭიროა, უწინარეს ყოვლისა, დიპლომატიური წარმომადგენლობების მეთაურებისათვის. დუკ-ის მე-4 მუხ. ითვალისწინებს, რომ

„1. მააკრედიტებელი სახელმწიფო უნდა დარწმუნდეს, რომ ადგილსამყოფელმა სახელმწიფომ მისცა აგრემანი იმ პირზე, რომლის აკრედიტებასაც ვარაუდობს როგორც მეთაურის, ისე წარმომადგენლობისა ამ სახელმწიფოში.

2. ადგილსამყოფელი სახელმწიფო არ არის ვალებული, შეატყობინოს მააკრედიტებელ სახელმწიფოს აგრემანზე უარის მოცივები“.

მოცემული მუხლი შეიცავს საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმის ფორმულირებას. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი სახელმწიფო (დიდი ბრიტანეთი, აშშ) ძნელად ეთანხმება ამ მოთხოვნებს, ყოველთვის ითვლებოდა, რომ იმისათვის, რათა დიპლომატიური წარმომადგენლობა ეფექტურად ასრულებდეს თავის ფუნქციებს, პასუხისმგებელი პირი უნდა სარგებლობდეს ადგილსამყოფელი ქვეყნის სრული ნდობით. აგრემანი ამცირებს მომავალი სიძნელეების რისკს ამ თვალსაზრისით.

აღნიშნული მუხლი ნათლად მიუთითებს აგრემანის მოთხოვნის პროცედურის არაოფიციალურ ხასიათზე.

სახელმწიფოთა პრაქტიკა, რომელიც აგრემანის მოთხოვნას ეხება, არსებით ვარიირებას განიცდის. ძირითადად იგი მდგომარეობს ადგილსამყოფელი ქვეყნის საგარეო საქმეთა სამინისტროსათვის დიპლომატიური არხებით იმ პირის გვარისა და ბიოგრაფიული მონაცემების შეტყობინებაში, რომელიც აკრედიტებისათვისაა შეთავაზებული. ეს შეიძლება გაკეთდეს

არაოფიციალური გზით, სათანადო სიფრთხილის დაცვით, ან ოფიციალური ნოტის მეშვეობით, რომელშიც ნათლად იქნება მითითებული დანიშვნის მიზანი. ყურადსაღები, ის არის, რომ პროცედურა გახდეს საზოგადოებრივი ყურადღების საგანი. შეტყობინების მიღების შემდეგ ადგილსამყოფელი სახელმწიფო შეისწავლის პრობლემას და აუცილებლობის შემთხვევაში გამოითხოვს დამატებით ინფორმაციას მააკრედიტებული სახელმწიფოსაგან. პასუხი, რომელიც აგრემანს ეხება, დიდხანს არ უნდა დაყოვნდეს, და გაგზავნილ იქნას იმავე არხით, რომლითაც იყო გამოთხოვილი. უარი აგრემანზე, რაც საკმაოდ იშვიათია, შესაძლოა გამოწვეული იყოს კანდიდატის პოლიტიკური წარსულით ან მისი საჯარო გამოსვლებით ან საქმიანობით, რომელსაც ადგილსამყოფელი სახელმწიფო მიიჩნევს მისი ინტერესებისათვის ზიანის მომტანად.

აგრემანი აუცილებელია ნებისმიერი რანგის დიპლომატიური წარმომადგენლისათვის და, ამდენად, ეხება საქმეთა რწმუნებულის დანიშვნას en pied. თუმცა ეს არა საქმეთა დროებითი რწმუნებულის დანიშვნას, მაშინაც კი, როდესაც მან უნდა უხელმძღვანელოს წარმომადგენლობას ელჩის არყოფნის შემთხვევაში. შესაბამისი დანიშვნა შეიძლება უბრალოდ ეცნობოს ადგილსამყოფელი ქვეყნის საგარეო საქმეთა სამინისტროს.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის თანამშრომელთა სხვა კატეგორიისათვის შეიძლება საჭირო გახდეს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს წინასწარი თანხმობა. დუკ-ის შესაბამისად, „რაც შეეხება სამხედრო, საზღვაო ან საავიაციო ატაშეებს, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია, შესთავაზოს, რომ მათი სახელები წინასწარ ეცნობოს მათ მოწონების მიზნით“ (მუხ. 7).

მუდმივი წარმომადგენლის დანიშვნა, რომელიც შედის გაეროს განვითარების პროგრამის დირექტორის მოვალეობათა სფეროში, მოითხოვს „დაინტერესებული მთავრობის წინასწარ თანხმობას“.

წარმდგენი სახელმწიფო ასევე უფლებამოსილია თავისუფლად დანიშნოს საკონსულო დაწესებულებათა მეთაურები, თუმცა აქაც საჭიროა ადგილსამყოფელი ქვეყნის წინასწარი თანხმობა. პროცედურა, რომელიც ამ დროს უნდა იყოს დაცული, რამდენადმე განსხვავდება აგრემანის მიღების პროცედურისაგან. წარმდგენი სახელმწიფოს შიდა წესებზე დამოკიდებულებით საკონსულო დაწესებულებათა მეთაურების დანიშვნა შეიძლება მოახდინოს სახელმწიფოს მეთაურმა (განსაკუთრებით გენერალური კონსულების შემთხვევაში), პრემიერ-მინისტრმა ან საგარეო საქმეთა მინისტრმა. შემდეგ, თუმცა კსუ-ც კი არ მოითხოვს ამის გაკეთებას, წარმომდგენმა სახელმწიფომ შეიძლება მოითხოვოს დიპლომატიური არხებით იმის გარკვევა, მისაღებია თუ არა დანიშნული კანდიდატი ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსათვის. ეს ეხმარება იმას, რომ გამოირიცხოს მოსალოდნელი უარი ეკზეკვატურის შემთხვევაში (ნებართვა „დაე, შეასრულოს“). წარმდგენი სახელმწიფო აღჭურავს საკონსულო დაწესებულების მეთაურს დოკუმენტით, რომელსაც აქვს პატენტი¹ ფორმა. ეს დოკუმენტი ადასტურებს მის თანამდებობას, მასში მითითებულია მისი სრული სახელი და გვარი, კატეგორია ან კლასი, საკონსულო ოკრუგი და საკონსულო დაწესებულების ადგილსამყოფელი (პ 1. მუხ. 1 კსუ). დოკუმენტი გადაეცემა ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს დიპლომატიური არხებით.

უფლებამოსილების მიღების შემდეგ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია, კონსულს დართოს ნება, შეუდგეს სა-

¹ საკონსულოს ადგილსამყოფელს საკონსულო პატენტი ეწოდება.

კუთარი მოვალეობების შესრულებას. ეს ოფიციალური სანქციონირება ატარებს „ეკზეკვატურის“ ხასიათს (კსუ მუხ. 12). იგი გაიცემა კომპენტენტური ორგანოს მიერ და შეიძლება მიიღოს პრეზიდენტის ბრძანების, მინისტრის განკარგულების ან დიპლომატიური ნოტის ფორმაც კი.¹

იმასთან დაკავშირებით, რომ ეკზეკვატურის გაცემამ შესაძლოა, გარკვეული დრო მოითხოვოს, კსუ მე-13 მუხ., არსებული პრაქტიკიდან გამომდინარე, შესაძლებლად მიიჩნევა, დაუშვას კონსული თავის მოვალეობების დროებით შესასრულებლად. შესაბამისი გადაწყვეტილება შესაძლოა ზეპირად იყოს გადაცემული დიპლომატიური წარმომადგენლობისათვის, ან მოქმედებს ეკზეკვატურის გაცემაზე ან მასზე უარზე. ასეთი დროებითი სანქციონირების პერიოდში კონსული სრული მოცულობით სარგებლობს საკონსულო დაწესებულების მეთაურის სტატუსით. საკონსულო დაწესებულების მეთაურის აღიარება დროებით საფუძველზეც კი ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს ორმაგ ვალდებულებას აკისრებს. ერთის მხრივ, იგი ვალდებულია, დაუყოვნებლივ მოახდინოს საკონსულო ოკრუგის ადგილობრივი ორგანოების ინფორმირება, და მეორე მხრივ, მიიღოს ყველა აუცილებელი ზომა, რათა მიეცეს საკონსულო დაწესებულების მეთაურს მოვალეობის შესრულების საშუალება და სრული მოცულობით ისარგებლოს საკუთარი სტატუსის უპირატესობით (კსუ მუხ. 14).

წარმგზავნ სახელმწიფოს შეუძლია თავისი შეხედულები-სამებრ დანიშნოს სპეციალური მისიის წევრები. კსმ არ ითვალისწინებს რაიმე განსაკუთრებულ პროცედურას სპეციალური მისიის მეთაურის აღიარებასთან დაკავშირებით. თუმცა სპეციალური მისიის წევრთა დანიშვნის წინ წარმგზავნი სახელმწიფო ვალდებულია მიაწოდოს წინასწარ „მიმღებ სა-

¹Conference on Consular Relations, A / Conf. 25 / 6, qrt. 12. Commentary.

ხელმწიფოს ყველა აუცილებელი ინფორმაცია სპეციალური მისიის რიცხოვნობისა და შემადგენლობის შესახებ, კერძოდ, შეატყობინოს მონაცემები და თანამდებობა იმ პირებისა, რომელთა დანიშვნასაც იგი აპირებს“ (კსმ მუხ. 8). ეს ვალდებულება დაფუძნებულია საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმებზე და შეთანხმებულია პრაქტიკულ მოთხოვნებთან სპეციალური მისიების მიმართ. ჯერ ერთი, ზუსტი ინფორმაცია სპეციალური მისიის შემადგენლობის შესახებ მიმღებ სახელმწიფოს საშუალებას აძლევს იცოდეს მისიის რიცხოვნობა და რანგირება. მეორე, იგი ეხმარება თავიდან აიცილოს ინციდენტები, გამონეუელი წარმომადგენლობაში იმ პირთა ყოფნით, რომლებიც მიმღები სახელმწიფოს მიერ განიხილებიან როგორც არასასურველნი. მიმღებ სახელმწიფოს უფლება აქვს, უარი განაცხადოს მისიის ან მისი რომელიმე წევრის აღიარებაზე, თავისი გადაწყვეტილების დასაბუთების წარდგენის ვალდებულების გარეშე.

კსმ მე-8 მუხ.-ის საფუძველზე მიმღებ სახელმწიფოს უფლებას წარმოადგენს არ მისცეს თანხმობა სპეციალური მისიის წარგზავნას, რომლის რიცხოვნობასაც არ თვლის მისაღებად ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში არსებული გარემოებების და ვითარების გამო და მისიის საჭიროებებიდან გამომდინარე. ასევე მას შეუძლია, არ აცნობოს უარის მიზეზი ნებისმიერი პირის სპეციალური მისიის წევრად დანიშვნასთან დაკავშირებით.

ამის თვალსაჩინო მაგალითია შემთხვევა, რომელიც უკავშირდება არაბულ სახელმწიფოთა სპეციალურ მისიას, რომელსაც ხელძღვანელობდა იორდანის ყოფილი მეფე ჰუსეინი. ის 1982 წელს ვიზიტით ეწვია რიგ დედაქალაქებს ახლო აღმოსავლეთის პრობლემებზე მოლაპარაკების მიზნით. ბრიტანეთის მთავრობამ მისიის მიღებაზე უარი განაცხადა იმ

მოსაზრებით, რომ მის შემადგენლობაში შედიოდა პალესტინის გათავისუფლების ორგანიზაციის ოფიციალური წარმომადგენელი.

იმ დროს, როდესაც საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა წევრების დანიშვნა შედის წარმგზავნი ქვეყნის განსაკუთრებულ კომპეტენციაში, მათ მიერ საკუთარი მოვალეობების შესრულების დაწყება ეხება ასევე, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს. ამიტომ დიპლომატიური სამართლის ნორმები განსაზღვრავენ დროის ზუსტ მომენტს, რომლიდანაც საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის პერსონალი იწყებს ოფიციალური ფუნქციების შესრულებას.

განსაკუთრებული ყურადღება, რომელსაც ავლენს ადგილსამყოფელი ქვეყნის ხელმძღვანელობა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის მიმართ, გამოიხატება რწმუნებათა სიგელების გადაცემის ტრადიციულ ცერემონიაში, რაც ნიშნავს ახალი ელჩის ოფიციალურ დანიშვნას თანამდებობაზე. რწმუნებათა სიგელები – ეს არის უფლებამოსილებათა გამოხატვის ტრადიციული ფორმა, მააკრედიტებელი სახელმწიფოს მიერ თავისი კოლეგის მიმართ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში. მიუხედავად იმისა, რომ უკანასკნელ პერიოდში მიიჩნევა პროტოკოლის მოთხოვნათა შერბილების ტენდენცია, თანამედროვე სახელმწიფოებმა ეს ტრადიციული ცერემონია აიღეს ადრეულ მეფეთა ეტიკეტიდან.

ქვეყანათა უმეტესობაში ეს ფრიად საინტერესო ცერემონიაა, რომლის ჩატარებაზე პასუხს აგებს საგარეო საქმეთა სამინისტროს პროტოკოლის სამსახური. ჩვეულებრივ პროტოკოლის უფროსი აცილებს ახალ ელჩს წარმომადგენლობის სატრანსპორტო საშუალებით, რომელსაც მოჰყვებიან მისი პასუხისმგებელი თანამშრომლები და მიაცილებენ მას სახელმწიფოს მეთაურის რეზიდენციაში, სადაც ეწყობა საპატიო ყა-

რაული და ჟღერს იმ სახელმწიფოს ჰიმნი, საიდანაც ჩამოვიდა ელჩი. შემდეგ ელჩს იღებს სახელმწიფო მეთაური, რომელსაც ის აბარებს თავის რწმუნებათა სიგელს და წარმოთქვამს მოკლე სიტყვას, რომლის ტექსტიც ადრე იყო წარმოდგენილი საგარეო საქმეთა სამინისტროში. სახელმწიფოს მეთაურის მიერ აზრის დაფიქსირება და მასთან ხანმოკლე აუდიენციის შემდეგ ელჩი, პროტოკოლის სამსახურის უფროსის თანხლებით, ბრუნდება თავის საელჩოში.

დუკ-ის მე-13 მუხ.-ის 1. პ. განსაკუთრებით უსვამს ხაზს ამ ცერემონიის მნიშვნელობას: „წარმომადგენლობის მეთაური ითვლება თავის ფუნქციათა შესრულების დამწყებად ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში იმ პრაქტიკის შესაბამისად, რომელიც არსებობს ამ სახელმწიფოში და უნდა იყოს გამოყენებული ერთგვაროვნად, ან თავის რწმუნებათა სიგელების გადაცემის მომენტიდან, ან თავისი ჩასვლის შესახებ შეტყობინების მომენტიდან ან რწმუნებათა სიგელების დადასტურებული ასლების გადაცემიდან მიმღებ სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროსადმი ან სხვა, რომლითაც არსებობს შეთანხმება“.

ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს ეს დებულება შესაძლებლობას აძლევს, უარი თქვას ტრადიციულ ცერემონიაზე, დიპლომატიური წარმომადგენლობების ახალ მეთაურებს კი – შეუდგნენ თავიანთი მოვალეობების შესრულებას ზედმეტი ფორმალობების გარეშე. რწმუნებათა სიგელების ოფიციალური გადაცემა, მიუხედავად ამისა, შესაძლოა შენარჩუნებულ იქნას სუფთა პროტოკოლური მიზნებით. ამ თვალსაზრისით, როგორც უნდა იყოს, ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ვალდებულია, თავიდან აიცილოს სხვადასხვა ქვეყნის ელჩების დისკრიმინაციის ნებისმიერი გამოვლენა.

საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან აკრედიტებული წარ-

მომადგენლობის მეთაური, კერძოდ კი, რწმუნებული (en pied) თავის რწმუნებათა სიგელს გადასცემს მინისტრს უფრო გაიოლებული ცერემონიის დროს.

დუკ-ის მე-13 მუხ.-ში მე-2 პ. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მომენტია აღნიშნული: „რწმუნებათა სიგელების ან მათი დადასტურებული ასლების გადაცემის რიგითობა განისაზღვრება წარმომადგენლობის მეთაურის ჩასვლის თარიღითა და საათით“.

თავაზიანობის წესები და დროის ყაირათიანად გამოყენების აუცილებლობა მოითხოვს, რომ სახელმწიფოთა მეთაურების დროის მიხედვით რწმუნებათა სიგელების გადაცემა ხდებოდეს რაც შეიძლება მალე, დროის მცირე მონაკვეთში, შესაბამისი წარმომადგენლობის მეთაურის ჩასვლიდან. შესაძლოა, ისეც მოხდეს, რომ ცერემონია გადადებული იქნება, რათა, მაგალითად, მოხდეს იმის ხაზგასმა, რომ ადგილსამყოფელი სახელმწიფო უკმაყოფილოა მააკრედიტებული სახელმწიფოთი.

გამოთქმის მიმართ „შეუდგა მოვალეობების შესრულებას“ ჩნდება კითხვა მის ზუსტ მნიშვნელობასთან დაკავშირებით. აშკარაა, რომ იგი არ ეხება წარმომადგენლობის შიდა ფუნქციონირებას. მის ახალ მეთაურს არ მოეთხოვება ოფიციალური აღიარება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მხრიდან იმისათვის, რათა შეუდგეს თავის მოვალეობების შესრულებას წარმომადგენლობის შიგნით. თუმცა ამასთან არ ივარაუდება, რომ მას შეუძლია კონტაქტების დამყარება წარმომადგენლობის სახელით ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლებასთან. მართალია, ჩასვლის შემდეგ ის კონტაქტში შედის საგარეო საქმეთა მინისტრთან თავისი რწმუნებათა სიგელის ასლის გადასაცემად და დუაინთან, რომელთანაც ახლადჩასული ელჩი დროულად ახორციელებს ვიზიტს.

იმისათვის, რომ სხვა სახის საზღვარგარეთულ წარმომად-

გენლობათა მეთაურებს შეეძლოთ, შეუდგნენ საკუთარ მოვალეობათა შესრულებას, განსაკუთრებული ცერემონიების დაცვა არ არის საჭირო. საკონსულო დაწესებულების მეთაურს შეუძლია თავისი ფუნქციების შესრულების დაწყება ეგზევატურის მიღებამდეც კი. სპეციალური მისიის მეთაურის მოვალეობების შესრულებას ასევე არ ახლავს რაიმე ფორმალობის დაცვის მოთხოვნა: „სპეციალური მისიის ფუნქციები იწყება მისიის მიერ ოფიციალური კონტაქტის დამყარების მომენტიდან მიმღები სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან ან სხვა ორგანოსთან, რომელთანაც არსებობს შეთანხმება“ (კსმ პ. 1. ბ. 13).

ამავე მუხლის მეორე პუნქტში აღნიშნულია, რომ სპეციალური მისიის ფუნქციების განხორციელების დაწყება არ არის დამოკიდებული არც მის წარდგენაზე წარმგზავნი სახელმწიფოს მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობის მიერ, არც რწმუნების სიგელის ან უფლებამოსილების გადაცემაზე. თუმცა მისიის წარდგენა ითვლება თავაზიანობის საკითხად და რწმუნების სიგელი ამა თუ იმ სახით გადაცემულ უნდა იქნას არაოფიციალური წესით. ორი ან მეტი სახელმწიფოს სპეციალურ მისიებს შეუძლიათ შეიკრიბონ მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მხოლოდ ამ სახელმწიფოს მიერ თანხმობის ზეპირი გამოხატვის შემდეგ, რომელიც ინარჩუნებს მისი ანუღიერების უფლებას.

მოქმედი საერთაშორისო აქტები არ შეიცავს რაიმე მითითებებს ოფიციალური პროცედურის შესახებ წარმომადგენლობების მიერ თავიანთი ფუნქციების შესრულების დაწყებასთან დაკავშირებით. თუმცა, ჩამოყალიბებული პრაქტიკის თანახმად, გაეროს განვითარების პროგრამის მუდმივი წარმომადგენელი ჩასვლისთანავე ახორციელებს ვიზიტს საგარეო საქმეთა სამინისტროში.

თავიდან სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლობები სა-

ერთაშორისო ორგანიზაციებთან იქმნებოდა, როგორც წესი, რაიმე ფორმალობების გარეშე. თუმცა უკვე თავის III სესიაზე 1948 წ. გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ რეზოლუცია №257-ში (III) ჩამოაყალიბა გარკვეული წესები, რომლებიც უნდა გაეთვალისწინებინათ მუდმივ წარმომადგენლობებს და მათ უფროს პერსონალს თავიანთი ფუნქციების შესრულებისას. ამ წესების შესაბამისად მუდმივი წარმომადგენლობები აღიჭურვებიან რწმუნებათა სიგელებით, მათი შინაარსი შეესაბამება დიპლომატიური წარმომადგენლობების მეთაურთა რწმუნებების სიგელების სტრუქტურას. იმ პრაქტიკის გათვალისწინებით, რომელსაც მხარს უჭერს წარმგზავნი სახელმწიფო და მუდმივი წარმომადგენლის დიპლომატიური რანგის გათვალისწინებით ამ დოკუმენტს მრჩეველებისა და საქმეთა რწმუნებულებისათვის ხელს აწერს სახელმწიფოს მეთაური ან საგარეო საქმეთა მინისტრი.

კონვენციაში სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ (კსწ) აღნიშნულია: „წარმომადგენლობის მეთაურის უფლებამოსილების დოკუმენტი გაიცემა სახელმწიფოს მეთაურის სახელით, მთავრობის მეთაურის, საგარეო საქმეთა მინისტრის, თუ ეს ორგანიზაციის წესებითაა დაშვებული, წარმგზავნი სახელმწიფოს სხვა კომპეტენტური ორგანოს სახელით და გადაიგზავნება ორგანიზაციაში“¹ (მუხ. 10). დღეისათვის ახალი მუდმივი წარმომადგენელი თავის რწმუნებათა სიგელს გადასცემს ორგანიზაციის გენერალურ მდივანს პირველი ოფიციალური ვიზიტის პროცესში, რომელიც უნდა გაიმართოს მაშინვე, როგორც კი ამის შესაძლებლობა გაჩნდება მისი ჩასვლის შემდეგ.

მისიის დროებითი მეთაურის ფუნქციების შესრულების და-

¹ О сложившейся практике в Женеве см.: Guidelines on Diplomatic Courtesy in Geneva / / UNOG, 1978.

წყება არ მოითხოვს ფორმалობების დაცვას, გარდა საგარეო საქმეთა სამინისტროს ან ორგანიზაციის სამდივნოს ინფორმირებისა მუდმივი წარმომადგენლობის შემთხვევაში. შესაბამის დებულებებში არ არის ასახული განსხვავება მეთაურის სტატუსს და დელეგაციის სხვა წევრებს შორის საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და კონფერენციებზე, ერთის მხრივ და სპეციალური მისიების მეთაურსა და სხვა თანამშრომელთა შორის – მეორეს მხრივ. მართლაც, დელეგაცია შეიძლება შედგებოდეს მხოლოდ ერთი მონაწილისაგან ან ერთი რანგის რამდენიმე პირისაგან. პრაქტიკა, რომელიც ეხება ფუნქციების შესრულების დანყებას, რომელიც დღეისათვის კოდიფიცირებულია კსნ-ში, არ ახდენს განსხვავებას დელეგაციის წევრებს შორის: „დელეგაციის მეთაურის და სხვა დელეგატების უფლებამოსილებათა გაცემა ხდება სახელმწიფოს მეთაურის, მთავრობის მეთაურის, ან თუ ეს დაშვებულია ორგანიზაციის ან კონფერენციის პროცედურის წესებით, – წარმგზავნი სახელმწიფოს სხვა კომპეტენტური ორგანოების მიერ“ (მუხ. 44).

გაეროს გენერალური ასამბლეის პროცედურის წესები, რომლებიც სხვა ორგანიზაციების უმრავლესობისათვის მოდელად შეიძლება გამოდგეს, ამ საკითხში მეტი კონკრეტიკით ხასიათდება: „წარმომადგენელთა მანდატები და დელეგაციის წევრთა გვარები გაეროს გენერალურ მდივანს გადაეცემა, თუ შესაძლებელია, სესიის გახსნამდე არა უგვიანეს ერთი კვირისა. მანდატებს გასცემს ან სახელმწიფოს მეთაური ან მთავრობის თავმჯდომარე, ან საგარეო საქმეთა მინისტრი“ (წესი 27).

წესებში, ასევე მითითებულია, როგორ უნდა იყოს დაცული ეს დებულებები: „ყოველი სესიის გახსნისას ინიშნება კომიტეტი უფლებამოსილებათა შესამოწმებლად... იგი წარმომადგე-

ნელთა უფლებამოსილებას ამონმებს და დაუყოვნებლივ წარადგენს ანგარიშს“ (ნესი 28).

სახელმწიფო ყოველთვის როდი იცავს ამ მარტივ მოთხოვნებს. მაგალითად, გენერალური ასამბლეის XXV სესიის მუშაობის დასაწყისში უფლებამოსილების შემონმების კომიტეტმა თავის ანგარიშში მიუთითა, რომ თვრამეტი დელეგაციის უფლებამოსილება არ შეესაბამება ზემოაღნიშნულ ფორმალურ მოთხოვნებს და შეიტანა წინადადება იმის შესახებ, რომ ისინი ყოფილიყვნენ დროებით დაშვებული მონაწილეობის მისაღებად სიტუაციის გამოსწორებამდე. ამავე დროს კომიტეტმა შესთავაზა, არ ელიარებინათ სამხრეთაფრიკული დელეგაციის უფლებამოსილება იმის მიუხედავადაც კი, რომ ისინი სათანადო წესით იყო ხელმწიფილი საგარეო საქმეთა მინისტრის მიერ. გაეროს იურისკონსულტმა, გენერალური ასამბლეის თავმჯდომარესთან კონსულტაციის შემდეგ, გამოთქვა აზრი, რომ უფლებებისა და პრივილეგიების მოქმედების შეჩერება, რომლებითაც გაეროს წევრია აღჭურვილი, კერძოდ, ორგანიზაციის მუშაობაში მონაწილეობის უფლების, შეჩერება, მისი დელეგაციის უფლებამოსილების არალიარებით, ჩაითვლებოდა გაეროს წესების დარღვევად.¹

წარმომადგენლობათა შტატიანი თანამშრომლების მიერ თავიანთი ფუნქციების შესრულების დასაწყისი, იქნებია ისინი დიპლომატიური თუ ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის წარმომადგენლები, წარმომადგენს ინტერესს მხოლოდ წარმგზავნი სახელმწიფოსთვის. ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსათვის მნიშვნელოვანია მხოლოდ მათი წასვლის, ჩასვლის და თავიანთ ფუნქციათა შესრულების შეწყვეტის მომენტი. დუკ-ი შეიცავს კონკრეტულ დებულებებს ამ საკითხთან დაკავშირებით:

¹ Goodrich L.M., Hambro E. Charter of the United Nations, Commentary and Documents, 3rd ed. N.Y.: Columbia University Press, 1969.

„1. ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს, ან სხვა სახელმწიფოს, რომელთანაც არის გაფორმებული ხელშეკრულება, ეცნობება:

ა) წარმომადგენლობის თანამშრომელთა დანიშვნის, მათი ჩასვლის, წასვლის ან წარმომადგენლობაში მათი ფუნქციების შეწყვეტის შესახებ“ (დუკ პ. 1 მუხ. 10).

ასეთივე მოთხოვნა ვრცელდება მათი ოჯახის წევრებზე, თანამშრომლებზე ტექნიკური პერსონალის რიცხვიდან და მოსამსახურეებზე, აგრეთვე ადგილზე დაქირავებულ პერსონალზე. იქვე დამატებით მითითებულია, რომ შეტყობინების გაგზავნა, სასურველია, შეძლებისდაგვარად, წინასწარ მოხდეს.

ანალოგიური შეტყობინებები იგზავნება საგარეო საქმეთა სამინისტროში, საჭიროა, აგრეთვე, საკონსულო დანესებულებების მიმართაც (კსუ მუხ. 24) იგივე პროცედურები განხორციელდეს. რაც შეეხება სახელმწიფოთა წარმომადგენლობებს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, წარმგზავნ სახელმწიფოზე ასევე ვრცელდება ვალდებულება, გაგზავნოს შეტყობინება შესაბამისი წარმომადგენლობის ან ორგანიზაციის წევრებზე, რომელსაც შემდეგ გადაუგზავნიან ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს ან პირდაპირ მას. შეტყობინების საფუძველზე მიმღები სახელმწიფო ანიჭებს წარმომადგენლობის თანამშრომლებს და მათი ოჯახის წევრებს დიპლომატიურ სტატუსს.

როდესაც წარმგზავნი სახელმწიფო ამ ვალდებულებას არ ასრულებს, მიმღები სახელმწიფოს ხელისუფლებას უფლება აქვს, უარი თქვას შესაბამისი პირისათვის იმუნიტეტის მინიჭებაზე. ზოგ შემთხვევაში ასეთი უარი რჩებოდა ძალაში მაშინაც კი, როდესაც დაინტერესებულ წარმომადგენლობას ატყობინებდნენ პოსტფაქტუმ იმის შესახებ, რომ შესაბამისი

პირი მიეკუთვნება მის პერსონალს. ასეთ კონტექსტში ხშირად ახსენებენ ვიტიანუს საქმეს, რომელიც ეხება ცნობილ სასამართლო პროცესს, რასაც დიპლომატიურ სამართალთან აქვს შეხება. რუმინეთის მოქალაქე ბ-ნი ვიტიანუ იმყოფებოდა შვეიცარიაში როგორც რამდენიმე რუმინული კომპანიის წარმომადგენელი. 1949 წ. 18 ივნისს რუმინეთის წარმომადგენლობამ ბერნში აცნობა შვეიცარიის ხელისუფლებას, რომ ვიტიანუ დანიშნული იყო ამ წარმომადგენლობის ეკონომიკურ მრჩეველად. რამდენიმე დღის შემდეგ შვეიცარიის ხელისუფლებამ შეატყობინა რუმინეთის წარმომადგენლობას, რომ საკითხი განხილვის სტადიაშია. იმავე წლის 11 ივლისს აცნობეს, რომ ვიტიანუს დანიშვნაზე უარი ეთქვა. ორი დღის შემდეგ ბ-ნი ვიტიანუ დააპატიმრეს, ბრალი დასდეს ჯაშუშობაში და საბოლოო ჯამში გაასამართლეს.

შვეიცარიის ფედერალურმა სასამართლომ უარი თქვა, ეცნო მისი დიპლომატიური სტატუსი, მიუთითა, რომ „არგუმენტი, რომლის შესაბამისადაც მიენიჭებოდა დიპლომატიური წარმომადგენლობის თანამშრომლის სტატუსი ადგილსამყოფელი ქვეყნის თანხმობის გარეშე, მისი ნების ან მონაწილეობის გარეშე, ითვლება წარმომადგენლობის პერსონალის იმუნიტეტის სრულიად გაუმართლებელ ნაბიჯად, და, კერძოდ, მთლიანად შეუსაბამოდ სახელმწიფოს სუვერენიტეტთან. უკანასკნელს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა გამოხატოს თავისი თანხმობა ან უარი დანიშვნასთან დაკავშირებით და, აქედან გამომდინარე, ეს ეხება წარმომადგენლობის მეთაურთან დაკავშირებულ დიპლომატიურ სტატუსსაც და პერსონალის რიცხვიდან სხვა თანამშრომლებსაც“.¹

ვალდებულება შეტყობინებასთან დაკავშირებით მიმართულია იქითკენ, რომ მიეცეს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს

¹Annuaire Suisse de Droit International, 1950. P. 146.

თავისი პოზიციის დაფიქსირების შესაძლებლობა. იმავე ვალდებულებით არიან დაკავშირებული მუდმივი წარმომადგენლობები და დელეგაციები (კსნ მუხ. 15 და მუხ. 47).

თანამდებობრივ ვალდებულებათა შესრულება ვინმეს მიერ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათაგან შეიძლება ნებისმიერ დროს იყოს შეწყვეტილი წარმგზავნი ან მიმღები სახელმწიფოს გადაწყვეტილების შესაბამისად. რა თქმა უნდა, აშკარაა, რომ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის საქმიანობის შეწყვეტა ნიშნავს მისი პერსონალის თანამდებობრივი ვალდებულებების შეწყვეტასაც.

დუკ-ში გათვალისწინებულია, რომ „დიპლომატიური აგენტის ფუნქციები წყდება: ა) მააკრედიტებული სახელმწიფოს მიერ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსათვის იმის შეტყობინებით, რომ დიპლომატიური აგენტის ფუნქციები შეწყვეტილია“ (დუკ მუხ. 43).

თითქმის იგივე დებულებები ვრცელდება საკონსულო დაწესებულებების თანამშრომელთა (კსუ მუხ. 25) და სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლობების მუშაკთა, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და კონფერენციებში (კსნ მუხ. 40 და 69) მონაწილე დელეგატების მიმართაც.

მთლიანობაში კი არაავითარი განსხვავება არ არის წარმომადგენლობის მეთაურის საქმიანობის შეწყვეტის წესსა და წარმომადგენლობის სხვა წევრთა შორის. თუმცა პრაქტიკაში განსხვავება არსებობს და ის იმის ანალოგიურია, რასაც ადგილი აქვს დიპლომატიური საქმიანობის დაწყების შემთხვევაში. შესაბამისად, შეტყობინება ელჩის მიერ მოვალეობების შესრულების შეწყვეტის შესახებ კეთდება მააკრედიტებული სახელმწიფოს მიერ გამოწვევის სიგელის ფორმით ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მეთაურის მისამართით. როგორც წესი, გამოწვევის სიგელს ელჩი გადასცემს სახელმწიფოს მე-

თაურს. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ელჩის გამოწვევა ხდება პოლიტიკური მიზეზებით ან მისი საქმიანობის არასათანადო შეფასებისას, ადგილსამყოფელი ქვეყნისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, გამოწვევის სიგელში მიუთითებენ თუ არა კონკრეტულ მიზეზებს. თუკი, პირიქით, წარმომადგენელ მეთაურსა და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლებას შორის ჩამოყალიბდა დადებითი ურთიერთობები, სახელმწიფოს მეთაური, თავის მხრივ გადასცემს საპასუხო წერილის სახით, რომელშიც სათანადოდ აფასებს ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობების განვითარებაში შეტანილ მის ღვაწლს. ამასთან შესაძლოა, ელჩი დააჯილდოონ ადგილსამყოფელი ქვეყნის ორდენით ან სხვა წარჩინების ნიშნით. თუ ავადმყოფობის, სასწრაფოდ გადაყვანის ან სხვა მიზეზით, ან პოლიტიკური მოსაზრებებით გამოსამშვიდობებელი ვიზიტი არ შედგა, ელჩის გამოწვევის სიგელს ადგილსამყოფელი ქვეყნის მეთაურს გადასცემს მისი შემცვლელი თავის რწმუნებათა სიგელთან ერთად.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურის დროებით გამოწვევის მიზეზები შეიძლება იყოს პრაქტიკული ან პოლიტიკური ხასიათის. უკანასკნელ შემთხვევაში გამოწვევა „კონსულტაციისათვის“ შეიძლება საბოლოო აღმოჩნდეს.

მოვალეობათა შესრულების დამთავრების შესახებ, ისევე, როგორც მათი დაწყების თაობაზე, წარმომადგენლობამ უნდა შეატყობინოს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს. პირველ შემთხვევაში, ნორმალურ პირობებში, შეტყობინება წინასწარ კეთდება, რათა ელჩს საკმარისი დრო ჰქონდეს გამოსამშვიდობებელი ვიზიტებისათვის დიპლომატიური ეტიკეტის შესაბამისად.

დიპლომატიური წარმომადგენლის მიერ მოვალეობათა შესრულების შეწყვეტის თარიღი უნდა იყოს ზუსტად მითითებუ-

ლი, რათა ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლებმა გარკვეულად იცოდნენ, რომელი დღიდან აწარმოებენ ოფიციალურ საქმეებს მის წინამორბედთან, მაგალითად, დროებით რწმუნებულთან. წარმომადგენლობის მეთაურისათვის ასეთ თარიღად ითვლება გამოწვევის სიგელის ჩაბარების თარიღი, სხვა თანამშრომლებისათვის თარიღი უნდა იყოს მითითებული შესაბამის შეტყობინებაში. ნებისმიერ შემთხვევაში დიპლომატიურ აგენტს ეძლევა მისაღები დრო გამგზავრებისათვის მოსამზადებლად.

რაც შეეხება საერთაშორისო ორგანიზაციებთან არსებული სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების მეთაურის გამგზავრებასთან დაკავშირებულ ფორმალობებს, ამასთან დაკავშირებით წერილობითი წესები არ არსებობს. პრაქტიკაში გამგზავრება იმავე სქემით მიმდინარეობს, როგორითაც მათი ჩამოსვლის პროცედურა.¹

საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმების შესაბამისად ადგილსამყოფელმა სახელმწიფომ შეიძლება უარი თქვას დიპლომატის შემდგომ ფუნქციონირებაზე, რაც მისთვის შესაძლოა რაიმე მიზეზით მიუღებელი იყოს. თავიდან ასეთ არასასურველ დიპლომატს უბრალოდ აძევებდნენ. XIX საუკუნის დასაწყისიდან შემოღებულ იქნა პრაქტიკა, რომლის თანახმადაც მაკრედიტებული სახელმწიფოსაგან შეიძლება მოთხოვნა, რომ მან გაიწვიოს ასეთი დიპლომატი და გამოაცხადოს იგი *persona non grata*. ამასთან სახელმწიფოთა პრაქტიკა მხოლოდ ერთში განსხვავდებოდა: იყო თუ არა გამოწვევის მიზეზი მითითებული.

დღეისათვის მოქმედი დებულება შემდეგნაირადაა ფორმულირებული: „ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია

¹ Wood J.R. Serres J. Diplomatic Ceremonial and Protocol. L.: Macmillan, 1970. P. 43.

ნებისმიერ დროს, ისე რომ არის ვალდებული, მოახდინოს საკუთარი გადაწყვეტილების მოტივირება, აცნობოს მააკრედიტებელ სახელმწიფოს, რომ წარმომადგენლობის მეთაური ან დიპლომატიური წარმომადგენლობის რომელიმე წევრი ითვლება *persona non grata*, რომ პერსონალის ნებისმიერი სხვა წევრი ითვლება მიუღებლად... ესა თუ ის პირი შეიძლება გამოცხადებულ იყოს *non grata* ან მიუღებლად ადგილსამყოფელი ქვეყნის ტერიტორიაზე ჩასვლამდე“ (დუკ მე-9 მუხ. 1 პ.).¹

აღნიშნულთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია, რომ მოთხოვნა აგრემანის მიღების თაობაზე წარმომადგენლობის მეთაურის აკრედიტებამდე მიზნად ისახავს ქვეყანაში არასასურველი პირის შესვლის თავიდან აცილებას. თუმცა, ხდება, რომ წარმომადგენლობის მომავალი მეთაურის ყოფნის არასასურველობა ადგილსამყოფელი ქვეყნისათვის ცნობილი ხდება მხოლოდ მისთვის აგრემანის მინიჭების შემდეგ. ეს შეიძლება იყოს იმის შედეგი, რომ დაგვიანებით გახდა ცნობილი მანამდე უცნობი ფაქტები ან ქცევა, ან ელჩის გამოთქმები, მისი დანიშვნის შემდეგ. ასეთი საკმაოდ იშვიათი შემთხვევის დროს წარმომადგენლობის მეთაური შეიძლება გამოცხადებულ იყოს *persona non grata* ადგილსამყოფელი ქვეყნის ტერიტორიაზე ჩასვლამდე. ეს დებულება გამოიყენება, აგრეთვე, წარმომადგენლობათა სხვა წევრების მიმართ, რომლებსაც სჭირდებათ წინასწარი თანხმობა, სახელდობრ, სამხედრო, საზღვაო და საავიაციო ატაშეებს.

წარმომადგენლობის ნებისმიერი თანამშრომელი, ადგილსამყოფელი ქვეყნის ტერიტორიაზე ჩასვლის შემდეგ შეიძლება იყოს გამოცხადებული *persona non grata*, იმის მიუხედავად, ითვლება დიპლომატად თუ მიეკუთვნება ადმინისტრაციულ-

¹ См.: Самоу Э. Руководство по дипломатической практике. М., 1961.

ტექნიკურ პერსონალს. უკანასკნელ შემთხვევაში გამოიყენება ტერმინი „მიუღებელი“.

დიპლომატის *persona non grata* გამოცხადება გარკვეულ ვალდებულებებს აკისრებს მთავრობისთვის სახელმწიფოს. ის „ვალდებულია, შესაბამისად, გამოიწვიოს აღნიშნული პირი ან შეწყვიტოს მისი ფუნქციები წარმომადგენლობაში“ (დუკ პ. 1 მუხ. 9).

ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს შესაბამისი უფლებები განსაზღვრულია იმავე მუხლის შემდეგ პუნქტში: „თუ მთავრობისთვის სახელმწიფო უარს იტყვის შეასრულოს ან არ შეასრულოს გონივრულ ვადაში საკუთარი ვალდებულებები, მე-9 მუხლის 1 პ.-ით გათვალისწინებული, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია უარი თქვას, ცნოს მოცემული პირი წარმომადგენლობის თანამშრომლად“ (დუკ პ. 2 მუხ. 9).

„გონივრული ვადა, როგორც წესი, ძალიან ხანმოკლეა და რამდენიმე დღეს არ აღემატება. პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ჯაშუშურ საქმიანობაში მონაწილეობასთან დაკავშირებით დიპლომატს აძლევენ 24 ან 48 საათს ქვეყნის დასატოვებლად სახელმწიფოს უარი „ცნოს კონკრეტული პირი როგორც წარმომადგენლობის თანამშრომელი“ ითვლება სანქციად ზემოთ აღნიშნული ვალდებულებების დარღვევისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ კანონით ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია დააკავოს არასასურველი პირი და აღძრას მის მიმართ სისხლის სამართლის საქმე, პრაქტიკაში ხელისუფლება იყენებს იძულებით ღონისძიებებს თავისი ტერიტორიებიდან მისი გაძევების მიზნით.

დიპლომატის გამოცხადება *persona non grata*, როგორც ასეთი, არ შეეხება მისი ოჯახის წევრებს. მაგრამ დიპლომატიური წარმომადგენელი, თავის მხრივ, სრულად აგებს პასუხს საკუთარი ოჯახის წევრების ქცევისათვის და შეიძლება იყოს

გამოცხადებული *persona non grata* თავისი ოჯახის რომელიმე წევრის მიერ სისხლის სამართლებრივად დასჯადი რაიმე ქმედების ჩადენისათვის. ადგილსამყოფელ ქვეყანას შეუძლია, მოითხოვოს დიპლომატიის ოჯახის შესაბამისი წევრის ქვეყნიდან განწევა. მსგავსი წესები გამოიყენება სხვა სახის წარმომადგენლობების მიმართაც. კსუ-მ თავის პროექტში შეზღუდა *persona non grata*-დ საკონსულო წარმომადგენლების გამოცხადების შესაძლებლობა.

პროექტის თანახმად, ეს ზომა შეიძლება გამოყენებულ იქნას მხოლოდ საკონსულო სამსახურის თანამშრომლის მიმართ „ვისი ქცევა ცაჩივრის საბაბს ქმნის“. ასეთი ვარიანტი, რომელიც საკონსულო ურთიერთობებს იცავს პოლიტიკური ჩარევისგან, არ იყო განსაზღვრული 1963 წ. ვენის კონვენციით. ავსტრიის, მექსიკის და შვეიცარიის მიერ შეტანილი შესწორებების შემდეგ კვს 23-ე მუხ.-ის დებულება მოყვანილ იქნა დუკ-ის მე-9 მუხ.-ის შესაბამისობაში. აქედან გამომდინარე, თუ წარმოდგენილი სახელმწიფო უარს იტყვის შეასრულოს ან არ შეასრულოს გონივრულ ვადაში თავისი ვალდებულებები, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შეუძლია, შესაბამისად, მოახდინოს მოცემული პირის ეკზეკვატურა ან შეწყვიტოს მისი ცნობა საკონსულო პერსონალის თანამშრომლად (კსუ პ. 2).

კსმ მე-12 მუხ.-ის თანახმად, მიმღებ სახელმწიფოს შეუძლია, ნებისმიერ დროს, თავისი გადაწყვეტილების მოტივირების ვალდებულების გარეშე, *persona non grata* გამოაცხადოს სპეციალური მისიის მეთაური ან ნებისმიერი წევრი. თუმცა პრაქტიკაში სახელმწიფოები ძალიან იშვიათად იყენებენ ამ შესაძლებლობას.

კსმ-სადმი თავის კომენტარებში საერთაშორისო სამართლის კომისიამ მიზანშეწონილად ჩათვალა იმის მითითება, რომ „ჩამოყალიბებული პრაქტიკის თანახმად, *persona non*

grata გამოცხადების პროცედურა არ გამოიყენება სახელმწიფოს მეთაურის, მთავრობის მეთაურის ან საგარეო საქმეთა მინისტრის სპეციალურ მისიაში მათი მონაწილეობის შემთხვევაში“.¹ მიმღებ სახელმწიფოს ყოველთვის შეუძლია წინასწარ მიუთითოს, რომ ასეთ ვიზიტს არასასურველად მიიჩნევს.

მიუხედავად იმისა, რომ გამოთქმა *persona non grata* არ გვხვდება იმ დოკუმენტებში, რომლებიც ეხება საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს, ეჭვგარეშეა, რომ მიმღებ სახელმწიფოს შეუძლია მოითხოვოს ასეთი წარმომადგენლობის ნებისმიერ დროს და ნებისმიერი წევრის გამოწვევა. უფრო რთულადაა საქმე იმ სახელმწიფოთა წარმომადგენლებთან და დელეგატებთან დაკავშირებით, რომლებიც საერთაშორისო ორგანიზაციების წევრებად ითვლებიან. შეუძლია თუ არა ადგილსამყოფელ ქვეყანას მოითხოვოს, რომ მათ დატოვონ მისი ტერიტორია? დღეისათვის მოქმედი საერთაშორისო აქტები არ იძლევიან პირდაპირ პასუხს ამ კითხვაზე, მაგრამ რამდენიმე მნიშვნელოვან მითითებას შეიცავენ. ჯერ ერთი, კონვენციაში სპეციალიზებული დაწესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ, აგრეთვე შეთანხმებებში მათი ადგილსამყოფელის შესახებ მკაფიოაა მითითებული, რომ სპეციალური სტატუსი ენიჭებათ დელეგატებსა და წარმომადგენლებს მათ მიერ საკუთარი მოვალეობების შესრულების ინტერესებიდან გამომდინარე. ეს ნიშნავს, რომ პრივილეგირებული სტატუსის სხვა მიზნებით გამოყენება ითვლება დადგენილი ნორმების დარღვევად, საიდანაც შესაბამის აქტებში ერთმნიშვნელოვანი დასკვნა კეთდება: გაეროს წევრ სახელმწიფოს არამართო აქვს უფლება, არამედ ვალდებულია, უარი თქვას წარმომადგენლის იმუნიტეტზე იმ შემ-

¹ ILC. Yearbook, 1967. Vol. II. P. 351.

თხვევაში, თუ ამ წევრის აზრით, იმუნიტეტი ხელს შეუშლიდა მართლმსაჯულების აღსრულებას და შეუძლია, მასზე უარი თქვას იმ მიზნებისათვის ზიანის მიუყენებლად, რომელთათვისაც იმუნიტეტი აქვს მინიჭებული.

წევრი სახელმწიფოს ასეთ ვალდებულებას შეესაბამება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს უსიტყვო უფლება, შესაბამისობა საკუთარ ტერიტორიულ კანონმდებლობასთან. ეს უსიტყვო უფლება კიდევ უფრო აშკარა ხდება, თუ წევრ სახელმწიფოთა წარმომადგენლებს და დელეგატებს ენიჭებათ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოთა დიპლომატიების სტატუსი. ასეთ შემთხვევაში წევრ სახელმწიფოთა წარმომადგენლები შეიძლება გამოცხადებულ იქნან *persona non grata* თანახმად იმ პირობებისა, რომლებიც მოქმედებს დიპლომატიების მიმართ (მუხ. 18 შეთანხმებისა იუნესკოსი საფრანგეთთან). ამ თვალსაზრისით უფრო გარკვეულად ითვლება შეთანხმება გაეროს შტაბბინასთან დაკავშირებით აშშ-თან, რომლის მთავრობაც დათანხმდა გაევრცელებინა წევრ სახელმწიფოთა წარმომადგენლებზე და მათ პერსონალზე „შესაბამისი პირობების და ვალდებულებების დაცვისას ისეთივე პრივილეგიები და იმუნიტეტები, რომლებსაც ისინი გადასცემენ აშშ-ში აკრედიტებულ დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს“.

აშშ ასევე ვალდებულება იკისრა, არ მოითხოვოს მუდმივი წარმომადგენლობებისა და დელეგაციების წევრთა გაძევება „გარდა იმ ჩვეულებრივი პროცედურისა, რომელიც გამოიყენება შეერთებულ შტატებში აკრედიტებული დიპლომატიური წარმომადგენლების მიმართ“. ითვალისწინებს რა ამ დებულებებს აუცილებლობის შემთხვევაში, აშშ სახელმწიფო მდივანს შეუძლია საქმის კურსში ჩააყენოს საერთაშორისო ორგანიზაციები იმის შესახებ, რომ არასასურველად მიიჩნევს ამერიკის ტერიტორიაზე წარმომადგენლობის წევრის ყოფნას. თუ

მითითებული პირი არ დატოვებს ქვეყნის ტერიტორიას სათანადო დროს, აშშ ხელისუფლება, კანონმდებლობიდან გამომდინარე, აღარ აღიარებს მის იმუნიტეტს“.¹ სახელმწიფო მდივანს, ასევე, აქვს უფლება, თანახმად კანონისა საერთაშორისო ორგანიზაციების შესახებ, უარი უთხრას იმუნიტეტზე იმ სახელმწიფოს მოქალაქეებს, რომელიც მსგავს იმუნიტეტებს არ ანიჭებს ამერიკის მოქალაქეებს.

საერთაშორისო ორგანიზაციებთან აკრედიტებული დიპლომატიური აგენტების რიცხვის ზრდასთან დაკავშირებით, მითითებულ ნორმათა გამოყენებამ შესაძლოა სერიოზული პრობლემები შექმნას. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ შემთხვევა, რომელიც დაკავშირებულია ვიეტნამის მუდმივ წარმომადგენელთან გაეროში, კერძოდ ნიუ-იორკში, ამერიკის მთავრობის მიერ გამოცხადებულ იქნა *persona non grata*. ამ ინციდენტს მოჰყვა ხანგრძლივი მსჯელობები გაეროს კომიტეტში ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან დაკავშირებით. მითითებული ზომა გამოყენებულ იქნა, როდესაც ჯაშუშობის საქმეზე, დასავლეთ ვირჯინიის სასამართლო იხილავდა, იყო დადგენილი, რომ ბრალდებული, ამერიკის ქვეშევრდომი, თანამშრომლობდა ვიეტნამის მუდმივ წარმომადგენელთან ერთად გაეროში.²

ვიეტნამის დელეგაციამ ეს მოქმედება უკანონოდ გამოაცხადა და დაუყოვნებლივ გადასცა საქმე გაეროს კომიტეტს. მან ამერიკის ხელისუფლებას ბრალი დასდო ხსენებული შეთანხმების მე-13 პარაგრაფის დარღვევაში, რაც იმაში გამოიხატა, რომ ხელისუფლებამ წინასწარ არ გამართა კონსულტაციები ვიეტნამის წარმომადგენლობასთან, აგრეთვე გაეროს

¹ International Organizations Immunity Act of 1945 // Legislation on Foreign Relations. Vol. II. P. 391.

² Doc. UN A / 33 / 26, par. 7 to 46.

ნესდების 105-ე მუხ.-ის მე-2 პ. დარღვევაში. გარდა ამისა, დელეგაციამ გენერალურ ასამბლეას შესთავაზა, დაეკლდებულა ადგილსამყოფელი ქვეყანა, გაემართა კონსულტაციები გაეროს გენერალურ მდივანთან, მანამ, სანამ ნევრი ქვეყნის წარმომადგენელს *persona non grata* გამოაცხადებდა. კომიტეტში შემდგომმა მსჯელობებმა გამოარკვია კიდევ ერთი საკითხი, კერძოდ, აღნიშნა, რომ გაეროს შტაბბინის თაობაზე მიღებული არც ერთი დებულება არ უნდა იყოს განხილული, როგორც ადგილსამყოფელი ქვეყნისათვის ხელის შემშლელი მის მიერ დამცავი ზომების განხორციელებისას.

გარდა ამისა, (პ. 13 ბ (3)) იმავე შეთანხმების თანახმად გათვალისწინებულია, რომ დიპლომატიური სტატუსის მქონე პირებისგან არ შეიძლება იმის მოთხოვნა, დატოვონ ქვეყანა იმ პროცედურების შესაბამისად, რომლებიც გამოიყენება დიპლომატების მიმართ, რაც მითითებული დუკ-ის მე-9 მუხ.-ში, რომლის თანახმად, ადგილსამყოფელი ქვეყანა არ არის ვალდებული, გააკეთოს განმარტება რომელიმე პირის *persona non grata* გამოცხადებასთან დაკავშირებით. რაც შეეხება გაეროს გენერალური მდივნის როლს მუდმივი წარმომადგენლების გაძევების შემთხვევაში, დებატების პროცესში მითითებული იყო, რომ ის უნდა იყოს მიუმხრობელი და მხოლოდ ფლობდეს სიტუაციას და იყოს საქმის კურსში.¹

სანამ დისკუსიები კომიტეტში დასრულდებოდა, ვიეტნამის წარმომადგენელმა დატოვა შეერთებული შტატები.

ამასთან დაკავშირებით, ასევე გასათვალისწინებელია, რომ სერიოზული სისხლის სამართლებრივი დარღვევის თუ ადგილსამყოფელი ქვეყნის შიდა საქმეებში აშკარა ჩარევის შემთხვევაში საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენლობის ნევრის ან დელეგაციის მხრიდან წარმგზავნი მხარე ვალ-

¹ Doc. UN A / 33 / 26, par. 29.

დებულია მოუხსნას იმუნიტეტი ჩაბმულ პირს და გამოიწვიოს ადგილსამყოფელი ქვეყნიდან.

შემდგომში კსნ პ. 4 და 5 მუხ. 77 დებულებებმა შემდეგი სახე მიიღო:

„4. არაფერი ამ მუხლში არ უნდა იყოს განმარტებული ისე, როგორც ადგილსამყოფელი ქვეყნისათვის ამკრძალავი, მას შეუძლია მიიღოს ისეთი ზომები, რომლებიც აუცილებელია საკუთარი ინტერესების დაცვისათვის. ასეთ შემთხვევაში ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ატარებს კონსულტაციებს წარმგზავნ სახელმწიფოსთან იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ასეთი ზომები არ უშლიდეს ხელს წარმომადგენლობის, დელეგაციების ან დამკვირვებელთა დელეგაციების ნორმალურ ფუნქციონირებას.¹

5. ზემოაღნიშნული მუხლის მე-4 პუნქტით გათვალისწინებული ზომები მიიღება საგარეო საქმეთა მინისტრის ან ნებისმიერი სხვა უფლებამოსილი მინისტრის მიერ ადგილსამყოფელი ქვეყნის კონსტიტუციური ნორმების შესაბამისად“.

¹ Conf., on RSIO. Vol. II, doc. A / Conf. 67 / 4. article 75.

თავი VII

საერთაშორისო იმუნიტეტის პრობლემა საერთაშორისო ურთიერთობებსა და დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალში

7.1. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა და მათი პერსონალის

სამართლებრივი სტატუსი

დოქტრინაში სამართლებრივ სტატუსში იგულისხმება უფლებებისა და მოვალეობების (სამართლებრივი შესაძლებლობების) ერთობლიობა, რომლებიც სამართალსუბიექტურობასთან ერთად ქმნიან კონკრეტულ სამართალურთიერთობებში სუბიექტის მონაწილეობის წანამძღვრებს.¹

მააკრედიტებული სახელმწიფოს მიერ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე წარმომადგენლობის დაწესების შემდეგ დგება საკითხი იმის შესახებ, თუ საერთაშორისო სამართლის რომელი ნორმები ახდენენ მისი საქმიანობის განხორციელების უზრუნველყოფას ამ ორ სახელმწიფოს შორის რაიმე სიძნელების წარმოქმნის გარეშე. დღეისათვის საერთაშორისო სამართლის ასეთ ნორმებად ითვლება პრივილეგიები და იმუნიტეტები. საერთაშორისო სამართლის დოქტრინაში ისინი განიხილება როგორც საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა და მათი პერსონალის სამართლებრი-

¹ См.: Зинченко С.А., Шансузов Д.Ю., Корх С.Э. Предпринимательство и статус его субъектов в современном российском праве. Ростов-на-Дону, 1999. С. 10.

ვი სტატუსის საფუძველი. საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმები პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ თავიდან ჩამოყალიბდა როგორც საერთაშორისო-სამართლებრივი ჩვეულებები, რომლებიც შემდეგ ჩართულნი იქნენ საერთაშორისო ხელშეკრულებებში: ჰავანის კონვენცია დიპლომატიურ მოხელეთა შესახებ (1928 წ.). დუკ-ი, კსუ, კს ნესდებებში¹ და ა.შ.

სახელმწიფოთა მრავალსაუკუნოვანი პრაქტიკა, სხვა სახელმწიფოთა წარგზავნილებისათვის პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების მინიჭებასთან დაკავშირებით ყოველთვის წარმოადგენდა ინტერესს სამართალმცოდნეებისათვის, რომლებიც ცდილობდნენ ამ ფაქტის დასაბუთებასა და ახსნას სხვადასხვა კონცეფციის და თეორიის დახმარებით.

სხვა სახელმწიფოს წარგზავნილთა მიმართ იმუნიტეტებისა და პრივილეგიების დასაბუთება ჩვეულებრივ იწყება ზოგადად აღიარებული წესით: ყველა პირსა და ყველა საგანზე, რომელიც სუვერენულ სახელმწიფოში იმყოფება, ამ სახელმწიფოს იურისდიქცია ვრცელდება. ეს წესი გამომდინარეობს საქართველოს მაგალითზე, 1995 წ. 24 აგვისტოს კონსტიტუციის პირობების გათვალისწინებით საქართველოს სახელმწიფოს საზრუნავს წარმოადგენს სუვერენიტეტის გავრცელება ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თანაბარ სოციალურ-ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, დემოგრაფიულ, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მიზნით. საერთაშორისო სამართლის თეორიის ფუძემდებელი ჰუგო გროციუსი, აღიარებდა რა სუვერენიტეტს და მოუწოდებდა სახელმწიფოთა ურთიერთშეთანხმებას, ელჩების მემკვიდრეობით. ელჩები კი სახელმწიფოთა შორის პირობითობის გამო ითვლებიან: ა) როგორც იმათ შემ-

¹ См.: Демин Ю.Г. Статус дипломатических представительств и их персонала. М., 1995.

ცვლელად, ვინც ისინი წარგზავნა; ბ) რომლებიც არიან extra territorium (მოცემული ტერიტორიის გარეთ მყოფი) და ამიტომ მოკავშირეებს წარმოადგენენ იმ ხალხისა, კანონების, რომელთა შორისაც ცხოვრობენ.¹

საერთაშორისო სამართლის ლიტერატურაში ფართოდ არის აღიარებული, რომ ტერმინი extra territorium მიმოქცევაში გაცილებით უფრო გვიან შევიდა, ვიდრე დაიწყო მისი გამოყენება როგორც პრინციპისა.

შ.ლ. მონტესკიე ხაზს უსვამდა: „საერთაშორისო სამართალი მოითხოვს, რომ ხელმწიფენი ერთმანეთს ელჩებს უგზავნიდნენ და საღი აზრი, გამომდინარე საგანთა ბუნებიდან, არ გვრთავს ნებას, რომ ეს ელჩები იმ მონარქზე იყვნენ დამოკიდებულნი, რომელთანაც ისინი წარიგზავნებიან, ან მის მოსამართლეებზე. ისინი არიან მათი წარმგზავნი ხელმწიფის ხმა, და ეს ხმა თავისუფალი უნდა იყოს“.²

ექსტერიტორიულობას თავის იურიდიულ საფუძვლად აქვს, ერთის მხრივ, უარი ტერიტორიული ძალაუფლების განხორციელებაზე (ამოღებული ელჩის სასარგებლოდ; მეორეს მხრივ, ექსტერიტორიული ძალაუფლების განხორციელების უზრუნველყოფა (ელჩის მოქალაქეობა, ქვეშევრდომობა).

დიპლომატიის პრივილეგია იმაში მდგომარეობს, რომ მისი პიროვნება ცხადდება იმუნიტეტით ხელშეუხებლად, მას ეს ენიჭება არა თვითონ მისთვის, არამედ იმათთვის, რომ ის წარმოადგენს სახელმწიფოს. მოცემული დებულება, მაგალითად, შემდეგნაირადაა ახსნილი დუკ-ის პრეამბულაში: „პრივილეგიები და იმუნიტეტები ენიჭებათ არა ცალკეულ პირთა სარგებლისათვის, არამედ დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა ფუნქციების ეფექტური განხორციელების უზრუნველ-

¹ См.: Гроций Г. О праве войны и мира. М., 1956. С. 93.

² Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955. С. 218.

ყოფისათვის, როგორც სტრუქტურის, რომლებიც სახელმწიფოს წარმოადგენენ.

საერთაშორისო სამართლის მეცნიერებაში, ასევე, მხარდაჭერილია დებულება: „მშვიდობისმოყვარე სამართლებრივ სახელმწიფოთა უმრავლესობაში დიპლომატიებისათვის პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების მინიჭება შეიძლება აზრის არმქონედ და ზედმეტად მოგვეჩვენოს იმ დონეზე, რომ მიმღები ქვეყნის მაცხოვრებელთა აღშფოთებაც კი გამოიწვიოს, მაგრამ განსაკუთრებულ გარემოებებში და ცალკეულ ქვეყნებში მხოლოდ ოფიციალური აღიარება ურთიერთმისაღები პრივილეგიებისა და იმუნიტეტებისა იძლევა დიპლომატიური ურთიერთობების შენარჩუნების შესაძლებლობას“.

იმის გათვალისწინებით, თუ ვინ სარგებლობს იმუნიტეტით, სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოჰყოფენ სუვერენის (სახელმწიფოს მეთაურის, მთავრობის მეთაურის) იმუნიტეტს, დიპლომატიურ, საკონსულო, საერთაშორისო თანამდებობის პირების იმუნიტეტს. „იურიდიული ძალის თვალსაზრისით განსხვავება იმუნიტეტსა და პრივილეგიებს შორის არ არსებობს და დღეისათვის ეს ერთიანობა სულ უფრო და უფრო მეტად მტკიცდება“.¹

3. გროციუსის მიერ შემუშავებული ექსტერიტორიულობის თეორია ეფუძნება იურიდიულ ფიქციას, რომლის თანახმადაც საელჩოს შენობა, დიპლომატიური აგენტის კერძო რეზიდენცია ითვლება მააკრედიტებული სახელმწიფოს ტერიტორიის ნაწილად, რომელიც მდებარეობს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიული იურისდიქციის სფეროს გარეთ.

თანამედროვე პირობებში სპეციალისტები სულ უფრო და უფრო ხშირად აქცევენ ყურადღებას იმ ფაქტს, რომ თეორია

¹ Блищенко И.П. Дипломатическое право: Учеб. пособие. 2-е изд., испр.

⁴ Доп.М. 1930. стр. 77-78.

წარმომადგენლობითი ხასიათის შესახებ დღევანდელ პირობებში მიუსადაგებელია დიპლომატიური წარმომადგენლებისა და მათი პერსონალის წევრების მიმართ, რადგანაც ისინი წარმომადგენენ არა სუვერენებს, არამედ სახელმწიფოს. დუკ-ის პრეამბულაში ხაზგასმულია, რომ პრივილეგიები და იმუნიტეტები გადაეცემათ დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს, „როგორც ორგანოებს, რომლებიც სახელმწიფოს წარმოადგენენ“.

ექსტერიტორიულობის თეორიიდან გამომდინარე, ითვლება, რომ დიპლომატიურ აგენტს არ დაუტოვებია მააკრედიტებული სახელმწიფოს ტერიტორია და არ შეიძლება მოექცეს ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებისა და წესების მოქმედების ქვეშ. აქედან გამომდინარეობს ლოგიკური დასკვნა იმის შესახებ, რომ ექსტერიტორიული სტატუსის ნებისმიერი ხელყოფა უნდა იქნას განხილული როგორც მააკრედიტებული სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა. ხაზი უნდა გაესვას, რომ ექსტერიტორიულობის საფუძველი არასდროს გამოიყურებოდა დამაჯერებლად. აშკარაა, რომ მისი დახმარებით შეუძლებელია დიპლომატიური აგენტის სტატუსის ზოგიერთი კონკრეტული ასპექტის ახსნა, მაგალითად, როგორიცაა მისი ვალდებულება, პატივი სცეს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონებსა და წესებს, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს შესაძლებლობას უარი თქვას იმუნიტეტზე ან ვალდებულებაზე დაიცვას უცხოელი დიპლომატები. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ექსტერიტორიულობის თეორია ჯერ კიდევ არ არის დავინყებული და ხშირად გამოიყენება სერიოზულ სამეცნიერო ნაშრომებშიც კი.

კიდევ ერთხელ ვუბრუნდებით დუკ-ის პრეამბულას და ხაზს ვუსვამთ, რომ პრივილეგიები და იმუნიტეტები ენიჭებათ არა ცალკეული პირების სარგებლისათვის, არამედ დიპ-

ლომატიური წარმომადგენლობების ფუნქციების ეფექტური განხორციელების უზრუნველყოფისათვის. მოცემული მტკიცებულება ფუნქციონალურ თეორიას ეფუძნება. იგი არ ითვლება გასული საუკუნის შენაძენად. ჯერ კიდევ XVIII საუკუნეში შვეიცარიელი სპეციალისტი საერთაშორისო სამართალში ემერიხ დე ვაცტელი წერდა, რომ განსაკუთრებული ფუნქციები საჭიროებენ „ელჩებისა და სხვა დიპლომატიური აგენტებისათვის“ განსაკუთრებული სტატუსის მინიჭებას ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში. ეს ფუნქციონალური თეორია, ამჟამად დიპლომატიური სამართლის შემადგენელი ნაწილი, სათანადო პასუხებს სცემს ძირითად კითხვებზე, რომლებიც დიპლომატიურ სტატუსს მიეკუთვნება.

აღსანიშნავია, რომ ფორმალური თვალსაზრისით დიპლომატიური წარმომადგენლობის და მისი პერსონალის წევრების განსაკუთრებული სტატუსი დიპლომატიურ სამართალზეა დაფუძნებული. განმარტავდა რა ტერმინს „დიპლომატიური იმუნიტეტი“ როგორც „პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების ერთობლიობას ამ სიტყვების მკაცრი მნიშვნელობით“, ი. ბლიშჩენკო სწორად მიუთითებდა იმაზე, რომ აღნიშნული ტერმინის ასეთი განმარტებისას „უნდა გამოვიდეთ ცნებიდან „დიპლომატია“.¹ „დიპლომატიური სამართალი არის საერთაშორისო სამართლის ინსტიტუტი, რომელიც წარმოადგენს საგარეო ურთიერთობათა სახელმწიფო ორგანოების სტატუსისა და ფუნქციების მომწესრიგებელი ნორმების ერთობლიობას. დიპლომატიური სამართლის სისტემა დიპლომატიის ძირითად ფორმებს შეესაბამება: ორმხრივი დიპლომატიით, რომელიც ხორციელდება დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეშვეობით ან ეგრეთ წოდებული სპეციალური მისიის საქმიანობით, მრავალმხრივი დიპლომატიით, საერთაშორისო

¹ ი. ბლიშჩენკო, დას. ნაშ. გვ. 77.

კონფერენციებზე და საერთაშორისო ორგანოების სესიებზე დელეგაციების მონაწილეობით, აგრეთვე სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლობებით საერთაშორისო ორგანიზაციებთან“. აუცილებელია იმის აღნიშვნა, რომ დიპლომატიური სამართალი, პირველ რიგში, შეიცავს ნორმათა სისტემას, რომლებიც განსაზღვრავს განსაკუთრებულ რეჟიმს ზოგადი საერთაშორისო სამართლის ჩარჩოებში. ხოლო განსაკუთრებული რეჟიმი, ადგენს კონკრეტულ უფლებებსა და მოვალეობებს, რომელიც გამოიყენება მხოლოდ კონკრეტულ სიტუაციებში, დიპლომატიური წარმომადგენლობების მიმართ.

რაც შეეხება საკითხის არსს, ხაზი უნდა გაესვას, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლობის განხილვა არ უნდა მოხდეს მხოლოდ როგორც ორმხრივ ურთიერთობათა თვალსაზრისით. ისინი ითვლება საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებს შორის კავშირის გლობალური სისტემის მნიშვნელოვან ნაწილად. იმისათვის, რომ ეს სისტემა ნორმალურად ფუნქციონირებდეს, აუცილებელია, რომ მისი კომპონენტები სარგებლობდნენ სპეციალური დაცვით პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების უფლებით, რაც დადგენილია დიპლომატიური სამართლის ფარგლებში. დიპლომატიური სამართალი ასევე ინარჩუნებს წონასწორობას და გვევლინება როგორც საფუძველი კოლიზიის რეგულირებისა მააკრედიტებული სახელმწიფოს პერსონალურ იურისდიქციას და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიულ კანონმდებლობას შორის. თუმცა პრივილეგიების და იმუნიტეტების ფართო დიაპაზონი ღიას ტოვებს საკითხს იმის შესახებ, ხომ არ გადაწონის სასწორის პინას მააკრედიტებული სახელმწიფოს იურისდიქციის სასარგებლოდ.

საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმების შესაბამისად დიპლომატიური წარმომადგენლობები და მათი პერსონალი,

მათ შორის მათი ოჯახების წევრები, დაცულნი არიან ადგილსამყოფელი ქვეყნის ტერიტორიული იურისდიქციისაგან, კერძოდ, მათ მიმართ სასამართლო თავს იკავებს უფლებამოსილების განხორციელებისას, საპატიმრო ზომის გამოყენებისა და გადასახადების გადახდის დაკისრებისაგან. ფაქტობრივი დიპლომატიური იმუნიტეტები გამოიყენება არა მარტო წარმომადგენლობის, როგორც მააკრედიტებული სახელმწიფოს ორგანოს პერსონალის წევრთა ოფიციალური ქმედებების მიმართ, მათ და მათი ოჯახის წევრების მიერ ჩადენილი კერძო ქმედებებისადმი.

მართალია, ადგილსამყოფელი ქვეყნის ტერიტორიული იურისდიქციის გამოყენება მნიშვნელოვნადაა შეზღუდული ამ თვალსაზრისით, ზოგადი თანასწორობა მააკრედიტებულ სახელმწიფოსა და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შორის არ არის მთლიანად დარღვეული. გაეროს საერთაშორისო სასამართლო ადასტურებს ამ დებულებას, აცხადებს რა რომ „დიპლომატიური სამართლის ნორმები წარმოადგენს ავტონომიურ რეჟიმს, რომელიც ერთის მხრივ, ადგენს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ვალდებულებებს პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების მიმართ, რომლებიც უნდა მიენიჭოთ დიპლომატიურ აგენტებს, და, მეორე მხრივ, წინასწარ განჭვრეტს შესაძლო ბოროტად გამოყენების საფრთხეებს წარმომადგენლობის პერსონალის წევრთა მხრივ და ტოვებს ასეთი დარღვევების წინააღმდეგ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს განკარგულებაში არსებულ საშუალებებს. თავისი ხასიათით ეს საშუალებები სრულიად ეფექტურია, რამეთუ თუ მააკრედიტებული სახელმწიფო მაშინვე არ გამოიწვევს წარმომადგენლობის წევრს, რომელიც გამოცხადებულია *persona non grata*, შესაბამისი პირისათვის პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების დაუყოვნებლივი ჩამორთმევის პერსპექტივა (...) პრაქტიკუ-

ლად აიძულებს მას, მისივე ინტერესებიდან გამომდინარე, დატოვოს ქვეყანა დაუყოვნებლივ“.

დიპლომატიური წარმომადგენლობებისა და მისი პერსონალის წევრებისათვის მინიჭებული იმუნიტეტებისა და პრივილეგიებისაგან უკანონო სარგებელს უშუალოდ მთავრები იყენებენ სახელმწიფო ებრძვის. რადგანაც ამ სახელმწიფოს ეკისრება საერთაშორისო პასუხისმგებლობა ყველა ქმედებისათვის, რომლებზეც იმუნიტეტი ვრცელდება, მათი ჩათვლით, რომლებიც არ ექცევიან ამ ნორმის ქვეშ ზოგადი საერთაშორისო სამართლის შესაბამისად. ეს ნიშნავს, რომ მთავრები იყენებენ სახელმწიფო პასუხისმგებლობას არა მხოლოდ წარმომადგენლობის თანამშრომელთა ოფიციალური და არაოფიციალური ქმედებებისათვის, არამედ იმ ქმედებებისთვისაც, რომლებიც განსაზღვრით კერძოდ არის მიჩნეული და ჩადენილი მათი ოჯახების წევრთა მიერ, თუ სახელმწიფო უარს არ ამბობს მათ იმუნიტეტზე. ამგვარად, იმუნიტეტების ფართო ჩარჩოები დიპლომატიური წარმომადგენლობის თანამშრომლობისათვის შესაბამისად განიხილავს მთავრები იყენებენ სახელმწიფოს გაფართოებული საერთაშორისო პასუხისმგებლობით. ეს კი შესაძლებელს ხდის დიპლომატიური იმუნიტეტი იყოს უფრო ფართო, ვიდრე ის, რაც ჩვეულებრივ გადაეცემა საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებს.

ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ზოგადი ვალდებულებები საკუთარი სუვერენიტეტის შეზღუდვასთან დაკავშირებით სხვა სახელმწიფოს ორგანოს ინტერესებისათვის შემდეგნაირადაა ფორმულირებული დუკ-ის 25-ე მუხ.-ში: „ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ვალდებულია, გადასცეს ყველა შესაძლებლობა წარმომადგენლობათა ფუნქციის შესრულებისათვის“.

იგივე დებულებაა დამაგრებული კსმ 22-ე მუხ. და კსნ მე-20 მუხ.-ში.

ეს საკმაოდ მოცულობითი ვალდებულება წონასწორობაში მოდის მთავარი დიპლომატიური ნარმომადგენლობის ვალდებულებასთან, ეს ნიშნავს თავისი ფუნქციები შეასრულოს ადგილსამყოფელი ქვეყნის სუვერენიტეტის პატივისცემით.

7.2. ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს პანონმდებლობის დაცვისა და დიპლომატიური იმუნიტეტის პრობლემა

იმისათვის, რომ ქვეყნის სუვერენიტეტის პატივისცემა გახდეს შესაძლებელი, დიპლომატიურმა სამართალმა მკაფიოდ უნდა განსაზღვროს ნარმომადგენლობის ფუნქციები, რომელიც აკისრებს მას ორ კონკრეტულ ვალდებულებას, კერძოდ, ვალდებულებას, პატივი სცეს ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებსა და ვალდებულებას, არ ჩაერიოს მის შიდა საქმეებში.

დაბოლოს, არსებობს მოცემული თემის კიდევ ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი ასპექტი. მესამე სახელმწიფოსაც აქვს ვალდებულება თავისი ტერიტორიების გავლით დიპლომატიური აგენტების, ტვირთის და ფოსტის თავისუფალი ტრანზიტის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით. ისინი ვალდებულნი არიან, ეს გააკეთონ არა მხოლოდ კონკრეტული მთავარი დიპლომატიური სახელმწიფოს ინტერესების შესაბამისად, არამედ მთელი საერთაშორისო თანასაზოგადოების სარგებლობისათვის, მისი მიზნების დაცვისათვის.¹

ყველა მითითებული ვალდებულება, რომლებიც ეხება დიპლომატიურ ნარმომადგენლობებს, უნდა სრულდებოდეს შესაბამისი სახელმწიფოების მიერ ყოველგვარი დისკრიმინაცი-

¹ Suharitkul S. Immunities of foreign states before international authorities / / RCADI. 1976 (I). Vol. 149. P. 95-98.

ის გარეშე. თუმცა დისკრიმინაციად არ ითვლება, თუ ადგილ-სამყოფელი სახელმწიფო ამ კონვენციის რომელიმე დებულებას იყენებს როგორც შეზღუდვას“ (დუკ-ის პ. 2 ა მუხ. 47).

ის ფაქტი, რომ აღნიშნული დებულება არ იყო შეტანილი კსნ-ში, ნიშნავს, რომ „თუ სახელმწიფოები ჩვეულების ძალით ან შეთანხმებით ერთმანეთს შესთავაზებენ უფრო მისაღებ რეჟიმს, ვიდრე იმას, რომელიც გათვალისწინებულია ამ კონვენციის დებულებებით“ (დუკ-ის პ. 2 ბ მუხ. 47).

თუმცა მააკრედიტებული კანონით არ იკრძალება ადგილ-სამყოფელი სახელმწიფოს უფლებები და მოვალეობები თვალსაჩინოდ უნდა გაიწეროს სპეციალურ დებულებებშიც. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ერთი მხარის უფლებები და ვალდებულებები წონასწორობაში უნდა მოვიდეს მეორე მხარის უფლებებთან და მოვალეობებთან. ასეთია მიდგომების რეალური შესრულება, არსებითად განსხვავებულია ტრადიციული შეხედულებებისგან დიპლომატიურ სტატუსზე, იმუნიტეტების და პრივილეგიების ერთობლიობაზე, რომელიც ენიჭება საზღვარგარეთის სახელმწიფოთა დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს რაიმე მოქმედი საპირწონეს გარეშე, გარდა ნაცვალებების პრინციპისა.

დიპლომატიური სამართლის შესახებ ყველა ზემოთჩამოთვლილ კონვენციაში ასახულია შემდეგი დებულება: „ყველა პირი, მისი პრივილეგიებისა და იმუნიტეტებისათვის ზიანის გარეშე, ვალდებულია, პატივი სცეს ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებს და დადგენილებებს“... (დუკ-ის პ. 1 მუხ. 41).

შესაბამისი დებულებით დიპლომატიური წარმომადგენლობა ვალდებულია პატივი სცეს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს სუვერენიტეტს, ეს დათქმა მკაფიოდ იყო განსაზღვრული საერთაშორისო ჩვეულებების ნორმებში 1961 წლის ვენის კონვენციამდე დიდი ხნით ადრე, თუმცა გრძელდება მუ-

შაობა მისი ზუსტი მნიშვნელობისა და პრაქტიკული შედეგების მიღწევისათვის. კერძოდ, გაჩნდა კითხვა, ექცევა თუ არა დიპლომატიური აგენტი, „ვალდებულებაში პატივი სცეს ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებსა და ვალდებულებების მოქმედების ქვეშ“. სანამ დიპლომატიური წარმომადგენლობის სტატუსი აიხსნებოდა ექსტერიტორიულობით, ამ კითხვას ჰქონდა აზრი. ამ მოსაზრების თანახმად, შეუძლებელი იყო დიპლომატიური აგენტის დაქვემდებარება ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებისადმი, იმ ქვეყნისა, რომელშიც მხოლოდ ვარაუდობდა და ჯერ არ შესულა. ასევე ივარაუდებოდა, რომ, დიპლომატიური აგენტი დაცულია ადგილსამყოფელი ქვეყნის სასამართლო იურისდიქციისაგან, მასზე არ შეიძლება გავრცელდეს კანონები, რომლებიც მის მიმართ ითვლება *leyes imperfectae*. არის სხვა მოსაზრებაც, რომლის თანახმადაც დიპლომატიურ აგენტზე ვრცელდება ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონები იმ მოცულობით, რა დოზითაც ისინი არ ეწინააღმდეგებიან მის სტატუსს.¹

ყველა ამ კითხვაზე ღუკ-ში მოცემულია პასუხები – კონვენცია უარყოფს ექსტერიტორიულობის პრინციპს და აღიარებს აშკარა ფაქტს, რომ დიპლომატიური აგენტი თავის ფუნქციებს ასრულებს საზღვარგარეთულ სახელმწიფოში და მისი ტერიტორიული იურისდიქციის ქვეშ. ასეთი ფუნქციონალური მიდგომა შესაძლებელს ხდის, განისაზღვროს მონაწილე მხარეების ურთიერთუფლებები და ვალდებულებები, გამოთქმა „ვალდებულება, პატივი სცეს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონებსა და გადაწყვეტილებებს“, ნიშნავს, რომ დიპლომატი ექცევა მათი მოქმედების ქვეშ. ასეთი გან-

¹ Przetacznik F. Les devoirs de PRagent diplomatique a Pegard de l'Etat accreditaire // *Revue de droit International et de sciences diplomatiques et politiques*, 1975, part two. P. 63-74.

მართება შეესაბამება პრინციპს იმის შესახებ, რომ ტერიტორიული სუვერენიტეტის ყოველგვარი შეზღუდვა მკაფიოდ უნდა იყოს განმარტებული. დუკ-ში და სხვა აქტებში საგარეო ურთიერთობის სამართლის შესახებ გათვალისწინებულია იმუნიტეტის შეზღუდული ჩამონათვალი, რომელთა შესაბამისად დიპლომატიური აგენტი თავისუფლდება მის მიმართ ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებისა და დადგენილებების გამოყენებისაგან.

თუმცა არასაკმარისია იმის მტკიცება, რომ ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებსა და დადგენილებებს არ აქვთ სავალდებულო ძალა დიპლომატიური აგენტების მიმართ იმუნიტეტის მიზეზით, რაც სამართლებრივი ნორმის არსებით ელემენტად ითვლება. დღეისთვის ეს არგუმენტიც არარელევანტური გახდა. იძულების გამოყენებაზე იმუნიტეტი, რითაც სარგებლობენ დიპლომატიური წარმომადგენლობების პერსონალის წევრები, არ უშლის ხელს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს, დაიცვას თავი საკუთარი კანონები და დადგენილებები დარღვევისაგან დიპლომატის *persona non grata* გამოცხადების გზით. რა თქმა უნდა, სანქციის ეს სახე მკვეთრად განსხვავდება შიდა სამართლებრივი რეჟიმით გათვალისწინებული სანქციებისაგან. ფაქტობრივად, ეს არის ერთადერთი არადისკრიმინაციული ხასიათის სანქცია, რომლის გამოყენებაც შეუძლია ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს დიპლომატიური აგენტის მიმართ მისი კანონებისა და დადგენილების დარღვევის შემთხვევაში. ეს ასევე ყოვლისმომცველი სანქციაა, რომელიც კონკრეტულ პირს ეხება მთლიანად. დაბოლოს, ესაა სანქცია, გამოყენებული აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ, სუფთა დისკრეციულ საფუძველზე, რეგრესული მოთხოვნის გარეშე. თუმცა, როგორც გაეროს საერთაშორის-

სო სასამართლომ მიუთითა, ამ სანქციის ეფექტურობა მთლიანობაში ეჭვს არ იწვევს.

დიპლომატიური წარმომადგენლობა არის მააკრედიტებული სახელმწიფოს ორგანო, და სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებისა და დადგენილებების დაცვა. მააკრედიტებულ სახელმწიფოს შეუძლია ამას მიაღწიოს სასამართლო დევნის გზით, თავის სისხლის სამართლის საშუალებით, შიდა დისციპლინური ზომების გამოყენებით ან მისი დიპლომატიური წარმომადგენლისათვის იმუნიტეტის ჩამორთმევით. მააკრედიტებული სახელმწიფო იყენებს ჩამოთვლილი ზომებიდან უკანასკნელს, თუმცა ის პირდაპირ ეხება ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს, სუფთა დისკრეციულ საფუძველზე. დუკ-ის 31-ე მუხ. მე-4. პ. თანახმად, „დიპლომატიური აგენტის იმუნიტეტი ადგილსამყოფელი ქვეყნის იურისდიქციისაგან არ ათავისუფლებს მას ისევე, როგორც მააკრედიტებული სახელმწიფოს იურისდიქციისაგან“. სიტუაცია რამდენადმე სხვაგვარია უნივერსალური ხასიათის საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ურთიერთობასთან მიმართებაში. დუკ-თან შედარებით კსნ უფრო კატეგორიულად მოითხოვს იძულებითი ზომების გატარებას წარმომადგენლობათა პერსონალის წევრების მიმართ მათ მიერ ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონების უპატივცემლობის შემთხვევაში. მასში გათვალისწინებულია, რომ „ადგილსამყოფელი ქვეყნის სისხლის სამართლის კანონმდებლობის სერიოზული და აშკარა დარღვევის შემთხვევაში იმ პირის მიერ, რომელიც წარმგზავნი სახელმწიფოს იურისდიქციისაგან იმუნიტეტით სარგებლობს, თუ ის არ ამბობს უარს მოცემული პირის იმუნიტეტზე, გამოიწვევს მას, წყვეტს მის ფუნქციებს წარმომადგენლობაში (...) ან იღებს ზომებს მის გასამგზავრებლად, გარემოებათა გათვალისწინებით...“ (პ. 2, მუხ. 77 კსნ).

ამგვარად, წარმგზავნი სახელმწიფო ვალდებულია, მიიღოს რომელიმე ზომა ჩამოთვლილთაგან და არ დაელოდოს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მხრიდან მოთხოვნას.

კიდევ უფრო ხისტად განიხილება ამ თვალსაზრისით დღეისათვის მოქმედი საერთაშორისო აქტები გაეროს სპეციალიზებული დანესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ. რადგანაც არ იცავენ გარკვეულ მითითებებს ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებისა და წესების პატივისცემის მიმართ, ისინი წარმგზავნ სახელმწიფოს აკისრებენ ვალდებულებას, „ჩამოართვან თავიანთ წარმომადგენელს იმუნიტეტი იმ შემთხვევაში, როდესაც ორგანიზაციის აზრით, იმუნიტეტი ხელს შეუშლიდა მართლმსაჯულების აღსრულებას...“ (გან. 14 კონვენციისა გაეროს პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ (1946 წ.).

გაეროს გენერალური მდივანი იმავე ვალდებულებებთანაა დაკავშირებული, როგორც გაეროს სამდივნოს იმუნიტეტით მოსარგებლე თანამშრომლები.

მიუხედავად იმისა, რომ საზღვარგარეთულ წარმომადგენელთა და მათი პერსონალის წევრთა ვალდებულება, პატივისცეს ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებსა და წესებს, მკაფიოდ არის დადგენილი საერთაშორისო სამართლით, დარღვევებს ამ სფეროში ერთობ ხშირად აქვთ ადგილი. მათ უმეტესწილად ჩადიან ცალკეული დიპლომატიური აგენტები. თუმცა არც ისეთი შემთხვევებია იშვიათი, როდესაც ასეთ ქმედებებს ადგილი აქვთ მააკრედიტებული სახელმწიფოს მითითებით.

განსაკუთრებით ხშირად ხდება საგზაო მოძრაობის წესების დარღვევა. პროფ. რ. ხიგინსი, მაგალითად, აღნიშნავს, რომ 1972 წელს ვაშინგტონში აკრედიტებული 120 საელჩო ვალდებული იქნებოდა, მათი თანამშრომლების გამო წელიწადში გადაეხადა 100 ათასი აშშ დოლარი ჯარიმის სახით, დიპლო-

მატიური იმუნიტეტით რომ არ ესარგებლათ. ასევე აღნიშნულია, რომ ერთ-ერთი ელჩის მეუღლე 74-ჯერ დააჯარიმეს ერთი წლის განმავლობაში. ლონდონში 1974-დან 1984 წლამდე, იმუნიტეტის მოქმედების გამო ყოველწლიურად ანულირდებოდა საშუალოდ 71 ათასი საჯარიმო ტალონი არა სათანადო ადგილას სატრანსპორტო საშუალების პარკირების გამო. 1985 წელს ჟენევაში საჯარიმო ტალონების საშუალო რიცხვმა მოძრაობის წესების დარღვევისათვის შეადგინა ერთ სატრანსპორტო საშუალებაზე 6,3 დიპლომატიური წარმომადგენლობის წევრებისათვის, 1 საერთაშორისო თანამდებობის პირებისათვის და 1,8 დანარჩენი მოსახლეობისათვის. ეს ციფრები გვიჩვენებს, რომ დიპლომატების ქცევა ამ თვალსაზრისით არ არის ისეთი, როგორიც უნდა იყოს.¹

დიპლომატების მიერ სამართლის დარღვევის კიდევ ერთ მაგალითს წარმოადგენს იმ ანგარიშებთან დაკავშირებული შემთხვევა, რომლებიც არ იქნა გადახდილი მუდმივი წარმომადგენლობებისა და მათი თანამშრომლების მიერ ნიუ-იორკში. ამ პრობლემამ ისეთ მასშტაბებს მიაღწია, რომ რაღაც მომენტში გაეროს კომიტეტში ადგილსამყოფელ ქვეყანასთან ურთიერთობის დარგში წარდგენილ იქნა გადაუხდელობის 19 შემთხვევა 383 ათასი აშშ დოლარის საერთო თანხით. კომიტეტის მხრიდან სათანადო ღონისძიებების გატარების შედეგად მსგავსმა შემთხვევებმა მომდევნო წლებში საგრძნობლად იკლო.²

ისეც ხდება, რომ დიპლომატები აღმოჩნდებიან ჩაბმულნი უკანონო კომერციულ გარიგებებში. მაგალითად, 1976 წელს გაიხსნა ჩრდილოკორეული საელჩოს თანამშრომელთა მიერ

¹ Higgins R. The abuse of privileges and immunities: Recent United Kingdom practice // AJIL, 1985 (79). P. 641-651.

² UN. General Assembly. 30th session, A / 10026. Annex I.

დანიაში, ფინეთსა და ნორვეგიაში ალკოჰოლის, სიგარეტის და მედიკამენტების რეალიზაციის ფაქტი, რომლებიც გადასახადის გარეშე იყო შეტანილი. კონფისკებული იყო ამ საქონლის დიდი ოდენობა (კოპენჰაგენში 175 კგ ჰაშიში, 4 ათასი ბოთლი ალკოჰოლი, 140 ათასი შეკვრა სიგარეტი და ა.შ.), მილიონ დოლარზე მეტი თანხით. მითითებული ქვეყნების მთავრობებმა დაუყოვნებლივ გამოაცხადეს ამ ფაქტთან შემხებლობაში ყველა პირი *persona non grata*.

ჯაშუშობა მაკრედიტებელი სახელმწიფოს სასარგებლოდ, ასევე, ფართოდ გავრცელებული მოვლენაა, რომლებიც დაკავშირებულია ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებისა და წესების პატივისცემის ვალდებულების დარღვევასთან. მაგალითად, 1971 წელს დიდმა ბრიტანეთმა სსრკ-საგან მოითხოვა, გაეწვია ლონდონში 550 თანამშრომელიდან 105 აკრედიტებული, რომელთაგან 280 (ოჯახის წევრების გამოკლებით) სარგებლობდა დიპლომატიური სტატუსით. ამასთან დაკავშირებით გამოქვეყნებულ კომუნიკეში ნათქვამი იყო, რომ მიღებული ზომები დამყარებული იყო ინფორმაციაზე, თანამშრომელთა ჯაშუშურ საქმიანობაზე, რომელიც წარმოადგინა კგბ-ს ყოფილმა თანამშრომელმა. საბჭოთა მთავრობამ უპასუხა საპროტესტო ნოტიო და 4 ბრიტანელი დიპლომატის გაძევებით. მსგავს შემთხვევას ჰქონდა ადგილი პარიზში 1983 წელს, როდესაც 47 დიპლომატი, ჯაშუშობაში ბრალდებული, რომლებიც გაძევებული იქნენ საფრანგეთის მთავრობის გადაწყვეტილებით. და კიდევ ოფიციალური კომუნიკეს თანახმად, შვეიცარიის ხელისუფლებამ 1948-1978 წლებში დაარეგისტრირა 178 შემთხვევა, დაკავშირებული ჯაშუშურ საქმიანობასთან, საერთო ჯამში მათმა რიცხვმა 303 მიაღწია, მათგან 97 დიპლომატი და საერთაშორისო თანამდებობის პირი.

არცთუ იშვიათად, პრაქტიკაში ძნელია ერთმანეთისგან

იმის მკაფიო განცალკევება, თუ რა არის ნებადართული დიპლომატიისათვის და რა – არა. ამ საკითხზე სსკ-მ გამოხატა თავისი დამოკიდებულება ამერიკელი დიპლომატიის ინციდენტთან დაკავშირებით თეირანში. „კონვენციით დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ მე-9 მუხ. პუნქტი 1, 1961 წ. კონვენციაში „ყველა არაკანონიერი საშუალებით ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში კომპეტენციის ფარგლებიდან გასული პირობებისა და გარემოებების გარკვევა შეიძლება განხილულ იქნას როგორც მონაწილეობა ჯაშუშურ საქმიანობაში ან ჩარევა შიდა საქმეებში“.

კიდევ ერთი სახე უკანონო საქმიანობისა იმ ინციდენტთან დაკავშირებით, რომელსაც ადგილი ჰქონდა კანადასა და კუბას შორის. 1978 წელს კანადიდან საკონსულოს ორი თანამშრომლის და ერთი დიპლომატიის გაძევების შემდეგ კუბის მთავრობამ გამოაქვეყნა განცხადება, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ „არ შეიძლება ჯაშუშობად ჩაითვალოს ქმედება, როდესაც ოფიციალური წარმომადგენლები (კუბის) ამყარებენ კონტაქტებს მესამე პირებთან იმ საქმიანობასთან დაკავშირებით, რომელიც არ არის მიმართული ადგილსამყოფელი ქვეყნის ან მესამე ქვეყნის წინააღმდეგ, არამედ მიზნად აქვს დასახული, ხელი შეუშალოს ორგანიზებულ დამნაშავეთა ჯგუფს, რომლებიც მიეკუთვნებიან ანგოლის გათავისუფლების ნაციონალურ ფრონტს“. საპასუხოდ კანადის მთავრობამ განაცხადა: „ჩვენ გვესმის, რომ კუბის ხელისუფლება აღიარებს კანადაში იმ საქმიანობის განხორციელების ფაქტს, რომელსაც კანადა თვლის მათ სტატუსთან შეუთავსებლად“.¹

ლათინური გამოთქმა – *sancti habentur legati* (ემისრები ხელშეუხებელნი არიან) ითვლება დიპლომატიური წარმომადგენლობის პრინციპის არსის უძველეს გამოხატულებად. დიპლო-

¹ ICJ, Reports, 1981. P. 39.

მატიური სამართლის ეს ფუძემდებლური პრინციპი მოიცავს ორ სხვადასხვა, მაგრამ ერთმანეთის შემავსებელ ასპექტს. ერთი მათგანი მდგომარეობს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ვალდებულებაში, დაიცვას საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა, მეორე – ესაა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის იმუნიტეტი იძულებაზე.¹

საჭიროა ერთმანეთისაგან განვასხვავოთ ეს ორი ასპექტი. საქმე ის არის, რომ იმუნიტეტი მოითხოვს იძულების ზომებისაგან სახელმწიფოს ხელისუფლებისგან თავი შეიკავოს ქმედებისაგან, რაც გულისხმობს დროებით ფიზიკურ იძულებას წარმომადგენლობისა და მისი პერსონალის მიმართ. მეორე მხრივ, ამ სახელმწიფოს მოვალეობაა, უზრუნველყოს წარმომადგენლობის სპეციალური დაცვა, მოითხოვს მისგან კონკრეტულ ძალისხმევას წარმომადგენლობისა და მისი პერსონალის დასაცავად.² ასეთი მიდგომა მნიშვნელოვანი განსხვავებაა, განსაკუთრებით იმ დროიდან, როდესაც სახელმწიფოებში გახშირდა ტერორისტული აქტები დიპლომატების წინააღმდეგ.

წარმომადგენლობების დაცვის საკითხთან დაკავშირებით დუკ-ში გათვალისწინებულია, რომ „ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს დაკისრებული აქვს სპეციალური ვალდებულება, განახორციელოს ყველა სათანადო ღონისძიება, რათა დაიცვას წარმომადგენლობის შენობა ყოველგვარი შეჭრისაგან, ზიანის მიყენებისაგან ან წარმომადგენლობის სიმშვიდის ნებისმიერი დარღვევის ან მისი ღირსების შეურაცხყოფისაგან (დუკ პ. 2 მუხ. 22). იგივე ვალდებულება მოქმედებს სპეციალური მისიების მიმართ (კსმ პ. 2 მუხ. 25) და საკონსულო დაწესებულებ-

¹ Chonique / / RGDIP, 1977. P. 796.

² См.: Левин Д.Б. О неприкосновенности дипломатических представителей и их персонала. М.: Юриздат, 1946.

ბების მიმართ, რომლებსაც ხელმძღვანელობენ შტატიანი და საპატიო კონსულები (კსუ პ. 3 მუხ. 31 და მუხ. 40). წარმომადგენლობის შენობის დაცვის ვალდებულება შენარჩუნდება დიპლომატიური და საკონსულო ურთიერთობების გაწვევების შემდეგაც კი, და შეიარაღებული კონფლიქტების დროსაც (დუკ მუხ. 45, კსუ მუხ. 27, კსმ. მუხ. 42).

ასევე მკაფიოდაა ფორმულირებული ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ვალდებულება, დაიცვას საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა პერსონალი. დუკ-ის 29-ე მუხ. ამბობს: „დიპლომატიური აგენტის პიროვნება ხელშეუხებელია. იგი არ ექვემდებარება დაპატიმრებას ან დაკავებას როგორი ფორმითაც უნდა მოხდეს ეს. ადგილსამყოფელი ქვეყანა მას უნდა მოეპყრას სათანადო პატივისცემით და მიიღოს ყველა საჭირო ზომა მისი პიროვნების, თავისუფლების, ღირსების ხელყოფის თავიდან ასაცილებლად“.

იგივე ვალდებულება ვრცელდება წარმომადგენლობის ადმინისტრაციულ-ტექნიკურ პერსონალზე და პერსონალის ნევრთა ოჯახებზე. გარდა ამისა, დუკ-ის თანახმად, დიპლომატიური აგენტის რეზიდენცია სარგებლობს ხელშეუხებლობითა და დაცვით, როგორითაც წარმომადგენლობის შენობა (მუხ. 30). იგივე ნორმა მოქმედებს, აგრეთვე, სპეციალური მისიის შენობების მიმართ.

თეირანში ამერიკელი დიპლომატების გატაცების შემთხვევაში გაეროს საერთაშორისო სამართლის კომისიამ (სსკ) ნათლად განმარტა, რაში მდგომარეობს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ვალდებულება საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა დაცვის მიმართულებით: „სასამართლო მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ აშშ საელჩოზე თავდასხმა 1979 წლის 4 ნოემბერს და საკონსულოებზე თებრიზსა და შირაზში მეორე

დღეს... არ ნიშნავს, რომ ირანს არ ეკისრება პასუხისმგებლობა ამ თავდასხმებისათვის, რამდენადაც მისი ქცევა ეწინააღმდეგებოდა საერთაშორისო ვალდებულებებს. 1961 და 1963 წლების ვენის კონვენციების რიგი დებულებების შესაბამისად, ირანს აქვს ყველაზე კატეგორიული ვალდებულებები, როგორც ადგილსამყოფელ ქვეყანას, სათანადო ღონისძიებები განახორციელოს აშშ საელჩოსა და საკონსულოების, მათი პერსონალის, არქივების, კავშირგაბმულობის საშუალებების და მათი პერსონალის გადაადგილების თავისუფლების დასაცავად.

თავდასხმის შემდეგ ირანის ქცევასთან დაკავშირებით სასამართლომ აღნიშნა: „მისი პირდაპირი მოვალეობა იმაში მდგომარეობდა, რომ დაუყოვნებლივ განეხორციელებინა ყველა შესაძლებელი ძალისხმევა და მიეღო ყველა ზომა, რაც შეიძლება უსწრაფესად აღმოფხვრილიყო შენობის, არქივების, აგრეთვე დიპლომატიური და საკონსულო პერსონალის ხელყოფა, დაებრუნებინა საკონსულოები თებრიზსა და შირაზში შეერთებული შტატების კონტროლქვეშ და მთლიანობაში აღედგინათ სტატუს-კვო და შეეთავაზებინა ზარალის ანაზღაურება“.¹

იმისათვის, რომ მომხდარიყო საერთაშორისო ორგანიზაციებთან წარმომადგენლობებისა და დელეგაციების შენობების სათანადო დაცვის უზრუნველყოფა, კსნ 23-ე მუხ. შეტანილია ანალოგიური დებულებები, იმათი რომლებსაც დუკ-ი შეიცავს. ისინი სახელმწიფოთა წარმომადგენლობებს ანიჭებენ შეზღუდულ იმუნიტეტებს და არ აკისრებენ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს რაიმე ვალდებულებას შესაბამისი წარმომადგენლობების შენობებისა და პერსონალის დაცვას-

¹ ICJ, Judgment, Reports, 1980. P. 30, par. 61; P. 33, par. 69.

თან დაკავშირებით. უმეტეს შემთხვევაში მოქმედებს დამატებითი შეთანხმებები ბევრი საერთაშორისო ორგანიზაციის შტაბ-ბინების შესახებ. ანიჭებს რა წევრ-სახელმწიფოების წარმომადგენლებს, დიპლომატიური წარმომადგენლობების თანასწორ სტატუსს, მიმღები სახელმწიფოები ავტომატურად იღებენ საკუთარ თავზე ვალდებულებას, უზრუნველყონ მათი ანალოგიური დაცვა.

ნიუ-იორკში გაეროსთან წარმომადგენლობების დაცვამ პრობლემათა მთელი რიგი გააჩინა, რომლებიც განიხილებოდა კომიტეტში ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან დაკავშირებით. იმ შემთხვევებში, როდესაც საუბარია წარმომადგენლობების უფლებათა დარღვევებზე, საგამოძიებო მოქმედებებსა და საქმის აღძვრას ნიუ-იორკის საოლქო სასამართლოში აწარმოებს აშშ-ის ფედერალური ხელისუფლება, კერძოდ, გამოძიების ფედერალური ბიურო. ამასთან, ნიუ-იორკის შტატის კანონმდებლობის შესაბამისად, აუცილებელია, რომ საქმე სასამართლოში თვითონ დაზარალებულმა მხარემ შეიტანოს, რომელმაც მტკიცებულებები უნდა წარადგინოს. თუმცა ეს მოთხოვნა წინააღმდეგობაში მოდის წარმომადგენლობის იმუნიტეტთან ადგილსამყოფელი ქვეყნის იურისდიქციისაგან, რის შესაბამისადაც დიპლომატი არ არის ვალდებული, მისცეს ჩვენება სასამართლოში. კომიტეტის წევრებმა სწორად აღნიშნეს, რომ შეთავაზებული დაცვა არ შეიძლება ეფექტურად ჩაითვალოს. კომიტეტი მივიდა დასკვნამდე, რომ აშშ-მა უნდა მიიღოს სათანადო ზომები თავისი ვალდებულებების შესასრულებლად საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა დაცვასთან დაკავშირებით.¹

¹ Report of the Committee on Relations with the Host State / / UN, Gen. Ass. 27 the session. Doc. A / 8726 and 28th session. Doc. A / 9026.

გაეროს და მისი სპეციალიზებული დანესებულებების დიპლომატიური პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ კონვენციების თანახმად საერთაშორისო ორგანიზაციების თანამშრომლებს, თავიანთი ფუნქციების შესასრულებლად, ენიჭებათ გარკვეული იმუნიტეტები, და მხოლოდ გაეროს გენერალური მდივანი, სპეციალიზებულ დანესებულებათა დირექტორები და მათი თანამშემნეები სარგებლობენ დიპლომატიური სტატუსით სრული მოცულობით. ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან შეთანხმების თანახმად, ეს სტატუსი ვრცელდება ზოგიერთ მაღალი თანამდებობის მოხელეზეც. მიუხედავად იმისა, რომ ამ აქტებში არაფერია ნათქვამი ამ საკითხის შესახებ, საერთო აზრით, ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ვალდებულია, სათანადო დაცვა განახორციელოს საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლობების მიმართ. ჯერ კიდევ 1949 წელს გაეროს საერთაშორისო სასამართლომ თავის კონსულტაციურ დასკვნაში იმ ზარალის ანაზღაურების შესახებ, რომელიც წარმომადგენლობას მიაღება გაეროში სამსახურის გავლის პერიოდში, განაცხადა: „იმისათვის, რათა გარანტირებულ იყოს, შესაბამისად, თვითონ ორგანიზაციის წარმომადგენლის ხელშეუხებლობა, მნიშვნელოვანია, რომ საკუთარი ფუნქციების განხორციელებისას, ის არ უნდა იმედოვნებდეს რაიმე დაცვაზე, გარდა ორგანიზაციის დაცვისა (გარდა, ცხადია, სათანადო უშუალო და დაუყოვნებლივი დაცვისა იმ სახელმწიფოს მხრიდან, რომლის ტერიტორიაზეც ის შესაძლოა იმყოფებოდეს)“.¹

¹ ICJ, Reports, 1949. P. 183.

7.3. დიპლომატიური კორპუსის დატვირთვა და თანამედროვეობა

საერთაშორისო ურთიერთობათა ისტორიაში დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა დაცვა, როგორც წესი, არ წარმომადგენდა სირთულეს.

თუმცა გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან მოყოლებული გახშირდა დიპლომატიების წინააღმდეგ ტერორისტული აქტები. მაგალითად, 1970-დან 1980 წლამდე საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა და მათი პერსონალის წინააღმდეგ განხორციელებულმა ტერორისტულმა აქტებმა 158-ს მიაღწია. მათ რიცხვშია დიპლომატიების მკვლელობის 16 შემთხვევა. ეგვიპტის ელჩის, რუსეთის დიპლომატიების მკვლელობა და სხვადასხვა ქვეყნის დიპლომატიების გატაცება XXI საუკუნის დასაწყისში იმაზე მეტყველებს, რომ მოცემული ტენდენცია გრძელდება და უფრო მწვავე ხასიათს იძენს.¹

ტერორისტული აქტების რიცხვის ზრდასთან დაკავშირებით გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ, საკუთარი რეზოლუციის 3166 (XXVIII) 1973 წ. თანახმად მიიღო კონვენცია იმ პირთა წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულების თავიდან აცილების და დამნაშავეთა დასჯის შესახებ, რომლებიც სარგებლობენ საერთაშორისო დაცვით, მათ შორის დიპლომატიური აგენტების მიმართ (შემდგომში ნიუ-იორკის კონვენცია).²

კონვენციაში სამი ძირითადი მიზანია დასახული:

ა) იმის მიღწევა, რომ დანაშაულის ჩამდენი ან მონაწილე ნებისმიერი პირი, რომელზეც ვრცელდება კონვენცია, იყოს გასამართლებელი ან დაქვემდებარებული ექსტრადიციას, რათა არ დარჩეს დაუსჯელი;

¹ Chronique / / RGDIP, vols. 69 to 85 (1965-1981).

² См.: Международно-правовые основы борьбы с терроризмом: Сб. док. Сост. В.М. Овчинский. М., 2003. С. 28-35.

ბ) გამკაცრდეს ღონისძიებანი და აღკვეთილ იქნას შესაძლო სამართალდამრღვევები და ბოლოს,

გ) უზრუნველყოს საერთაშორისო თანამშრომლობა მსგავს ქმედებათა აცილების მიზნით.

სახელმწიფოს ან მთავრობის მეთაურები, საგარეო საქმეთა მინისტრები, რომლებიც უცხო სახელმწიფოში იმყოფებიან, აგრეთვე მათი ოჯახების თანმხლები წევრების მიმართ. პირთა (ratione personal), ამ ფართო კატეგორიაში ჩართულია დიპლომატიური წარმომადგენლობის პერსონალის წევრები და საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაციების აგენტები და მათი ოჯახის წევრები კონვენციის მუხ. 1-ლი მუხლის არეალში ექცევიან.

კონვენციის მე-2 მუხლი ითვალისწინებს პრევენციულ ღონისძიებებს, რომლებიც მიმართულია პირების ყოველგვარი სისხლის სამართლებრივი ხელყოფისაგან დაცვის მიზნით. ასევე გათვალისწინებულია მათი სატრანსპორტო საშუალებების დაცვა, რათა ისინი არ გახდნენ პირების სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის ხელყოფის საშუალებად.

კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებულიებას იღებენ, გამოიყენონ შესაბამისი სასჯელები მსგავსი ქმედებებისა და დანაშაულების ჩადენისათვის შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის ფარგლებში. გარდა ამისა, ყოველი წევრი სახელმწიფო კისრულობს ვალდებულებას, მიიღოს აუცილებელი ზომები. თავისი იურისდიქციის განსახორციელებლად დანაშაულთა მიმართ, როდესაც:

- ისინი ჩადენილია ამ სახელმწიფოს ტერიტორიაზე ან ამ სახელმწიფოში დარეგისტრირებული ხომალდის ან თვითმფრინავის ბორტზე;

- სავარაუდო დამნაშავე ითვლება მის მოქალაქედ;

- დანაშაული იმ პირის მიმართაა ჩადენილი, რომელიც სა-

ერთაშორისო დაცვით სარგებლობს, თანახმად კონვენციის 1-ლი მუხ.-ის თანახმად;

– დანაშაულში ეჭვმიტანილი მის ტერიტორიაზე იმყოფება და სახელმწიფო არ გადასცემს მას (მუხ. 3);

კონვენცია ასევე შეიცავს რიგ დებულებებს, რომლებიც მიმართულია საერთაშორისო თანამშრომლობის განვითარებისაკენ დანაშაულთა აღკვეთის მიზნით. კონვენციის მე-4 მუხ. მხარეებს აკისრებს ვალდებულებას, თავიანთ ტერიტორიებზე განახორციელონ ყველა ღონისძიება, რომლებიც მიმართულია მსგავსი აქტების დაუშვებლობისაკენ და რეგულარულად გაცვალონ ყველა არსებული ინფორმაცია ამ საკითხებთან დაკავშირებით.

ექვევარეშა, რომ ნიუ-იორკის კონვენციამ მნიშვნელოვანი ხარვეზი შეავსო და მისცა ორივე კატეგორიას ზუსტი განსაზღვრა: საერთაშორისო დაცვით მოსარგებლე პირები და ყოველგვარი მოულოდნელობისაგან უნდა იყვნენ დაცულნი.

მიუხედავად იმისა, რომ არც მოქმედ საერთაშორისო სამართალში, არც საერთაშორისო სამართლის შესახებ ლიტერატურაში არ არის შესაბამისი დამოწმება-მითითება, მააქრედიტებელ სახელმწიფოს მიმართ, რომელიც ვალდებული-ცაა, ყველაფერი იღონოს, რათა დაიცვას და უზრუნველყოს საზღვარგარეთ თავის წარმომადგენელთა უსაფრთხოება.

უსაფრთხოების ძირითადი მოთხოვნები ჩვეულებრივ ითვალისწინებს ტერიტორიის ირგვლივ მესერის აგებას, და შეიძლება, უსაფრთხოების თანამშრომლების ყოფნას შენობებში. თეირანში ამერიკული საელჩოს ხელში ჩაგდების შემდეგ აშშ მთავრობამ 1980 და 1981 წელს შესაბამისად 5,3 მლნ და 35 მლნ დოლარი დახარჯა თავის წარმომადგენლობების დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით განსაკუთრებით საშიშ რეგიონებში, მიღებული ზომები შეიცავდა წარმომადგენლობაში უცხო

პირთა შესვლასთან დაკავშირებით კონტროლის გაძლიერებას, უსაფრთხოების ზონების და სამაშველო სისტემების ზონების შექმნას წარმომადგენლობების შიგნით, დოკუმენტების გამანადგურებელი მოწყობილობის დაყენებას და ა.შ.

მააკრედიტებელი სახელმწიფოები სხვადასხვანაირად აწყობენ თავიანთი უცხოური წარმომადგენლობების უსაფრთხოების უზრუნველყოფას.¹

აშშ დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს იცავენ მათ ტერიტორიაზე მომსახურე საზღვაო ქვეითები. რუსეთის წარმომადგენლობებს იცავენ სამოქალაქო სამოსში გადაცმული მესაზღვრეები და ა.შ.

დიპლომატიური სამართლის თვალსაზრისით თანამშრომლები, რომლებიც უსაფრთხოებას უზრუნველყოფენ, ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის კატეგორიას მიეკუთვნებიან. ისინი შეიძლება შეიარაღებულნი იყვნენ, როდესაც წარმომადგენლობის ტერიტორიაზე იმყოფებიან. რაც შეეხება დიპლომატების მიერ იარაღის ტარების უფლებას, უმრავლეს შემთხვევაში, ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებისა და წესების შესაბამისად ხდება შესაბამისი ნებართვის საფუძველზე.

¹ Chronique // RGDI, 1981. P. 1104.

თავი VIII

თავისუფლებისა და უფლების თანაფარდობა დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალში

8.1. დიპლომატიური ფოსტა და კურიერის სამსახური

ფუნქციონალური მნიშვნელობის თვალსაზრისით ურთიერთობათა თავისუფლება ითვლება უფლებად, რომელიც აუცილებელია წარმომადგენლობისათვის მათ მიერ თავიანთ ძირითადი ფუნქციების შესასრულებლად. ასეთი უფლება ხორციელდება შეტყობინებებისა და გზავნილების გადაცემის შესაძლებლობის უზრუნველყოფით. შესაბამისი ნორმა, ჩვენს მიერ განხილულ კონვენციებში, შემდეგნაირადაა წარმოდგენილი: „ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ვალდებულია ნება დართოს და დაიცვას თავისუფალი ურთიერთობა წარმომადგენლებისა ყველა ოფიციალური მიზნისათვის“.

სახელმწიფოს მთავრობასთან და სხვა წარმომადგენლობებთან და საკონსულოებთან ურთიერთობებისას, სადაც არ უნდა იმყოფებოდეს წარმომადგენლობა, შეუძლია ისარგებლოს ყველა შესაბამისი საშუალებით, დიპლომატიური კურიერების და კოდირებული ან დაშიფრული დეპეშების ჩათვლით“ (დეკ პ. 1 მუხ. 27).

თავისუფლება ვრცელდება მხოლოდ ურთიერთობებზე ოფიციალური მიზნებისათვის. თუმცა ასეთი შეზღუდვის პრაქტიკული მნიშვნელობა მთლად გასაგები არ არის, რამდენადაც იმავე მუხლის მე-2 პუნქტში ნათქვამია, რომ ოფიციალურ კორესპონდენციებში იგულისხმება ყველა კორესპონ-

დენცია, რომელიც მიეკუთვნება წარმომადგენლობასა და მის ფუნქციებს.

ზოგიერთი სახელმწიფო თვლის, რომ ყველაფერი, რაც ეხება წარმომადგენლობის წევრებს, ეხება, ასევე წარმომადგენლობასა და მის ფუნქციებს, და მათთვის ნებადართულია, ისარგებლოს დიპლომატიური ფოსტით კერძო წერილების გადასაგზავნად. სხვა სახელმწიფოები, მაგალითად, შვეიცარია, მხარს უჭერს აღნიშნული მუხლის უმკაცრეს განმარტებას და ასეთ შესაძლებლობაზე წარმომადგენლობათა მეთაურებსაც კი უარს ეუბნება.

წარმომადგენლობათა ურთიერთობების თავისუფლება ვრცელდება მხოლოდ კონტაქტებზე განსაზღვრულ ადრესატებთან, სახელდობრ, მთავრადიტიველი სახელმწიფოს მთავრობასთან და სხვა წარმომადგენლობასთან, სადაც არ უნდა იმყოფებოდნენ ისინი.

იმისათვის, რათა შემცირებული იქნას ურთიერთობათა თავისუფლების არასასურველი შედეგები ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსათვის, სპეციალურ მისიებს ეძლევათ რეკომენდაციები, შეზღუდულად ისარგებლონ ამ შესაძლებლობებით: „იქ, სადაც ეს შესაძლებელია, სპეციალური მისია სარგებლობს წარმგზავნი სახელმწიფოს მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობის ურთიერთობების საშუალებით, მათ შორის დიპლომატიური ფოსტით და კურიერის მომსახურებით“ (კსმ პ. 3 მუხ. 28).

ამასთან დაკავშირებით, დგება საკითხი იმის შესახებ, თუ რაში მდგომარეობს რეალურად მიმღები სახელმწიფოს ვალდებულებათა აზრი „გადანწყვიტოს და დაიცვას წარმომადგენლობის თავისუფალი ურთიერთობები“. ამ სიტყვების ჩვეულებრივი მნიშვნელობის შესაბამისად მიმღები სახელმწიფო ვალდებულია არ შეუშალოს ხელი წარმომადგენლობის ურთი-

ერთობებს, დაიცვას ისინი მესამე პირთა მხრიდან ჩარევისგან და აღმოფხვრას ნებისმიერი შეფერხებები ამ მიმართებით. ეს ვალდებულება ვრცელდება კავშირგაბმულობის ყველა საშუალებაზე, მათ შორის ფოსტაზე, შორეული კავშირგაბმულობის სისტემაზე, ფრახტზე და დიპლომატიური კურიერის გადაადგილების ყველა საშუალებაზე. წარმომადგენლობისათვის ნებადართულია გაგზავნოს კოდირებული ან დაშიფრული დეპეშები, რაც კატეგორიულად ეკრძალებათ კერძო პირებს შორეული კავშირგაბმულობის ნაციონალური და საერთაშორისო წესების შესაბამისად.

წარმომადგენლობის ურთიერთობების თავისუფლების დაცვის ვალდებულება, ასევე, ნიშნავს, რომ მიმღებ სახელმწიფოს ეკრძალება, ჩაერიოს ან რაიმე სახით მოახდინოს წარმომადგენლობის მიერ გადაცემულ დეპეშებზე გავლენა, მათი დამახინჯების ან ხელში ჩაგდების მიზნით სატელეფონო საუბრების მოსმენის, ფოსტის გახსნის და ა.შ. გზით. ეს აკრძალვა ჩვეულებითი სამართლითაც არის გათვალისწინებული.

იგივე პრინციპები გამოიყენება საერთაშორისო ორგანიზაციების საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების მიმართაც. ყველა დოკუმენტში მოცემულია დებულებები, რომელიც მათ სტატუსს ეხება, გათვალისწინებულია კავშირგაბმულობის თავისუფლების გარანტირებაც, დიპლომატიური ფოსტისა და დიპლომატიური კურიერის ჩათვლით და ამასთან დაკავშირებით მათ ისეთსავე რეჟიმს უქმნიან, როგორსაც სახელმწიფოთა საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებს (მაგალითად, გაეროს განვითარების პროგრამის მუხ. IX ტიპური შეთანხმებისა).

რაც შეეხება ოფიციალურ კორესპონდენციებს, რაზეც საუბარია დუკ 27-ე მუხ.-ში 1 პ., უნდა აღვნიშნოთ, რომ მოცე-

მული დებულების ზუსტი მნიშვნელობა ნათლად არის განსაზღვრული.

ჯერ ერთი, კორესპონდენციის ოფიციალური ხასიათი დგინდება მისი შინაარსით, მაგრამ ტექსტის დაზუსტება კორესპონდენციის გახსნის გარეშე შეუძლებელია, რაც გათანაბრებულია თვითონ დებულების დარღვევასთან. აჯობებდა, მოგვეთხოვა გარე ნიშნების არსებობა, რომლებიც მიუთითებდნენ გზავნილის ოფიციალურ ხასიათზე.

მეორე, ტერმინით „კორესპონდენცია“ ჩვეულებრივ აღინიშნება როგორც შემოსული, ისე გასული საფოსტო გზავნილები. ისინი თანაბრად საჭიროებენ სათანადო დაცვას, ვინაიდან ერთიცა და მეორეც შესაძლოა მნიშვნელოვან კონფიდენციალურ ინფორმაციებს შეიცავდნენ. დუკ-ის მომზადებული მასალები იძლევიან შესაძლებლობას, ვივარაუდოთ, რომ აღნიშნული დებულება გამოიყენება მხოლოდ გამავალი ფოსტის მიმართ, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს მის პრაქტიკულ მნიშვნელობას. თუმცა ასეთ არაადეკვატურობას კორესპონდენციების დაცვასთან დაკავშირებით არ აქვს დიდი მნიშვნელობა, იმიტომ, რომ პრაქტიკაში ოფიციალური კორესპონდენციების მნიშვნელოვანი ნაწილი წარმგზავნ სახელმწიფოსა და მის საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობას შორის მიენოდება დიპლომატიური ფოსტით ან კურიერით.

შორეული კავშირგაბმულობის განხორციელებისათვის საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებს შეუძლიათ ისარგებლონ მიმღებ სახელმწიფოში მოქმედი შესაბამისი სამსახურების მომსახურებით, ან დააყენონ საკუთარი რადიოგადამცემი. პირველ შემთხვევაში წარმომადგენლობა სარგებლობს სატელეფონო, ტელეტაიპის ან სატელეგრაფო კავშირგაბმულობით ჩვეულებრივი ტარიფით. კოდირებული ან დაშიფრული დეპეშების გაგზავნის შესაძლებლობა მათი ხელშეუხებ-

ლობის გარკვეულ გარანტიას ქმნის, მაგრამ მათი გადაცემა ყოველთვის იქნება დამოკიდებული შესაბამისი სამსახურების კეთილ ნებაზე. ამ ფონზე საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის დიდ უპირატესობად ითვლება საკუთარი გადამცემის გამოყენების შესაძლებლობა, რამდენადაც იგი უზრუნველყოფს პირდაპირ კავშირს მთავარი სახელმწიფოსთან დამოუკიდებლად და ოპერატიულად. დუკ-ი განსაზღვრავს: „მიუხედავად ამისა, წარმომადგენლობას შეუძლია მოახდინოს რადიოგადამცემის გამართვა და ექსპლუატაცია მხოლოდ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თანხმობით“.¹

ეს დებულება, იმის გამო, რომ ზღუდავს მთავარი სახელმწიფოს თავისუფლებას, საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ფარგლებში, სსკ-ში განხილვის საგნად იქცა ვენის 1961 წ. კონვენციისაზე. ასეთი შეზღუდვის ერთ-ერთ არგუმენტად ჩაითვალა ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ვალდებულებაზე მითითება, სიხშირეების განაწილების კონტროლთან დაკავშირებით. თუმცა ძირითადი მიზეზი იყო საფრთხე, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში, რომ გადამცემები შესაძლოა გამოეყენებინათ წარმომადგენლობებს პოლიტიკური პროპაგანდის შეზღუდვის ან ოპოზიციასთან კავშირის დასამყარებლად.²

მაგრამ, როგორც შემდგომმა პრაქტიკამ აჩვენა, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მხრიდან თანხმობის მოთხოვნას არ მოჰყვა გადამცემების გამოყენების შეზღუდვა იმ სახელმწიფოებში, რომლებმაც მათი დაყენება ისურვეს. ერთ-ერთი მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ თანხმობა არ უნდა იყოს

¹ Denza E. Diplomatic Law. Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations. N.Y.-L.: Oceanna Publications, 1976. P. 174-187.

² Whiteman M. Digest of International Law. Washington Government Printing Office, 1963-1972, 14 vols.

გამოხატული გარკვეულ ფორმაში. მეორე მიზეზი იმაშია, რომ საერთო ვალდებულების გამო, მიეცეს საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებს ურთიერთობების თავისუფლება, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს ძალიან სერიოზული მიზეზები უნდა ჰქონდეს უარისათვის.

ძველი დროიდან არსებობს დიპლომატიური კურიერებით სარგებლობის ტრადიცია გზავნილების, დოკუმენტების და საგნების გადასატანად წარმომადგენლობასა და მის მთავრობას შორის დიპლომატიური ჩანთის ანუ ვალიზის გამოყენებით. დუკ-ი და სხვა კონვენციებში ამ ინსტიტუტს ბევრი მუხლი ეძღვნება. მაგრამ ეს დებულებები აღმოჩნდა არასაკმაროდ ზუსტი იმისათვის, რათა გამორიცხული ყოფილიყო მათი ბოროტად გამოყენება დიპლომატიური ფოსტით და კურიერებით სარგებლობისას. ამ მიზნით გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ თავის რეზოლუციაში 31/76 1976 წ. სსკ-ს შესთავაზა, მოემზადებინა პროტოკოლის პროექტი „დიპლომატიური კურიერის სტატუსის და დიპლომატიური ფოსტის შესახებ, რომელსაც არ ახლავს კურიერი“. პროექტზე მუშაობა გრძელდებოდა 10 წლის განმავლობაში და 1986 წელს სსკ-მ თავის სესიაზე პირველი წაკითხვით მიიღო ყველა 33 მუხლი, რომლებიც შემდეგ გადაეგზავნა სახელმწიფოებს შენიშვნებისათვის. აღნიშნულ პროექტში დიპლომატიური ფოსტის (ვალიზას) ცნებაში იგულისხმება პაკეტები, რომლებიც მოიცავენ სამსახურებრივ მიმონერას და დოკუმენტებს ან საგნებს, მხოლოდ და მხოლოდ სამსახურებრივი სარგებლობისათვის, რომლებსაც ახლავს ან არ ახლავს დიპლომატიური კურიერი, რომლებიც გამოიყენება 1-ი მუხ. მითითებული ოფიციალური ურთიერთობებისათვის, და რომელსაც გარედან აქვს ნიშნები მათ ხასიათთან დაკავშირებით“.

პრაქტიკაში დიპლომატიური ფოსტა ხშირად შედგება დიდი

ზომის ამანათებისა და სხვა შეფუთვებისაგან, ხოლო საგნებს სამსახურებრივი სარგებლობისათვის უნდა ახლდეს დოკუმენტები, საკანცელარიო საგნებს, ავეჯს რეზიდენციისათვის, სათადარიგო ნაწილებს სამსახურებრივი ავტომობილებისათვის და სხვ. დიპლომატიური ფოსტის გარე გაფორმება და ზომა მნიშვნელოვან ვარირებას განიცდის.¹

დიპლომატიური ვალიზა ზოგჯერ არადანიშნულებისამებრ გამოიყენება, კერძოდ, ნარკოტიკების, ალკოჰოლური სასმელების, იარაღისა და სხვა სამხედრო აღჭურვილობის არალეგალური შეტანის, ან ადგილსამყოფელი ქვეყნიდან უახლესი ტექნიკური აღჭურვილობის გამოსატანად სამრეწველო ჯაშუშობის ფარგლებში და ა.შ. ასეთი დარღვევების გამოსარიცხად ჩინეთის ხელისუფლება, მაგალითად, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების მიერ დიპლომატიური ფოსტის გამოყენებას ზღუდავს მხოლოდ პორტფელში მოთავსებული სამსახურებრივი დოკუმენტების გადაზიდვით.

დიპლომატიური ფოსტის სტატუსი ხაზს უსვამს, რომ იგი არ ექვემდებარება არც გახსნას, არც შეყვანებას. სირთულე ასეთი მიდგომისას იმაში მდგომარეობს, თუ როგორ უნდა იყოს ერთმანეთთან შერწყმული წარმომადგენლობის ინტერესები, ერთის მხრივ, და ადგილსამყოფელი ქვეყნისა, მეორეს მხრივ. დიპლომატიური ფოსტის გახსნის აკრძალვა, გამოხატული მკაფიო ფორმულირებებით, ეჭვგარეშეა, გამოხატავს მააკრედიტებელი სახელმწიფოს ინტერესებს, და მეორე მხარეს უტოვებს ბოროტად გამოყენების შეზღუდვის შესაძლებლობებს.

საკონსულო ვალიზის სტატუსი, ასევე, კრძალავს მის გახსნას ან შეყვანებას, თუმცა, კსუ 35-ე მუხ.-ის მე-3 პ. თანახ-

¹ Report of the ILC on the Work of its 38th session / / UN, doc. A / 41 / 10 / P. 56-85.

მად, ადგილსამყოფელი ქვეყნის ხელისუფლებას სერიოზული საფუძველი აქვთ, ივარაუდონ, რომ ვალიზში მოიპოვება რა-ღაც, გარდა კორესპონდენციის, დოკუმენტების ან საგნებისა, „მათ შეუძლიათ მოითხოვონ, რომ ვალიზა იყოს გახსნილი, წარმოდგენილი სახელმწიფოს უფლებამოსილი წარმომადგენლის თანდასწრებით. იმ შემთხვევაში, თუ წარმგზავნი სახელმწიფოს წარმომადგენლები უარს იტყვიან ამ მოთხოვნის შესრულებაზე, ვალიზა ბრუნდება გაგზავნის ადგილზე“.

ეს დებულება გარკვეულად იცავს ადგილსამყოფელ ქვეყანას საკონსულო ფოსტის შესაძლო ბოროტად გამოყენებისაგან. მეორე მხრივ, წარმოდგენილ სახელმწიფოს აძლევს უფლებას, უარი თქვას ვალიზის შემოწმებაზე, რომელიც ასეთ შემთხვევაში უკან იქნება გაგზავნილი. ის ფაქტი, რომ მსგავსი პროცედურა გათვალისწინებულია მხოლოდ კსუ-ში, მიუთითებს, რომ სხვა, არასაკონსულო წარმომადგენლობების ფოსტა არავითარ გარემოებებში არ შეიძლება იყოს გახსნილი და მისი შემცველობა არ შემოწმდება, არ მოხდება ადგილსამყოფელი ქვეყნის სახელისუფლო ორგანოს მიერ. რამდენადაც, გარდა ამისა, მკაცრადაა აკრძალული ფოსტის შეყვანება, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსათვის არ არის ნებადართული, უარი თქვას საკუთარ ტერიტორიაზე ფოსტის დაშვებაზე.

დღეისათვის ბევრი სახელმწიფო გზავნის თავის დიპლომატიურ ვალიზებს ფოსტით ან ავიატრანსპორტით. თუმცა ასეთ პრაქტიკასთანაა დაკავშირებული ახალი პრობლემების მთელი რიგის აღმოცენება. ტექნიკური თვალსაზრისით, ვალიზა, რომელსაც არ ახლავს კურიერი, განიხილება როგორც ნებისმიერი სხვა საგანი და შეიძლება იყოს გახსნილი, შემოწმებული რენტგენის სხივებით ან სხვა მანიპულაციით. შესაძლებელია მისი უკანონო დაკავება, ან შეყვანება ყოველ-

გვარი შესაძლებლობის გარეშე იმის დასამტკიცებლად, რომ არ ყოფილა ეს გაკეთებული წინასწარი განზრახვით. ამასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია, რომ სსკ-ს მიერ შემოთავაზებულ მუხლში დიპლომატიური ფოსტის სტატუსის შესახებ, გათვალისწინებული იყოს ვალიზის დამატებითი დაცვა, რომელსაც არ ახლავს კურიერი, რაც შეიძლება მიღწეულ იქნას გადამზიდავისა და მისი სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის ამაღლებით დიპლომატიური ფოსტისათვის პირველი რიგის მნიშვნელობის მინიჭებით.

დუკ-ის 27-ე მუხ.-ში მე-5 პ. არ არის დიპლომატიური კურიერის რაიმენაირი განსაზღვრა, მაგრამ მასში გათვალისწინებულია, რომ „კურიერი უნდა იყოს აღჭურვილი ოფიციალური დოკუმენტით, მისი სტატუსის და იმ ადგილთა რაოდენობის მითითებით, რომლებიც შეადგენენ დიპლომატიურ ფოსტას“. სსკ მიერ დამუშავებული მუხლების პროექტი ამ მიმართულებით განმარტავს: „დიპლომატიური კურიერი“ აღნიშნავს პირს, მააკრედიტებელი სახელმწიფოს მიერ სათანადოდ უფლებამოსილს მუდმივ საფუძველზე ან განსაკუთრებული შემთხვევებისათვის (ad hoc) სამოქმედოდ როგორც კურიერი, რომელსაც მინდობილი აქვს დიპლომატიური ფოსტის დაცვა, ტრანსპორტირება და მიწოდება და რომელიც ემსახურება ოფიციალური კავშირების განხორციელებას“.¹

კანონთა მუხლების პროექტი, მოქმედი კონვენციების ანალოგიით, აღიარებს სპეციალური დიპლომატიური კურიერის ad hoc დანიშვნის შესაძლებლობას. მასში, ასევე, შეტანილია მნიშვნელოვანი დაზუსტება, რომლითაც უნდა იყოს აღჭურვილი კურიერი: გარდა პასპორტისა (დიპლომატიურის, სამსახურებრივი ან თუნდაც საერთო სამოქალაქო), კურიერს

¹ ILC, Report on the 41st session, A / 41 / 10, article 3, par. 1.

უნდა გააჩნდეს მისი ოფიციალური ფუნქციის დამადასტურებელი დოკუმენტი.

მოქმედი კონვენციები არ შეიცავენ რაიმე მითითებებს დიპლომატიური კურიერის დანიშვნის პროცედურასთან დაკავშირებით. მუხლების პროექტში შემდეგი დაზუსტებაა შეტანილი: „დიპლომატიური კურიერი შეუფერხებლად ინიშნება წარმგზავნი სახელმწიფოს ან მისი წარმომადგენლების, საკონსულო სამსახურების ან დელეგაციების მიერ“.¹

ეს დებულება, ექვგარეშეა, ხელს შეუწყობს, მთლიანად ლიკვიდირებული იქნას განსხვავება კარიერულ და სპეციალურ კურიერებს შორის, სრულად მიაღწიოს არჩევანის საშუალება ამ თვალსაზრისით წარმგზავნ სახელმწიფოს.

დუკ-სა და სხვა კონვენციებში არ მოიპოვება დიპლომატიური კურიერის მკაფიო განსაზღვრა, გარდა იმისა, რომ ის „სარგებლობს თავისი მოვალეობების შესრულებისას ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს დაცვით. ის სარგებლობს პირადი ხელშეუხებლობით. არ ექვემდებარება დაპატიმრებას ან რაიმე ფორმით დაკავებას“ (დუკ პ. 5, მუხ. 27).

მოცემული დებულება ვერ განმარტავს საქმის არსს. დიპლომატიური კურიერი ითვლება აგენტად, რომელიც უზრუნველყოფს წარმომადგენლობისათვის უაღრესად აუცილებელ კავშირურთიერთობას. ამიტომ სასურველი იქნებოდა უფრო ნათლად განმარტებულიყო მისი სტატუსით გათვალისწინებული იმუნიტეტები და პრივილეგიები, ან მინიჭებოდა მას დიპლომატიური სტატუსი.

რამდენადაც დიპლომატიური ფოსტა შესაძლოა, ჩაბარდეს თვითმფრინავის ეკიპაჟის მეთაურს, დუკ-ის 27-ე მუხ. მე-7 პ. ხაზს უსვამს, რომ ის, „უნდა იყოს აღჭურვილი ოფიციალური დოკუმენტით, იმ ადგილთა რიცხვის მითითებით, რომლებიც

¹ ILC, A / 41 / 10, article 7.

ფოსტას შეადგენს, მაგრამ არ ითვლება დიპლომატიურ კურიერად“.

სხვა კონვენციებში ეს დებულება ვრცელდება, აგრეთვე, გემის კაპიტნებზე, რომლებსაც დაკისრებული აქვთ მსგავსი ამოცანა.

ბევრ შემთხვევაში წარმგზავნი და მიმღები სახელმწიფოების შეტყობინება და გზავნილი გადაეცემათ ქვეყნებს სხვა სახელმწიფოების გავლით. საპაერო ტრანსპორტისა და თანამგზავრული კავშირგაბმულობის განვითარების შედეგად მესამე სახელმწიფოები მოკლებულნი არიან შესაძლებლობას, განახორციელონ ეფექტური კონტროლი გადაცემულ შეტყობინებებზე. თუმცა იქ, სადაც კონტროლს კიდევ აქვს ადგილი, სატრანზიტო სახელმწიფო უნდა იცავდეს საერთაშორისო სამართლის განსაზღვრულ ნორმებს.

მესამე სახელმწიფოთა ძირითადი მოვალეობა იმაში მდგომარეობს, რომ უზრუნველყოს წარმგზავნი და მიმღები მხარეებს შორის ურთიერთობების ისეთი რეჟიმი, რომელსაც იძლევა მიმღები მხარე (დუკ მუხ. 40, კსუ მუხ. 42, კსნ მუხ. 81). ეს ვალდებულება ვრცელდება ურთიერთობის ყველა ფორმაზე, სახელდობრ, სამსახურებრივ მიმონერაზე, ელექტრონულ კავშირზე, კოდირებული დეპეშების ჩათვლით.

დაბოლოს – დიპლომატიურ ვალიზასა და დიპლომატიურ კურიერზე. მესამე სახელმწიფოები ვალდებულნი არიან, დაიცვან მითითებული წესები არამარტო მაშინ, როდესაც ტრანზიტი ხორციელდება რეგულარულ საფუძველზე მისი წინასწარი თანხმობით, არამედ მაშინაც, როდესაც საგნების ან პირთა ყოფნა მის ტერიტორიაზე განპირობებულია ფორსმაჟორული გარემოებებით. უფრო მეტიც, ეს გარემოება ითვლება აბსოლუტურად, ე.ი. არ არის დამოკიდებული იმ ურთიერთობების ხასიათზე, რომლებიც არსებობს მესამე სახელმწიფოსა და წარმგზავნი სახელმწიფოს შორის.

8.2. პრივილეგიებისა და იმუნიტეტის განსაზღვრის საფუძვლები დიპლომატიურ სამართალში

აუცილებელია მკვეთრად განისაზღვროს, ვის მიმართ (*ratione personae*), როგორი (*ratione material*), სად (*ratione loci*) და როდის (*ratione temporis*) გამოიყენება პრივილეგიები და იმუნიტეტები. პრინციპში, დიპლომატიური იმუნიტეტები და პრივილეგიები გამოიყენება საზღვარგარეთული წარმომადგენლების თანამშრომლებისადმი, მათი ოჯახის წევრებისადმი და ვრცელდება შენობებზე, რეზიდენციებზე, საკუთრებებსა და სატრანსპორტო საშუალებებზე.

იმუნიტეტები და პრივილეგიები სრული მოცულობით გამოიყენება დიპლომატიური რანგის მქონე წარმომადგენლობების წევრთა მიმართ. ეს ფართო კატეგორია მოიცავს, გარდა დიპლომატებისა სიტყვის სრული მნიშვნელობით, რომელიც ეხება სპეციალური მისიების წევრებს, რომლებიც ითვლებიან „წარმგზავნი სახელმწიფოს წარმომადგენლებად“, და, ასევე, საერთაშორისო თანამდებობის პირებს, რომლებიც შედიან საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის შემადგენლობაში, დაბოლოს, საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს. იმუნიტეტები და პრივილეგიები ვრცელდება მათთან ერთად მცხოვრებ მათი ოჯახის წევრებზეც.

მეორე კატეგორიას მიეკუთვნება ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის წევრები. მათი იმუნიტეტები და პრივილეგიები უფრო შეზღუდულია, მაგრამ ასევე ვრცელდება მათი ოჯახის წევრებზე.

დაბოლოს, მომსახურე პერსონალი და კერძო შინამოსამსახურეები სარგებლობენ მხოლოდ განსაზღვრული საგადასახადო შეღავათებით, რომლებიც არ ვრცელდება მათი ოჯახის წევრებზე.

დიპლომატიური იმუნიტეტების გამოყენება, ასევე, დამოკიდებულია კონკრეტულ პირთა მოქალაქეობაზე. წარმომადგენლობათა წევრების სხვადასხვა კატეგორია სარგებლობს შესაბამისი იმუნიტეტებით მხოლოდ მაშინ, როდესაც ისინი წარმგზავნი სახელმწიფოს ქვეშევრდომებად ითვლებიან. თუ პირი ითვლება მესამე სახელმწიფოს მოქალაქედ, იგი იმუნიტეტით ისარგებლებს მხოლოდ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს აშკარა თანხმობის შემთხვევაში. თუ პირი ითვლება ადგილსამყოფელი ქვეყნის მოქალაქედ ან მასში მუდმივად მაცხოვრებლად, მისი იმუნიტეტები და პრივილეგიები კიდევ უფრო შეზღუდულ ხასიათს ატარებენ. დაბოლოს საერთაშორისო ორგანიზაციების საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებში მხოლოდ პერსონალის წევრები, რომლებიც ითვლებიან სხვა სახელმწიფოთა მოქალაქეებად, სარგებლობენ მათი კატეგორიის შესაბამისი იმუნიტეტებითა და პრივილეგიებით.

იმუნიტეტებისა და პრივილეგიების გამოყენება ქმედებებისა და საგნების მიმართ დამოკიდებულია ამ უკანასკნელთა ხასიათზე, სამსახურებრივსა თუ პიროვნულზე, ერთის მხრივ, და პირზე, ქმედების ჩამდენზე ან საგნის მფლობელზე – მეორეს მხრივ, შესაბამისად, იმუნიტეტები და პრივილეგიები გამოიყენება დიპლომატიური პერსონალის მიერ წარმომადგენლობის სახელით ჩადენილი ყველა ქმედებისადმი; გადასახადებისაგან გათავისუფლება და სხვა შეღავათები ასევე მოქმედებენ წარმომადგენლობის მთელი ქონების მიმართ. წარმომადგენლობის დიპლომატიური პერსონალის და მათი ოჯახის წევრები სარგებლობენ იმუნიტეტებითა და პრივილეგიებით ოფიციალური თუ პირადი ყველა ქმედებისადმი, გარდა ისეთებისა, რომლებიც მიეკუთვნება უძრავ ქონებას მათ კერძო საკუთრებაში, ან კერძო პროფესიულ პრაქტიკას, შესაბამისად განლაგებულს ან განხორციელებულს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში.

განსხვავებას ოფიციალური ფუნქციების შესრულების მიზნით შესასრულებელ ქმედებებს და კერძო მოქმედებებს შორის აქვს მნიშვნელობა, როდესაც იმ თანამშრომლებზეა საუბარი, რომლებიც დიპლომატიებად არ ითვლებიან. ამ შემთხვევაში იმუნიტეტი სისხლის სამართლის იურისდიქციაზე გამოიყენება ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის წევრთა როგორც ოფიციალური, ისე კერძო ქმედებების მიმართ, მაშინ, როდესაც იმუნიტეტი სამოქალაქო იურისდიქციით ვრცელდება მხოლოდ მათ მიერ შესრულებულ ოფიციალურ მოქმედებაზე.

რაც შეეხება საკონსულო სამსახურების თანამშრომლებს, იმუნიტეტი სისხლისსამართლებრივ და სამოქალაქო იურისდიქციით ვრცელდება მხოლოდ მათ ოფიციალურ მოქმედებებზე.

იმუნიტეტებისა და შეღავათების მოცულობა კიდევ უფრო შეზღუდულია მომსახურე პერსონალის წევრებისა და შინა მოსამსახურეებისათვის. იმუნიტეტებისა და პრივილეგიების მოცულობის ასეთი თანდათანობითი შემცირება, თანახმად წარმომადგენლობის წევრთა იერარქიის წესისა, ასახავს მოსამსახურეთა თითოეული კატეგორიის ფუნქციების შედარებით მნიშვნელობას.

პრინციპში, ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ვალდებულია დიპლომატიური იმუნიტეტები და პრივილეგიები გაავრცელოს მთელ თავის ტერიტორიაზე. ეს წესი იმ შემთხვევაშიც კი მოქმედებს, როდესაც წარმომადგენლობის მოქმედების ზონა განსაზღვრულია, ან როდესაც ადგილსამყოფელი ქვეყანა ზღუდავს წარმომადგენლობის წევრთა გადაადგილების თავისუფლებას.

ზოგიერთ გარემოებაში დიპლომატიურ იმუნიტეტებსა და პრივილეგიებს გამოიყენებენ მესამე სახელმწიფოებიც. ჩვენს

მიერ განსახილველ კონვენციებში ამ საკითხთან დაკავშირებით შემდეგი დებულებებია მოცემული:

„1. თუ დიპლომატიური აგენტი მიემგზავრება მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიის გავლით, რომელმაც მას მისცა ვიზა, ან იმყოფება ამ ტერიტორიაზე, მიდის რა თავისი თანამდებობის დასაკავებლად ან ბრუნდება თავის პოსტზე ან საკუთარ ქვეყანაში, ეს მესამე სახელმწიფო ანიჭებს მას ხელშეუხებლობას და სხვა იმუნიტეტებს, რომლებიც შესაძლოა საჭირო იყოს მისი გავლის ან დაბრუნების უზრუნველყოფისათვის. ეს ეხება, ასევე, მისი ოჯახის ნებისმიერ წევრს, იმუნიტეტებითა და პრივილეგიებით მოსარგებლეს, რომლებიც ახლავან დიპლომატიურ აგენტს ან გადაადგილდებიან ცალკე, რათა შეუერთდნენ მას ან ბრუნდებიან თავიანთ ქვეყანაში“ (დუკ პ. 1. მუხ. 40).

ამავე მუხლის მე-2 პუნქტში გათვალისწინებულია აღნიშნული დებულების გავრცელება ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის, წარმომადგენლობის მომსახურე პერსონალის და მათი ოჯახების წევრებზე.

მესამე სახელმწიფოებისათვის აღნიშნული იმუნიტეტების და პრივილეგიების მინიჭება იმაზეა დამოკიდებული, არის თუ არა გავლა (მესამე ქვეყნის ტერიტორიის გადალახვით) თანამდებობაზე ამა თუ იმ პირის უშუალოდ დანიშვნასთან დაკავშირებული. იგივე პირობა მოქმედებს მაშინ, როდესაც შესაბამისი პირი მესამე ქვეყნის ტერიტორიაზე იმყოფება ფორს-მაჟორული გარემოებების გამო. კერძო მგზავრობებზე, რომლებსაც არ აქვთ კავშირი თანამდებობაზე დანიშვნასთან, არამედ დაკავშირებულნი არიან, მაგალითად, შვებულებასთან, მითითებული დებულების მოქმედება არ ვრცელდება.

სპეციალური მისიის წევრთა ტრანზიტი მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიის გავლით დამოკიდებულია ორ პირობაზე.

ჯერ ერთი, მესამე სახელმწიფო წინასწარ უნდა იყოს ინფორმირებული ამის შესახებ, მეორე, იგი არ უნდა იყოს ამის წინააღმდეგი. თუ ორივე პირობა არის დაცული, მესამე სახელმწიფო ვალდებულია, სპეციალური მისიის წევრებს და მის კურიერებს შეუქმნას ისეთივე რეჟიმი, როგორითაც სარგებლობენ მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობების თანამშრომლები (კსმ პ. 4 მუხ. 42).

მოქმედ კონვენციებში შედის სპეციალური დებულებები, რომლებიც ეხება იმუნიტეტებისა და პრივილეგიების მოქმედების ხანგრძლივობას. საერთო წესი: „ნებისმიერი პირი, უფლების მქონე პრივილეგიებსა და იმუნიტეტებზე, სარგებლობს მათით ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე შესვლის მომენტიდან თავისი თანამდებობის დასაქაველად ან თუ ის უკვე იმყოფება ამ ტერიტორიაზე, იმ მომენტიდან, როდესაც მისი დანიშვნის შესახებ ეცნობება საგარეო საქმეთა სამინისტროს ან სხვა სამინისტროს, რომელთანაც არსებობს ხელშეკრულება“ (დუკ პ. 1 მუხ. 39).

ეს დებულება მოქმედებს მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიის გავლით ტრანზიტის შემთხვევაშიც. აღსანიშნავია, რომ განხილულ კონვენციებში არ არის მოთხოვნები იმის შესახებ, რომ ადგილსამყოფელი სახელმწიფო უნდა იყოს წინასწარ ინფორმირებული წარმომადგენლობის კონკრეტული წევრის დანიშვნის და ჩასვლის თაობაზე. შედეგად, მითითებული დებულებით სარგებლობისათვის, შესაბამისმა დიპლომატიურმა აგენტმა უნდა შეძლოს დაამტკიცოს, რომ იგი შედის წარმომადგენლობის შემადგენლობაში. დიპლომატიური პასპორტის ქონა არაა საკმარისი, პასპორტი თავის მფლობელს არ აძლევს პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით სარგებლობის გარანტიას, თუ მას არ გააჩნია მიმღები ან ტრანზიტული სახელმწიფოს მიერ გაცემული სათანადო ვიზა.

საზგასმულია ერთი მომენტი, როდესაც იმუნიტეტები და პრივილეგიები მეტად აღარ გამოიყენება, მკაფიოდ არის განსაზღვრული იმავე მუხლის შემდეგ პუნქტში: „თუ პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით მოსარგებლე პირის ფუნქციები მთავრდება, ეს პრივილეგიები და იმუნიტეტები წყდება იმ მომენტში, როდესაც ის ტოვებს ქვეყანას, ან გონივრული ვადის ამოწურვისას იმისათვის, რომ ეს მოხდეს, მაგრამ განაგრძობს არსებობას ამ დრომდე სამხედრო კონფლიქტის შემთხვევაშიც კი“ (დუკ პ. 2. მუხ. 39).

გამოთქმა „ნორმალური“, მუხლში გამოყენებული, თითქოსდა მიუთითებს გამონაკლისების არსებობის შესაძლებლობაზე, განმარტებას საჭიროებს. უნინარეს ყოვლისა, შესაძლებელია შემთხვევები, როდესაც ადგილსამყოფელი სახელმწიფო, მიიღო რა შეტყობინება წარმომადგენლობის შემადგენლობაში პირის დანიშვნის თაობაზე, აცხადებს მას *persona non grata* და უარს ამბობს, აღიაროს იგი როგორც აგენტი, თუ ის მაინც შედის მის ტერიტორიაზე. შემდეგ, ეს სიტყვათშეთანხმება იძენს სხვაგვარ მნიშვნელობას დუკ-ის 9-ე მუხ. შუქზე, რომლის თანახმადაც ადგილსამყოფელი სახელმწიფო აღჭურვილია უფლებით, უარი თქვას იმ პირის აღიარებაზე წარმომადგენლობის წევრად, რომელიც გამოცხადებულია *persona non grata* და არ დატოვა ქვეყანა გონივრული დროის ფარგლებში. დაბოლოს, შეიარაღებულმა კონფლიქტმა, რომელიც პირდაპირ თუ ირიბად ეხება წარმგზავნ და მიმღებ სახელმწიფოებს, შეიძლება აკრძალოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის და მისი თანამშრომლების ფუნქციების შესრულება, აიძულოს რა ისინი, დაბრუნდნენ სამშობლოში. თუმცა ეს არ ათავისუფლებს არც მიმღებ, არც ტრანზიტულ სახელმწიფოს ვალდებულებისაგან, მიანიჭოს ამ თანამშრომლებს იმუნიტეტები მანამ, სანამ ისინი მათ ტერიტორიაზე იმ-

ყოფებიან. ასეთია საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ზოგადად მიღებული წესი, რომელიც ჩართულია დუკ-ში.

ზემოთხსენებულ პუნქტში შედის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი დებულება: „თუმცა იმ ქმედებებისადმი, რომლებიც ჩადენილია ასეთი პირის მიერ თავის ფუნქციების შესრულებისას, როგორც წარმომადგენლობის თანამშრომლისა, იმუნიტეტი განაგრძობს არსებობას“ (დუკ პ. 2. მუხ. 39).

აქ კვლავ ადგილი აქვს დამონშებას განსხვავებისა წარმომადგენლობის თანამშრომელთა ოფიციალურ და კერძო ქმედებებს შორის, რათა არ მოხდეს, რომ პირი მხოლოდ იქნება პასუხისმგებელი იმ ქმედებებზე, რომლებიც სახელმწიფოს ეხება.

ის, რაც დიპლომატიურ კურიერთანაა დაკავშირებული, ცალკე უნდა იქნას განხილული. კურიერი დაცულია მიმღები სახელმწიფოს მიერ „საკუთარ ფუნქციათა შესრულებისას“. ნათქვამი ნიშნავს, რომ მისი იმუნიტეტები წყდება, როგორც კი ის თავის ფუნქციებს შეასრულებს. დიპლომატიური ფოსტისა და კურიერის შესახებ შესაბამისი მუხლების პროექტის თანახმად, კურიერის ფუნქციები მთავრდება მისი ამოცანების შესრულებასთან ერთად, რომელიც შედგება დანიშნულების პუნქტში ვალიზის გადაცემით. ამ მომენტის შესაბამისად წყვეტს არსებობას მისი იმუნიტეტებიც.

უნდა აღინიშნოს იმის შესახებაც, როგორ გამოიყენება იმუნიტეტები და პრივილეგიები გარდაცვლილი დიპლომატიური აგენტის ოჯახისა და ქონების მიმართ. კონვენციების შესაბამისად, „წარმომადგენლობის თანამშრომლის სიკვდილის შემთხვევაში მისი ოჯახის წევრები განაგრძობენ პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით სარგებლობას, რის უფლებაც აქვთ, გონივრული ვადის გასვლამდე ადგილსამყოფელი ქვეყნის დასატოვებლად“ (დუკ 37 მუხ. 39).

წარმომადგენლობის გარდაცვლილი თანამშრომლის მთელი მოძრავი ქონება, იმ პირობით, რომ ის არ იყო მოქალაქე ან რეზიდენტი ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსი, შეიძლება გატარებული იქნას ყოველგვარი გადასახადის გარეშე.

აუცილებელია პასუხი გაეცეს კითხვას, რამდენ ხანს შეიძლება პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების გამოყენება წარმომადგენლობის შენობის მიმართ? პრობლემა იმაშია, რომელი მომენტიდან იწყება და რომელ მომენტში წყდება იმის აღიარება, რომ „შენობა წარმომადგენლობისაა“. დასაწყისი შესაძლოა ემთხვეოდეს იჯარის შესახებ ხელშეკრულების ხელმოწერას, ქონების შეძენას, მფლობელობაში ფაქტობრივ შესვლას, წარმომადგენლობისთვის შენობის მშენებლობის დაწყებას, დაბოლოს, შენობის ფაქტობრივ დაკავებას. მოქმედ კონვენციებში ამ საკითხთან დაკავშირებით არავითარი მითითებები არ არის.

ჩვენი აზრით, შენობის მიმართ უფრო გონივრული იქნებოდა, იმუნიტეტებისა და პრივილეგიების წარმომადგენლობის გამოყენება იმ მომენტიდან, როდესაც წარმომადგენლობა იღებს სამართლებრივ ტიტულს ამ შენობაზე, და სამართლებრივი ტიტულის მოქმედების მთელი ვადის განმავლობაში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ყოველგვარი ეჭვის გარეშე შეიძლება იმის დამტკიცება, რომ წარმომადგენლობა არ სარგებლობს მათით და არ აქვს არც განზრახვა, არც შესაძლებლობა საამისოდ. ასეთი რამ შეიძლება მოხდეს, მაგალითად, თუ სახელმწიფოს დედაქალაქი სხვა ქალაქში გადადის. თუ წარმომადგენლობა ფაქტობრივად გადავიდა ახალ დედაქალაქში, ძველი შენობები, მაშინაც კი, თუ ისინი მის საკუთრებას წარმოადგენდნენ, უკვე აღარ იქნება განხილული, როგორც „წარმომადგენლობის შენობები იმ აზრით, როგორითაც კონვენციებშია მოხსენებული“.

ცალკე ყურადღებას იმსახურებს საკითხი იმუნიტეტებისა და პრივილეგიების გამოყენების შესახებ იმ საერთაშორისო თანამდებობის პირებისადმი, რომლებიც ითვლებიან საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მოქმედ თანამშრომლებად.

პროფესორი ვ. ჯენკსი გამოჰყოფს სამ ასპექტს, რომლებითაც ისინი განსხვავდებიან დიპლომატიური იმუნიტეტებისაგან. ჯერ ერთი, დიპლომატიური აგენტები, როგორც წესი, ითვლებიან მთავრადიტივებული სახელმწიფოს მოქალაქეებად, და სარგებლობენ იმუნიტეტით მხოლოდ მაშინ, როდესაც საკუთარი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ იმყოფებიან. პირიქით, იმუნიტეტები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სწორედ იმ ქვეყანაშია, რომლის ქვეშევრდომიცაა საერთაშორისო თანამდებობის პირი. მეორე, დიპლომატიური აგენტი იმყოფება მთავრადიტივებული სახელმწიფოს პერსონალური იურისდიქციის მოქმედების ქვეშ. რამდენადაც საერთაშორისო თანამდებობის პირის შემთხვევაში არ არსებობს წარმგზავნი სახელმწიფო, ასეთი პირი ექცევა სახელმწიფოს იურისდიქციის მოქმედების ქვეშ მხოლოდ იმუნიტეტზე უარის შედეგად. წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი ექვემდებარება დისციპლინურ სანქციებს საკუთარ ორგანიზაციის მხრივ. დიპლომატიური იმუნიტეტების პატივისცემის ვალდებულება სანქცირდება ნაცვალგების პრინციპით, ხოლო საერთაშორისო ორგანიზაციების შემთხვევაში ნაცვალგება არ არის და ამიტომ აუცილებელია ძალიან მკაფიო დებულებები ამასთან დაკავშირებით.¹

საერთაშორისო თანამდებობის პირებთან დაკავშირებით მნიშვნელოვან პრობლემად ითვლება იმუნიტეტების მოცულობა, რომლებითაც ისინი სარგებლობენ თავიანთ ქვეყნებში. გაეროს წესდება, ერთის მხრივ, ახდენს გენერალური მდი-

¹ Jenks W. International Immunities. L.: Stevens, 1961. P. XXXVII.

ნისა და მისი პერსონალის დამოუკიდებლობის გარანტირებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ავალდებულებს გაეროს წევრებს, ორგანიზაციის თანამდებობის პირებს მიაწიონ „ისეთი პრივილეგიები და იმუნიტეტები, რომლებიც აუცილებელია მათ მიერ ორგანიზაციის საქმიანობასთან დაკავშირებული საკუთარი ფუნქციების დამოუკიდებლად შესრულებასთან“. რამდენადაც ამ დებულებაში არ არის მითითება თანამდებობის პირთა მოქალაქეობაზე, უნდა გავიგოთ, რომ ისინი სარგებლობენ ერთნაირი იმუნიტეტებით ყველა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, მათ შორის საკუთარ ქვეყანაში.

კეთდება შედარებითი ანალიზი დებულებებისა, რომლებიც ეხება სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის პრივილეგიებსა და იმუნიტეტებს, აგრეთვე ხელშეკრულებებს მათი ადგილსამყოფელის შესახებ, პროფესორმა ვ. ჯენკსიმ, მაინც აღმოაჩინა იმ იმუნიტეტებთან დაკავშირებული ნორმების ერთგვაროვნების არარსებობა, რომლებითაც სარგებლობენ საერთაშორისო თანამდებობის პირები თავიანთ ქვეყნებში. ის მივიდა დასკვნამდე, რომ ზოგადად, ეს ნორმები უფრო მეტად შემზღუდავ ხასიათს ატარებენ, ვიდრე გაეროს წესდებაშია გათვალისწინებული. ამასთან იგი აღიარებს, რომ საერთაშორისო თანამდებობის პირთა იმუნიტეტები მათ ქმედებებში თავიანთ ფუნქციების შესასრულებლად ფართოდ არის აღიარებული და მოწონებული.

კონვენციებში და საერთაშორისო სამართლის დოქტრინაში გამოიყენება ტერმინი „ხელშეუხებლობა“ წარმომადგენლობისა და მისი პერსონალის მიმართ. ეს ტერმინი მჭიდროდაა დაკავშირებული ორ დებულებასთან, მათგან პირველი – ეს არის ადგილსამყოფელი ქვეყნის ვალდებულება, განახორციელოს თავისი ტერიტორიული სუვერენიტეტი ყველა აუცილებელი ზომის გატარებით, რათა მოახდინოს წარმომადგენ-

ლობის სრული დაცვის გარანტირება გარედან მომდინარე ნებისმიერი საფრთხის ან მუქარისაგან. მეორე – ეს იმ იურიდიქციის იმუნიტეტია, რომელიც წარმომადგენლობას და მის პერსონალს იცავს ადგილსამყოფელი ქვეყნის სასამართლოს იურიდიქციისაგან და მისი ორგანოების პროცესუალური მოქმედებებისაგან.

კონვენციებით განხილული წარმომადგენლობის ხელშეუხებლობის პრინციპი მკაფიოდაა გადმოცემული შემდეგ დებულებაში, რომელიც საერთოა ყველასათვის, მაგ.: „წარმომადგენლობის შენობები ხელშეუხებელია. ადგილსამყოფელი ქვეყნის ხელისუფლებას არ შეუძლია ამ შენობებში შესვლა სხვაგვარად, თუ არა წარმომადგენლობის მეთაურის თანხმობით“ (დუკ პ. 1. მუხ. 22).

საკონსულო დაწესებულებების შემთხვევაში ეს იმუნიტეტი იზღუდება მხოლოდ საკონსულო შენობების იმ ნაწილით, რომელიც გამოიყენება მხოლოდ საკონსულო სამსახურის საქმიანობასთან დაკავშირებული მიზნებისათვის (კსუ პ. 1 მუხ. 31). მნიშვნელოვანი წვლილი ამ დებულების განმარტებაში შეიტანა გაეროს საერთაშორისო სასამართლომ. თეირანში ამერიკის საელჩოს ინციდენტმა დააყენა საკითხი ადგილსამყოფელი ქვეყნის საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის დაცვასთან დაკავშირებული ვალდებულების გამიჯვნისა, ერთის მხრივ, და, ამ წარმომადგენლობის ხელშეუხებლობისა, მეორეს მხრივ, როგორც უკვე აღინიშნა, ირანის ხელისუფლების უმოქმედობა წარმომადგენლობაზე თავდასხმის მომენტში – ეს იყო დუკ-ის ნორმებით დაკისრებული ვალდებულებების უხეში დარღვევა.

სასამართლომ ამ საკითხთან დაკავშირებით განაცხადა: „იმ პოლიტიკის შედეგი იყო სიტუაციის ძირეული შეცვლა, რომელიც გაჩნდა საელჩოს ხელში ჩაგდების და მისი დიპლომატი-

ური და საკონსულო პერსონალის მძევლად აყვანის შედეგად. ამ ფაქტების მოწონება აიათოლა ჰომეინის და ირანის სხვა ხელმძღვანელების მხრიდან და სიტუაციის შენარჩუნება გადაიზარდა თვითონ სახელმწიფოს აქტში. მებრძოლები, თავდასხმის ინიციატორები და მძევალთა მოდარაჯენი გადაიქცნენ ირანის სახელმწიფოს აგენტებად, რომელთა ქმედებებისათვის საერთაშორისო პასუხისმგებლობა თვითონ სახელმწიფოს ეკისრება“.¹

ასევე მის განაცხადებში ითქვა, რომ ირანის ხელისუფლების უმოქმედობა იყო დუკ-ის 22-ე მუხ.-ის მე-2 პ. დარღვევა, საერთაშორისო სასამართლომ დააზუსტა, რომ დაირღვა, აგრეთვე, მითითებული მუხლის 1 და 3 პპ, რამდენადაც ისინი უკრძალავენ ადგილსამყოფელი ქვეყნის აგენტებს შევიდნენ წარმომადგენლობის შენობაში თანხმობის გარეშე ჩხრეკის, რეკვიზიციის, დაპატიმრების ან სხვა მსგავსი ქმედების ჩასატარებლად. გარდა ამისა, მათი ქმედება მოწმობს დუკ-ის 29-ე მუხ. დებულებათა განგრძობად დარღვევაზე, რომელთა თანახმადაც იკრძალება დიპლომატიური აგენტის დაპატიმრება ან დაკავება ან მისი პიროვნების რაიმენაირი ხელყოფა, თავისუფლების, ღირსების შელახვა. მესამე, ირანის ხელისუფლება, ეჭვგარეშეა, აგრძელებს დოკ-ის 24-ე მუხ. და 33-ე მუხ. კსუ დებულებების დარღვევას, რომლებშიც გათვალისწინებულია დიპლომატიური წარმომადგენლობების და საკონსულოების არქივებისა და დოკუმენტების აბსოლუტური ხელშეუხებლობა.

ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს აგენტებს კატეგორიულად ეკრძალებათ, დუკ-ის 22-ე მუხ.-ის 1-ლი პ. შესაბამისად, დიპლომატიური წარმომადგენლობის შენობაში შესვლა მისი მეთაურის თანხმობის გარეშე. სპეციალური მისიების და

¹ ICJ, Report, 1980, par. 74. P. 35.

საკონსულო დაწესებულებების შემთხვევაში ამ დებულებას შესწორებები ახლავს. ორი კონვენციის შესაბამისი მუხლები ითვალისწინებენ, რომ წარმომადგენლობის ან საკონსულო დაწესებულების მეთაურის თანხმობაში, რომელიც ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს აგენტებს შენობაში შესვლის უფლებას აძლევს, ივარაუდება „ხანძრის ან სხვა სტიქიური უბედურების შემთხვევაში, რაც დაცვის გადაუდებელი ზომების მიღებას მოითხოვს“.

დუკ-ის 22-ე მუხ.-ის შესაბამისად, ხელშეუხებლობა, გარდა წარმომადგენლობაში შესვლის აკრძალვისა, ნიშნავს, რომ „წარმომადგენლობის შენობები, მისი მოწყობის საგნები და მათში მდებარე ქონება, აგრეთვე გადაადგილების საშუალებები სარგებლობენ იმუნიტეტით ჩხრეკაზე, რეკვიზიციაზე, დაპატიმრებაზე ან საალსრულებლო მოქმედებებზე“.¹

მოცემული დებულება უაღრესად მკაფიოდაა ფორმულირებული, მაგრამ ერთი მომენტი მაინც განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს. ამ დებულებაში იგულისხმება, ასევე, წარმომადგენლობების დაცვა შიკრიკის ან ფოსტის მეშვეობით სასამართლოს ან სხვა უწყების შეტყობინების მიღებასთან დაკავშირებით. უკიდურესი აუცილებლობის შემთხვევის გარდა ასეთი დოკუმენტები უნდა გაიგზავნოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს გავლით.²

მსგავსი დებულება საკონსულო დაწესებულებების მიმართ მოიხსენიებს მხოლოდ რეკვიზიციის ნებისმიერ ფორმას სახელმწიფო უშიშროების მიზნებით ან საზოგადოებრივი საჭიროებებისათვის, მაგრამ არ გამორიცხავს ექსპროპრიაციას ამ მიზნებისათვის იმ პირობით, რომ ეს ხელს არ შეუშლის საკონსულო ფუნქციების შესრულებას (კსუ პ. 4 მუხ. 31).

¹ ICJ, Report, 1980, par. 77.

² ILC, Yearbook, 1967. Vol. II. P. 227.

ჩნდება კითხვა: უნდა იყოს თუ არა ხელშეუხებლობის პრინციპი დაცული სრული მოცულობით მაშინაც კი, როდესაც მიმღები სახელმწიფოს უსაფრთხოება მუქარის ქვეშ არის? ამასთან დაკავშირებით მოვიყვანთ მაგალითს. 1973 წლის თებერვალში შემთხვევით დაზიანდა ერაყის საელჩოსადმი გაგზავნილი კონტეინერი ისლამაბადში, და პაკისტანელმა მებაჟეებმა აღმოაჩინეს, რომ კონტეინერში იმყოფებოდა დიდი რაოდენობით იარაღი. პაკისტანის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ მიმართა ერაყის საელჩოს, რომ მას პოლიციისათვის მიეცა ნებართვა, რათა მოეხდინათ საელჩოს შენობის ჩხრეკა. თხოვნაზე უარი ეთქვათ, მაშინ პოლიციელებმა ძალის გამოყენებით შეაღწიეს საელჩოში, სადაც აღმოჩენილ იქნა 59 კონტეინერი, იარაღით, ასაფეთქებელი მოწყობილობებით, საბრძოლო მასალით, გადასაცემად ბელუჯისტანის მეამბოხეთათვის.¹ ეჭვგარეშეა, რომ საელჩოს ჩხრეკა დუკ-ის 22-ე მუხ.-ის აშკარა დარღვევა იყო, მაგრამ ისიც აშკარაა, რომ ეს ქმედება იყო პასუხი ერაყის საელჩოს მიერ უხეშ დარღვევაზე დუკ-ის მუხ. 41-ასა, რომლის დებულებაშიც გასაგებად კრძალავენ შენობების გამოყენებას იმ მიზნებით, რომლებიც საელჩოს ფუნქციებისთვის შეუთავსებელია.

წარმომადგენლობათა დოკუმენტების ხელშეუხებლობას შეეხება შემდეგი მუხლი, რომელიც საერთოა ჩვენს მიერ განხილული ყველა კონვენციისათვის: „წარმომადგენლობების არქივები და დოკუმენტები ხელშეუხებელია ნებისმიერ დროს, მიუხედავად მათი ადგილსამყოფელისა“ (დუკ მუხ. 24).

ეს დებულება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როდესაც რაიმე შემთხვევითი მიზეზის გამო წარმომადგენლობის დოკუმენტები შენობის ფარგლებს გარეთ მდებარეობს. წარმომადგენლობის კორესპონდენციის ხელშეუხებლობა გარანტირებულია დებულებით ურთიერთობათა თავისუფლების შესახებ.

¹ Chronique // RGDIP, 1974. P. 511.

გაეროს სისტემის საერთაშორისო ორგანიზაციების შენობათა ხელშეუხებლობა აღიარებულია სპეციალურ დებულებაში კონვენციისა, პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ (1946 წ.): „გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის შენობები ხელშეუხებელია. გაეროს ქონებები და აქტივები, იმის მიუხედავად, თუ სად იმყოფებიან ისინი და ვის მფლობელობაში, სარგებლობენ იმუნიტეტით ჩხრეკისაგან, რეკვიზისაგან, კონფისკაციისაგან, ექსპროპრიაციისაგან და ხელყოფის ნებისმიერი სხვა ფორმისაგან აღმასრულებელი, ადმინისტრაციული, სასამართლო ან საკანონმდებლო ხელისუფლების აქტის ძალით“.

იგივე საერთაშორისო აქტები ითვალისწინებენ, რომ გაეროს სამსახურებრივი მიმონერა და ოფიციალური ურთიერთობების სხვა საშუალებები არ ექვემდებარებიან ცენზურას. თუ პირადი ხელშეუხებლობა განიხილება დიპლომატიური სტატუსის ძირითად ელემენტად, იმუნიტეტი იურისდიქციისგან უნდა ჩაითვალოს მის ლოგიკურ რეზულტატად. ამასთან დაკავშირებით აუცილებელი ხდება იმუნიტეტთან დაკავშირებული ძირითადი კონცეპტუალური ასპექტების განხილვა. იმუნიტეტი იურისდიქციაზე ფაქტობრივად აღნიშნავს, რომ დიპლომატიური აგენტი არ შეიძლება იყოს დაქვემდებარებული რაიმენაირ იძულებას. საერთაშორისო სამართლის კომისია (სსკ) უფრო ნათლად განმარტავს: „იმუნიტეტი ნიშნავს სუვერენული სახელმწიფოს კომპეტენტური ორგანოების იურისდიქციის მოქმედებისაგან გათავისუფლების ან ასეთი მოქმედების იურისდიქციის შეჩერებას“.¹

დიპლომატების იურისდიქციაზე იმუნიტეტის საკითხი სპეციალისტებს შორის ყოველთვის იყო კამათის საგანი. დღეისათვის გაურკვევლობის უმეტესი ნაწილი აღმოფხვრილია

¹ UN, doc. A/CN.4/L.345, par. 18.

დიპლომატიური იმუნიტეტების ფუნქციონალური თეორიის საყოველთაო აღიარების წყალობით და იმ შრომის შედეგად, რომელიც სსკ-მ გასწია სახელმწიფოს იურისდიქციაზე იმუნიტეტის საკითხთან დაკავშირებით.

სახელმწიფოთა პასუხისმგებლობის პრობლემა დიპლომატიურ სამართალში

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა, რომელიც ერთი ან რამდენიმე პირისაგან შედგება, წარმგზავნი სახელმწიფოს ორგანოდ ითვლება, და ამიტომ მისი ყველა მოქმედება განიხილება როგორც შესაბამისი სახელმწიფოს აქტები. სსკ დაადგურა, რომ საელჩოები, სპეციალური მისიები და საკონსულო დაწესებულებები ითვლება სახელმწიფოთა შესაბამისი სამინისტროების ქვეგანყოფილებებად.¹ ხოლო სახელმწიფოთა პასუხისმგებლობის შესახებ მუხლების პროექტში, რომელიც სსკ-მ მიიღო, მტკიცდება, რომ „მოცემული მუხლების მიზნებისათვის მოქმედება ნებისმიერი სახელმწიფო დაწესებულებისა, რომელიც ფლობს შესაბამის სტატუსს, თანახმად ამ სახელმწიფოს შიდა კანონმდებლობისა, საერთაშორისო სამართლის თანახმად განხილული იქნება როგორც აღნიშნული სახელმწიფოს ქმედება“...

ეს ნიშნავს, რომ ნებისმიერი ქმედება, ჩადენილი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წევრის მიერ მათი მხრიდან თავიანთი ფუნქციების შესრულებისას მისი კატეგორიის მიუხედავად, უნდა განხილულ იქნას როგორც ქმედება, ჩადენილი მისი წარმომადგენლობის მიერ, და შესაბამისად, როგორც წარმგზავნი სახელმწიფოს მოქმედება.²

¹ ILC. A / CN. 4 / L. 345 / Add. I. Article 7, par. 16.

² ILC, Yearbook, 1980. Vol. II. Part II. P. 31.

სახელმწიფოთა პასუხისმგებლობის შესახებ მუხლების პროექტში სსკ-მ ჩამოაყალიბა სახელმწიფოთა იმუნიტეტის პრინციპი, გათვალისწინებული საერთაშორისო სამართლით, განაცხადა რა, რომ „თითოეული სახელმწიფო თავისუფალია სხვა სახელმწიფოს იურისდიქციისაგან“.¹

8.3. დარბობრივი სამართლის ნორმების მოქმედების პერიპეტიები დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალში

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აუცილებელია გამოვყოთ ორი დებულება. პირველი: შეუძლებელია ერთმანეთისაგან განვასხვავოთ წარმომადგენლობის იმუნიტეტი და მისი წევრების იმუნიტეტი. მეორე: იმუნიტეტი იმ ქმედების მიმართ, რომელიც ჩადენილია წარმომადგენლობის წევრების მიერ თავიანთი ფუნქციების შესრულებისას, არ ითვლება განსაკუთრებულ იმუნიტეტად, არამედ ზოგად საერთაშორისო სამართლის ნორმად, რომელიც ყველა სახელმწიფო ორგანოს ეხება. ის, რომ ეს იმუნიტეტი განიხილება ცალკე როგორც საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წევრთა პრივილეგია, იმ ფაქტით აიხსნება, რომ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა სხვა სახელმწიფო ორგანოებისაგან განსხვავებით, ყოველთვის განლაგებულნი არიან უცხოური სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. იმისათვის, რომ სახელმწიფოს არ გაუჩნდეს სურვილი, განახორციელოს იძულება საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წევრთა მიმართ, კონვენციებში მკაფიოდაა გათვალისწინებული, რომ იმუნიტეტი წარმომადგენლობის ამა თუ იმ წევრის ოფიციალური ქმედების მიმართ ძალაში რჩება იმის შემდეგაც კი, როდესაც ეს პირი

¹ ILC. A / CN. 4 / L. 345 / Add. I. Article 6, par. 3.

დატოვებს მიმღები სახელმწიფოს ტერიტორიას. ეს ნორმები მოქმედებენ ყველა სახელმწიფო მოსამსახურის მიმართ, მაგრამ პრაქტიკული მოსაზრებებიდან გამომდინარე, აუცილებელი გახდა მათი საერთაშორისო აქტებში დაკონკრეტება, რადგანაც იგი საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებს ეხება.

მითითებული იმუნიტეტის გავრცელება ოფიციალური ქმედების მიღმა განიხილებოდა მხოლოდ დიპლომატიური პერსონალის წევრთა მიმართ. ასეთი მიდგომა შეიძლება აიხსნას, უწინარეს ყოვლისა, მათ მიერ განხორციელებული ფუნქციების ინტერესებით. მაგრამ არსებობს სხვა მიზეზიც, დაკავშირებული სახელმწიფოს იმუნიტეტთან. ესაა აუცილებლობა, არ იქნას დაშვებული, რომ მიმღები სახელმწიფოს ხელისუფლების ორგანოები განსაზღვრავდნენ, მოქმედებდა თუ არა მითითებული წარმომადგენლობის თანამშრომელი თავისი ოფიციალური ფუნქციების შესრულებისას. ფაქტობრივად ეს საკითხი ითვლება განსაკუთრებულ საშუალებად, რომელსაც მთავრადიტიბელი სახელმწიფო მიმართავს. ადგილსამყოფელი ქვეყნის რომელიმე ორგანოსათვის ამ საკითხის შეფასების შეთავაზება, პროფესორ ლი ლუკას აზრით, იქნებოდა იმის ტოლფასი, რომ გვემოქმედა მთავრადიტიბელი სახელმწიფოს იმუნიტეტის პრინციპის სანინააღმდეგოდ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს იურისდიქციით.¹

სამართლებრივი იმუნიტეტი, რომლითაც სარგებლობენ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის თანამშრომლები ოფიციალური ქმედებების განსახორციელებლად, პრაქტიკაში ნიშნავს, რომ მიმღები სახელმწიფოს ხელისუფლების ორგანოები არასოდეს იქნებიან უფლებამოსილნი ჩაერიონ კანონ-

¹ Lee Luke T. Vienna Convention on consular relations. Leyden: Sijthoff, 1966. P. 16-133.

ნით დაცულ ფუნქციებში. სამოქალაქო სამართლის სფეროში მოქცეულ პრობლემებთან დაკავშირებით, შეიძლება გადაჭრილ იქნას მხოლოდ ამ დავაში ჩართული სახელმწიფოების საერთაშორისო პასუხისმგებლობის ფარგლებში.

იგივე ნორმები, რომელთა თანახმადაც წარმომადგენლობის თანამშრომლების ოფიციალური ქმედებები მიეკუთვნება წარმგზავნ სუბიექტს, გამოიყენება საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლობის შემთხვევაშიც. მათ იგივე პრაქტიკული შედეგი აქვთ კონკრეტული ორგანიზაციის მიერ მინიჭებულ იურისდიქციაზე იმუნიტეტის ფარგლებში წევრ სახელმწიფოთა ტერიტორიაზე.

განვიხილოთ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა უშუალოდ თვითონ თანამშრომლების იმუნიტეტები. პირველი და უმნიშვნელოვანესი ერთობ მკაფიოდაა განსაზღვრული: „დიპლომატიური აგენტი სარგებლობს იმუნიტეტით ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს სისხლის სამართლის იურისდიქციასთან მიმართებაში“.

ეს ითვლება დიპლომატიური აგენტის პირადი ხელშეუხებლობის ლოგიკურ შედეგად. მაგრამ, მიუხედავად ამ ლოგიკური კავშირისა, სისხლის სამართლის იურისდიქციაზე იმუნიტეტი საყოველთაო აღიარებას ვერ პოულობდა XVII საუკუნის დასაწყისამდე. იმუნიტეტს ხშირად უგულვებელყოფდნენ იმ შემთხვევებში, როდესაც დიპლომატები აღმოჩნდებოდნენ გარეული ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლების წინააღმდეგ შეთქმულებაში.

დღეისათვის იმუნიტეტი სისხლის სამართლის იურისდიქციით ითვლება საყოველთაოდ აღიარებულად და აქვს აბსოლუტური ხასიათი. თუმცა საჭიროა აღინიშნოს, რომ ირანის ხელისუფლება ცდილობდა, დაეყენებინა იგი ეჭვის ქვეშ, როდესაც ამერიკის საელჩოს ხელში ჩაგდების შემდეგ დაიწყეს

სასამართლოსათვის მზადება, მაგრამ ეს ვერ შეძლეს, რადგანაც იმუნიტეტის აბსოლუტური ხასიათი არ უშვებს რაიმე გამონაკლისს.

მიუხედავად ამისა, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ ეს იმუნიტეტი მხოლოდ არ უშვებს კანონით გათვალისწინებული სანქციების გამოყენებას, არა მარტო, არამედ არ ათავისუფლებს იმუნიტეტით მოსარგებლე პირს ვალდებულებისაგან, პატივი სცეს თვითონ კანონს.

შემდეგ ჩნდება კითხვა იმის შესახებ, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების თანამშრომელთა კიდევ რომელი კატეგორიები სარგებლობენ იმუნიტეტით სისხლის სამართლის იურისდიქციით. უნინარეს ყოვლისა, ეს არის დიპლომატიური აგენტის ოჯახის წევრები, რომლებიც მასთან ერთად ცხოვრობენ (დუკ-ის მუხ. 37). ასეთი გადანყვეტილება შეიძლება დავასაბუთოთ იმ აუცილებლობით, რომ დიპლომატიური აგენტი დაცული უნდა იყოს რაიმე იძულებით ან ზეწოლისაგან (ფიზიკურით და ფსიქოლოგიურით), რომელიც მის მიმართ შესაძლოა განხორციელდეს ოჯახის წევრების საფრთხის წინაშე დაყენებით.

ამავე მიზეზის გამო აბსოლუტური იმუნიტეტით სისხლის სამართლის იურისდიქციით სარგებლობენ ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის თანამშრომლები და მათი ოჯახის წევრები. თუ პირი, რომელიც სარგებლობს იმუნიტეტით სისხლის სამართლის იურისდიქციით, ითვლება ადგილსამყოფელი ქვეყნის მოქალაქედ, ან მუდმივად იქ ცხოვრობს, მითითებული იმუნიტეტი ვრცელდება მხოლოდ ამ პირის ოფიციალურ მოქმედებებზე (დუკ-ის მუხ. 38).

საკონსულო თანამდებობის პირები არ სარგებლობენ იმუნიტეტით სისხლის სამართლის იურისდიქციით, თუმცა ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ვალდებულია შეუქმნას მათ

განსაკუთრებული რეჟიმი, თუ ისინი ჩაბმულნი აღმოჩნდებიან სისხლის სამართლის საქმეში. საკონსულო თანამდებობის პირი არ შეიძლება იყოს დაპატიმრებული ან დაკავებული, გარდა სერიოზული დანაშაულის შემთხვევისა (კსუ მუხ. 41). თუ მის მიმართ ინიცირებულია სისხლის სამართლის სამართალწარმოება, იგი უნდა წარსდგეს კომპეტენტური ორგანოების წინაშე, მაგრამ საქმის წარმოებისას მის მიმართ უნდა იყოს გამოჩენილი სათანადო პატივისცემა მისი ოფიციალური მდგომარეობიდან გამომდინარე და გარდა კსუ 41-ე მუხ.-ში 1-ი პ. გათვალისწინებული შემთხვევებისა, რაც შეიძლება ნაკლები დაბრკოლება უნდა შეექმნას საკონსულო ფუნქციების შესრულებისას.

საკონსულო პერსონალის თანამშრომლის დაპატიმრების ან მის მიმართ სისხლის სამართლის აღძვრის შემთხვევაში ადგილსამყოფელი სახელმწიფო დაუყოვნებლივ აცნობებს ამის შესახებ საკონსულო დაწესებულების მეთაურს. თუ ეს უკანასკნელი თვითონ ექვემდებარება ასეთ ზომებს, ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ატყობინებს ამასთან დაკავშირებით წარმგზავნ სახელმწიფოს დიპლომატიური არხების მეშვეობით (კსუ მუხ. 42). იგივე წესი მოქმედებს საპატიო კონსულების მიმართ (კსუ მუხ. 43).

რაც შეეხება ყველა სახის წარმომადგენლობის მომსახურე პერსონალის წევრებს, იმუნიტეტი მხოლოდ მათი ფუნქციების შესრულებასთან დაკავშირებულ ქმედებებს ეხება.

ამავე დებულებას ძალა აქვს სპეციალური მისიების ყველა წევრის და საერთაშორისო ორგანიზაციების უმრავლესობის მიმართ, იქნებიან ისინი თანამდებობის პირები თუ ექსპერტები.

საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფო წარმომადგენლობების, მუდმივ წარმომადგენელთა და დელეგაციების

წევრთა სტატუსი დროთა განმავლობაში შეიცვალა. თანახმად კონვენციისა გაეროს პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ და კონვენციისა სპეციალიზებულ დაწესებულებათა პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების თაობაზე, სახელმწიფოთა წარმომადგენლებს ენიჭებათ იმუნიტეტი დაპატიმრებაზე, მაშინ, როდესაც იმუნიტეტი სისხლის სამართლის იურისდიქციით ვრცელდებოდა მხოლოდ სამსახურებრივ ქმედებებზე. მსგავსი დებულებაა ჩადებული შეთანხმებაში გაეროსა და შვეიცარიას შორის შტაბ-ბინასთან დაკავშირებით. მსგავსი შეთანხმება აშშ-თან სახელმწიფოთა წარმომადგენლებს ანიჭებს ისეთსავე სტატუსს, როგორსაც ვაშინგტონში აკრედიტებულ დიპლომატებს.

ამის მსგავსად შეთანხმება იუნესკოს შტაბ-ბინის შესახებ (1954) ამ ორგანიზაციის თანამშრომლებს ანიჭებს სტატუსს, რომელიც თანასწორია საფრანგეთის მთავრობასთან აკრედიტებული დიპლომატიური წარმომადგენლობის წევრთა სტატუსისა.

ჩამოთვლილი ფაქტები მოწმობენ, შედარებით ხანმოკლე პერიოდის მანძილზე სახელმწიფოთა წარმომადგენლებს თუ როგორ მიეცათ სისხლის სამართლის იურისდიქციით აბსოლუტური იმუნიტეტი.

დიპლომატიური აგენტის პერსონალური ხელშეუხებლობის პრინციპის გავრცელება ყველაზე და ყოველგვარ სამოქალაქო პროცესუალურ მოქმედებებზე ადგილსამყოფელი ქვეყნის სასამართლოებში საერთოდ არ იყო გათვალისწინებული XVIII ს. დასასრულამდე. თუ საქმე სისხლის სამართლის იურისდიქციას ეხებოდა, მმართველს ყოველთვის შეეძლო გამოსავლის პოვნა, აძევებდა რა მისი ქვეყნის კანონების დამრღვევ დიპლომატს. თუ საუბარი იყო კერძო სამართალზე, იმუნიტეტი სამოქალაქო იურისდიქციით, პირიქით, ართმევდა დიპლომა-

ტის კრედიტორებს რაიმენაირ მატერიალურ დაცვას, რამდენადაც არც ერთი მმართველი არ ისურვებდა მასთან აკრედიტებული დიპლომატის ვალების ანაზღაურებას. მიუხედავად ამისა, XIX საუკუნის განმავლობაში იმუნიტეტმა სამოქალაქო იურისდიქციით მოიპოვა საერთო აღიარება და სამართლებრივი დადასტურება. დღეისათვის ეს პრინციპი დიპლომატიური სამართლის ნაწილს წარმოადგენს. სისხლის სამართლის იურისდიქციით იმუნიტეტის დამტკიცების შემდეგ კონვენციებში გათვალისწინებულია, რომ დიპლომატიური აგენტი, ასევე, სარგებლობს იმუნიტეტით სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ იურისდიქციაზე, გარდა გამონაკლისი შემთხვევებისა (დუკ მუხ. 31).

აქედან გამომდის, რომ სამოქალაქო იურისდიქციით, იმუნიტეტი სისხლის სამართლის იურისდიქციისაგან განსხვავებით, არ ითვლება აბსოლუტურად, არამედ გამონაკლისები აქვს. ამასთან დაკავშირებით თავიდანვე უნდა გაესვას ხაზი, რომ *ratione personae* პირთა მიმართ იმუნიტეტს სამოქალაქო იურისდიქციით ერთგვარი შეზღუდვებით გამოყენების თაობაზე. ფაქტობრივად ის გადაეცემა მხოლოდ დიპლომატიურ წარმომადგენელთა დიპლომატიურ აგენტებს. სპეციალური მისიებისა და მუდმივი წარმომადგენლობების წევრებს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და მათი ოჯახების წევრებს.

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა თანამშრომლების სხვა კატეგორიები, სახელდობრ, ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი ყველა სახის წარმომადგენლობისა, საკონსულო თანამშრომლები, საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლობების წევრები (საერთაშორისო მოსამსახურეები და ექსპერტები) და კონფერენციებზე დელეგაციის წევრები არ სარგებლობენ იმუნიტეტით სამოქალაქო იურისდიქციით, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ისინი

ასრულებენ ოფიციალურ საქმიანობასთან დაკავშირებულ მოქმედებებს.

ზოგიერთი გამონაკლისი, რომლებიც ეხება იმუნიტეტს სამოქალაქო იურისდიქციით, მოქმედებს ასეთი იმუნიტეტით მოსარგებლე ყველა პირის მიმართ, მაშინ, როდესაც სხვა გამონაკლისები ეხება თანამშრომელთა მხოლოდ განსაზღვრულ კატეგორიებს.

გამონაკლისების პირველი სახე:

„ა) საგნობრივი სარჩელები, რომლებიც მიეკუთვნება კერძო უძრავ ქონებას, რომლებიც იმყოფება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, თუ ის მათ არ ფლობს მააკრედიტებული სახელმწიფოს სახელით წარმომადგენლობის მიზნებისათვის;

ბ) სარჩელები მემკვიდრეობის შესახებ, რომელთა მიმართაც დიპლომატიური აგენტი გამოდის როგორც ანდერძის აღმსრულებელი, როგორც სამემკვიდრეო ქონების მზრუნველი, მემკვიდრე, როგორც კერძო პირი და არა მააკრედიტებული სახელმწიფოს სახელით“.

მოცემულ ორივე პუნქტში სხვა არაფერია, თუ არა ძირითადი განსხვავების გამოჩენა, იმ ქმედებებს შორის, რომელიც ჩადენილი არის დიპლომატიური წარმომადგენლის ოფიციალური ფუნქციების შესრულებისას.

გამონაკლისების მეორე სახე: „გ) სარჩელები, რომლებიც მიეკუთვნება ნებისმიერ პროფესიულ ან კომერციულ საქმიანობას, განხორციელებულს დიპლომატიური აგენტის მიერ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში თავისი ოფიციალური ფუნქციების ფარგლებს გარეთ“.

დიპლომატიური წარმომადგენლების, საკონსულო თანამშრომლების და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მუდმი-

ვი წარმომადგენლობების წევრების მიერ ასეთი საქმიანობა მკაცრად იკრძალება.

გარდა ამისა, სპეციალური გამოწვევის, რომელიც იმუნიტეტს ეხება, სამოქალაქო იურისდიქცია მოქმედებს საკონსულო დანესებულებათა თანამშრომლების, აგრეთვე სპეციალური მისიების და დელეგაციების წევრთა მიმართ. იგი გულისხმობს საგზაო შემთხვევების მსხვერპლთა სპეციალურ დაცვას. ესუ აღიარებს სამოქალაქო საქმეებზე იმუნიტეტს საკონსულო დანესებულებათა თანამშრომლების ქმედებების მიმართ, რომლებიც მათ მიერ იქნა ჩადენილი ოფიციალური ფუნქციების შესრულებისას, გარდა უბედური შემთხვევებით ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში, მიყენებული ზიანისა საგზაო სატრანსპორტო საშუალებით, გემით ან თვითმფრინავით“ (ესუ მუხ. 43).

სპეციალური მისიების პერსონალის მიმართ სსკ-მ მის მიერ მომზადებულ პროექტში მომხსენებლის მიერ ჩართული იქნება ანალოგიური დებულება. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ეს დებულება უფრო შეზღუდულია, რამდენადაც გამოიყენება იმ უბედური შემთხვევების შედეგად მიყენებული ზარალის ასანაზღაურებლად, რომლებსაც ადგილი ჰქონდა სატრანსპორტო საშუალების გამოყენებით, ოფიციალური ფუნქციების ფარგლებს გარეთ (ესმ მუხ. 31).

სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ კონვენციის მუხლებზე (კსწ) მუშაობის ბოლო სტადიაზე საერთაშორისო სამართლის კომისია შევიდა წინადადებით, ამოეღოთ იმუნიტეტიდან სამოქალაქო იურისდიქციის საკითხები, რომელიც მინიჭებული ჰქონდათ მუდმივი წარმომადგენლობების და დელეგაციის წევრებს, პასუხისმგებლობა უბედური შემთხვევისათვის საავტომობილო ტრანსპორტზე. კსწ მე-60-ე მუხ.-ში ეს დებულება აღნიშნავს: „არაფერი ამ მუხლით არ

ათავისუფლებს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს სამოქალაქო და ადმინისტრაციული იურისდიქციისაგან იმ სარჩელებთან დაკავშირებით, რომლებიც ეხება უბედური შემთხვევებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას, სატრანსპორტო საშუალებით გამოწვეულით, გემის და საფრენი აპარატის ჩათვლით, რომლებითაც სარგებლობენ აღნიშნული პირები, ან რომლებიც ეკუთვნით მათ, თუ ეს ზარალი არ ანაზღაურდება დამზღვევის მიერ“ (პ. 4).

დოკ-ის 31-ე მუხ. პ. 3 გათვალისწინებულია, რომ არავითარი აღმასრულებელი ზომები არ შეიძლება იყოს გამოყენებული დიპლომატიური აგენტის მიმართ.

ეს დებულება ძალაშია დიპლომატიური აგენტის ოჯახის წევრების მიმართაც.

ამ თვალსაზრისით ნაკლებად ნათელია სხვადასხვა ტიპის წარმომადგენლობების ოპერაციულ-ტექნიკური პერსონალის თანამშრომელთა მიმართ შესაბამისი მუხლები. მიუხედავად იმისა, რომ მათი იმუნიტეტი სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ იურისდიქციით არ ვრცელდება მათი ვალდებულებების მიღმა ჩადენილ ქმედებებზე, შესაბამისი დებულებების ფორმულირება მიუთითებს, რომ ეს თანამშრომლები იმავე იმუნიტეტს ფლობენ, როგორსაც დიპლომატიური აგენტები, და შესაბამისად იმუნიტეტი ვრცელდება მათ მიმართ დროის იმ მონაკვეთში ჩადენილ ქმედებებზე, რომელიც არ არის დაკავშირებული მათგან საკუთარი მოვალეობების შესრულებასთან (დუკ მუხ. 37).

აღმასრულებელ ზომებზე იმუნიტეტი მოქმედებს იმავე გამონაკლისების დაცვით, როგორითაც სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ იურისდიქციით. ზემოთმოყვანილ დებულებებში ასევე ნათქვამია, რომ იმუნიტეტი აღმასრულებელ ზომებზე არ გამოიყენება იმ შემთხვევათა მიმართ, რომლებზეც არ ვრცელდება იმუნიტეტი სამოქალაქო იურისდიქციით.

აქ ჩართულია შემთხვევები, რომლებიც ითვალისწინებენ სპეციალური მისიებისა და დელეგაციების წევრთა პასუხისმგებლობას საგზაო შემთხვევებისთვის. აღმასრულებელი ზომების გამოყენება ნებადართულია იმ პირობით, რომ „შესაბამისი ზომები შეიძლება გამოყენებულ იქნას მისი პიროვნების ან რეზიდენციის ხელშეუხებლობის დარღვევის გარეშე“ (დუკ პ. 3 მუხ. 31).

ასეთივე შეზღუდვები მოქმედებს დიპლომატიური აგენტის ოჯახის წევრთა და ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის თანამშრომელთა მიმართ.

ადმინისტრაციული წესების დარღვევის შემთხვევაში შესაბამის ზომების გამოყენება ხდება სახელმწიფოს ან მისი მუნიციპალური წარმონაქმნის მიერ ჯარიმების გადახდევინების გზით. უფრო გავრცელებულად გვევლინება საგზაო მოძრაობისა და პარკირების წესების დარღვევები. საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების თანამშრომლები ვალდებული არიან, მკაცრად დაიცვან ეს წესები, თუმცა ყოველდღიური პრაქტიკა სანინააღმდეგოზე მეტყველებს.

შვეიცარიაში, მაგალითად, სატრანსპორტო საშუალებები, რომლებიც ბლოკავენ ქუჩაში მოძრაობას, შეიძლება იყოს ევაკუირებული, მიუხედავად დიპლომატიური ნიშნებისა, მაგრამ მფლობელი არ არის ვალდებული, გადაიხადოს შესაბამისი ჯარიმა. თუმცა მსგავსი დარღვევების თითოეული ფაქტი ეცნობება დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელობას და საერთაშორისო ორგანიზაციების სამდივნოს. გამეორების შემთხვევაში გამოიყენება უფრო მკაცრი ზომები, დამრღვევებისათვის მართვის უფლების ჩამორთმევამდე.

დუკ-ის 31-ე მუხ.-ში მე-2 პ. ნათქვამია: „დიპლომატიური აგენტი არ არის ვალდებული მისცეს ჩვენება როგორც მონემ“.

ეს დებულება გამოიყენება მისი ოჯახის წევრების მიმართ, ასევე ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის თანამშრომლების და მათი ოჯახის წევრების მიმართ.

იმუნიტეტი ჩვენების მიცემაზე აბსოლუტურად ითვლება. ეს პირადი იმუნიტეტის მნიშვნელოვანი ნაწილია. თუმცა აღნიშნული დებულება არ გამორიცხავს შესაძლებლობას, მოხდეს საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის თანამშრომლისათვის დიპლომატიური არხებით თხოვნით მიმართვა, მისცეს ჩვენება, და თანამშრომელს შეუძლია მიიღოს ეს თხოვნა წარმომადგენლობის მეთაურის თანხმობით.

საკონსულო თანამშრომლები არ სარგებლობენ იმუნიტეტით ჩვენების მიცემაზე, მაგრამ განსაკუთრებული დამოკიდებულების უფლება აქვთ. „საკონსულო დანესებულების თანამშრომლები შეიძლება იყვნენ გამოძახებულნი როგორც მონმეები სასამართლო ან ადმინისტრაციული საქმეების წარმოებისას... თუ საკონსულო თანამდებობის პირი უარს ამბობს ჩვენების მიცემაზე, მის მიმართ არ გამოიყენება იძულებისა და ზემოქმედების არანაირი ზომები“ (კსუ მუხ. 44).

გარდა ამისა, საკონსულო დანესებულების თანამშრომლები არ არიან ვალდებული, მისცენ ჩვენება მათ მიერ საკუთარი ფუნქციების შესრულებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, ან გასცენ ოფიციალური კორესპონდენციები და დოკუმენტები. ასევე არ ევალებათ გასცენ წარმგზავნი სახელმწიფოს კანონმდებლობის განმარტებითი ჩვენებები. ამავე მუხლში დადგენილია, რომ ორგანო, რომელსაც ესაჭიროება საკონსულო თანამდებობის პირის ჩვენება, თავს უნდა იკავებდეს ამ პირის მიერ საკუთარი ფუნქციების შესრულებაში ხელის შეშლისაგან. მას შეუძლია, როდესაც ეს შესაძლებელია, მოისმინოს ასეთი ჩვენება ამ პირის სახლში ან საკონსულო დანესებულებაში, ან მიიღოს მისგან წერილობითი ჩვენე-

ბა. საკონსულო თანამშრომლები და მომსახურე პერსონალის წევრები არ უნდა იკავებდნენ თავს ჩვენების მიცემისაგან, გარდა იმ შემთხვევების, რომლებიც მათ სამსახურს ეხება. იმავე დებულებას ძალა აქვს საპატიო კონსულების მიმართაც (კსუ მუხ. 58).

დღეისათვის მოქმედი აქტები არ ანიჭებენ იმუნიტეტს საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლობების წევრებს ჩვენების მიცემაზე. თუმცა იქმნება აუცილებლობა, რომ ეს მნიშვნელოვანი იმუნიტეტი მომავალში მათ მიმართ იქნება გავრცელებული, იმ მოცულობით მაინც, რომლითაც საკონსულო თანამშრომლები სარგებლობენ.

შესაბამისი საკანონმდებლო აქტების პრეამბულის თანახმად, ყველა იმუნიტეტი, რომლებითაც სარგებლობენ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა თანამშრომლები, გადაეცემათ „მათ არა ცალკეული პირების სარგებლობისათვის, არამედ დიპლომატიური წარმომადგენლობების ფუნქციების ეფექტური განხორციელების უზრუნველყოფისათვის, როგორც იმ ორგანოებისა, რომლებიც სახელმწიფოს წარმომადგენენ“ (დუკ-ი). აქედან გამოდის, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლების იმუნიტეტი ითვლება წარმგზავნი სახელმწიფოს უფლებად. ამ უფლებაზე უარის თქმა მხოლოდ საერთაშორისო სამართლის სუბიექტს შეუძლია, რომელსაც შესაბამისი უფლება აქვს მიცემული წარმგზავნი სახელმწიფოს წარგზავნილის ფუნქციების შესრულებისათვის. ერთის მხრივ, ის შეზღუდულია აუცილებელი რეალური მოთხოვნისაგან, და მეორე მხრივ, წარგზავნილის ვალდებულებით, პატივი სცეს მიმღები სახელმწიფოს სამართალს. და როდესაც ირღვევა ამ შეზღუდვიდან ერთ-ერთი, იმუნიტეტზე უარის თქმის უფლება სავალდებულო ხდება, თუმცა იგი არ შეიძლება ძალდატანებით იყოს მიღებული. დებულებებს, რომ-

ლებიც ეხება უარს იმუნიტეტზე, აქვთ თითქმის ერთნაირი ფორმულირება ყველა შესაბამის კონვენციაში. მათში მკაფიოდაა გაცხადებული, რომ იმუნიტეტზე უარის თქმა მხოლოდ წარმგზავნ სახელმწიფოს შეუძლია. ეს დებულებები ასევე მოითხოვენ, რომ უარი ყოველთვის ნათლად უნდა იყოს ფორმულირებული, ხოლო კსუ-ს თანახმად, ის უნდა იყოს წარდგენილი წერილობითი სახით.

წარმომადგენლობა ვალდებულია, დიპლომატიური არხებით მოახდინოს მიმღები სახელმწიფოს ინფორმირება იურისდიქციაზე, იმუნიტეტზე უარის თქმასთან დაკავშირებით. უბრალო განცხადება, გაკეთებული უშუალოდ წარმომადგენლობის თანამშრომლის მიერ სასამართლო იურისდიქციის მიღების შესახებ, არ უნდა იყოს განხილული როგორც საკმარისი, იმ დასკვნისათვის, რომ სათანადო ორგანოებმა მართლაც გადაწყვიტონ, არ გამოიყენონ მის მიმართ იმუნიტეტი. დუქის მე-3 მუხ. მე-3 პ. განმარტავს, რომ როდესაც იმუნიტეტით მოსარგებლე პირი აღძრავს სამოქალაქო სამართალწარმოებას ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს საამართლოში, მას არ შეუძლია ისარგებლოს იმუნიტეტით ძირითად სარჩელთან უშუალოდ დაკავშირებულ ურთიერთობებზე. საკითხი დგება იმის შესახებ, შეუძლია თუ არა იმუნიტეტით მოსარგებლე პირს, მოითხოვოს სასამართლო გარჩევა მის იმუნიტეტზე მკაფიო უარის შესახებ წარმგზავნი სახელმწიფოს სათანადო ორგანოების მხრიდან. მთლიანობაში პასუხი უნდა იყოს უარყოფითი ორი მიზეზით. ჯერ ერთი, იმუნიტეტი ნიშნავს, რომ მიმღები სახელმწიფოს სასამართლოები არ არიან ასეთი პირის მიმართ (*ratione personae*) მიუხედავად იმისა, იმუნიტეტით მოსარგებლე პირი სასამართლო პროცესში აქტიურ თუ პასიურ როლს თამაშობს. მეორე, უსიტყვო მოთხოვნა იმისა,

რომ უარი იყოს მკაფიოდ გამოხატული, გამოორიცხავს მოსამართლის მიერ მის რეზიუმირებას.

კონვენციის მუხლის უკანასკნელ პუნქტში, რაც საერთოა, ნათქვამია: „სამოქალაქო ან ადმინისტრაციულ საქმეზე უარი იმუნიტეტზე არ ნიშნავს უარს საერთო იმუნიტეტზე გადაწყვეტილების აღსრულების მიმართ“ (დუკ პ. 4, მუხ. 32).

მას შემდეგ, რაც დადგინდება წარმგზავნი სუბიექტის უფლება მისი წარმომადგენლობის თანამშრომლის იმუნიტეტზე უარის თქმის, უნდა დაისვას კითხვა: დაკავშირებულია თუ არა თვითონ თანამშრომელი ამ გადაწყვეტილების ვალდებულებასთან? რაც ნათლად იყო მოცემული კონვენციაში სპეციალიზებული დანესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ: „ორგანიზაციის წევრს არამხოლოდ უფლება აქვს, არამედ ვალდებულიცაა, უარი თქვას თავისი წარმომადგენლის იმუნიტეტზე ნებისმიერ შემთხვევაში, როდესაც, იმუნიტეტი გაართულებს მართლმსაჯულების განხორციელებას, და მასზე უარის თქმა შეიძლება იმ მიზნებისთვის ზიანის მიუყენებლად, რომელთა გამოც იმუნიტეტი იყო მინიჭებული“.

განსახილველ კონვენციებს მიღების შემდეგ თან ახლდა სარეკომენდაციო რეზოლუციები, იმის თაობაზე, რომ წარმგზავნმა სახელმწიფომ უარი თქვას საკუთარი დიპლომატიური წარმომადგენლობის წევრთა იმუნიტეტზე მიმღებ სახელმწიფოში სამოქალაქო სარჩელების აღძვრისას, როდესაც ეს არ აფერხებს წარმომადგენლობის ფუნქციების შესრულებას, და რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც უარს იმუნიტეტზე არ აქვს ადგილი, წარმგზავნმა სახელმწიფომ ყოველი ღონე იხმაროს, მასზე დამოკიდებული, პრეტენზიების სამართლიანი მოწესრიგებისათვის.

8.4. დავების გადაჭრის ხერხები და საშუალებანი დიპლომატიურ სამართალში

კანონმდებლობით გათვალისწინებული შეღავათები წარმომადგენლობასა და მის თანამშრომლებს ათავისუფლებს გარკვეული სამართლებრივი ვალდებულებებისგან, რომლებიც ყველა იმ პირზეა დაკისრებული, ვინც კონკრეტული სახელმწიფოს ტერიტორიაზე შედის. ამით ისინი არ თავისუფლდებიან ვალდებულებისგან, პატივი სცენ მიმღები სახელმწიფოს კანონებს. კერძოდ, შეღავათები ათავისუფლებს საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებს და მათ თანამშრომლებს ვალდებულებისაგან, გადაუხადონ მოსაკრებლები და გადასახადები სახელმწიფო ხელისუფლებას და უკრძალავენ ამ უკანასკნელს, გაატარონ რაიმენაირი ზომები, რათა მიიღონ შესაბამისი მოსაკრებლები და გადასახადები. საგადასახადო თავისუფლება ეხება პირდაპირ გადასახადებს. თუმცა ზოგიერთი სახელმწიფო საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობებს უფლებას აძლევს, შეიძინონ საქონელი ირიბი გადასახადების გარეშეც კი, რომლებიც, როგორც წესი, ნუსხაშია შეტანილი. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა პერსონალის წევრები მოსაკრებლებისა და გადასახადებისაგან თავისუფლდებიან მხოლოდ მიმღებ სახელმწიფოში მათი ოფიციალური ყოფნის შემთხვევაში. გადახდას დაქვემდებარებული გადასახადები უნდა იყოს გადახდილი, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ სამართლოს გადანყვეტილების აღსრულება შეუძლებელია იმ პერიოდში, როცა ისინი სარგებლობენ დიპლომატიური იმუნიტეტით.

ამასთან დაკავშირებით უპრიანია დაისვას კითხვა: მართლა არის თუ არა აუცილებელი სახდელებისაგან საზღვარგარეთული წარმომადგენლობისა და მათი თანამშრომლების გათავისუფლება მათ მიერ საკუთარი ფუნქციების წარმატებით

შესრულებისათვის? ორი წონიანი არგუმენტი გვკარნახობს დადებით პასუხს. ჯერ ერთი, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა ითვლება წარმგზავნი სუბიექტის ორგანოდ და არა მიმღები სუბიექტისა. ამიტომ არ არსებობს მიზეზი, რომლის მიხედვითაც მან უნდა უხადოს გადასახადები მიმღებ სუბიექტს. მეორე, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის და მისი პერსონალის ვალდებულება, გადაიხადოს გადასახადები ან გაუწიოს მომსახურება ჩაითვლებოდა პირდაპირი იძულების ფორმად მიმღები სახელმწიფოს მხრივ. ეს მისცემდა მიმღებ სახელმწიფოს უფლებას, მოეთხოვა ინფორმაცია მათ შემოსავლებზე, რაც აკრძალულია პირადი ხელშეუხებლობის პრინციპის შესაბამისად.

კონვენციების ძირითადი დებულებები, რომლებიც შეღავათებს ეხება, თითქმის იდენტურია. მათ მოცემულობაში სამი პუნქტი აქვს: გათავისუფლება გადასახადებისაგან, საბაჟო მოსაკრებლებისაგან და სხვა გადასახადებისაგან.

გადასახადებისაგან გათავისუფლება გამოიყენება საზღვარგარეთული წარმომადგენლობებისადმი, ერთის მხრივ, და მათი პერსონალის წევრთა მიმართ, მეორე მხრივ, რამდენადმე სხვაგვარ პრობლემებს აყენებს, რის გამოც კონვენციებში ისინი ცალკე განიხილება.

დუკ-ის 23-ე მუხ.-ის ძირითადი დებულება, რომელიც გადასახადებისაგან გათავისუფლებას ეხება, ამბობს: „მააკრედიტებელი სახელმწიფო და წარმომადგენლობის მეთაური თავისუფლდებიან ყველა სახელმწიფო, რაიონული და მუნიციპალური გადასახადის, მოსაკრებლისა და ბაჟისაგან წარმომადგენლობის შენობების ჩათვლით, საკუთარისა თუ დაქირავებულის გარდა იმ გადასახადებისა და მოსაკრებლებისა, რომლებიც თვითონ წარმოადგენენ კონკრეტული სახისათვის მომსახურების ანაზღაურებას“.

ეს გათავისუფლება ეხება მხოლოდ გადასახადებს წარმომადგენლობისაგან ან მისი მეთაურისაგან იმ შემთხვევაში, რომელზეც ლაპარაკია დუკ-ის 23-ე მუხ.-ში მე-2 პ.: „ფისკალური ამოღებები... არ ეხება იმ გადასახადებსა და მოსაკრებლებს, რომლებიც, თანახმად ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებისა, ეკისრებათ პირებს, მააკრედიტებელ სახელმწიფოსთან ან წარმომადგენლობის მეთაურთან კონტრაქტის დამდებთ“.

სავსებით ბუნებრივია, რომ წარმომადგენლობასთან კონტრაქტის დამდები პირი, არ თავისუფლდება გადასახადების გადახდისაგან იმის გამო, რომ წარმომადგენლობას აქვს საგადასახადო იმუნიტეტი. მაგრამ ეს არ გამორიცხავს იმის შესაძლებლობას, რომ მხარეებს შენობის შეძენის ან იჯარის ღირებულებაში შეუძლიათ შეიტანონ გადასახადის თანხა, რომელიც ექვემდებარება გადახდას საპირისპირო მხარის მიერ.

დუკ-ის 28-ე მუხ.-ში ნათქვამია: „წარმომადგენლობის მიერ თავისი ოფიციალური ფუნქციების შესრულებისას მიღებული გასამრჯელოები და მოსაკრებლები თავისუფლდება ყველა გადასახადის, გამოსაღებისა და ბაჟისაგან“.

აღნიშნული დებულება მოქმედებს მხოლოდ დიპლომატიური წარმომადგენლობებისა და საკონსულო დაწესებულებების მიმართ. მხოლოდ ისინი არიან აღჭურვილნი უფლებით, შეასრულონ ადმინისტრაციული ფუნქციები წარმგზავნი სახელმწიფოს სახელით.

სხვა სახის წარმომადგენლობების თანამშრომელთა გადასახადებისაგან გათავისუფლების შესახებ დებულებებს თითქმის ერთნაირი ფორმულირება აქვს ყველა კონვენციაში: „დიპლომატიური აგენტი თავისუფლდება პირადი ქონებრივი, სახელმწიფო, რაიონული და მუნიციპალური ყველა გადასახადისაგან, მოსაკრებლისა და ბაჟისაგან... (დუკ მუხ. 34).

შემდეგ მოდის ამ წესისაგან გამონაკლისის ჩამონათვალი,

რომლებიც ვრცელდება მოსაკრებლებსა და გადასახადებზე, რომლებიც ექვემდებარება გადახდას მიმღები სახელმწიფოს ტერიტორიაზე დიპლომატიური წარმომადგენლის ოფიციალური ყოფნის მიუხედავად. გამონაკლისები იგივეა, რაც არის იმუნიტეტის შემთხვევაში სამოქალაქო იურისდიქციაზე“ „მოსაკრებლები და გადასახადები კერძო უძრავ ქონებაზე, რომელიც იმყოფება ადგილსამყოფელი ქვეყნის ტერიტორიაზე, თუ ის მათ არ ფლობს მთავრედიტებელი სახელმწიფოს სახელით წარმომადგენლობის მიზნებისათვის“ (დეკ პ. ბ მუხ. 34).

გამონაკლისების ჩამონათვალი ასევე მოიცავს გადასახადებს მემკვიდრეობაზე და ბაჟს სამკვიდროზე, თუ ისინი არ მიეკუთვნებიან მოძრავ ქონებას, რომელთა არსებობა ადგილსამყოფელ ქვეყანაში განპირობებულია მხოლოდ გარდაცვლილის როგორც წარმომადგენლობის თანამშრომლის ან წარმომადგენლობის თანამშრომლის ოჯახის წევრის იქ ყოფნით.

დაბოლოს, წარმომადგენლობის თანამშრომელი ვალდებულია, გადაიხადოს გადასახადი და მოსაკრებელი კერძო შემოსავალზე, და გადასახადები კაპიტალდაბანდებებზე კომერციულ სანარმოდან, რომლის წყაროცაა ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში (დეკ პ. დ მუხ. 34).

საგადასახადო გათავისუფლება მოქმედებს დიპლომატიური აგენტის ოჯახის წევრების და აგრეთვე, ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის და მათი ოჯახის წევრების მიმართაც იმ პირობით, რომ ისინი არ ითვლებიან მიმღები სახელმწიფოს მოქალაქეებად ან არ ცხოვრობენ იქ მუდმივად. მომსახურე პერსონალის წევრები და შინამომსახურეები თავისუფლდებიან იმ სახელფასო გადასახადებისგან, რომელსაც ისინი იღებენ შესრულებული სამუშაოსათვის (დეკ მუხ. 37).

საპატიო კონსულები, როგორც წესი, ითვლებიან მიმღები სახელმწიფოს მოქალაქეებად ან მუდმივად იქ ცხოვრობენ, მაგრამ ისინიც „თავისუფლებიან მოსაკრებლებისა და გადასახადებისაგან იმ გასამრჯელოს თანხისაგან, რომელსაც ისინი იღებენ წარმგზავნი სახელმწიფოსაგან საკონსულო ფუნქციების შესრულებისათვის“.

პირდაპირი გადასახადებისა და მოსაკრებლებისაგან განსხვავებით, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობები და მათი თანამშრომლები არ არიან გათავისუფლებულნი ირიბი გადასახადების გადახდისაგან, შესულისაგან საქონლის ღირებულებაში, რომელიც უნდა გადაიხადოს მწარმოებელმა და საცალო მოვაჭრემ. ასეთი გადასახადების გადახდა იძულების გარეშეა და ამიტომ არ უშლიან ხელს წარმომადგენლობის და მისი თანამშრომლების მიერ ოფიციალური ფუნქციების შესრულებას. შეიძლება დაისვას კითხვა, რამდენად მისაღებია, რომ ერთი სახელმწიფო გადასახადს უხდიდეს მეორე სახელმწიფოს? ბევრი სახელმწიფოა, რომელსაც არ გააჩნია გარკვეული პოზიცია ამ საკითხთან დაკავშირებით, პატივისცემის ნიშნად, წარმომადგენლობების მეთაურებს, ზოგჯერ კი მათ თანამშრომლებსაც, აძლევენ შესაძლებლობას შეიძინონ გადასახადებისაგან თავისუფალი ზოგიერთი საქონელი წარმომადგენლობისათვის და პირადი მოხმარებისთვისაც კი.

გადასახადებისაგან გათავისუფლება არ ვრცელდება მოსაკრებლებზე „კომუნალური მომსახურების გადასახადებისათვის“ (დუკ-ის მუხ. 23). ლაპარაკია წყლით და ელექტროენერგიით მომარაგების საზღაურზე.

საბაჟო გადასახადებისაგან გათავისუფლება, ეჭვგარეშეა, ითვლება დიპლომატიური სტატუსის ერთ-ერთ ასპექტად. საბაჟო გადასახადებისაგან გათავისუფლება არ არის უცხოელი წარგზავნილებისათვის მინიჭებული ზედმეტი პრივილეგია.

ის ითვლება იმ იმუნიტეტების ლოგიკურ გაგრძელებად, რომლებიც აუცილებელია საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის ეფექტური ფუნქციონირებისათვის.

დიპლომატიური წარმომადგენლის პირადი ხელშეუხებლობა, ასევე, ვრცელდება მის ბარგზეც, რადგანაც მიმღები სახელმწიფოს ტერიტორიაზე შესაბამისი ბარგის შეტანისას მის მიმართ შეზღუდვის და გადასახადების გამოყენება იქნებოდა იძულების საშუალება თვითონ წარმომადგენლის მიმართ, მის მიერ საბაჟო დეკლარაციის შევსების, ბაგაჟის შემოწმების და ა.შ. ფორმით.

მსგავსი მიზეზების გამო ჩვენს მიერ განხილული ყველა კონვენცია ითვალისწინებს წარმომადგენლობათა „გათავისუფლებას ყველა საბაჟო გადასახადისა და ბაჟისაგან და მათთან დაკავშირებული მოსაკრებლებისაგან, გარდა მოსაკრებლებისა შენახვის, გადაზიდვის და მსგავსი სახის მომსახურებისათვის“ (დუკ-ის მუხ. 36).

საგნები, რომლებსაც ეს გათავისუფლება ეხება, უნდა იყოს წარმომადგენლობის ოფიციალური სარგებლობისათვის, ან დიპლომატიური აგენტის და მისი ოჯახის წევრების პირადი სარგებლობისათვის. ამ საგნების მიმართ არ არის რაოდენობრივი ან ხარისხობრივი შეზღუდვა, ისევე, როგორც არ არის შეზღუდვა მათი იმპორტის სიხშირესთან დაკავშირებით. მაგრამ, რა თქმა უნდა, ამ შეღავათის ფარგლებში შეტანილი საქონლის რაოდენობა უნდა შეესაბამებოდეს წარმომადგენლობის საჭიროებებს და, გარდა ამისა, არ შეიძლება ამ საქონლის გადაცემა მესამე პირებისათვის საჩუქრის სახითაც კი.

დუკ-ის 36-ე მუხ.-ის თანახმად, წარმომადგენლობის თანამშრომლები ვალდებული არიან, დაიცვან მიმღები სახელმწიფოს წესები, რომლებიც კრძალავს გარკვეული საგნების

იმპორტს ან ექსპორტს. შესაბამისი წესები შეიძლება იყოს საერთაშორისო ვალდებულებების შედეგი, რომელიც შესაძლოა ეხებოდეს, მაგალითად, ნარკოტრაფიკს.

ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის წევრებისა და მათი ოჯახების მიმართ მოქმედებს უფრო შეზღუდული წესები საბაჟო გადასახადისაგან, განთავისუფლების თვალსაზრისით, რომელიც ეხება მხოლოდ იმ საგნების შეტანას, რომელიც საჭიროა მათი პირველადი საჭიროებისათვის.

კიდევ უფრო შეზღუდულია საბაჟო გადასახადებისაგან გათავისუფლება, რომლებითაც სარგებლობენ დელეგაციის წევრები. ეს მხოლოდ იმ საგნების მიმართ გამოიყენება, რომლებიც მათ შეაქვთ მიმღები სახელმწიფოს ტერიტორიაზე როგორც პირადი ნივთები შესვლისას (კსნ მუხ. 65), რომელიც „თავისუფლდება შემონმებისაგან, თუ არ არის საფუძველი ვარაუდისა, რომ ის შეიცავს მხოლოდ საგნებს, რომლებზეც არ ვრცელდება ამოღება“ (დუკ მუხ. 36).

საბაჟო გადასახადისაგან არ თავისუფლდებიან მომსახურე პერსონალის წევრები და შინამოსამსახურეები, აგრეთვე ამ წარმომადგენლობების წევრები, რომლებიც მიმღები სახელმწიფოს მოქალაქეებად ან მუდმივ მაცხოვრებლებად ითვლებიან.

დუკ-ის 35-ე მუხ.-ის თანახმად, ადგილსამყოფელი სახელმწიფო ვალდებულია „გაათავისუფლოს დიპლომატიური აგენტი ყველა შრომითი და სახელმწიფო ბეგარისაგან, მიუხედავად მათი ხასიათისა, აგრეთვე სამხედრო ბეგარისაგან, როგორიცაა რეკვიზიცია, კონტრიბუცია და ა.შ.“.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი შეღავათები, რაც დაკავშირებულია დებულებასთან მიმღებ სახელმწიფოში მოქმედი სოციალური უზრუნველყოფის შესახებ. ეს დებულებები არ გამოიყენება დიპლომატიური აგენტის მიმართ, როგორც წარ-

მგზავნი სახელმწიფოს თანამშრომლისადმი. დებულებებიდან გამომდინარე, საკითხი ეხება წარმომადგენლობის იმ არადიპლომატ წევრებს, და იმ პირებს, რომლებზედაც ზემოთაღნიშნული შეღავათები ვრცელდება, შინამოსამსახურეების ჩათვლით, იმ პირობით, რომ ისინი არ ითვლებიან მიმღები სახელმწიფოს მოქალაქეებად ან არ ცხოვრობენ იქ მუდმივად. ეს ნიშნავს, რომ როცა წარმომადგენლობა ან მისი თანამშრომლები მიმღები სახელმწიფოს მოქალაქეებს ან მის ტერიტორიაზე მუდმივად მცხოვრებ პირებს ქირაობს სამუშაოდ, ისინი ვალდებული არიან გადაუხადონ საწევრო დამქირავებლებს სოციალური უზრუნველყოფის ფონდში.

ასეთი ვალდებულება გამომდინარეობს საერთო მოვალეობიდან, პატივი სცეს მიმღები სახელმწიფოს კანონებსა და წესებს. გარდა ამისა, ყველა სახის საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წევრებზე არ ვრცელდება მიმღები სახელმწიფოს იმ წესებისა და კანონების მოქმედება, რომლებიც ეხება უცხოელთა რეგისტრაციასა და ყოფნის ნებართვას. და, მართალია, ეს დებულება გარკვეულწილად აღიარებულია მხოლოდ საკონსულო თანამშრომლების მიმართ, აშკარაა, რომ ის მოქმედებს ყველა სახის საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების სხვა კატეგორიის თანამშრომლებზეც.

დაბოლოს, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობებზე და მათი ოჯახის წევრებზე არ ვრცელდება მიმღები სახელმწიფოს კანონებისა და წესების მოქმედება, რაც მოქალაქეობის მიღებას ეხება. თანახმად პრინციპისა, რომელიც მოცემულია კსნ ფაკულტატური პროტოკოლის II მუხლში მოქალაქეობის შეძენის შესახებ „წარმომადგენლობის თანამშრომლები, რომლებიც არ ითვლებიან მიმღები სახელმწიფოს მოქალაქეებად და მათი ოჯახის წევრები ვერ მოიპოვებენ მოქალაქეობას, მხოლოდ იმის გამო, რომ მუშაობენ მიმღებ სახელმწიფოში“.

ფაქტობრივად ეს ნიშნავს, რომ მიმღებ სახელმწიფოს ან ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს არ შეუძლია, განაცხადოს პრეტენზია იმის შესახებ, რომ ესა თუ ის პირი შეიძლება გახდეს მოქალაქე, იმიტომ, რომ დაიბადა მის ტერიტორიაზე, ცხოვრობდა იქ ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ან დაქორწინდა ამ სახელმწიფოს მოქალაქეზე. თუმცა ეს დებულება არ გამოიციხავს დავის აღმოცენების შესაძლებლობას ორმაგ მოქალაქეობასთან დაკავშირებით, რაც შეიძლება გაჩნდეს იმ ფაქტების ან გარემოებების შედეგად, რომლებსაც ადგილი მანამდე ჰქონდათ, სანამ შესაბამისი პირი წარმომადგენლობის წევრი გახდებოდა.

საერთაშორისო სამართლის დოქტრინაში საერთოდ არ განიხილებოდა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების საქმიანობასთან დაკავშირებული დავების დარეგულირების პრობლემა. ეს ხარვეზი შეიძლება აიხსნას მოსაზრებით, რომელიც ჩამოაყალიბა პროფესორმა პ. კახიერმა. მისი აზრით, დიპლომატიური სამართლის ნორმების დარღვევა ფრიად იშვიათია და მხოლოდ მის განმარტებასთან დაკავშირებულ უმნიშვნელო ნიუანსებს ეხება. თუმცა თეირანის ტერაქტის შემდეგ არ იქნებოდა სასარგებლო ამ თვალსაზრისის მხარდაჭერა, ვინაიდან დავების წარმოშობის შესაძლებლობა ერთობ რეალური გახდა. ასეთი დავების მიზეზი ბევრია, მაგრამ ისინი სხვადასხვანაირია. დავა შეიძლება წარმოიშვას წარმომადგენლობის ან მისი თანამშრომლების მიერ დიპლომატიური სტატუსის ბოროტად გამოყენების შედეგად, ან მიმღები სახელმწიფოს მიერ სტატუსის დარღვევის გამო. ამასთან დაკავშირებით ხაზი უნდა გაესვას, რომ ირანის მთავრობის მიერ მძევალთა გათავისუფლებისათვის წამოყენებული პირობა, სრულიად მიუღებელი იყო და არ ჰქონდა შეხება დიპლომატიურ ურთიერთობებთან. მსგავსი დავები უნდა გადაჭრილიყო

იმ ნორმების შესაბამისად, რომლებიც დუკ-ის ფაკულტატურ პროტოკოლშია ჩადებული.

კონვენციითა უმრავლესობა ადგენს დავების დარეგულირების პროცედურებს, რომლებიც შეიძლება გაჩნდეს მათ შესრულებასთან დაკავშირებით, მათგან პირველ სამს (დუკ, კსუ და კსმ) ახლავს ფაკულტატური პროტოკოლები დავების სავალდებულო მოწესრიგებასთან დაკავშირებით, რომლებიც მიღებული იქნა ღია ხელმოწერისათვის შესაბამის კონვენციებთან ერთად.

ყველა პროტოკოლის პირველ საერთო მუხლშია ნათქვამი: „კონვენციების განმარტებასთან ან გამოყენებასთან წარმოქმნილი დავები, მიეკუთვნება საერთაშორისო სასამართლოს სავალდებულო იურისდიქციას და შესაძლოა წარდგენილ იქნას სასამართლოში დავის იმ რომელიმე მხარის მიერ გაკეთებული წერილობითი განცხადების ფორმით, რომელიც ამ პროტოკოლით მხარედ ითვლება“.

მოცემული განცხადება მოქმედებს ყველა სახის დავების მიმართ, რომლებიც შეიძლება წარმოიშვას კონვენციის სამი დებულებებიდან, გამომდინარე იმ პირობით, რომ ნებისმიერ შემთხვევაში ორივე მხარე ითვლება პროტოკოლის მონაწილედ.

პროტოკოლებით, რომლებიც ცალსახად ადგენენ საერთაშორისო სასამართლოს იურისდიქციას, გათვალისწინებულია, რომ დავის წარმოშობიდან ორი თვის მანძილზე მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ და მიმართონ არა საერთაშორისო სასამართლოს, არამედ საარბიტრაჟო უწყებას (მუხ. II) ან დაიწყონ შემდგომი პროცედურა (მუხ. III). თავის გადანყვეტილებაში თეირანის ინციდენტთან დაკავშირებით საერთაშორისო სასამართლომ დააფიქსირა; „მე-II და მე-III მუხ. ფორმულირებიდან, მათი 1-ლ მუხ.-თან დაკავშირებულ და პროტოკო-

ლის პრეამბულის გათვალისწინებით, აშკარა ხდება, რომ არ უნდა გავიგოთ ისინი როგორც შესწორება, რომელიც განსაზღვრავს მკაფიო კატეგორიული დებულებების გამოყენების პირობებს, რომლებიც შესულია I მუხლში და ადგენენ სასამართლოს სავალდებულო იურისდიქციას იმ დავების მიმართ, რომლებიც ჩნდებიან ვენის კონვენციის განმარტების ან გამოყენების შედეგად. II და III მუხ. მხოლოდ ითვალისწინებენ, რომ, მიუხედავად იმისა, რომ მიმართონ საერთაშორისო სასამართლოს, მხარეებს, მოლაპარაკების მიზნით, შეუძლიათ მიმართონ არბიტრაჟს ან დაიწყონ შემრიგების პროცედურა“.¹

იმ დავების მიმართ გამოყენებული ნორმები, რომლებიც წარმომადგენლობების სტატუსს საერთაშორისო ორგანიზაციებს და მისიებს ეხება, შედის მათი სტატუსის განმსაზღვრელ დამფუძნებელ აქტებში. კონვენცია გაეროს პრივილეგიებისა და უთანხმოება, იმუნიტეტების შესახებ ითვალისწინებს, რომ „ყველა წარმოშობილი მოცემული კონვენციის განმარტების ან გამოყენების ნიადაგზე, უნდა იქნას შეტანილი საერთაშორისო სასამართლოში, თუ მხარეები ვერ შეთანხმდნენ, გამოიყენონ დავის მონესრიგების სხვა ხერხი“.

სპეციალიზებული დაწესებულებების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ კონვენციაში (მუხ. VIII) შედის პუნქტი სათაურით „პრივილეგიების ბოროტად გამოყენება“, რომლის თანახმადაც, თუ სახელმწიფო თვლის, რომ ბოროტად გამოყენებას ჰქონდა ადგილი, ამ სახელმწიფომ და ჩაბმულმა ორგანიზაციამ უნდა გამართონ კონსულტაციები, რათა დაამტკიცონ (უარყონ) ეს ფაქტი და არ დაუშვან მისი გამეორება. თუ კონსულტაციის შედეგები არ არის დამაჯერებელი,

¹ ICJ, Report, 1980. P. 24, par. 48.

საჭიროა კონსულტაციური დასკვნისათვის მიმართონ საერთაშორისო სასამართლოს.

კსნ 84-ე მუხ. ნათქვამია: „თუ ამ კონვენციის მონაწილე ორ ან რამდენიმე სახელმწიფოს შორის იწყება დავა რომელიმე მათგანის თხოვნით მათ შორის ჩატარდება მისი განმარტების ან გამოყენების მიზნით კონსულტაცია. რომელიმე მხარის თხოვნის თანახმად დავაში მონაწილეობისათვის მოიწვევენ ორგანიზაციას ან კონფერენციას“.

თუ ასეთი კონსულტაციების შედეგად ვერ ხერხდება დავის მონესრიგება, VIII მუხ. ითვალისწინებს მომრიგებელი კომისიის შექმნას ამ მიზნით. ასეთია დავების გადაჭრის ხერხები და საშუალებები, რაც გათვალისწინებულია საერთაშორისო სამართლის ნორმებითა და პრინციპებით, საერთაშორისო კონვენციებითა და სხვა სახის ხელშეკრულებებით.

თავი IX

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობის საქმიანობა თანამედროვე პირობებში თეორია და პრაქტიკა

9.1. საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის საქმიანობის ხასიათი და ბუნება

საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა საქმიანობის ხასიათი მის სახეობაზეა დამოკიდებული. მაგრამ მათი მოღვაწეობისათვის საერთო წესებია დამახასიათებელი, რომელთა შესრულება სავალდებულოა ყველასათვის. ასეთებია: წარმომადგენლობის სახელით უფლებამოსილების შესრულება, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს შიდა საქმეებში ჩაურევლობა, წარმომადგენლობის თანამშრომელთა გადაადგილების თავისუფლება.

იყო პერიოდი, როდესაც წარგზავნილი დიპლომატი ერთპიროვნულად წარმოადგენდა საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობას, მხოლოდ მას ჰქონდა უფლება, გამოეხატა საკუთარი სუვერენი. დღეისათვის დიპლომატიური წარმომადგენელი განიხილება როგორც დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაური ან მისი პერსონალის წევრი. ეს ნიშნავს, რომ ინსტიტუციურ ორგანოს უფრო მეტი მნიშვნელობა ენიჭება, ვიდრე ცალკეულ პირებს, რომელთაგანაც ის შედგება. ასეთი ვითარება ასახავს ჩამოყალიბებულ პრაქტიკას, რომლის თანახმადაც წერილობითი შეტყობინება, განსაკუთრებით ოფიციალური ნოტები და ვერბალური ნოტები (notes verbales), ეგზავნებათ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს სა-

გარეო საქმეთა სამინისტროს მიერ წარმომადგენლობის სახელით; რასაც ადასტურებენ წარმომადგენლობის ბეჭდით. გამონაკლის შემთხვევაში, წარმომადგენლობის გზავნილობა შესაძლოა იყოს მხოლოდ წარმომადგენლობის ხელმოწერით. ეს, საკმაოდ მკაცრი წესები, არ ეხება პირად მიმონერას, სატელეფონო საუბრებს და სხვ. მხედველობაშია მისაღები, რომ ყველა ნაბიჯი ხორციელდება იმ უფლებამოსილების საფუძველზე, რომელიც წარმომადგენლობის მეთაურისგანაა მიღებული, და ყველა წერილობითი შეტყობინება, რომელიც მას მოჰყვება, უნდა ატარებდეს წარმომადგენლობის ოფიციალური ნოტის ან წერილის ფორმას, მისი მეთაურის მიერ ხელმოწერილს. მიუხედავად ამისა, მხოლოდ კსმ შეიცავს მუხლს, რომელიც ეხება უფლებამოსილებას, იმოქმედოს მისი სახელით (მუხ. 14). თუმცა აღნიშნული ფაქტი არ ნიშნავს, რომ ამ მუხლში ფორმულირებული წესები განსხვავდება იმათგან, რომლებიც ეხება საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა სხვა სახეებს. საერთაშორისო სამართლის კომისიამ (სსკ) ეს დებულება კსმ-ში შეიტანა იმისათვის, რათა გამორიცხულიყო ეჭვები, რომლებიც შესაძლოა გაჩენილიყო იმ შემთხვევაში, თუ წარმგზავნი სახელმწიფო დანიშნავდა სპეციალური მისიის მეთაურს.¹ ეს მუხლი ითვალისწინებს, რომ იმ შემთხვევაში, თუ კონკრეტული სპეციალური მისიის მეთაური არ არის დანიშნული, „წარმგზავნი სახელმწიფოს ერთ-ერთი წარმომადგენელი, უკანასკნელის მიერ მითითებული, უფლებამოსილია იმოქმედოს სპეციალური მისიის სახელით და აწარმოოს მიმონერა მიმღებ სახელმწიფოსთან. მიმღები სახელმწიფო აადრესებს მიმონერას, რომელიც ეხება სპეციალურ მისიას, მისიის მეთაურს, ან თუ მისიის მეთაური არ არის დანიშნული, ზემოთხსენებულ წარმომადგენელს,

¹ See: Yearbook, 1967. Vol. II. P. 355.

ან უშუალოდ, ან მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობის გავლით (მეშვეობით)“.

იმასთან დაკავშირებით, რომ კსმ არ შეიცავს დებულებებს მისიის დროებითი მეთაურის დანიშვნასთან დაკავშირებით, 2-ე მუხ. 14-ე პარაგრაფი ითვალისწინებს, რომ სპეციალური მისიის მეთაურის მიერ, ან, თუ მისიის მეთაური არაა დანიშნული წარმომადგენლის მიერ, რაზეც ლაპარაკია მე-14 მუხ.-ში, 1 პარ., ან შეცვალოს სპეც. მისიის მეთაური ან ზემოდასახელებული წარმომადგენელი, ან განახორციელოს კონკრეტული ქმედებები მისიის სახელით.

საკითხს, უფლებამოსილების შესახებ იმოქმედოს მისიის სახელით, აქვს რამდენადმე სხვაგვარი ხასიათი. მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ საერთაშორისო ორგანოების და კონფერენციების სესიების პერიოდში, რომლებშიც დელეგაციები მონაწილეობენ, მუშაობა რამდენიმე დონეზე მიმდინარეობს: პლენარულ სხდომებზე, კომიტეტების სხდომებზე, სამუშაო ჯგუფებში და ა.შ. და უფლება, წარმოდგენილი იყოს მათზე, აქვს თითო წევრ სახელმწიფოს. შესაბამისად, წარმომადგენლობების სხვა სახეებისგან განსხვავებით, დელეგაცია შედგება რამდენიმე წევრისაგან, რომლებიც, როგორც წარმგზავნი სახელმწიფოს წარმომადგენლები, აღჭურვილნი არიან ერთნაირი ფუნქციებით.

ეს პრინციპი ჩამოყალიბებულია გაეროს წესდების მე-2, 9 მუხ.-ში „ორგანიზაციის ყოველ წევრს ჰყავს არა უმეტეს ხუთი წარმომადგენლისა გენერალურ ასამბლეაში“.

იმის გამო, რომ ყოველი დელეგატი აღჭურვილია წარმგზავნი სახელმწიფოს მეთაურის ან საგარეო საქმეთა მინისტრის მიერ ყველა უფლებამოსილებით, თითოეულ მათგანს შეუძლია იმოქმედოს იმ წარმგზავნი სახელმწიფოს სახელით,¹

¹ See UN. Genral Assembly Rules of poroceature, art. 27.

გარდა ამისა, დელეგაციები გაეროს გენერალურ ასამბლეაზე შეიძლება ხუთი ალტერნატივიც ჩართონ, რომელთაც შეუძლიათ იმოქმედონ როგორც დელეგატებს დელეგაციის მეთაურის დანიშვნით (გენერალური ასამბლეის 25 და 26 წესები). საბოლოო ჯამში მრჩეველებს, ტექნიკურ მრჩეველებს, ექსპერტებს და მსგავსი სტატუსის პირებს, რომელთა რაოდენობა დელეგაციაში არ არის შეზღუდული, შეუძლიათ იმოქმედონ, დელეგაციის მეთაურის დანიშნულებით, როგორც გენერალური ასამბლეის ძირითადი კომიტეტების წევრებს (წესები 100 და 101).

თითოეული საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა, მიუხედავად მისი ხასიათისა და წარმგზავნი სუბიექტისა, უნდა მოქმედებდეს ფუძემდებლური პრინციპის შესაბამისად, რომელიც თვით მის ბუნებას მიეკუთვნება და მხარდაჭერილია ძველი ტრადიციის მიერ. ეს პრინციპი, მიმღები სახელმწიფოს კანონების და დადგენილებების პატივისცემის ვალდებულებასთან ერთად, ითვალისწინებს, რომ პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით მოსარგებლე ყველა პირი „ვალდებულია არ ჩაერიოს ამ სახელმწიფოს შინაგან საქმეებში“ (კსმ პ. 1, მუხ. 47). ანალოგიურ დებულებებს შეიცავს კონვენცია დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ (დუკ), კონვენცია საკონსულო ურთიერთობების შესახებ (კსუ), კონვენცია სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების შესახებ (კსწ).

ეს ვალდებულება, საერთაშორისო ჩვეულებების მიერაა დადგენილი, რომელიც დისკუსიის საგნად იქცა საერთაშორისო სამართლის კომისიაში როგორც მისი მნიშვნელობის, ისე გამოყენების თვალსაზრისით.¹ ეს დებატები წარმოადგენდა ბიძგს ზემოაღნიშნული ფორმულირების საბოლოო მიღების-

¹ See: IKC, Yearbook. Vol. 1.

თვის, თუმცა, მიუხედავად იმისა, მაინც საჭიროებს ერთგვარ განმარტებას.

იმ დროს, როდესაც დიპლომატიურ წარმომადგენლობაზე ვრცელდება ვალდებულება, პატივი სცენ მიმღები ქვეყნის კანონებსა და დადგენილებებს, დიპლომატების უფლებები შეზღუდულია მიმღები სახელმწიფოს მოქალაქეებთან შედარებით. ეს ვალდებულება, უკრძალავს დიპლომატებს, მონაწილეობა მიიღონ ადგილსამყოფელი ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში, რაც წარმოადგენს მოცემული სახელმწიფოს უფლებას. გარდა ამისა, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების წევრებს ეკრძალებათ, საჯაროდ გამოხატონ საკუთარი აზრი ადგილსამყოფელი ქვეყნის შინაგან და საგარეო პოლიტიკის ასპექტებთან დაკავშირებით. ამ ფუძემდებლური წესის დარღვევას ხშირად მოჰყვება ხოლმე შესაბამისი დიპლომატიური წარმომადგენლის გამოწვევა. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ვაშინგტონში ბრიტანეთის ელჩის ლორდ სეკვილის გახმაურებული საქმე. 1888 წელს მას შესთავაზეს ქვეყნის დატოვება მისი კერძო წერილის გამოქვეყნების შემდეგ, რომელშიც ის ამერიკის მოქალაქეს, ადრე ბრიტანეთის ქვეშევრდომს, აძლევდა რჩევებს იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ მიეცა ხმა მომავალ საპრეზიდენტო არჩევნებზე.

შიდა საქმეებში ჩაურევლობის ვალდებულება, ასევე ვრცელდება მიმღები სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკაზე. გფრ-ის ელჩის გრევეს მიერ ამერიკის საგარეო პოლიტიკის საჯარო კომენტირებამ გამოიწვია ელჩის გამოწვევა 1961 წელს.

საერთაშორისო ორგანიზაციებთან არსებულ წარმომადგენლობებზე აღნიშნული წესების გავრცელება მოითხოვს ერთგვარ დამატებით განმარტებას. საგარეო პოლიტიკა შე-

საძლთა პირდაპირ ან გაშუალეზულად განიხილეზოდეს საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ და ყოველ ორგანიზაციას შეუძლია ამ განხილვაში მონაწილეობის მიღება. საქმე ის არის, რომ წარმომადგენლობის წევრთა მიერ საერთაშორისო თემებზე მსჯელობა მიეკუთვნება იმ ქმედებების კატეგორიას, რომლებიც ხორციელდება ოფიციალური ვალდებულებების შესრულებისას, და როგორც ასეთი, დაცული არიან კონვენციით პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ (განყ. 11) და კსნ მე-60 მუხ.-ით. აქ შეიძლება განვიხილოთ ცნობილი შემთხვევა, გაეროსთან მუდმივ წარმომადგენელთან დაკავშირებით, რომელმაც ამერიკის ტელევიზიით გამოსვლაში სერიოზულად გააკრიტიკა აშშ პოლიტიკა ფოლკლენდის (მალვინის) კუნძულების ირგვლვ კონფლიქტთან დაკავშირებით 1982 წელს და თუმცა ვაშინგტონს არ ჩაუთვლია აშშ შიდა საქმეებში ჩარევადა.¹

ამ თვალსაზრისით საინტერესოა აშშ ინფორმაციის სამსახურის (usis) მეთაურის განცხადება, გაკეთებული კონგრესის ერთ-ერთ კომიტეტზე 1963 წელს. მისი განცხადების თანახმად, აშშ მთავრობა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების დიპლომატიურ ფუნქციებს მიაკუთვნებს ისეთი ინფორმაციების მომზადებასა და გავრცელებას, რომლებიც შეიცავს მონაცემებს მააკრიდიტებელი სახელმწიფოს, მისი მოსახლეობის, დანესებულებების, მოსახლეობის, კულტურის და ა.შ. შესახებ. ამავე ინფორმაციას მიეკუთვნება გამოფენების ორგანიზაცია, მააკრედიტებელი სახელმწიფოს ლიდერთა გამოსვლების გავრცელება. მეორე მხრივ, მიუღებლად ითვლება ისეთი ინფორმაციის გავრცელება, რომელსაც შესაძლოა მოჰყვეს რასობრივი და რელიგიური შეუწყნარებლობის აფეთქება ან იმოქმედოს არჩევნების შედეგებზე. ასევე არ და-

¹ See: International Herald Tribune 28 may, 1982.

იშვება პოლტიკური კამპანიების დაფინანსება, კონტროლის დანესება პრესასა და საინფორმაციო სააგენტოებზე.¹

ასევე რთულ საკითხს წარმოადგენს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს შიდა საქმეებში ჩაურევლობის მოთხოვნის შესახებ საკითხის შეთანხმება, და მათი გამიჯვნა დიპლომატიური წარმომადგენლობების და საკონსულო დანესებულებების ზოგიერთ ჩვეულებრივ ფუნქციასთან, მაგალითად ისეთებთან, როგორიცაა მააკრედიტებელი სახელმწიფოსა და მისი მოქალაქეების დაცვა, კანონით დაშვებული ინფორმაციის შეგროვება მააკრედიტებელი სახელმწიფოს შესახებ და ა.შ. მართალია, ეს ფუნქციები ერთი შეხედვით გულისხმობს გარკვეულ ჩარევას, მაგრამ მკაფიოდაა საზღვრები დადგენილი იმისათვის, თუ რა ითვლება კანონიერად და რა არა.

ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონების პატივისცემის ვალდებულება წარმომადგენლობის წევრებს უკრძალავს, განახორციელონ რაიმე უკანონო ან სისხლისსამართლებრივი ქმედება. რაც ეხება შპიონაჟს, არსებობს განსხვავება მის განმარტებაში სხვადასხვა ქვეყანაში. ის, რაც ერთ სახელმწიფოში სრულიად კანონიერად ითვლება, შესაძლოა მეორე ადგილსამყოფელ ქვეყანაში ჯაშუშობად ითვლებოდეს. ამ კონტექსტში, ასევე, საჭიროა მხედველობაში გვქონდეს კონვენციის დებულებები, რომლებიც კონკრეტულ მითითებებს შეიცავს, თუ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლების რომელ ორგანოებთანაა დაშვებული ჰქონდეს საქმე წარმომადგენლობას.

მითითებული წესების ჩარჩოებში გაკეთებული ნებისმიერი „დემარში“, დიპლომატიურ სამართალში განიხილება კანონიერების თვალსაზრისით. ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შე-

¹ See: Whiteman M. Digest of International Law Washington Government printing Office, 1963-72, 14 vols.

უძლია წარმომადგენლობის მიერ გადაცემული გზავნილების შინაარსის შეფასება, როგორც საერთაშორისო სამართლის სხვა ნორმების დარღვევასთან დაკავშირებული. მას შეუძლია აქედან შესაბამისი დასკვნების გაკეთება, და დისკრეციული ზომების მიღება, მაგალითად, ისეთისა, როგორიცაა დიპლომატიური ურთიერთობების განწყვეტა ან წარმომადგენლობის წევრის გამოცხადება *persona non grata*.

ადგილსამყოფელი ქვეყნის საშინაო საქმეებში ჩარევის კანონიერად და უკანონოდ სწორი დაყოფა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ წარმომადგენლობის შემთხვევაში, როდესაც ის ტექნიკურ დახმარებას უწევს სახელმწიფოს სახელით ან საერთაშორისო ორგანიზაციის სახელით. ასეთი წარმომადგენლობები თავიანთი ფუნქციების შესრულებისას ხშირად აღმოჩნდებიან ჩაბმულნი მიმღები სახელმწიფოს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, ისევე როგორც შესაბამისი გადაწყვეტილების რეალიზაციაში. მსგავსი შემთხვევები წარმოადგენენ ამ სახელმწიფოს საშინაო საქმეებში ჩარევის მაგალითს. თუმცა მსგავსი მოქმედება შედის წარმომადგენლობის შეთანხმებულ ფუნქციაში და წინააღმდეგობაში არ მოდის წარმოების დადგენილ წესებთან.

მოქმედი კონვენცია არ შეიცავს მითითებას, დამონშეებას „საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის „საქმიანობის სფეროზე“. ამიტომ ეს ცნება ანალიზს საჭიროებს. პრაქტიკა ადასტურებს, რომ საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა ფუნქციებით, მათი უფლებებისა და ვალდებულებების გარდა, საჭიროებს მათ გავრცელებას თანამშრომელთა გადაადგილებაზეც. ამასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია, ვიცოდეთ, როგორია სფერო, რომელშიც ურთიერთ ხელშეკრულების შესაბამისად ხორციელდება შესაბამისი ფუნქციები.

საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა, ძირითადად, მთავ-

რედიტებული სახელმწიფოს კავშირის ორგანოა ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მთავრობასთან, თუმცა მას სხვა ამოცანების შესრულებაც ეკისრება, მათ შორის საინფორმაციო ხასიათის, ან საკუთარ მოქალაქეთა ინტერესების დაცვასთან დაკავშირებულისა და ა.შ. რომლებიც თავისი ბუნებით გადიან ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიის ფარგლებიდან.

ისტორიიდან ვიცით, რომ სსრკ-ს სახელმწიფო დაწესებულებების მიერ საერთაშორისო კონტაქტების განხორციელების წესი განსაზღვრული იყო სსრკ უმაღლესი საჭოს პრეზიდიუმის 1947 წ. 16 დეკემბრის ბრძანებულებით „სახელმწიფო დაწესებულების და თანამდებობის პირთა საზღვარგარეთის სახელმწიფოთა დაწესებულებებთან და თანამდებობის პირებთან ურთიერთობის წესის შესახებ“. მან დაადგინა, რომ ეს ურთიერთობები ხორციელდება სსრკ საგარეო საქმეთა სამინისტროს მეშვეობით. გამონაკლისი მხოლოდ საგარეო ვაჭრობის სამინისტროსთან იყო დაშვებული, რაც შეეხებოდა ამ უწყებისადმი დაქვემდებარებულ ორგანიზაციებსა და უფლებამოსილ პირებს, უფლება ჰქონდათ, უშუალოდ განეხორციელებინათ ურთიერთობები ვაჭრობის საკითხებზე საზღვარგარეთ მყოფ დაწესებულებებთან და თანამდებობის პირებთან.

საკონსულო დაწესებულების საქმიანობის სფერო, მეორე მხრივ, შემოიფარგლება, მხოლოდ მიმღები სახელმწიფოს ნაწილით, რომელსაც ეწოდება საკონსულო ოკრუგი (ოლქი). ჩვეულებრივ ეს ტერიტორია შეესაბამება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ადმინისტრაციულ ქვედანაყოფს, თუმცა ის შესაძლოა, შეზღუდული იყოს ერთი ქალაქით, ან პირიქით, ვრცელდებოდეს შესაბამისი სახელმწიფოს მთელ ტერიტორიაზე. სსკ-მ საკონსულო ურთიერთობების შესახებ კონვენ-

ციის პროექტში დაინტერესებული მხარეები ერთმანეთთან ათანხმებდნენ წინადადებებს, საკონსულო ოკრუგის საზღვრებთან დაკავშირებით. თუმცა 1963 წ. ვენის კონფერენციაზე სხვაგვარი გადაწყვეტილება იქნა მიღებული, რომლის საფუძველში ბრაზილიის წინადადება ჩაიდო. საბოლოო ჯამში დღეისათვის ეს ითვალისწინებს, რომ „საკონსულო დაწესებულებების ადგილსამყოფელი, მისი კლასი და საკონსულო ოლქი განისაზღვრება წარმდგენი სახელმწიფოს მიერ და ექვემდებარება მოწონებას ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მიერ“ (ესუ პ. 2. მუხ. 4).

შესაბამისად, საკონსულო ოლქის გაფართოება არ ითვლება ორ სახელმწიფოს შორის მოლაპარაკებების საგნად. რაც შეეხება მოწონებას ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მხრივ, ის ჩვეულებრივ წარმოდგენილია ეკზეკვატურის ფორმით საკონსულო დაწესებულების მეთაურის პრეზენტაციის დროს მისი ადგილსამყოფელისა და საკონსულო ოლქის მითითებით.

ჩნდება ლოგიკური კითხვა იმის შესახებ, მართლაც პასუხობს თუ არა სხვადასხვა სახის საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა წევრების გადაადგილების თავისუფლება მათი სამსახურებრივი მოვალეობების მოთხოვნებს? დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ კონვენციის (დუკ) შესაბამისი დებულება მიუთითებს: „რამდენადაც ეს არ ეწინააღმდეგება კანონებსა და წესებს იმ ზონების შესახებ, რომლებში შესვლაც იკრძალება ან რეგულირდება სახელმწიფო უშიშროების მოსაზრებებით, ადგილსამყოფელმა სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს წარმომადგენლობის ყველა თანამშრომლის გადაადგილების თავისუფლება მის ტერიტორიაზე“ (დუკ-ის მუხ 26).

იგივე ეხება საკონსულო დაწესებულებების მუშაკებს (ესუ მუხ. 34), მაგრამ არა სპეციალური მისიების წევრებს. უკა-

ნასკნელ შემთხვევაში, პრაქტიკული მიდგომის გათვალისწინებით, „მიმღები სახელმწიფო ვალდებულია უზრუნველყოს სპეციალური მისიის ყველა წევრის გადაადგილების თავისუფლება მის ტერიტორიაზე იმ ზომით, რომლითაც ეს აუცილებელია სპეციალური მისიის ფუნქციის შესრულებისათვის“ (კსმ მუხ. 27).

რაც შეეხება საერთაშორისო ორგანიზაციის თანამშრომლებს, მოქმედი აქტები მათი გადაადგილების თავისუფლებას ორგანიზაციის ადგილსამყოფელთან განსაზღვრავენ, როგორც თავისუფალი ნდომის შესაძლებლობას. კონვენცია სახელმწიფოთა წარმომადგენლობის შესახებ¹ (კსწ) იყენებს პრაქტიკულ პრინციპს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან დელეგაციის წევრების მიმართ და კონფერენციებზე, ანიჭებს რა მათ გადაადგილების თავისუფლებას მის ტერიტორიაზე იმ ზომით, რა ზომითაც ეს აუცილებელია დელეგაციის ამოცანების შესრულებისათვის (კსწ მუხ. 56). სხვათა შორის, ეს არ ეხება საერთაშორისო ორგანიზაციებთან წარმომადგენლობის წევრებს, რომელთათვისაც კსწ-ში გათვალისწინებულია თავისუფალი ურთიერთობის უფლება, ამ უფლების ერთდროული გავრცელებით მათი ოჯახებისწევრებზეც (კსწ მუხ. 26). საერთაშორისო სამართლის კომისიის (სსკ) პროექტში შესულმა ამ დებულებამ სერიოზული დავა გამოიწვია 1979 წ. ვენის კონფერენციის მიმდინარეობისას სახელმწიფოთა შორის. დებატების პროცესში ისინი ყურადღებას აქცევდნენ, ერთის მხრივ, მუდმივი წარმომადგენლობების წევრთა და მათი ოჯახების წევრთა გადაადგილების თავისუფლების შეზღუდვის არარსებობას, და მეორე მხრივ, ეს პირები აკრედიტებულნი არიან საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და მათ მიერ სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულება არ

¹ ix. Ст. IV. Соглашения ООН со Швейцарией.

მოითხოვს მიმღები სახელმწიფოს მთელ ტერიტორიაზე მათ გადაადგილებას. ამ მიზეზით ისინი მხარს უჭერდნენ იმ პოზიციას, რომ გადაადგილების სრული თავისუფლება არ უნდა იყოს აშკარა ფორმით აღიარებულ კსნ მიერ. ისინი ასევე ამტკიცებენ, რომ გარკვეულ სიტუაციებში მიმღები სახელმწიფო უფლებამოსილი იყოს, შეზღუდოს ცალკეულ სახელმწიფოთა წარმომადგენლების თავისუფლება ისე, რომ არც კი მიუთითოს ნაციონალური უსაფრთხოების საკითხებზე.¹

ზოგიერთი სახელმწიფო, მიუხედავად დიპლომატიური წარმომადგენლების გადაადგილების თავისუფლების აღიარებისა, უცვლელად ზღუდავს ამ თავისუფლებას, გამოდის რა ეროვნული უსაფრთხოების მოსაზრებიდან. ამით აიხსნება ის ფაქტი, რომ ყველა შესაბამისი მუხლი შეიცავს მითითებებს „იმ კანონებსა და წესებზე ზონების შესახებ“, სადაც შესვლა იკრძალება ან რეგულირდება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს უსაფრთხოების მოსაზრებებიდან გამომდინარე. ადგილსამყოფელის შესახებ შეთანხმების მე-15 მუხ.-ის საფუძველზე აშშ-მა შემოიღო მსგავსი ზომები ნიუ-იორკში გაეროსთან შესაბამისი სახელმწიფოების წარმომადგენლების მიმართ, თუმცა შვეიცარიას ეს არასდროს გაუკეთებია.

ნორმები, რომლებიც ანესრიგებენ საზღვარგარეთულ წარმომადგენელთა ურთიერთობებს მიმღები სუბიექტების ორგანოებთან, იცვლება იმის მიხედვით, ითვლება თუ არა ეს დანაყოფები სახელმწიფო ორგანოებად თუ საერთაშორისო ორგანიზაციის სტრუქტურად.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის კონტაქტები ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლებასთან დუკ-ის შემდეგი დებულებით არის რეგლამენტირებული: „ყველა ოფიციალურად რწმუნებული საქმე ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს-

¹ See: UN, doc. A / conf. 67 / 18. p. 174.

თან, მიმდინარეობს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან ან ამ სამინისტროს გავლით, ან სხვა სამინისტროსთან ურთიერთობით, რომელთანაც არსებობს შეთანხმება“ (დუკ. პ. 2 მუხ. 41).

სახელმწიფოს ყველა საგარეო ურთიერთობა მდგომარეობს მისი საგარეო საქმეთა სამინისტროს კომპეტენციის ფარგლებში, რაც ზოგადად მიღებულ ნორმად ითვლება. უკანასკნელ პერიოდში სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობების სფეროს გაფართოებამ და მრავალსახეობამ შეცვალეს მიდგომები, რაზედაც ზემოთ უკვე გვქონდა მსჯელობა.

გაეროს განვითარების პროგრამის (ΠΡΟΟΗ) ტიპური შეთანხმებით გათვალისწინებულია, რომ მუდმივი წარმომადგენლის ძირითადი ფუნქცია მდგომარეობს იმ სახელმწიფო ორგანოებთან მუდმივ კავშირსა და მჭიდრო თანამშრომლობაში, რომლებიც დაკავებულნი არიან უცხოური დახმარების განვით (ტიპური შეთანხმების მუხ. II).

კსმ მე-15 მუხ., რომელიც ეხება მიმღები სახელმწიფოს ხელისუფლებასთან ურთიერთდამოკიდებულებას, ემთხვევა ზემოხსენებულ დუკ-ის ანალოგიურ დებულებას. სპეციალურ მისიათა უმრავლესობას, რომლებსაც სახელმწიფოები ერთმანეთს უცვლიან, აქვს ტექნიკური ხასიათი და შეთანხმებული არიან შესაბამისი სამინისტროების მეშვეობით. ამ მიზეზით ისინი ხშირად ინარჩუნებენ მარტოოდენ შეზღუდულ კონტაქტებს მიმღები სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა სამინისტროებთან. ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ ბევრ, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყანაში, საგარეო საქმეთა სამინისტროები კონტროლს ახორციელებენ უმთავრესად პოლიტიკურ ასპექტებზე, მაშინ, როდესაც სხვადასხვაგვარი ეკონომიკური და დარგობრივი სამინისტროები ატარებენ საკუთარ საგარეო პოლიტიკას. ყველა ეს მრავალმხრივი საგა-

რეო კავშირი ხშირად კოორდინირდება სახელმწიფოს მეთაურის საქმეთა მმართველობით, რომელიც შედეგად ყალიბდება რეალურ დანესებულებად, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებებს საგარეო პოლიტიკის ყველა საკითხთან დაკავშირებით.

შემდეგი დებულება გვიჩვენებს, რომ ნორმები, რომლებიც ეხება საკონსულო დანესებულების ურთიერთდამოკიდებულებას ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლებასთან, საკმაოდ მრავალგვარია: „თავიანთი ფუნქციების შესრულებისას საკონსულო თანამდებობის პირებს შეუძლიათ მიმართონ: ა) საკუთარი საკონსულო ოკრუგის კომპეტენტურ ადგილობრივ ორგანოებს; ბ) ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ხელისუფლების კომპეტენტურ ცენტრალურ ორგანოებს, თუ ეს დაშვებულია და იმ ხარისხით, რომლითაც იგი დაიშვება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონებით, წესებით და ჩვეულებებით ან შესაბამისი საერთაშორისო ხელშეკრულებებით“ (დუკ-ის მუხ. 38).

იმ შემთხვევაში, თუ კონკრეტულად საკონსულო თანამშრომელს, ხელისუფლების რომელი ადგილობრივი ორგანოებისადმი უწევს მიმართვა, რაც დამოკიდებულია საკითხის ხასიათზე, პრაქტიკაში ხდება ისე, რომ ადგილობრივ ხელისუფლებას არ შეუძლიათ პრობლემის გადაჭრა იმ მიზეზით, რომ ის ცენტრალური ხელისუფლების პირდაპირ კომპეტენციაში იმყოფება, ამიტომ მიმართვა სწორედ მათზე უნდა იყოს ადრესირებული. დუკ-ის 38-ე მუხ.-ის პ. ბ, შესაბამისად. თუ კონკრეტულ შემთხვევაში ზემოთმოყვანილი დებულება არ აძლევს ნებას საკონსულო თანამშრომელს პირდაპირ მიმართოს ცენტრალურ ხელისუფლებას, მას შეუძლია ისარგებლოს საკუთარი საელჩოს დიპლომატიური არხებით, რომელიც გადასცემს საკითხს განსახილველად საგარეო საქმეთა სამინისტროს. შესაბამისი საკითხების განხილვისას საერთაშორისო

სამართლის კომისია (სსკ) ითვალისწინებდა სიტუაციას, რომლის დროსაც კონსულის წარმგზავნ სახელმწიფოს არ აქვს დიპლომატიური წარმომადგენლობა მის ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში. ითვალისწინებდა რა შესაბამის საკონსულო კონვენციებს, სსკ მივიდა დასკვნამდე, რომ მსგავს შემთხვევებში კონსულს, როგორც წესი, ეძლევა უფლება, მიმართოს პირდაპირ ცენტრალურ ხელისუფლებას და, ასევე საგარეო საქმეთა სამინისტროს.

როდესაც საკონსულო ფუნქციებს დიპლომატიური წარმომადგენლობა ასრულებს, საკონსულო ამოცანების გადაწყვეტის მიზნით, მას აქვს უფლება პირდაპირ მიმართოს ადგილობრივ ხელისუფლებას, რაც სხვა ვითარებაში არ დაიშვება (კსუ პ. 3. მუხ. 70). უფრო მეტიც, რამდენადაც საკონსულო ოლქი ხშირად მოიცავს მიმღები სახელმწიფოს მთელ ტერიტორიას, წარმომადგენლობას შეუძლია მიმართოს ამ სახელმწიფოს ხელისუფლების ნებისმიერ ადგილობრივ ორგანოს. კსუ 70-ე მუხ. პ. 3. დამატებით განმარტავს, რომ საკონსულო საკითხების გადაწყვეტისას დიპლომატიურ წარმომადგენლობას შეუძლია კონტაქტში შევიდეს ცენტრალურ ხელისუფლებასთან, „თუ ამის ნებას იძლევა ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონები, წესები და ჩვეულებები, ან საერთაშორისო შეთანხმებები“.

სახელმწიფოს მიერ წარმომადგენლობის გახსნა საერთაშორისო ორგანიზაციასთან ან წარმომადგენლობის საერთაშორისო ორგანიზაციის გახსნა სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციასთან გარდაუვლად წარმოშობს სამმხრივ ურთიერთდამოკიდებულებებს წარმგზავნ სუბიექტს, მიმღებ საერთაშორისო ორგანიზაციას და მის მიმღებ სახელმწიფოს შორის. ურთიერთობები სახელმწიფოს მუდმივ წარმომადგენლობას და საერთაშორისო ორგანიზაციას შორის არსებითად გან-

სხვაგვება დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შორის ურთიერთობებისაგან. წარმომადგენლობის მთავარი ამოცანა მდგომარეობს არა ურთიერთობების შენარჩუნებაში ორგანიზაციასთან როგორც საერთაშორისო სამართლის ცალკეულ სუბიექტთან, არამედ უფრო მონაწილის აქტიური როლისა უფლების განხორციელებაში გადანყვეტილების მიღების პროცესში. თვითონ ორგანიზაციის ჩარჩოებში, რაც რეგულირდება მისი სადამფუძნებლო აქტითა და შინა რეგლამენტით.

ურთიერთობები მუდმივ წარმომადგენლობასა და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ორგანიზაციას შორის არ ეფუძნება ორ მონაწილე სახელმწიფოს შორის ხელშეკრულებას, როგორც სხვა სახის წარმომადგენლობების შემთხვევაში. ისინი აიგება, ერთის მხრივ, წარმგზავნი სახელმწიფოში წევრობის საფუძველზე, და მეორე მხრივ, ორგანიზაციასა და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შორის შტაბბინის განლაგების თაობაზე დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე. ურთიერთდამოკიდებულების არსი დაკავშირებულია წარმომადგენლობის არსებობასთან მიმღები სახელმწიფოს ტერიტორიაზე და, შესაბამისად, მოიცავს ყველა საკითხს, რომლებიც ეხება წარმომადგენლობის სტატუსს, აგრეთვე მისი პერსონალის უფლებებსა და მოვალეობებს. თუ, გარდა ამისა, მიმღები სახელმწიფო ითვლება ორგანიზაციის წევრად, მაშინ ასევე მოქმედებაში შედის კონვენცია პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ.

დღეისათვის მოქმედი არც ერთი აქტი არ შეიცავს პროცესში ჩაბმული სამი მხარის ურთიერთშემოქმედების მოდელის ზუსტ განსაზღვრას. ამის გამო მოქმედი პრაქტიკის საფუძველზე შემუშავებული იყო ვენის 1975 წ. კონფერენციაზე და-

ფუძნებული დებულებები, რომლებიც ჰპოვეს საერთაშორისო ურთიერთობებში ფართო გავრცელება.

მუდმივი წარმომადგენლობის გახსნა ითვლება თითოეული წევრი-სახელმწიფოს უფლებად, მაგრამ მხოლოდ იმ ზომით, რასაც ორგანიზაციის წევრობის სტატუსი ითვალისწინებს. ამგვარად, ის დამოკიდებულია წარმგზავნი სახელმწიფოს ცალმხრივ გადაწყვეტილებაზე და არ მოითხოვს შეთანხმებას მიმღებ ორგანიზაციასთან, ისევე, როგორც არანაირად არ არის დამოკიდებული ურთიერთობაზე წარმგზავნ და მიმღებ სახელმწიფოებს შორის. მოცემული ფუძემდებლური პრინციპი მკაფიოდაა ფორმულირებული კსნ 82-ე მუხ.-ში:

„1. წარმგზავნი და მიმღები სახელმწიფოების უფლებებსა და მოვალეობებზე, რომელიც გათვალისწინებულია ამ კონვენციაში, რომელიც არაა დამოკიდებული ცნოს მეორე სახელმწიფო ან მისი მთავრობა, დიპლომატიურ ან საკონსულო ურთიერთობებზე.

2. წარმომადგენლობის დაწესება ან შენარჩუნება, დელეგაციის გაგზავნა ან მონაწილეობა, ან ნებისმიერი ქმედება, მიმართული კონვენციის შესასრულებლად, თავისთავად არ გულისხმობს წარმგზავნი სახელმწიფოს მიერ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ან მისი მთავრობის ცნობას, არც ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მიერ წარმგზავნი სახელმწიფოს ან მისი მთავრობის აღიარებას“.

მიუხედავად იმისა, რომ მუდმივი წარმომადგენლობის შექმნა ითვლება ცალმხრივ აქტად, წარმგზავნ სახელმწიფოზე დაკისრებულია ვალდებულება, როგორც მინიმუმ, მოახდინოს ორგანიზაციის ინფორმირება საკუთარი განზრახვის შესახებ. შემდეგ ორგანიზაციამ უნდა „შეატყობინოს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს წინასწარ წარმომადგენლობის დაწესების შესახებ“ (კსნ მუხ. 5). წარმგზავნი სახელმწიფო ასევე

ატყობინებს ორგანიზაციას ჩასვლის, წარმომადგენლობის ყველა წევრის დანიშვნის, თანამდებობის, უფროსობის წესის, აგრეთვე წარმომადგენლობის ადგილმდებარეობის და მისი პერსონალის საცხოვრებელი ადგილის შესახებ (კპკ.მ. 15). ასეთ შემთხვევაში ორგანიზაცია ვალდებულია, დაუყოვნებლივ მიაწოდოს ყველა შესაბამისი ინფორმაცია მიმღებ სახელმწიფოს.

საერთაშორისო ორგანიზაციას, როგორც შუამავალს წარმგზავნ და მიმღებ სახელმწიფოებს შორის, სხვა ვალდებულებებიც აქვს:

„1. ორგანიზაცია, აუცილებლობის შემთხვევაში, წარმგზავნ სახელმწიფოს, მის წარმომადგენლობას და თანამშრომლებს უწევს დახმარებას პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით უზრუნველყოფაში, რაც გათვალისწინებულია წინამდებარე კონვენციით.

2. ორგანიზაცია, აუცილებლობის შემთხვევაში, დახმარებას უწევს ასევე ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს წარმგზავნ სახელმწიფოს, მისი წარმომადგენლობის და თანამშრომელთა მიერ მოვალეობების შესრულებაში კონვენციით პრივილეგიების და იმუნიტეტების დაცვაში“ (კსნ მუხ. 22).

ორგანიზაციამ უნდა განახორციელოს აქტიური ჩარევა იმ შემთხვევაში, მუხლში მითითებულ უფლებათა დარღვევის, თუ ადგილი ჰქონდა წარმომადგენლობის სტატუსის ხელყოფას ან ბოროტად გამოყენებას და შეუძლებელი იყო საკითხის მოწესრიგება დაინტერესებულ მხარეთა პირდაპირი კონტაქტების მეშვეობით.

მეორე მხრივ, წარმგზავნი სახელმწიფო „რაც შეიძლება სრულად თანამშრომლობს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან იმ ნებისმიერი გამოძიების ან სასამართლო დევნისას“, რაც ითვლება წარმომადგენლობის ან მისი სტატუსის ხელ-

ყოფად (კსნ მუხ. 76). ეს დებულება მიმართულია არსებული წინააღმდეგობების გადასალახად, ერთის მხრივ, მიმღები სახელმწიფოს ვალდებულებას შორის, დაიცვას წარმომადგენლობა და მისი წევრები, და დასაჯოს ნებისმიერი პირი, ვინც ხელყოფდა მათ სტატუსს, და მეორე მხრივ, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წევრთა გათავისუფლებას ჩვენების მიცემის ვალდებულებისაგან.

წარმგზავნ და მიმღებ სახელმწიფოთა შორის კონტაქტებისათვის ჩვეულებრივ გამოიყენება დიპლომატიური არხები. თუ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს დედაქალაქი არ ითვლება ორგანიზაციის ადგილსამყოფელად, როგორც, მაგალითად, ნიუ-იორკის და ჟენევის შემთხვევაშია, მუდმივი წარმომადგენლობა საქმეებს აწარმოებს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს წარმომადგენლობასთან შესაბამის ქალაქში. ჟენევაში მას ასევე შეუძლია პირდაპირ დაუკავშირდეს პროტოკოლის სამსახურს, რომელიც კანტონის მთავრობის მიერ ამ მიზნითაა შექმნილი. ზოგ შემთხვევაში წარმომადგენლობებს ასევე შეუძლიათ პირდაპირ დაუკავშირდნენ ადგილობრივ საბაჟო და საგადასახადო სამმართველოებს.¹

ბევრი მიზეზის გამო მიმღებ სახელმწიფოსა და მთელ რიგ წარმომადგენლობებს შორის ურთიერთობები გაეროსთან, რომლებიც ნიუ-იორკში მდებარეობს, საკმაოდ რთულად მიმდინარეობს. მაგალითად, მზარდი პრობლემის მოწესრიგებასთან დაკავშირებულ კონსულტაციების შედეგებზე 1966 წ. შექმნილ იქნა არაოფიციალური კომიტეტი ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან ურთიერთობის მოგვარებასთან დაკავშირებით. სადაც შედიოდნენ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს, გაეროს და 14 წევრი სახელმწიფოს წარმომადგენლები, რომლებიც დანიშნულნი იყვნენ გაეროს გენერალური ასამბლეის

¹ See: UN, doc. A / AC 5 / 13 / 19 par. 3.

თავმჯდომარის მიერ. თავის პირველ სხდომაზე კომიტეტმა მოიწონა საკუთარ უფლებამოსილებათა შემდეგი წრე:

„2. კომიტეტი იმუშავებს როგორც სათათბირო ან საკონსულტაციო ორგანო, რომელიც ხელს შეუწყობს იმ საკითხების გადაწყვეტას, რომლებიც მიეკუთვნება გაეროს წევრთა წარმომადგენლების სტატუსს აზრთა გაცვლისა და კეთილი სამსახურის გაწევის გზით... (გვ. 210).

3. კომიტეტის მუშაობა განხორციელებულ იქნება გაეროს წესდების შესაბამისი მუხლების დებულებათა, გაეროსა და აშშ-ს შორის შტაბბინის შესახებ ხელშეკრულების, საერთაშორისო სამართლის და თავაზიანობის ზოგადი პრინციპების კონტექსტში და, აგრეთვე, ნაციონალური კანონმდებლობის შესაბამის დებულებათა გათვალისწინებით“.¹

გაერთიანებული კომიტეტი, რომელიც სხდომებს არარეგულარულად მართავდა, 1971 წელს შეიცვალა ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან ურთიერთობის კომიტეტით, რომელიც გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ დააარსა. მისი შემადგენლობა უცვლელი დარჩა. ახალი ორგანო სხდომებს იწვევდა წელიწადში რამდენჯერმე, საჭიროების მიხედვით. თავისი არსებობის პირველ წლებში მას მოუწია ბევრი სხვადასხვა საკითხის გადაწყვეტა. უმნიშვნელოვანესი იყო შემთხვევები, რომლებიც მოიცავდა მუდმივი წარმომადგენლობების და მათი წევრების, კონტაქტებთან დაკავშირებული დავების და ა.შ. შემთხვევებს. ამან მიიყვანა კომიტეტი იმ საკითხების განხილვასთან, რომლებიც უკავშირდებოდა აშშ მთავრობის მიერ ნიუ-იორკში საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა დაცვის გაძლიერებას. კომიტეტმა ასევე მნიშვნელოვანი დრო დაკარგა იმ საკითხების გადასაწყვეტად, რომლებიც ეხებოდა დიპლომატიური კორპუსის საავტომობილო ტრანსპორტის

¹ See: UN, doc. A/C par. 25.

შესაფერისი პარკირების უზრუნველყოფას, დიპლომატების მიერ მუნიციპალური ინსტრუქციების დაუცველობას და ა.შ. კომიტეტის დღის წესრიგის სხვა მნიშვნელოვანი პუნქტი იყო მუდმივი წარმომადგენლობების და მათი თანამშრომლების გადაუხდელი ჩეკების და სხვა დავალიანებების პრობლემა. კომიტეტის პირველი წლიური ანგარიშის შედარება მომდევნო წლების ანგარიშებთან ცხადყოფს, რომ მისი საქმიანობა სერიოზულად აუმჯობესებდა ურთიერთდამოკიდებულებებს მუდმივ წარმომადგენლობებსა და ნიუ-იორკისა და აშშ ხელი-სუფლებას შორის.¹

9.2. საერთაშორისო საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა, როგორც საკუთარ მოქალაქეთა დაცვის მექანიზმი

ნებისმიერი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა, როგორც უნდა იყოს მისი სუბიექტი, წარმგზავნი თუ მიმღები, ვალდებულია, ინარჩუნებდეს კონტაქტებს როგორც ფიზიკურ, ისე იურიდიულ პირებთან. ამ კონტაქტების ხასიათი იცვლება წარმომადგენლობის ტიპისა და შექმნილი პირობების მიხედვით ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში. მნიშვნელოვანია განმასხვავებელი ხაზის გავლება წარმგზავნი და მიმღები სახელმწიფოების მოქალაქეთა შორის.

ერთი სახელმწიფოს საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა სხვა სახელმწიფოში აღჭურვილია კონკრეტული ფუნქციებით საკუთარ მოქალაქეთა მიმართ, რომლებიც მიმღებ სახელმწიფოში იმყოფებიან. ეს ფუნქციები განსხვავდება იმისდა მიხედვით, არის თუ არა საუბარო დიპლომატიურ, საკონსულო თუ სპეციალურ წარმომადგენლობებზე.

¹ See: UN, doc. A / C par. 25.

განსახილველ აქტებში პირდაპირ ფორმულირებულია ამოცანები, რომლებიც დაფუძნებულია სახელმწიფოთა პერსონალურ იურისდიქციაზე, ვრცელდება მის ყოველ მოქალაქეზე, სადაც უნდა იმყოფებოდნენ ისინი. საზღვარგარეთ მყოფთათვის იურისდიქციას ახორციელებენ დიპლომატიური და საკონსულო წარმომადგენლობები, როგორც სახელმწიფოს შესაბამისი საგარეო ორგანოები.

თუმცა მათი საკუთარი სახელმწიფოს პერსონალური იურისდიქცია შემოფარგლულია ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიული კანონმდებლობით. საერთაშორისო სამართალში ტერიტორიული იურისდიქცია ნიშნავს, რომ შესაბამის სახელმწიფოს აქვს განსაკუთრებული უფლება, გამოიყენოს იძულების ზომები თავის ტერიტორიაზე. საერთაშორისო სამართლის მიერ აღიარებული ნორმები შეიძლება ხორციელდებოდეს მისი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის მიმართ, მაგრამ იძულების ნებისმიერი ფორმის გამორიცხვით და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონებისა და წესების სრული პატივისცემით. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, ვალდებულია აღიაროს საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის პერსონალური იურისდიქცია მოხსენიებულ ფარგლებში.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის ფუნქცია მდგომარეობს „ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში მააკრედიტებული სახელმწიფოსა და მისი მოქალაქეების დაცვა საერთაშორისო სამართლით დაშვებულ ფარგლებში“ (დუკ-ის პ. 1. მუხ. 3). ეს ფუნქცია არ იქნება ეფექტური, თუ მააკრედიტებული სახელმწიფოს მოქალაქეებს არ აქვთ თავისუფალი წვდომა წარმომადგენლობაში. ამასთან დაკავშირებით ადგილსამყოფელ სახელმწიფოზე ვრცელდება მათთვის ასეთი შესაძლებლობის მიცემის ვალდებულება. მაგრამ, მეორე მხრივ, მას

აქვს უფლება, დარწმუნდეს, რომ არ არსებობს ზენოლა მააკრედიტებული სახელმწიფოს მოქალაქეებზე, რომ მივიდნენ წარმომადგენლობაში მათი ნების საწინააღმდეგოდ. ბევრი მაგალითის მოყვანა შეიძლება როდესაც ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს პოლიცია იძულებული იყო თავიდან აეცილებინა, ხშირად აეროპორტებში, საზღვარგარეთული წარმომადგენლობების მიერ საკუთარ მოქალაქეთა, მათ შორის თვით წარმომადგენლობის თანამშრომელთა იძულებითი რეპატრიაცია.

კსუ-ს დებულებები, რომლებიც ეხება კონტაქტებს წარმდგენი სახელმწიფოს მოქალაქეებთან, კიდევ უფრო კონკრეტულ ხასიათს ატარებს (მუხ. 35). ეს სრულიად ლოგიკურია, რამდენადაც საკონსულო დანესებულებები, პირველ რიგში, ზრუნავენ საკუთარ მოქალაქეებზე საზღვარგარეთ. ასეთივე დებულებები ვრცელდება დიპლომატიურ წარმომადგენლობებზე იმ შემთხვევაში, თუ ისინი მოწოდებულნი არიან, შეასრულონ საკონსულო ფუნქციები.

ამ მუხლის 1ა პუნქტი მიუთითებს: „საკონსულო თანამდებობის პირებს შეუძლიათ, თავისუფლად იურთიერთონ წარმდგენილი სახელმწიფოს მოქალაქეებთან და პქონდეთ წვდომა მათთან. წარმდგენილი სახელმწიფოს მოქალაქეებს აქვთ ასეთივე თავისუფლება იმაში, რაც ეხება ურთიერთობებს წარმდგენილი სახელმწიფოს საკონსულო თანამდებობის პირებთან და მათდამი წვდომას“.

ეს პუნქტი არსებითად ზღუდავს მიმღები სახელმწიფოს ტერიტორიულ სუვერენიტეტს, ანიჭებს რა წარმგზავნი სახელმწიფოს წარმომადგენლებს შესაძლებლობას, განახორციელონ მისი პერსონალური იურისდიქცია.

იმავე პარაგრაფის შემდეგი ორი პუნქტის თანახმად, შენარჩუნებულია უცხოელი მოქალაქეების უფლება, იქონიოს კავშირი საკუთარი სახელმწიფოს საკონსულო თანამდებობის

პირებთან, მაშინაც კი, თუ ის დაკავებული ან დაპატიმრებულია და საპატიმროში იმყოფება. ამ წესების დაუცველობას აშშ-ს მიერ თან მოჰყვა გერმანიის, მექსიკის და სხვა სახელმწიფოთა მხრიდან მთელი რიგი საქმეები აშშ-ს წინააღმდეგ გაეროს საერთაშორისო სასამართლოში. მიმღები სახელმწიფოს ხელისუფლება ვალდებულია, მისი მოთხოვნით მიაწოდონ ინფორმაცია საკონსულო დანესებულებას მომხდარი დაკავების შესახებ და, თუ საჭიროება იქნება, გადასცეს შეტყობინება დაკავებულის მხრიდან საკონსულო დანესებულებას. საკონსულო თანამდებობის პირებს აქვთ უფლება, არამართო დაუკავშირდნენ დაკავებულს, არამედ მოინახულონ კიდეც იგი და გაესაუბრონ.

საკონსულო თანამდებობის პირის აღნიშნული უფლება შეზღუდულია. შესაბამისად, თუ პირი უარს ამბობს ნებისმიერ კონტაქტზე. აშკარაა, რომ ხელისუფალი, რომელმაც დააკავა უცხოელები, შეუძლია მიუთითოს, თითქოს დაკავებული უარს ამბობს საკუთარი სახელმწიფოს წარმომადგენლებთან შეხვედრაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ კსმ-ში არ არის მითითება არაოფიციალურ პირებთან კონტაქტების პრობლემაზე, არაა გამორიცხული, რომ იმ შეთანხმებებში, რომლებიც სპეციალური მისიების წარგზავნას ეხება, მათთვის გათვალისწინებული იყოს ზემოთგანხილულის მსგავსი უფლებები. მაგალითად, ამას ადგილი აქვს სპეციალურ მისიებთან დაკავშირებით, რომელთა საქმიანობის მიზანი მდგომარეობს საომარი მოქმედებების მსხვერპლთა, გადაადგილებულ პირთა, სამხედრო ტყვეების და ა.შ. მიმართ ზრუნვაში.

საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მოქმედი მუდმივი წარმომადგენლობების ან დელეგაციებისათვის არ არსებობს შეზღუდვები არაოფიციალურ პირებთან კონტაქტების შე-

ნარჩუნების თვალსაზრისით. მითითებული წარმომადგენლობების და დელეგაციების წევრებს არ შეუძლიათ პრეტენზიები ჰქონდეთ იმავე უფლებებზე, რომლებიც მინიჭებული აქვთ საკონსულო თანამდებობის პირებს, რაც შემდეგი მაგალითითაც დასტურდება. 1972 წლის ნოემბერში არაფხიზელ მდგომარეობაში ავტომობილის მართვისათვის დაკავებულ იქნა საბჭოთა მოქალაქე, გაეროს სამდივნოს თანამშრომელი. პოლიციამ არ დართო სსრკ ორ მუდმივ წარმომადგენელს მისი მონახულების უფლება. როდესაც ამ შემთხვევის შესახებ მოახსენეს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან ურთიერთობების კომიტეტს, აშშ წარმომადგენელმა უარი იმით ახსნა, რომ, ჯერ ერთი, თანამშრომელს, რომელზეც საუბარია, არ ჰქონდა დიპლომატიური სტატუსი. მეორე, საბჭოთა მუდმივი წარმომადგენლები არ შეიძლება განხილულ იქნან როგორც საკონსულო თანამდებობის პირები კსუ-ს გაგებით, რომლის მოქმედება ვრცელდება ორ სახელმწიფოს შორის ურთიერთობაზე და მათ, ამ მიზეზით, არ აქვთ უფლება, ინახულონ დაკავებული საბჭოთა მოქალაქე.¹

უფლება, იქონიონ კონტაქტები საკუთარ მოქალაქეებთან, არ რთავს ნებას, დიპლომატიურ და საკონსულო წარმომადგენლობებს, მოაწყონ თვალთვალი მათზე, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც ისინი ითვლებიან მოქმედი ხელისუფლების პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეებად. 1976 წ. 30 აგვისტოს ირანის მუდმივი წარმომადგენლობის პირველი მდივანი ჟენევაში გაძევებულ იქნა ქვეყნიდან შვეიცარიის ხელისუფლების მიერ სწორედ მსგავსი ჯაშუშური ქსელის ორგანიზების გამო, რომელიც მოქმედებდა ირანის პოლიტიკური პოლიციის სახელით.² ამის მსგავსად და სხვა მსგავსი

¹ See: UN, General Assembly, 28 session, doc A / 9026.

² See: Ghronique II RG DIP, 1977. p. 555.

მიზეზებით 1982 წელს შვეიცარიის მთავრობამ *persona non grata* გამოაცხადა ჟენევაში ზაირის მუდმივი წარმომადგენლობის წევრი.

დიპლომატიური წარმომადგენლობების და საკონსულო დაწესებულებების მიერ თავისი ბევრი ფუნქციის შესრულებისათვის აუცილებლად სჭირდება მათ მუდმივი კონტაქტები ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მოქალაქეებთან. ნათქვამი განსაკუთრებით სამართლიანია იმ ფუნქციების მიმართ, რომლებიც დაკავშირებულია ადგილსამყოფელი ქვეყნის პირობების და გარემოებების გარკვევასთან, ორ სახელმწიფოს შორის მეგობრული ურთიერთობების დამყარებასთან, ეკონომიკური, კულტურული და სამეცნიერო თანამშრომლობის განვითარებასთან. თუმცა კონტაქტები ადგილობრივ მოსახლეობასთან ითვლება მხოლოდ საშუალებად მთავარი ფუნქციების შესრულებისათვის და ამიტომ არც ერთი განსახილველი აქტი მათ არ მოიხსენიებს. მააკრედიტებელ სახელმწიფოს უფლება არ აქვს ამ თვალსაზრისით, თუ საქმე მის მოქალაქეებს ეხება. როგორც შედეგი, შესაბამისი კონტაქტები მთლიანადაა დამოკიდებული ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონებსა და წესებზე, რომელთა დაცვა სავალდებულოა წარმომადგენლობისათვის.

როგორც წესი, საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა კონტაქტები ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მოქალაქეებთან რაიმე პრობლემას არ წარმოშობს, მაგრამ ხდება გამონაკლისებიც. მაგალითად, ზოგიერთ ქვეყანაში პოლიციელები, რომლებიც სამსახურს ასრულებენ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წინ, არ აძლევენ უფლებას მოქალაქეებს, შევიდნენ შენობაში, ზოგჯერ ძალასაც კი იყენებენ. მაგრამ, რამდენადაც დუკ-ი არ შეიცავს არავითარ დებულებას

ამ თვალსაზრისით, შესაბამისი წარმომადგენლობის ელჩს შეუძლია, მხოლოდ განაცხადოს ოფიციალური პროტესტი, როდესაც მსგავსი ინციდენტის დროს პოლიციელები არღვევენ თავისუფალი გადაადგილების უფლებას.¹

9.3. თავშესაფრის უფლება დიპლომატიურ სამართალში

თავიდან დიპლომატიური თავშესაფარი ძირითადადში ცალკეულ პირებს ეძლეოდათ, მაგრამ ამ პრაქტიკამ ცვლილება განიცადა, სამოქალაქო ომის პერიოდში ესპანეთში 1936-1939 წწ. რეპრესიებმა, რესპუბლიკური მთავრობის კონტროლიდან გასულმა, აიძულა ათასობით ადამიანი, ვისაც საფრთხე ემუქრებოდა პოლიტიკური შეხედულების გამო, თავშესაფარი ეძებნა საზღვარგარეთულ საელჩოებში. შექმნილ სიტუაციაში საელჩოთა უმრავლესობამ მიიღო გადაწყვეტილება, მიეცათ თავშესაფარი უპრეცედენტო მასშტაბით. მკვლევარები აღნიშნავენ, რომ ამის გაკეთება შეუძლებელი იქნებოდა, როგორც მინიმუმი, რესპუბლიკური მთავრობის მდუმარე თანხმობის გარეშე, რომელსაც, თავის საბოლოო დამარცხებამდეც კი არავითარი ნაბიჯი არ გადაუდგამს მსგავსი პრაქტიკის გამოსარიცხად.²

მიუხედავად დიპლომატიური თავშესაფრის საკითხებში ლათინოამერიკული სახელმწიფოების საკმაო პრაქტიკისა, საერთაშორისო სამართლის დოქტრინაში აღნიშნულია, რომ ამ პრაქტიკას თან არ მოჰყვა ზოგადი საერთაშორისო სამართლის აღიარებული ნორმის შემუშავება.

¹ See: Ghronique II RG DIP, 1972. p. 624.

² See: Koziebrodzri L.B. Le droit d'asile Leyden, Sijthoff, 1962.

პროფ. ი. ბლიშჩენკო ამტკიცებს, რომ დიპლომატიური თავშესაფრის ინსტიტუტი დღეისათვის იურიდიულად მხოლოდ ლათინური ამერიკის ქვეყნების პრაქტიკაში არსებობს.¹ ხელშეკრულებითი გაფორმება ამ ინსტიტუტმა ჯერ კიდევ თავშესაფრის შესახებ ჰავანის კონვენციაში 1928 წ. 20 თებერვალს ჰპოვა ასახვა, რაც გაგრძელდა 1933 და 1939 წლებში მონტევიდეოში დადებულ კონვენციებში; კარაკასში 1954 წლის 28 მარტს დადებული კონვენციაში დიპლომატიური თავშესაფრის შესახებ.² ჰავანის კონვენციის შესაბამისად, თავშესაფრის ინსტიტუტი ვრცელდება დიპლომატიურ წარმომადგენლობებზე, სამხედრო ხომალდებზე, სამხედრო ბანაკებსა და სამხედრო თვითმფრინავებზე.

კონვენციის მე-2 მუხლის თანახმად, თავშესაფრის მიცემა დაშვებულია დევნილი პირებისათვის ადგილსამყოფელი ქვეყნის კონვენციებისა და კანონების შესაბამისად შემდეგი პირობებით:

„1. თავშესაფარი შეიძლება გადაცემულ იყოს მხოლოდ ექსტერნულ შემთხვევაში იმ დროით, რომელიც აუცილებელია იმისათვის, რომ მოცემულმა პირმა შეძლოს, საკუთარი თავის უსაფრთხოება რაიმე სხვა გზით.

2. როგორც კი მიეცემა თავშესაფარი, დიპლომატიური აგენტი, სამხედრო გემის, სამხედრო ბანაკის ან თვითმფრინავის მეთაური ვალდებულია, შეატყობინოს ამის შესახებ იმ სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა მინისტრს, რომლის მოქალაქედაც ითვლება მოცემული პირი, ან ადგილობრივ ხელისუფლებას, თუ თავშესაფრის გადაცემას ადგილი ჰქონდა დედაქალაქის გარეთ.

¹ См. Блищенко И.П. Дипломатическое право: Учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. М., 1990. с. 71.

² See: ICJ, Reports, 1950.

3. ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მთავრობას შეუძლია, მოითხოვოს, რომ თავშესაფარებული პირი იქნას გაძევებული ნაციონალური ტერიტორიიდან, თავშესაფრის მიმცემი სახელმწიფოს დიპლომატიურ აგენტს, თავის მხრივ, შეუძლია მოითხოვოს გარანტიები თავშეფარებული პირის გამგზავრებისათვის, მისი პიროვნების ხელშეუხებლობის დაცვის გარანტიით.

4. თავშეფარებული პირი არ შეიძლება იქნას ქვეყნის ტერიტორიის რომელიმე პუნქტში ან რაიმე სხვა ადგილას გადაადგილებული.

5. თავშეფარებულისათვის თავშესაფრით სარგებლობის პერიოდში არ დაიშვება ისეთი ქმედების ჩადენა, რომელიც ეწინააღმდეგება მის უსაფრთხოებას.

6. თავშესაფრის მიცემით სახელმწიფოს არ ეკისრება არავითარი ვალდებულება, გასწიოს ხარჯები“.

ჰავანის 1928 წლის კონვენციაში განსაკუთრებით ხაზგასმულია, რომ პირებს, რომლებიც ბრალდებულნი არიან სისხლის სამართლის დანაშაულებში, ან გასამართლებული ამ დანაშაულებისათვის, ან არიან დეზერტირები არმიიდან ან ფლოტიდან, თავშესაფარი არ უნდა მიეცეთ და გადაეცეთ იმ ქვეყანას, რომლის მოქალაქეც არიან.

ჰავანის კონვენციის დებულებათა განხორციელებისას არაერთხელ იჩინა თავი პრობლემებმა. მაგალითად გამოდგება ადმირალ აია დე ლა ტორეს ცნობილი საქმე, რომელიც 1948 წელს ხელმძღვანელობდა აჯანყებას პერუს ფლოტში. დამარცხების შემდეგ ადმირალმა ითხოვა თავშესაფარი კოლუმბიის საელჩოში, დიპ. თავშესაფრის შესახებ კონვენციის საფუძველზე. თავშესაფრის მოთხოვნას ახლდა თხოვნა, რომ პერუს ხელისუფლებას მიეცა ნებართვა, თავისუფლად გა-

სულიყო ქვეყნიდან. მაგრამ პერუს ხელისუფლებამ უარი განაცხადა და მოითხოვა ადმირალის გადაცემა, რაზედაც კოლუმბიამ უარი თქვა. მოგვიანებით მხარეები შეთანხმდნენ, დავა გადაეცათ გაეროს საერთაშორისო სასამართლოსათვის. სასამართლომ წარმოადგინა ჰავანის კონვენციის დებულებების შემზღუდავი განმარტება და მიუთითა, რომ თავშესაფრის მიცემა აღნიშნული კონვენციის მიხედვით შესაძლოა იყოს მხოლოდ ხანმოკლე და შეუძლებელია ადმირალის გაყვანა პერუს იურისდიქციიდან. ამასთან სასამართლომ თავი შეიკავა ადმირალ აია დე ლა ტორეს ბედთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების გამოტანისაგან. სასამართლოს აზრით, ეს საქმე შესაძლოა განხილულ იქნას სხვა გადაწყვეტილების საფუძველზე, რომელიც ეხება დაინტერესებულ სახელმწიფოთა ურთიერთობებს და უარი თქვა თხოვნაზე, განემარტა საკუთარი პოზიცია. ამგვარად, სასამართლომ გამორიცხა შესაძლებლობა ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსათვის (ე.ი. პერუსათვის), ძალით აეყვანა პირი, რომელიც თავს აფარებდა საზღვარგარეთულ დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში.¹

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, კერძოდ, კონვენცია დიპლომატიური ურთიერთობის შესახებ 1961 წ. (დუკ), არ შეიცავს რაიმე მკაფიო მითითებებს დიპლომატიური თავშესაფრის შესახებ. ერთის მხრივ, მასში არ არის დებულებები სახელმწიფოს უფლებაზე, მისცეს დიპლომატიური თავშესაფარი. მეორე მხრივ, დუკ-ის 41-ე მუხ. პ. 3. ითვალისწინებს, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლობის შენობები არ უნდა იყოს გამოყენებული მის ფუნქციებთან შეუთავსებელი მიზნებისათვის. ასეთი, რამდენადმე ბუნდოვანი ფორმულირე-

¹ See: ICJ, Reports, 1950.

ბა იქნა მიღებული, რათა ყოფილიყო თავშესაფრის მიცემის დიპლომატიური შესაძლებლობა, როდესაც ამის ნებას იძლევა სახელმწიფოებო ან ჩვეულებრივი სამართალი.¹ ამ კონტექსტში უნდა გავიხსენოთ 1954 წლის 29 მარტის, კარაკასის კონვენცია დიპლომატიური თავშესაფრის შესახებ, რომელმაც დაამტკიცა ჰავანის კონვენციის დებულებები. კარაკასის კონვენცია მონაწილე სახელმწიფოებს აღჭურავს უფლებით, დიპლომატიური თავშესაფარი მისცეს სხვა წევრ სახელმწიფოთა ტერიტორიაზე.

1973 წ. ჩილეში მომხდარი სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ აღნიშნულმა კონვენციამ შესაძლებლობა მისცა 1000-ზე მეტ ადამიანს, ვისაც შეხება ჰქონდა დამხობილ ალიენდეს მთავრობასთან, თავშესაფარი მიეღო მექსიკის, პანამის და ვენესუელის საელჩოებში. შემდგომში ახალი რეჟიმის თანხმობით მათმა უმრავლესობამ, ყოფილი მთავრობის წევრთა ჩათვლით, მიიღო ნებართვა, დაეტოვებინა ქვეყანა.

საერთაშორისო ურთიერთობების ისტორიაში ბევრი შემთხვევა ყოფილა, როდესაც დიპლომატიურ თავშესაფარს იძლეოდნენ სახელმწიფოები, რომლებსაც მონაწილეობა არ მიუღიათ 1954 წლის კარაკასის კონვენციაში. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ დიდი ბრიტანეთის საელჩოს მიერ თავშესაფრის მიცემა ბუქარესტში გენერალ რადუსკუსთვის, რუმინეთის მთავრობის ყოფილი მეთაურისათვის. ასევე იუგოსლავიის საელჩომ ბუდაპეშტში თავშესაფარი გადასცა ყოფილ პრემიერ მინისტრს იმრე ნადის. თუმცა მოგვიანებით, დატოვა რა საელჩო უნგრეთის ხელისუფლებისაგან მიღებული გარანტიებით, ნადი დააპატიმრეს, გაასამართლეს და სიკვდილით დასაჯეს. იმავე დროს აშშ-ის საელჩომ თავშესაფარი

¹ See: ILC, Yearbook, 1958. Vol. II. P. 144, par. 63.

მისცა კარდინალ მინდსენტს, უნგრეთში კათოლიკეების მეთაურს.

საელჩოს დატოვებისა და რომში გაფრენის უფლება მას მხოლოდ 19 წლის შემდეგ, 1975 წელს მიეცა. უნდა გავიხსენოთ შემთხვევა, დაკავშირებული საბჭოთა მოქალაქესთან, ეროვნებით სომეხთან, რომელიც თავშესაფარს ეძებდა მოსკოვში, საფრანგეთის საელჩოში 1978 წ. ივლისში. საბჭოთა ხელისუფლების მხრიდან რამდენჯერმე მიღებული უარის შემდეგ, ნება დაერთო, დაეტოვებინა ქვეყანა, იგი ჩაბარდა იმავე წლის ოქტომბერში.

შემდეგი მაგალითი განმარტავს საფრანგეთის პოზიციას დიპლომატიური თავშესაფრის საკითხებში. 1980 წლის 14 ივნისს ლიბერიელი ჯარისკაცები ძალით შეიჭრნენ მონროვიაში საფრანგეთის საელჩოში და შეიპყრეს ა. ტოლბერცი (დამხობილი პრეზიდენტის ვაჟიშვილი), რომელმაც საელჩოს თავი შეაფარა 15 აპრილს, სერჟანტ დოუეს მიერ განხორციელებული გადატრიალებიდან სამი დღის შემდეგ. მეორე დღეს საფრანგეთის ელჩმა ლიბერიის საგარეო საქმეთა მინისტრს გადასცა შედგენილი კატეგორიული გამოთქმებით პროტესტი, რომელშიც საელჩოს შენობაში ჯარისკაცების შეჭრას უწოდებდა „დიპლომატიური წარმომადგენლობისა და საერთაშორისო სამართლის ნორმების აღმამჟფოთებელ ხელყოფას“.¹

შვეიცარიის დამოკიდებულება დიპლომატიური თავშესაფრის მიცემის საკითხისადმი მკაფიოდაა გამოხატული ამ ქვეყნის ფედერალური საბჭოს (მთავრობის) პასუხში შვეიცარიის პარლამენტის დეპუტატის ი. ზიგლერის შეკითხვაზე. ფედერალური საბჭოს განცხადებაში აღნიშნული იყო, რომ „შვეიცარიის საზღვარგარეთულ დიპლომატიურ წარმომადგენ-

¹ See: Keesing's Contemporary Archives. P. 26153-26659.

ლობებს არ შეუძლიათ დიპლომატიური წარმომადგენლობის მიცემა. შვეიცარია ასევე გამოდის ბერნში აკრედიტებული საზღვარგარეთული საელჩოების მიერ თავშესაფრის მიცემის წინააღმდეგ... საერთაშორისო სამართლის შესაბამისად ისინი მხოლოდ სარგებლობენ პრივილეგიებითა და იმუნიტეტით, რაც აუცილებელია საკუთარი ფუნქციების შესრულებისთვის... არც საერთაშორისო სამართლის ნორმები, არც დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ 1961 წ. ვენის კონვენცია, არც ორმხრივი შეთანხმებები, არ აღიარებენ დიპლომატიური თავშესაფრის მიცემას, როგორც დიპლომატიური წარმომადგენლობის ერთ-ერთ ფუნქციას“.

მოტანილი მაგალითები აჩვენებს, რომ დიპლომატიური თავშესაფრის მიცემასთან დაკავშირებით სიტუაცია მთლიანობაში ბუნდოვანი რჩება. ერთის მხრივ, საერთაშორისო სამართალი არ ცნობს მსგავს პრაქტიკას (გარდა ლათინური ამერიკის ქვეყნების პრაქტიკისა), ხოლო მეორეს მხრივ, მისი მიცემა ბევრ ქვეყანაში დაიშვებოდა მააკრედიტებული სახელმწიფოს მიერ. საერთაშორისო სასამართლომ ეს წინააღმდეგობა არ დატოვა შეუმჩნეველი აიღა დე ლა ტორეს საქმის განხილვისას. 1950 წლის 20 ნოემბრის გადაწყვეტილებაში სასამართლომ დააფიქსირა, რომ 1928 წლის ჰავანის კონვენციის შუქზე, რომელიც ვალდებულებებით აკავშირებს ორივე ქვეყანას, ლიმაში კოლუმბიის საელჩოს მიერ დიპლომატიური თავშესაფრის მიცემას არ გააჩნდა იურიდიული საფუძველი და არ შეიძლებოდა გაგრძელებულიყო. ამასთან სასამართლომ აღიარა, რომ კოლუმბია არ იყო ვალდებული, გადაეცა აიღა დე ლა ტორე პერუს ხელისუფლებისათვის. თუმცა დიპლომატიური თავშესაფრის არამართლზომიერების გამო პერუს ხელისუფლება ასევე არ იყო ვალდებული გადაეცა

მისთვის დაცვის სიგელი, რათა მას დაეტოვებინა საელჩოს ტერიტორია და ქვეყანა. საქმის განხილვა შევიდა რა ჩიხურ მდგომარეობაში, სასამართლომ მხოლოდ მისცა რეკომენდაცია მხარეებს, მოეძებნათ მოცემულ საქმეზე პოლიტიკური გადაწყვეტილება.

დიპლომატიური თავშესაფრის საკითხში სამართლებრივი გარკვეულობის არარსებობის გამო უნდა დავეთანხმოთ იმ მეცნიერებს, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ მოცემული პრაქტიკა არსებობს, თუმცა იგი არ არის სავალდებულო სახელმწიფოებისათვის. მოცემული შეხედულების მომხრეთა მიერ ფორმულირებულია რიგი პრინციპებისა, რომლებითაც უნდა იხელმძღვანელონ სახელმწიფოებმა.

დიპლომატიური თავშესაფრის მიცემა უნდა იყოს შეზღუდული პირთა წრით, ვინც დევნილია პოლიტიკური მოტივებით (განსაკუთრებით ექსტრემალურ სიტუაციებში, მაგალითად, დევნილის სიცოცხლისათვის აშკარა მუქარის შემთხვევაში). დიპლომატიური თავშესაფრის მიცემა ითვლება დროებით ზომად და მისი მოქმედება უნდა დასრულდეს დევნილისათვის საზღვარგარეთ გასვლის შესაძლებლობის მიცემით. ყველაფერი ეს ძირითადადში მონაშობს ამ ზომის ჰუმანურ ხასიათზე.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის მიერ თავშესაფრის მიცემის შემთხვევაში როგორი შეიძლება იყოს იმ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს დამოკიდებულება, რომელიც არ უშვებს მსგავს პრაქტიკას? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად უნდა გავიხსენოთ, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელშეუხებლობა ითვლება უპირობოდ და აბსოლუტურად, ეს კი გამორიცხავს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მიერ ფიზიკური ძალდატანების ნებისმიერი ფორმის გამოყენებას.

9.4. საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის (გაეროს) პერსონალის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმები

1994 წლის კონვენცია გაეროს პერსონალის უსაფრთხოების შესახებ, მოწოდებულია მაქსიმალურად იქნას დაცული სხვადასხვა მისიებში მონაწილე პირები. გაერო თავისი არსებობის პირველივე წლებიდან კარგავდა საკუთარ თანამშრომლებს, რომლებიც საშიშ მისიებში მონაწილეობდნენ (1948 წლიდან დაახლოებით 2 ათასი თანამშრომელია დაღუპული). რისკი, რომლის წინაშეც გაეროს თანამშრომლები იდგნენ, მიუხედავად დაბრკოლებებისა, ისინი ძალისხმევას არ იშურებენ მოლვანეობისათვის. ფართოდ იყო აღიარებული, რომ „გაეროს დროშა ერთგვარ დაცვის გარანტიად ითვლება მის ქვეშ მომუშავეთა მიმართ“.

XX საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში სიტუაცია ამ თვალსაზრისით ძირეულად შეიცვალა, იმატა ხელყოფამ გაეროს თანამშრომლების ჯანმრთელობასა და სიცოცხლეზეც კი. თუ წინათ თავდასხმები უმეტეს შემთხვევაში იშვიათ და შემთხვევით ხასიათს ატარებდა, დღეისათვის ორგანიზაციის პერსონალს თავს ესხმიან განზრახ, იმ ოპერაციების ჩატარებაში ხელის შეშლის მიზნით.

ამ პირობებში აუცილებელი ხდება გაეროს პერსონალის დაცვის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გაძლიერება.

ამის გამოძახილი იყო, რომ 1993 წლის 25 ივნისს გაეროს გენერალური მდივნის სახელზე ახალი ზელანდიის წარმომადგენლის მიერ გაიგზავნა წერილი, რომელიც შეიცავდა თხოვნას, განეხილათ გენერალური ასამბლეის მორიგ სესიაზე საკითხი გაეროს პერსონალის დაცვის შესახებ.¹

¹ См.: Письмо Генерального секретаря ООН. Док. ООН А / АС. 242 / 1. 25 марта 1994 г.

ახალი ზელანდიის წარმომადგენელი აღნიშნავდა, რომ არსებული საერთაშორისო ნორმები ვერ უზრუნველყოფს პერსონალის სათანადო დაცვას და წევრი-სახელმწიფოები მხოლოდ შეზღუდულ შესაძლებლობებს ფლობენ იმ პირთა სასამართლო დევნის თვალსაზრისით, რომლებიც თავს ესხმიან გაეროს პერსონალს. შეთავაზებული იყო კონვენციის მომზადება აღნიშნულ საკითხზე.¹

თავის მხრივ, გენერალურმა მდივანმა უშიშროების საბჭოს წარუდგინა მოხსენება გაეროს პერსონალის უსაფრთხოების შესახებ, რომელშიც მან ხაზი გაუსვა აუცილებლობას – „მოხდეს განვითარება და კოდიფიცირება იმისა, გაეროს ბოლო პერიოდში ასახული პრაქტიკაში ჩვეულებითი სამართლის შესაბამისად“.²

მოგვიანებით საკითხის განხილვა დაევალა გაეროს გენერალური ასამბლეის მეექვსე კომიტეტს, რომელმაც შექმნა სპეციალური სამუშაო ჯგუფი და განიხილა ახალი ზელანდიისა და უკრაინის მიერ წარმოდგენილი კონვენციის ორი პროექტი. შექმნილ სიტუაციაში გენერალურმა ასამბლეამ წამოაყენა წინადადება გაერთიანებულიყო ეს ორი პროექტი და შეექმნათ სპეციალური კომიტეტი მათი შესწავლისათვის. სპეციალურმა კომიტეტმა დაიწყო ამ ერთობლივი პროექტის შესწავლა და, საერთო ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნების წინადადებების და გაეროს გენერალური მდივნის ნოტების განხილვა აღნიშნულ საკითხზე.³

1994 წელს სპეციალურმა კომიტეტმა გამართა ორი სესია, რომლებიც ღია იყო ყველა წევრი-სახელმწიფოს მონაწილეობისათვის. საბოლოო ჯამში კომიტეტმა მოამზადა გადამუშა-

¹ См.: Док. ООН А / 48 / 144.

² См.: Док. ООН А / 48 / 349, 27 августа 1993 г.

³ См.: Док. ООН А / 6 / 48 / L.2 и А / С.6 / 48 / L.3.

ვებული ერთობლივი ტექსტის ვარიანტი და წარუდგინა იგი გაეროს გენერალური ასამბლეის მეექვსე კომიტეტს, რომელმაც, თავის მხრივ, გადასცა ის სამუშაო ჯგუფს. პროექტის განხილვის შემდეგ სამუშაო ჯგუფმა მოწონებული ტექსტი გადასცა მეექვსე კომიტეტს. გადაწყდა, რომ კონვენციის პროექტი გაეგზავნა სახელმწიფოებს ხელმოსაწერად. 1994 წლის 9 დეკემბერს გენერალურმა ასამბლეამ მოიწონა კონვენცია, რომელმაც „ბიუროკრატიული“ გზა გამოიარა და ძალაში შევიდა 1999 წლის 15 იანვარს. დღეისათვის 80-ზე მეტმა სახელმწიფომ მოახდინა მისი რატიფიცირება.¹

კონვენციის პრეამბულაში აღნიშნულია გაეროს პერსონალზე თავდასხმის მზარდი რიცხვი; ხაზგასმულია, რომ არსებული მდგომარეობა დაუშვებელია და აუცილებელია, დაუყოვნებლივ იქნას მიღებული სათანადო ეფექტური ზომები.

1-ელ მუხლში მოცემულია მთელი რიგი განსაზღვრებები, რომლებიც აუცილებელია კონვენციის სწორი გაგებისათვის. ამ განსაზღვრების შესაბამისად გაეროს პერსონალია, რომლებიც ჩაბმული არიან უშუალოდ ორგანიზაციის ან მისი სპეციალიზებული დანესებულებების მიერ. მას მიეკუთვნება, აგრეთვე, ორგანიზაციასთან დაკავშირებული პერსონალი, რომლებიც დანიშნული არიან მთავრობათაშორის, ან არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ გაეროს გენერალურ მდივანთან შეთანხმებით გაეროს მანდატის შესრულების და მოღვაწეობის განსახორციელებლად. ტერმინი „გაეროს ოპერაცია“ ნიშნავს გაეროს კომპეტენტური ორგანოს მიერ განხორციელებულ ღონისძიებებს. ეს ეხება ოპერაციებს, რომლებიც ტარდება საერთაშორისო სამართლის მხარდაჭერისა და აღდგენის მიზნით ან უსაფრთხოებისათვის და წარმოად-

¹ См.: Док. ООН AG / 49 / 59.

გენენ „პერსონალის უსაფრთხოების თვალსაზრისით განუღრესებს“.

კონვენციის 1-ელ მუხლში მოცემულია, აგრეთვე, განსაზღვრა ცნებისა „მიმღები სახელმწიფო“, ე.ი. სახელმწიფო, რომლის ტერიტორიაზეც ტარდება ოპერაცია; „ტრანზიტის სახელმწიფო“, ე.ი. სახელმწიფო, რომლის ტერიტორიაზეც გაეროს ოპერაციასთან დაკავშირებით იმყოფება ტრანზიტით ან დროებით გაეროს პერსონალი და მისი მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებები.

კონვენციის მე-2 მუხლი შეიცავს მატერიალური საშუალებების გამოყენების განსაზღვრას, ე.ი. სიტუაციას, რომლის მიმართაც გამოიყენება ან არ გამოიყენება კონვენცია. კერძოდ, მითითებულია, რომ კონვენცია არ გამოიყენება ოპერაციებისადმი, რომლებშიც „უშიშროების საბჭოს მიერ სანქცირებულია როგორც გაეროს წესდების VII თავის გათვალისწინებული იძულების ზომა, რომელშიც პერსონალი ჩაბმულია როგორც კომბატანტი ორგანიზებული შეიარაღებული ძალების წინააღმდეგ“.

კონვენცია ასევე ითვალისწინებს პერსონალის, მატერიალურ-ტექნიკური და სატრანსპორტო საშუალებების განმასხვავებელ ნიშნებს, რომელიც გაეროს ოპერაციებში გამოიყენება.

კონვენციის მე-4 მუხ.-ში შემოთავაზებულია შეთანხმების დადება თითოეული ოპერაციის სტატუსის შესახებ, კერძოდ, სამხედრო ოპერაციის და საპოლიციო კომპეტენტების პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების შესახებ დებულების შესაბამისად.

კონვენციის მე-5 მუხლით გათვალისწინებულია ტრანზიტის სახელმწიფოს ვალდებულება მოახდინოს გაეროს ოპერაციისათვის გამოყოფილი პერსონალის შეუფერხებელი გადა-

ადგილების უზრუნველყოფა მატერიალურ-ტექნიკურ საშუალებებთან ერთად. ასეთი შეთანხმებების საფუძვლად შეიძლება გამოყენებულ იქნას ტიპური შეთანხმება გაეროსა და ოპერაციაში ნევრ-სახელმწიფოებს შორის.¹

კონვენციის მე-6 მუხლში მოცემულია გაეროს პერსონალისა და მასთან დაკავშირებული პერსონალის ვალდებულება, დაიცვას მიმღები სახელმწიფოებისა და ტრანზიტის ქვეყნების კანონები და წესები იმ პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების გათვალისწინებით, რომლებითაც მათ შეუძლიათ ისარგებლონ.

კონვენციის მე-7 და მე-8 მუხლებში განსაზღვრულია მიმღები სახელმწიფოების ვალდებულებები, სადაც ოპერაციაში ხორციელდება. მე-7 მუხლით განმარტებულია ვალდებულება, უზრუნველყოფილ იქნას პერსონალის, შენობებისა და მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებების ხელშეუხებლობა, რომლებიც ოპერაციისათვის არის გამოყოფილი. მე-8 მუხლი აზუსტებს ვალდებულებებს გაეროს იმ პერსონალის გათავისუფლებასთან დაკავშირებით, რომელიც გატაცებული ან დაკავებული იქნა. მუხლში, აგრეთვე, გათვალისწინებულია, რომ პერსონალის გათავისუფლებამდე მათ უნდა ექცეოდნენ ომის მსხვერპლთა დაცვის შესახებ 1949 წ. ჟენევის კონვენციების ნორმების შესაბამისად.

მე-9 მუხლში ჩამოთვლილია ის ქმედებები, რომლებიც განიხილება როგორც კონვენციის მოთხოვნათა დარღვევა, კერძოდ, პერსონალის მკვლელობა და გატაცება. მუხლით იკრძალება არამართო ასეთ დანაშაულებათა ჩადენა, არამედ მათი ჩადენის მცდელობა და მათში თანამონაწილეობა. ნევრ-სახელმწიფოთა მიერ ეს ქმედებები განხილულ უნდა იქნას, როგორც მათი შიდა კანონმდებლობის დარღვევა. მომდევნო,

¹ См.: Док. ООН А / 46 / 165.

მე-10 მუხლში შესულია ნევრ-სახელმწიფოთა ვალდებულება, მიიღონ აუცილებელი ზომები წესრიგის დამყარებისათვის მე-9 მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულებთან ბრძოლისათვის.

კონვენციის მე-11, 12, 13 და მე-16 მუხლებით დგინდება სანქციები, რომლებიც უზრუნველყოფენ სისხლის სამართლებრივ დასჯას და მასთან დაკავშირებულ დარღვევათა თავიდან აცილებას, ინფორმაციის გაცვლას, დამნაშავეთა სასამართლო დევნას ან მათ გადაცემას, აგრეთვე ურთიერთდახმარების პრინციპის დაცვას სისხლის სამართლის სფეროში.

კონვენციის მე-14 და მე-15 მუხლებში ლაპარაკია კონვენციის მიმართ aut iudicare aut dedere-ს პრინციპის გამოყენებაზე. მე-14 მუხლი ავალდებულებს სახელმწიფოს, რომლის ტერიტორიაზეც ჩადენილია დანაშაული, სავარაუდო დამნაშავის დაკავების გარეშე განახორციელოს სასამართლო დევნა, ხოლო მე-15 მუხლში გათვალისწინებულია იმ სავარაუდო დამნაშავეთა გადაცემის ვალდებულება, რომლებიც არ დაექვემდებარნენ სასამართლო დევნას მე-14 მუხ. შესაბამისად.

კონვენციის მე-17 მუხლი მოითხოვს, რომ სავარაუდო დამნაშავეთა მიმართ უნდა განხორციელდეს სამართლიანი მოპყრობა. მე-18 მუხლი ითვალისწინებს ვალდებულებას, აცნობოს სასამართლო განხილვის შედეგების შესახებ, მე-19 მუხლით გათვალისწინებულ დარღვევებთან დაკავშირებით.

კონვენციის მე-19 მუხლის მიზანია, განახორციელოს ზოგადი ხასიათის პრევენციული საქმიანობა და მოუწოდებს სახელმწიფოებს, ფართოდ გაავრცელონ ინფორმაცია კონვენციის დებულებების შინაარსზე.

კონვენციის მე-20 მუხლი შეიცავს გამომრიცხავ განმარტებებს. მასში აღნიშნულია, კერძოდ, რომ კონვენცია არ მოქმედებს: საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლისა და სა-

მართლის ნორმების გამოყენებადობაზე ადამიანის უფლებების სფეროში; სახელმწიფოთა უფლებებზე მათ ტერიტორიაზე შესვლაზე თანხმობას; გაეროს პერსონალის ვალდებულებაზე იმოქმედოს გაეროს ოპერაციის მანდატის შესაბამისად; სახელმწიფოთა უფლებებზე, გაეროს ოპერაციაში მონაწილეების მიმართ სიკვდილის, დაინვალიდების, დასახიჩრების ან ავადმყოფობის შემთხვევაში.

21-ე მუხლით გათვალისწინებულია, რომ კონვენცია გამო-რიცხავს მისი მუხლების სხვაგვარ განმარტებას, რომელიც უშვებს თავდაცვის უფლების დაკნინებას.

კონვენციის 22-ე მუხლი მოუწოდებს სახელმწიფოებს, კონ-ვერციიდან გამომდინარე დავები გადაწყვიტონ მოლაპარაკე-ბის გზით ან მიმართონ საარბიტრაჟო სასამართლოს განხილ-ვისათვის.

23-ე მუხლით გათვალისწინებულია ერთი ან რამდენიმე სა-ხელმწიფოს თხოვნით თათბირის ჩატარება, რომლის პრო-ცესშიც განხილულ იქნება კონვენციის გამოყენებასთან და-კავშირებული საკითხები.

ზოგადად გათვალისწინებულია მეცნიერთა ჩართულო-ბა კონვენციის მიღების დროს, როგორც გაეროს ჩარჩოებ-ში ჩატარებული წარმატებული საკოდიფიკაციო მუშაობის შედეგი. უკანასკნელი პერიოდის მოვლენები (მაგალითად, ერაყში) კონვენციებზე მომუშავე ჯგუფებს აძლევს ვარა-უდის საშუალებას, რომ გაეროს მუშაობაში ჩაბმული პერ-სონალის საერთაშორისო სამართლებრივი დაცვის საფუძ-ვლები შემდგომ გაუმჯობესებას საჭიროებს. საქმე ის არის, რომ რიგი მკვლევარების აზრით, კონვენციის ცალკეულ დებულებათა ეფექტურობა ეჭვს იწვევს. კერძოდ, მის ძირი-თად ნაკლოვანებათა რიცხვში, პირველ რიგში, სახელდება ფაქტი, რომ სათანადო ყურადღება არ ეთმობა „შერეული“

ოპერაციების კონკრეტულ პრობლემებს, რომლებიც ერთდროულად ხორციელდება მშვიდობის შენარჩუნების და აღდგენის მანდატებით. ამ კონტექსტში მოიხსენიებენ ისეთ რთულ ოპერაციებს, რომლებიც ტარდებოდა სომალსა და ყოფილ იუგოსლავიაში. ასეთ შემთხვევაში გაეროს მიერ (ან მისი ეგიდით) ჩაბმულ შეიარაღებულ ძალებს სხვადასხვაგვარი ოპერაციების ჩატარება ევალებათ. გარდა ამისა, კონვენციის გამოყენების სფეროში მიღებული ფორმულირება, სპეციალისტების აზრით, მეტისმეტად ვიწროა. დღეისათვის მიმდინარე ოპერაციების პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ პერსონალის ბევრი კატეგორია, რომელზეც კონვენციის დაცვა არ ვრცელდება, ხშირად ხვდება სახიფათო თავდასხმებისა და ხელყოფის ობიექტი.

მიუხედავად აღნიშნული დაცვის მექანიზმებისა, გაეროს პერსონალი და მასთან დაკავშირებული ადამიანები ადგილებზე სულ უფრო და უფრო მეტ საფრთხესა და რისკების ქვეშ ექცევა და მათი უსაფრთხოება დაუცველია. აღნიშნული ფაქტი გაეროს ბევრ დოკუმენტშია აღიარებული, კერძოდ, სამართლებრივი დაცვის სფეროს სპეციალური კომიტეტის მოხსენებაში, გაეროს პერსონალის და მასთან დაკავშირებული ადამიანების უსაფრთხოების შესახებ, რომელიც დამტკიცებულია 2001 წლის 12 დეკემბრის 56 / 89 რეზოლუციით და მეექვსე კომიტეტის სამუშაო ჯგუფის მოხსენებაშია ასახული.¹ ასევე ყურადღება მიექცა ასეთ ფაქტებს 2005 წლის მსოფლიო სამიტის შემაჯამებელი დოკუმენტის 167-ე პუნქტში.²

¹ Официальные отчеты Генеральной Ассамблеи, шестидесятая сессия, Дополнение №52 (A / 60 / 53).

² Док. ООН A / C. 6 / 60 / L.4.

2005 წ. გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო ფაკულტატური კონვენციის პროტოკოლი გაეროს პერსონალისა და მასთან დაკავშირებული პირების უსაფრთხოების შესახებ.¹

ფაკულტატური პროტოკოლის პრეამბულაში აღიარებულია, რომ გაეროს ოპერაციები, რომლებიც ტარდება ჰუმანიტარული და პოლიტიკური დახმარების მიზნით და რომლებსაც თან ახლავს განსაკუთრებული რისკი გაეროს პერსონალისა და მასთან დაკავშირებულ პირებისათვის, სამართლებრივი დაცვის სფეროს გაფართოებას საჭიროებს. დოკუმენტში გამოთქმულია იმედი, რომ მიღწეული იქნება ეფექტური რეჟიმი, რათა პირები, რომლებიც განახორციელებენ თავდასხმას გაეროს პერსონალზე, და მასთან დაკავშირებულ პირებზე, პასუხს აგებენ სასამართლოს წინაშე.

პროტოკოლი ავსებს კონვენციას გაეროს პერსონალისა და მასთან დაკავშირებული პირების უსაფრთხოების თვალსაზრისით, და პროტოკოლის მონაწილეებისათვის კონვენციაც და ოქმიც იკითხება და განიმარტება როგორც ერთიანი დოკუმენტი.

II-ის მუხ. 1 პ. საფუძველზე, კონვენციის 1 მუხ.-ით გაეროს ყველა სხვა ოპერაცია ტარდება გაეროს წესდების თანახმად და გაეროს კონტროლით, რათა:

„ა) საჭიროების შემთხვევაში აღმოჩენილ იქნას ჰუმანიტარული და პოლიტიკური დახმარება მსოფლიო მოწყობის განვითარების სფეროში, ან

ბ) განეულ იქნას საგანგებო ჰუმანიტარული დახმარება“.

პუნქტი 1 არ გამოიყენება გაეროს მუდმივი განყოფილებების მიმართ, როგორებიცაა ორგანიზაციის ცენტრალური დაწესებულებები ან გაეროსთან შექმნილი სპეციალიზებული

¹ Док. ООН А/С. 6/60/L.11, 8 ноября 2005 г.

დანესებულებების შტაბ-ბინები, გაფორმებული შეთანხმების შესაბამისად.

მიმღებ სახელმწიფოს შეუძლია განცხადებით მიმართოს გაეროს გენერალურ მდივანს იმის შესახებ, რომ ის არ გამოიყენებს პროტოკოლის დებულებებს იმ ოპერაციების მიმართ, რომლებიც მე-11 მუხლის შესაბამისად ტარდება და რომელთა ერთადერთი მიზანი მდგომარეობს სტიქიურ უბედურებაზე რეაგირებაში. ასეთი განცხადება უნდა იქნას გაკეთებული ოპერაციის დაწყებამდე.

განსახილველია პროტოკოლის წევრ-სახელმწიფოთა ვალდებულება გაეროს ოპერაციებისადმი კონვენციის 8 მუხ.-ის გამოყენების დროს, რომელიც პროტოკოლის მე-2 მუხლით არის განსაზღვრული, ანუ სახელმწიფოებს ეკისრებათ ნაციონალური იურისდიქციის განხორციელება გაეროს პერსონალის ან მასთან დაკავშირებული პირების მიმართ, რომელიც არღვევს მათ კანონიერ უფლებებს, იმ პირობით, რომ ასეთი ქმედებები არ არღვევენ წევრ-სახელმწიფოთა სხვა საერთაშორისო-სამართლებრივ ვალდებულებებს.

პროტოკოლი ღია იყო გაეროს ცენტრალურ დანესებულებებში ყველა სახელმწიფოს ხელმოწერისთვის თორმეტი თვის განმავლობაში 2006 წლის 16 იანვრიდან 2007 წლის 16 იანვრამდე.

პროტოკოლი ექვემდებარება რატიფიკაციას, მიღებას ან დამტკიცებას მისი ხელმომწერი სახელმწიფოების მიერ. დოკუმენტები რატიფიკაციისათვის, მიღების ან დამტკიცებისათვის ბარდება შესანახად გაეროს გენერალურ მდივანს;

პროტოკოლი 2007 წლის 16 იანვრიდან ღიაა ხელმომწერისა და მასთან მიერთებისათვის ყველა სახელმწიფოსათვის. დოკუმენტები მიერთების შესახებ შესანახად ბარდება გაეროს გენერალურ მდივანს.

თანახმად 25-ე და 26-ე მუხლებისა, ნებისმიერ სახელმწიფოს, რომელიც არ ითვლება კონვენციის წევრ-სახელმწიფოდ, შეუძლია პროტოკოლის რატიფიცირება, მიღება, დამტკიცება ან მასთან მიერთება, თუ ამავე დროს მოახდენს კონვენციის რატიფიცირებას, მიღებას ან დამტკიცებას ან მიუერთდება.

პროტოკოლი ძალაში შედის ოცდაათი დღის შემდეგ მას მერე, რაც გაეროს გენერალურ მდივანს შესანახად ჩაბარდა რატიფიკაციის ოცდაორი დოკუმენტი, მიღების, დამტკიცების ან მიერთების შესახებ.

ნებისმიერ წევრ-სახელმწიფოს შეუძლია პროტოკოლის დენონსირება გაეროს გენერალური მდივნისათვის წერილობითი შეტყობინების შემდეგ.

მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ წევრ-სახელმწიფოთა გადანაცვეტილების შესაბამისად 2005 წელს მსოფლიო სამიტზე შექმნილი კომისია, ვალდებულია, შეასრულოს მაკოორდინირებელი ორგანოს ფუნქცია გაეროს სისტემაში მსოფლიო მონაცემების პრობლემებზე.

(ძირითადი რეკომენდაციები)

დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის მიზანი – გაცნოთ მსმენელებს დიპლომატიური ურთიერთობების განვითარების ისტორიის ძირითადი მომენტები, ამ სფეროს რეგულირების ცნებითი მნიშვნელობის საფუძვლები, აგრეთვე საერთაშორისო სამართლის ამ ინსტიტუტის ძირითადი წყაროები და დოქტრინები, შევუქმნათ წარმოდგენა დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის წამყვანი ინსტრუმენტების შესახებ. კურსის გადაცემის პროცესში ფართოდ გამოიყენება „საერთაშორისო საჯარო სამართლის“ ზოგადი კურსის საბაზისო ცნებები.

დისციპლინის შესწავლა იძლევა შესაძლებლობას, განმარტებულ იქნას დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ადგილი, მნიშვნელობა და მისი როლი საერთაშორისო სამართალში.

დისციპლინის ძირითადი ამოცანები: ისეთი ცნებების არსისა და შინაარსის განმარტება, როგორიცაა „დიპლომატიური პრივილეგიები“, „დიპლომატიური იმუნიტეტები“, „საკონსულო პრივილეგიები“, „საკონსულო იმუნიტეტები“, „აგრემანი“, „რწმუნებათა სიგელი“, „საკონსულო პატენტი“, „ეკზეკვატურა“, „საკონსულო ოკრუგი“, „დიპლომატიური კორპუსი“, „საკონსულო კორპუსი“, „დიპლომატიური დაცვა“, „საკონსულო დაცვა“, „საპატიო კონსული“ და სხვ., როგორც დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ძირითადი ინსტიტუტებისა; მსმენელებისთვის დიპლომატიური იმუნიტე-

ტის ძირითადი თეორიების გაცნობა (ექსტერიტორიულობის თეორია, ფუნქციონალური აუცილებლობის თეორია, წარმომადგენლობითი თეორია); დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ნორმათა ჩამოყალიბება და განვითარება კაცობრიობის ცივილიზაციის სხვადასხვა ეტაპზე დღევანდლობის ჩათვლით, ამასთან მისი კოდიფიკაციის ძირითადი ეტაპების გამოყოფით; სტუდენტებისათვის დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ძირითადი მიმართულებების შესახებ ცოდნის სისტემის ჩამოყალიბება, აგრეთვე იმ ძირითადი ტენდენციების შესახებ წარმოდგენის შექმნა, რომლებიც დიპლომატიური და საკონსულო პრივილეგიებისა და იმუნიტეტების უზრუნველყოფასთან არის დაკავშირებული.

დისციპლინის ადგილი ძირითადი საგანმანათლებლო პროგრამის სტურქტურაში

კურსი მიმართულია იქითკენ, რომ ჩამოუყალიბოს მსმენელებს დამოუკიდებელი, იურიდიულად წიგნიერი, მეცნიერულად დასაბუთებული მიდგომის თეორიული და პრაქტიკული საკითხების ანალიზის უნარები, რომლებიც თავს იჩენს სახელმწიფოთა დიპლომატიური და საკონსულო ურთიერთობების პროცესში, აგრეთვე ამ სფეროში სახელმწიფოებსა და საერთაშორისო სამთავრობათშორის ორგანიზაციებს შორის ურთიერთობაში. კურსი დამუშავებულია მეცნიერებისა და პრაქტიკის საფუძველზე უკანასკნელი მიღწევების გათვალისწინებით;

სტუდენტების მიერ ამ კურსის ფარგლებში მიღებული ცოდნა, შესაძლოა, გამოყენებულ იქნას მათ მიერ ისეთი კურსების გაღრმავებული შესწავლისას, როგორებიცაა: „საერთაშორისო საჯარო სამართალი“, „ადამიანის უფლებების საერთაშორისო დაცვა“, „საერთაშორისო ორგანიზაციების სამართალი“, „ლტოლვილთა საერთაშორისო სამართალი“ და ა.შ.

დისციპლინის ათვისების შედეგების

მიღწევისთვის საჭიროა:

სტუდენტმა უნდა იცოდეს:

დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ცნებით - ტერმინოლოგიური აპარატის აზრი და შინაარსი;

ძირითადი საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტების დებულებები, რომლებიც არეგულირებენ დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალს და სახელმწიფოთა თანამშრომლობის არსს ამ სფეროში;

ძირითადი პრინციპებისა და ნორმების შინაარსი, რომლებიც აწესრიგებენ დიპლომატიურ და საკონსულო ურთიერთობებს;

ძირითადი დოქტრინალური თეორიების დებულებები, რომლებიც არსებობს საერთაშორისო სამართლის მეცნიერებაში და გამოიყენება დიპლომატიურ და საკონსულო პრაქტიკაში; შეეძლოს:

შესაბამისი ცნებითი აპარატით თავისუფლად ოპერირება;

საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტებისა და ეროვნული კანონების იმ ნორმების გაანალიზება და სწორად გამოყენება, რომლებიც არეგულირებენ დიპლომატიურ და საკონსულო ურთიერთობას, აგრეთვე სპეციალისტების მიერ კვალიფიცირებული დოქტრინების განმარტება აღნიშნულ სფეროში.

წინადადებების დამუშავება ეროვნული კანონების სრულყოფისთვის დიპლომატიურ და საკონსულო სამართალში საერთაშორისო-სამართლებრივი ვალდებულებების გათვალისწინებით;

საერთაშორისო და ეროვნული სამართლის ნორმების ურთიერთშეფარდების ხარისხის შეფასება დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის კონკრეტულ საკითხებთან მიმართებაში;

სახელმწიფოთა დიპლომატიური და საკონსულო პრაქტიკის გაანალიზება;

ანალოგიური პროცესების განხორციელება და საექსპერტო დასკვნების მომზადება დიპლომატიური და საკონსულო სამართლისა და პრაქტიკის სხვადასხვა პრობლემურ საკითხზე;

როგორც ადგილობრივი, ისე საზღვარგარეთული სპეციალური იურიდიული ლიტერატურის დამოუკიდებლად შესწავლა და განხილვა.

ფლობდეს იმ ნორმატიულ სამართლებრივ აქტებთან მუშაობის ჩვევებს და უნარებს, რომლებიც არეგულირებენ საერთაშორისო ურთიერთობებს, დიპლომატიურ და საკონსულო სამართლის პრობლემებს.

მოლაპარაკებების, დიალოგის წარმართვის, სახელმწიფოსა და იურიდიული და ფიზიკური პირების ინტერესების დაცვისა და წარდგენის უნარებს;

საერთაშორისო-სამართლებრივი და ეროვნული სამართლებრივი აქტების შემუშავების პროცესებს.

დისციპლინის განყოფილებები

განყოფილება 1. დიპლომატიური და საკონსულო სამართლის ჩამოყალიბებისა და განვითარების ისტორია (საერთაშორისო ურთიერთობების სამართალი);

განყოფილება 2. დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარება რომთან, ევროპასთან და დიპლომატიური წარმომადგენლობის დაწესება.

განყოფილება 3. საერთაშორისო ურთიერთობებისა და დიპლომატიური წარმომადგენლობების საქმიანობის სამართლებრივი რეგულირება;

განყოფილება 4. უნივერსალური ხასიათის საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და მათ მიერ მოწვეულ კონფერენციებზე სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების, მათი პერსონალის და საერთაშორისო ორგანიზაციების სამართლებრივი რეჟიმი;

განყოფილება 5. საკონსულო სპეციალური მისიების სამართლებრივი რეჟიმი;

განყოფილება 6. საზღვარგარეთულ წარმომადგენლობათა პერსონალის სამართლებრივი სტატუსი;

განყოფილება 7. საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის საქმიანობის ხასიათი და ბუნება, თეორია და პრაქტიკა.

საკურსო სამუშაოთა თემატიკა

1. ორმხრივი საკონსულო კონვენციები.

2. დიპლომატიური დაცვა.

3. დიპლომატიური და საკონსულო პრივილეგიები და იმუნიტეტები. შედარებითი ანალიზი.

4. საერთაშორისო ორგანიზაციების დიპლომატიური სამართალი.

5. კონსულის მიერ მოქალაქეთა და იურიდიულ პირთა უფლებების და ინტერესების დაცვის ინსტიტუტი.

6. საპატიო კონსულების ინსტიტუტი.
7. საკონსულო იმუნიტეტები და პრივილეგიები, მათი თეორიული დასაბუთება და განვითარების ტენდენციები.
8. საკონსულო სამართალი როგორც საერთაშორისო სამართლის ინსტიტუტი.
9. სახელმწიფოთა საგარეო ურთიერთობების ორგანოები.
10. საკონსულო ფუნქციების ცნება და ზოგადი დახასიათება.
11. საელჩოს სამართლებრივი სტატუსი.
12. სახელმწიფოთა წარმომადგენლების სამართლებრივი სტატუსი საერთაშორისო ორგანიზაციებში და საერთაშორისო კონფერენციებზე.
13. სახელმწიფოთა წარმომადგენლობების სტატუსი საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.
14. დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა პრივილეგიები და იმუნიტეტები ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში.
15. საერთაშორისო დიპლომატიური სამართლის როლი თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში.
16. დიპლომატების სტატუსი ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში.
17. დიპლომატიური იმუნიტეტების და პრივილეგიების განვითარების ტენდენციები.
18. დიპლომატიური იმუნიტეტის და პრივილეგიების თეორიული დასაბუთება.

მეთოდური რეკომენდაციები საგნის შესწავლის ორგანიზაციისათვის

ლექციები. მასალის ზეპირი სისტემატური და თანმიმდევრული გადმოცემა საგნის განყოფილებების მიხედვით. ლექ-

ციები მიმდინარეობს მულტიმედიური მხარდაჭერითა და პრეზენტაციით (გასათვალისწინებელია ონლაინ რეჟიმიც).

სემინარები. სასწავლო პრაქტიკული მეცადინეობის ფორმა, რომელთა დროსაც სტუდენტები ლექტორის მონაწილეობით განიხილვენ ინფორმაციას, მოხსენებებს, რეფერატებს და დამოუკიდებელი მუშაობის სხვა სახეებს. სემინარი ტარდება შემდეგი ფორმით: 1. სალექციო მასალის და საკითხების განხილვა პრაქტიკული მეცადინეობებისათვის; სამეცნიერო სტატიების ანალიზი და განხილვა, რომელთა ჩამონათვალი წარმოდგენილია ამ პროგრამაში, და მათზე ანალიტიკური მოხსენებით გამოსვლა.

სწავლების პროცესის მეთოდოლოგიური მოდელი. სემინარულ მეცადინეობებზე გამოიყენება შემდეგი მეთოდოლოგიები და მეთოდები: გამოკითხვა, დისკუსია, საქმიანი თამაში, ამოცანების გადაწყვეტა.

დამოუკიდებელი მუშაობა. ფართო მნიშვნელობით სტუდენტის წყაროებზე დამოუკიდებელ მუშაობაში უნდა გავიგოთ მთელი საქმიანობა როგორც ლექტორის გარეშე, ისე მასთან კონტაქტით, როგორც სასწავლო აუდიტორიაში, ისე მის გარეთ, აქვე შედის პირველწყაროებზე მუშაობა, კონსპექტირება, ზეპირი გამოსვლები პირველწყაროების ანალიზით.

კონტროლის ფორმა. აქ იგულისხმება ერთი ან ორი ატესტაცია ტესტირების სახით, რეფერატის დანერით და შემაჯამებელი ატესტაციით წერილობითი სახით საერთაშორისო-სამართლებრივ პრობლემატიკაზე.

საკონტროლო კითხვები

1. აღწერეთ საერთაშორისო ურთიერთობათა სამართლის განვითარების ისტორიული მომენტები

2. რაში მდგომარეობს საერთაშორისო საჯარო სამართალ-

სა და საერთაშორისო ურთიერთობათა სამართალს შორის მსგავსება და განსხვავება?

3. როგორ გესახებათ საერთაშორისო საჯარო სამართლის ძირითადი დოქტრინების მნიშვნელობა?

4. რაში გამოიხატება დიპლომატიური სამართლის ჩამოყალიბებისა და კოდიფიკაციის ძირითადი ეტაპები?

5. რაში მდგომარეობს განსხვავება საელჩო სამართალსა და დიპლომატიურ სამართალს შორის?

6. რამდენი ეტაპი გაიარა საკონსულო სამართლის ჩამოყალიბებამ?

7. რატომ მოხდა, რომ სახელმწიფოთა წარმომადგენლობასთან დაკავშირებული ნორმები, საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მიმართებაში, იყო კოდიფიცირებული ცალკეულ კონვენციაში, და არა 1961 წ. ვენის კონვენციაში დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ?

5. როგორ გესმით ტერმინი „საგარეო ურთიერთობათა სამართალი“?

6. რას აღნიშნავენ სიტყვები „ამბასადორი“ და „დიპლომატი“?

7. დიპლომატიურ სამართალთან დაკავშირებული რომელი საკითხებით არის დღეს დაკავებული საერთაშორისო სამართლის კომისია?

8. როგორი ახალი ტენდენციები შეიმჩნევა საგრ. ურთ. სამართალში?

9. რა იგულისხმება ტერმინის „მისია“ ნორმატიულ განსაზღვრაში?

10. სახელმწიფოთა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა რატომ ექცევა რამდენიმე იურისდიქციის ქვეშ?

11. როგორ სტატუსს ფლობდნენ საბჭოთა სავაჭრო წარმომადგენლობები საზღვარგარეთ?

12. ითვლება თუ არა ნაცვალგების პრინციპი საკმაო იურიდიულ საფუძვლად იმისათვის, რათა საერთაშორისო სამთავრობოთაშორისმა ორგანიზაციამ დაანესოს წარმომადგენლობა სახელმწიფოში, რომელსაც უკვე აქვს აკრედიტებული წარმომადგენლობა შესაბამის საერთაშორისო ორგანიზაციაში?

13. 1961 წ. ვენის კონვენციის (დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ) წევრებად სუვერენული სახელმწიფოები ითვლებიან. რის საფუძველზე ითვლება წმინდა საყდარი (ვატიკანი) ამ კონვენციის წევრად?

14. ჩამოთვალეთ დიპლომატიური წარმომადგენლობის ძირითადი ფუნქციები.

15. რომელ სიტუაციებში შეუძლია დიპლომატიურ წარმომადგენლობას, დაიცვას მესამე სახელმწიფოს ინტერესები ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში?

16. როგორ გესმით ტერმინი „საკონსულო დაწესებულება“?

17. ჩამოთვალეთ ძირითადი საკონსულო ფუნქციები.

18. შეიძლება თუ არა საკონსულო თანამდებობის პირს დაევალოს დიპლომატიური ხასიათის გარკვეული მოქმედებების შესრულება? თუ დიახ, რის საფუძველზე?

19. საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლობების მიერ რომელი ფუნქციები სრულდება?

20. რომელ წესებზე იყო ორიენტირებული საერთაშორისო სამართლის კომისია სპეციალური მისიების შესახებ კონვენციის ნორმების დამუშავებისას?

21. როგორი დამოკიდებულება აქვს ტერმინს „სპეციალური დიპლომატია“ ტერმინთან „სპეციალური მისია“?

22. როგორია სპეციალური მისიის ძირითადი ფუნქციები?

23. როგორი სტატუსი აქვს სამთავრობო დელეგაციას საერთაშორისო კონფერენციაზე?

24. როგორ ფუძნდებიან დიპლომატიური წარმომადგენლობა და საკონსულო დანესებულება საზღვარგარეთ?

25. საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოს შეუძლია, თუ ეს დაშვებულია საერთაშორისო ორგანიზაციის წესებით, დააფუძნოს მუდმივი წარმომადგენლობა ამ საერთაშორისო ორგანიზაციასთან. საჭიროა თუ არა ასეთ შემთხვევაში დამატებითი თანხმობა საერთაშორისო ორგანიზაციის ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მხრივ?

26. საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოთა წარმომადგენლობის ბევრი საკითხი წყდება „ორგანიზაციის წესების“ საფუძველზე. როგორ გესმით ტერმინი „ორგანიზაციის წესები“?

27. როგორი პირობებით დაიშვება „მრავლობითი აკრედიტება“?

28. როგორი წესები მოქმედებს დიპლომატიური წარმომადგენლობის სტატუსის შეცვლისას?

29. შეიცავს თუ არა 1961 წ. და 1963 წ. ვენის კონვენცია დებულებას დიპლომატიური წარმომადგენლობის და საკონსულო დანესებულების საქმიანობის შეწყვეტის შესახებ?

30. როგორი წესებია დამაგრებული 1968 წ. კონვენციაში სპეციალური მისიების შესახებ მისიის საქმიანობის შეწყვეტის თაობაზე?

31. მოჰყვება თუ არა დიპლომატიური ურთიერთობების განწყვეტას საკონსულო ურთიერთობების ავტომატური განწყვეტა?

32. როგორ მოქმედებს შეიარაღებული კონფლიქტი შესაბამის სახელმწიფოებს შორის მათ დიპლომატიურ და საკონსულო ურთიერთობებზე? არის თუ არა რაიმე მითითებები ამ

თვალსაზრისით საერთაშორისო სამართლის კომისიაში?

33. როგორი წესები გამოიყენება დიპლომატიური წარმომადგენლობის და საკონსულო დაწესებულების წევრთა რაოდენობის განსაზღვრისას?

34. რა არის დიპლომატიური პასპორტი, ვის შეუძლია ფლობდეს მას და რა უფლებები აქვს მის მფლობელს?

35. ვინ შედის „დიპლომატიურ კორპუსში“ და ვინ ხელმძღვანელობს მას?

36. როგორ განისაზღვრება დიპლომატიური აგენტების მეთაურთა უფროსობა?

37. როგორი უფლებებით არ შეუძლია ისარგებლოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურის მოვალეობის შემსრულებელმა თვითონ დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურისაგან განსხვავებით?

38. დიპლომატიური წარმომადგენლობის თანამშრომელთა რომელი კატეგორიის დასახელება შეგიძლიათ?

39. რას ვგულისხმობთ საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის საქმიანობის ბუნებასა და ხასიათში?

40. რითი განსხვავდება ერთმანეთისაგან თეორია და პრაქტიკა?

ტიპიკური განმარტება

აკლამაცია – არის საერთაშორისო ორგანიზაციებში და საერთაშორისო კენჭისყრის გარეშე კონფერენციებზე გადაწყვეტილების მიღების წესი, გადაწყვეტილების მხარდაჭერის დაფიქსირებით.

აკრედიტაცია – წარმოადგენს წარმგზავნი სახელმწიფოს მიერ პირისათვის უფლებამოსილების მინიჭებას, რომლის მიხედვითაც პირი უფლებამოსილია, როგორც დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელმა, წარმოადგინოს წარმგზავნი სახელმწიფო მიმღებ ქვეყანაში.

ატაშე – წარმოადგენს უმცროს დიპლომატიურ რანგსა და თანამდებობას. მაგ. სამხედრო ატაშე, რომელიც არის საქართველოს თავდაცვის მინისტრის მიერ დანიშნული პირი, საგარეო საქმეთა მინისტრთან შეთანხმებით. მისი უფლებამოსილება განსაზღვრულია დიპლომატიური სამსახურის შესახებ კანონის მე-14 და მე-15 მუხლებით.

განვევის სიგელი – დოკუმენტი, რომლითაც წარმგზავნი სახელმწიფო მიმღებ სახელმწიფოს ატყობინებს დიპლომატიის გამოწვევის შესახებ.

გენერალური კონსული – წარმოადგენს ერთ-ერთ უმაღლეს დიპლომატიურ თანამდებობას. იგი ასევე წარმოადგენს საკონსულო დანესებულების მეთაურის ერთ-ერთ კლასს.

დესპანი – წარმოადგენს დიპლომატიური წარმომადგენლობების მეთაურთა ერთ-ერთ კლასს, რომელიც საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩების კლასზე დაბლა დგას.

დენონსაცია – „ფრანგ. *denonciation* ლათ. *denuntiatio* შეტყობინება) – საერთაშორისო ხელშეკრულების მოქმედების

ცალმხრივად შეწყვეტის ფორმა, რომელიც ნიშნავს ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტას ამ ხელშეკრულების დებულების შესაბამისად და დადგენილ ვადებში.

დეპონირება – არის საერთაშორისო ხელშეკრულების სავალდებულოდ აღიარება, ან შეერთება და შესაბამისი სიგელების დამტკიცების ჩაბარება დეპოზიტარისათვის.

დიპლომატია საერთაშორისო დაცვა – საერთაშორისო სამართლის ნორმების ერთობლიობა, რომელთა მიზანია დიპლომატია, აგრეთვე ზოგიერთი სხვა პირის მიმართ, რომლებიც საერთაშორისო დაცვით სარგებლობენ, დანაშაულებრივ ქმედებათა თავიდან აცილება, ხოლო მათი ჩადენის შემთხვევაში – დამნაშავეთა დასჯა (იხ. გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ 1973 წლის 14 დეკემბერს მიღებული კონვენცია იმ პირთა, მათ შორის დიპლომატიური აგენტების წინააღმდეგ დანაშაულობათა თავიდან აცილებისა და დასჯის შესახებ, რომლებიც საერთაშორისო დაცვით სარგებლობენ).

დიპლომატი – სახელმწიფოს საგარეო ურთიერთობათა ორგანოების (შიდასახელმწიფოებრივი თუ საზღვარგარეთული) მუშაკი, რომელსაც ევალება უცხო სახელმწიფოსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ურთიერთობების განხორციელებაში მონაწილეობა.

დიპლომატიური აგენტი – დიპლომატიური წარმომადგენლობისა და დიპლომატიური წარმომადგენლობის პერსონალის წევრი, რომელიც უშუალოდ მონაწილეობს დიპლომატიური წარმომადგენლობის ფუნქციების განხორციელებაში.

დიპლომატიური აგენტის პირადი ხელშეუხებლობა – არ შეიძლება დიპლომატიური აგენტის დაკავება ან დაპატიმრება; ადგილსამყოფელმა სახელმწიფომ ყველა ღონისძიება უნდა მიიღოს დიპლომატის პიროვნების თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის უზრუნველსაყოფად. ჩვეულებრივ, სახელმწი-

ფოების სისხლის სამართლის კანონმდებლობა განსაკუთრებულად იცავს დიპლომატიური აგენტის ხელშეუხებლობას.

დიპლომატიური აგენტის საბაჟო პრივილეგიები – დიპლომატიური აგენტები ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მოქალაქეებთან თუ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში მცხოვრებ არადიპლომატ სხვა უცხოელებთან შედარებით უფრო მეტი უფლებებით სარგებლობენ. დიპლომატიურ აგენტს ენიჭება უფლება, ყოველგვარი გადასახადის, გამოსაღებისა და ბაჟის გარეშე შემოიტანოს და გაიტანოს წარმომადგენლობისათვის საჭირო ნივთები, მათ შორის პირადი სარგებლობის ნივთები.

დიპლომატის გამოწვევა – ხდება დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადის გასვლა, ან სამუშაო მივლინებით ვადაზე ადრე შეწყვეტა.

დიპლომატიური კორპუსი – წარმოადგენს დიპლომატიური პერსონალის კრებით სახელს.

დიპლომატიური აგენტის სასამართლო იმუნიტეტი – რა სახის მართლსაწინააღმდეგო ქმედებაც არ უნდა ჩაიდინოს დიპლომატიურმა აგენტმა, იგი არ ექვემდებარება ადგილობრივ კანონებს და მას არ შეიძლება პასუხი მოეთხოვოს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს იურისდიქციის ფარგლებში;

დიპლომატიური აგენტის ფისკალური იმუნიტეტი – დიპლომატიური აგენტი თავისუფალია ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში არსებული ყველა სახის გადასახადისა და გამოსაღებისგან, აგრეთვე ყველა სახის შრომითი, სახელმწიფო და სამხედრო ვალდებულებისაგან.

დიპლომატიური დაცვა – ქმედება, რომელსაც დიპლომატიური არხების მეშვეობით სახელმწიფო ახორციელებს თავის მოქალაქეთა დასაცავად უცხო სახელმწიფოს მიერ მათი უფლებების დარღვევის შემთხვევაში. ჩვეულებრივ, დ.დ.

დიპლომატიური ეტიკეტი – იხ. დიპლომატიური პროტოკოლი.

დიპლომატიური კლასები – დიპლომატიური აგენტის წოდება „დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენციაში (მუხ. 14) ჩამოთვლილია დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა მეთაურის სამი კლასი: ა) ელჩებისა და ნუნციების (რომის პაპის ელჩები); ბ) დესპანებისა და ინტერ-ნუნციების (რომის პაპის დესპანები); გ) საქმეთა რწმუნებულთა. პირველი ორი კლასის წარმომადგენლებს სახელმწიფოს მეთაური გზავნის უცხო სახელმწიფოების მეთაურთან, ხოლო საქმეთა რწმუნებულებს – საგარეო საქმეთა მინისტრი შესაბამისი ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრთან.

დიპლომატიური კორპუსი – ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში აკრედიტებულ უცხოელ დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა მეთაურების (ე.ი. საელჩოების ან მისიების მეთაურთა) ერთობლიობა. დ.კ-ის ასეთი ვიწრო გაგების გარდა, აღნიშნულ ტერმინს ხმარობენ მოცემულ სახელმწიფოში არსებული ყველა საელჩოსა და მისიის დიპლომატიური პერსონალის ერთობლიობის აღსანიშნავადაც; ამავე ცნებაში ასევე შედიან დიპლომატთა მეუღლეები, არასრულწლოვანი შვილები, სრულწლოვანი, მაგრამ გაუთხოვარი ქალიშვილები და იშვიათად – მოხუცებული დედ-მამა.

დიპლომატიური პრივილეგიები და იმუნიტეტები – პირველ რიგში ვრცელდება დიპლომატიურ აგენტებზე, ადგილსამყოფელი სახელმწიფო თავის მოქალაქეებთან თუ აქვე მცხოვრებ არადიპლომატ უცხოელებთან შედარებით უფრო მეტ უფლებას ანიჭებს მათ, ათავისუფლებს ადგილობრივი იურისდიქციისადმი დაქვემდებარებისაგან. დ.პ.ი. რეგულირდება „დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენციით, სახელმწიფოთა ეროვნული კანონმდებლობით, ორმხრივი და მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებით.

დიპლომატიური პროტოკოლი – უცხო სახელმწიფოს ოფი-

ციალური პირების მიღების, მომსახურების და გაცილების წესები (მაგ. ვინ ხვდება პრეზიდენტს ან მთავრობის თავმჯდომარეს, სხვა პირს; ვინ აცილებს მათ მოლაპარაკებების დროს, სასადილო მაგიდასთან, რა წესით ხდება რწმუნების სიგელის გადაცემა და ა.შ.). ყველა სახელმწიფო (აგრეთვე საერთაშორისო ორგანიზაცია) თვითონ ადგენს დ.პ-ის წესებს, რაც საერთაშორისო თავაზიანობის კატეგორიას მიეკუთვნება. მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მიმღები სახელმწიფო თავისუფალია თავის მოქმედებაში, პირიქით, ის ყოველთვის ცდილობს, დაიცვას საერთაშორისო პრაქტიკაში ჩამოყალიბებული წესები, ხოლო თუ ცვლის მათ, ითვალისწინებს სხვა სახელმწიფოთა შესაძლო რეაქციას და ცდილობს, თავი აარიდოს პოლიტიკურ გართულებას.

დიპლომატიური რანგი – დიპლომატიურ სამსახურში დაწესებული ჩინი. დ.რ-ის მინიჭების წესი სახელმწიფოებში სხვადასხვაგვარია. საქართველოს კანონი „დიპლომატიური სამსახურის შესახებ“ (მუხ. 36) აწესებს საქართველოს დიპლომატიურ სამსახურში შემდეგ რანგებს: საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი, საგანგებო და სრულუფლებიანი დესპანი, უფროსი მრჩეველი, მრჩეველი, უმცროსი მრჩეველი, პირველი მდივანი, მეორე მდივანი, მესამე მდივანი, ატაშე.

დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ 1961 წლის ვენის კონვენცია – საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელმაც მოახდინა მანამდე მოქმედი საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმების კოდიფიცირება და პროგრესული განვითარება. კონვენცია განსაზღვრავს დიპლომატიური წარმომადგენლობის, დიპლომატიური აგენტების და მათი ოჯახების სტატუსს, მათ დიპლომატიურ პრივილეგიებსა და იმუნიტეტს.

დიპლომატიური ურთიერთობის განწყვეტა – ოფიციალური პოლიტიკური ურთიერთობის განწყვეტა სახელმწიფოებს შო-

რის ამა თუ იმ საკითხში მათი დაპირისპირების გამო. ეს ქმედება არ ნიშნავს (იხ. ცნობა საერთაშორისო სამართლებრივი) უარის თქმას და ავტომატურად არ იწვევს საკონსულო და სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობათა განწყვეტას.

დიპლომატიური ფოსტა – თავისი ქვეყნის სახელმწიფო ორგანოებთან დიპლომატიური წარმომადგენლობისა და საკონსულო დანესებულების კავშირის ერთ-ერთი სახეობა. „დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენციისა და საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის თანახმად, დ.ფ. ხელშეუხებელია.

დიპლომატიური შიკრიკი – პირი, რომელიც პასუხისმგებელია დიპლომატიური ფოსტის ადრესატამდე მიტანაზე. დ.შ-ს ეძლევა საკურიერო ფურცელი, რომელშიც განსაზღვრულია მისი სტატუსი და დიპლომატიური ფოსტის რაოდენობა. თავისი მოვალეობის შესრულებისას დ.შ. ხელშეუხებლობით სარგებლობს: აკრძალულია მისი დაკავება ან დაპატიმრება.

დიპლომატიური წარმომადგენლობა – სახელმწიფოს საგარეო ურთიერთობათა (საზღვარგარეთული) ორგანო, რომელიც არსდება მიმღები სახელმწიფოს დედაქალაქში, წარმგზავნ სახელმწიფოსა და მიმღებ სახელმწიფოს შორის შეთანხმების საფუძველზე.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი – დიპლომატიური წარმომადგენლობის პერსონალის ერთ-ერთი კატეგორია, რომელიც არ მიეკუთვნება დიპლომატიურ აგენტთა რიცხვს, მაგრამ მნიშვნელოვანი პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით სარგებლობს. ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალისა და მათი ოჯახის წევრები დიპლომატიური პრივილეგიებითა და იმუნიტეტით სარგებლობენ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი არ არიან

ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მოქალაქენი ან მუდმივად არ ცხოვრობენ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის მომსახურე პერსონალის სამართლებრივი მდგომარეობა – დიპლომატიური წარმომადგენლობის პერსონალის ერთ-ერთი კატეგორია (მძღოლები, მზარეულები და სხვ.), რომელიც არ მიეკუთვნება დიპლომატიურ აგენტთა რიცხვს და რომელიც შეზღუდული დიპლომატიური პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით სარგებლობს სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს ჩადენილ ქმედებათა მიმართ.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის პერსონალი – შედგება დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში მომუშავე პირთა სამი კატეგორიისაგან – დიპლომატიური აგენტების, დიპლომატიური წარმომადგენლობის ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის და მომსახურე პერსონალისაგან.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის პრივილეგიები და იმუნიტეტები – დიპლომატიურ წარმომადგენლობას თავის ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში მიეკუთვნება განსაკუთრებული დიპლომატიური პრივილეგიები და იმუნიტეტები, რომელთა მიზანია, უზრუნველყოს საელჩოს (წარმომადგენლობის) შეუფერხებელი საქმიანობა. იმუნიტეტი გულისხმობს დიპლომატიური წარმომადგენლობის განთავისუფლებას ადგილობრივი იურისდიქციის კომპეტენციიდან, პრივილეგიები კი მას ანიჭებენ გარკვეულ უპირატესობას, უფრო მეტ უფლებებს, ვიდრე ადგილობრივ მოქალაქეებს ან მოცემულ სახელმწიფოში მცხოვრებ არადიპლომატ უცხოელებს აქვთ. იურიდიული თვალსაზრისით ორივე კატეგორიის უფლებები თანაბარი ძალისაა, რაც აღიარებულია თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ჩვეულებითი და სახელშეკრულებო ნორმებით.

დუაიენი – არის დიპლომატიური კორპუსის საპროტოკოლო მეთაური (უხუცესი). მონაწილეობს ცერემონიალური ხასიათის ღონისძიებებში (მაგ. სახელმწიფო მეთაურის ინაუგურაცია, აღლუმები და ა.შ.) და დიპლომატიური კორპუსის სახელით მოქმედებს.

საკონსულო დაწესებულება – წარმომადგენლობა, რომელიც იქმნება საკონსულო დაწესებულებათა ფუნქციების შესასრულებლად. მისი ადგილმდებარეობა და ის ტერიტორია, რომლის ფარგლებშიც შეუძლია თავისი ფუნქციების განხორციელება, დგინდება შეთანხმებით შესაბამის სახელმწიფოებს შორის.

მულტილათერალიზმი – ნიშნავს მრავალი ქვეყნის საერთაშორისო თანამშრომლობას კონკრეტული საკითხის ირგვლივ, მისი საპირისპიროა უნილათერალიზმი ანუ პრობლემისადმი „ერთპიროვნული“ მიდგომა.

უნილათერალიზმი – პოლიტიკა, რომლის დროსაც სახელმწიფო მთლიანად დამოკიდებულია საკუთარ რესურსებზე უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და ეროვნული ინტერესების გატარებისას.

საკონსულო დაწესებულებათა ფუნქციები – ფუნქციები, რომლებიც დაკისრებული აქვთ საკონსულო დაწესებულებებს საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ 1963 წლის ვენის კონვენციის თანახმად (მუხ. 5).

საკონსულო თანამდებობის პირი – საკონსულო დაწესებულებაში მომუშავე პირი, რომელიც საკონსულო დაწესებულების ფუნქციებს ასრულებს. ს.თ.პ-ის სტატუსი, პრივილეგიები და იმუნიტეტები განისაზღვრება საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ 1963 წლის ვენის კონვენციით, რომლის დებულებათა გათვალისწინებით სახელმწიფოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „საქართველოს საკონსულო დაწესებულებათა შესახებ“.

საკონსულო იმუნიტეტი – ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში დადგენილი წესების გაუვრცელებლობა საკონსულო თანამდებობის პირებსა და მათი ოჯახის წევრებზე.

საკონსულო კონვენცია – საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელიც სახელმწიფოებს შორის საკონსულო საკითხებზე იდება; ეს საკითხებია: საკონსულო დაწესებულების დაარსება, მისი ფუნქციები, საკონსულო თანამდებობის პირთა პრივილეგიები და იმუნიტეტები და სხვ. ს.კ. ხშირად აფართოებს საკონსულო დაწესებულებათა ფუნქციებს, რომლებიც გათვალისწინებულია საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ 1963 წლის ვენის კონვენციით. საქართველოს ს.კ. დადებული აქვს მრავალ სახელმწიფოსთან.

საკონსულო კორპუსი – ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს გარკვეულ ტერიტორიაზე მყოფი უცხო ქვეყნების და საკონსულო თანამდებობის პირთა ერთობლიობა. კორპუსში შედიან აგრეთვე საკონსულო თანამდებობის პირთა ოჯახის წევრები. ს.კ.-ს სათავეში უდგას უხუცესი.

საკონსულო ლეგალიზაცია – საბუთების ნამდვილობის დადასტურება. ლეგალიზაციას, ჩვეულებრივ, საჭიროებს საბუთები, რომლებიც შედგენილია საზღვარგარეთ ან რომლებიც გამიზნულია საზღვარგარეთ გამოყენებისათვის. ს.ლ.-ს ახორციელებს როგორც საგარეო საქმეთა სამინისტრო, ისე საკონსულო დაწესებულებები საზღვარგარეთ.

საკონსულო მოსაკრებლები – გადასახადები, რომლებიც დადგენილი საკონსულო ტარიფების შესაბამისად იკრიფება იმ საქმიანობისათვის (მაგ., საკონსულო ლეგალიზაციისათვის), რომელსაც საკონსულო დაწესებულება თავისი ქვეყნის მოქალაქეთა და უცხოელთა თხოვნით ეწევა. ხშირად საკონსულო კონვენციებში გათვალისწინებულია სპეციალური დებულება, რომელიც საკონსულო გადასახადებისაგან ნაცვალ-

გების საფუძველზე ათავისუფლებს იმ ქვეყნის მოქალაქეებს, რომელთანაც მის ქვეყანას დადებული აქვს საკონსულო კონვენცია.

საკონსულო პატენტი – დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს, რომ კონკრეტული პირი ინიშნება საკონსულო დაწესებულების ხელმძღვანელად. ჩვეულებრივ, ს.პ-ში აღინიშნება კონკრეტული პირის სახელი, გვარი, საკონსულო რანგი, საკონსულო ოლქი და საკონსულო დაწესებულების ადგილმდებარეობა. მრავალ სახელმწიფოში ს.პ-ს გასცემს წარმგზავნი ქვეყნის საგარეო საქმეთა სამინისტრო (მინისტრი). ს.პ-ის მიღების საფუძველზე, მიმღები სახელმწიფო გასცემს საკონსულო ვიზეკვატურას.

საკონსულო პრივილეგიები – უპირატესობანი, რომლებიც ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საკონსულო დაწესებულებებსა და საკონსულო თანამდებობის პირებს ენიჭებათ.

საკონსულო რანგი – საკონსულო თანამდებობის პირთა თანამდებობრივი ჩინი. საკონსულო დაწესებულების მეთაურის რანგი განისაზღვრება საკონსულო დაწესებულების სტატუსით. გენერალურ საკონსულოს, საკონსულოს, ვიცე-საკონსულოს და საკონსულო სააგენტოს ხელმძღვანელობს შესაბამისად გენერალური კონსული, კონსული, ვიცე-კონსული, საკონსულო აგენტი.

საკონსულო სამართალი – საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტიტუტი, რომელიც არეგულირებს საკონსულო დაწესებულებათა სამართლებრივ მდგომარეობას, ასევე საკონსულო თანამდებობის პირთა სტატუსს, საკონსულო პრივილეგიებსა და საკონსულო თანამდებობის პირთა სტატუსს, საკონსულო პრივილეგიებსა და საკონსულო იმუნიტეტებს.

საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ 1963 წლის ვენის კონვენცია – საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელმაც მო-

ახდინა საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმების კოდიფიკაცია და პროგრესული განვითარება. კონვენცია განსაზღვრავს და არეგულირებს საკონსულო დანესებულებებისა და საკონსულო თანამდებობის პირთა სტატუსს, მათ პრივილეგიებსა და იმუნიტეტებს.

ეგზეკვატურა – არის მიმღები სახელმწიფოს თანხმობა საკონსულო დანესებულების მეთაურის მიერ კონკრეტულ საკონსულო ოლქში საკონსულო ფუნქციების განხორციელებაზე.

ელჩი – წარმოადგენს დიპლომატიური წარმომადგენლობათა მეთაურების უმაღლეს კლასს, რომელსაც ანიჭებს საქართველოს პრეზიდენტი, საგარეო საქმეთა მინისტრის წარდგინებით.

ვალიზა – არის დიპლომატიური ან საკონსულო ჩანთა (ფოსტა), რომელიც ხელშეუხებლობით სარგებლობს (1961 წ. ვენის კონვენცია).

ვატიკანი (ანკლავი) – წმინდა საყდარი საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი, სახელმწიფოების დიპლომატიური წარმომადგენლობები აკრედიტირებული არიან არა ვატიკანში, არამედ წმინდა საყდართან.

ინტერნუნციუსი – არის წმინდა საყდრის წარმომადგენელი სახელმწიფოში (დესპანის რანგის შესაბამისი).

კონსული – არის თანამდებობის პირი, რომელიც დანიშნულია წარმგზავნი სახელმწიფოს მიერ მიმღებ სახელმწიფოში ან საკონსულო ოლქში.

ნოტა – არის ოფიციალური დიპლომატიური დოკუმენტი, რომელიც დიპლომატიური მიმონერის ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენს.

ნუნციუსი – არის წმინდა საყდრის მუდმივი წარმომადგენე-

ლი სახელმწიფოში, რომელიც სტატუსით საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩის რანგს შეესაბამება.

პარაფირება – არის საერთაშორისო ხელშეკრულების დადების პროცესში საბოლოო ტექსტზე შეთანხმების დადასტურება (უფლებამოსილი პირი ყველა გვერდზე ინიციალებს სვამს).

საკონსულო დაცვა – საკონსულო დაწესებულებები მოქმედებენ არა სახელმწიფოს, არამედ შესაბამისი ფიზიკური თუ იურიდიული პირის სახელით.

საკონსულო დაწესებულება – არის წარმომადგენლობა, რომელიც ახორციელებს საკონსულო ფუნქციებს.

საკონსულო ოლქი – არის კონკრეტული ადგილსამყოფელი ტერიტორია, რომლის ფარგლებშიც ხორციელდება საკონსულო საქმიანობა.

საკონსულო კორპუსი – არის უცხო ქვეყნების საკონსულო თანამდებობის პირთა ერთობლიობა.

ეგზეკვატურა – არის საკონსულო კორპუსის ფუნქციები, ძირითადად, ცერემონიულ ხასიათს ატარებს.

საკონსულო პატენტი – არის წარგზავნილი სახელმწიფოს მიერ საკონსულო დაწესებულების მეთაურზე გაცემული დოკუმენტი.

საკონსულო ფოსტა – დიპლომატიური ფოსტის შესატყვისი ტერმინი.

საპატიო კონსული – არის პირი, რომელიც არ იმყოფება სახელმწიფო სამსახურში, მაგრამ წარმგზავნი სახელმწიფოს გადანყვეტილებით, რომელიც შეთანხმებულია ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან, ასრულებს ცალკეულ საკონსულო ფუნქციებს.

სარატიფიკაციო სიგელი – სახელმწიფოს მეთაურის მიერ ხელმოწერილი ოფიციალური დოკუმენტი, რომელიც ადას-

ტურებს სახელმწიფოს მიერ საერთაშორისო ხელშეკრულების რატიფიცირებას.

იმპლემენტაცია – არის საერთაშორისო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებათა შესრულება.

მემორანდუმი – არის დიპლომატიური დოკუმენტი, რომელშიც ჩამოყალიბებულია სახელმწიფოს პოზიცია ამა თუ იმ საკითხთან დაკავშირებით.

დიპლომატიური მისია – არის დიპლომატიური წარმომადგენლობა, რომელსაც ხელმძღვანელობს საგანგებო და სრულუფლებიანი დესპანი ან საქმეთა რწმუნებული.

ნოტის გაცვლა – ნიშნავს, როდესაც მხარეები ერთმანეთს უგზავნიან იდენტური ტექსტის მქონე წერილებს.

ოქმი – არის დოკუმენტი, სადაც ფიქსირდება მხარეების სურვილი შეუერთდნენ საერთაშორისო ხელშეკრულებას ან განავადონ მისი მოქმედება (ოქმს უწოდებენ ისეთ შეთანხმებასაც, რომელიც არ განსხვავდება ხელშეკრულებისგან).

პერსონა ნონ გრატა – ნიშნავს არასასურველ პირს, ასე მოიხსენიება დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაური და სხვა დიპლომატიური აგენტი, რომლებმაც დიპლომატიურ საქმიანობასთან შეუფერებელი საქციელი ჩაიდინეს.

რატიფიკაცია – არის საერთაშორისო ხელშეკრულების სავალდებულოდ აღიარების ფორმა.

რწმუნების სიგელი – არის დოკუმენტი, რომელსაც დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელი წარუდგენს მიმღებ სახელმწიფოს მეთაურს ან საგარეო საქმეთა მინისტრს, მიმღებ სახელმწიფოში მისი აკრედიტაციის მიზნით.

დროებით საქმეთა რწმუნებული – არის პირი, რომელიც დროებით ასრულებს დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურის მოვალეობას.

შენგენის ვიზა – არის ევროკავშირის ფარგლებში მოქმედი

უნიფიცირებული წესი შენგენის შეთანხმების მონაწილე ქვეყნებს შორის სავიზო კონტროლის გაუქმების შესახებ.

კონსენსუსი – არის გადანყვეტილების მიღების მეთოდი, კენჭისყრის გარეშე.

კონტრიბუცია – საერთაშორისო ურთიერთობათა სამართალში სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი სახე (ითვალისწინებს ფულადი სახსრების გადახდას).

ლეგატი (პაპის) – კათოლიკური ეკლესიის წარმომადგენელი გათვალისწინებულია დიპლომატიური სამართლის ნორმებით და კონკორდატით.

მოლაპარაკება – გულისხმობს მოდავე მხარეთა უშუალო კონტაქტს, მხარეთათვის მისაღები შეთანხმების მისაღწევად.

ნოტიფიკაცია – არის ოფიციალური შეტყობინება ანუ მხარეების ინფორმირება საერთაშორისო ხელშეკრულების ძალაში შესვლის ან მისი მოქმედების შეწყვეტის თაობაზე.

პაქტი – სახელმწიფოთა შორის დადებული ორმხრივი ან მრავალმხრივი ხელშეკრულება რაიმე კონკრეტულ პოლიტიკურ საკითხზე.

რეპარაცია – არის საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის მატერიალური პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი ფორმა.

რესტიტუცია – არის მიყენებული მატერიალური ზარალის ანაზღაურების ერთ-ერთი ფორმა.

არასამთავრობო საერთაშორისო ორგანიზაცია (IVGO) – არის რამდენიმე სახელმწიფო საზოგადოებრივი ჯგუფის, კავშირის ან კერძო პირთა მიერ შექმნილი გაერთიანება.

„ატომური დიპლომატია“ არის ტერმინი, რომელიც აღნიშნავს აშშ-ის საგარეო პოლიტიკური კურსის ძირითად მიმართულებებს მეორე მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ (იგულისხმება ხიროსიმასა და ნაგასაკზე ატომური ბომბის გამოყენება) ატომური სახელმწიფოების შექმნამ ეს პრიორიტეტი წაართვა აშშ-ს.

დეკლარაცია – არის ორი ან რამდენიმე სახელმწიფოს განცხადება, რომელიც სახავს მხარეთა საგარეო პოლიტიკის გარკვეულ გეზს.

დემარში – არის სახელმწიფოს საგარეო ურთიერთობათა ორგანოების საგანგებო გამოსვლა სხვა სახელმწიფოს მიმართ.

დენონსაცია – საერთაშორისო ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმა.

ემბარგო – არის სრული ან ნაწილობრივი გარკვეულ სახელმწიფოსთან აკრძალვები სხვადასხვა სფეროში (მაგ. ეკონომიკური ვაჭრობა).

ექსტრადიცია – არის მსჯავრდებულ და ეჭვმიტანილ პირთა გადაცემის პროცედურა სახელმწიფოთა შორის.

ვეტო – შესაბამისი კომპეტენტური ორგანოს ან თანამდებობის პირის უფლება აკრძალოს ან დროებით შეაჩეროს კანონის ძალაში შესვლა.

ეგზეკვატურა – არის თავის სახელმწიფოში გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულება, საკონსულოს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში, ასევე შეიძლება იგულისხმებოდეს ოფიციალური დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს, რომ მიმღები სახელმწიფოს მთავრობა თანახმაა კონსულის დანიშვნაზე კონკრეტულ საკონსულო ოლქში.

რეპატრიაცია – არის იმ პირთა დაბრუნება სამშობლოში, რომლებიც სხვადასხვა დროს იძულებითი გარემოების გამო სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ.

საზღვრის დემარკაცია – არის საზღვრის ხაზი, რომელიც მოცემული სახელმწიფოს ტერიტორიის ფარგლებს საზღვრავს ს.დ. ახდენს მოსაზღვრე სახელმწიფოთა მთავრობის მიერ პარიტეტულ სანყისებზე შექმნილი ერთობლივი კომისია, ხელშეკრულების საფუძველზე კომისია ადგილზე ახდენს

საზღვრის ხაზის მდებარეობის დადგენას და ქმნის სათანადო ოქმს, რომელშიც აღინიშნება ს.დ. შეტანილი რუკები, სქემები, სასაზღვრო ზოლის ფოტოები.

სპეციალური მისია – საერთაშორისო ურთიერთობათა პრაქტიკა იცნობს სპეციალური მისიის ინსტიტუტს, ანუ დროებით საზღვარგარეთულ ორგანოს, რომლის სტატუსს განსაზღვრავს 1969 წელს მიღებული კონვენცია „სპეციალური მისიების შესახებ“, რომლის თანახმადაც სპეციალური მისიის დროებითი ხასიათია ჩამოყალიბებული. სპეციალურ მისიას მეორე სახელმწიფოს თანხმობის შემთხვევაში სახელმწიფო აგზავნის რაიმე კონკრეტული დავალების შესასრულებლად.

საერთაშორისო დელიქტი – არის საერთაშორისო სამართალდარღვევის შედარებით ლოკალური სახის სამართალდარღვევის აქტი.

„ცივი ომი“ – არის სახელმწიფოთა შორის მწვავე იდეოლოგიური და პოლიტიკური დაპირისპირება.

ხელშეკრულების ავთენტურობა – ნიშნავს, რომ მრავალენოვანი ხელშეკრულების ტექსტი თანაბარი იურიდიული ძალის მქონეა.

ჰეგემონიზმი – ნიშნავს საერთაშორისო ურთიერთობებში სახელმწიფოთა პოლიტიკას, რომელიც მიზნად ისახავს მსოფლიო ან რეგიონულ ბატონობას. სხვა სახელმწიფოებთან მიმართებაში უპირატესობის მოპოვებას.

ჰუმანიტარული ინტერვენცია – სახელმწიფოს წინააღმდეგ სამხედრო ღონისძიების გატარება.

დანართი 1

საქართველოს კანონი დიპლომატიური სამსახურის შესახებ

თავი I

ზოგადი დებულებანი

მუხლი 1. კანონის რეგულირების სფერო

1. ეს კანონი ადგენს საქართველოს დიპლომატიური სამსახურის ორგანიზების სამართლებრივ საფუძვლებს, აწესრიგებს დიპლომატიური სამსახურის გავლასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს, განსაზღვრავს დიპლომატიურ სამსახურში მყოფი პირის სამართლებრივ მდგომარეობას.

2. დიპლომატიური სამსახური მონაწილეობს ქვეყნის საგარეო პოლიტიკური კურსის ფორმირებაში, უზრუნველყოფს მის განხორციელებას და საქართველოს კონსტიტუციის, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების, ამ კანონისა და საქართველოს სხვა ნორმატიული აქტების შესაბამისად კოორდინაციას უწევს ქვეყნის საერთაშორისო ურთიერთობებს.

მუხლი 2. კანონში გამოყენებულ ტერმინთა განმარტება

ამ კანონში გამოყენებულ ტერმინებს აქვთ შემდეგი მნიშვნელობა:

ა) დიპლომატიური სამსახური – საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო და მისი ქვედანაყოფები ქვეყნის ტერიტორიაზე და საზღვარგარეთ;

ბ) საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო (შემდგომ-

ში – სამინისტრო) – სამთავრობო დაწესებულება, რომელიც ახორციელებს სხვა სახელმწიფოებთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ქვეყნის საერთაშორისო ურთიერთობების სახელმწიფოებრივ მართვას;

გ) დიპლომატიური წარმომადგენლობა – სამინისტროს ქვედანაყოფი საზღვარგარეთ, რომელიც საერთაშორისო ორგანიზაციასთან და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან დიპლომატიური და საკონსულო ურთიერთობებისას წარმოადგენს საქართველოს;

დ) საკონსულო დაწესებულება – სამინისტროს ქვედანაყოფი საზღვარგარეთ, რომელიც ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან საკონსულო ურთიერთობისას და იმ სახელმწიფოსთან დიპლომატიური ურთიერთობისას, სადაც დიპლომატიური წარმომადგენლობა არ არის დაფუძნებული, წარმოადგენს საქართველოს;

ე) დიპლომატიური მისია – დიპლომატიური მისია იმ მნიშვნელობით, რომელიც მას მინიჭებული აქვს „დიპლომატიური ურთიერთობის შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენციით;

ვ) ტერიტორიული ორგანო – სამინისტროს წარმომადგენლობა საქართველოს ტერიტორიაზე;

ზ) დიპლომატიური რანგი – დიპლომატიურ სამსახურში დაწესებული სპეციალური რანგი, რომელიც ენიჭება დიპლომატიური თანამდებობის პირს;

თ) დიპლომატიური თანამდებობის პირი – დიპლომატიურ სამსახურში დიპლომატიურ თანამდებობაზე დანიშნული პირი, რომელსაც მინიჭებული აქვს დიპლომატიური რანგი;

ი) ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი – საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად სამინისტროს სისტემაში არადიპლომატიურ თანამდებობაზე დანიშნული ან ხელშეკრულების საფუძველზე სამუშაოდ მიღებული საქართველოს

მოქალაქეები, რომლებიც ადმინისტრაციულ-ტექნიკურ მომსახურებას უწევენ დიპლომატიურ წარმომადგენლობებსა და საკონსულო დანესებულებებს;

კ) დიპლომატიური სამსახურის რეზერვი - ამ კანონით დადგენილი წესის შესაბამისად, როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადაზე ადრე შეწყვეტისა და როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადის გასვლის გამო გამოწვეული პირები, აგრეთვე ის პირები, რომლებმაც წარმატებით გაიარეს კონკურსი, მაგრამ ვაკანსიის არარსებობის გამო ვერ დაინიშნენ შესაბამის თანამდებობაზე; .

ლ) დიპლომატიური სამსახურის აქტიური რეზერვი - საქართველოს პარლამენტის აპარატის, საქართველოს პრეზიდენტის ადმინისტრაციის, საქართველოს მთავრობის კანცელარიის, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს, საქართველოს ეროვნული უშიშროების საბჭოს აპარატის, კონფლიქტების მოგვარების საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატის და ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატის საჯარო მოხელეები, აგრეთვე საქართველოს შესაბამისი საერთაშორისო ხელშეკრულების ან შეთანხმების საფუძველზე საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს და საქართველოს საგარეო დაზვერვის სპეციალური სამსახურის თანამშრომლები, რომლებიც მონაწილეობენ ქვეყნის საგარეო პოლიტიკური კურსისა და საერთაშორისო ურთიერთობების შესახებ წინადადებების შემუშავებასა და განხორციელებაში. დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში ჩასარიცხი პირების თანამდებობათა ნუსხა, გარდა საქართველოს პარლამენტის აპარატის საჯარო მოხელეებისა, საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის წარდგინებით განისაზღვრება საქარ-

თველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით. დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში ჩასარიცხი საქართველოს პარლამენტის აპარატის საჯარო მოხელეების ნუსხას ადგენს საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე;

მ) მომსახურე პერსონალი – ხელშეკრულების საფუძველზე სამუშაოდ მიღებული სათანადო კვალიფიკაციის მქონე საქართველოსა და უცხო ქვეყნის მოქალაქეები და მოქალაქეობის არმქონე პირები, რომლებიც, „დიპლომატიური ურთიერთობის შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენციის შესაბამისად, ემსახურებიან დიპლომატიურ წარმომადგენლობებსა და საკონსულო დაწესებულებებს;

ნ) როტაცია – სამინისტროს, დიპლომატიური წარმომადგენლობისა და საკონსულო დაწესებულების თანამდებობის პირთა ურთიერთშენაცვლება;

ო) როტაციის წესით სამუშაო მივლინება – დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში ან საკონსულო დაწესებულებაში სამუშაოდ წარგზავნა ამ კანონით დადგენილი წესითა და ვადით;

პ) ოჯახის წევრი – დიპლომატიური თანამდებობის პირისა და ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალის მეუღლე, არასრულწლოვანი შვილი, მეურვეობის ან მზრუნველობის ქვეშ მყოფი პირი;

ჟ) პირველადი მონყობის ხარჯები – დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში სამუშაოდ მივლინებული თანამდებობის პირისა და მისი ოჯახის წევრების საყოფაცხოვრებო მონყობისათვის ერთჯერადად გაცემული თანხა, რომლის მიზნობრიობასა და ოდენობას, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თავისებურებათა გათვალისწინებით და საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსთან შეთანხმებით, ადგენს საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი;

რ) საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენელი – საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს მიერ საერთაშორისო ორგანიზაციაში სამუშაოდ მივლინებული თანამდებობის პირი.

მუხლი 3. დიპლომატიური სამსახურის ძირითადი ამოცანები და ფუნქციები

დიპლომატიური სამსახურის ძირითადი ამოცანები და ფუნქციებია:

ა) საერთაშორისო და რეგიონული მშვიდობისა და უსაფრთხოების განმტკიცებისათვის ხელის შეწყობა;

ბ) საქართველოს უსაფრთხოებისა და საერთაშორისო სტატუსის განმტკიცება;

გ) ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისათვის ხელის შეწყობა;

დ) კომპეტენციის ფარგლებში საქართველოს მოქალაქეთა ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა;

ე) საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების განუხრელი დაცვისა და შემდგომი განვითარებისათვის ხელის შეწყობა;

ვ) საქართველოს საგარეო პოლიტიკური კურსის ძირითადი მიმართულებების შესახებ წინადადებების შემუშავება;

ზ) საერთაშორისო ურთიერთობებში საქართველოს ინტერესების წარმოდგენა და დაცვა;

თ) დიპლომატიური საშუალებებით საქართველოს სუვერენიტეტის, ქვეყნის უსაფრთხოების, მისი ტერიტორიული მთლიანობისა და საზღვრების ურღვევობის და სხვა სახელმწიფოებრივი ინტერესების დაცვა;

ი) საქართველოსა და სხვა სახელმწიფოებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებს შორის პოლიტიკური, ეკონომიკური,

კულტურული, სამეცნიერო და სხვა სახის კავშირების განმტკიცება;

კ) საერთაშორისო ურთიერთობებში საქართველოს სახელმწიფო დაწესებულებების საქმიანობის კოორდინაცია;

ლ) სხვა სახელმწიფოებთან საქართველოს საკონსულო პოლიტიკის გატარება;

მ) საზღვარგარეთ განლაგებული საქართველოს საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და დაწესებულებების საქმიანობისათვის ხელის შეწყობა.

მუხლი 4. დიპლომატიური სამსახურის ფასეულობები, პრინციპები და პროფესიული ეთიკის ქარტია

1. დიპლომატიური სამსახურის ფასეულობებია:

ა) პროფესიონალიზმი, ერთგულება, პატიოსნება და მიუკერძოებლობა;

ბ) პატრიოტიზმი და ანგარიშვალდებულება ქვეყნისა და ხალხის წინაშე.

2. დიპლომატიური სამსახურის პრინციპებია:

ა) ეროვნული ინტერესების თანმიმდევრულად განხორციელება;

ბ) საგარეო პოლიტიკის ქმედებებისა და ინიციატივების მდგრადობა და პროგნოზირებადობა;

გ) ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებათა და თავისუფლებათა პატივისცემა;

დ) საქართველოს კონსტიტუციის, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების, ამ კანონისა და საქართველოს სხვა ნორმატიული აქტების მოთხოვნათა ზუსტი და თანმიმდევრული დაცვა;

ე) საქართველოს ყველა მოქალაქისათვის მათი უნარის,

კვალიფიკაციისა და პროფესიული მომზადების შესაბამისად დიპლომატიურ სამსახურში შესვლის თანაბარი შესაძლებლობების უზრუნველყოფა;

ვ) მოსამსახურეთა კადრების სტაბილურობა;

ზ) დიპლომატიური სამსახურის ერთიანობა;

თ) პოლიტიკური ნეიტრალიტეტი.

3. დიპლომატიური სამსახურის პროფესიული ეთიკის ქარტიის მიზანია, ხელი შეუწყოს დიპლომატიური სამსახურის ფასეულობებისა და პრინციპების პატივისცემას.

მუხლი 5. დიპლომატიური სამსახურის ხელმძღვანელი დიპლომატიურ სამსახურს ხელმძღვანელობს საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი (შემდგომში – მინისტრი).

მუხლი 6. დიპლომატიური წარმომადგენლობები

1. საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობებია:

ა) საქართველოს საელჩო;

ბ) საერთაშორისო ორგანიზაციასთან არსებული საქართველოს მუდმივი წარმომადგენლობა;

გ) საქართველოს დიპლომატიური მისია.

2. დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელს საქართველოს პარლამენტის თანხმობით თანამდებობაზე ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი.

3. დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელს მინისტრის წარდგინებით თანამდებობიდან ათავისუფლებს საქართველოს პრეზიდენტი.

მუხლი 7. საკონსულო დაწესებულებები

საქართველოს საკონსულო დაწესებულების სახეები და მათი სამართლებრივი მდგომარეობა განისაზღვრება „საქარ-

თველოს საკონსულო დაწესებულებათა შესახებ“ საქართველოს კანონითა და საქართველოს სხვა ნორმატიული აქტებით.

მუხლი 8. გადანაცვეტილებები დიპლომატიური წარმომადგენლობისა და საკონსულო დაწესებულების დაფუძნების, რეორგანიზაციისა და ლიკვიდაციის შესახებ

1. გადანაცვეტილებებს დიპლომატიური წარმომადგენლობის დაფუძნების, რეორგანიზაციისა და ლიკვიდაციის შესახებ იღებს საქართველოს პრეზიდენტი.

2. გადანაცვეტილებებს საკონსულო დაწესებულების დაფუძნების, რეორგანიზაციისა და ლიკვიდაციის შესახებ იღებს მინისტრი.

თავი II

დიპლომატიური სამსახურის საკადრო შემადგენლობა

მუხლი 9. დიპლომატიური თანამდებობის პირის სამართლებრივი მდგომარეობა

1. დიპლომატიური თანამდებობის პირი ირიცხება საქართველოს სახელმწიფო სამსახურში.

2. დიპლომატიური თანამდებობის პირის სამართლებრივი მდგომარეობა რეგულირდება ამ კანონითა და საქართველოს შესაბამისი ნორმატიული აქტებით.

მუხლი 10. დიპლომატიურ სამსახურში თანამდებობის პირთა კატეგორიები

დიპლომატიურ სამსახურში დაწესებულია თანამდებობის პირთა შემდეგი კატეგორიები:

- ა) დიპლომატიური თანამდებობის პირები;
- ბ) ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი;
- გ) მომსახურე პერსონალი.

მუხლი 11. დიპლომატიური თანამდებობის პირთა კატეგორიები

დიპლომატიური თანამდებობის პირთა კატეგორიებია:

- ა) უმაღლესი დიპლომატიური თანამდებობის პირი (A კატეგორია);
- ბ) უფროსი დიპლომატიური თანამდებობის პირი (B კატეგორია);
- გ) უმცროსი დიპლომატიური თანამდებობის პირი (C კატეგორია).

მუხლი 12. უმაღლესი დიპლომატიური თანამდებობის პირები (A კატეგორია)

უმაღლესი დიპლომატიური თანამდებობის პირები არიან:

- ა) მინისტრის პირველი მოადგილე და მოადგილე (A1);
- ბ) სამინისტროს დეპარტამენტის დირექტორი (A2);
- გ) საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი (A2);
- დ) საერთაშორისო ორგანიზაციასთან საქართველოს მუდმივი წარმომადგენელი (A2);
- ე) საქართველოს დიპლომატიური მისიის ხელმძღვანელი (A2);
- ვ) საქართველოს გენერალური კონსული (A3);
- ზ) საგანგებო დავალებათა ელჩი (A3).

მუხლი 13. უფროსი დიპლომატიური თანამდებობის პირები (B კატეგორია)

უფროსი დიპლომატიური თანამდებობის პირები არიან:

- ა) სამინისტროს დეპარტამენტის დირექტორის მოადგილე (B1);

- ბ) საგანგებო და სრულუფლებიანი დესპანი (B1);
- გ) საერთაშორისო ორგანიზაციასთან საქართველოს მუდმივი წარმომადგენლის მოადგილე (B1);
- დ) სამინისტროს დეპარტამენტში შემავალი სამმართველოს უფროსი (B2);
- ე) უფროსი მრჩეველი (B2);
- ვ) კონსული (B2);
- ზ) მრჩეველი (B3);
- თ) თავდაცვის ატაშე და საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენელი (B3).

მუხლი 14. უმცროსი დიპლომატიური თანამდებობის პირები (C კატეგორია)

უმცროსი დიპლომატიური თანამდებობის პირები არიან:

- ა) ვიცე-კონსული (C1);
- ბ) პირველი მდივანი (C1);
- გ) საკონსულო აგენტი (C2);
- დ) მეორე მდივანი (C2);
- ე) მესამე მდივანი (C3);
- ვ) ატაშე (C3);
- ზ) თავდაცვის ატაშეს აპარატისა და საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენლის აპარატის თანამდებობის პირები (C3).

მუხლი 15. დიპლომატიური თანამდებობის პირის თანამდებობრივი შეუთავსებლობა

დიპლომატიურ თანამდებობაზე დანიშვნის მომენტიდან პირი წყვეტს ნებისმიერ აქტიურ პოლიტიკურ საქმიანობას. დიპლომატიურ სამსახურში მოღვაწეობის პერიოდში დიპლო-

მატიური თანამდებობის პირი პოლიტიკურად ნეიტრალურია და არა აქვს უფლება, ეწეოდეს საქმიანობას / პროპაგანდას ნებისმიერი პოლიტიკური პარტიის, ორგანიზაციის, გაერთიანების სასარგებლოდ ან წინააღმდეგ.

მუხლი 16. დიპლომატიური თანამდებობის პირის ვალდებულებანი

დიპლომატიური თანამდებობის პირი ვალდებულია:

- ა) დაიცვას საქართველოს სახელმწიფო ინტერესები;
- ბ) პატივი სცეს და დაიცვას საქართველოსა და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობა და ჩვეულებანი;
- გ) პირადი ინტერესებისათვის არ გამოიყენოს დიპლომატიური უფლებები და იმუნიტეტი.

მუხლი 17. დიპლომატიურ თანამდებობაზე დანიშვნა

1. სამინისტროს დიპლომატიურ თანამდებობებზე ინიშნებიან საქართველოს მოქალაქეები.

2. სამინისტროს დიპლომატიურ თანამდებობაზე დანიშვნა ხდება გადაყვანის წესით, კონკურსის წესით ან უკონკურსოდ.

3. გადაყვანის წესით დიპლომატიურ თანამდებობაზე ინიშნებიან დიპლომატიური თანამდებობის პირები.

4. კონკურსის წესით დიპლომატიურ თანამდებობაზე ინიშნებიან პირები, რომლებსაც აქვთ უმაღლესი განათლება, ფლობენ საქართველოს სახელმწიფო ენას და ორ უცხოურ ენას მაინც.

5. უკონკურსოდ დანიშვნა შეიძლება შემდეგ დიპლომატიურ თანამდებობაზე:

- ა) მინისტრის მოადგილე;
- ბ) სამინისტროს დეპარტამენტის დირექტორი;

გ) საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი;
დ) საერთაშორისო ორგანიზაციასთან საქართველოს მუდ-
მივი წარმომადგენელი;

ე) საქართველოს დიპლომატიური მისიის ხელმძღვანელი;

ვ) საგანგებო დავალებათა ელჩი.

6. უკონკურსოდ დიპლომატიურ თანამდებობაზე შეიძლება დაინიშნონ:

ა) უმაღლესი დიპლომატიური რანგის მქონე პირები;

ბ) დიპლომატიურ თანამდებობაზე დროებით არმყოფი მო-
ხელის შემცვლელი – მოხელის სამსახურში გამოსვლამდე;

გ) კონკურსის წესით დასანიშნი თანამდებობის პირის მო-
ვალეობის შემსრულებელი – კონკურსის შედეგების მიხედვით
პირის თანამდებობაზე დანიშვნამდე;

დ) დიპლომატიური სამსახურის რეზერვში ჩარიცხული და
დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში მყოფი პი-
რები სამინისტროს საკონკურსო-საატესტაციო კომისიის რე-
კომენდაციის საფუძველზე;

ე) დიპლომატიური წარმომადგენლობიდან და საკონსულო
დანესებულებიდან როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვა-
დის გასვლის გამო გამოწვეული პირები.

7. კონკურსის წესით ვაკანტურ თანამდებობებზე დასანიშ-
ნი პირების შეფასებას ახორციელებს სამინისტროს საკონ-
კურსო-საატესტაციო კომისია.

8. კონკურსის ჩატარების წესი განისაზღვრება მინისტრის
ბრძანებით.

9. დიპლომატიურ სამსახურში მიღებასთან და დიპლომა-
ტიური სამსახურის გავლასთან დაკავშირებულ სხვა საკი-
თებზე, მოხელის კვალიფიკაციის დასადგენად, მინისტრის
ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით
შეიძლება დანესდეს დამატებითი მოთხოვნები.

მუხლი 18. სამინისტროს დეპარტამენტის დირექტორისა და საგანგებო დავალებათა ელჩის დანიშვნა

1. სამინისტროს დეპარტამენტის დირექტორის თანამდებობაზე მინისტრი ნიშნავს პირს, რომელსაც აქვს უმაღლესი განათლება, სათანადო კვალიფიკაცია და პროფესიული მომზადება, ფლობს საქართველოს სახელმწიფო ენას, ორ უცხოურ ენას მაინც და აქვს საგარეო ურთიერთობების სფეროში მუშაობის გამოცდილება.

2. საგანგებო დავალებათა ელჩის თანამდებობაზე მინისტრი ნიშნავს პირს, რომელსაც აქვს უმაღლესი განათლება, სათანადო კვალიფიკაცია და პროფესიული მომზადება, ფლობს საქართველოს სახელმწიფო ენას და ერთ უცხოურ ენას მაინც.

თავი III

დიპლომატიური სამსახურის გავლა

მუხლი 19. დიპლომატიური სამსახურის გავლის წესი

დიპლომატიური სამსახურის გავლის წესი განისაზღვრება მინისტრის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით.

მუხლი 20. როტაცია

1. მოსამსახურეთა კადრების სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად დიპლომატიურ სამსახურში დაწესებულია თანამდებობის პირთა როტაცია.

2. როტაციის ფარგლებში ხორციელდება დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში პირთა სამუშაო მივლინება, დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში სამუშაოდ მივლინებულ პირთა გამოწვევა სამინისტროში საქმიანობის გასაგრძელებლად.

3. როტაციის წესით სამუშაო მივლინებიდან გამონვეულმა პირმა მომდევნო როტაციის წესით სამუშაო მივლინებამდე სამინისტროში უნდა იმუშაოს არანაკლებ ერთი წლისა. მინისტრი, საჭიროების შემთხვევაში, უფლებამოსილია, ეს ვადა შეამციროს.

4. ამ მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებულ ვადაში ჩაითვლება როტაციის წესით სამუშაო მივლინებიდან გამონვეული პირის დიპლომატიური სამსახურის რეზერვში ყოფნის დრო.

მუხლი 21. როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ხარჯების ანაზღაურება

დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ხარჯების ანაზღაურება რეგულირდება მინისტრის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით დადგენილი წესით.

მუხლი 22. დიპლომატიური წარმომადგენლობისა და საკონსულო დაწესებულების თანამდებობის პირები

1. დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში დიპლომატიურ თანამდებობაზე როტაციის წესით სამუშაო მივლინებით, დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის, აგრეთვე თავდაცვის ატაშეს და საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენლის გარდა, წარიგზავნიებიან სამინისტროს დიპლომატიური თანამდებობის პირები.

2. დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში არადიპლომატიურ თანამდებობაზე როტაციის წესით სამუშაო მივლინებით წარიგზავნება სამინისტროს ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი.

3. განსაკუთრებულ შემთხვევაში დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში არადიპლომატიურ თანამდებობაზე როტაციის წესით სამუშაო მივლინებით სამინისტროსთან შეთანხმებით შეიძლება წარგზავნილ იქნეს პირი, რომელიც არ არის სამინისტროს სისტემის მოსამსახურე.

მუხლი 23. დიპლომატიური წარმომადგენლობიდან და საკონსულო დაწესებულებიდან როტაციის წესით გამოწვეული პირები

1. დიპლომატიური წარმომადგენლობიდან და საკონსულო დაწესებულებიდან როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადის გასვლის გამო გამოწვეული პირები სამინისტროში შესაბამისი ვაკანტური თანამდებობის არსებობის შემთხვევაში უნდა დაინიშნონ შესაბამის თანამდებობაზე.

2. დიპლომატიური წარმომადგენლობიდან და საკონსულო დაწესებულებიდან როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადის გასვლის გამო გამოწვეული პირები სამინისტროში შესაბამისი ვაკანსიის არარსებობის შემთხვევაში ირიცხებიან დიპლომატიური სამსახურის რეზერვში.

მუხლი 24. დიპლომატიური წარმომადგენლობიდან და საკონსულო დაწესებულებიდან თანამდებობის პირის ვადაზე ადრე გამოწვევის საფუძვლები

1. დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადაზე ადრე შეწყვეტა და თანამდებობის პირის ვადაზე ადრე გამოწვევა, დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის, თავდაცვის ატაშეს და საქართველოს თავდაცვის სამინისტ-

ტროს წარმომადგენლის გარდა, მინისტრმა შეიძლება განახორციელოს:

ა) დიპლომატიური წარმომადგენლობის ან საკონსულო დაწესებულების ლიკვიდაციისას ან / და რეორგანიზაციისას;

ბ) დიპლომატიური წარმომადგენლობის ან საკონსულო დაწესებულების საშტატო განრიგით გათვალისწინებულ თანამდებობათა შემცირებისას;

გ) მივლინებული პირის ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მიერ „პერსონა ნონ გრატად“ გამოცხადებისას;

დ) მნიშვნელოვანი საერთაშორისო გართულებისას, რომელიც შეიძლება გამოიწვიოს დიპლომატიური ან საკონსულო თანამდებობის პირის შემდგომმა მუშაობამ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში;

ე) თანამდებობის პირის თანხმობით მისი სხვა თანამდებობაზე გადაყვანისას;

ვ) თანამდებობის პირის მოთხოვნისას;

ზ) თანამდებობის პირის მძიმე ავადმყოფობისას, რომელიც შეუძლებელს ხდის მის მიერ დაკისრებულ მოვალეობათა შესრულებას;

თ) თანამდებობის პირის გარდაცვალებისას;

ი) თანამდებობის პირის მიერ დაკისრებულ მოვალეობათა არაჯეროვნად შესრულების გამო;

კ) საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევებში.

2. ვადაზე ადრე გამოწვევა ხდება მინისტრის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით, სამინისტროს ხელმძღვანელობის, სამინისტროს გენერალური ინსპექციის ან / და დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის წარდგინებით.

მუხლი 25. საქართველოს საკანონმდებლო ხელისუფლების ორგანოში არჩევა და საერთაშორისო ორგანიზაციაში სამუშაოდ მივლინება

1. დიპლომატიური თანამდებობის პირი, რომელიც არჩეული იქნება საქართველოს საკანონმდებლო ხელისუფლების ორგანოში ან სახელმწიფოებრივი საჭიროების შემთხვევაში სამუშაოდ მივლინებული იქნება საერთაშორისო ორგანიზაციაში (ან საქართველოს სახელმწიფო დაწესებულებაში), ირიცხება დიპლომატიური სამსახურის რეზერვში და შესაბამისი უფლებამოსილების ვადის გასვლის შემდეგ შეიძლება დაინიშნოს დიპლომატიურ სამსახურში შესაბამის თანამდებობაზე.

2. ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრულ პირს უნარჩუნდება დიპლომატიური რანგი, სარგებლობს საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული შეღავათებით და შესაძლებელია წარდგენილ იქნეს მორიგი დიპლომატიური რანგის მისანიჭებლად.

მუხლი 26. დიპლომატიური სამსახურის რეზერვი

1. ამ კანონის 24-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ა“-„დ“, „ვ“ და „ზ“ ქვეპუნქტების საფუძველზე როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადაზე ადრე შეწყვეტისა და როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადის გასვლის გამო გამონეული პირები, აგრეთვე ის პირები, რომლებმაც წარმატებით გაიარეს კონკურსი, მაგრამ ვაკანსიის არარსებობის გამო ვერ დაინიშნენ შესაბამის თანამდებობაზე, ჩარიცხული იქნებიან დიპლომატიური სამსახურის რეზერვში და ვაკანტური თანამდებობის დაკავებისას მიენიჭებათ უპირატესობა მათი დიპლომატიური რანგისა და კვალიფიკაციის შესაბამისად.

2. საზღვარგარეთ სასწავლებლად გამგზავრებული პირე-

ბის დიპლომატიური სამსახურის რეზერვში ჩარიცხვის პირობები განისაზღვრება დიპლომატიური სამსახურის გავლის წესით.

3. დიპლომატიური სამსახურის რეზერვში ჩარიცხულ, როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადაზე ადრე შეწყვეტისა და როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადის გასვლის გამო გამონვეულ პირებს უფლება აქვთ, რეზერვში ყოფნის პერიოდში ახორციელებდნენ ანაზღაურებად საქმიანობას სხვა დაწესებულებაში.

4. ამ მუხლის მე-3 პუნქტის მოქმედება არ ვრცელდება როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადაზე ადრე შეწყვეტისა და როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადის გასვლის გამო გამონვეულ იმ პირებზე, რომლებიც უარს განაცხადებენ სამინისტროს მიერ შეთავაზებულ თანამდებობაზე და სურვილს გამოთქვამენ, ჩარიცხულ იქნენ რეზერვში.

5. დიპლომატიური სამსახურის რეზერვში ყოფნის მაქსიმალური ვადაა 3 წელი. აღნიშნული ვადა არ ვრცელდება ამ კანონის 25-ე მუხლით განსაზღვრულ პირებზე.

მუხლი 27. დიპლომატიური სამსახურის აქტიური რეზერვი

1. საქართველოს პარლამენტის აპარატის, საქართველოს პრეზიდენტის ადმინისტრაციის, საქართველოს მთავრობის კანცელარიის, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს, საქართველოს ეროვნული უშიშროების საბჭოს აპარატის, კონფლიქტების მოგვარების საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატის და ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატის საჯარო მოხელეები, აგრეთვე საქართველოს შესაბამისი საერთაშო-

რისო ხელშეკრულების ან შეთანხმების საფუძველზე საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს და საქართველოს საგარეო დაზვერვის სპეციალური სამსახურის თანამშრომლები, რომლებიც მონაწილეობენ ქვეყნის საგარეო პოლიტიკური კურსისა და საერთაშორისო ურთიერთობების შესახებ წინადადებების შემუშავებასა და განხორციელებაში, ირიცხებიან დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში.

2. დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში ჩასარიცხი პირების თანამდებობათა ნუსხა, გარდა საქართველოს პარლამენტის აპარატის საჯარო მოხელეებისა, მინისტრის წარდგინებით განისაზღვრება საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით.

3. დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში ჩასარიცხი საქართველოს პარლამენტის აპარატის საჯარო მოხელეების ნუსხას ადგენს საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე.

მუხლი 28. დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადა

1. დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინების თითოეული ვადა დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელისათვის და გენერალური კონსულისათვის არის 4 წელი, ხოლო დიპლომატიური თანამდებობის ყველა სხვა პირისათვის – 3 წელი.

2. ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალისათვის საზღვარგარეთ სამუშაო მივლინების ვადაა 3 წელი.

3. დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინებით წარ-

გზავნა და გამოწვევა ხორციელდება მინისტრის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის საფუძველზე.

მუხლი 29. დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში სამუშაო მივლინების ვადის გაგრძელება

მინისტრი უფლებამოსილია:

ა) საქართველოს პრეზიდენტთან შეთანხმებით, როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადა გაუგრძელოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელს;

ბ) დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინებით წარგზავნილი თანამდებობის პირის მივლინების ვადა განსაკუთრებულ შემთხვევაში გააგრძელოს 1 წლამდე, ხოლო გენერალური კონსულის მივლინების ვადა – 2 წლამდე;

გ) დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის ან გენერალური კონსულის წარდგინების საფუძველზე, მისი მივლინების ვადის გასვლამდე, გაუგრძელოს მივლინების ვადა დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში მომუშავე ადმინისტრაციულ-ტექნიკურ პერსონალს.

მუხლი 30. საქმეთა დროებითი რწმუნებულის დანიშვნა

1. დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის მიერ მოვალეობათა დროებით შეუსრულებლობის შემთხვევაში დიპლომატიური წარმომადგენლობის მუშაობას ხელმძღვანელობს საქმეთა დროებითი რწმუნებული.

2. შესაბამისი დიპლომატიური თანამდებობის პირი საქმეთა დროებით რწმუნებულად ინიშნება მინისტრის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით.

მუხლი 31. საკონსულო დანესებულების ხელმძღვანელის მოვალეობის შემსრულებლის დანიშვნა

საკონსულო დანესებულების ხელმძღვანელის მიერ მოვალეობათა დროებით შეუსრულებლობის შემთხვევაში საკონსულო დანესებულების მუშაობას ხელმძღვანელობს მინისტრის მიერ განსაზღვრული პირი – საკონსულო დანესებულების ხელმძღვანელის მოვალეობის შემსრულებელი.

მუხლი 32. თავდაცვის ატაშე, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენელი და მათი აპარატები

1. საქართველოს თავდაცვის მინისტრმა, სამინისტროსთან შეთანხმებით, დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში შეიძლება სამუშაოდ მიავლინოს თავდაცვის ატაშე, ხოლო საერთაშორისო ორგანიზაციაში – საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენელი, რომლებიც შედიან დიპლომატიური წარმომადგენლობის პერსონალის შემადგენლობაში და სამხედრო ხასიათის ურთიერთობებში თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში წარმოადგენენ საქართველოს.

2. თავდაცვის ატაშე და საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენელი იმყოფებიან დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის ოპერატიულ და საქართველოს თავდაცვის მინისტრის ადმინისტრაციულ დაქვემდებარებაში.

3. ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან შეთანხმებით, თავდაცვის ატაშე შეიძლება აკრედიტებულ იყოს ორ ან ორზე მეტ სახელმწიფოში.

4. ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან შეთანხმებით შეიძლება დაფუძნებულ იქნეს თავდაცვის ატაშეს აპარატი, ხოლო საერთაშორისო ორგანიზაციასთან შეიძლება დაფუძნებულ იქნეს საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომად-

გენლის აპარატი, რომლებშიც შედიან აპარატის უფროსი და უმცროსი დიპლომატიური თანამდებობის პირები, ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი და მომსახურე პერსონალი.

5. თავდაცვის ატაშეს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენლის და მათი აპარატების საქმიანობის წესი და თანამდებობების დასახელებები განისაზღვრება დებულებით, რომელსაც სამინისტროსთან შეთანხმებით ამტკიცებს საქართველოს თავდაცვის მინისტრი.

6. თავდაცვის ატაშეს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენელს და მათ აპარატებს მატერიალურ-ტექნიკურად უზრუნველყოფს საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. ამ პირებისა და მათი აპარატების თანამდებობის პირთა თანამდებობრივი სარგოები და აპარატების შენახვის ხარჯები განისაზღვრება საქართველოს თავდაცვის მინისტრის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით.

7. თავდაცვის ატაშეს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენლის და მათი აპარატების თანამდებობის პირთა მიერ სამსახურის გავლის, მათი გამოწვევის, სოციალური დაცვისა და გარანტიების მიმართ გამოიყენება ამ კანონით დადგენილი წესები.

8. თავდაცვის ატაშე, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენელი, მათი აპარატების თანამდებობის პირები და მათი ოჯახის წევრები პირველადი საყოფაცხოვრებო მოწყობისათვის ერთჯერადად იღებენ თანხას, რომლის მიზნობრიობასა და ოდენობას, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თავისებურებათა გათვალისწინებით და საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსთან შეთანხმებით, ადგენს საქართველოს თავდაცვის მინისტრი.

9. თავდაცვის ატაშეს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტ-

ტროს წარმომადგენლის ან მათთან მცხოვრები ოჯახის წევრის გარდაცვალების შემთხვევაში საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო დაფარავს ყველა ხარჯს, მათ შორის, გარდაცვლილის საქართველოში გადმოსვენების საფასურს.

თავი IV

დიპლომატიური რანგები

მუხლი 33. დიპლომატიური რანგების მინიჭება

1. დიპლომატიური თანამდებობის პირებს სამინისტროს საკონკურსო-საატესტაციო კომისიის დასკვნის საფუძველზე, მინისტრის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით, დაკავებული თანამდებობის, ნამსახურები წლების, პროფესიული მომზადებისა და დამსახურების შესაბამისად ენიჭებათ დიპლომატიური რანგები, უმაღლესი დიპლომატიური რანგების გარდა.

2. დიპლომატიური რანგების მინიჭების წესს განსაზღვრავს მინისტრი.

3. დიპლომატიური რანგისათვის დაწესებულია შესაბამისი დანამატი, რომლის ოდენობაც განისაზღვრება საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით.

4. დიპლომატიური რანგი ასევე მიენიჭებათ დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში მყოფ პირებს ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული წესის შესაბამისად.

მუხლი 34. უმაღლესი დიპლომატიური რანგების მინიჭება

1. უმაღლესი დიპლომატიური რანგები შეიძლება მიენიჭოთ მხოლოდ უმაღლესი დიპლომატიური თანამდებობის პირებს საქართველოს პრეზიდენტის მიერ, მინისტრის წარდგინებით.

2. საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩის დიპლომატიური რანგი შეიძლება მიენიჭოთ მხოლოდ იმ უმაღლესი დიპლომატიური თანამდებობის პირებს, რომლებსაც უკავიათ ან ეკავათ დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის თანამდებობა.

მუხლი 35. დიპლომატიური რანგების კატეგორიები

დიპლომატიურ სამსახურში დანესებულია დიპლომატიური რანგების შემდეგი კატეგორიები:

ა) უმაღლესი დიპლომატიური რანგები:

ა.ა) საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი;

ა.ბ) საგანგებო და სრულუფლებიანი დესპანი;

ბ) უფროსი დიპლომატიური რანგები:

ბ.ა) უფროსი მრჩეველი;

ბ.ბ) მრჩეველი;

ბ.გ) უმცროსი მრჩეველი;

გ) უმცროსი დიპლომატიური რანგები:

გ.ა) პირველი მდივანი;

გ.ბ) მეორე მდივანი;

გ.გ) მესამე მდივანი;

გ.დ) ატაშე.

მუხლი 36. დიპლომატიური რანგების მინიჭების ვადები

1. დიპლომატიური რანგების მინიჭებისათვის განსაზღვრულია დიპლომატიური სამსახურის გავლის შემდეგი ვადები:

ა) „ატაშეს“ პირველადი დიპლომატიური რანგის მინიჭებისათვის – დიპლომატიური სამსახურის გავლის 1 წელი;

ბ) „მდივნის“ დიპლომატიური რანგის მინიჭებისათვის – დიპლომატიური სამსახურის გავლის 2 წელი;

გ) „მრჩეველის“ დიპლომატიური რანგის მინიჭებისათვის – დიპლომატიური სამსახურის გავლის 3 წელი.

2. შესაბამის თანამდებობაზე დანიშვნის ან განსაკუთრებული დამსახურების გამო დასაშვებია დიპლომატიური რანგის ვადაზე ადრე მინიჭება.

3. თითოეული კატეგორიის ფარგლებში დიპლომატიური რანგის ვადაზე ადრე მინიჭება დასაშვებია მხოლოდ ერთხელ.

მუხლი 37. დიპლომატიური რანგების კატეგორიებისა და დიპლომატიური თანამდებობების თანაფარდობა

1. უმაღლესი დიპლომატიური რანგები შეიძლება მიენიჭოთ უმაღლესი დიპლომატიური თანამდებობის პირებს.

2. უფროსი დიპლომატიური რანგები შეიძლება მიენიჭოთ უფროსი დიპლომატიური თანამდებობის პირებს. უფროს დიპლომატიურ თანამდებობაზე პირველად დანიშნულ პირს ენიჭება „უმცროსი მრჩეველის“ დიპლომატიური რანგი.

3. უმცროსი დიპლომატიური რანგები შეიძლება მიენიჭოთ უმცროსი დიპლომატიური თანამდებობის პირებს.

მუხლი 38. დიპლომატიური რანგების მოქმედების ვადა

1. უმაღლესი დიპლომატიური რანგის მინიჭება ხდება სამუდამოდ.

2. დიპლომატიური თანამდებობის პირის მიერ დიპლომატიური თანამდებობის დატოვების შემთხვევაში ხდება მინიჭებული უფროსი ან უმცროსი დიპლომატიური რანგის მოქმედების შეჩერება დიპლომატიურ თანამდებობაზე მის ხელახალ დანიშვნამდე.

3. დიპლომატიური თანამდებობის პირის დიპლომატიურ სამსახურში დაბრუნებისას ხდება იმ დიპლომატიური რანგის მოქმედების აღდგენა, რომელიც მას მინიჭებული ჰქონდა დიპლომატიური თანამდებობიდან გათავისუფლებამდე.

4. დიპლომატიური რანგის მინიჭება დასტურდება შესაბამისი მოწმობის გაცემით.

5. უმაღლესი დიპლომატიური რანგის მინიჭება დასტურდება შესაბამისი მოწმობის გაცემითა და საქართველოს პრეზიდენტის მიერ სათანადო სიგელის გადაცემით.

მუხლი 39. საკლასო ჩინის მინიჭება

ადმინისტრაციულ-ტექნიკურ პერსონალს, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, შეიძლება მიენიჭოს სახელმწიფო მოხელეთათვის დანესებული საკლასო ჩინები.

თავი V

სამსახურიდან გათავისუფლება

მუხლი 40. სამსახურიდან გათავისუფლება

1. დიპლომატიური თანამდებობის პირს და ადმინისტრაციულ-ტექნიკურ პერსონალს (შემდგომში – პირი) სამსახურიდან ათავისუფლებს მინისტრი.

2. პირის სამსახურიდან გათავისუფლების საფუძვლებია:

- ა) პირადი განცხადება;
- ბ) დანიშვნის შესახებ ბრძანებით გათვალისწინებული ვადის გასვლა;
- გ) საშტატო ნუსხით გათვალისწინებულ თანამდებობათა შემცირება;
- დ) სხვა სამსახურში გადასვლა;
- ე) არაკანონიერად გათავისუფლებული პირის სამსახურში აღდგენა კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილების საფუძველზე;
- ვ) დაკავებულ თანამდებობასთან შეუსაბამობა, კერძოდ:
 - ვ.ა) ატესტაციის არაღმამაკმაყოფილებელი შედეგები;

ვ.ბ) ჯანმრთელობის არადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა;
ვ.გ) გამოსაცდელი ვადის არადამაკმაყოფილებელი შედეგები;
ზ) სამსახურებრივი დისციპლინის დარღვევა, თუ პირის მიმართ უკვე მოქმედებს დისციპლინური პასუხისმგებლობის ნებისმიერი სხვა ზომა, ან სამსახურებრივი დისციპლინის უხეში დარღვევა;

თ) დანაშაულის ჩადენა კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძველზე;

ი) თანამდებობრივი შეუთავსებლობა, თუ იგი არ აღმოიფხვრა შეუთავსებლობის გამოვლენიდან 10 დღის ვადაში;

კ) ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ან ტოქსიკური ნივთიერებების უკანონო მოხმარება;

ლ) სამსახურის ან მისი სტრუქტურული ქვედანაყოფის რეორგანიზაცია ან / და ლიკვიდაცია;

მ) 65 წლის ასაკის მიღწევა;

ნ) გარდაცვალება;

ო) მოქალაქეობის შეცვლა;

პ) უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარება;

ჟ) ქმედუვნაროდ აღიარება;

რ) როტაციის წესით სამუშაო მივლინების ვადაზე ადრე შეწყვეტა ამ კანონის 24-ე მუხლის პირველი პუნქტის „გ“, „დ“, „ვ“, „ზ“ ან „თ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად.

თავი VI

სოციალური დაცვა და გარანტიები

მუხლი 41. დიპლომატიური და საკონსულო იმუნიტეტი

1. როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში წარგზავნილი პირი და მისი ოჯახის წევრები საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების შესაბამისად სარგებლობენ დიპლომატიური და საკონსულო იმუნიტეტით.

2. პირისა და მისი ოჯახის წევრებისათვის დიპლომატიურ და საკონსულო იმუნიტეტზე უარის თქმის შესახებ გადანყევტილებას იღებს მინისტრი.

**მუხლი 42. როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში
წარგზავნილი პირისა და მისი ოჯახის წევრების
სოციალური დაცვა**

1. საზღვარგარეთ დიპლომატიური და საკონსულო საქმიანობის განხორციელებამ არ უნდა მიაყენოს ზიანი პირსა და მისი ოჯახის წევრებს.

2. სამინისტრო ვალდებულია, ყოველმხრივი დახმარება აღმოუჩინოს როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში წარგზავნილ პირსა და მისი ოჯახის წევრებს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საყოფაცხოვრებო პირობების შექმნაში.

3. სამინისტრო, დიპლომატიური წარმომადგენლობა და საკონსულო დაწესებულება ვალდებული არიან, ყოველმხრივი დახმარება აღმოუჩინონ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში მყოფი პირების ოჯახებს.

4. დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში წარგზავნილი პირის მეუღლეს საქართველოში დაბრუნებამდე უნარჩუნდება თანამდებობა იმ სახელმწიფო სამსახურში, რომელშიც იგი მუშაობდა მეუღლის მივლინებამდე.

**მუხლი 43. დიპლომატიური ან საკონსულო საქმიანობის
განხორციელება რთულ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ,
საყოფაცხოვრებო, კრიმინოგენულ და კლიმატურ პირობებში**

1. დიპლომატიური ან საკონსულო საქმიანობის განსახორციელებლად დიპლომატიური თანამდებობის პირის მივლინება იმ ქვეყნებში, სადაც რთული პოლიტიკური, ეკონომიკური,

საყოფაცხოვრებო, კრიმინოგენული და კლიმატური პირობებია, დასაშვებია მხოლოდ დიპლომატიური თანამდებობის პირის თანხმობით.

2. მივლინების ადგილებში შეიარაღებული ან სამოქალაქო კონფლიქტების, სტიქიური უბედურებების ან სხვა ისეთი ვითარების წარმოშობისას, რომელიც საფრთხეს უქმნის სამუშაოდ მივლინებული პირისა და მისი ოჯახის წევრების სიცოცხლესა და ქონებას, საქართველო იღებს ყველა საჭირო ზომას მათი სიცოცხლისა და ქონების უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად და დასაცავად.

მუხლი 44. როტაციის წესით სამუშაო მივლინების განხორციელებისათვის საჭირო მგზავრობის, პირველადი მოწყობისა და განსაკუთრებული მდგომარეობის შექმნასთან დაკავშირებული ხარჯები

დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში წარგზავნილ პირს და მისი ოჯახის წევრებს, მინისტრის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის შესაბამისად, მგზავრობის ორივე მიმართულებით უნაზღაურდებათ მგზავრობისა და პირადი ტვირთის გადაზიდვის ხარჯები, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში პირველადი მოწყობის ხარჯები და ყოველწლიური შვებულების დროს მგზავრობასთან დაკავშირებული ხარჯები (არა უმეტეს საქართველოში გამომგზავრებასთან და საქართველოდან გამგზავრებასთან დაკავშირებული ხარჯების ოდენობისა).

მუხლი 45. როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში წარგზავნილი პირის საყოფაცხოვრებო და სოციალური უზრუნველყოფა

1. საზღვარგარეთ დიპლომატიური და საკონსულო საქმიანობის განხორციელებისას პირი უზრუნველყოფილი უნდა

იყოს საცხოვრებლით მასთან მცხოვრებ ოჯახის წევრთა რაოდენობის, მისი თანამდებობრივი მდგომარეობისა და ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით.

2. როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში წარგზავნილი პირი და მისი ოჯახის წევრები უზრუნველყოფილი უნდა იყვნენ სავალდებულო სამედიცინო დაზღვევითა და სამედიცინო მომსახურებით.

3. დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში წარგზავნილი პირის ან მასთან მცხოვრები ოჯახის წევრის გარდაცვალების შემთხვევაში სამინისტრო დაფარავს ყველა ხარჯს, მათ შორის, გარდაცვლილის საქართველოში გადმოსვენების საფასურს.

მუხლი 46. როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში წარგზავნილი თანამდებობის პირის შვებულება

დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და საკონსულო დაწესებულებაში როტაციის წესით სამუშაო მივლინებაში წარგზავნილ თანამდებობის პირს უფლება აქვს, ისარგებლოს კუთვნილი შვებულებით, რომლის ხანგრძლივობაა წელიწადში 30 კალენდარული დღე.

თავი VII

დიპლომატიური სამსახურის ფინანსური და ორგანიზაციული უზრუნველყოფა

მუხლი 47. დიპლომატიური სამსახურის ფინანსური უზრუნველყოფა

1. სახელმწიფო უზრუნველყოფს დიპლომატიური სამსახურის, მისი პერსონალისა და ქონების უსაფრთხოების განსაკუთრებულ დაცვას როგორც საქართველოს ტერიტორიაზე, ისე საზღვარგარეთ, საქართველოს კონსტიტუციის, საქარ-

თველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად.

2. დიპლომატიური სამსახურისა და მისი პერსონალის მატერიალურ-ტექნიკური და ფინანსური უზრუნველყოფა როგორც საქართველოს ტერიტორიაზე, ისე საზღვარგარეთ, ხორციელდება საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯზე.

3. დიპლომატიური თანამდებობის პირთა სოციალური დაცვის სხვა გარანტიები განისაზღვრება მინისტრის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით.

მუხლი 48. დიპლომატიური სამსახურის საკომუნიკაციო და საარქივო უზრუნველყოფა

1. დიპლომატიურ სამსახურს აქვს საკურიერო მომსახურების დამოუკიდებელი სისტემა. იგი სარგებლობს სახელისუფლებო სპეციალური კავშირების სისტემებით, საერთო დანიშნულების საფელდიეგერო სამსახურით და კავშირგაბმულობისა და ფოსტის სისტემებით.

2. დიპლომატიურ სამსახურს აქვს საკუთარი არქივი, რომელშიც დაცულია დიპლომატიური ურთიერთობების ამსახველი მნიშვნელოვანი დოკუმენტები.

თავი VIII

გარდამავალი და დასკვნითი დებულებანი

მუხლი 49. გარდამავალი დებულებანი

1. ამ კანონის დებულებები ვრცელდება სამინისტროს სისტემის ყველა თანამდებობის პირზე, მათი დანიშვნის თარიღის მიუხედავად.

2. ამ კანონის ამოქმედებისათვის დიპლომატიურ თანამდებობის პირებთან გათანაბრებული პირები ჩაირიცხებიან დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში.

3. ამ კანონის ამოქმედებასთან დაკავშირებით:

ა) ეთხოვოს საქართველოს პრეზიდენტს, ამ კანონის ამოქმედებიდან 2 თვის ვადაში მიიღოს ნორმატიული აქტები „დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში ჩასარიცხ პირთა თანამდებობრივი ნუსხის შესახებ“ და „დიპლომატიური რანგისათვის დაწესებული დანამატის ოდენობის განსაზღვრის შესახებ“;

ბ) ეთხოვოს საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარეს, ამ კანონის ამოქმედებიდან 2 თვის ვადაში დაადგინოს საქართველოს პარლამენტის აპარატის საჯარო მოხელეების ნუსხა, რომლებიც უნდა ჩაირიცხოთ დიპლომატიური სამსახურის აქტიურ რეზერვში;

გ) საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრმა ამ კანონის ამოქმედებიდან 2 თვის ვადაში უზრუნველყოს შემდეგი ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტების გამოცემა:

გ.ა) „საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობებსა და საკონსულო დაწესებულებებში სამუშაოდ მივლინებული მოსამსახურისა და მისი ოჯახის წევრთა პირველადი მოწყობის ხარჯების ანაზღაურების წესის შესახებ“;

გ.ბ) „საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს სისტემის მოსამსახურეთა ატესტაციისა და კონკურსის ჩატარების დებულების დამტკიცების შესახებ“;

გ.გ) „დიპლომატიური სამსახურის გავლის წესის შესახებ“;

გ.დ) „საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობებსა და საკონსულო დაწესებულებებში როტაციის წესით სამუშაოდ მივლინებულ პირთა გრძელვადიანი სამუშაო მივლინების ანაზღაურების წესის შესახებ“;

გ.ე) „დიპლომატიური რანგის მინიჭების წესის შესახებ“;

გ.ვ) „დიპლომატიურ თანამდებობის პირთა სოციალური დაცვის სხვა გარანტიების განსაზღვრის შესახებ“;

დ) საქართველოს თავდაცვის მინისტრმა ამ კანონის ამოქმედებიდან 2 თვის ვადაში უზრუნველყოს შემდეგი ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტების გამოცემა:

დ.ა) „თავდაცვის ატაშეს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენლის და მათი აპარატების საქმიანობის წესისა და თანამდებობების დასახელებების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“;

დ.ბ) „თავდაცვის ატაშეს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენლის და მათი აპარატების თანამდებობის პირთა თანამდებობრივი სარგოებისა და აპარატების შენახვის ხარჯების განსაზღვრის შესახებ“;

დ.გ) „თავდაცვის ატაშეს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს წარმომადგენლის, მათი აპარატების თანამდებობის პირებისა და მათი ოჯახის წევრების პირველადი საყოფაცხოვრებო მოწყობისათვის ერთჯერადი თანხის ოდენობის განსაზღვრის შესახებ“.

მუხლი 50. დასკვნითი დებულებანი

1. ეს კანონი ამოქმედდეს 2008 წლის 1 იანვრიდან.

2. ამ კანონის ამოქმედებისთანავე ძალადაკარგულად იქნეს ცნობილი საქართველოს 1999 წლის 25 ივნისის კანონი „დიპლომატიური სამსახურის შესახებ“ (საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, №30(37), 1999 წელი, მუხ. 161).

საქართველოს პრეზიდენტის

მოვალეობის შემსრულებელი

ნ. ბურჯანაძე

თბილისი,

2007 წლის 7 დეკემბერი.

№5568–IIს

დანართი 2

საქართველოს კანონი

საკონსულო საქმიანობის შესახებ

თავი I. ზოგადი დებულებანი

მუხლი 1. კანონის რეგულირების სფერო

ეს კანონი ადგენს საკონსულო საქმიანობის სამართლებრივ საფუძვლებს, საქართველოს საკონსულო დაწესებულების, საკონსულო თანამდებობის პირისა და საკონსულო მოსამსახურის სამართლებრივ სტატუსს, უფლებამოსილებებისა და ვალდებულებების ფარგლებს, მათი საქმიანობის კოორდინაციის მექანიზმებს, განსაზღვრავს საკონსულო თანამდებობის პირის ფუნქციებს და მათი შესრულების სამართლებრივ საფუძვლებს.

მუხლი 2. საკონსულო საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლები

1. საკონსულო საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლებია საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები, საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპები და ნორმები, საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართალი, ეს კანონი და საქართველოს სხვა ნორმატიული აქტები.

2. საკონსულო თანამდებობის პირი ვალდებულია საკონსულო საქმიანობის განხორციელებისას პატივი სცეს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობას, ჩვეულებებსა და ტრადიციებს.

მუხლი 3. ტერმინთა განმარტება

ამ კანონში გამოყენებულ ტერმინებს აქვს შემდეგი მნიშვნელობა:

ა) საკონსულო საქმიანობა – საქართველოს საკონსულო დაწესებულებაში ან საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში საკონსულო თანამდებობის პირის მიერ საკონსულო ფუნქციების შესრულება;

ბ) საკონსულო თანამდებობის პირი – „დიპლომატიური სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული დიპლომატიური თანამდებობის პირი, რომელიც საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით ასრულებს საკონსულო ფუნქციებს, საქართველოს საპატიო კონსული;

გ) საკონსულო მოსამსახურე – საქართველოს საკონსულო დაწესებულებაში ან საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში არადიპლომატიურ თანამდებობაზე დანიშნული ან ხელშეკრულების საფუძველზე სამუშაოდ მიღებული პირი, რომელიც ადმინისტრაციულ-ტექნიკურ მომსახურებას უწევს საკონსულო თანამდებობის პირს;

დ) საქართველოს საკონსულო დაწესებულება (შემდგომ – საკონსულო დაწესებულება) – საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს (შემდგომ – სამინისტრო) ქვედანაყოფი საზღვარგარეთ, რომელიც ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან საკონსულო ურთიერთობისას და იმ სახელმწიფოსთან დიპლომატიური ურთიერთობისას, სადაც საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობა არ აქვს, წარმოადგენს საქართველოს;

ე) საკონსულო ოლქი – ტერიტორია, რომელიც გამოეყოფა საკონსულო დაწესებულებას ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საკონსულო ფუნქციების შესასრულებლად;

ვ) საკონსულო დეპარტამენტი – სამინისტროს სტრუქტურული ქვედანაყოფი, რომელიც სამინისტროს ხელმძღვანელობას წარუდგენს წინადადებებს საკონსულო პოლიტიკის შემუშავებასა და დაგეგმვასთან დაკავშირებით, ახორციელებს საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობებისა და საკონსულო დაწესებულებების მიერ განხორციელებული საკონსულო საქმიანობის საკონსულო მონიტორინგს, კოორდინაციას უწევს საკონსულო თანამდებობის პირთა მუშაობას, საკონსულო საქმიანობის განხორციელების მიზნით გასცემს დირექტივებს და მეთოდოლოგიურ მითითებებს;

ზ) საქართველოს ფიზიკური პირი – საქართველოს მოქალაქე, საქართველოში სტატუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირი, პირადობის ნეიტრალური მოწმობის ან ნეიტრალური სამგზავრო დოკუმენტის მქონე პირი;

თ) საკონსულო ფუნქციები – მოქმედებები, რომელთა განხორციელების უფლებამოსილება აქვს საკონსულო თანამდებობის პირს „საკონსულო ურთიერთობის შესახებ“ ვენის 1963 წლის 24 აპრილის კონვენციისა და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად;

ი) საკონსულო მოსაკრებელი – „საკონსულო მოსაკრებლის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი თანხა, რომელიც გადაიხდევინება საკონსულო ფუნქციების შესრულებისათვის ან / და საკონსულო მომსახურების განევისათვის.

საქართველოს 2014 წლის 2 მაისის კანონი '2377 - ვებგვერდი, 16.05.2014წ.

მუხლი 4. საკონსულო საქმიანობის განხორციელება

1. საკონსულო საქმიანობის განმახორციელებელი ორგანოები არიან საკონსულო დაწესებულებები და საზღვარგარეთ

საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობები, თავიანთი საკონსულო ოლქების ფარგლებში.

2. საკონსულო საქმიანობა შეიძლება განახორციელოს ასევე მესამე სახელმწიფოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში შექმნილმა საქართველოს ინტერესთა სექციამ „დიპლომატიური სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილ შემთხვევაში.

3. საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში ან საქართველოს ინტერესთა სექციაში ორი ან ორზე მეტი საკონსულო თანამდებობის პირის მიერ საკონსულო საქმიანობის განხორციელებისას, თუ მიზანშეწონილია მათი და საკონსულო მოსამსახურეთა კოორდინირებული საქმიანობის უზრუნველყოფა, საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის (შემდგომ – მინისტრი) ბრძანებით შეიძლება შეიქმნას საკონსულო სამსახური.

4. საკონსულო სამსახურს ხელმძღვანელობს დიპლომატიური წარმომადგენლობის ან საქართველოს ინტერესთა სექციის საკონსულო თანამდებობის პირი, გარდა გენერალური კონსულისა.

5. სხვა სახელმწიფოში საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობისა და საკონსულო დაწესებულების არარსებობის შემთხვევაში, მინისტრის გადანყვეტილებით და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თანხმობით, საკონსულო საქმიანობა შეიძლება განახორციელოს საკონსულო დეპარტამენტმა, ან მესამე სახელმწიფოში არსებულმა საქართველოს დიპლომატიურმა წარმომადგენლობამ საკონსულო თანამდებობის პირის მეშვეობით ან საკონსულო დაწესებულებამ.

6. საჭიროების შემთხვევაში, სხვა სახელმწიფოში საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში ან საკონსულო

დანესებულებაში საკონსულო საქმიანობა შეიძლება ასევე განხორციელოს დროებით მივლენილმა საკონსულო დეპარტამენტის თანამშრომელმა ან საზღვარგარეთ საქართველოს სხვა დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში ან სხვა საკონსულო დანესებულებაში სამუშაოდ წარგზავნილმა საკონსულო თანამდებობის პირმა.

მუხლი 5. საკონსულო ფუნქციების შესრულების ზოგადი წესი

1. საკონსულო თანამდებობის პირი იცავს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საქართველოს ფიზიკური პირებისა და საქართველოში რეგისტრირებული იურიდიული პირების (შემდგომ – საქართველოს იურიდიული პირები) უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს, ასევე საქართველოს სახელმწიფო ინტერესებს.

2. საქართველოს ფიზიკური პირის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა ხორციელდება საკონსულო მომსახურებისა და საკონსულო დახმარების ფორმებით.

3. საკონსულო მომსახურების გაწევისას საკონსულო თანამდებობის პირი უზრუნველყოფს საკონსულო ოლქში კანონიერი საფუძვლით მყოფი საქართველოს ფიზიკური პირის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვას მის ხელთ არსებული ყველა სამართლებრივი მექანიზმის გამოყენებით, საქართველოს კანონმდებლობის, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობისა და საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების შესაბამისად.

4. საკონსულო დახმარება გაენწევა საკონსულო ოლქში კანონიერი საფუძვლის გარეშე მყოფ საქართველოს ფიზიკურ პირს, რომლის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა განხორციელდება მხოლოდ იმ მოცულობით, რა მო-

ცულობითაც ეს შესაძლებელია ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობის შესაბამისად, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით ნაკისრი ვალდებულებების ფარგლებში და ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების გათვალისწინებით.

5. უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა მიმართ ძირითადი საკონსულო ფუნქციები სრულდება მინისტრის ბრძანებით დადგენილ შემთხვევებში და დადგენილი წესით, ხოლო დელეგირებული საკონსულო ფუნქციები – ამ კანონის 25-ე მუხლით დადგენილი წესით.

6. თუ, გატარებული ღონისძიებების მიუხედავად, არ ხდება საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების დარღვეული უფლებების აღდგენა, საკონსულო თანამდებობის პირმა ამის შესახებ ინფორმაცია უნდა მიაწოდოს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელს და საკონსულო დეპარტამენტს.

7. საკონსულო ფუნქციების შესრულებისას საკონსულო თანამდებობის პირმა და საკონსულო მოსამსახურემ უნდა დაიცვან საქართველოს ინტერესები და უნდა იზრუნონ ქვეყნის იმიჯის გაუმჯობესებაზე.

8. საკონსულო თანამდებობის პირს, საჭიროების შემთხვევაში, შეუძლია სამართლებრივ საკითხებში დახმარებისათვის მიმართოს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში დადგენილი წესით ლიცენზირებულ ადვოკატს.

9. საკონსულო თანამდებობის პირმა საკონსულო საქმიანობის განხორციელებისას უნდა გაითვალისწინოს ის შეზღუდვები, რომლებიც გამომდინარეობს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში და საკონსულო ოლქში მოქმედი კანონმდებლობიდან, ასევე „საკონსულო ურთიერთობის შესახებ“ ვენის

1963 წლის 24 აპრილის კონვენციიდან ან / და სხვა საერთაშორისო ორმხრივი ხელშეკრულებებიდან, თუ ასეთი ხელშეკრულებები მოქმედებს საქართველოსა და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს შორის.

10. საკონსულო თანამდებობის პირმა საკონსულო ფუნქციების შესრულებისას საკონსულო ოლქის ორგანოებთან ურთიერთობის დროს უნდა დაიცვას ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში დამკვიდრებული პრაქტიკა და პატივი უნდა სცეს მის ჩვეულებებსა და ტრადიციებს.

11. საკონსულო თანამდებობის პირის მოქმედებები შეიძლება გასაჩივრდეს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

12. საკონსულო თანამდებობის პირმა საკონსულო საქმიანობა შესაძლებელია განახორციელოს საკონსულო საქმიანობის მართვის ელექტრონული სისტემის (პროგრამის) მეშვეობით.

საქართველოს 2018 წლის 26 დეკემბრის კანონი №4138 – ვებგვერდი, 10.01.2019წ.

თავი II. საკონსულო დაწესებულებები

მუხლი 6. საკონსულო დაწესებულებები

1. საკონსულო დაწესებულებებია:

- ა) საქართველოს გენერალური საკონსულო;
- ბ) საქართველოს საკონსულო;
- გ) საქართველოს ვიცე-საკონსულო;
- დ) საქართველოს საკონსულო სააგენტო.

2. საკონსულო დაწესებულება იხსნება მინისტრის ბრძანებით, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თანხმობით.

3. საკონსულო დაწესებულების გახსნის წესსა და ტიპობრივ დებულებას ამტკიცებს მინისტრი.

მუხლი 7. საკონსულო დანესებულებების ხელმძღვანელები

საქართველოს გენერალურ საკონსულოს ხელმძღვანელობს გენერალური კონსული, საქართველოს საკონსულოს - კონსული, საქართველოს ვიცე-საკონსულოს - ვიცე-კონსული, ხოლო საქართველოს საკონსულო სააგენტოს - საკონსულო აგენტი.

თავი III. საკონსულო თანამდებობის პირი

მუხლი 8. საკონსულო თანამდებობის პირის დანიშვნა და განთავისუფლება

1. საკონსულო თანამდებობის პირად შეიძლება დაინიშნოს პირი, რომელიც აკმაყოფილებს „დიპლომატიური სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრულ, დიპლომატიური თანამდებობის პირის როტაციის წესით სამუშაო მივლინებით წარგზავნისათვის აუცილებელ მოთხოვნებს, გავლილი აქვს მინისტრის ბრძანებით დამტკიცებული, სამინისტროს მმართველობის სფეროში შემავალი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის - საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს ლევან მიქელაძის სახელობის დიპლომატიური სასწავლო და კვლევითი ინსტიტუტის მიერ ორგანიზებული სპეციალური სასწავლო პროგრამა და მიღებული აქვს შესაბამისი სერტიფიკატი.

2. საკონსულო თანამდებობის პირის დანიშვნისა და განთავისუფლების ზოგადი საფუძვლები და წესი განისაზღვრება ამ კანონით, „დიპლომატიური სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონითა და მინისტრის შესაბამისი ბრძანებით.

3. ამ მუხლის პირველ პუნქტში აღნიშნული სპეციალური სასწავლო პროგრამის გავლის მოთხოვნა არ ვრცელდება უმაღლესი დიპლომატიური თანამდებობის პირსა და უმაღლესი დიპლომატიური რანგის მქონე პირზე.

4. საკონსულო დაწესებულების ხელმძღვანელი თანამდებობაზე დანიშვნისას სამინისტროსგან იღებს წერილობით რწმუნებას – საკონსულო პატენტს.

5. საკონსულო დაწესებულების ხელმძღვანელი საკონსულო ფუნქციების შესრულებას შეუდგება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თანხმობის – ეგზეკვატურის – მიღების შემდეგ.

6. საჭიროების შემთხვევაში და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თანხმობით, საკონსულო დაწესებულების ხელმძღვანელი შეიძლება საკონსულო ფუნქციების შესასრულებლად მივლინებულ იქნეს ეგზეკვატურის მიღებამდე.

საქართველოს 2014 წლის 2 მაისის კანონი ¹2377 - ვებგვერდი, 16.05.2014წ.

საქართველოს 2018 წლის 26 დეკემბრის კანონი ¹4140 – ვებგვერდი, 10.01.2019წ.

მუხლი 9. საკონსულო თანამდებობის პირის მოვალეობის დროებით შემსრულებლის დანიშვნა

1. საკონსულო თანამდებობის პირის არყოფნის შემთხვევაში, მინისტრის გადანყვეტილებით, მის მოვალეობას დროებით ასრულებს საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის ან საკონსულო დაწესებულების საშტატო ნუსხით გათვალისწინებული თანამდებობის პირი, მათ შორის, დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელი.

2. თუ საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში დანიშნულია ერთზე მეტი საკონსულო თანამდებობის პირი, ერთ-ერთი მათგანის არყოფნის შემთხვევაში მისი მოვალეობის დროებით შესრულება დაეკისრება სხვა საკონსულო თანამდებობის პირს. სხვა საკონსულო თა-

ნამდებობის პირის არარსებობის შემთხვევაში შეიძლება მინისტრის გადანაცვეტილებით შეიზღუდოს ზოგიერთი საკონსულო ფუნქციის შესრულება.

3. ამ მუხლის მე-2 პუნქტით განსაზღვრულ შემთხვევაში საკონსულო ფუნქციების შესრულების შეზღუდვის მიზანშეუწონლობის გამო საკონსულო ფუნქციების დროებით შესასრულებლად შეიძლება მივლინებულ იქნეს საკონსულო დეპარტამენტის დიპლომატიური თანამდებობის პირი.

4. საკონსულო დაწესებულების ხელმძღვანელის არყოფნის შემთხვევაში მისი მოვალეობის დროებით შესრულება მინისტრის გადანაცვეტილებით დაეკისრება ამ საკონსულო დაწესებულების თანამდებობრივად ყველაზე ზემდგომ საკონსულო თანამდებობის პირს. თუ ასეთი თანამდებობის პირი ორი ან ორზე მეტია, მათგან ერთ-ერთს დასანიშნად წარადგენს აღნიშნული საკონსულო დაწესებულების ხელმძღვანელი.

მუხლი 10. საკონსულო თანამდებობის პირთა და საკონსულო მოსამსახურეთა საქმიანობის კოორდინაცია

1. საკონსულო დაწესებულების ხელმძღვანელი კოორდინაციას უწევს სხვა საკონსულო თანამდებობის პირთა და საკონსულო მოსამსახურეთა საქმიანობას.

2. საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის საკონსულო სამსახურის ხელმძღვანელი კოორდინაციას უწევს საკონსულო სამსახურში სხვა საკონსულო თანამდებობის პირთა და საკონსულო მოსამსახურეთა საქმიანობას.

3. საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში ან საქართველოს ინტერესთა სექციაში, რომელშიც არ არის შექმნილი საკონსულო სამსახური და საკონსულო საქმიანობას ახორციელებს ორი ან ორზე მეტი საკონსულო თანამდებობის პირი ან საკონსულო მოსამსახურე-

რე, მათი საქმიანობის კოორდინაციას ახორციელებს თანამდებობრივად ყველაზე ზემდგომი საკონსულო თანამდებობის პირი, რომლის მითითებებისა და დავალებების შესრულება სხვა საკონსულო თანამდებობის პირებისა და საკონსულო მოსამსახურეებისათვის სავალდებულოა.

4. საკონსულო თანამდებობის პირი საკონსულო საქმიანობის განხორციელებისას ექვემდებარება სამინისტროს და საკონსულო დეპარტამენტს.

თავი IV. საკონსულო ფუნქციები

მუხლი 11. საკონსულო ფუნქციები

1. საკონსულო ფუნქციები არის საკონსულო თანამდებობის პირის ხელთ არსებული იმ სამართლებრივი მექანიზმების ერთობლიობა, რომელთა განხორციელების უფლებამოსილება გათვალისწინებულია საქართველოს კანონმდებლობით, დასაშვებია ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობით და შესაძლებელია საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით.

2. საკონსულო ფუნქციები იყოფა ძირითად და დელეგირებულ საკონსულო ფუნქციებად.

3. ძირითადი საკონსულო ფუნქციებია:

- ა) კონსულტაციის განწევა;
- ბ) სამართლებრივი დაცვა;
- გ) შუამდგომლობა;
- დ) საკონსულო ოლქის ფარგლებში სავაჭრო, ეკონომიკურ, კულტურულ, სამეცნიერო, ტრანსპორტის, ტურიზმისა და სამართლებრივ სფეროებში თანამშრომლობის ხელშეწყობა;
- ე) საკონსულო ოლქის შემოვლა;
- ვ) საკონსულო სფეროში არსებული საერთაშორისო ხელშეკრულებების და შეთანხმებების შესრულების საერთო ზედამხედველობა;

- ზ) საკონსულო ლეგალიზაცია;
- თ) საქართველოს ვიზის გაცემა;
- ი) საქართველოში დასაბრუნებელი მოწმობის გაცემა;
- კ) საკონსულო აღრიცხვის წარმოება;
- ლ) საქართველოს ადმინისტრაციული ორგანოებისთვის სამართლებრივი დახმარების გაწევა;
- მ) სანოტარო მოქმედებების შესრულება;
- ნ) საქართველოს საზღვაო, საჰაერო, საავტომობილო და სარკინიგზო სატრანსპორტო საშუალებების საკონსულო მომსახურება.

4. დელეგირებული საკონსულო ფუნქციებია:

- ა) საქართველოს მოქალაქეობასა და მიგრაციასთან დაკავშირებული საკითხები;
- ბ) საქართველოს მოქალაქეთა რეგისტრაციისა და პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტების გაცემასთან დაკავშირებული საკითხები;
- გ) სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციასთან დაკავშირებული საკითხები;
- დ) მინისტრისა და საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ერთობლივი ბრძანებით განსაზღვრული სხვა ფუნქციები.

საქართველოს 2014 წლის 29 მაისის კანონი 12481 - ვებ-გვერდი, 29.05.2014წ.

თავი V. ძირითადი საკონსულო ფუნქციები

მუხლი 12. კონსულტაციის გაწევა

1. საკონსულო თანამდებობის პირი საქართველოს ფიზიკური ან იურიდიული პირის მოთხოვნის შემთხვევაში აწვდის მას ინფორმაციას ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობის, სოციალური დაცვის, სამედიცინო დახმარების, შრომითი საკითხების, მიგრაციისა და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში ყოფნის სამართლებრივი საფუძვლების შესახებ.

2. საკონსულო თანამდებობის პირი საქართველოს ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს აწვდის შესაბამის ინფორმაციას ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში არსებული იურიდიული (საადვოკატო) ბიუროების, ქართული ენის თარჯიმნების, ქართული სკოლების, სათვისტომოებისა და ეკლესიების ადგილმდებარეობის თაობაზე, ასევე აძლევს მათ რჩევებს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ჩვეულებების, ტრადიციების, უსაფრთხოებისა და სხვა აუცილებელი საკითხების შესახებ.

მუხლი 13. სამართლებრივი დაცვა

1. სამართლებრივი დაცვა არის საკონსულო თანამდებობის პირის მიერ თავისი უფლებამოსილების ფარგლებში, სხვადასხვა სამართლებრივი ურთიერთობის დროს განხორციელებული ღონისძიებები.

2. საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების მიმართ სამართლებრივი დაცვა შეიძლება განხორციელდეს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს სამართალდამცავ და მართლმსაჯულების ორგანოებთან, ასევე ადმინისტრაციულ ორგანოებთან და კერძო სამართლის სუბიექტებთან ურთიერთობის დროს.

3. საკონსულო თანამდებობის პირი უფლებამოსილია შესაბამისი რწმუნების გარეშე წარმოადგინოს საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების კანონიერი ინტერესები ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს სახელმწიფო ორგანოებთან და კერძო სამართლის სუბიექტებთან საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვისთვის პასუხისმგებელი წარმომადგენლის განსაზღვრამდე. სამართლებრივი დაცვის განხორციელება არ გულისხმობს სასამართლო განხილვის ან გამოძიების პროცესში უშუალო წარმომადგენლობას.

4. საკონსულო თანამდებობის პირი ვალდებულია ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს სამართალდამცავ და მართლმსაჯულების ორგანოებთან წარმომადგენლობის განხორციელებისას თვალყური ადევნოს, რომ ბრალდებული უზრუნველყოფილი იყოს წარმომადგენლის და, საჭიროების შემთხვევაში, თარჯიმნის მომსახურებით.

5. საკონსულო თანამდებობის პირი ვალდებულია შეხვედეს სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში ან სადეპორტაციო ბანაკში (საიმიგრაციო ცენტრში) მყოფ საქართველოს ფიზიკურ პირს მისი მოთხოვნის შემთხვევაში ან საკუთარი ინიციატივით და პირადად დარწმუნდეს, რომ დაკავებულის მდგომარეობა და განთავსების პირობები შეესაბამება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობითა და საერთაშორისო სტანდარტებით გათვალისწინებულ ნორმებს.

6. საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების სამართლებრივი დაცვა შეიძლება გამოიხატოს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში მათი უფლებების რეალიზაციის ხელშეწყობით. უფლებების რეალიზაციის ხელშეწყობის მიზნით საკონსულო თანამდებობის პირი გაცემს სხვადასხვა ცნობას, ადასტურებს საქართველოს ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დოკუმენტის გაცემის ფაქტს, ასრულებს და ამოწმებს დოკუმენტის თარგმანს, უზრუნველყოფს დოკუმენტისა და ინფორმაციის გამოთხოვას.

6¹. საკონსულო თანამდებობის პირის მიერ საზღვარგარეთ მყოფი საქართველოს მოქალაქისა და საქართველოში სტატიუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირის ნასამართლობის შესახებ ცნობების გაცემის წესი განისაზღვრება საქართველოს მთავრობის დადგენილებით.

7. საკონსულო თანამდებობის პირი სამართლებრივ დაცვას უწევს საქართველოს ფიზიკურ პირს მის მიმართ მეურვის ან მზრუნველის დანიშვნის აუცილებლობის არსებობისას.

8. სამართლებრივი დაცვის ფარგლებში საკონსულო თანამდებობის პირი ახორციელებს ღონისძიებებს საქართველოს გარდაცვლილი მოქალაქის დარჩენილი ქონების დაცვის უზრუნველსაყოფად. საკონსულო თანამდებობის პირი ასევე უზრუნველყოფს საქართველოს გარდაცვლილი მოქალაქის გადმოსვენებასთან დაკავშირებული ორგანიზაციული საკითხების მოგვარებას.

9. საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების მიმართ სამართლებრივი დაცვა ხორციელდება ასევე ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში შექმნილი კრიზისული მდგომარეობის დროს, რომელიც შესაძლოა დაკავშირებული იყოს ბუნებრივ ან ტექნოგენურ კატასტროფასთან, საომარ ან საგანგებო მდგომარეობასთან, სანიტარიული, ფიტოსანიტარიული ან ვეტერინარული მდგომარეობის გართულებასთან.

საქართველოს 2014 წლის 2 მაისის კანონი 12377 - ვებგვერდი, 16.05.2014წ.

მუხლი 14. შუამდგომლობა

საკონსულო თანამდებობის პირი საქართველოს ფიზიკური პირის მიმართვის საფუძველზე და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კანონმდებლობის ფარგლებში შუამდგომლობს საქართველოს ფიზიკურ პირს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ადმინისტრაციულ ორგანოსთან მისი უფლებების დარღვევის ფაქტის დაფიქსირების შემთხვევაში.

მუხლი 15. საკონსულო ოლქის ფარგლებში სავაჭრო, ეკონომიკურ, კულტურულ, სამეცნიერო, ტრანსპორტის, ტურიზმისა და სამართლებრივ სფეროებში თანამშრომლობის ხელშეწყობა

1. საკონსულო თანამდებობის პირი თანამშრომლობს მისი საკონსულო ოლქის ფარგლებში ადგილსამყოფელ სახელმწი-

ფოსთან სავაჭრო, ეკონომიკური, კულტურული, სამეცნიერო, ტრანსპორტის, ტურიზმისა და სამართლის სფეროებში ურთიერთობების გაღრმავების მიზნით.

2. საკონსულო თანამდებობის პირი ხელს უწყობს ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრულ სფეროებში ადგილსამყოფელი სახელმწიფოსა და საქართველოს მოქალაქეთა დაახლოებას, მათ შორის მეგობრული ურთიერთობების ჩამოყალიბებასა და გაუმჯობესებას.

3. საკონსულო თანამდებობის პირი ხელს უწყობს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსა და საქართველოში სხვადასხვა კულტურულ-საგანმანათლებლო ღონისძიების გამართვას.

მუხლი 16. საკონსულო ოლქის შემოვლა

1. საკონსულო ოლქის შემოვლის აუცილებლობის არსებობის შემთხვევაში საკონსულო თანამდებობის პირი ვალდებულია განახორციელოს საკონსულო ოლქის შემოვლა.

2. საკონსულო ოლქის შემოვლის აუცილებლობის არსებობის შემთხვევაში საკონსულო დანესებულების ხელმძღვანელი იღებს გადაწყვეტილებას, განახორციელოს საკონსულო ოლქის შემოვლა, ხოლო სხვა საკონსულო თანამდებობის პირი წერილობით მიმართავს საზღვარგარეთ საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის/საკონსულო დანესებულების ხელმძღვანელს და საკონსულო დეპარტამენტს.

2¹. საკონსულო დეპარტამენტი უფლებამოსილია საკონსულო თანამდებობის პირს გაუწიოს რეკომენდაცია საკონსულო ოლქის შემოვლის შესახებ.

3. საკონსულო ოლქის შემოვლა გულისხმობს საკონსულო ოლქის ფარგლებში საქართველოს ფიზიკურ პირთა კომპაქტური დასახლების ადგილების მონახულებას, მათი პრობლემების შესწავლას, მათთვის აქტუალური და საკონსულო თანამდებობის პირის ხელთ არსებული ინფორმაციის მიწოდებას და, შესაძლებლობის შემთხვევაში, ადგილზე გარკვეული დახმარების გაწევას.

საქართველოს 2014 წლის 2 მაისის კანონი ¹²³⁷⁷ - ვებგვერდი, 16.05.2014წ.

მუხლი 17. საკონსულო სფეროში არსებული საერთაშორისო ხელშეკრულებების და შეთანხმებების შესრულების საერთო ზედამხედველობა

საკონსულო თანამდებობის პირი ვალდებულია განახორციელოს საკონსულო სფეროში არსებული მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებებით, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან საქართველოს მიერ დადებული ორმხრივი ხელშეკრულებებითა და საქართველოს საერთაშორისო შეთანხმებებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების საერთო ზედამხედველობა.

მუხლი 18. საკონსულო ლეგალიზაცია

1. საკონსულო თანამდებობის პირი ახდენს იმ დოკუმენტებისა და აქტების საკონსულო ლეგალიზაციას, რომლებიც შეადგინა საკონსულო ოლქის სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანომ ან დაადასტურა ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში აკრედიტებულმა მესამე სახელმწიფოს დიპლომატიურმა წარმომადგენლობამ ან საკონსულო დაწესებულებამ საქართველოს ტერიტორიაზე მათი გამოყენების მიზნით.

2. საკონსულო ლეგალიზაციის წესი განისაზღვრება მინისტრის ბრძანებით.

მუხლი 19. საქართველოს ვიზის გაცემა

1. საკონსულო თანამდებობის პირი გასცემს საქართველოს ტერიტორიაზე შესვლის, ყოფნის, საქართველოს ტერიტორიის ტრანზიტით გადაკვეთის ნებართვას (საქართველოს ვიზას).

2. საქართველოს ვიზის გაცემის, მისი მოქმედების ვადის გაგრძელებისა და შეწყვეტის წესი განისაზღვრება საქართველოს კანონმდებლობით.

მუხლი 20. საქართველოში დასაბრუნებელი მონუმობის გაცემა

1. საკონსულო თანამდებობის პირი საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევებში გაცემს საქართველოში დასაბრუნებელ მონუმობას.

2. საქართველოში დასაბრუნებელი მონუმობის შესახებ დებულება მტკიცდება საქართველოს მთავრობის დადგენილებით.

საქართველოს 2013 წლის 6 სექტემბრის კანონი №1052 – ვებგვერდი, 23.09.2013წ.

მუხლი 21. საკონსულო აღრიცხვის წარმოება

1. საკონსულო თანამდებობის პირი აწარმოებს მისი საკონსულო ოლქის ფარგლებში მყოფი საქართველოს ფიზიკური პირების საკონსულო აღრიცხვას.

2. საკონსულო აღრიცხვაზე დაყენებისა და საკონსულო აღრიცხვიდან მოხსნის წესი განისაზღვრება მინისტრის სამართლებრივი აქტით.

საქართველოს 2018 წლის 26 დეკემბრის კანონი №4138 – ვებგვერდი, 10.01.2019წ.

მუხლი 22. საქართველოს ადმინისტრაციული ორგანოებისთვის სამართლებრივი დახმარების გაწევა

1. საკონსულო თანამდებობის პირი სამართლებრივ დახმარებას უწევს საქართველოს ადმინისტრაციულ ორგანოებს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ორგანოებთან თანამშრომლობის მიზნით.

2. საკონსულო თანამდებობის პირი სამართლებრივ დახმარებას უწევს საქართველოს ადმინისტრაციულ ორგანოებს საზღვარგარეთ მყოფ საქართველოს ფიზიკურ პირებთან ურთიერთობაში.

მუხლი 23. სანოტარო მოქმედებების შესრულება

1. საკონსულო თანამდებობის პირი ასრულებს შემდეგ სანოტარო მოქმედებებს:

- ა) ადასტურებს / აუქმებს ანდერძს;
- ბ) ადასტურებს / აუქმებს მინდობილობას / რწმუნებულებას;
- გ) ამოწმებს დოკუმენტის ასლს ან / და დოკუმენტიდან ამოწმებს ან / და გასცემს დოკუმენტის ასლს;
- დ) ამოწმებს დოკუმენტზე ხელმოწერის ნამდვილობას;
- ე) ამოწმებს დოკუმენტის ერთი ენიდან მეორეზე თარგმანის სისწორეს;
- ვ) ადასტურებს პირის ცოცხლად ყოფნის ფაქტს;
- ზ) ადასტურებს განსაზღვრულ ადგილას პირის ყოფნის ფაქტს;
- თ) ადასტურებს პირის ფოტოსურათზე გამოსახულ პირთან იგივეობას;
- ი) ადასტურებს დოკუმენტის წარდგენის დროს;
- კ) ასრულებს საზღვაო პროტესტს.

2. საკონსულო თანამდებობის პირის მიერ სანოტარო მოქმედებების შესრულების წესი განისაზღვრება მინისტრისა და საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ერთობლივი ბრძანებით.

მუხლი 24. საქართველოს საზღვაო, საჰაერო, საავტომობილო და სარკინიგზო სატრანსპორტო საშუალებების საკონსულო მომსახურება

1. საკონსულო თანამდებობის პირი ვალდებულია ყოველმხრივ შეუწყოს ხელი საქართველოს საზღვაო, საჰაერო, საავტომობილო და სარკინიგზო სატრანსპორტო საშუალებებს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში, მათ შორის, საჭიროების

შემთხვევაში ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს სახელმწიფო ორგანოებთან ურთიერთობისას.

2. საკონსულო თანამდებობის პირის მიერ ამ მუხლის პირველ პუნქტში აღნიშნული ფუნქციის შესრულების წესი განისაზღვრება მინისტრისა და ამ კანონის 29-ე მუხლის მე-4-მე-6 პუნქტებით განსაზღვრული შესაბამისი დარგობრივი მინისტრების ერთობლივი ბრძანებებით.

თავი VI. დელეგირებული საკონსულო ფუნქციები

მუხლი 25. დელეგირებული საკონსულო ფუნქციების შესრულების წესი და ფარგლები

1. დელეგირებული საკონსულო ფუნქციების შესრულების წესი და ფარგლები განისაზღვრება მინისტრისა და საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ერთობლივი ბრძანებით.

2. დელეგირებული საკონსულო ფუნქციების შესრულებისას მომსახურების საფასურის ოდენობა განისაზღვრება საქართველოს მთავრობის დადგენილებით.

თავი VII. საქართველოს საპატიო კონსული

მუხლი 26. საქართველოს საპატიო კონსულის

ხელმძღვანელობით საკონსულო დაწესებულების გახსნა, საქართველოს საპატიო კონსულის დანიშვნა და მის მიერ საკონსულო ფუნქციების შესრულება

1. სამინისტრომ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თანხმობით ცალკეული საკონსულო ფუნქციების შესრულება შეიძლება დაავალოს საქართველოს საპატიო კონსულს.

2. საქართველოს საპატიო კონსულის ხელმძღვანელობით საკონსულო დაწესებულების გახსნის, საქართველოს საპატიო კონსულის დანიშვნის და მის მიერ საკონსულო ფუნქციების

შესრულების საკითხები რეგულირდება „საკონსულო ურთიერთობის შესახებ“ ვენის 1963 წლის 24 აპრილის კონვენციით, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებით, „საქართველოს საპატიო კონსულის შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის დადგენილებით და საქართველოს სხვა ნორმატიული აქტებით.

საქართველოს 2014 წლის 2 მაისის კანონი ¹²³⁷⁷ - ვებგვერდი, 16.05.2014წ.

მუხლი 27. საქართველოს საპატიო კონსულის საქმიანობის ხელმძღვანელობა

საქართველოს საპატიო კონსული ექვემდებარება სამინისტროს და მოქმედებს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობის ან საკონსულო დაწესებულების მითითებით, ხოლო თუ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საქართველოს არ აქვს დიპლომატიური წარმომადგენლობა და საკონსულო დაწესებულება – სამინისტროს მითითებით.

თავი VII¹. საქართველოში საზღვარგარეთის სახელმწიფოთა საკონსულო დაწესებულებები

საქართველოს 2014 წლის 2 მაისის კანონი ¹²³⁷⁷ - ვებგვერდი, 16.05.2014წ.

მუხლი 27¹. საქართველოში საზღვარგარეთის სახელმწიფოთა საკონსულო დაწესებულებების გახსნა და საკონსულო დაწესებულებების მუშაკთა დანიშვნა

საქართველოში საზღვარგარეთის სახელმწიფოთა საკონსულო დაწესებულებების გახსნის და საკონსულო დაწესებუ-

ლებების მუშაკთა დანიშვნის წესი განისაზღვრება საქართველოს მთავრობის დადგენილებით.

საქართველოს 2014 წლის 2 მაისის კანონი ¹²³⁷⁷ - ვებგვერდი, 16.05.2014წ.

თავი VIII. საკონსულო მოსაკრებელი

მუხლი 28. საკონსულო მოსაკრებელი

1. საკონსულო მოსაკრებელი არის საკონსულო ფუნქციების შესრულებისათვის ან / და საკონსულო მომსახურების გაწევისათვის კანონით დადგენილი თანხა, რომელიც ასახავს შესაბამისი საკონსულო ფუნქციის პოლიტიკურ მნიშვნელობასა და ეკონომიკურ ღირებულებას.

2. საკონსულო მოსაკრებელი გადაიხდევენება საქართველოს კანონმდებლობისა და საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულების შესაბამისად, აგრეთვე ნაცვალგების პრინციპის საფუძველზე.

3. მოქალაქეობის არმქონე პირი საკონსულო მოსაკრებელს გადაიხდის იმ ოდენობით, რომელიც გათვალისწინებულია იმ ქვეყნის მოქალაქეთათვის, სადაც მოქალაქეობის არმქონე პირს აქვს მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი.

4. საკონსულო მოსაკრებლის სახეები და განაკვეთები განისაზღვრება კანონით.

საქართველოს 2014 წლის 2 მაისის კანონი ¹²³⁷⁷ - ვებგვერდი, 16.05.2014წ.

თავი IX. გარდამავალი და დასკვნითი დებულებანი

მუხლი 29. გარდამავალი დებულებები

1. მინისტრმა ამ კანონის ამოქმედებიდან 2 კვირის ვადაში უზრუნველყოს ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის

გამოცემა, რომლითაც მტკიცდება საკონსულო თანამდებობის პირის დასანიშნად სავალდებულო სპეციალური სასწავლო პროგრამა და განისაზღვრება ამ პროგრამის გავლის წესი და პირობები.

2. მინისტრმა 2013 წლის 1 იანვრამდე უზრუნველყოს ადმინისტრაციულ - სამართლებრივი აქტების გამოცემა, რომლებითაც განისაზღვრება:

ა) საკონსულო დაწესებულების გახსნის წესი და ტიპობრივი დებულება;

ბ) საკონსულო ფუნქციების შესრულების ზოგადი წესი.

3. მინისტრმა და საქართველოს იუსტიციის მინისტრმა 2013 წლის 1 იანვრამდე უზრუნველყონ ერთობლივი ბრძანების გამოცემა, რომლითაც განისაზღვრება საკონსულო თანამდებობის პირის მიერ სანოტარო მოქმედებების შესრულების წესი.

4. მინისტრმა და საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების მინისტრმა 2013 წლის 1 იანვრამდე უზრუნველყონ ერთობლივი ბრძანების გამოცემა, რომლითაც განისაზღვრება ამ კანონის 24-ე მუხლით გათვალისწინებული წესი.

5. მინისტრმა და საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრმა 2013 წლის 1 იანვრამდე უზრუნველყონ ერთობლივი ბრძანების გამოცემა, რომლითაც განისაზღვრება ამ კანონის 24-ე მუხლით გათვალისწინებული წესი.

6. მინისტრმა და საქართველოს თავდაცვის მინისტრმა 2013 წლის 1 იანვრამდე უზრუნველყონ ერთობლივი ბრძანების გამოცემა, რომლითაც განისაზღვრება ამ კანონის 24-ე მუხლით გათვალისწინებული წესი.

7. ამ კანონის მე-8 მუხლის პირველი პუნქტი არ ვრცელდება ამავე კანონის ამოქმედების მომენტიდან მოყოლებული

ნესით სამუშაო მივლინებაში მყოფ პირზე მისი როტაციის ნესით სამუშაო მივლინების ვადის ამოწურვამდე.

მუხლი 30. დასკვნითი დებულებები

1. ამ კანონის ამოქმედებისთანავე ძალადაკარგულად გამოცხადდეს „საქართველოს საკონსულო დანესებულებათა შესახებ“ საქართველოს 1994 წლის 22 ნოემბრის კანონი (საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 1994, №№21–22, მუხ. 483).

2. ეს კანონი ამოქმედდეს გამოქვეყნებისთანავე.

საქართველოს პრეზიდენტი

მ. სააკაშვილი

თბილისი,

2012 წლის 12 ივნისი.

№6438-რს

დანართი 3

დიპლომატიური პროტოკოლის დეპარტამენტი

დეპარტამენტის ძირითადი ამოცანები და ფუნქციები:

ა) საზღვარგარეთის ქვეყნების საგარეო საქმეთა მინისტრების, მათი მოადგილეების, ელჩების, საერთაშორისო ორგანიზაციათა ხელმძღვანელებისა და მათი წარმომადგენლების, აგრეთვე საქართველოს მაღალი დონის დელეგაციების, საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრისა და მისი მოადგილეების ვიზიტების ორგანიზება, საქართველოში საერთაშორისო კონფერენციების, ფორუმების, მინისტერიალების დაგეგმვა და ორგანიზება;

ბ) კონსულტაციის გაწევა საქართველოს სამინისტროებისა და უწყებებისადმი უცხოელი სტუმრების მიღების ორგანიზებისა და დიპლომატიური პროტოკოლის ნორმების დაცვის საკითხებში;

გ) საქართველოს პრეზიდენტისათვის საზღვარგარეთის სახელმწიფოთა ელჩების მიერ რწმუნებათა სიგელების გადაცემის ცერემონიის დაგეგმვა- ორგანიზება;

დ) საქართველოს ტერიტორიაზე დიპლომატიური მისიებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების ფუნქციონირების საკითხების განხილვა და გადაწყვეტა, ასევე მათ წინაშე წარმოქმნილ პრობლემებზე დეპარტამენტის კომპეტენციის ფარგლებში ოპერატიული რეაგირება;

ე) საქართველოში საზღვარგარეთის დიპლომატიური, სა-

ერთაშორისო მისიებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების თანამშრომლებისათვის დიპლომატიური, საკონსულო, სამსახურებრივი და სააკრედიტაციო ბარათების განსაზღვრა კლასიფიკაციის მიხედვით და გაცემა;

ვ) საქართველოში საზღვარგარეთის დიპლომატიური წარმომადგენლობების, საკონსულო დაწესებულებებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების თანამშრომელთა იმუნიტეტისა და პრივილეგიების დაცვის კონტროლი;

ზ) საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩის დანიშვნის შესახებ აგრემანის მოთხოვნა და რწმუნებათა სიგელების დამზადების უზრუნველყოფა;

თ) სამინისტროს სტრუქტურულ ქვედანაყოფთან ერთად, ეროვნულ დღესასწაულებთან დაკავშირებით, საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის მისალოცი წერილების დამზადება;

ი) საქართველოს ეროვნულ დღესასწაულებთან დაკავშირებულ, აგრეთვე საჭიროების შემთხვევაში სხვა ღონისძიებებში საქართველოში აკრედიტებული დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენელთა მონაწილეობის უზრუნველყოფა;

კ) საქართველოში დიპლომატიური კორპუსის წევრების მოგზაურობის დაგეგმვა და განხორციელება საჭიროების შემთხვევაში;

ლ) საჭიროებისას, კომპეტენციის ფარგლებში, დიპლომატიური წარმომადგენლობების, საერთაშორისო მისიებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების წინაშე წამოჭრილი სხვადასხვა ოპერატიული პრობლემის განხილვა-გადანყვეტა;

მ) საერთაშორისო პროტოკოლის პრინციპებისა და ნორმების დაცვის მიზნით, თეორიულ-მეთოდური საქმიანობა საქართველოში არსებული საერთაშორისო პრინციპებისა და ნორმების საფუძველზე.

დეპარტამენტში შემავალი სტრუქტურული ქვედანაყოფები:

- უმაღლესი და მაღალი რანგის დელეგაციებთან მუშაობის სამმართველო;
- დიპლომატიურ კორპუსთან მუშაობის სამმართველო;
- ცერემონიების უზრუნველყოფის სამმართველო.

RESUME

In the latest period the international relations law is not discussed as a separate chapter or a part or a sub-part in the international guidelines and text-books. For example in the text-book¹ of Piter Malanchuk is not discussed the international relations (diplomatic) law issues and we can only come across the separate ones. They are very few in the text and do not carry system character. The both approaches have the same basis – the attention is paid to the state a main subject of the international relations as the foreign relations are made through the state leader, authority leader and foreign minister, in fact their spectrum is wider and representatives of any countries participate in these relations and not only. Before accepting the Vena convention about the diplomatic relations that is used in the sphere where there relations are not regulated based on the legislation as a result of the codification. In the works of the western Scientists dedicated to the international law there is no information about the mentioned issues as a special text-book as they are places in the parts where the state is mentioned as an international law subject that we cannot say about the text-book of L. Aleksidze,² where the “diplomatic and consulate law” is present as a separate chapter (chapter VIII) and is divided into six parts. The most part of the foreign relations is realized through the consulate way and is regulated by the Vena consulate relations of 1963.

¹ P. Malanchuk. Akuharst Contemporary International Law, Tbilisi, 2005.

² L. Aleksidze, Contemporary International Law, Tbilisi 2005.

The foreign relations' one more sphere are the relations where among the international relations and representatives are spread is the conferences organized by them. This sphere is regulated by the convention of 1975 about the states representatives with the international organizations; Under the regulation of this convention participate also the regular observers of the international organizations.

The legislative basis of solutions about the special ambassadors or the ad hoc ambassadors sending is the convention about the special missions which repeats the content of the consulate relations as well as it is present in the Viena convention resolutions.

Though the above mentioned activities' all types belong to the foreign relations' doctrine the diplomatic communities in the international law are distinguished in the located state and the constant activities into the international relations. The activities of the first one belong to the double diplomacy and the second one – multiple diplomacy. The double diplomacy subordinates to the international law norms (traditional and contract), the multiple diplomacy basically is regulated by the proper international organizations' internal rules.

In conditions of the worldwide globalization as well as the states and nations interconnection it is necessary to take into consideration the diplomacy peculiarities characteristics, that is distinguished based on the following signs: the diplomacy systematic development on the international level; multiple diplomacy role strengthening within the frames of the international organizations¹, those untraditional structures integration in the

¹ Hamilton K., Langhorne R. The practice of diplomacy. It evolution. Theory and administration. L.-N.Y., 1995.

problem solving that may be solved through the diplomatic way named "diplomacy's second direction".¹ First of all we talk about the parliamentary diplomacy different forms. The diplomacy is characterized with the increased opening on the international arena.²

Taking into consideration the importance of the states and foreign relations organs' activities in the more interconnected conditions the more importance gets the employment of people having political and juridical education in the diplomatic services. In the latest period in the upper educational organizations including Georgia the international relations specialists are prepared. That's why the proper special literature preparation is extremely necessary.

It must be mentioned that under the management of the academician Roin Metreveli together with the whole editorial including the following distinguished scientists I. Gogolashvili (Mdivani), D. Letodiani, M. Lortkipanidze, D. Ninidze, Z. Papaskiri, (The deputy editor), G. Saliashvili publishing in several parts "Georgian Diplomacy History Essay" where the Georgian Diplomacy historical research is fundamentally presented based on the historical comparative method.

When we made a solution to write the international relations law in Georgian (later the diplomatic and consulate law). We decided to include the short discussion of the Georgian International consulate history in the general chapter as the Georgian state and law is as

¹ Sharp P. Who needs diplomats// International Journal. 1994. Vol. 52. #4. p. 609-634.

² Cm.: Diamond L., Multi-Track Diplomacy: A System Approach to Peace. 2nd ed. Washington, 1993.

old and rich as its diplomacy and foreign politics with its general and individual character and we aimed to pay special attention only to those key moments in the foreign history that played important role in the international relations.

As for the Georgian diplomacy and consulate law issues as we have already mentioned is studied partially¹ by the lawyers only partially and carries system character even today.

In the latest period the international law was divided into the branches and institutions. First of all the international public law was separated from the international private law, both of them were divided into sub-branches and institutions. The human rights international law, international humanitarian law, international contract law and etc. were formed as separate branches.

In the latest period the diplomatic and consulate laws have been formed as the separate institutions and teaching disciplines which is one of the serious spheres in the interstate relations and it deserves to be a separate teaching discipline in the international relations teaching system.

In the Georgian scientific space there has not been any kind of a deep study and there was no work in the book market which would be a good guideline for students and we aim to write a scientific work based on the huge material of history, theory and practice.

It is impossible to create a masterpiece without any blank and that's why we will be grateful if the readers indicate to the mistakes and vague concepts in the above analyzed work.

¹ I Khutsishvili, Consulate Law (p.118), ,Tbilisi 2004.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. „საქართველოს კანონი დიპლომატიური სამსახურის შესახებ“. თბ. 2007, 7 დეკემბერი.
2. „საქართველოს კანონი, საკონსულო საქმიანობის შესახებ“, თბ. 2012 წ. 12 იანვარი.
3. ა. ტუკვაძე, პოლიტიკური ელიტა, თბ. 1998.
4. Ahmad AM. Institution consulaire et le droit international. Etude de la Convention de Vienne de 1963 sur les relations consulaires et de la pratique des Etats dans ce domaine. Paris, 1973.
5. Annuaire Suisse de Droit International, 1950.
6. არტი / ჯერვისი, საერთაშორისო პოლიტიკა, თბ. 2011.
7. Bartos M. Le Status des missions speciales de la diplomatic ad hoc / / RGDIP 1963. Vol. 108.
8. Brosset, Hist. de la Georgie, 6, p. 413, n. 1. თ. ჟორდანია, ქრონიკები, I.
9. ც. არდაშელია, ყვირილი გვმართებს დღისით, მზისით, 1993.
10. Cahier P. Le droit diplomatique contemporain. Geneve: Droz, 1964.
11. Cardinale I. Le Saint-Siege et la diplomatic Apercu historique, juridique et pratique de la diplomatic pontificale. Paris: Desclee, 1962.
12. Cassius Dio, Lxx 23 მ. ინაძე, იბერიისა და რომის ურთიერთობა.
13. Chalandon F., les Comnenes, V. 1-2.
14. Chonique / / RGDIP, 1977.
15. Chronique / / RGDIP, 1974.

16. Chronique / / RGDIP, 1966.
17. Chronique / / RGDIP, 1973.
18. Chronique / / RGDIP, 1981.
19. Chronique / / RGDIP, vols. 69 to 85 (1965-1981).
20. Conf. on R. Vol. II.
21. Conf., on RSIO. Vol. II, doc. A / Conf. 67 / 4. article 75.
22. Conference on Consular Relations, A / Conf. 25 / 6, qrt. 12. Commentary.
23. Conference on RSIO. Vol. II.
24. დ. ჯანელიძე, ოქროს ბორკილებში, ქუთ. 2004.
25. Denza E. Diplomatic Law. Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations. N.Y.-L.: Oceanna Publications, 1976.
26. Diamond L., Multi-Track Diplomacy: A System Approach to Peace. 2nd ed. Washington, 1993.
27. Dictionnaire diplomatique, Academie Diplomatique Internationale, Paris. Vol. II.
28. Doc. UN A / 33 / 26, par. 29.
29. Donnarumma M.K. A convention sur ies missions specialis / / Rebut Beige du droit international, 1972, №1.
30. Donnarumma M.R. La Diplomazia "ad hoc". Napoli, 1968.
31. Dupuy R.J. Le droit des relations entre les organisations Internationales / / RCADI, 1960. Vol. 100.
32. Durand H. Le Comite International de la Croix Rouge. Geneve: CCIR 1981; Pictet J. Les principes de la Croix Rouge. Geneve: CCIR, 1995.
33. El-Erian A. Representation of States to International Organizations (some legal problems) / / Festschrift fur Rudolf Bind-schaedler. Berne, 1980.
34. Executive Order 10973 / / Legislation on Foreign Relations. Vol. XIX. P. 2281.

35. Fischer B. de. L'Ordre Souverain de Make / / RCADI, 1979 (II). Vol. 163.
36. გ. ლობჯანიძე, საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი. თბ., 2013.
37. გეორგიკა III.
38. Ghronique II RG DIP, 1972.
39. Ghronique II RG DIP, 1977.
40. Goodrich L.M., Hambro E. Charter of the United Nations, Commentary and Documents, 3rd ed. N.Y.: Columbia University Press, 1969.
41. Guidelines on Diplomatic Courtesy in Geneva / / UNOG, 1978.
42. Hamilton K., Langhorne R. The practice of diplomacy. It evolution. Theory and administration. L.-N.Y., 1995.
43. Hardy M. The Diplomatic Activities of International Organizations: The United Nations and European Communities Contrasted / / Revue Beige de Droit International, 1969, №2.
44. Hart Schaat. The Role of the resident representative of the Technical UN Assistance Board / / International Organization, 1960.
45. Higgins R. The abuse of privileges and immunities: Recent United Kingdom practice / / AJIL, 1985 (79).
46. <http://www.mfa.gov.ge/index.php?sec=id=306&lang=id=GEO>.
47. ICJ, Judgment, Reports, 1980. P. 30, par. 61; P. 33, par. 69.
48. ICJ, Report, 1980, par. 74.
49. ICJ, Reports, 1949.
50. ICJ, Reports, 1950.
51. ICJ, Reports, 1981.
52. II.C. Repoit on the 39 / h scsion A / 40 / 10 r 267. II.C Yearbook, 1972. Voi. II

53. ILC, Yearbook, 1971. Vol. II. Part I.
54. IKC, Yearbook. Vol. 1.
55. ILC, A / 41 / 10, article 7.
56. ILC, Report on the 41st session, A / 41 / 10, article 3, par. 1.
57. ILC, Yearbook, 1958. Vol. II.
58. ILC, Yearbook, 1967, Vol. II.
59. ILC, Yearbook, 1971. Vol. I.
60. ILC, Yearbook, 1980. Vol. II. Part II.
61. ILC. A / CN. 4 / L. 345 / Add. I. Article 6, par. 3.
62. International Geneva, 1965.
63. International Herald Tribune 28 may, 1982.
64. International Instrument related to the Prevention and Suppression of International Terrorism. N.Y.: United Nations, 2001.
65. International Organizations Immunity Act of 1945 / / Legislation on Foreign Relations. Vol. II. P. 391.
66. International Review of the Red Cross, "international Conference of the Red Cross and Red Crescent", Volume 91 Number 876 December 2009 (ICRC).
67. ივ. ჯავახიშვილი, თბზ. ტ. XII, თბ., 1998.
68. ივ. ჯავახიშვილი, თბზ., ტ. II, თბ., 1983.
69. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია 1 (ხუთ ტომად). თბ., 2012.
70. ივ. სურგულაძე, საქართველოს პოლიტიკურ მოძღვრებათა ისტორიიდან, 1986.
71. Jenks W. International Immunities. L.: Stevens, 1961. P. XXXVII.
72. Keesing's Contemporary Archives. P. 26153-26659.
73. Koziebrodzri L.B. Le droit d'asile Leyden, Sijthoff, 1962.
74. ლ. ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, თბ., 2017.
75. ლ. სანიკიძე, საქართველოს ისტორია, თბ., 1994.

76. Lee Luke T. Vienna Convention on consular relations. Leyden: Sijthoff, 1966.
77. Legislation on Foreign Relations / / Public Law 92-499. Vol. II. 12 Oct., 1972. Vol. II.
78. Les Missions Permanentes, Tome 1.
79. Ligot M. Les accords de cooperation entre la France et les Etats africains et malgaches d'expression francaise. Paris, La Documentation Francaise, 1964.
80. მ. ქიქოძე, ვახტანგ VI-ის სახელმწიფოებრივი მოღვაწეობა, თბ., 1988.
81. მ. თამარაშვილი, იქვე, გვ. 59, ლათ. ტექსტი.
82. Mabbett 1964 Trautmann 1971:5 "the very last verse of the work... is the unique instance of the personal name Viugupta rather than the gotra name Kautilya in the Arthasastra.
83. Mabbett, I. W. (April 1964). "The Date of the Arthasastra". Journal of the American Oriental Society (Journal of the American Oriental Society, Vol. 84, No. 2) 84(2): 162-169. doi:10.2307 / 597102 / ISSN 0003-0270. <http://jstor.org/stable/597102>.
84. Marresca A. Le missioni speciali. Milano: Giuffre, 1975.
85. Mattingly G. Renaissance Diplomacy. Baltimore: Penguin Books, 1964.
86. Moussa F. Manuel pratique diplomatique. Braxelles: L'ambassade, 1972.
87. ნ. ჩიჭაძე, გეოპოლიტიკა, თბ. 2011.
88. Nicolson H. Diplomacy. L., 1963.
89. პ. მაღანჩუკი. აკეპარსტის თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, თბ. 2005.
90. Pesantes G.A. Las relaciones internacionales: derecho diplomatico y practica diplomatica. Praeba: Ed Cajica, 1977.

91. Przalacznik F. Diplomacy by special mission / / Revue de droit international de sciences diplomatiques et politiques, 1981.
92. Przetacznik F. Les devoirs de PRagent diplomatique a Pegard de l'Etat accreditaire / / Revue de droit International et de sciences diplomatiques et politiques, 1975, part two.
93. ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევები, თბ. 1998.
94. ქართველი ერის ისტორია, ხუთ ტომად, ტომი IV. თბ. 2012.
95. Raux J. Les relations exterieures de la Communaute Economique Europwwnne, Paris: Cujas, 1966.
96. Report of the Committee on Relations with the Host State / / UN, Gen. Ass. 27 the session. Doc. A/8726 and 28th session. Doc. A/9026.
97. Report of the ILC on the Work of its 38th session / / UN, doc. A/41/10.
98. Res. 2530 (XIV), adopted by UN General Assembly.
99. RSIO Conterence. Vol. I.
100. ს. ყაუხჩიშვილის თარგმანი, გეორგიკა, ტ. I.
101. ს. ყაუხჩიშვილის თარგმანი, გეორგიკა, ტ. III, 1936.
102. ს. ჯანაშია, საქართველოს ადრინდელი ფეოდალიზაციის გზაზე, თბილისი, 1937 წ.
103. საქ. ისტორია, ივ. ჯავახიშვილი, ნ. ბერძენიშვილის და ს. ჯანაშიას რედ. თბ., 1943.
104. საქართველოს ისტორია 5 ტომად, ტომი I, თბილისი, 2012.
105. საქართველოს ისტორია. ტ. II, თბ. 2012.
106. საქართველოს კონსტიტუცია, ახალი რედაქცია, 2018.
107. საქართველოს პარლამენტი, 1992-1995 წწ. შემ. გ. საითიძე, თბ., 1995.
108. Schermers H.G. International Law. Leiden: Sijthoff, 1972, 2 vols.

109. Sharp P. Who needs diplomats / / International Journal. 1994. Vol. 52. №4.
110. State Department Delegation of Authority №104 / / Legislation on Foreign Relations. Vol. I.
111. Suharitkul S. Immunities of foreign states before international authorities / / RCADI. 1976 (I). Vol. 149.
112. Sybesama Knol R.G. The Status of Observer in the United Nations. Brussels: VUB, 1981.
113. The Work of the International Law Commission. N. Y., United Nations, 1980.
114. UN, doc. A / AC 5 / 13 / 19 par. 3.
115. UN, doc. A / C par. 25.
116. UN, doc. A / CN. 4 / L. 345, par. 18.
117. UN, doc. A / conf. 67 / 18.
118. UN, General Assembly, 28 session, doc A / 9026.
119. UN, General Assembly, res. 3280 (XXIX) of 10 December, 1974.
120. UN. Chronicle, August, 1986. Vol. XXVIII, №4.
121. UN. doc. A / AC 154 / 264, 1986.
122. UN. General Assembly. 30th session, A / 10026. Annex I.
123. UN. General Assembly Rules of procedure, art. 27.
124. UN. Juridical Yearbook, 1975.
125. UN. Legislative Series: Laws and regulations concerning diplomatic privileges and immunities. N.Y., 1958.
126. United Nations Conference on Consular Relations, Official Documents, 2 vols., A / Conf. 25 / 16; a რაიონი: UNTS. Vol. 596.
127. ვ. აბაშვიდი, ქართული ინტელექტუალური ფენომენები, თბ., 1992.
128. ვ. გაბაშვილი. თსუ შრომები, თბ., 1968.
129. ვ. მეტრეველი, რომის სამართალი, თბ., 2015.
130. Whiteman M. Digest of International Law. Washington Government Printing Office, 1963-1972, 14 vols.

131. Wood J.R. Serres J. Diplomatic Ceremonial and Protocol. L.: Macmillan, 1970.
132. ხუცურაული, საკონსულო სამართალი (118 გვ.) თბ., 2004.
133. Yearbook, 1967. Vol. II.
134. ზ. ავალიშვილი, ჯვაროსანთა დროიდან თბ., 1989.
135. Zourek J. Le statut et les fonctions des consulate // RCADI, 1962 (II). Vol. 106.
136. Ахтамзян П.П. Эволюция основных понятий и терминов дипломатий // Российская дипломатия: История и современность. М., 2001.
137. Блищенко И.П. Дипломатическое право. М., 1990.
138. Блищенко И.П. Дипломатическое право: Учеб. пособие. 2-е изд., испр. 4 Aufl. 1930
139. Блищенко И.П. Дипломатическое право: Учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. М., 1990.
140. В.С. Сергеев. Очерки истории Древнего Рима гост I. М. 1938.
141. Гроций Г. О праве войны и мира. М., 1956.
142. Демин Ю.Г. Статус дипломатических представительств и их персонала. М., 1995.
143. Док. ООН 1/RTST/2.
144. Док. ООН A/46/165.
145. Док. ООН A/48/144.
146. Док. ООН A/48/349, 27 августа 1993.
147. Док. ООН A/6/48/L.2 и A/C.6/48/L.3.
148. Док. ООН AG/49/59.
149. Зинченко С.А., Шансузов Д.Ю., Корх С.Э. Предпринимательство и статус его субъектов в современном российском праве. Ростов-на-Дону, 1999.
150. Зонова Т.В. Дипломатия Ватикана в контексте эволюции европейской политической системы. М.: МГИМО, 2000.

151. История государства и права зарубежных стран (часть 1). М. 1999.
152. История дипломатии, т. 1. М., 1959.
153. История дипломатии. Т. 5. М., 1974.
154. Левин Д.Б. О неприкосновенности дипломатических представителей и их персонала. М.: Юриздат, 1946.
155. Международно-правовые основы борьбы с терроризмом: Сб. док. Сост. В.М. Овчинский. М., 2003.
156. Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955.
157. ООН А / С. 6 / 60 / L.11, 8 ноября 2005.
158. Официальные отчеты Генеральной Ассамблеи, шестидесятая сессия, Дополнение №52 (А / 60 / 53).
159. Петренко Н.И. основы консульского права. М.: Изд-во УДН, 1986.
160. Письмо Генерального секретаря ООН. Док. ООН А / АС. 242 / 1. 25 марта 1994.
161. Самоу Э. Руководство по дипломатической практике. М., 1961.
162. Санчо В.Л. Учебник консульского права. М.-Л. 1926.
163. Сефанит Эшету Кемема. История становления и развития эритрейской государственности в составе Эфиопии. М. 2004.
164. Ст. IV. Соглашения ООН со Швейцарией.
165. Толстых В.Л. Международное право: практика применения. Консультативные заключения Международного Суда ООН. М., 2004.